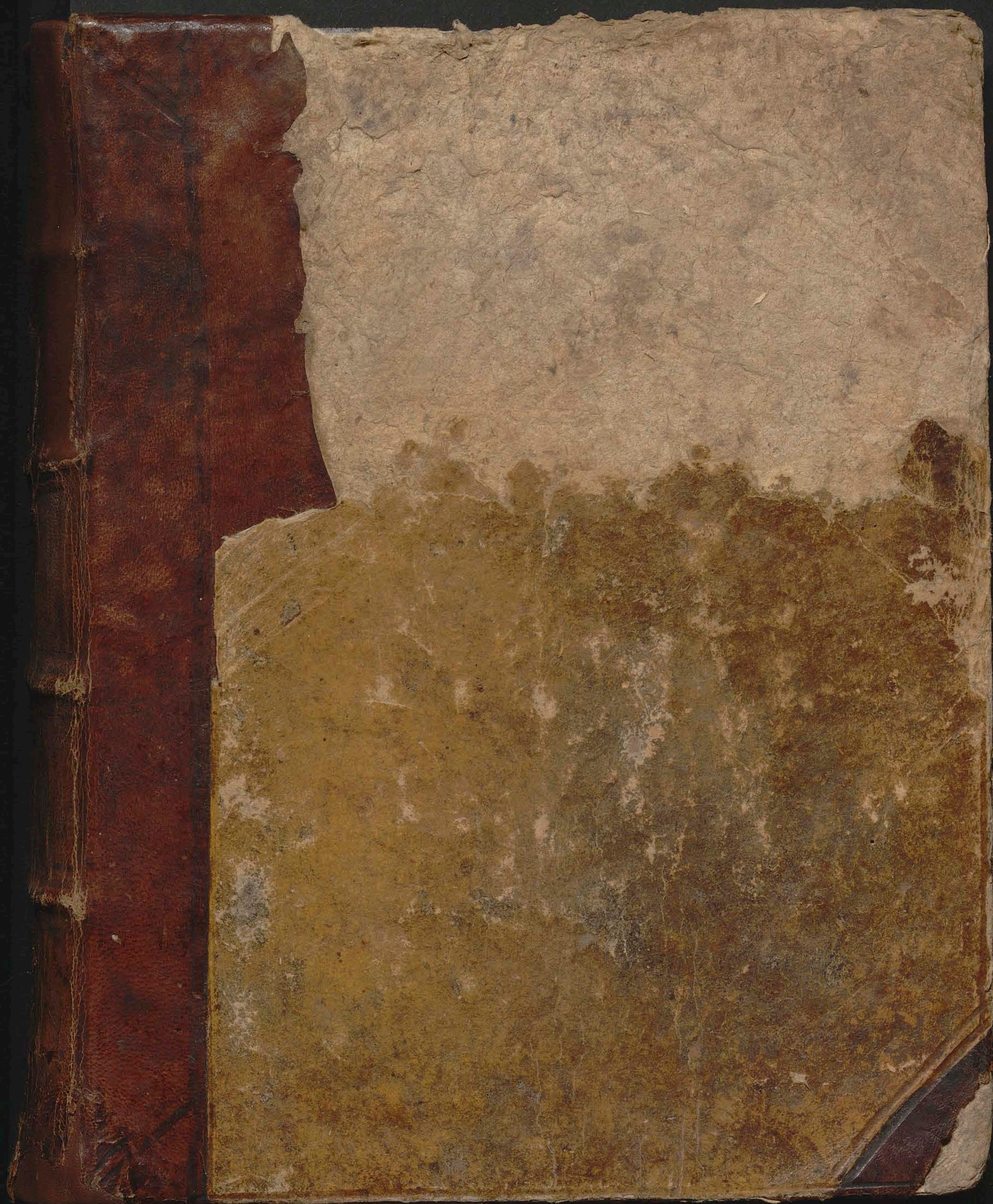
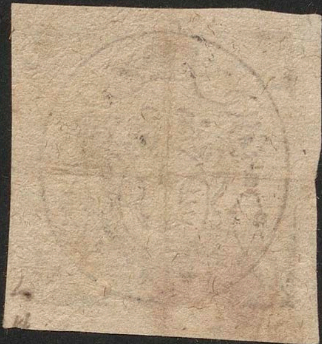

mania

cac[illegible] a chlorosis
lethargus
vertigo

totum

paralysis
tympanites
[illegible] vitia affectus
ulcera benig: et [illegible]
mania
hydrops
infantum morbi
phtisis
fluor alb:
gonorrhoea
lues [illegible]
sphacelus
vertigo

totus

auditus vitia

paralysis
aphonia
purpura
sphacelus
lethargus

ulcera [illegible]
[illegible] affect:
[illegible]
paralysis
mania
hydrops

[illegible]
hydrops
gonorrhoea

FRIDERICI HOFFMANNI
MEDICINÆ
RATIONALIS
SYSTEMATICÆ

TOMI QVARTI

QVO

SPECIALIS MORBORVM PATHOLOGIA,

ET HVIC SVPERSTRVCTA SOLIDA THERAPIA

CVM MEDENDI METHODO

CAVTELIS CLINICIS, ET MORBORVM ENARRATIONIBVS

ADIVNCTA EPICRISI EXHIBENTVR.

PARS QVARTA

DOCTRINAM MORBORVM EX VISCERVM LABE PARTIVMQVE SOLIDARVM ATONIA

PERSPICVA ET DEMONSTRATIVA METHODO TRADENS.

CVM PRIVILEGIIS.

HALÆ MAGDEBVRGICÆ, MDCC XXXIX.

PROSTAT IN OFFICINA LIBRARIA RENGERIANA.

DEDITÆ
ARTIS SALVTARIS
STVDIO
ASCLEPIADARVM PROGENIEI
STIPENDIVM HOC
SEPTIMVM
CONFERT
OCTAVVM
SI DEVS VITAM VIRESQVE
PROROGAT
VOVET

FRIDERICVS HOFFMANNVS.

PRÆFATIO.

Herapiæ rationalis tomum quartum lectori peritiæ medicæ cupido jam exhibeo paullo tardius, quam promiseram, ob increscentes quotidie occupationes in senio, quo vires corporis non parum decrescere incipiunt. Complectitur hic tomus ægritudines, quæ paullo longius protrahuntur, admodumque difficilem recipiunt sanationem, unde etiam chronicarum nomine veniunt, & recte duplicis esse generis statuuntur, quarum aliæ a solidorum motu nimis adaucto nascuntur, ut fere sunt spasmodico-convulsivæ, in præcedente jam tomo pertractatæ, aliæ contra a solidarum partium motricium imbecillitate tonoque ac robore dejecto, & abhinc dependente languidiori

fluidorum motu oriuntur, quarum indolem & effectus jam deſcribere propoſitum eſt. Scire autem licet, hos morbos iterum dupliciter eſſe conſiderandos; Alii quippe, qui mentem ac ſenſus afficiunt, in ſuprema corporis parte ſedem ſuam ac domicilium conſtituunt, quorum naturam, cauſas & medendi methodum in prioribus hujus voluminis capitibus paullo accuratius evoluere anniſi ſumus, reliquos, qui ex viſcerum medii & infimi ventris, quæ vitalium humorum elaborationi ac depurationi ſerviunt, atonia ortum trahunt, in poſterioribus capitibus accuratiori tam pathologicæ quam therapeuticæ conſiderationi ſubjecimus. Atque hi morbi in univerſum ejus ſunt naturæ ac conditionis, ut ob lentiorem & vacillantem ſanguinis & humorum circuitum ſtagnationes, vaſorum obſtructiones & indurationes, adeoque labem ſolidis partibus & viſceribus inferant vitæ infenſiſſimam, quæ profecto difficillime expugnatur. Quare etiam horum morborum ſanatio ſummam medentis prudentiam & accuratiorem appropriatorum ſummeque efficacium remediorum cognitionem deſiderat, ſiquidem in nullo morborum genere ars noſtra magis ſe manifeſtat, ac in cura chronicarum affectionum,

quia

quia ſub his parum potens natura haud facile vitium, altius inſidens, ſuis viribus excutit, quum contra confiteri omnino oporteat, artem in acutis parum valere, utpote in harum curatione plus ſibi natura vindicet, & ibi Medicus ſæpe ſpectatorem tantum agat. Neque hæc veritas antiquos rei medicæ ſcriptores latuit, ex quibus vel unicum *Cornelium* CELSVM in teſtimonium vocare lubet, cujus verba, quibus *libro III.* præfatur, non alienum puto hic recenſere: *In nullo quidem*, inquit, *morbo plus ars quam natura ſibi vindicare poteſt, utpote cum repugnante natura nihil medicinæ proficiat, magis tamen ignoſcendum medico eſt, ſi minus proficiat in acutis, quam in longis, ibi enim breve ſpatium eſt, intra quod ſi quod auxilium non profuit, æger extinguitur, hic deliberationi & mutationi remediorum tempus patet.* Ad hoc adſertum paullo clarius intelligendum multum juvabit, quando ad naturam, quæ ab antiquiſſimo artis noſtræ parente in pluribus locis morborum mediatrix ſalutatur, attentius advertentes quid poſſit quidque valeat in acutis & valde gravibus affectionibus, rite perſcrutemur. Naturæ autem nomine hoc loco non ſapiens quoddam, corpori animantium inſidens & functiones ejus dirigens principium, ſed nos

in

in felicioris seculi medici luce constituti, nihil aliud, quam jugem ac perennem sanguinis & humorum per compagem corporis mere vasculosam in orbem motum, a cordis & vasorum omnis generis systaltica vi dependentem intelligimus, cujus beneficio corpus in se corruptioni expositum per continuam heterogenearum partium subtractionem a putredine vindicatur. Et hic motus vere vitalis, qui a rebus & causis mere naturalibus & externis, potissimumque ab aere & alimentis, recte id pronunciante HIPPOCRATE, proficiscitur, non modo sanitatem conseruat, sed etiam ad sanationem morborum multum valet. Nam intensior & celerior in acutis redditus ipsam causam, quæ febrem inducit, brevi & certo tempore, per congrua emunctoria eam expellendo, tollit, & sæpius ægritudines periculi plenissimas, ipsam pestem, inflammatorias & exanthematicas febres, sua sponte, parum adjuvante medico, feliciter persanat. Res vero longe aliter se habet in longis affectionibus, ubi languidior & tardior sanguinis circuitus ad ingignendos morbos, accumulando materiam excrementitiam, multum contribuit. Tantum enim abest, ut caussæ morbificæ, altius vitalibus partibus insidenti, elidendæ & foras eliminan-

minandæ ſufficiat, ut omnino opus ſit Medico, qui conſilio & auxilio ſuccurrens efficacibus remediis materiam valetudini infenſam ad excretionem præparet, pertinaces obſtructiones ſolvat, & ſanguinis ſegniorem motum augendo, per aperta emunctoria, quæ noxia ſunt, proſcribere contendat. In morbis igitur chronicis, tum avertendis, tum ſanandis & levandis, Medicus omnino artis præſtantiam quam optime poteſt oſtendere, & nominatim quidem in diuturnis febribus, in morbo melancholico-hypochondriaco, cachexia, tabe, hydrope, ſcorbuto, lue venerea, aſthmate convulſivo, gonorrhœa & fluore albo inveterato, ſphacelo, morbo nigro Hippocr. hæmoptyſi, cruento vomitu & hujus generis pluribus, quæ ope naturæ nunquam ſaneſcunt, ſed utique deſideratiſſimam Medici opem poſtulant. Quicunque itaque in ejusmodi morbis præ aliis laude quidquam digni efficere poteſt, is certe aliis præferendus & præſtantiſſimus habendus eſt. Verum, ſicut peritia Medici in hiſce morbis quam maxime ſe prodit, ita etiam ignorantia & imperitia, ſi quis non recte eos tractare novit, ſe manifeſtat. Certe, ſi veritatem non diſſimulare debemus,

inter perpaucos eminent illi, qui in contumacibus hisce morbis, quid noceat vel prosit recte diudicare valent; Pauci quoque sunt, qui intimas eorum caussas, ad quas tollendas omnis medentis dirigi debet intentio, & sedes, ubi consistunt & tyrannidem suam exercent, vere perspectas habent, multominus appropriata & efficacia adversus eos remedia norunt. Surrexerunt nostra tempestate, qui ex plethora atque ex sanguinis excretionibus deficientibus & suppressis omnem chronicarum passionum originem derivare summo studio contendunt, quum tamen, re altius perspecta, magis a boni sanguinis defectu, seri excrementitii colluvie & copia, debilitate generis nervosi & viscerum labe, earum origo & symptomatum caussa sit derivanda. Ex qua falsa theoria, perversa demum medendi ratio processit, siquidem fere omnis generis chronicos morbos per venæ-sectionem in pede crebrius instituendam & per medicamenta, quæ fluxum sanguinis, præsertim in viris hæmorrhoidalem promovent, & avertere & persanare sibi persvasum habent, effectu tamen minus auspicato succedente. Nam ubi nec sanguinis est abundantia, neque natura ad istum flu-

fluxum eſt diſpoſita, fruſtraneus eſt omnis labor, quin potius non ſemel ſed ſæpius obſervavi, diu continuata hac methodo tractatos ægros in pathemata hypochondriaca, a quibus liberi antea fuerunt, incidiſſe, vel illa ipſa longe pertinaciora reddita fuiſſe. Quodſi enim nimia ſanguinis profuſione robur partibus, quæ digeſtioni, ſanguificationi & ſalutaribus excretionibus ſerviunt, ſubtrahitur, vis alimentorum digeſtrix imminuitur, & crudi humores abeunt in ſanguinem, qui dein ad inteſtinum rectum plus juſto appulſus & exitum ibi non inveniens dolentes cœcas hæmorrhoides, ſtagnationes & moleſtas in oſſe ſacro dorſoque tenſiones & ſpaſmos proritat, ut hinc facile ſit intellectu, hanc quidem medendi methodum non prorſus carere ſuo uſu, minus tamen eſſe univerſalem, ſed pro ratione corporum & cauſſarum morboſarum valde limitandam. Quum itaque ex falſis ſuppoſitis hypotheſibus & præjudicatis opinionibus ordinario falſæ concluſiones & perverſa judicia naſci ſoleant, certe non ſubit mirari, quare qui ſupra commemoratæ pathologiæ favent, nullam niſi in partibus infernis & pede admittere venæ-ſectionem velint, rejecta prorſus illa, quæ in

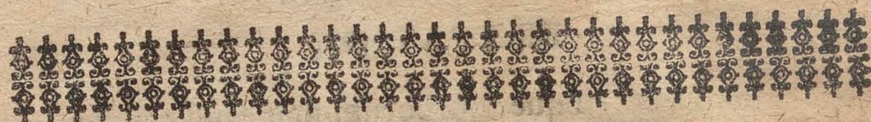
ſuperioribus & manu inſtituitur, ex metu, ne ſalutaris excretio per venas ſedis præpediatur; Quum tamen ex veterum æque ac recentiorum, & noſtra quoque obſervatione per venæ-ſectionem in plethoricis in manu decenter inſtitutam moleſtiſſimus ille fluxus per hæmorrhoides, qui ſumma circumſpectione in regimine vitæ per omne reliquum tempus eget, ſaluberrime poſſit præcaveri. Plura mihi obvia recenſere poſſem exempla, ubi in ſanguine plenis & vegetis corporibus, in quibus nulla ad hunc fluxum diſpoſitio nec proclivitas apparuit, repudiata ſanguinis miſſione in manu, ea tantum in pede fuit inſtituta, propter exiguas autem venas parum ſanguinis effluxit, graves chronici morbi, ut ſunt aſthma ſanguineum cum hydrope anaſarca junctum, affectus ſoporoſi, paralytici quoque & podagrici ſuborti fuerunt, qui per ſufficientem ſanguinis e ſecta in manu vena detractionem inſigniter levati & convenientium remediorum ope ſanati fuerunt integerrime. Ceterum ingenue etiam hoc loco confitendum eſt, communem, quæ noſtris temporibus viget, chronicis affectionibus medendi methodum maxima ex parte præpoſteram eſſe atque

que perverſam, adeo ut inde non convaleſcant ægri, ſed pejus potius habeant & diutius torqueantur. Plurimi in hac male fundata verſantur opinione, in rebellibus hiſce morbis vi quadam & multum validis medicamentis opus eſſe ad obſtructionum repagula reſeranda, humores viſcidos & in minimis meatibus ſubſiſtentes fortiter reſolvendos eosque per excretoria ejiciendos; Quare non temperatis, lenioribus & ſic dictis Galenicis, ſed activis, fortioribus, chymico igne excoctis, & ex mineralium regno petitis ad averruncandos hos morbos remediis utuntur, cum tamen vera & confirmata ſatis experientia contrarium plane doceat. Nam ſi ullo in morbo ſanando exquiſita victus ratio, moderatum vitæ regimen & remedia leniora, temperata diætetica & paregorica uſum præſtant eximium, id ipſum certe de longis & diuturnis affectionibus valore arbitror. Ego hinc plena teſtari fide poſſum, me, qui jam per quinquaginta & ſex annorum ſpatium, annuente Deo, artem exercui & docui, præ multis aliis in vincendis chronicis morbis felicem fuiſſe, potiſſimumque operæ pretium feciſſe per decentem aëris & locorum mu-

tationem, corporis variam exercitationem, per aquæ puræ & aquarum mineralium tam frigidarum quam thermalium potum, per lactis ejusque seri dulcis & aciduli, ptisanæ, infusorum specierum appropriatarum ex aqua usum, per interna valde temperata corrigentia & evacuantia, item balsamica nervina, per balnea, insessus, pediluvia, fomenta & demum quoque per abstinentiam tenuemque victum, si modo patientia, ægrorumque obedientia & sufficiens ad medendum tempus accesserit. Neque vero dissimulandum est, inter caussas, cur multi difficiles morbi ad sanitatem non reducantur, hanc potissimum valere, quod tam medici quam ægrotantes utplurimum, nisi statim auspicatum remediorum effectum conspiciant, ad crebram mutationem medicamentorum valde proclives sint. Et revera nihil magis valetudini officit, ac crebrior remediorum variatio & copia. In universum quippe tenendum est, omnis generis morbos, maximeque diuturnos, non multa & varia, sed pauca, selecta, & simplicia magis quam composita, leniora, quam validiora desiderare remedia, sed eorum continuatione opus habere. Nam uti natura in omnibus est simplex,

plex, & ſimplices quoque morborum ſunt cauſſæ, ita quoque in ſanando & ſimplicitate & pauco adparatu gaudet. Et uti in magnis rebus expedientis tempore ſufficienti opus eſt, ſic pariter id valet in artis operibus. Ultimo loco inter cauſſas ægræ curationis nec hoc reticendum puto, quod ægri, præſertim malo hypochondriaco affli-cti, peculiari animi adfectu laborent, qui mihi nomine pharmacomaniæ venit, quo perpetuo medicamina urgent & omnes, qui nomen gerunt medici, in conſilium adhibent, eorumque medicamentis utuntur, inde vero efficiunt, ut nunquam valetudinem recuperent. Præfari hæc volui brevibus circa curationes morborum, qui ex atonia oriuntur & in præſenti libro explicantur, ut in limine quaſi B. L. perſpiciat, quam viam in iis pertractandis ingreſſus fuerim, quamque methodum artem exercentibus commendandam præcipue ætas, tamen poſteritas veritatem & inſignem fructum ex ſcriptis meis ſit petitura, præſertim ſi a præjudiciorum dura ſervitute liberatos animos lectores attulerint, & uſu rerum tantum profecerint, ut a ſolida multorum annorum experientia mihi enata præcepta, experiendo intelligere & comprobare valeant.

CON-

CONSPECTUS CAPITUM, QUÆ HOC VOLUMINE CONTINENTUR.

CAP. I.

CAPUT I.

DE NERVORUM RESOLUTIONIBUS.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

De morbis ex viſcerum, partiumque ſolidarum atonia oriundis ſcripturi, recte ab iis incipere poſſe videmur, qui in capite, principe totius machinæ humanæ parte, ſuam habent ſedem, partiumque in eo ſitarum atonia vel debilitate nituntur. Quos quidem inter primum iure meritoque locum occupant nervorum reſolutiones, quas medica ſchola apoplecticorum, hemiplecticorum, & paralyticorum nomine exprimere ſolet affectuum. Nec erit alienum, hanc morborum, non adeo multum inter ſe diſcrepantium, easdemque ferme origines agnoſcentium trigam, uno hoc & primo ſimul complecti capite. *Qui morbi in hoc capite pertractentur.*

§. II.

De organis motuum & sensuum.

Omnes hi morbi versantur circa sensus motusque nostri corporis, & eorum organa, quorum primaria nervos esse, & inde constructas nervosas ac membranaceas partes, nemo est medicorum, qui dubitaverit. Nervus componitur ex canalibus tenerrimis fluidum tenuissimum vehentibus, & a membrana, meningum cerebri propagine inclusis. Ambiens hæc membrana omnis generis vasculis, etiam lymphaticis instructa est, unde & tumere potest, annotantibus celeberrimo BOERHAVE *prax. med. P. V. pag. 11.* & BARTHOLOMÆO de MOOR *Pathol. cerebri Cap. X. p. 302.*

§. III.

Quid sit nervi tensio, & debilitas.

Quæ caussa per nervos sensum motumque corpori præstet, multis quidem eo usque agitatur controversiis, nos vero non aliam, scopo præsertim medico, magis accomodatam agnoscimus, quam fluidum subtilissimum, lymphaticum puriori aereo-ætherea elastica substantia imbutum, quod ab arterioso sanguine intra cerebri, cerebelli, medullæque spinalis canaliculos secretum, & in tubulos fibrillarum nervearum, ex his in nervos, & denique omnes totius corporis nervosas partes truditur. Fluidum hoc sufficienti quantitate, & proportionato impetu in nervos & nervosas membranas producit horum tensionem, qua recte constituta, sensus motusque per totum corpus optime vigent, ipsique nervi naturali tono & elatere prædití dicuntur. Robusti autem vocantur nervi, si particulæ minimæ illos constituentes ita cohærent, ut vi fluidorum naturali, quin & hac paullo majori superandæ existant pares, a qua si ob cohæsionem laxiorem superantur, debilitatis accusamus nervosum genus.

§. IV.

Quomodo fiant sensus, & motus voluntarii.

Nervus naturaliter tensus fluido nunquam non plenus est, hinc in ultima sui extremitate vel leviter attactus, impressum sibi motum juxta hydraulicas leges ad cerebrum & commune sensorium usque incredibili celeritate propagat, haud secus, ac si tubulum aqua repletum, & in utraque extre-

tremitatum vesica munitum videas, qui motum uni extremitati impressum, protinus cum digito alteri extremitati incumpente communicat. Hanc sensuum nomine significamus actionem. Motus voluntarii instrumenta sunt musculi, ex fibris nerveis seu tendinosis, & carneis, quæ fibrillis nerveis undique sunt intertextæ, compositi, qui hunc in modum suas perficiunt actiones: Fibræ nervosæ & tendinosæ una cum carneis eo usque tendi & lympha adimpleri debent, ut transeuntem per musculum sanguinem paullo remorentur, qui subsistens inflat ventrem musculi, & hoc intumescente abbreviatur musculus, ejusque finis una cum adnexa ei parte movenda versus principium trahitur, unde sub actione musculus attactu durior, ac velut renitens deprehenditur. Hinc in scopum nostrum colligimus, ad præstandos motus majorem vim, & copiosiorem fluidi nervei influxum requiri, quam quidem ad sensus.

§. V.

Definitio resolutionis nervorum, ejusque differentia.

His præmissis, clarissime patet, quod imminuto fluidi tenuissimi in nervos influxu, horum actio tam ad motus, quam ad sensus præstandos vel prorsus aboleri, vel saltem ex parte impediri debeat, & ex hoc fonte nascuntur morbi, quos titulo resolutionis nervorum complectimur. Per hanc enim intelligimus movendi, vel simul sentiendi impotentiam, ab imminuto fluidi nervei in nervos influxu dependentem. Hujus varii sunt gradus, e quibus primum binos, tanquam generaliores notabimus. Vel enim motus voluntarii, & actiones animales, omnes sensus, ipsiusque rationis usus pereunt, homoque velut fulmine percussus concidit, vel sensuum ac rationis usu existente integro, motus saltem voluntarii ac animales actiones, vel ad summum sensio tactus languescunt, vel prorsus abolentur. Priori in casu morbi resultant apoplectici, posteriori vero paralytici.

§. VI.

Apoplecticorum affectuum gradus.

Apoplexiæ tres iterum sunt gradus, quorum summus & nunquam non lethalis est, si cum sensibus, motibusque ani-

malibus, vitales ſimul, omnesque totius corporis actiones uno impetu proſternuntur, de qua MED. SYST. *Tom. IV. P. II. S. I. C. VII.* ſub titulo hæmorrhagiæ cerebri egimus. Alter gradus tollit ſenſuum, motuumque voluntariorum ac rationis uſum, non autem vitales proſternit actiones, nec in mortem ſemper terminatur, ſed plerumque in hemiplecticos tranſit affectus. Tertius denique, ac leviſſimus, qui etiam apoplexiæ ſpasmodicæ nomen meretur, iisdem ac ſecundus ſe prodit notis, differt tamen ab eo, quod breviori tempore penitus debelletur, & rarius in paralyticos abeat affectus. Et de hoc leviori apoplexiæ gradu hoc potiſſimum nobis agendum erit loco.

§. VII.

Hiſtoria apoplexiæ levioris.

Ea his ſe prodit notis: antecedunt per ſatis longum tempus ſenſuum, viſus potiſſimum ac auditus imbecillitas, vertigo, artuum gravitas, tremor, actionum animalium torpor, & plerumque paſſiones hypochondriacæ vel hyſtericæ. Hæc inter improviſo contingit, ut homo omnibus ſenſibus, rationis uſu, ac motibus animalibus privatus proſternatur, exhibeat pedes, artusque inferiores frigidos, cutim aridam, ſpasmoque conſtrictam, faciem vero & oculos rubentes, ſanguine turgidos, & arterias fortiter celeriterque pulſantes. In tali paroxyſmo per aliquot horas conſtituti, vel vomitibus quibusdam ſponte ſubortis viſcidæ multum reddunt ſaburræ, vel ſudores per totum corpus erumpentes experiuntur, tumque ad ſe redeunt, atque rationis haud ſecus, ac ſenſuum motuumque recuperant integritatem. Multi narrant, ſub tali paroxyſmo conſtrictas ipſis fuiſſe fauces, deglutiendi vim abolitam, pectusque vinculis quaſi coarctatum. Repetit ejusmodi inſultus, niſi medela feratur, ſæpius, tandemque in mortiferam cerebri tranſit hæmorrhagiam.

§. VIII.

Morborum paralyticorum differentia.

Contra vero hemiplectici morbi audiunt, ſi ſalvo rationis, motuumque vitalium uſu, movendi ſaltem juxta voluntatem potentia, aut cum ea ſenſus tactus labefactatur. Talem hemiplexiam

am sive paralysin dari universalem, quae totum corpus afficeret, negamus, nisi forsan sub ipsa apoplexia, nec credimus dari paraplexiam, qua totum corpus, salvo manente capite, resolveretur, nostrae saltem praxi nunquam se talis obtulit morbus. Omnis potius paralysis vel alterutrum corporis latus, idque totum afficit, & movendi, atque simul sentiendi potentia privat, vel certae tantum parti inhaerescit. Prior hemiplexia dicitur, si quando dimidium capitis ac faciei latus simul sit resolutum, alias non nisi paralysis alterutrius lateris audit, posterior vocatur paralysis particularis, & est vel vera vel spuria. Illa sedem suam plerumque in spinali medulla ejusque mox superiori, mox media, mox inferiori parte habet, & movendi saltem quadam impotentia se prodit, & humorem per metastasin ad ipsos nervos devolutum, hosque comprimentem pro caussa agnoscit.

§. IX.

Historia morborum paralyticorum.

Hemiplexia vel praegressum insultum apoplecticum sequitur, vel absque eo cum refrigeratione lateris passuri & praecedente vertigine incipit, & sensim in motus sensusque desinit abolitionem. Sanum latus saepenumero spasmodicis ac convulsivis agitatur motitationibus, orisque canina non raro conspicitur tortura, & progrediente malo mentis quoque functiones, & cum primis memoria labascere incipiunt. In paralysi particulari, annotante COELIO AVRELIANO *Lib. II. Cap. I.* antecedit partis passurae gravedo, tardus motus cum stupore, pallore, & torpedo, pars affecta laxa est, mollis, flaccida, attactu frigida, & vel atrophica, vel tumore oedematoso imbuta cernitur. Caveas vero, ne motus voluntarii impotentiam, quae paralysin comitatur, confundas cum ea, quae rheumaticis arthriticisque nonnunquam jungitur affectibus, hanc enim partis affectae dolore, spasmo & saepius convulsione stipatam deprehendimus, quae molestiae ab affectibus paralyticis valde sunt alienae.

§. X.

Species paralyseos particularis.

Paralyſis particularis varias afficit partes. Nonnunquam artus inferiores una cum imi ventris partibus, integris illis, quæ ſupra diaphragma ſunt, mox movendi ſolum potentia, mox ſentiendi ſimul facultate privantur, tumque urinæ & alvus contra voluntatem redduntur, ac tandem tumor œdematoſus, lenta febris & mors ſuccedunt. Interdum brachia & manus paralyſin patiuntur, quæ ſi ſpuria fuerit, & poſt colicam evenerit, dicitur pareſis ex colica, ex aliis vero cauſſis orta paralyſeos manuum nomen obtinet. Datur paralyſis palpebrarum, ubi hæc nequeunt attolli, & invitus lacrimarum fluor urget. Linguæ reſolutio dicitur aphonia, quam ſuo loco pertracturi ſumus. Si pharynx paralyſi afficitur, omnis aboletur deglutitio, cujus differentiam a ſpaſmo pharingis videas in MED. SYSTEM. *Tom. IV. P. III. S. II. C. V. §. VI.* Oeſophagus, ventriculus ac inteſtina in moribundis reſolvuntur, tumque aſſumta, maxime potus cum ſtrepitu, murmuribusque deſcendunt. Paralyſis ſphincteris ani per inteſtini recti procidentiam ac fæcum involuntariam excretionem ſe prodit, veſicæ urinariæ ex invito urinæ fluxu judicatur, veſicularum ſeminalium ex perpetua ſeminis effuſione cognoſcitur, muſculorum membri virilis a denegata concumbendi & membrum erigendi potentia ſignificatur. Cordis dari paralyſin, quam mors repentina absque ullis evidentibus cauſſis eveniens innuit, e veteribus jam Herophilum crediſſe refert COELIVS AVRELIANVS. *Lib. II. C. I. p. 348.* & e recentioribus adfirmat BOERHAVE *Prax. med. P. V. pag. 13.*

§. XI.

Cauſſa proxima reſolutionis nervorum.

Proximam cauſſam & formalem recenſitarum affectionum rationem in plus minus intercepto fluidi nervei in nervos influxu conſiſtere, ex §. IV. & V. quivis poterit intelligere. Inde quoque ſtatim adparebit ratio, cur alia vera, alia ſpuria ſit paralyſis. Hæc enim facilius fit, quam illa, quoniam ſenſus abolitio totalem fere fluidi nervei defectum ſupponit, motus autem

autem impotentia imminutum ſaltem ejus influxum ſequitur. Quæ vero cauſſæ remorari valeant hunc influxum, curatius indagari oportet. Plures medicorum obſtructionem nervorum accuſarunt, ſed eam locum habere non poſſe, vel ipſa tam tubulorum nerveorum, quam contenti in ipſis liquidi ſubtilitas docet, id quod fuſius demonſtravit BARTHOLOMAEVS de MOOR *Path. Cer. c. X. p. 283.* Vera potius cauſſa eſt vel ſolutio continui nervorum, uti in vulneribus, aliisque violentis contingit læſionibus, vel compreſſio aut nervorum ipſorum, aut principii eorundem, a quacunque re ipſis præter naturam incumbente facta. Quum vero unicam hanc omnis nervorum reſolutionis ſtatuamus cauſſam, ea tamen diverſos producere animadvertatur effectus, videndum, in quo diverſitatis conſiſtat fundamentum.

§. XII.

Hoc nimirum unice in loci, qui fovet mali cauſſam, diverſitate, quærendum eſſe, & ratio ſuadet, & ſectiones anatomicæ his morbis peremtorum teſtantur. Omnes enim, qui obſervationes ejusmodi conſignarunt medici, ut WILLISIVS, BONETVS, WEPFERVS, probe annotarunt, quod in apoplexia defunctis, vitium nunquam non in cerebro, ejusque ventriculis, nec non in cerebello obhæſerit. Conf. bini notabiles caſus de apoplexia lethali, altera ex hydrope cerebri, altera ex ſanguine in illo extravaſato, quos BRVNNERVS in A. N. C. *an. I. dec. III. obſ. 153 & 154.* recenſuit. Contra vero in hemiplecticis alterutrum medullæ ſpinalis principium, vel extravaſato ſero inundatum, vel tumoribus compreſſum fuiſſe, iidem perhibent auctores. De ſeri ibi facta extravaſatione, BONETVS *ſepulchr. L. I. Sect. XV.* obſervationes recenſet, tumorem tunicaceum ibi viderunt WEPFERVS *in auctario hiſt. XIV.* & BRVNNERVS *l. cit. obſ.* 154. Silentio prætermittemus abſceſſus, vulnera, ulcera &c. quæ medullam ſpinalem afficiendo hemiplexiam, cerebrum penetrando, apoplexiam producere obſervantur. Ad hæc ſi ex anatomia repetamus, nervos vitalibus functionibus

Sedes apoplexiæ & hemiplexiæ, cum ſectionibus iis morbis peremtorum.

nibus destinatos ex cerebello, sensibus tributos ex basi cerebri, & motibus voluntariis sensuique tactus dicatos, maximam partem ex medulla spinali propullulare, facile colligere poterimus, in omni apoplexia caussam nervos comprimentem, intra cerebrum, in paralysi vero intra medullam spinalem, & speciatim in hemiplexia circa alterutrum medullæ principium consistere.

§. XIII.

Caussa mediata apoplexiæ levioris, sanguineæ.

Inter caussas vero, quæ compressionem nervorum in cerebro efficiunt, & tenuissimi ac mobilissimi liquidi in eos influxum intercipiunt, principem fere stagnatio & subsistentia sanguinis in vasis membranarum cerebri locum tuetur, quæ ex valde impedito ejus per venas & sinus venosos libero circuitu & reditu versus cor pronascitur. Nam cum sanguis majori nisu & impetu ad caput fertur, quam ut æquali proportione in venas recipi possit, ob vasa nimium distenta & expansa subsistit, quod potissimum evenit in plethoricis, hypochondriacis, nephriticis & hystericis ob violentos inferiorum partium spasmos. Nascitur hac ratione interdum levior apoplexiæ species, quam spasmodicam nominare consuescimus, eo quod remittentibus spasmis & derivata sanguinis circuitu per vasa restituto vis mali mox remittere solet, quod potissimum fit mature secta vena, & alvo per clysterem aperta. Sub hoc paroxysmo plerumque facies rubet, pulsus adest celer & plenus, motus & sensuum est abolitio, & sudore interdum corpus totum diffluit.

§. XIV.

Caussa mediata apoplexiæ & hemiplexiæ serosæ.

Quod si vero hæc stagnatio diutius obhæserit, & in subjectis sero abundantibus contigerit, secedunt sensim succi tenuiores serosi per porulos vasorum præter naturam expansorum, incumbunt nervis, eosque comprimunt. Hoc si fiat in basi cerebri, nascitur apoplexia, ejusque alter gradus juxta §. VI. quæ delabente ad alterutrum medullæ spinalis crus sero post

se

ſe relinquere ſolet hemiplexiam. Hæc ex eadem cauſſa, ſine prævia gignitur apoplexia, ſi ſerum a ſtagnante cruore ſecedens protinus ad medullam decumbat ſpinalem. Et talis hemiplexia vocatur ſeroſa, quæ corripit ſubjecta potiſſimum pituitoſa, ſanguineo-phlegmatica, pulſus in ea eſt debilis, languidus, facies pallida, quædam ſomnolentia, & ſenſuum torpor. De ea veriſſimum eſt, quod annotantibus COELIO AVRELIANO *L. II. C. I.* aliisque medicorum, præ aliis ſenibus, maximeque autumnali ac hyemali tempore ſit familiaris.

§. XV.

Cauſas inter remotiores, quæ pro ſubjectorum varietate mox ſanguineam, mox ſeroſam producere valent hemiplexiam, primum locum tuetur ſanguinis nimia moles in ſubjectis activioribus, laxoque & ſpongioſo corporis habitu præditis. Quæ quidem iis inducendis malis eo eſt opportunior, quo magis humores commoventur, hi enim ebullientes, expandunt nimium tenerrima cerebri vaſcula, ac nonnunquam plane extravaſantur. Hinc explicatu facillimum eſt, cur plethorici ex improviſo dictis affectibus corripiantur a nimio veneris uſu, a largiori vini calidioris potu, a balneis nimis calidis, a fortiori ſub cœlo fervidiori corporis motu, ab inſolatu (vid. PROSP. MARTIANVS *Comment. p.* 102.) a gravioribus animi adfectibus, & a crapulis, maxime ſi acceſſerit refrigeratio, mihi quoque in promtu ſunt exempla eorum, qui vino, vel cereviſia bene farti, & ſubinde refrigerati, apoplexia ſubito perierunt.

Cauſſæ remotiores ſunt 1) nimia ſanguinis moles.

§. XVI.

Deinceps nimia ſanguinis moles ad nervorum contribuit reſolutionem, ſi per ſpaſmos abdominis & partium infernarum, quacunque de cauſſa productos, ad ſuperiora, maximeque caput compellitur, & in eo ſtagnat. Hinc derivanda ratio apoplexiæ ſpaſmodicæ & hemiplexiæ ſanguineæ, quæ accidit ſubjectis hypochondriacis, ac hyſtericis, qualem notatu perquam dignum caſum in CONSVLT. MED. *Tom. I.*

2) Spaſmi partium inferiorum, & excretionum ſanguinearum ſuppreſſio.

Sect. I. *casu* XIX. reperies. Hinc etiam in praxi medica sæpenumero licet observare, mensium & hæmorrhoidum excretionem non rite succedentem ad nervorum resolutiones quamplurimum conferre, id quod patet ex observatione *loc. cit. casu* XXV. allegata. Eo certius vero paralytici morbi ab excretionum sanguinearum, actu fluentium, subitanea cohibitione excitari possunt, adeo, ut eos accedentibus sub fluxu menstruorum, hæmorrhoidum & lochiorum, gravi terrore, vehementi refrigeratione, & incongruo remediorum adstringentium, repellentium ac opiatorum usu, sæpius accersi videas.

§. XVII.

3) *Excretionum serosarum cohibitio.* Sic purpureus corporis nostri latex sui stagnatione paralyses & apoplexias, plerumque tamen sanguineas & transitorias, successu vero temporis etiam serosas, easque diuturniores producit. Verum has immediate gignit serosa colluvies, majori, quam par est copia, ad caput congesta, nervorumque principiis incumbens. Hinc si serosæ excretiones, sudores critici, transpiratio insensibilis, salivæ nimius effluxus, sive qui sponte fit, sive a mercurialibus medicinis provocatur, serosæ manationes ex auribus, oculis, naribus, ulcusculis inveteratis, fonticulis, fœtor pedum &c. subito coercentur, exsiccantur & reprimuntur, gravissimas oriri paralyses, experientia compertum habemus. Hanc ob caussam infantili etiam ætati, cui alias parcunt, insidiari solent affectiones paralyticæ, qualem observationem de infante bimulo, ex prohibita transpiratione paralytico legas in *cit.* CONSVLT. *Tom.* I. *Sect.* I. *casu* XXVI. Ex eodem fundamento diuturnior in locis frigidis humidisque commoratio & obambulatio ad nervorum resolutionem contribuit, quales notatu dignos casus recenset FORESTVS *Lib.* 10. *obs.* 83. & 84. *sqq.* Huc pertinet ea, quam A. N. C. *dec.* III. *annot.* VII. & VIII. *obs.* 203. de septuagenario post evanescentem subito surditatem apoplexia lateris dextri correpto allegant, observatio, quæ

non

non nisi sero, primum surditatis caussa, dein per metastasin ad medullam dextri lateris devoluto debetur.

§. XVIII.

Hæc mala eo graviora machinatur serum ad caput congestum, si fuerit acre, purpuraceum, scorbuticum, & ab artubus externis, corticeque cutaneo male feriatis artibus, unguentisque repellentibus ac sulphuratis intus revocatum. Exstant hinc quam plurimæ observationes, quod achores, crusta lactea, tinea capitis, scabies, purpura &c. repulsæ presso post se pede traxerint paralysin. Eodem modo res se habet cum morbis arthritico-podagrico-rheumaticis, quos sero acri ad membranaceas artuum & juncturarum partes incumbente foveri notum est, hoc enim si opiatis & adstringentibus medicinis, sopito hinc dolore, intus agatur, vel ex naturali imbecillitate retrocedat, auctor fit pertinacissimæ nervorum resolutionis. Sic observationem de hemiplexia ex rheumatico-arthritico affectu suborta legas in CONSVLT. MED. *T. I. casu XXI.* Huc imprimis pertinet paralysis sic dicta scorbutica, quæ nunquam non spuria est, & a sero acri scorbutico huc vel illuc circa nervos stagnante, eosque comprimente suos mutuatur natales.

4) Exanthematum retrocessiones.

§. XIX.

Mercuriales porro medicinæ ejus sunt indolis, ut in corporibus impuris & debilitatis ad movendam salivationem minus recte usurpatæ, nervorum inducant resolutiones. Mercurius enim in corpore cum particulis salinis ac excrementitiis mixtus, vim obtinet fortiter stimulantem, qua præsertim in glandularum substantiam nerveo-fibrosam agit, adque hanc majorem humorum salivalium & lymphaticorum affluxuum concitat. Horum effluxus per sputationem, si quacunque de caussa sistatur, facile fit, ut perennante nihilo secius affluxu, illi succi copiosius ad spinalis medullæ principia, ipsosque nervos ruant, ibidemque stagnando ac comprimendo influxum nervei fluidi in nervos remorentur.

5) Mercurialia inepte adhibita.

§. XX.

6)morbi convulsivi ac epileptici.

Non minus ſpaſmus membranarum cerebrum & medullam ſpinalem ambientium anſam non raro præbet hemiplecticis & apoplecticis affectibus. Non alia ſubeſt ratio, quam quod nervoſæ membranæ per tam violentos motus agitatæ labefactentur, relaxentur, nec impedire queant, quo minus irruentes ſucci, utut tenues lymphatici, in vaſculis membranarum ſtagnent, & medullarem comprimant ſubſtantiam. Hinc docet experientia, poſt epilepſiam non raro ſequi hemiplexiam, & illam, ſi lethalem ſortitur eventum, nunquam non in apoplexiam terminari. Et quænam eſt cauſſa, quod ex gravi iracundia paralytici nonnunquam naſcantur affectus, niſi quod per illam fortior nervis, vaſisque inferatur ſtrictura, eam humorum producens ſtagnationem, quæ influxui fluidi nervei intercipiendo exiſtit opportuna?

§. XXI.

7)Flacciditas cerebri & debilitas generis nervoſi.

Omnes hæ cauſſæ eo certius, eoque facilius vim ſuam pernitialem exſerent, ſi præſto jam fuerit cerebri flacciditas, generisque nervoſi debilitas. Si enim laxiores ſunt nervoſæ partes, minus reſiſtere valent irruptioni humorum, & ſic horum ſtagnationi pariter ac extravaſationi mirum quantum favent. Et colligitur quidem hæc debilitas nervorum ex cauſſis antecedentibus, quorſum pertinent ætas ſenilis, temperamentum ſanguineum, & inde pendens habitus corporis laxus, mollis & ſpongioſus, vita ſedentaria & otioſa, potus parcior, vel cereviſiæ craſſioris ac lupulatæ, atque vinorum largior uſus, diæta lauta, multarumque epularum, ſomnus nimius pariter ac immodicæ vigiliæ, multæ meditationes, & lucubrationes, veneris ſæpe repetitum exercitium, diuturnus mœror, triſtitia, habitatio in locis nudis frigidisque, & hyemalis tempeſtas. Sic enim debilitatis corporibus vel leviſſima cauſſa, quam vix attenderes, ad paralyſes & apoplexias diſponere valet, quemadmodum ex obſervatione in CONSVLT. MED *Tom. I. Caſu XVIII.* recenſita patet, ubi quis ex potu aquarum Selteranarum, licet eas rite & corpore bene præparata adhibuerit, nihilo ſe-

cius

cius apoplecticum insultum, & hinc relictam spuriam incidit paralysin.

§. XXII.

His de hemiplexia potissimum praemissis, restant quaedam de paralyseos particularis speciebus dicenda. Ex iis maximam meretur attentionem, quae inferiores corporis partes, vel cura pedesque solum, vel abdomen quoque & omnes, quae infra diaphragma sitae sunt partes simul afficit, salvis, quae supra sunt, regionibus. Posteriori casu caussa haeret in medulla spinali circa priores lumborum vertebras, quod binis sectionibus hoc malo demortuorum, A. N. C. *Vol. II. obs. 51. & 120.* insertis egregie monstratur. Priori medulla spinalis circa primam lumborum vertebram conquassata, & ultra medium crassitiei soluta, in altero a dicta vertebra per totam inferiorem spinam tota flaccida, ac penitus exsucca fuit, adeo ut inter eam, & osseam thecam notabile intercesserit spatium. Oritur hoc vitium 1) a caussis externis violentis, fractura, luxatione, vel vulnere spinae, medullam simul afficiente, quales bini casus exstant in A. N. C. *Cent. X. obs. VIII. & dec. I. annot III. obs. 66.* 2) a caussis internis, maximeque rheumaticis ac convulsivis dorsi affectibus, ut testatur casus supra ex A. N. C. *vol. II. obs. 102.* allegatus, lectu dignissimus.

Aethiologia paralyseos, quae artus inferiores occupat.

§. XXIII.

Interdum caussa haeret intra os sacrum, tumque morbus ambulandi impotentia, & crurum pedumque resolutione se prodit. Hoc malum nonnunquam est nativum, & praeternaturali medullae intra os sacrum contentae nititur constitutione, quales casus ex tumore intra thecam ossis sacri connato, & tandem exulcerato lethales recensent HIST. MORB. WRATISL. *anno 1701. pag. 68. seqq.* Idem contingit post febres acutas, male solutas, nec non intermittentes, si quis malo victu utatur, animique indulgeat pathematibus, ubi caussa est serum vitiosum per metastasin ad medullam ossis sacri devolutum, eam comprimens. Eidem malo obnoxiae

Aethiologia paralyseos crurum.

 sunt

sunt fœminæ post laboriosum partum, abortum, & retenta lochia, nec alia subest caussa, nisi sanguis per spasmos ad os sacrum copiosius delatus, ibidemque stagnans, & nisi medela feratur, tandem serosam portionem per vasorum porulos dimittens.

§. XXIV.

Aethiologia paralyseos brachiorum.

Notabilis porro est brachiorum paralysis, quæ si colicam, anodynis ac opiatis intempestive cohibitam sequatur, dicitur paresis ex colica. Caussa est serum vitiosum acre per metastasin ad nervosas brachii & potissimum carpi partes delatum, & legere licet binos notabiles casus, unum de tali paresi post colicam opiatis sopitam sequente in A. N. C. *dec. III. annot. VII. append. ad obs. 308.* alterum de paresi ex colica per vini lithargyrio dulcificati potum producta *ibid. annot. IV. obs. 30.* Familiare cumprimis malum est metallurgis, saturninas mineras tractantibus, e quarum inimicis vaporibus in colicam, pertinacissima alvi obstructione stipatam, & ex hac in paresin incidunt, qui morbus vocatur die Hütten-Katze. Eadem brachiorum paralysis alias quoque agnoscit caussas, & interdum a scorbutica humorum diathesi suboritur, sicut casus A. N. C. *dec. I. annot. III. obs. 334.* insertus docet. Nonnunquam caussa hæret intra vertebras cervicis & dorsi superiores, ex quibus nervi tendunt ad brachia. Talem ab ictu lapidis in cervicem subortam annotavit FORESTVS *Lib. X. obs. 95.* Eadem supervenit quandoque pectoris hydropi, annotante CAROLO PISONE *tr. de morb. ex serosa Coll. Sect. III. c. VII. p. 243.* ubi caussa lymphæ intra vascula membranam nervorum perreptantia ob impeditum & thoracicum ductum iter stagnanti, nervosque comprimenti debetur.

§. XXV.

Prognosis affectuum paralyticorum.

Quod prognosin affectuum paralyticorum attinet, scire licet apoplexiam spasmodicam, & hemiplexiam sanguineam curatu quidem faciliores esse, at, nisi præcaveantur, sæpius reverti, & tandem in ipsam cerebri terminari solere hæmorrha-

rhagiam. Reliquæ paralyſeos ſpecies & ſeroſa hemiplexia non ſubitam quidem inferunt mortem, verum difficillimam & eo intricatiorem reddunt ſanationem, quo major ſenſuum internorum vel externorum concurrit læſio, atque non raro miſeros per totam vitam diſcruciant ægrotantes. Si infantes paralyſi corripiuntur, eos circa pubertatis annos ab illa nonnunquam vindicari animadvertimus, quod vix unquam contingit in ſenibus. Hemiplexia lateris ſiniſtri periculoſior eſt ea, quæ dextrum latus occupat ob arteriam aortam, ejusque ramos in eo latere copioſius diſperſos. Si pars adfecta adhuc dolet, ſentit, non nimium frigida, nec extenuata eſt, ſpes reſtat reconvaleſcentiæ, eaque certior, ſi formicationis ac puncturarum in ea percipitur ſenſatio. Paralyſis abdominis & artuum inferiorum plerumque lethalis eſt, & non raro gangrænam reſolutarum partium habet comitem. Ceterum omnes paralyticæ affectiones vere ac æſtate facilius quam hyeme & autumno curantur.

§. XXVI.

An & qualis febris ſolvat paralyſin.

Febris ſi ſequitur paralyſin, eam ſanare dicitur, ſed intelligendum hoc eſt magis de artificiali, quam naturali febre, atque de ſeroſa potius, quam ſanguinea paralyſi. Enim vero naturalis ſi fuerit febris, eam vel continuam oportet eſſe, quæ periculo nunquam caret, vel intermittentem, quæ malum haud tollit. Per artificialem autem intelligimus motum cordis & arteriarum auctiorem, arte concitatum, quo vegetius circumactis humoribus ſtagnantes circa nervos, vel eorum principium ſucci nonnunquam diſcutiuntur, & velut reſorbentur. Talis febris provocatur per medicamina paullo acriora & calidiora, nervina, volatilia, per fortiorem corporis, maxime ſub ſolis æſtu motum, perque balnea, & cumprimis Lauchſtadenſe & thermarum Carolinarum. Verum hæc in ſanguinea, quæ jam febrili motu ſtipata eſt, paralyſi adplicare neutiquam licet, ſed in ſeroſa duntaxat, ubi languet humorum circulatio, locum inveniunt.

THE-

THESES THERAPEVTICÆ.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

PAralyticos & apoplecticos curaturo morbos, binæ potissimum occurrunt indicationes, quarum prior est, ut caussas, quæ tam proxime, quam remotius ad intercipiendum fluidi nervei in nervos influxum contribuerunt, removeat, & altera, ut partem affectam, totumque nervorum genus ita roboret, quo pristinum ac naturalem recuperet tonum. Multum vero scire interest, num morbus recens, anne confirmatus sit, propterea quod juxta hanc differentiam diversa instituatur curatio.

§. II.

Venæsectio ante omnia est instituenda.

Si mox post primam mali invasionem accersitur medicus, pulsumque celerem cum facie rubicunda deprehendit, non præsentius, nec efficacius ad caussam mali, quæ est humorum in capite stagnatio, removendam occurrit subsidium, quam venæsectio. Hæc protinus vel in brachio vel in collo instituenda, facta paullo ampliori incisione, ut largo cruor exeat flumine, vel, si plethorica nimium fuerint subjecta, in pede præmittenda, ne dato in superiori parte exitu humores ex inferioribus eo ruant copiosius, tumque adhuc vel in brachio vel venis jugularibus repetenda. Et opus interdum est, ut bis, vel amplius hæc sanguinis missio, larga satis quantitate iteretur.

§. III.

Clysteres & Pediluvia.

Deinceps, humores stagnantes revellendo, operæ pretium faciunt clysteres paullo acriores & stimulantes, qui ex herbis nervinis rutæ, majoranæ, saturejæ, thymi, serpilli, floribus liliorum convallium, oleo chamæmeli, & adjecto stimuli caussa sale gemmæ vel ammoniaco, vel etiam urina humana confici, & iteratis nonnunquam vicibus infundi debent. Non minus egregiam laudem merentur pediluvia ex aqua tepidiori, herbisque nervinis, nec non floribus chamomillæ, summitatibus millefolii, cineribusque clavellatis parata, quibus pedes profundius immittendi.

§. IV.

Sæpius, tuſa vena, adhuc ſuperſunt ſpaſmi partium internarum, & humorum veluti febrilis ebullitio, quibus temperandis conveniunt diaphoretica fixa cum præcipitantibus & nitroſis combinata, velut ſunt pulveres ex antimonio diaphoretico, lapidibus cancrorum, matre perlarum, cinnabari, nitro & ſuccino confecti, & ex aqua liliorum convallium, vel florum tiliæ exhibendi, addi etiam poteſt ſyrupus acetoſitatis citri. His enim iuvatur tranſpiratio, qua non raro inſultus apoplecticos, & paralyticos ſolvi deprehendimus. Nec præterea in demulcendis partium internarum ſpaſmis, ullum remedii genus ſuperat virtutem liquoris noſtri anodyno-mineralis, cum liquore bezoardico vel Spiritu volatili tartari convenienti doſi remixti, qui cum dictis pulveribus alternari, bisque quotidie propinari debet. Eodem fine abſtinere decet ab omni cereviſiæ potu, nec niſi decoctis, aut aqua pura vel fontana, vel Selterana, cum modico vini nupta uti convenit.

Spaſmi interni & humorum ebullitio demulceri debent.

§. V.

His, tempeſtive adhibitis, dicta vitia, ſi ſint recentia & ſola adhuc ſanguinis ſtagnatione nitantur, brevi poterunt depelli. Vbi vero ſeri iam ſeceſſio facta videtur, ad illud diſcutiendum ac derivandum omnis dirigi debet intentio. Atque hoc in caſu, ſi ægri ſoporoſi veluti ſunt, atque ſtertunt, ſummo cum fructu adhibere ſolitus ſum emeticum in forma dilutiori, analepticis iunctum, quo excitantur motus, & ad ſenſuum rationisque uſum redeunt ægrotantes. Ex uſu mihi eſt ſequens formula: Recipe aquae liliorum convallium vinoſæ, florum tiliæ, primulæ veris, cinamomi, aceti deſtillati ana uncias binas, Spiritus cornu cervi ſuccinati drachmam unam, antimonii diaphoretici, cinnabaris, lapidum cancrorum ana drachmam ſemis, tartari emetici grana duo, ſyrupi corticum aurantiorum drachmas duas. M. F. mixtura, cuius bina circiter cochlearia, quavis altera hora exhibenda.

Vomitoriorum uſus in affectibus hemi- & apoplecticis ſeroſis.

§. VI.

Deinceps ad diſcutiendum, quod ſtagnat ſerum, illuſtrem

Volatilia &

ria commendantur. ferunt opem volatilia urinosa, naribus adplicita, e quibus primarium locum occupat Spiritus salis ammoniaci cum calce viva paratus, & oleo maioranæ vel rutæ permixtus. Non minus suam merentur laudem sternutatoria, cumprimis si nervina simul fuerint, quippe quæ non modo motum nervis inferunt, verum etiam materiam serosam per nares educunt. Formula talis esse poterit: Recipe herbæ maioranæ, florum liliorum convallium ana drachmas duas, herbæ mari Syriaci, florum benzoes, caryophyllorum aromaticorum ana drachmam dimidiam, castorei pulverisati grana decem M. D. S. Schnupff-Toback.

§. VII.

Cauteria & vesicatoria laudantur. In rebelli affectu, ad derivandum serum stagnans efficacissima sunt cauteria, ut vocant, actualia, nuchæ inter secundam & tertiam, vel hanc & quartam colli vertebram inurenda, quorum virtus sicut a vetustissimis medicorum magni æstimatur, ita recentioribus etiam exemplis confirmata datur a Clarissimo ERNDTELIO in Warsavia physice illustrata pag. 185. At quum delicatior nostri seculi genius non permittat, tam terribili, quale videtur, uti remedio, solemus substituere setacea, eaque nuchæ admovere, vel si nec ea arriserint, vesicantia remedia aut nuchæ aut pedibus imponere. Posterior locus in subjectis sensibilioribus priori præferendus, eo quod a vesicatorio cervici adposito, convulsivos partis non affectæ motus supervenisse, compertum fuit.

§. VIII.

Evacuantia sunt adhibenda. Si magis inveteratum fuerit malum, præter dicta, convenientia evacuantia in usum sunt vocanda, ut iis humores a capite sensim revellantur & evacuentur. Et primo quidem purgantia oportet simul esse balsamica, qua laude pilulæ gaudent ex extracti colocynthidis, aloes, hellebori nigri, resinæ ladani, ligni aloes, florum benzoes, salis succini, myrrhæ, balsami Peruviani ana scrupulo uno, mercurii dulcis drachma semis, camphoræ, salis volatilis cornu cervi ana granis quatuor paratæ, si viginti quatuor ex scrupulo formentur, & quatuordecim pro dosi pro-

si propinentur. Inter diaphoretica palmam obtinet Spiritus cornu cervi succinatus, cum liquore anodyno minerali adjecta castorei essentia, & decocta lignorum ex ligno S. sassafras, santalo, rad. chinae parata. Non satis porro laudanda in morbis capitis serosis est virtus diureticorum, ac speciatim succinatorum medicaminum, e quibus essentia succini, cum antimonii tinctura acri principem tuetur locum.

§. IX.

Roborantium usus in serosa & inveterata paralysi.

Qui diutius morbis paralyticis detinentur, simulque generis nervosi debilitate laborant, roborantibus medicinis, praeter rectum vivendi genus, sibi debent prospicere. Et hoc nomine, spiritus salis ammoniaci urinosus cum aqua liliorum convallium ita mixtus, ut una spiritus tres aquæ partes recipiat, magnam meretur commendationem. Parari quoque potest Elixir nervinum ex essentia gentianae rubrae, corticis cascarillae, tinctura antimonii acri, liquore anodyno minerali, & macis ac cinamomi oleo, idque ex infuso melissae, quod citri fovet cortices, exhiberi. Qui adpetitu languente & stomachi debilitate vexantur, iis viscerale nostrum Elixir, vel Electuarium, quod cortex chinæ ac cascarillæ ingreditur, magnas feret suppetias. Nec, præsertim senibus, convenientius quicquam erit balsamo vitæ nostro, si ad aliquot guttas mane, cum infuso melissæ sumatur.

§. X.

De externis sensum motumque excitantibus.

Inter externa sensum & motum excitantia, varia sunt, quæ commendantur. Ab antiquissimis temporibus inclaruerunt fortiores partis adflictæ cum pannis asperioribus frictiones, vel si sensus defecerit, summam cutim vel utricis cædere vel præmissa frictione cum squilla per medium dissectæ siccas cucurbitulas applicare soliti fuerunt. Egregiæ etiam sunt resolutarum partium inunctiones cum Spiritu salis ammoniaci, nec non vini camphorato, nec spem fallet vinum vetus Rhenanum, cum roremarino, floribus chamomillæ Romanæ, spicæ, & caryophillis aromaticis leni calore digestum, cumque linteis quadruplicatis spinæ dorsi, ossi sacro, artuumque juncturis inunctum.

Iisdem locis, præviis vel balneis vel frictionibus magno cum fructu etiam linimenta nervina admoventur, quæ ex axungia humana, galbano, terebinthina, balsamo de Copaiva & Peruviano, oleo lavendulæ, iuniperi, maioranæ, rutæ, anthos, succini, rorismarini & nucistæ expresso concinnantur. Sola enim destillata haud usurpare decet olea, quoniam nervos nimium exsiccando, & velut indurando plus noxæ pariunt. Caput cingi solet cucuphis discutientibus ac roborantibus, temporibus balsama apoplectica, quæ ne nimis sint suaveolentia caveas, admoveri, raso capiti pulvis succini inspergi, & occiput spirituosis, quæ ex spiritu volatili cornu cervi, lumbricorum, aqua Anhaltina, essentia balsami Peruviani, castorei, oleo nucistæ & caryophyllorum parantur, cum fructu lavari.

§. XI.

De usu balneorum. Denique in affectibus paralyticis plerumque ad balnea, tanquam sacram solent confugere anchoram. Ex iis prodeunt primum thermæ, decenti modo usurpatæ, quas quidem inter Toeplicenses, Emsenses, Wisbadenses, Aquisgranenses, ac in Misnia Wolckensteinenses malo magis inveterato, Lauchstadienses vero ob martiale adstringens principium vel recentiori, vel iam superato, & non nisi motus debilitate semet exserenti conveniunt. Earum vim autem superant pene balnea arte parata, e quorum numero primum locum tuentur, quæ ex scoriis metallorum conficiuntur, & vulgo Schlacken-Bäder vocantur. *Conf. habita hic de iis dissertatio.* Succedunt balnea ex nervinis herbis & formicis concinnata. Commodae huic scopo sunt herbae serpilli, sideritis, abrotani, origani, menthae, hyssopi, rorismarini, maioranae, flores chamaemeli, & id genus alia, quae sacculo inclusa, inque tenui lixivio cocta, aquae tepidae immergantur & partes affectae foveantur. Inter linimenta praestantissimae efficaciae, quod fit ex Sapone veneto, & spiritu vini camphorato addita essentia Galbani, & bdellii.

CAV-

CAVTELAE PRACTICAE.

§. I.

MAgna est utilitas, quæ ex venæ sectione in affectibus paralyticis, ex sanguinis mole subortis redundat, præsertim in principio. Veteres ARCHIGENES apud AETIVM, CELSVS, COELIVS AVRELIANVS, ARETÆVS statim mittendum esse sanguinem experientia fida confirmant, nocet vero in paralysi inveterata serosa, ubi vires, ciborumque languent adpetentia. Qua de caussa BALLONIVS *Lib. VI. pag. 255.* monet, ne in paralysi, ubi humor frigidus in motu est, vena secetur, eiusque damnum exemplo confirmat. TRALLIANVS in paralysi curanda nunquam mittendum esse sanguinem statuit, nisi manifesta sanguinis abundantia appareat. In pede vena non tundenda est, si illi frigidi, spasmoque constricti fuerint. Viris, qui ex hæmorrhoidum impedito successu, vel suppresso fluore in nervorum resolutionem inciderunt, post præmissam venæsectionem hirudines cum fructu ano admoventur, quin in A. N. C. *vol. III. append. pag. 164.* exstat casus, de hemiplexia, adpositis pone aures hirudinibus, admotisque suris pedum vesicatoriis, brevi curata.

Cautela circa sanguinis missionem.

§. II.

Quibus a paralyticis affectibus caput valde imbecillum, & sensus etiam interni præsertim memoria læsi sunt, abstinere debent ab improvido interno tam thermarum, quam acidularum usu. Namque hae aquæ per nimia capitis vascula, nimium relaxata difficillime progrediuntur, & amplam maiori serosorum humorum stagnationi præbent occasionem. Neque etiam acidulas cum vino mixtas loco potus ordinarii tum salutares esse deprehendi, quia vapore spirituoso nimis caput repletur. Verum si ætas iuvenilis fuerit, & malum a passione hypochondriaca ortum traxerit, præservando recidivas, operæ pretium faciunt thermæ Carolinæ, illæ nempe temperatiores, quæ a molendino nomen habent, vel etiam acidulæ, sed tepefactæ, sub quarum potu, qui

circa thermas & acidulas.

parcior esse debet a frigore, mœrore, multisque mentis laboribus cavendum, nimio non indulgendum somno, corpus sedulo movendum, medicinisque nervinis & balsamicis utendum est. Generatim scire licet, harum aquarum potationem, mala declinante, & in melius vergente, longe opportuniorem esse, quam ubi illud in suo fuerit vigore.

§. III.

circa balnea artificialia. Balnea, quæ arte ex formicis & nervinis herbis parantur, eo efficaciora sunt, quo leviores & tenuiores iis conficiendis assumuntur aquæ. Quare optima censetur pluvialis, vel hac deficiente, quæ post copiosas pluvias ex fluvio desumitur. Sed omnibus artificialibus præstant Tœplicenses, quæ levitate pluviales adhuc superant, & insigni virtute discutiente, & diaphoretica affectis partibus tonum, & robur reddunt. Stillicidia quoque harum aquarum principio spinalis medullæ adhibita ad humores stagnantes dissolvendos, insignem non raro opem attulisse experientia docemur.

§. IV.

circa balnea frigida. Ad affectus paralyticos, eosque potissimum inveteratos non sine fructu commendantur balnea frigida, item leniter adstringentia, & fotus, qui ex radice consolidæ maioris cum aqua decocta conficiuntur. Huc spectant quoque fontes medicati martiales, cuius generis sunt Freyenwaldenses in Marchia & nostræ Lauchstadienses, item artificiales, quæ ex scoriis metallicis parantur. Sed hæc circa eorum usum observatio necessaria est, ut non nisi tepide adplicentur, alias nimium commovendo sanguinis & humorum massam, miras anxietates, cephalalgias, & cordis palpitationes efficiunt. Hæc enim febrim artificialem excitando, suppetias morbo ferunt, quippe constringendo exteriores corporis partes convertunt sanguinis & humorum motum magis ad interiora, inque primis ad cor, & quæ illud ambiunt, majora vasa, unde fit celerior ac vehementior cortis ac arteriarum systole, & ideo celerior etiam humorum per vasa minima circuitus. Hinc fieri potest facillime, ut obstructiones reserentur, viscidi succi resolvantur,

tur, & ſtagnationes diſcutiantur. At cavendum probe, ne hæc balnea adplicentur corporibus ſanguine turgidis, aut dyſcraſia humorum, partiumque ſolidarum imbecillitate laborantibus, veluti ſunt ſenilia.

§. V.

Capitis lotiones inſignem in paralyticis affectibus habent utilitatem, vtique in aſſuetis, quibus ſi quis haud adſuetus fuerit, incipiendum a levioribus ex lixivio minus acri, incoctis herbis nervinis, dein radix aſari, & herba rorismarini inſuantur ſacculo, inque lixivio coquantur, quæ vero remedia non niſi prævia purgatione licet adhibere. *circa lotiones capitis.*

§. VI.

In ſcorbutica paralyſi, quæ plerumque particularis & ſpuria exiſtit, externis parum proficiemus remedii. Opus eſt potius, ut decoctis infuſisque diluentibus, tam calide, quam frigide in vicem potus ordinarii hauſtis, acrimoniam humorum temperemus, eandemque ſpecificis antiſcorbuticis, e quibus lumbrici terreſtres in pulvere vel ſucco cum ſero lactis ſumti eminent, infringamus, tandemque ſordes e corpore proſcribamus, & has quidem craſſiores per alvum commodis in hunc finem laxantibus mannatis ac rhabarbarinis, ſubtiliores autem & in ſanguine fluctuantes per cutis ſpiracula ope pulverum diaphoreticorum. niſi enim tota repurgetur humorum maſſa, perfectæ nullus eſt curationi locus. *circa paralyſin ſcorbuticam.*

§. VII.

Paralyſis palpebrarum oculi per metaſtaſin aut ſtagnationem humorum producitur, & niſi cito depellatur, immedicabile conſtituit malum. Obſervavi in ea efficaciſſimum balſamum vitæ noſtrum, calide mane veſperique palpebris inunctum, nec non oleum cinamomi & caryophyllorum, modo vera fuerint, cum axungia quadam permixtum. Non negligenda etiam eſt ſeri vitioſi derivatio ac evacuatio, quæ per laxantia, diuretica, veſicantia, & id genus alia perficitur, unde de tali palpebrarum paralyſi poſt morbillos ſuborta, *circa paralyſin palpebrarum.*

& veſi-

& vesicatoriis curata recensetur casus in A. N. C. *vol.* I. *obs.* 140.

§. VIII.

circa paresin. Paresis ex colica poscit remedia, serum vitiosum ex sanguine per transpirationem proscribentia. Externe operæ pretium faciunt pelles recenter mactatorum animalium calide affectis partibus adplicatæ, nec non axungia humana recens, si eius unciæ cum drachma olei caryophyllorum addatur, eaque pars affecta perfricetur. Hoc etiam in casu non frustranea est adplicatio cœcarum cucurbitularum, quibus curatam talem paresin referunt A. N. C. *dec.* I. *annot.* III. *obs.* 308.

§. IX.

circa diætam In paralyticis affectibus usus aeris sereni & temperati valde utilis est, unde COELIVS AVRELIANVS *L.* II. *C.* I. *p.* 349. ægrum in lucido loco poni iubet. Hinc conclave nec nimis calefactum, nec nimis frigidum, sed temperatum oportet esse. Victus quoque facilis & tenuis esse debet, eo magis in principio, ubi paralysis acutus plerumque morbus est & ventriculi robur nunquam non est languidum. Nec ulla convenit cerevisia, nec ullo modo vinum præsertim in principio, sed quando morbus iam diuturnus factus est & tunc etiam victus plenior esse potest.

§. X.

circa tumores partium paralyticarum. Ad lavandas partes paralyticas, si aridæ & atrophicæ fuerint, spiritus salis ammoniaci neutiquam convenit, sed præstat eo uti, si partes tumore sint affectæ. Hoc in casu consultum quoque est, tumidas partes tenui sacculo includere, qui sequentibus impleri potest speciebus: Recipe furfurum & milii ana manipulos quatuor, mista in scutella aut aheno aliquo supra cineres siccentur, calefiant, calida includantur sacculo, quo decumbentis ægri pars affecta circumdetur.

§. XI.

Præservatio affectuum Graviores affectus capitis, ut lethargus, apoplexia, hemiplexia, &c. sunt senili ætati perquam familiares, & fere immedicabiles.

biles. Igitur præſervationis cauſa magna cum cura & ſollicitudine ab omnibus iis, quæ ſyſtema nervorum debilitant & circuitum ſanguinis per caput impeditiorem efficiunt, cumprimis a frigore, præſertim ubi corpus ad ſudorem diſpoſitum eſt, a largiori vini ſpirituoſi potu, mœrore animi, terrore, venæ-ſectione conſueta intermiſſa, neque minus a nimio tabaci uſu, vaporoſis abſynthiacis, cereviſia craſſiore, humido & vappido aëre ſenes abſtinere debent. Quod vero hi dicti morbi rariſſime in ſenibus medelam recipiant, hæc mihi videtur cauſſa: quoniam eorum ſanguis humore valde pituitoſo & glutinoſo laborat, qui ad regreſſum ſanguinis per ſubtiliores venas cerebri, quas lentore obſtruit, & ſinus venoſos impediendum plurimum confert. Ad ejusmodi vero obſtructiones vaſorum, quæ altius in cerebro ſitum habent referandas, non tam facilis & expedita medendi ratio deprehenditur. *paralyticorum.*

§. XII.

Corpora paralyticorum quando pinguedine, & vitioſorum humorum copia abundant, non facile ad ſanitatem redeunt, vel vires recipiunt, niſi diæta, & victu exſiccante utantur, qui in eo conſiſtit, ut ægrotantes a iurulentis, enixis, & humidis abſtineant, & ut parco etiam potu utantur, atque non niſi decoctum ex radice chinæ, raſura ſantali, citrini, ſaſſafras cum paſſulis aſſumant, & portionem generoſi vini, carnibus non niſi aſſis veſcendum, paſſulisque exacinatis, corpus quoque, eiusque membra, quoad fieri poteſt, motu exercenda. *curatio per inediam.*

ENARRATIONES MORBORVM.

OBSERVATIO. I.

VIr quadragenarius, temperamenti ſanguineo-phlegmatici, per multos annos ſub vita parum mobili largam quotidie cereviſiæ Martisburgenſis quantitatem ingerere ſolitus, adpetitu ſenſim deſtitui, corpusque valde tumidum præ ſe ferre cœpit. *Hemiplexia dextri lateris ſanata.*

cœpit. Quo in rerum ſtatu moleſtam vertiginem, artuumque gravitatem per ſatis longum tempus ſenſit, & tandem circa vernum tempus ex improviſo in dextri lateris hemiplexiam, cum memoriæ ſenſuumque internorum debilitate iunctam incidit, pulſu exiſtente magno, celeri, facieque tumida ac rubicunda. Quamobrem ex vena in brachio tuſa non ſemel, ſed aliquoties multum cruoris detrahebatur, pulſu nihilominus in magnitudine & celeritate ſua perſiſtente, nuchæ cucurbitulæ cum ſcarificatione admovebantur, pulſus tamen magnus eſſe pergebat, alvo infundebantur enemata, ac intus dabatur infuſum mannatum, nec non nitroſi pulveres. Inter horum uſum pes movendi potentiam ſenſim recuperabat, at manus reſoluta manebat, quin lenta quædam febris, circa noctem ſemper exacerbata accedebat, & pulſus nunquam non celer erat. Tum, miſſa cereviſia, fontem Selteranum vino nuptum, pro potu ordinario adhibebat, pedes quotidie pediluviis tepidioribus, ex aqua, floribus chamæmeli & trifolio fibrino paratis immittebat, brachium reſolutum ſpiritu vini camphorato perfricari curabat, ac intus liquorem noſtrum anodynum, pulveres digeſtivo ſalino nitroſos, & pro ſudore eliciendo eſſentiam alexipharmacam uſurpabat. Vſus præterea eſt victu parco & exſiccante, & hinc factum eſt, ut poſt aliquot menſes prorſus convaluerit, ſentiendique pariter ac movendi recuperaverit facultatem.

EPICRISIS.

1) Notabile eſt in hoc caſu, quod poſt tam largam, ſæpiusque repetitam ſanguinis miſſionem, pulſus nihilo ſecius permanſerit magnus & celer, qualem quandoque in nimiis hæmorrhagiis obſervare licet. Teſtatur ille, affectum eiusmodi pro cauſſa plenitudinem ſanguinis, eiusque vehementem ad caput congeſtionem agnoſcere, & in vehementia ac diuturnitate a ſpaſmodicis partium internarum ſtricturis, quæ etiam hæmorrhagias comitantur, & pulſus magni durique fiunt auctores, ſuſtentari.

2) Ego

2.) Ego non ſemel ſed ſæpius obſervavi, quando de ante acta paralyticorum vita interrogare ſolitus ſum, eos plus iuſto genio ſuo indulſiſſe, præſertim in aſſumendo potu ſpirituoſo, ſine cerevíſia inebriante, aut potente vino, nam eiusmodi potus, quando immoderatius aſſumuntur, frigidos morbos, ut tremorem, convulſionem, paralyſin, apoplexiam, ſopores excitaſſe, non modo experientia confirmamur, ſed & a veteribus medicis, iam olim proditum eſt. Nam ab immoderato calore & denſiores, & glutinoſiores fiunt humores, qui per minora vaſa difficiliorem habent progreſſum, & circuitum, inde ſtagnant.

3) pediluvia ex herbis nervinis & roborantibus concinnata, præſertim, ſi morbus eſt in declinatione, circumſpecte & repetitis vicibus adhibita, non carent eximio uſu, & fructu, eo quod corpus noctu diſponunt ad ſudorem, & blando calore ac humore partes inferiores relaxando, maiorem affluxum ſanguinis & humorum ad caput præpediunt, neque minus humores lentos ac viſcidos tenuiores & fluidiores efficiunt.

4) De inſigni victus exſiccantis in paralyticis humidioris conſtitutionis virtute in quonam conſiſtat, iam abunde ſupra in cautelis practicis §. 12. dictum eſt.

OBSERVATIO II.

Iuvenis viginti annorum, ſanguine & ſuccis plenus, cum meretrice aliquando in lecto decumbens, & venereo nimis percitus oeſtro, ob accedentem ex improviſo patrem, tanto percellebatur terrore, ut paullo poſt toto corpore debilitatus & languidus, neutrum movere potuerit pedum. Mox hi cum reliquis inferioribus artubus magno quatiebantur tremore, ſequentique nocte largo corpus diffluebat ſudore. Expergefactus mane non valebat incedere, ſed regio inferior ab umbilico ad extremum usque pedem omni privata erat ſenſu, adeo ut nec acus intruſæ vis perciperetur, nec ſciret ægrotus, cum alvum deponeret, aut urinam redderet. Nihilominus exhibe-

Paralyſis abdominis & artuum inferiorum a terrore lethalis.

bant resolutæ partes calorem naturalem, nec marcescebant, nec adpetitus, nec pulsus quopiam laborant vitio. His per integrum annum affectus molestiis, varii generis medicamina, thermas, balnea, nervinaque penetrantissima in- & externe, sed incassum, adhibuit, neque enim purgantes medicinæ, nisi magna dosi datæ alvum movebant, nec ulla concitabant tormina. Sensim adeo abolebatur sensatio, ut aliquando, quod notabile est, lapides igniti ægri sedentis pedibus suppositi, cutim vehementer adusserint, ipse tamen præter anxietates præcordiorum nihil doloris senserit, donec tandem a fumo ex accensa cute exhalante certior, quid ei acciderit, factus, circumstantes vocaverit in auxilium. Et hanc miseram per biennium protraxit vitam, quo elapso præcordiorum anxietates, a sumtis potissimum epulis adfligere, adpetitus deiici, calor lentus corpus depascere & vires prorsus perire cœperunt ipseque fatis cessit ægrotus.

EPICRISIS.

1) Terrorem vehementem non modo convulsivas & epilepticas in continenti producere posse motiones, verum etiam nervorum inferre subitaneam resolutionem, hæc docet morbi historia. Actio terroris autem in strictura partium nervosarum, & speciatim membranarum cerebrum ac medullam spinalem involventium consistit, quæ in præsenti casu circa lumbarem contigisse videtur regionem, & eo pernitiosior esse debuit, quo vehementiori veneris œstro inflammatum tum fuit corpus.

2.) Ad rariores referri meretur hæc inferiorum partium paralysis, eo, quod cum movendi potentia, sensus quoque omnis deperditus fuit, adeo, ut nec acus vis, nec adustio per ignitos lapides perciperetur, quum tamen vix occurrat paralysis, in qua non aliqualis supersit sensatio. Et hæc quidem paralysis non externas solum occupavit partes, verum interna quoque viscera & cum primis intestina, testantibus purgantium inertia, & fæcum urinæque involuntaria emissione. Dum vero, ex

ro ex abolitione omnis motus ac ſenſus, totalem influxus fluidi nervei in nervos ex ſpinali medulla infra diaphragma prodeuntes ceſſationem, non ſine ratione colligimus, attamen non omnem viſceribus abdominis, maximeque inteſtinis denegamus ſenſationem, quoniam purgantia maiori doſi data alvum moverunt. Quod facile conciliabit, qui perpendet, inteſtina etiam a cerebrinis nervis per intercoſtales ramos, nervoſas adipiſci propagines, per quas aliqualis relictus fuit ſenſus.

3) Medela tali in caſu locum vix habet, vero enim eſt ſimillimum, medullam ſpinalem ab eo loco, ubi facta eſt ſtrictura, collabi, flaccidam, exſuccamque reddi, cui præſumtioni anſam præbet caſus A. N. C. *vol. II. obſ. 102.* inſertus. Quare non mirum, quod lenta demum febris acceſſerit, finemque vitæ impoſuerit. Nam hoc in rerum ſtatu, langueſcente ſenſim ſenſimque humorum circuitu, pravi impurique per abdominis viſcera ſucci generari debuerunt, unde virium defectus, adpetitus proſtratio, & lenta febris ſuam traxerunt originem.

OBSERVATIO III.

Vir triginta annorum, frigidæ, ſiccæ, & macilentæ conſtitutionis, metallurgiæ addictus, aliquando in minerarum ſaturninarum calcinatione, cœlo exiſtente turbido & pluvioſo occupatus, ingentem vaporum ſaturninorum copiam inſpiratione hauſit ſub dulcis ſaporis perceptione. Poſtridie de intolerabili circa umbilicum dolore conqueſtus, pertinaciſſimam incidit alvi adſtrictionem, quæ omnem clyſterum infuſionem, & laxantium exhibitionem rebellis eluſit. Jungebantur vomendi conatus, cardialgicæ præcordiorum anxietates, gelidusque per corpus erumpebat ſudor. Quo in rerum ſtatu pugnatum eſt antiſpaſmodicis, clyſteribus oleoſis, balneis, oleoque amygdalarum dulcium, carminativis nupto, unde remittebat dolorum ac reliquorum ſymptomatum vehementia. Verum enim vero brevi poſt nova ſuccedebat adflictio, quippe ſiniſtra manus dolore preſſorio, cum movendi *Pareſis manuum ex colica ſaturnina.*

 impo-

tentia, absque tamen tumore prehendebatur, adeo ut ea nec flecti, nec ad os duci potuerit. Adhibeantur varii generis sudorifera, balnea Laconica, fotus ac linimenta, sed incassum, alvus simul adeo compressa erat, ut nisi clysteribus admonita, sui non reminisceretur officii. Meo tandem flagitato consilio suasi, ut æger abstineret ab omnium calidorum, acidorumque remediorum usu, loco cerevisiæ decocta biberet, laxante ex manna, passulis, oleo amygdalarum, tartaroque tartarisato alvum moliretur, & adfectas partes axungia humana, oleo caryophyllorum acuata, calide perfricaret, unde factum est, ut per Dei gratiam restitutus, diu salvus vixerit.

EPICRISIS.

Morbus, quo post inspiratum sub dulcis saporis perceptione, saturni vaporem, noster est infestatus æger, colica couvulsiva, & peculiari cognomine saturnina, die Hütten-Katze, vocari solet. Familiaris ea est metallurgis Hercyniæ potissimum Sylvæ accolis, & plumbi venas scrutantibus, & debetur fumis saturninis, ore haustis, & sensibilioribus intestinorum tunicis, quas graviter vellicant, infixis. Præter tormina vehementissima, & convulsivos fere totius generis nervosi motus molestissimum in hoc morbi genere symptoma est contumax alvi compressio, & ei familiariter iungitur paresis manuum.

2) Quo liberior istis in locis, quibus dictæ tractantur mineræ, quoque serenior est aer, eo rarius occurrit recensitus morbus, quoniam virulentæ exhalationes commode dissipari queunt. At si gravis ac pluviosus fuerit aer, comprimit vapores, &, quo minus in auras abeunt, impedit, unde sub ea tempestatis constitutione frequentissimum est malum.

3.) Curatio in Paresi, ut recte monet CRATO *consilio* 72. 73. non ad principium nervorum, sed ad musculos, ad quos humor vitiosus transmissus, ut ille discutiatur, & membra corroborentur, dirigenda est, non neglectis illis, quæ intestinorum

norum tonum restituunt, & alvum lubricant. Cum ante aliquot annos in iuvene gonorrhæa laborante, ab improvido tincturæ antiphtisicæ Grammani, quæ pro basi saccharum Saturni recipit, usu, contumacissimam alvi adstrictionem cum paresi utriusque manus coniunctam observarem, oleum amygdalarum dulcium recens cum iusculo avenaceo, additis aliquot guttulis olei cymini destillati, crebrius usurpavi, non omissis potionibus mannatis, cum eodem oleo permixtis, quæ tamen non ante apertionem alvi per clysterem emollientem, & oleosum assumtæ fuerunt. Alvo liberiori reddita, usurpata quoque sunt sudorifera, ut Sp. c. c. cum Ess. Succini & Sp. nitri d. Adhibebam porro balnea ex semine lini, & herbis emollientibus & balsamo nostro vitæ, nec non essentia Galbani saturata, manus, resolutæ inunctæ, naturale suum robur receperunt. Et cum a vinis austeris, rubicundis, neque minus malitiose per additionem lythargirii adulteratis, idem morbus, eadem symptomata in Germania, & in provinciis ubi vinorum est proventus, admodum sint familiaria, non aliis, quam modo laudatis remediis illum ipsum curatum fuisse a fide dignis medicis, nobis relatum est.

OBSERVATIO IV.

Hemiplexia mensium fluxum terrore subito cohibitum excipiens.

Fœmina triginta annorum, exilioris staturæ, vasis capacioribus prædita & ob nimiam, qua pollet, sanguinis abundantiam, a quatuor iam annis hystericis pathematibus cum vehementi capitis dolore, ac violentis vomitionibus tanta ferocitate fuit cruciata, ut sæpius, maxime post iram vel terrorem suffocativis ac apoplecticis corriperetur invasionibus. Anno elapso, vigesima post puerperium hebdomade, menses more solito, licet ipsa infanti præberet ubera, fluere cœperunt, qui, cum accedente gravi terrore, protinus supprimerentur, paucis post diebus, prævia spasmodica artuum lancinatione, incidit in dextri lateris hemiplexiam, oris rigore stipatam. Hanc transactis aliquot diebus, febris quædam intermittens excipiebat, a meridie singulis diebus invadens, & per

tres

tres durans hebdomades, ſub qua tandem per dextrum pedem alba, ſiniſtrum rubra efflorescebat purpura. Qua per uſum quorundam remediorum deſiccata, redibat quidem aliqualis movendi potentia, at loquela adhuc erat impeditior, & magna lateris reſoluti, maximeque manus reſtabat imbecillitas. Confugiebat ergo ad fontem Lauchſtadienſem, quem cum per quatuordecim dies in balneis adhiberet, eruperunt adhuc maculæ ſcorbuticæ, & ſanitas maiora ſenſim cepit incrementa. Ego, cum meum experteret conſilium, ſuaſi ut fontem Selteranum tribus horis ante balneum ad menſuram unam biberet, & quatuordecim dies curæ adhuc inſiſteret, quo factum eſt, ut præſentiſſimum levamen atque augmentum in partibus imbecillibus roboris experta fuerit.

EPICRISIS.

1) Non opportuniora affectibus apoplecticis & paralyticis ſunt ſubiecta, quam plethorica, & ſimul hyſterica, & certiſſime illos incurrunt, ſi excretiones ſanguineæ, ſuperveniente, dum fluunt, gravi terrore, ſubito ſiſtantur. Idem in præſenti contigit ægrotante, quam valde fuiſſe plethoricam, vel hæmoptyſis iteratis ſponte revertens vicibus teſtatur. Adhuc ſanguinem ipſi fuiſſe impurum & ſcorbuticum, docent & purpuratæ in uno pede rubræ, in altero albæ, & ſcorbuticæ efflorescentiæ, quibus ad cutaneum corticem pulſis, levari plerumque ſolet malum. Quare etiam recte hic morbus paralyſis hyſterico-ſcorbutica appellari poteſt.

2) In cura huius ægrotantis mulieris plethoricæ & hyſtericæ in eo peccatum fuit, quod non tempeſtive ſatis per ſectionem venæ detractus fuerit ſanguis. Ita forſan ſtatim paralytica affectio vel arceri vel tolli potuiſſet. Atque in eo conſentientem habeo RAYGERVM clariſſimum Hungariæ Medicum, qui *obs.* X. ſcribit: paralyſis & hemiplexia in fœminis ſæpe unica venæ-ſectione in brachio tolli poteſt.

3) Vix unquam paralyticum affectum, cum primis recen-

centiorem vidi, quin febricula quadam intermittenti ſimili fuerit ſtipatus. Sed nulli prorſus ſolatio hæc febris eſt, quamvis enim nulla paralyſis ſine febre curetur, uti monet etiam Clariſſimus BOERHAVE *Pr. Med. P. V. p. 15.* id tamen de artificiali intelligendum eſſe febre, iam ſub Pathologicis ultima theſi adnotavimus.

3) De balneis Laucſtadienſibus, quæ valde adſtrictivæ ſunt indolis, notari meretur, quod in paralyticis affectibus vel ab initio, ubi adhuc mobilis, nec nimis impacta eſt materia, vel ſub finem, ubi non niſi languor quidam nervoſi generis reſtat, cum fructu poſſint adhiberi. In malo confirmato magis e re ſunt aquæ Aquisgranenſes, quæ intimius ſtagnantem materiam penetrant, & reſolvunt.

4) Lauchſtadienſium fontium pro balneo inſigniſſimum uſum atque utilitatem ego primus ante triginta annos inveni atque detexi, & peculiarem de iis conſcripſi diſſertationem, & bona fide teſtari poſſum, quod convenienti & circumſpecta obſervatione ſi uſurpentur, ad imbecillia corporis membra roboranda, vix ſui ſimiles habeant, adeo ut etiam in eo certis in caſibus Tœplicenſium balneorum virtutem exſuperent. Horum operatio fit per febrem artificialem. Nam ſub ipſo balneo valde tepido ſubtiliores martiales moleculæ ſubcutaneis fibris & poris ſe paullo altius inſinuando ſtricturam cutis efficiunt, & eo ipſo humorum curſum ad interiora urgendo ſub celeritate & magnitudine pulſuum & auctior calor & maior tranſpiratio ſequitur, cuius beneficio vitioſi morbifici humores ex partibus exterioribus diſcutiuntur, & impuri ſalſi ad habitum corporis protruduntur.

OBSERVATIO V.

Paralyſis dextri lateris ſanata, & ex terrore reverſa.

Vir annorum viginti novem, temperamenti ſanguineo-cholerici, habitus ſpongioſi, potui fabarum Caffee nimium addictus, nec venam ſibi unquam ſecari paſſus, per biennium, ex quo matrimonium iniit male habere, ac de ſpaſmodicis paſſio-

passionibus, molestaque alvi obstructione conqueri cœpit. Qui-bus consulturus in manus Pharmacopæi incidit, qui datis medi-caminibus id effecit, ut abdomen tympani instar intumuerit, & forsan ipsa accesserit tympanitis, nisi medela fuisset lata. Brevi post rus aliquando petiit, moxque ab itinere intravit conclave valde calefactum, cuius impatiens, apertæ fenestræ adsedit, cer-vicemque aëris frigidioris flatui exposuit, tum vehementi cor-pus commovit exercitio, & demum sub vespertino ac nebuloso domum reversus cœlo, loquelæ subito amisit facultatem. Quam sumto calidiori decocto fabarum Coffee recuperavit quidem, no-ctemque placido transegit somno, sed expergefactus nec loqui nec dextri lateris artus movere potuit. Tusa protinus in bra-chio sinistro vena, adhibitisque nervinis, diaphoreticis, pedilu-viis ac frictionibus, utraque evanescebat molestia, sed memoriæ quædam remanebat imbecillitas. Verum paucis post hebdoma-dibus vehementi percellebatur terrore & abhinc protinus apho-nia, & dextri lateris paralysi iterum prehendebatur. Secabatur in sinistro brachio vena, adhibebantur diaphoretica, laxantia nervina in-& externa, balsamica & id genus alia, sed malo nul-lum accedebat levamen. Lingua enim, utut satis commode moveri queat, articulatum non valet edere sermonem, nec bra-chium ullo modo moveri potest. Consultus ego suasi, ut vesi-cans emplastrum utrique surarum imponeretur, decoctum ex Ligno sassafras, cinamomo & passulis, loco cerevisiæ potaretur, passulæ rhabarbarinæ laxandi scopo pervices sumerentur, pulvis ex lapidibus cancrorum, antimonio diaphoretico, succino, ni-tro, cinnabari, sale absynthii, radice aaronis & cardamomo bis quotidie caperetur, & denique balnea Lauchstadiensia in usum vocarentur.

EPICRISIS.

1) Potus Coffee abusus, sicut variis morbis ianuam pan-dit, ita ad nervorum morbos corpori affricat quandam dispo-sitionem. Fabæ enim hæ Turcicæ principio expansivo & vapo-

& vaporoſo pollent, quo humores commovendi, ſolidasque & nervoſas partes relaxandi, poſſident facultatem. Hinc occurrit quotidie, quod id decoctum paullo ſaturatius & largius bibentes de orgaſmo ſanguinis, & tremore manuum conquerantur, quare etiam BOERHAVE *Pr. med. L. V. pag.* 12. *abuſus, inquit, nimius Thee & Coffe paralyſin induxit, nervis flaccidis redditis nec amplius contineri poſſibilibus.*

2) Paralyſis in præſenti caſu debetur cohibitæ per ſubitam aeris mutationem tranſpirationi, unde humores retroacti, circa medullæ dextri potiſſimum lateris principium, & nervos ſermoni dicatos ſtagnarunt. Et in tali caſu, ſi non fiat cunctatio admodum noxia, ſed mox accerſatur medicus, vena ſecetur, congruisque medicaminibus regularis humorum circuitus promoveatur, facile ſuperatur morbus, qui his neglectis aut tardius admiſſis ſubſidiis, chronicus evadit.

3) Hoc notari debet apoplecticos & paralyticos motus facile reſuſcitari. Nam, utut ſanata videatur paralyſis, relinquit tamen aliqualem partium affectarum imbecillitatem, qua præſente terror, ira, & quicquid vehementes ſpaſmos producendi facultate pollet, quam facile ad eadem loca humorum motum compellit, ut ibi ſtaſin concipiant ſenſum & motum tollendo, ubi tamen ſciendum, quod quo frequentius revertantur eiusmodi affectus, eo intricatiorem & difficiliorem admittant curationem, quæ non modo interna, ſed & externa efficaciſſima remedia expoſtulat, adeo ut ſine balneis & linimentis ſpirituoſis diuturnior affectus non leniri multo minus expugnari poſſit.

OBSERVATIO VI.

Hemiplexia dextri lateris.

Verbi divini miniſter, quadraginta ſeptem annorum, temperamenti ſanguineo-phlegmatici, habitus corporis ſpongioſi, vitæ ſedentariæ, & lucubrationibus valde deditus, adpetitu integro, ac ſanitate illibata, ſub venæſectione bis quovis anno celebrata gaviſus, nec, ad animi affectus, niſi nimiam venerem pronus, per noviſſimos aliquot annos in valde calefactis, æſtivo etiam

iam tempore conclavibus commorari, largisque perpetuo sudoribus madere suevit. Qui cum per proximum remitterent biennium, de tensivis ac spasmodicis artuum doloribus, sensu quodam frigoris in vertice & cervice percepti, nec non pedibus gelidis, licet attactu calidi essent, cœpit conqueri. Sensim magno carnium fastidio capiebatur, cessantibusque demum doloribus, insigni totius corporis languore vexabatur, adeo, ut vix incedere potuerit, & inde sibi mortem omninaretur, deinde lenis mentis alienatio, quia continuo loquebatur, aderat. Mittebatur aliquando e vena in pede incisa cruor satis larga quantitate, & ecce, brevi post circa vesperam lingua subito resolvebatur, & vera accedebat dextri lateris hemiplexia. Nam artus sensu motuque carebant, dexter oculus videndi, dextra naris olfaciendi & auris dextra audiendi potentia destituebatur, memoria labefactata erat, nec bene masticare & deglutire poterat, corpusque largo & perpetuo per aliquot hebdomades diffluebat sudore. Frustra usurpatis vesicatoriis, antispasmodicis, & balsamicis, adibat tandem Lauchstadienses fontes, ad quos ipsum balbutiente lingua, memoria debili, lateris dextri resolutione, & pulsu in dicto latere vix notabili præditum deprehendi. Iussi igitur, ut mane in balneum descenderet, vesperi pediluviis uteretur, atque elixir balsamicum sub epulis, vesperi pulverem antispasmodicum sumeret, externe vero nucham & dorsi spinam linteis calidis, spiritu florum chamomillæ Romanæ imbutis perfricandam curaret. Balnea ingressus, large sudabat, dolores dextri brachii persentiscebat, & frigoris sensum percipiebat, at lecto impositus, iterum incalescebat. Et continuata sic per mensem curatione melius habebat, movendique pariter ac loquendi-potentiam, relicta imbecillitate atque torpore recuperabat. Commendavi ad plenariam restitutionem victum cum abstinentia exsiccantem, cuius auspicatissimum effectum ego in eiusmodi morbis aliquoties vidi.

EPICRISIS.

Multa hoc casu continentur momenta, in usum practicum accommodatissima. Sistit ille veram hemiplexiam, in qua non modo alterutrius lateris artus movendi sentiendique facultate carere, sed & lingua balbutire, alterque oculorum, narium, & aurium lædi, memoriaque solet labefactari. Porro deglutitio læsa est, ut potuum præsertim assumtionem suffocativa sequatur molestia, & ægri assumta sæpius sanum versus flectere debeant latus, testante exemplo CONSVLT. MED. *Part. I. Cas. XX. pag. 91.* allegato. Non minus interna quoque viscera quandam labem contrahunt, unde haud raro observavi hepar in paralysi defunctis insignem retulisse magnitudinem, ut notavi *cit. q. l. casu XXII. p. 116.* Pulsus in affecto latere tam debilis est, ut digitis vix queat percipi, claro testimonio, imminutam esse arteriarum vim systalticam. Tali ratione differt hemiplexia perfecta a paralysi lateris alterutrius, in hac enim motus voluntarii, vel ad summum simul sensus abolentur, integra manente facie, ejusque partibus illæsis. Hinc patet, in hemiplexia vera caussam simul in cerebro hærere, quæ in paralysi non nisi spinalem afficere videtur medullam.

2) Caussa præsentis hemiplexiæ non nisi sudorum consuetorum cessationi debetur, quæ in corpore per vitam otiosam, multas lucubrationes, nimiamque venerem debilitato facilius pernitialem exserere potuit effectum, quam in robustiori. Eam ob caussam curatio per balnea Lauchstadiensia felicem utique obtinere debuit finem, cum sic revocatis sudoribus subtracta fuit materia nervos comprimens. Præterea vero solitus sum in ejusmodi casibus Elixir meum viscerale propinare, eo quod ventriculus plerumque simul labefactatus esse solet.

OBSERVATIO VII.

Illustrissima quædam comes, quinquaginta annos emensa, succi plena, plethorica & cacochymica, per viginti iam annos

Paralysis ab imminuto hæmorrhoidum fluxu.

nos fluxum hæmorrhoidalem, stato tempore promanantem cum levamine passa, nec non fonticulum per duodecim annos in brachio gerens, ab itinere aliquando ad familiares facto, domum redux, male cœpit habere, & nihilominus inter lautam diætam corpore pinguescere. Quo in rerum statu hæmorrhoides parcius fluxerunt, & fonticulus serum fundere prorsus desiit, unde habuit illustrissima, ut de insigni corporis languore conquereretur. Tandem cruor media hyeme per venas sedales erumpere conatus, parcissime stillavit, postridie alvum egerendi stimulum sentiens, & ad locum secretiorem tendens, in medio conclavi tanto prehendebatur pedum torpore, ut protinus in terram concideret, & sinistri lateris paralysi, cum oris tortura, linguæque balbutie stipata corriperetur. Vena protinus secabatur, vesicatoria manibus admovebantur, & omnis generis remedia in-& externa usurpabantur, sed incassum. Movendi artus sinistri lateris impotentia manebat eadem, attamen eosdem dolor quidam per vices occupabat, maxilla sinistri lateris motu carebat, & in dextro solum masticandi erant cibi, atque memoria paullulum videbatur læsa, cum febrili commotione, omni vespera accedente. Alvus insuper magis compressa erat, urinaque ferebatur difficilius. Consultus suasi, ut vena in pede tunderetur, dorsi spina linimento ex axungiæ humanæ uncia una, olei nucistæ drachmis binis, rosmarini, lavendulæ, maioranæ & rutæ, singulorum drachma una confecto inungeretur, probeque fricaretur, pro potu decoctum ex radice scorzoneræ, chinæ, sarsaparillæ, ligno sassafras, lentisci, santalo citrino, passulisque paratum adhiberet, ter quavis hebdomade laxantem pulverem ex rhabarbaro, terra foliata tartari, nitro, & oleo destillato macis sumeret, & mane lactis serum dulce potaret. Adhæc pediluvia cum herbis nervinis rorismarini, maioranæ, salviæ, abrotani, floribus chamæmeli, thymi & herba rutæ commendavi, utque ea egressa lecto se daret, paullulumque sudaret, ac denique sub epulis quinque balsami mei vitæ sumeret guttulas, suasi. Hinc percepi paralysin maximam partem remisisse, & per anum lividi seri permultum cum levamine secessisse.

EPICRI-

EPICRISIS.

Quum excretiones tam naturales quam extraordinariae & consuetae suppressae vel impeditae praecipuam gravium & difficilium morborum causam constituant, tum quam maxime id in paralyticis & aliis capitis & nervorum affectibus observatur. De quo etiam praesens morbi historia testatur. Vna illius caussa est fonticuli exsiccatio, qua factum est, ut serum copiosius in corpus retrocederet, & tandem ad medullae spinalis crus sinistrum decumberet. Altera, maioris ponderis, debetur imminuto haemorrhoidum fluori, unde sanguis in tam plethorico corpore retentus, & superiora versus congestus, serosam demum dimisit portionem. Cui quidem eventui occasionalem caussam dedit hyemalis tempestas, quae ob impeditiorem sub ea transpirationem, mirum quantum his producendis favet morbis. Et praeservari hunc insultum paralyticum potuisse, extra dubium est positum, si eo, quo illustrissima comes ex itinere reversa, corporeque obesior facta fuit, tempore, vena tusa, aut ano admotae fuissent hirudines. Quibus omissis, omnis utique curandi cardo in eo constitit, ut haemorrhoidalis revocaretur excretio, quam licet obtinere non licuerit, attamen satis fuit, seri lividi magnam per anum effluxisse copiam. Quum enim accessit demum sudoris per blanda pediluvia provocatio, & hinc facta seri vitiosi evacuatio, auspicatus omnino, malo existente recentiori, evenire debuit eventus.

OBSERVATIO VIII.

Vir septuagenario maior, macilentus, vasisque capacioribus praeditus, constitutionis sanguineo melancholicae, in iuventute ex vita sedentaria, multisque lucubrationibus contraxerat sibi melancholiam hypochondriacam, sed per congrua adminicula, maximeque motum corporis illam debellaverat. Ab hinc sub venae-sectione, bis quotannis repetita, & frequenti corporis exercitio, quo alvum lubricam servari dixit, integram ad senectutem usque conservavit valetudinem. Per novissi- *Paralysis dextri lateris in septuagenario.*

mum

mum vero biennium omni mane large ſudare ſolitus fuit, & quum pronuper menſe Aprili rus periiſſet, imminutis hinc ſudoribus, de colicis inteſtinorum doloribus, & alvi conqueſtus eſt obſtructione. Brevi poſt prævia corporis laſſitudine, dextri lateris paralyſi corripiebatur, lingua dextraque maxilla intumeſcebat, ſiniſtra extenuabatur, os torquebatur, loquela erat impeditior, movendique manum & pedem dextri lateris potentia evaneſcebat. Vocatus ego mox ſanguinem e vena in pede tuſa large detrahendum, clyſterem adplicandum, vitæque noſtrum balſamum inungendum curavi, interne vero liquorem anodynum, cum balſamo vitæ remixtum propinavi. Factum eſt inde, ut melius haberet, & loquendi, ambulandi, ſcribendique facultatem, utut languidiorem recuperaret, ſudores etiam largi per noctes rurſus erumpebant, & ſomnus adpetitusque ſibi conſtabant, ſed alvus non niſi alternis reſpondebat diebus, & æger in dextro pede perpetuum ſentiebat frigus, quo etiam in toto corpore perfunditur, ſimulac liberiori ſe tradiderit äeri.

EPICRISIS.

Quanta mala ex ſuppreſſione excretionum conſuetarum, ſive fuerint ſanguineæ, ſive ſeroſæ propullulent, vel præſens docet caſus. Obvia enim in illo paralyſis non niſi ſudorum imminuto proventui debetur, unde accumulati in corpore, præſertim ſenili, humores ſeroſi diſtenderunt vaſa medullæ ſpinalis principium ambientia, & per illorum porulos omnino tranſſudaſſe videntur. Quemadmodum vero ortum a prohibita tranſpiratione traxit morbus, ita non alia exſtirpari poteſt ratione, quam per abundantis ſeri imminutionem, ac ad habitum corporis revocationem. Prius obtinuimus venæſectione, quippe qua una cum ſanguine ſeroſus latex ſubtrahitur, & dum ope liquoris anodyni ſtricturæ cutis relaxatæ fuerunt, rediit etiam conſueta ſudatio, cumque hac multum vehementiæ morbi ſubtractum eſt.

2) Circa paralyticorum ſudores adhuc ſcire licet, quod affecto latere

latere plerumque copiſiores erumpere ſoleant. Quum enim humorum vegeta circulatio in eo latere valde langueat, ſanguisque tarde moveatur, fit inde, ut ſeroſus latex ſub lento progreſſu a ſanguine ſecedat, & per laxatos tubulos largius exhalet. Hinc etiam obſervamus, in artubus reſolutis exanthemata, ſcabiem, purpuram &c. longe maiori copia efflorеſcere, quam in ſanis.

3) Membra paralyſi reſoluta ordinario frigida ſunt. Quemadmodum enim corporis noſtri a motu ſanguinis vegetiori & rapidiori proficiſcitur, ita quo hic magis languet, eo maius percipitur frigus. Quum igitur in partibus paralyticis languidior ſit humorum circulatio, facile patet, cur illæ attactu ſint frigidæ, curque intumeſcere ſoleant, quia nimirum irruptioni humorum ſeroſorum, nulla eſt reſiſtentia.

OBSERVATIO IX.

Fœmina, viginti duos annos nata, procera, poſt enixum partum lochiis bene perfuncta, abſolutoque puerperio e lecto ſurgens conqueri cœpit de gravi ventris dolore, ad lumbos diffuſo, & cum motus imbecillitate ſtipato, qui affectus adeo ſenſum invaluit, ut binis abhinc menſibus non ſolum non ingredi, ſed nec pedibus absque fulcimento inſiſtere poſſet. Quin imo tanto torpore manus etiam affectæ ſunt, ut nec pondus aliquod attollere, nec ipſas facile contrahere vel explicare valuerit, incolumi tamen manente ſenſu. His demum accedebat motus quidam convulſivus, & rigor partium infernarum, nec non ſenſus constrictionis in abdomine, ad lumbos usque diffuſus. Alvum non niſi ſollicitatam deiiciebat, & rarius difficulterque urinam reddebat, lunareque tributum, ſtato quidem tempore, ſed parcius ſolvebat, ſomno exiſtente longiori. Adhibitis varii generis medicaminibus, fontem Lauchſtadienſem uſurpavit, ſimulque meo ſuaſu ſpinam dorſi Spriritu ex floribus chamomillæ Romanæ deſtillato inungi curavit, unde ſenſim maiorem movendi recuperavit potentiam.

Paralyſis artuum inferiorum poſt partum.

EPICRISIS.

1) Caussa præsentis mali absque omni dubio hæret in ea medullæ spinalis parte, quæ intra lumborum & ossis sacri vertebras continetur, & vero videtur simillimum, uterum a partu non rite fuisse expurgatum, unde restantes sordes per metastasin ad lumbaris regionis medullam decubuerunt, eamque comprimendo impedierunt, quo minus fluidum nerveum in partes, quæ a dicta medullæ portione suos nervos adipiscuntur, sufficienti influere potuerit quantitate.

2) Quum parcior effluxus fluidi nervei ex inferiori spinæ medulla fuit, ille omnino in aliis partibus largior ac copiosior esse debuit. Hinc patet ratio, cur ægrotans nostra in partibus integris convulsivos motus, & in abdomine constrictionis sensum fuerit passa. Notabilis hanc in rem est observatio, quam A. N. C. *vol. II. obs. 102.* allegant, ubi miles quidam paralysi abdominis & partium inferiorum affectus, infra costas spurias constrictionem percepit, abdomen chordæ instar ambientem, post mortem dissecta spina, eius medulla intra primam lumborum vertebram sita, labe caruit, nisi quod succis turgidior paullo fuerit, ea vero, quam sequentes incluserunt vertebræ, tota flaccida & exsucca adparuit. Et hinc clarissimus SALTZMANNUS, dictæ observationis auctor rectissime concludit, constrictionem illam provenisse a succo nervoso copiosius quam par est, in nervos e prima lumborum vertebra prodeuntes influente.

3) In hac partium infernarum paralysi & mictionis & alvi vel involuntarius fluxus, vel pertinacissima retentio observari solet. Utrumque vitium a relaxatione vesicæ aut intestinorum provenire, contradictorium videtur, sed non est. Involuntariam harum sordium excretionem deberi partium relaxationi, nemo dubitaverit, at quomodo illius suppressio ex relaxatione provenire queat, multis videbitur dubium. Neque vero opus est, ut explicando huic phœnomeno diutius immoremur, quippe quod in CONSVLT. MED. *Tom. II. Sect.*

Sect. IV. casu 138. pag. 552. fusius demonstravimus. Res eo redit, omnes canales membranacei totius nostri corporis pollent motu constrictorio & dilatatorio, ad excretiones vero iustum partium robur requiritur, quo sub paralysi cessante, vel non fiunt excretiones, vel contra voluntatem contingunt.

OBSERVATIO. X.

Matrona honesta, sexaginta sex annorum, robusta, bis quotannis venam tundendam praebere solita, a teneris ferme integra valetudine est gavisa. Anno novissimo neglexerat suetam venaesectionem & hyemali tempore concionem in templo audiebat, hinc per aliquot dies de vertigine, refrigeratione & languore corporis conquesta, levem quoque mentis alienationem passa, ex improviso omni sensuum ac rationis usu privata, incidit in hemiplexiam, sub qua dextrum capitis latus convellebatur, sinistrum erat resolutum, & aegra iacebat insensibilis. Vocatus, multum sanguinis e vena iubeo detrahi, infundendosque curo clysteres, sed quum spes vota falleret, praescribo mixturam ex aquae lilliorum convallium, melissae, florum tiliae, cardui benedicti ana unciis tribus, mixturae simplicis guttis quadraginta, aceti destillati uncia una, lapidum cancrorum drachma una cum dimida, cinnabris scrupulo uno, tartari emetici granis duobus, iulepique rosarum uncia dimidia parandum. Huius bina cochlearia postquam binis sumserat horis remittebat convulsio, redibat rationis usus, & aegra intra horas viginti quatuor perfectissime convalescebat.

Insultus hemiplecticus brevi sanatus.

EPICRISIS.

Sicut naturalium excretionum suppressio, ita artificialium neglectus ad varios morbos, ipsamque nervorum resolutionem, praesertim in senili aetate contribuit. Hemiplectici enim insultus, quem matrona honesta toleravit, non aliam invenire possumus caussam, quam stagnationem sanguinis, per neglectam venaesectionem accumulati & per frigus versus caput commoti. Refellitur simul inde vulgi valde noxium

præiudicium, quo ſenibus non debere ſanguinem mitti perhibent, non enim ulli ætati tanta noxa ex omiſſis ſanguinis miſſionibus acquiritur, quam quidem ſenili, propterea, quod vis & elater partium ſolidarum in ea ſenſum langueſcere incipiat, nec ſatis valeat humorum impulſui reſiſtere. Hanc ob cauſſam eo quoque in præſenti curatione reſpeximus, ut primum ſanguinis depleretur abundantia per venæſectionem. Et quando ab hac ægri ad ſenſum & rationis uſum nondum redeunt, multo cum fructu exhibere ſolitus ſum deſcriptam mixturam, quam tartarus emeticus ingreditur, non eo fine ut vomitum excitare conſilium fuerit, ſed ut torpidæ & languentes partes nervoſæ ſubtiliſſima ſtibii acrimonia vellicatæ, ad motum & ſenſum recipiendum ſtimulentur. Nam in medicamentis antimonialibus, quæ paulo maiori doſi emeſin excitant, refracta doſi a perito medico uſurpantur, plane ſingularis & incomparabilis ad difficiles & chronicas paſſiones expugnandas virtus deprehenditur, eo quod glandulas & nervoſas partes irritando lympham ſtagnantem & corruptam diſcutiunt, & humores craſſos viſcidos attenuant, & fluidos reddunt.

Ad præcavendam recidivam & ſyſtema nervorum corroborandum præter ſollicitam corporis & extremarum potiſſimum partium a frigore & ventis frigidis præcautionem, conſervam florum anthos & florum meliſſæ turcicæ, item elæoſacharum, olei macis & olei meliſſæ veri, interdum quoque aliquot guttulas balſami noſtri vitæ in decocto ſuccoladæ vel Coffee, vel etiam ſpiritum oleoſum ſalis ammoniaci pro lubitu aſſumenda commendavi.

OBSERVATIO XI.

Inſultus apoplectici in corpore podagra, purpuraque vexato.

Vir quidam, eccleſiaſtico præfectus muneri, ſexaginta annorum, temperamenti ſanguinei, habituſque ſucci pleni, ad quadrageſimum uſque annum integra ſanitate gaviſus, poſtea vero nephriticis affectibus infeſtatus, ſed ab his ope Amaſiani fontis liberatus eſt. Deinceps ad aulicum promotus officium, ad vitæ genus ſolito magis lautum, diætamque vinoſam pervenit

venit, vinis potissimum rubicundis utens, & valde frigidum adeptus est habitaculum. Sex abhinc annis podagra chiragraque, cum spirandi perpetua difficultate & tussi stipata corripiebatur, quæ mala sæpius repetebant, & tandem erumpente post usurpata antiscorbutica purpura, insigniter remittebant. Ante biennium mense Novembri ex improviso apoplexia leviori infestatus, sensuumque & rationis usu privatus concidit, sed tusa vena, adhibitoque Spiritu cornu cervi succinato, tinctura antimonii acri & essentia castorei, ad valetudinem redibat, utique cum & podagra & purpura recrudescerent. Sequenti tempore multa tulit adversa, ideoque perpetuis confectus mœroribus, magis magisque suum debilitavit corpus, quin memoriæ quandam sensit imbecillitatem. Tandem accidit, ut prævio pulsationis circa aures sensu, caput subito dextrorsum convelleretur, & æger paullo post sensu, motu, ac rationis usu destitutus, instar apoplectici prosterneretur. Ad se rediens, cruoris quidpiam naribus reddidit, adhibitisque venæsectione & frictionibus rationis integritatem recuperavit, sed tumorem dextri oculi inflammatorium retinuit, qui cum malorum reliquiis tertio demum post die, revertente podagra, penitus evanuit. Quum vero pulsatilis pone aures dolor continuaret, metumque reversuri mali iniiceret, præter cucurbitulas cum & sine scarificatione iuxta aures adpositas, quatuor circiter e brachio mittebantur sanguinis unciæ. Nihilominus vires mirum in modum prostratæ manebant, unde meum ad avertendam recidivam implorabatur auxilium.

EPICRISIS CVM CONSILIO.

Primarius, quocum hic æger conflictatur, morbus est apoplexia, quam diximus spasmodicam, quæ humorum stagnationi in basi cerebri suam debet originem, hanc enim vel solus pulsationis circa aures sensus significat. Neque mirum est, ægrum tanto rapi morbo, quum enim natura temperamento pollet sanguineo, ad sanguinis iusto maiorem generationem aptissimo, & præter consuetudinem in opiparum vino-

sumque devenit victum, præter modum omnino succi debuerunt accumulari. Quare etiam experientia teste plurimi ex nimia ingluvie & comessationibus, in paralyticos morbos incidunt. Deinde vina rubicunda, quia ut plurimum sunt austera & adstringentia, ad affectus nervorum inque primis paralyticos gignendos multum conferunt, & ob hanc caussam etiam Moraviæ incolis paralysin endemium morbum esse Jordanus prodidit. Cavere quoque sibi quam maxime debent ab eiusmodi austeris vinis podagrici, præsertim in senili ætate constituti. Nam ex remanente hac critica excretione gravissimas oriri afflictiones necesse est. Accedit habitaculum frigidum, in quo salutaris transpiratio vehementer solet imminuti. Hinc factum est, ut sordes in sanguine suborirentur salinæ, acres, tartareæ, quæ corpus ægri ad scorbuticam constitutionem, podagram & purpuram disposuerunt. Quo in rerum statu, iunctis insuper mœroribus, meditationibus, vita sedentaria, accrevit nervosi generis debilitas, cuius ratione & purpuraceæ & podagricæ materiæ vegeta ad corporis superficiem expulsio imminui cœpit. Unde abundantes pariter ac impuri succi ad caput fuere compulsi, ibidemque stagnantes, apoplecticum produxerunt insultum, qui vocato mox medico, missoque protinus sanguine, bis feliciter superatus fuit.

2) Cum ego vocarer in auxilium, nihil prius tentandum duxi, quam donec vires fuerint refocillatæ. Hunc in finem præscripsi potionem analepticam ex aqua melissæ, florum acaciæ, liliorum convallium, tiliæ, rosarum ana unciis binis, cinamomi sine vino uncia una, matris perlarum drachma una, Spiritus nitri dulcis guttis triginta, syrupi acetositatis citri drachmis binis confectam, eamque ad duo vel tria cochlearia sæpius sumendam suasi. Vesperi pulverem ex lapidum cancrorum, pulveris Marchionis ana drachmis duabus succini, nitri drachma dimidia, cinnabaris præparatæ granis duodecim, castorei granis sex compositum, & ad drachmæ pondus capiendum ordinavi. Iuscula medicata mane sorbillari iussi, alvumque obstructam clysteribus aperiendam

curavi. Sic collectis viribus, suasi, ut ad corrigendam sanguinis impuritatem pro potu ordinario decoctum radicis chinae & cichorii cum passulis biberet, a coena abstineret, & victu attenuante ac leniter exsiccante & roborante uteretur. Caeterum non possum non hoc loco referre, me hemiplexiam a nimia ingluvie & desidia in corporibus maxime mollioribus ac spongiosis pinguiusculis enatam diaeta emaciante Hunger-Cur, & lignorum decocto, methodo, quam optime descripsit VALLERIOLA *in obs. l. I. obs. III. p. 23.* feliciter curasse. Vitentur carnes bubulae, procinae, haedinae, lactaria, legumina omnia & fructus, somnus meridianus, sed exercitium in rheda est utilissimum.

OBSERVATIO XII.

Comes quidam illustrissimus, annorum sexaginta, temperamenti phlegmatico-sanguinei, iter aliquando per fluvium Danubium in navi sub aere humido, nebuloso & valde pluvioso per tres continuos dies faciens, incidit ex improviso in dextri lateris hemiplexiam, sub qua manus pedesque dicti lateris immobiles, linguaque gravis & balbutiens evadebat, & aeger delirabat. Incisa protinus vena, redibat valetudo, & vir illustrissimus, intra viginti sex horarum spatium perfecte convalescebat. Abhinc diaeta & sex rebus non naturalibus optime fungebatur, humidam frigidamque tempestatem, tanquam ipsi noxiam fugiebat, & quotannis semel venam tundendam praebebat. Quo in statu satis equidem sanus vivebat, at quum per intervalla manuum stuporem, cum dolore & sensu formicationis sentiret, metuens recursum gravioris mali, meum petebat pro eo praecavendo consilium. Ego, quum noscerem, aegrum illustrem multis mentis laboribus fatigari, fluorique haemorrhoidali obnoxium esse, suasi, ut bis quotannis circa aequinoctia venam in pede secandam curaret, motui corporis plus, lucubrationibus minus indulgeret, ab imo praesertim ventre & dorso frigus humidum arceret, & pro potu fontem Selteranum, quarta vini Rhenani parte remixtum, *De praeservandis apoplexiae insultibus.*

inter-

interposito nonnunquam vini Hungarici haustu, adhiberet. Ex pharmacis tria commendavi, pulverem nempe nervinum ex matris perlarum, pulveris Marchionis, succini præparati ana drachmis binis, cinnabaris scrupulo uno, ambræ gryseæ granis duodecim & olei macis cinnamomique ana guttis tribus confectum, inque decem partes divisum, quarum unam alternis diebus ex aqua frigida sumeret. Ad ventriculum roborandum exhibui Elixir viscerale, septuaginta guttis inter epulas capiendum, & vitæ balsamum nostrum, ad inungendas manus & cervicem proposui.

EPICRISIS.

Illustrissimus de quo sermo est æger vi temperamenti, quo pollet phlegmatico-sanguinei, ad languidiorem solidarum partium motum proclivis est, & accedentibus quamplurimis mentis laboribus, ac fagitationibus, insignem utique generis nervosi sibi contraxerat debilitatem. Hinc facillime fieri potuit, ut in diuturniori sub äere pluvioso ac nebuloso commoratione, cohibita transpiratione, hemiplecticus suboriretur insultus, tempestiva venæsectione brevi debellatus. Ex tali pluviosa tempestate vero paralyses chronicas & pituitosas nasci posse, confirmat variis exemplis FORESTVS L. X. *obs.* 83. *seqq.* ad quas expugnandas commendat assata præ coctis, victum tenuem & exsiccantem, & ut ægri in äere sicco, & cubiculo caryophyllis suffumigato versentur. Laudat quoque clysteres, primo mitiores, tum fortiores, Ad pilulas de hiera simplices & compositas, nec non cochias. sudorem movendum decoctum bardanæ præscribit, & denique nucham, spinamque oleo nardino, costino, philosophorum, sambucino, rutaceo, de euphorbio inungendam suadet. Spectat huc quoque insignis locus apud GALENVM *de locis affectis, cap. IV.* *Quidam tempore frigido & pluvioso madido pallio collum diutius obvolvit, unde in manus paralysin incidit.*

OBSER-

OBSERVATIO XIII.

Vir quinquagenarius, temperamenti sanguineo-melancholici, victu duriori, & crasso, nec non loco vini ob parsimoniam spiritu frumenti, floribus papaveris rhæados tincto, cerevisiaque valde tenui & lupulata, & nimio Tabaco usus, atque lucubrationibus, anxiis curis & iracundiæ deditus, sæpenumero ictero, a crebra ira inducto, satisque pertinaci laboravit. Aliquando factum est, ut mane sanus surgens, & ientaculum assumens, ob frustula placentæ in asperam arteriam delapsa, validissima tussi, cum vehementi pectoris concussione, vultus tumore ac rubore, & lacrymarum profusione stipata corriperetur. Sedata motuum violentia, robur sinistri lateris labefactatum erat, adeo, ut nec artus, nec corpus movere, nec pedibus inniti potuerit. Deportabatur in lectum stragulisque obruebatur, sed malum increscebat citissime, & lingua non minus, quam totum latus sinistrum resolvebantur penitus. Medicus vocatus sanguinem e brachio dextro detrahendum curavit, sed sine ullo levamine, æger potius gravi sopore obrutus iacebat, subque eo dextrum brachium vehementer agitabat, expergefactus sinistram attollere nequibat palpebram, assumta deglutire vix valebat, alvum cite deponebat, & urinam per biduum retentam largiter emittebat. Nec silentio prætermitti debet, sub invasione hemiplexiæ vomitus quosdam multæ pituitosæ ac biliosæ materiæ supervenisse. Vixit in tam misero statu per septem dies, quibus elapsis crevit sopor & memoriæ abolitio, & demum, frustra usurpatis variis medicaminibus, exspiravit.

Hemiplexia cum subsequente morte.

EPICRISIS.

Discimus ex hac morbi historia 1) quod a validiori pectoris per violentam tussim & concitatiorem exspirationem commotione, sanguis tanto cum impetu ad caput urgeri queat, ut minus respondente eius per venas regressu facillime in partibus capitis internis stagnare, & serum extravasari possit. (HOFFM. SYST. T. IV. P. 4.)

Contingit hoc eo facilius in subiectis, quæ crasso, copiosoque sanguine, & alvo segniore pollent, atque quibus debilitatum est cerebrum, genusque nervosum. Quæ omnia in præsenti locum inveniunt ægro quippe qui diæta crassa, & spiritus frumenti, papavere rhædos tincti, usu crassos, succos, per graves vero meditationes ac ærumnas nervosi generis imbecillitatem, sibimet omnino contraxisse videtur.

2) Omnium malorum caussa in seri stagnatione quærenda est, quod sicuti circa spinalis medullæ principium hærens, hemiplexiam parit, ita corticem cerebri inundans soporosum produxit affectum. Et pessimi semper in hemiplexia præsagii est, si lateris sani convulsivæ agitationes accedant, & malum cum vomitibus invadat, tum enim gravior est præsumenda partium internarum læsio.

3) Quanquam tales morbi opem eludant, tamen religiosum medicum non decet, ab eorum curatione manus subtrahere. Cardo autem rei in eo vertitur, ut sanguis per venæsectionem imminuatur, clysteres paullo acriores iniiciantur, vesicatorium nuchæ admoveatur, Spiritus volatilis naribus offeratur, capiti raso epithema ex aceto rosaceo, rutaceo & Spiritu vini camphorato paratum imponatur, & Spinalis medulla linimentis nervinis inungatur.

4) Denique monemus, ut omnes senes, plethorici, & qui sunt debilioris cerebri, sibi sedulo caveant ab omnibus rebus, quæ pectus in motum concitare & tussim ciere valent. De paralyticis & hemiplecticis morbis legi possunt CONSVLT. MED, *Tom. I. Sect. I. casu XVI. ad XXVII.*

CAPVT

CAPVT II.
DE
AFFECTIBVS SOPOROSIS.
COMATE, CARO, ET LETHARGO.
THESES PATHOLOGICAE.

§. I.

AFfines apoplecticis & paralyticis, & cum iis sæpenumero conspirantes sunt morbi soporosi, quorum tam confusa, tamque intricata apud medicorum plerosque reperitur historia, ut cui credant, dubii omnino relinquantur lectores. Hinc quidam medici, velut HOLLERIVS & RONDELETIVS multas de ea confusione habuerunt querelas & ne eam committerent HARTMANNVS, RIVERIVS, & PAVLVS BARBETTE, de morbis iis generatim potius, quam singulis speciebus agere maluerunt. Verum quo magis eorum causas, & his innixam curationem variare, ex infra dicendis patebit, eo curatius quoque signorum diversitatem esse attendendam putavi. Et quæ hac in re sedula, ac diuturna me docuit experientia, mihi nuper BARTHOLOMÆI de MOOR *Pathologiam cerebri* perlegenti, ita videbantur comparata, ut cum iis observationibus, quas clarissimus vir *Cap. VII.* de *affectibus soporosis* memoriæ reliquit, exacte conveniant. Sequar igitur ipsius ordinem, eaque nomina, quæ huic vel illi somnolentiæ speciei imposuit, omnino retinebo.

De soporosis affectibus perquam confusa apud Medicos est historia.

§. II.

Per soporosos affectus intelligo præternaturalem in somnum

Soporosorum affectuum de-

finitio & differentia. num propenſionem, ipſumque ut plurimum ſoporem inexpugnabilem, mox ſine mox cum febri ſtipatam, ab impedito fluidi nervei in medullam cerebri oblongatam, ipſosque ſenſui motuique tributos nervos ſufficienti influxu propullulantem. Plures horum morborum recenſentur ſpecies quarum præcipuas coma vigil, ſomnolentum, carus & lethargus conſtituunt. Omnes in eo conveniunt, quod in iis præternaturale circa ſomnum occurrat vitium, attamen ratione gradus, cauſarum & curationis omnino differunt, adeo, ut neutiquam ſit alienum cuiusvis ſpeciei genium preſſius rimari.

§. III.

Hiſtoria Comatis vigilis. Coma vigil hiſce ſe prodit notis: Aegri conqueruntur de capitis dolore, magis tamen ardente, & velut expanſivo, cum ſenſu ebullitionis intra caput ſtipato, maximopere in ſomnum propendent, illumque anxie anhelant, attamen vel prorſus nequeunt dormire, vel ſi obdormiſcant, mox parum levati expergiſcuntur, ab omni adhuc immunes delirio. Neque enim anteceſſerunt hunc affectum diu protractæ vigiliæ, unde ii, qui poſt longas vigilias a ſomno ſibi temperare nequeunt (de quibus vulgus dicit: Sie ſind ſchläffrig, und können doch vor Mattigkeit nicht ſchlaffen:) nondum comate hoc laborare cenſendi ſunt. Differt etiam coma hoc a pervigilio, quod familiare eſt acutis febribus, hoc enim nullam ad ſomnum proclivitatem habet comitem, (unde vulgo dicunt: Er kan nicht ſchlaffen, klagt auch nicht darüber:) quæ tamen comatoſis eſt moleſtiſſima. Malum hoc ſemper eſt ſymptomaticum, ſiquidem acutis, ardentibus, malignisque febribus, & inflammationi matrisduræ ſæpe tanquam ſymptoma iungitur, inque his non raro phrenitidem antecedit. Idem vero ſymptoma hemiplexiam interdum comitari, nonnullis mihi innotuit exemplis, quorum unum in CONSVLT. MED. *T. I. Sect. I. Caſ. XX. pag. 91.* legere licet.

§. IV.

Hiſtoria Comatis ſomnolenti. Somnolenti comatis hæc fere ſunt ſigna, ægri languentes,

tes, a febrili incendio prorsus liberi, nec fere habentes, de quo conquerantur, nisi de assidua somnolentia, contra voluntatem semper dormiunt, somnoque sæpius inter edendum cum amicis colloquendum, vel munera obeundum obruuntur profundo, per intervalla vigilant, sed brevi post somnolenti rursus obdormiscunt. Hoc malum senes potissimum, qui lauta diæta utuntur, sanguinisque negligunt missiones, corripit, nec parcit iuniori ætati, si idoneæ concurrant caussæ. Est etiam idiopathicum semper, & in eo a vigili simul se distinguit comate, in quo anhelantes somnum, eius participes fieri nequeunt, quo comate somnolento affecti, abunde fruuntur. Huius exemplum exstat in CONSVLT. MED. *T. I. Sect. I. casu XV.*

§. V.

Historia cari, eiusque tres species.

Carus est sopor profundissimus, ex quo ægroti nec per clamores, nec agitationes, nec si vel eos acu pupugeris excitari possunt, aut quamvis sentire acus stimulum videantur, tamen vel non loquuntur, vel mox in priorem relabuntur soporem. Iacent attonitorum instar, ac spiratio ferme naturalis, & dormientium similis est. Malum vel idiopathicum est, vel symptomaticum, & sæpius febre stipatum, sed, hoc optime monente BARTHOLOMÆO DE MOOR. *Cap. VII. pag. 198.* tres exhibet species. Prima est, quæ sociatur acutis febribus, circa earum principium, vel incrementum, cui nonnunquam convulsiones superveniunt ac singultus, vitæ imponentes finem. Altera est, cum ægri post toleratas vehementiores acutas febres ex insigni infirmitate altos incidunt sopores, inque iis per aliquot dies permanent, excitati ad interrogata respondent, mox vero iterum obdormiscunt, & tandem expergefacti, ad se redeunt, omniumque, quæ sub eo sopore loquuti sunt, inscii convalescunt, cuius mali mentio fit in CONSVLT. MED. *T. I. Sect. I. Cas. XIV. pag. 60.* Contingit etiam talis sopor per febres acutas, maxime exanthematicas circa dies criticos, tumque sudore iunctus optimum exhibet præsagium. Tertia species cari occurrit in morti ex febre proximis, per unum enim al-

terumve ante mortem diem ægri febrili tyrannide cunctis exhausti viribus, sensu motuque destituti, ac alto sopore oppressi iacent, subque eo exspirant animam.

§. VI.

Historia lethargi. Qui denique ἀπὸ τῆς λήθης ab oblivione dicitur, lethargus, est gravis assiduusque sopor, quo ægri perpetuo sine vigiliarum fere intervallis, tantum abest, ut hæc tam longa sint, quam in comate somnolento, obruuntur. Excitati respondent, sed eorum instar qui ab alto & tranquillo somno præmature suscitantur, dictorum nescii, & obliviosi in pristinum mox relabuntur soporem, quidam matulam poscunt, manuque tenent, mingendi tamen memoriam, mox iterum obdormiscentes amittunt, vel oscitantes os claudere obliviscuntur. Sic a comate somnolento patet differentia. Iungitur autem, & quasi Symptoma lethargo supervenit febris, quæ mitior est magisque pulsuum semet exserit frequentia, & spiratione rara febrilique. Hinc discrepat a caro, qui sæpius est febrium vel symptoma, vel consectarium, & sentiendi quoque impotentiam habet comitem. Differt etiam ab apoplexia, quæ subito invadit, cum omnium & sensuum & motus voluntarii abolitione, ac stertore, citiusque necat, quam lethargus, quippe qui ultra septimum non raro producitur diem.

§. VII.

Sectio corporum soporosis affectibus defunctorum. His morborum soporosorum historiis præmissis, addemus sectiones anatomicas, iis denatorum, atque tunc causarum perscrutationi studebimus. Pleraque nobis suppeditat solertissimus BONETVS, qui in anatomia eius practica, quam *sepulchretum anatomicum* vocat, *Libr. I.* per tertiam eamque integram sectionem, soporosis affectibus extinctorum anatomias exhibet. Ampla nimis foret recensio omnium, quæ adducit, exemplorum, sufficiat, summa illorum allegasse capita. Sic invenit in plerisque serum copiosum per cerebri substantiam diffusum, ita tamen, ut pars eius potissimum exterior, seu corticalis cum meningibus, aquis fuerit inundata, & simul adnotat,

tat, quod in quibusdam interiora, ac penetralia cerebri ſalvo cortice, extravaſato ſero repleta viderit, ea vero ſubiecta per totam vitam ſoporoſo neutiquam laboraverint affectu. Hoc diluvium cerebrinum, quo magis ad medullam cerebri penetravit, eo maiorem ſoporis gradum per vitam fuiſſe animadvertit. Deinceps invenit quoque in ſopore peremtis abſceſſus, ſcirrhos, tumores in cerebro, ſed hi quoque non aliam quam anteriorem & corticalem eius regionem obſederunt. Et denique in nonnullis, cerebro exiſtente ſicco, & a ſeroſa colluvie libero, deprehendit vaſa piæ potiſſimum meningis cruore craſſo admodum farta diſtenta, & velut varicoſa, cumprimis in lethargicis membranas cerebri inflammatas vidit Iohannes Faber Lyncius, teſte HARENDEZ *L. IV. cap. 18.*

§. VIII.

Indolem noſtrorum affectuum illuſtrandi cauſſa, addemus adhuc quasdam obſervationes huc ſpectantes. WEPFERVS & PEYERVS canibus per plus minus graviorem cerebri a cranio denudati compreſſionem, arte ſoporem conciliare docuerunt, & perquam notabile eſt exemplum cuiusdam mendici Pariſienſis, cui caſu quodam magna cranii pars deperdita & cerebrum denudatum fuit. Hic ex leviori cerebri compreſſione oculorum obtenebrationem, ex paullo fortiori, aurium tinnitum, ex adhuc graviori vertiginem & *ſoporem* paſſus, & ceſſante preſſione, ab iis iterum liberatus fuit ſymptomatibus. Conf. BORETII *diſſ. de epilepſia ex depreſſo cranio.* Cui quidem obſervationi maiorem affundit lucem, cranii per trepanum a chirurgis fieri ſolita terebratio, qua, in ſubiectis ex ſanguinis inter cranium & cerebrum facta extravaſatione, & hinc pendente cerebri preſſione ſoporoſis, educto ope trepani ſtagnante humore, protinus ſenſus redire, omnemque ſoporem diſcuti perfide dignas compertum habemus obſervationes. Ex quibus certo concludimus, quod materialis cauſſa affectuum ſoporoſorum intra corticalem cerebri ſubſtantiam primario & originaliter contineatur. *Obſervationes de ſopore.*

§. IX.

§. IX.

Causæ proxima, & mediatæ affectuum soporosorum.

Iam ex physiologia (*vid.* SYSTEM. MED. T. I. L. I. *Sect. III. Cap. VI.* §. 3. *sqq.*) repetimus, somnum naturalem ab influxu fluidi nervei in nervos sensibus, motibusque voluntariis tributos imminutiori, ac languidiori dependere, hunc vero languidiorem influxum partim ipsorum nervorum relaxationi, partim fluidi nervei penuriæ, partim tardiori sanguinis per vasa cerebri & membranarum circulo deberi. His cum iis, quæ præcedentibus paragraphis dicta sunt, collatis, sequitur, caussam proximam affectuum soporosorum esse valde languidum ac imminutum fluidi nervei ex cortice cerebri in huius medullam & inde in nervos sensui motuique dicatos influxum. Caussæ hunc influxum præter naturam impedientes tres potissimum esse videntur, nimirum vel nimia fluidi ipsius penuria, vel tubulorum illud vehentium laxitas, vel denique compressio cerebri corticalis, eaque seu per sanguinem tardius per cerebrum & eius involucra progredientem, aut plane stagnantem, seu aliam peregrinam, dicto cortici incumbentem materiam facta, unde medulla undique cortici adnexa comprimitur simul, & ideo non satis fluidi recipere potest.

§. X.

Comatis vigilis in febribus æthiologia.

Quum vero plures affectuum soporosorum sint species, singulam perscrutemur curatius. Vigil coma medius quasi inter pervigilium, & affectus soporosos morbus, ubi somni desiderium inexplebile urget, licet ipse capi nequeat, est symptoma vel hemiplexiæ, vel febrium acutarum, maxime cum duræ meningis inflammatione iunctarum, & sæpius antecedit phrenitidem. Caussam ipsius mixtam esse debere, qua in uno cerebri loco fluidi nervei influxus languidior, in altero auctior sit, quilibet pervidebit facile. Consideremus ergo, num talis caussa in dictis morbis locum habeat. Quod febres acutas attinet, sic concludimus: Si in iis coma vigil utplurimum antecedit phrenitidem, quæ iuxta MED. SYSTEM. *Tom. IV. P. I. Sect. II. C. V.* §. 1. *seqq.* ab inflammatione membranarum cere-

cerebri ſuboritur, & noſtris in regionibus ſymptomatice ut plurimum febribus malignis exanthematicis ſupervenire ſolet, ſi etiam cum dolore ardente ac ebulliente complicitum eſt, vero videtur ſimillimum coma vigil in iis febribus pro cauſſa mediata agnoſcere, membranarum cerebrum involventium incipientem in uno loco inflammationem. Quum vero inflammatio ſupponit ſanguinis auctiorem ad locum quendam congeſtionem, & plane ſtagnationem, neceſſe eſt, ut inde cerebri corticalis pars quædam comprimatur, & hinc introitus fluidi in medullam imminuatur, cum inſequente ſomnolentiæ effectu. Hoc dum in uno cerebri fit loco, in altero tamen a ſanguine per febrilem motum celerius agitato, iugis fluidi nervei perennat ſecretio, quæ, quo eſt copioſior, eo magis vigilias inducit, nec præſentem ad ſomnum proclivitatem in actum deduci ſinit. Quicquid igitur in febribus acutis ſanguinis orgaſmum adaugere, eiusque copioſiorem ad caput progreſſum adiuvare valet, illud remote ad coma vigil inducendum contribuit, veluti ſunt remedia ſpirituoſa, calidiora, alexipharmaca, regimen iuſto calidius, refrigeratio extremorum in variolis.

§. XI.

Comatis vigilis in hemiplexia obvii æthiologia.

Qua coma vigil ratione iungi queat hemiplexiæ, explicatu facillimum eſt. Si enim perpendimus, in eo affectu nervorum principum in uno latere tantum comprimi, & ſic influxum fluidi mobiliſſimi in unum duntaxat latus impediri, altero immuni, mox quoque intelligemus, quod in uno loco & latere pervigilii, in altero ſomnolentiæ, ex quibus componitur vigil coma, latere poſſit cauſſa, eo quod ſuccus nervoſus denegata in uno latere ſecretione ad alterum eo copioſior feratur, quod inter alia integri lateris convulſivæ teſtantur agitationes. Verum cur non omnes hemiplectici ſunt comatoſi? Legas, quæ §. VII. ex BONETO allegavimus, & invenies, ſolam principii nervorum compreſſionem non ſecum ſemper habere ſoporem, niſi ſimul corticalis cerebri ſubſtantia fuerit vitiata.

§. XII.

Comatis somnolenti æthiologia. Coma somnolentum, frequentior profecto, quam lethargus & a febre semper vacua affectio talem habere debet caussam, qua transitus fluidi nervei ex cortice in medullam non in uno loco, sed per totum impediri potest cerebrum. 1) Talis est nimia relaxatio canalium sanguinem per cerebrum vehentium, ob quam nec sanguis vegete progredi, nec satis fluidi secerni potest, sicut fere fit in senibus plethoricis. 2) Sanguinis, præsertim spissi ac impuri difficilior per caput circulatio, & inde pendens cerebri compressio. Hinc plethorici sunt somnolenti, hinc scorbutici, & hypochondriaci hunc frequenter incurrunt soporem, eoque magis, cum per imi ventris spasmos humores eo copiosius compellantur ad caput, hinc quoque petenda comatis somnolenti ratio, quod, teste RIVERIO, pueris lumbricis vexatis nonnunquam evenit, siquidem hoc in casu per abdominis spasmos vitales succi coguntur ad superiora. Hinc valde plethorici, accedente caussa sanguinem nimium commovente & expandente, ut ebrietate, profundo immergi solent sopori, eoque plane necari. 3) Seri nimia per membranas cerebri, illudque ipsum collectio ac plane extravasatio, unde aurium manationum, coryzæ, ulcerum improvidæ suppressiones, & exsiccationes, ad id morbi genus contribuunt, nec rarum est, ischuriam seu plenariam urinæ suppressionem presso pede coma sequi somnolentum, quod restituto urinæ fluxu, protinus cessat.

§. XIII.

Cari, eiusque primæ speciei æthiologia. Cari prima species, quæ in principio, aut vigore febrium acutarum maxime synocharum nonnunquam, nec nisi in valde plethoricis, occurrit, dependet ex nimia sanguinis abundantia & ebullitione, qua cerebri & eius membranarum vasa adeo expanduntur, ut comprimant mollem cerebri substantiam, & nervosi succi introitum in medullam per totum impediant caput, unde succus ille per cerebellum in partes, functionibus vitalibus præfectas eo copiosior impellitur, cordisque systolem efficit vehementiorem. Hinc cognitu facillimum est, cuncta

cuncta exæstuantia, ac commoventia remedia in iis febribus adhibita, nec non intermissam venæ-sectionem, remotius narcoticorum, ad conciliandum somnum inepte exhibitorum abusum proximius ad carum in febribus producendum, multum conferre.

§. XIV.

Cari eiusque secundæ & tertiæ speciei æthiologia.

Ad cari alteram, quæ post superatas fere acutas febres sequitur, speciem plures contribuunt caussæ. Non enim ignorari oportet, per febrile incendium tam fluidas, quam solidas partes mirum in modum alterari, solidæ scilicet a naturali vigore & toni deiiciuntur, fluidæ vi continui attritus resolvuntur, & transeunt in crasin œconomiæ vitali non nimis amicam. Namque humidior ac generosior succorum vitalium pars, non accedente novo nutrimento, dissipatur, perque varia loca e corpore proscribitur, & hinc resultat fluidi nervei penuria, lymphæ serique vappida, & quasi gelatinosa consistentia, ipsiusque sanguinis coagulum. Concurrentibus igitur 1) vasorum debilitate, 2) nervei succi penuria, 3) cerebri compressione a sanguine difficilius per illud progrediente facta non fieri potest, quin sopor præternaturalis, cum sensuum imminutione suboriatur. Quod eo fit facilius, si per febrim potentiora pharmaca, solidas partes debilitantia, vel plane narcotica fuerunt adhibita. Et si hæc fluidorum solidorumque vitia nimis invaluerint, uti fere in tertia cari fit specie, subsistunt tandem congulati inertesque succi in debiltatis vasis, extravasantur, & sic vix evitabilem accersunt mortem.

§. XV.

Lethargi æthiologia.

Lethargi denique sunt eædem caussæ, quas comati somnolento tribuimus, nisi quod in eo graviores sint, ac profundius corticalem cerebri substantiam penetraverint, adeo ut non sopor tantum inducatur, sed sensus quoque externi & interni elanguescant. Cardo rei in eo vertitur, quod in comate perinde ac caro nulla adhuc existat sanguinis vel seri extravasatio, sed hæc demum tanquam effectus producatur, & in aper-

tis post mortem craniis conspiciatur. Præsto potius in iis soporosorum affectuum speciebus est circulus sanguinis per vasa meningum, & cerebri corticalis valde debilitata difficilis, eiusdemque plus minus serosi stagnatio, at lethargus pro caussa agnoscit vel seri tenuioris per arteriarum poros factam secessionem, vel plane extravasationem.

§. XVI.

Differentia soporum ab aliis morbis.

Distinguitur vero lethargus a caro, dum lethargici excitati respondent, carotici vero minus. Est quoque discrimen inter apoplexiam & soporem; nam in illa respiratio est difficilis ac desinit in paralysin, quod non fit in caro. Differt quoque a syncope, in qua pulsus parvus vel admodum obscurus & languidus ac facies cadaverosa, caroticis pulsus magnus & validus est, & color faciei potius floridus. Neque minus differt a præfocatione uterina, quod præfocatæ sine omni respiratione sunt, & postea intelligunt & recordantur, in caro autem in paroxysmo non intelligunt, nec recordantur, oculos semper clausos habent, & si aperiunt statim claudunt.

§. XVII.

Caussæ remotiores affectuum soporosorum.

Quemadmodum ex dictis speciales & proximæ affectuum soporosorum caussæ clarissime perspicientur, ita generatim sciendum est, quod iis producendis aptissima sint omnia, quæ ad difficiliorem humorum per vasa cerebri & meningum circulationem, eorumque stagnationem conferunt, & vim vasorum membranarumque elasticam labefactant. Quo nomine remotissimis caussis accenseri merentur corpora cacochymica, cachectica, scorbutica, viribus defraudata, a nimio mœrore, tristitia, vel diuturno morbo, enormi sanguinis profusione debilitata, abusus potuum inebriantium, Spiritus vini, cerevisiæ valde spirituosæ & lupulatæ, frequens crapula, habitatio in conclavi humido, ubi densus vappidusque äer est, nec non äeris humida ac nebulosa, Zephyri flatu prægnans constitutio, hiemalis tempestas, & Tabaci abusus,

§. XVIII.

§. XVIII.

Præterea quam sæpissime in praxi licet observare, in subiectis sanguineis, sanguineo - phlegmaticis, obesi habitus, sanguine plenis ab hæmorrhoidum, mensium, & cuiuscunque hæmorrhagiæ solennis ac criticæ suppressione, coma somnolentum, vel etiam lethargum excitari. Nec rarum est, eosdem affectus a sudorum præsertim matutinorum, atque criticorum cohibitione, nec non serosarum excretionum suppressione, œdematesorum pedum repentina gracilitate subito generari, quid? quod in iis, qui cerebri sunt imbecillioris, a nimia potus vinosi in corpus refrigeratum ingurgitatione, vel a corporis vino farti & calentis refrigeratione, repente sopor altus cum omnium sensuum stupore producatur, brevi tamen tempore absque periculo transeat. Non minus comatosi lethargicique affectus introduci deprehenduntur ab arthritici, podagricique doloris quotannis semel bisve antea redeuntis cessatione, & observavi lethargum in asthmate convulsivo, revocato ad articulos dolore, una cum asthmate fuisse debellatum. Huc denique spectat nimius ac intempestivus vaporosorum usus, unde ab absynthiacis & opiatis large datis, papaveraceis, fumo sulphuris, vapore carbonum ardentium, intra arctius spatium incluso, in subiectis imbecillibus, graves & plus minus periculosos produci sopores non raro animadvertimus. Nimius quoque suaveolentium usus nocet. STRABO *L. XVI.* narrat Sabæos populos incidere in hunc morbum ex odore & fragrantia fructuum & florum in hisce regionibus productorum. Novi exempla, ex continuo suaveolentium usu omnem odoratum ex toto deperditum fuisse, eo quod membranis cerebri & nerveis narium atoniam inferre videntur. Ad soporosorum affectuum caussas pertinent etiam violentiæ capiti illatæ, sic GALENVS *L. de instr. odor. Cap. VI.* numerat inter eas cerebri compressionem factam a Chirurgo, qui perforavit cranium, & membranam cerebrum ambientem, & ego, inquit MERCVRIALIS *in prælect. Batav. p. 22.*

continuatio caussarum remotarum.

quando-

quandoque vidi ex importuna perforatione cranii a Chirurgo vulneratum quendam ſtatim factum eſſe caroticum.

§. XIX.

Soporoſorum affectuum prognoſis.

Soporoſorum affectuum prognoſis non adeo læta, ſed pro cauſarum gravitate plus minus infauſta eſt. Et vigil quidem coma perſæpe phrenitidem ac convulſiones funeſtas prænunciat, inque malignis febribus non raro in emortualem tranſit ſoporem. Sive etiam ſomnus profundus, teſtante HIPPOCRATE in *Coac.* interdum in febribus ſignificat firmam criſin & non eſt malum. Quando dolores caro coniuucti ſunt, teſte eodem Hippocrate l. c. convulſionem ſignificant. Quo ſeniora ſunt corpora, & quo magis debilia, impurisque ſuccis prægnantia, eo maius portendit periculum coma, facileque, monente præſertim *Mercato L. I. C. 12.* in mortiferum terminatur lethargum. Carus quo gravior iuncta eſt febris, & quo peiores eius notæ, urinæque crudiores, eo periculoſior, attamen prima ſecundaque ſpecies non raro debellatur, tertia nunquam non lethalem exhibet eventum. Lethargus nunquam periculo caret, is tamen peſſimus, quem artuum tremor, & gelidus faciei ſudor comitantur.

CVRATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

MOrbos ſoporoſos curaturo, tres generatim incumbunt medendi intentiones, quarum prior eſt, ut ægrum e ſoporo excitare annitatur, altera, ut ſanguinis & humorum difficilem per caput circuitum, ſtagnationem, vel extravaſationem removere conetur, & tertia, ut robur membranarum vaſorumque cerebri deperditum inſtaurare laboret.

§. II.

Primæ indicationi quomodo fiat ſatis?

Soporem diſcutiendi, ægrotumque excitandi vim ea poſſident remedia, quæ principio ſubtili ac penetrante in nervoſas partes, eas agitando, vellicando, tremulumque & oſcillatorium

torium per universum nervorum Systema motum inducendo agunt. Huc spectant 1) potentiora acida, & ex his palmam præ reliquis obtinet Spiritus crhystallorum veneris, qui nihil est, nisi Spiritus aceti concentratissimus, & cum essentia castorei mixtus, admotusque naribus, penetrantissima agilitate cuncta superat. 2) Salia volatilia, velut est, spiritus salis ammoniaci urinosus cum calce viva paratus, qui vertici admotus, vel quod consultius est, naribus inditus sternutamentum movet, ac torporem soporemque discutit egregie. 3) Graveolentia, ut galbanum, pennæ perdicum &c. accensa, ut odor gravis nares feriat. 4) Aqua frigida repente toti capiti infusa, quæ membranas cerebri simul roborando promte somnum excutit. 5) Cataplasmata ex aceto forti, ruta, foliis lauri, summitatibus Satureiæ, semine sinapi, castoreo, camphora parata, rasoque capiti, fronti ac temporibus admota.

§. III.

Eorum vim secundant, & simul serosam, si peccaverit, e capite colluviem derivant 1) sternutatoria, quæ inter primas meretur sal vitrioli albi, si eius grana decem in dimidia aquæ maioranæ uncia fuerint soluta, & naribus hausta. 2) vesicatoria e cantharidibus paullo latiora, & pedibus, nec non cervici imponenda, quippe quæ & solidis nervosis partibus motitationem inducunt, & serosos revellunt humores. 3) cucurbitulæ vel cum vel sine scarificatione nuchæ adplicatæ. 4) frictiones validæ partium infernarum, 5) clysteres acriores. 6) Nec satis laudari possunt enemata paullo acriora, ventri infusa, quibus sal gemmæ vel commune, vel etiam squillæ radix stimuli loco commodissime additur. *Quæ serosos humores e capite derivent.*

§. IV.

Excitato horum ope a sopore ægro, restat, ut restituatur æqualis humorum per totum corpus circuitus, & subinde corroborentur debilitatæ partes. Favet priori scopo sanguinis missio, in ipso sæpius sopore, si turgeant cruore vasa, instituenda, multoque magis, discusso somno, ad eius præservationem administran- *Altera & tertia indicatio.*

niſtranda. Tum quoque ſi primæ regiones ſordibus onuſtæ, vel ſpaſmis ſint obſeſſæ, blando laxante alvum moliri oportet. Stagnationes humorum diſcutiendi, ſimulque partes infirmas corroborandi virtute gaudent nervina, nupta diaphoreticis, ex quibus magnam merentur commendationem eſſentia ligni aloes, ſuccini, cum ſpiritu liliorum convallium, ſalis ammoniaci, & antimonii tinctura acri remixta, vel ſal cornu cervi, cum ſale ſuccini, cinnabari antimonii, vel bezoardico minerali in pulveris formam redactum.

§. V.

Præſervatio morborum ſoporoſorum. Denique recurrentes ſoporum inſultus præcavere licebit partim victus recta ſervata ratione, partim cauſarum eos inducentium remotione. Et quum ſanguinearum excretionum ſuppreſſio, vel motuum arthritico-podagricorum, hactenus conſuetorum ſilentium, ad id mali generandum, plurimum contribuant, haud ludet operam, qui revocandis iſtis & fluxionibus & doloribus operam navabit, eorumque legitimum conſervabit ſucceſſum. In victu vitanda otium, ebrietas, cibi coctu difficiles & ſpirituoſa, corpus moveatur ſedulo, repletio omnis eſt vitanda, quemadmodum ieiunare aut parce nutriri optimum eſt, a piſcibus, lacte, caſeo prorſus abſtinendum, & inter fructus humidi omnes fugiendi, carnibus magis aſſis, quam elixis veſcendum, panis a lolio, quod intermixtum eſſe ſolet, probe purgari debet, ſenes ac debiles generoſo vino, tanquam eorum lacte utantur, ſomnum non diu nimis protrahant, ab animi affectibus caveant, amicorum conſortiis interſint frequenter, commodis peregrinationibus delectentur, alvinam perinde ac cutaneam curent excretionem, nec ſanguinis adſuetas miſſiones ſtatis repetere obliviſcantur temporibus.

CVRA

CVRA SPECIALIS ET CAVTELÆ PRACTICÆ.

§. I.

Qvemadmodum causſæ affectuum ſoporoſorum, eorumque ſpecies valde ſunt diverſæ, ita etiam illis medendi ratio non una eſt eademque. Quare quid auxilii per ſingulas ſpecies ſuperſit, videbimus. Coma quidem vigil, uti plerumque in malignis febribus a nimia ſanguinis mole, & imminente membranarum cerebri inflammatione ſuboritur, ita expoſcit ea omnino remedia, quæ nec ipſi febri ſint præiudicio. Et hoc fine venæ-ſectio, ſi febris haud ultra tertium quartumque duraverit diem, larga debet inſtitui, ut confirmant GABELCHOVERVS *Lib. I. §. 8.* & FORESTVS *L. X. obſ. 34.* Miſſo ſanguine alvus, ſi ſit obſtructa, clyſteribus, minus tamen acrioribus liquanda, tumque exhibenda remedia, quæ diluendo temperandoque humores, æſtum illorum coërcent. Quo quidem nomine præter pulvillos abſorbentes, leniter nitroſos, cum antimonio diaphoretico & aquis diapnoicis ac analepticis in potiunculam redactos, nec non emulſiones leniter papaveraceas, magni uſus in malignis ſunt acidulata. Et placet ſane mihi iulepus, quem ex roob ribium tribus unciis, in aquæ fontanæ libris duabus ſolutis, & cum Spiritu vitrioli ad gratam aciditatem permixtis conficiendum docet LOTICHIVS. Spiritus nitri dulcis ob temperantem pariter ac blandam anodynam vim, uſus eſt egregii. Nec ſua laude carent externa, velut cataplasmata cum aceto parata, unguentum alabaſtrinum, temporibus admotum, animalia viva diſſecta, & impoſita capiti, non neglecto quieto blandoque regimine. *Comatis vigilis in febribus curatio.*

§. II.

Vigil, quod hemiplecticis familiare coma, ut diuturnius, ita curatu eſt difficilius. Parum præſtabit, qui ſolum ſymptoma, neglecto principali morbo adgredietur, nihil ſupereſt, niſi ut hemiplexiæ ea, quam præcedente capite notavimus, *Cura comatis vigilis in hemiplexia.*

mus, ratione medeamur, tum enim sponte sequetur somnus naturalis.

§. III.

Cari curatio. Carus, eiusque prima species, largam, si nondum elapsa fuerit commoda occasio, venæ-sectionem exposcit, cui iungenda dormientis excitatio per clysteres, squilla acutos, vesicatoria, aceti destillati in nares immissionem, tumque intrinsecus per temperantia, diaphoretica fixa, & acidula humorum organismus componendus. Altera cari species, quum sæpe sit critica, nihil fere opis medicæ exigit, sed sibi relicta, sanitatem secum fert. Tertia, eaque perniciosissima, vix admittit medelam, attamen tentare iuvabit, an æger vesicatoriis queat excitari, tumque diluentibus & analepticis dimicandum.

§. IV.

Curatio comatis somnolenti a caussa sic dicta frigida orti. Coma somnolentum rectissime dividitur in serosum & sanguineum. Illud serosas excretiones vel naturales revocari, vel his artificiales substitui iubet. Urinæ suppressio accommodatis præsidiis reseranda, podagrici motus pedum frictione, vesicatoriis, laxantibus, balneis tepidis invitandi. Iuvant hoc loco sternutatoria, educendo per nares serum, nervisque motum inferendo. Ubi pituita viscida obsidet ventriculum, operæ facit pretium vomitus arte concitatus, quo fine pulvis squillæ ad scrupulum dimidium vel unum, aut bina tartari emetici grana, laxanti potiunculæ, ut diluantur, intermixta, summo cum fructu poterunt exhiberi.

§. V.

Curatio comatis somnolenti a caussa calida nati. Contra vero coma somnolentum, quod a caussa calida, i. e. sanguinis per caput difficiliori transitu, vel stagnatione originem trahit, uti fere fit in hypochondriacis ac scorbuticis, maiorem requirit circumspectionem. Quæcunque enim calidiora ac spirituosa sunt remedia, cane peius ac angue fugiantur, hisque substituantur, clysteres, venæ-sectio, blanda laxantia,

tia, pulveres temperantes, ſimul nervini, & id genus alia. Et hæc quidem omnia circa lethargum quoque ſunt obſervanda, niſi quod efficaciora ſæpius requirat excitantia.

§. VI.

Curatio affectuum ſoporoſorum ab externa violentia inductorum.

Quicunque ſoporoſi affectus a ſanguinis vel ſeri extravaſatione intra meninges ac calvariam per externam violentiam inducta pendent, non prius ſanari poterunt, quam humoris extravaſati per trepanationem eliminatione. Attamen & huic operationi ſi abundet ſanguinis moles, præmittenda venæ-ſectio.

§. VII.

Cautela circa venæ-ſectiones.

Sanguinis miſſionem in ſoporoſis morbis peropportunam eſſe, facies rubens, oculi cruore turgidi, venæ tumentes, pulſusque arteriam magni indicant. Qua adminiſtrata, ſi floridior vultus color, pulſusque magnitudo continuet, ſpes eſt reconvaleſcentiæ, ſed ſimul opus erit adhuc ſemel ſecare venam, eo, quod non ſufficienter facta venæſectio plus minetur detrimenti. Quo ſpiſſior præſumitur ſanguis, eo amplior venis infligenda inciſio, ut nimirum ei ſolutior pateat exitus.

§. VIII.

circa ordinem adhibendi remedia.

Poſt detractum cruorem, alvus ducenda vel laxante intus dato, vel enemate, neque enim, niſi præmiſſis hiſce evacuationibus, alia remediorum genera, ut roborantia, diaphoretica, ſternutatoria &c. adhibere licet, quoniam maior motus & impetus humorum ad caput per ea concitatur.

§. IX.

circa ſuaveolentia & opiata.

In ſoporoſo omni morbo ſedulo cavendum a balneis calidis, vaporoſis, & quæ fragranti, olidoque vapore ad ſomnum contribuunt. Multo magis abſurdum eſt, narcotica, ſulphurea, opiata, crocata, papaveracea in uſum vocare, quorſum

etiam pertinent theriacalia, quæ veteres his in affectibus præscribere solent, quia his oleum camino additur.

§. X.

circa externa volatilia. Externa volatilia, naribus atrahi solita, non nisi in soporibus a caussa frigida, serosa subortis, adhibere licet. Hinc ab iis abstinendum in omni sopore, febrim acutam comitante, vel qui a materia erysipelacea, purpuracea, exanthematica &c. ad cerebrum devoluta proficiscitur, ubi potius acida fixa, simul tamen penetrantia, cum fructu inserviunt. Cujus generis sunt oxyrrhoidum, cujus usum AVICENNA & RHASIS iam laudarunt, cui etiam maiorana & ruta possunt addi.

§. XI.

circa thermarum usum. Quamvis thermarum, multoque magis acidularum potatio in morbis capitis idiopathicis, non omnino sit suadenda, attamen in soporibus, qui hypochondriacos ex suppresso hæmorrhoidum fluxu, vel retroacta podagra cruciant, mirabilem thermarum, quæ in Carolinis iuxta molendinum scaturiunt, & ab hoc dicuntur, virtutem, in revocandis podagra & hæmorrhoidibus, & fugando hinc sopore deprehendi, cuius exemplum in CONSVLT. MED. *Tom. I. Sect. I. casu XV. allegavi.*

§. XII.

circa sternutatoria. Cavendum maxime, ne ab initio huius morbi ad excitandum a somno sternutatoriis utamur, præsertim in plethoricis, eo quod ex intempestivo huiusmodi remedio, maior affluxus ad caput fit, vt inde metus apoplexiæ immineat.

ENARRATIONES MORBORVM.

OBSERVATIO I.

Carus cum febre tertiana complicatus. VIr quinquagenarius, scarificationibus adsuetus, ex diuturno mœrore & vigiliis contraxit sibi dolorem capitis gravativum, vertigine, ventriculique imbecillitate stipatum, cujus abigendi caussa vinum absynthites mane pariter ac sub

cœna per aliquod tempus liberalius ſumſit. Interim accidit, ut verno tempore, quo febres tertianæ graſſabantur, poſtquam gravi exarſerat ira, in libero äere, cœlo exiſtente pluvioſo iter faceret, domumque redux in duplicem incideret tertianam. Huius acceſſiones cum profundo incipiebant ſopore, ad duodecim ſæpius durante horas, quo diſcuſſo calor ſatis mitis excipiebat, & hunc demum ſudor ſequebatur. Quam ſcenam paroxyſmi ſepties ludebant, & omnes, quæ ad ſomnum propellendum adhibitæ erant, medicinas volatiles, purgantes & excitantes ſpernebant, adeo, ut maiora potius ſumerent incrementa. Vocatus ego tribus ante paroxyſmum horis lene dedi emeticum, quod aquæ menthæ unciam unam, tartari emetici grana duo, ſyrupi cinamomi drachmam unam habebat, quo ſumto, miram colluviem pituitæ lentæ ac viſcidæ nec non bilis valde craſſæ, oleagi-noſæ, & ut dicunt vitellinæ evomuit. Sequens paroxyſmus longe fuit mitior, & quod notabile, ſopore caruit. Hinc idem remedium, interjectis aliquot diebus repetitum, una cum aliis antifebrilibus & febrim & ſoporem prorſus fugavit.

EPICRISIS.

Si ſoporis, qui febrem noſtram comitatus eſt, nomen indagemus, illum ad cari titulum referendum eſſe, quivis facile iudicabit, qui ſoporoſorum affectuum ſupra poſitas hiſtorias legerit. Carus autem hic non niſi ſymptomaticus eſt, & una cum ipſa febre ſaburram bilioſam & pituitoſam, primis in regionibus ſtabulantem pro cauſſa agnoſcit. Quum enim in febribus intermittentibus, maximeque tertiana omnes circa primas vias ſitæ nervoſæ ac membranaceæ partes ſpaſtice conſtringuntur, non poteſt fieri, quin ſucci vitales copioſius ad caput compellantur. Quod quia a prægreſſis mœrore, vigiliis, & vini abſynthiaci uſu in præſenti ægro nimis debilitatum videtur, ſtagnantes in cortice cerebri humores facile potuerunt ſoporem concitare, qui refluente ſub paroxyſmo caloris a capite per totum corpus ſanguine, ſponte ceſſavit. Prorſus

ſus igitur curaturo hunc affectum incumbit, ut ſpaſmi primarum viarum cauſſam, quæ eſt ſaburra bilioſo viſcida, removeat, quod ope vomitorii breviſſima fieri potuit via.

OBSERVATIO II.

Coma ſomnolentum ſcorbuticum.

Vir temperamenti ſanguinei, habitus ſpongioſi, in locis degens paludoſis, & craſſo crudoque utens victu, febre tandem intermittente corripiebatur, qua ceſſante, totum corpus admodum languebat, crura magno dolore, tantaque laſſitudine afficiebantur, ut vix incedere potuerit, urinæ absque ſiti & moleſtia rufeſcebant, & arteriarum pulſus erant debiles. Brevi vero poſt in præternaturalem incidit ſomnolentiam, qua interdum per totam fere diem alto ſopore obrutus iacebat, dein vero per aliquod tempus iterum vigilabat. Oppoſita huic malo remedia fuerunt ſuccus naſturtii aquatici, cum iuſculis crebro ſumtus, ſpiritus cochleariæ cum ſpiritu ſalis ammoniaci mixtus, & per intervalla aqua vitæ emetica, quæ ſurſum & deorſum copioſam eduxit ſaburram. Præterea a vino abſtinuit, & pro potu ordinario decocto ſatureiæ, maioranæ & chamedrios cum paſſulis confecto uſus fuit, indeque fugata ſomnolentia, priſtinam recuperavit valetudinem.

EPICRISIS.

Præſens affectus omni iure nomen comatis ſomnolenti ſcorbutici tuetur, quod nimirum ab humoribus viſcidis, lenteſcentibus, & impuris, per minutiſſima cerebri vaſcula difficulter progredientibus, ibidemque ſtagnantibus ſuos mutuatur natales. Eidem ſcorbuticæ ſuccorum diatheſi reliqua, quæ ſoporem anteceſſerunt, debentur ſymptomata, nimirum febris intermittens, urinæ rufeſcens absque ſiti & calore, color corporis laſſitudo, crurum dolor, pulſusque debilitas. Quemadmodum vero hanc humorum impuritatem diæta craſſa, cruda, & habitatio in udis paluſtribusque locis generavit, ita eandem magis adauxit febris intermittens, cuius calore ſulphurea & ſpiri-

ſpirituoſa ſanguinis portio diſſipatur, & lenti vappeſcentesque remanent ſucci. Hinc non ſine egregio fructu oblata fuerunt ea remedia, quæ ſanguini blandam reddunt ſpirituaſcentiam, viſcidos humores incidunt, & languidas partes ad motum reſuſcitant. Et hac quidem laude ſuperbiunt antiſcorbutica uſu recepta, uti ſunt trifolium fibrinum, naſturtium, cochlearia, beccapunga &c. Neque tali in caſu alienum eſt, blandum exhibere emeticum, quippe quo & ſaburra e primis regionibus evacuatur, & nervoſæ partes in motum eriguntur. Externis enim remediis in omnibus, quæ a ſcorbutica ſanguinis diatheſi proficiſcuntur, affectionibus parum proficimus.

OBSERVATIO III.

Coma ſomnolentum ex repulſo eryſipelate.

Vir robuſtus ſexaginta annorum, victui craſſo adſuetus, alvi adſtrictioris, per longum tempus mœrori indulgens, ſingulis ferme menſibus eryſipelaceum in crure ſiniſtro tumorem pati ſolitus fuit. Tandem hyeme exiſtente ſicca idem exanthema, ſed paullo languidius erupit, & perpetuo dormiendi iunctum eſt deſiderio, clauſi ſemper erant oculi, pulſus magnus, facies rubicunda, & tertio poſt die pes niger tumidusque adparebat, adeo ut ſphaceli periculum immineret. Conſultus ergo medicus affecto pedi adplicuit epithema, ex floribus ſambuci, myrrha, bolo rubro, ceruſſa, camphora, aceto atque vino confectum, cuius adplicationem cum profundior exciperet ſomnus, ad hunc diſcutiendum præſcripſit ſal volatile cornu cervi. Verum auctus inde potius eſt ſopor facie tumida, rubicundaque exiſtente, & quum artuum iactationes accederent, alter medicus exinde mortem prænunciavit, quæ paullo poſt eſt inſequuta.

EPICRISIS.

Hippocrates, ſolertiſſimus naturæ obſervator, rectiſſime ſcribit, quod ſenes, qui ſæpius eryſipelate tentantur, eo tandem moriantur. Eryſipelas enim rariſſime fit ſine febrili commotio-

motione, & quo magis plethorica vel cacochymica invadit corpora, velut ſunt ſenilia, eo gravioribus quin ſæpe funeſtis ſtipatum eſt ſymptomatibus. Ex his periculoſum valde eſt coma ſomnolentum, quod ſanguinis maiori ad caput propter inſultum febrilem raptui debetur, & eo maiorem incutit metum, ſi materia eryſipelacea, vel ob imbecillitatem naturæ, vel per male feriatas artes retropulſa fuerit.

2) Erravit itaque medicus, quod in præſenti affectu, qui neutiquam ab humore frigido, tenaci, ſed ſanguinis ebullitione & raptu ad caput, teſtibus pulſu magno, vultusque rubore, ortum traxit, calidioribus medicinis, ut eſt ſal volatile, pugnaverit. Hinc enim factum eſt, ut ſanguis magis commotus, & ſopor profundior fuerit redditus. Conſultius fuiſſet, cucurbitulis cum ſcarificatione cervici appoſitis molem ſanguinis imminuiſſe, & deinceps ad temperandum æſtum, materiamque peccantem per tranſpirationem ſucceſſive excutiendam, nitroſa cum pauxillo camphoræ & pulveribus bezoardicis exhibuiſſe, & externe cataplaſma ex aceto roſaceo, camphora, Spiritu roſarum & oleo ligni rhodii capiti & temporibus adplicuiſſe.

OBSERVATIO IV.

Lethargus poſt vehementem terrorem.

Vir ſexaginta ſex annorum, macilento corpore, vaſisque ſanguine turgidis præditus & venam bis quotannis tundendam præbere ſolitus, huic per noviſſimum annum ſuperſedit. Aliquando fortiori perculſus terrore, de extremorum frigore, anxia præcordiorum compreſſione, ſpirandique difficultate conqueri cœpit, facile exiſtente tumida & rubicunda. Paullo poſt capitis gravativus dolor, vertigo, & mira ad ſomnum propenſio cum oblivione accedebat, quæ debellaturus ſymptomata, iter ſuſcipiebat, ſed exinde tam profundum ſibi contrahebat ſoporem, ut eo per quatuor dies ſepultus, nec oculos aperire, nec pedibus inſiſtere potuerit. Excitatus tandem, ingentem virium proſtrationem, artuum languorem, & perpetuam dormiendi proclivitatem perſentiſcebat, rite quidem reſpira-

ſpirabat, at pulſum depreſſum, alvum adſtrictam, urinæ fluxum parciorem, adpetitus proſtrationem, & memoriæ omniumque ſenſuum languorem patiebatur. Quo in rerum ſtatu ego conſultus mox largam ſanguinis quantitatem ex pede detrahendam, & clyſterem ex antiſpaſmodicis ac nervinis paratum, multoque ſale acuatum crebro iniiciendum curavi, circa ſomni tempus uſum pediluviorum commendavi, naribus adplicandum præbui ſal volatile ſalis ammoniaci, oleo rutæ maioranæque nuptum, infuſum ex herba maioranæ, ſatureia, floribus anthos, radice ſarſaparillæ loco Theæ potari, & cum eo ſal volatile oleoſum Sylvii cum tinctura antimonii acri propinari iuſſi. Unde factum, ut cum priſtina in gratiam rediret valetudine.

EPICRISIS.

Præſens, de quo ſermo eſt, ſopor ad lethargi claſſem pertinet, qui nunquam non cum oblivione ſenſuumque torpore ſtipatus exiſtit. Is ſuam originem ſero per vaſa ſanguinea ab humoribus ibi ſtagnantibus diſtenta & relaxata ſecedenti debet, & pro remotiori cauſſa ſanguinis iuſto maiorem ad caput agnoſcit raptum. Cui quidem vitio in præſenti caſu remotiorem occaſionem præbuit intermiſſa, quæ conſueta fuit, venæ-ſectio, qua humores præter modum accumulari, & in corpore ſenili partes nervoſas debilitare debuerunt. Accedens terror effecit, ut conſtrictis inferioribus & externis partibus ſucci actu ruerunt ad caput, ibidemque ſtagnando, recenſita producerent ſymptomata.

2) Motus corporis ſicuti ad roborandas ſolidas partes, & æqualem ſanguinis circulum iuvandum permultum contribuit, ita in morbis ex humorum abundantia productis, antequam minuatur nimia moles, & excretionum libertas reſtituatur, magis commovendo magnam parit noxam. Unde etiam inconſultum fuit, quod noſter ægrotans ante præviam venæ-ſectionem & alvi liquationem iter ſuſceperit.

OBSERVATIO V.

Carus periodice revertens.

Matrona trium ultra sexaginta annorum, variis curis & ærumnis per aliquot annos agitata, nullisque post mensium cessationem nec naturalibus nec artificialibus adsueta hæmorrhagiis, hyemali aliquando tempore, prævia vertigine, spasmodico-convulsivis prehendebatur motionibus. Hæ enim primum in abdomine vehementissimis torminibus, & alvi urinæque retentione semet exserebant, deinceps ad pedes excurrebant, qui attactu gelidissimi magno tremore agitabantur, tum manus exercebant, & denique caput occupabant, illudque ab uno versus alterum torquebant latus. Excipiebant demum omnium tam internorum, quam externorum sensuum abolitio, & sopor profundus, quo cum per triduum, spiratione liberiori existente, sepulta fuisset, accedebat febris pulsusque celer, sub qua aliquando expergiscebatur, & delira loquebatur. Septimo die largus erumpebat sudor, quo & febris solvebatur, & sopor discutiebatur, adpetitusque cum perfecta redibat valetudine. Et abhinc per novissimum triennium idem ille, iam recensitus paroxysmus, iisdem symptomatibus stipatus bis quotannis circa singulum solstitium recurrebat, febreque semper ac insequuto sudore solvebatur. Reliquo tempore optime valet ægrotans, nec ullis hucusque remediis a descripto malo vindicari potuit.

EPICRISIS.

Sistit præsens morbus peculiarem cari speciem. Describitur nempe carus, quod sit somnus profundissimus, in quo respiratio libera est, & ægri nulla arte exicitari possunt. Differt igitur a lethargo, in quo spiratio est difficilis, & ægri quidem excitantur, sed obliviosi sunt. Differt etiam a comate somnolento, ubi non perpetuo dormiunt ægri, sed actiones suas peragunt, & sub iis ipsis obdormiscunt. Et si dicendum, quod res est, carus videtur infimus apoplexiæ esse gradus, siquidem omnium & sensuum & motuum sub eo cessat usus. Caus-

ſarum etiam in his tribus affectibus hæc mihi videtur differentia, quod coma ſomnolentum a ſanguinis ſtagnatione in cortice cerebri, carus ab eius profundiori, medullam ſimul & ſenſuum organa penetrante ſtagnatione, & facta ſub hac ſeri tenuioris ſeceſſione, lethargus vero ab actuali ſeri per vaſa relaxata, aut plane rupta & dilacerata extravaſatione ſuos mutuentur natales.

2) In præſenti caſu notabilis eſt peculiaris naturæ vigor. Quum enim ægrotans tam provectam attigit ætatem & nullas ſanguinis habuit excretiones, quarum tamen ceſſatio in ſenili ætate & ſequiori ſexu eſt nocentiſſima, quum etiam diuturnis mœroribus confectum præ ſe tulit corpus, non fuiſſet mirum, ſi gravi ſubito periiſſet apoplexia. Hinc mirandus eſt naturæ vigor, quo excitata febris, diſcuſſit ſtagnantem materiam, eamque per ſudorem excuſſit, id quod critico veluti motu deinceps eſt factum.

OBSERVATIO VI.

Carus post ceſſantes hæmorrhoides aqua frigida curatus.

Fœmina ſexaginta & tres annos emenſa, robuſtæ ac firmæ conſtitutionis, poſt ceſſantem per ætatis rationem menſtruorum fluxum, ſanguinem e venis ſedalibus ſtato tempore reddere ſuevit, & ſub hac excretione ſana vixit. Quum vero hæmorrhoides aliquando fluere deſinerent, prævia vertigine incidit in altum ſoporem, in quo abſque ullis ſenſus vel motus veſtigiis, pulſu exiſtente celeri & forti, per tres immota decubuit dies, nec ulla arte excitari potuit. Tuſa in pede vena infuſisque fruſtra clyſteribus, arripiebatur conſilium, ut aqua frigida liberiori quantitate ori inſtillaretur, quo factum eſt, ut elapſo trium dierum ſpatio non modo diarrhœa accederet, ſed & hæmorrhoidum fluor recurreret, & ægrotans ſopore diſcuſſo, prorſus ad ſe rediret, omnium rerum ignara, ad hoc usque tempus ſana vivens.

EPICRISIS.

Cauſſam ſoporoſorum pariter ac paralyticorum affectuum ſæpius quidem nimia humorum præbet moles, ſed nec

hæc tanta machinari poteſt mala, niſi ſolidarium & nervoſarum partium acceſſerit imbecillitas. Hoc ex fonte in præſenti caſu egregius aquæ frigidæ effectus poteſt explicari. Poſtquam enim per venæ-ſectionem moles humorum imminuta, & per clyſteres eorum raptus a ſuperioribus derivatus fuit, curationi colophonem addidit aquæ frigidæ potus. Huius ea eſt vis & indoles ut ventriculo & inteſtinis robur addat, quo recuperato, hæmorrhoides rurſus cœperunt fluere, & ſic depleta ſanguinis abundantia priſtina rediit valetudo.

2. Id quod non ſemel ſed ſæpius a nobis obſervatum fuit, quod graves illi cerebri affectus ſoporoſi & ſemi apoplectici & paralytici poſt tertium diem ceu dimidium ſeptenarii motu quodam critico vel in melius vel in peius mutati fuerint, & quod peculiare naturæ robur & vigor in vincendis difficillimis hiſce morbis plus quam remediorum efficacia valuerit, ut etiam veriſſimum illud GALENI *l. X. method.* haberi poſſit, validas vires omnia ſuſtinere, imbecillas a minimis lædi.

OBSERVATIO VII.

Carus poſt male tractatam febrim eryſipelaceam.

Vir generoſus, annorum quinquaginta ſex temperamenti ſanguineo cholerici, habitus ſpongioſi, venæ-ſectioni adſuetus, & intemperantiæ tam vinoſæ, quam ciborum nimis indulgens aliquando vino ferme fartus tradit ſe itineri, & ſub eo horrore & tanta virium proſtratione corripitur, ut domum attingere non poſſet, ſed in pago manere cogeretur. Lectum petens, profundo & gravi per noctem fruitur ſomno, & mane expergefactus inſignem cruris tumorem cum macula ex brunno rubicunda deprehendit. Vocatus medicus eryſipelas adesſe pronunciat, & mittit purgantes pilulas, quæ octies movebant alvum. Sed ſequebantur graviora ſymptomata, & æger ſubito omni ſenſu ac loquendi potentia deſtituebatur, unde ſuſpicatus apoplexiam medicus dabat mixturam ex aqua apoplectica, confectione alkermes, oleo cinamomi & caryophyllorum paratam. Pulſus, qui iam cum aucto calore celer aderat, magis augebatur, & æger ſoporem incidebat profundum, cum

cum insigni calore, & omnium sensuum abolitione stipatum, inque eo per octo dies iacebat; & a medico, & ab aliis pro deplorato utique habitus. Tandem accersitus alter medicus, quærit primum, an aperta sit alvus? respondent, illam per octo iam dies mox a datis pilulis pertinacissime clausam fuisse. Iniciendum ergo protinus clysterem curat emollientem, & hoc votis haud respondente, alterum paullo acriorem iubet infundi. Neque hinc mota alvo ægrum in lecto hinc inde volvi & agitari præcipit, quo facto mox secedebant fæces copiosissimæ, grave olentes, & cum his globuli tam duri, ut vix contundi potuerint. Elapsis abhinc binis horis ad se redibat æger actorum inscius, & de dolore occipitis, corporisque debilitate querulus. Quare elixiria stomachica cum sale volatili oleoso combinata, & externe spiritus vini camphoratus, ad nucham inungendas, fuerunt ordinata, & æger convaluit.

EPICRISIS.

1) Quemadmooum vitæ genus inordinatum, multæque crapulæ, debilitando cerebrum & nervosum genus, remotius ad præsentem soporosum contribuerunt affectum, ita eundem proxime induxit male tractata febris erysipelacea. Hæc sese exseruit horrore, cum in sequuta virium prostratione, & tumore erysipelaceo stipato, & debetur corporis, vino farti sub itinere refrigerationi. Datum ad eam expugnandam purgans, vero non potuit non esse perniciosissimum, a purgantibus enim & vomitoriis retroactum sæpius vidi erysipelas. Nam agunt purgantia vi stimulante, qua & intestina, & externas corporis partes ad spasmum proritant, quo repellitur acris & caustica, quæ sub erysipelatis specie excussa fuerat, materia.

2) Peccavit deinceps medicus, quod iusto calidius dederit remedium, quo humores in maiorem æstum ac ebullitionem sunt acti, & facillimum inde fuisset, ut phrenitis & gangræna supervenissent, eo magis, cum ob alvum a dato purgante, pertinaciter strictam, omnis humorum motus ad caput conversus videtur.

 3) Hinc

3) Hinc alter rectiſſime egit medicus, quod repetita clyſterum infuſione duras fæces emolliverit, imique ventris ſtricturas conſopiverit, unde reſtituto per corpus, ſanguinis æquali circulo, ſopor diſcuſſus fuit. Inde diſcant practici iuniores, ut in omnibus morbis alvi rationem ante omnia habeant.

OBSERVATIO VIII.

Sopor profundus cum relicta memoriæ debilitate.

Vir quinquagenarius, obeſus, plethorico-ſanguineus, & cacochymicus corripitur aliquando eryſipelate cum horrore & febricula ſtipato. Tertio die pedi tumido epithema ex ſymphyto cum aceto decocto adplicat quidam empyricus, unde mox in profundum ſoporem delabitur æger, ex quo vix poterat ſuſcitari. Vocatus hinc medicus protinus iubet venæ-ſectionem inſtitui, clyſteres infundi & interne propinat pulveres nitroſos camphoratos. Vnde diſcuſſo ſopore ad ſe rediit ægrotus, ſed cum antea fuerit vir ingenii vivaciſſimi & incomparabilis memoriæ, retinuit iam omnium mentis functionum notabilem imminutionem, tantamque memoriæ debilitatem, ut præteritarum plane ignarus eſſet rerum. Quo in ſtatu, fruſtra uſurpatis omnis generis adminiculis, per aliquot annos & ad usque finem permanſit, licet ceterum adpetitum frueretur integro, & optime nutriretur.

EPICRISIS.

Senſus internos, memoriam, ingenium, phantaſiam, in homine vivo ope nervorum haud ſecus ac externos adminiſtrari, vel exinde patet, quod relaxato cerebro & nervis, aut a ſeroſa colluvie inundato, prorſus hæ ceſſent actiones. Et idem in noſtro caſu contigiſſe poſt diſcuſſum ſoporem, probabile videtur, ſcilicet relicta fuit laxitas & imbecillitas eorum, qui memoriæ & ingenio ſerviunt nervorum.

2) Quemadmodum camphoratorum remediorum, & in pulvere, & cum ſpiritu vini ſolutorum externus uſus in tumoribus eryſipelaceis repellentem & nocivam exſerit efficaciam, ita

ita eadem, in repulso iam erysipelate, intus cum nitrosis, post præmissam venæ-sectionem & alvi liquationem exhibita, egregia pollent vi, materiam erysipelaceam e corporis penetralibus removendi, & ad cutaneum rursus corticem, cum magno sanitatis commodo, propellendi.

OBSERVATIO IX.

Coma somnolentum chronicum a retropulsa podagra.

Verbi divini minister, quinquagenario maior, obesi valde corporis habitus & temperamenti sanguinei, indulsit in iuventutis præsertim annis crebris compotationibus, maximeque vinis calidioribus. Hinc podagricis pedum doloribus diu fuit excruciatus, quibus ope cuiusdam emplastri prorsus fugatis, retinuit tumorem circa pedum taleolos, in quo per vices maculæ rubræ efflorescebant, squamatim abscedentes. Præterea septem abhinc annis incidit in perpetuam ad somnum proclivitatem, & hanc ad hoc usque tempus retinuit. Obdormiscit sæpius nocte dieque, somnoque tam profundo obruitur, ut vix queat excitari, sub quo facies fit rubicunda & intumescit, attamen memoriæ iudiciique nulla observatur imminutio. Conqueritur sæpius de dolore gravativo in lumbis, calculum mentiente, & interdum præcordia adeo angustante, ut vix spiritum ducere queat. Multis ad depellenda hæc vitia usus est præsidiis, nimirum crebris phlebotomiis, quibus intra spatium sex hebdomatum ultra duodecim sanguinis libræ fuerunt detractæ. Usurpavit decocta lignorum cum mercurio dulci, decocta viperarum, cinnabarina, volatilia, cephalica, millepedes &c. a quibus involuntarium urinæ sibimet contraxit fluxum. Optimum in potu aquarum Schwalbacensium invenit solatium, quas quamdiu potabat, tam diu a sopore liber erat.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

1) Omnes, qui soporosis ex interna caussa affectibus vexantur, eiusmodi solent esse homines, qui crebris indulserunt crapulis, vinisque calidioribus aut cerevisiis lupulatis.

Hisce

Hisce enim sibimet contrahunt ad omnes, qui ex cerebri atonia propullulant morbos, dispositionem, quæ in eo consistit, quod vasculosæ, nervosæ ac membranaceæ partes nimis distendantur & labefactentur.

2) Caussa præsentis mali quærenda est in podagræ retropulsione, ex qua in debilitatis eiusmodi subiectis innumera provenisse vidi damna. Et hinc petenda ratio, cur tali in casu omnia frustra adhibeantur remedia, nisi podagrica materia discussa, aut ad pedum revocata fuerit articulos. Venæ-sectiones in plethoricis subiectis cum fructu quidem instituuntur, at eius immoderatum in casu præsenti usum merito taxamus, eique maiorem mali pertinaciam omnino tribuimus. Incuratione huius chronici mali vitanda sunt omnia, quæ sanguinem commovent remedia, sudorifera, volatilia sic dicta cephalica, nervina aliaque, & ad roborandum caput inserviunt potius epithemata ex aceto vini rutaceo, cum aliquot guttulis olei lavendulæ & rorismarini nec non camphora parata, & fronti temporibusque cum linteis adplicita. Præterea magnum fructum observavi ab usu pediluviorum non modo ad revocandam podagram, sed & ad divertendos humores a capite, quod tamen a vaporibus est defendendum. Potus aquæ frigidæ etiam in paroxysmo nunquam fere non proficuus, magis tamen ubi febris subest, utpote frigus motum sanguinis expansivum coërcet, & nimium relaxatis fibris tonum & elaterem naturalem restituit.

OBSERVATIO X.

Lethargus a remanente materia arthritica.

Vir dives generosus annorum supra quinquaginta, temperamenti sanguineo-phlegmatici, obesi corporis habitus, in iuventute multum semper pituitæ ex naribus excrevit, gulæ, otio, vino & veneri plurimum indulgens, per aliquot annos tempore autumnali & vernali cum febricula catharrali dolore, mox in manibus mox in pedibus expertus est. Sed postquam æstate nimium fructibus horaeis refrigerantibus, fragis, ribibus, lacte ebutyrato, & Pyrmontanis quoque aquis usus fuit

fuit, sequenti autumno, a consuetis eiusmodi doloribus artuum plane fuit immunis. Præter motum vero de languore virium, membrorum lassitudine, dolore capitis gravativo, spirandi difficultate & continua in somnum propensione conqueri cœpit. Postea accessu venti frigidioris borealis simul & semel sopor ita invaluit, ut ægerrime excitari, nec ad interrogata respondere potuerit. Pulsus erat magnus, mollis & frequens, alvus obstructa, urina secedebat tenuis & cruda, mentis quoque levior aderat alienatio. Ego vocatus in consilium reperi ægrotantem in conclavi humidiori & demissiori iacentem in lecto. Quare mox eum in locum superiorem transportandum iussi. Proinde spiritus crystallorum veneris cum oleo rutæ destillato roboratus applicabatur naribus. Clyster aliquoties iniectus fuit, qui constabat ex decocto maioranæ, satureiiæ, sale ammoniaco, adiectis sex granis tartari emetici solutis, qui ingentem semper pituitæ viscidæ cum sordibus eduxit copiam. Cucurbitulæ cum scarificatione primo dorso, deinde scapulis, postea occipiti applicatæ fuerunt. Interne pervices oblatus spiritus salis ammoniaci urinosus cum essentia castorei saturata mixtus, vehiculum fuit aqua fontana frigida, quam etiam sumsit pro potu. Vesicatoria pedibus applicata nullas excitabant vesicas, in nucha vero, tanquam parte sensibiliori, eas omnino producebant. Remissior quidem fuit morbus inde redditus, circa septimum vero diem purpura in superioribus partibus adparuit cum largo sudore successive universum corpus occupante. Ita sensim sensimque morbi vis depulsa & vires & functiones animales redierunt. Ad arcendam recidivam abstinentiam cum exercitio corporis, victum quoque attenuantem & exsiccantem, & infusum herbæ satureiiæ, maioranæ, & florum arnicæ, ac cardamomi singulo mane sorbillandum plurimum commendavi. Tandem altero anno thermis Carolinis me suasore uso, rediit dolor podagricus, ex quo optime convaluit.

EPICRISIS.

In hac morbi hiſtoria multa obveniunt notatu digna. Morbus hic, qui nomen lethargi recte ſortitur, in homine obeſo, humidioris conſtitutionis, ab inordinata diæta, otio & abuſu fructuum refrigerantium, per quem materia arthritica intus remanſit, & ſpaſmos in inferioribus partibus produxit, qui humores ſeroſos ad caput propulerunt, natus fuit, ad cuius geneſin multum quoque habitatio & dormitio in loco decliviori & humidiori contulit. Quod uti nunquam non inſalubre, ita quam maxime ad morbos capitis & nervorum, qui ex atonia veniunt, diſponit. Ita HILDANVS *cent. IV. obſ. XI.* ex fumo fornacis non ita pridem exſtructæ lethargum & mortem annotavit. Atque nos ſæpius capitis morbos cum defluxionibus, cum auditus difficultate, vertigine, ſomnolentia, in fœminis, quæ lavatione linteaminium operam dant, item quando circa fornaces hyeme linteamina exſiccantur, obſervavimus. Quare etiam balnea & pedum lotiones, ſi caput imbecillum eſt, vel ad ſoporem aut paralyſin diſpoſitum, non conveniunt. Denique non ſine fructu emetica in clyſteribus etiam dari poſſunt, & longe ſecurioris ſunt effectus quam acriora purgantia, cuius generis ſunt colocynthiaca, ad humores a capite revellendos. Tandem neque hoc loco prætereundum, quod criſis in affectus etiam ſoporoſos, præſertim ſi cum febre coniuncti ſunt, incidat.

CAPVT

CAPVT III.

DE VERTIGINE.

THESES PATHOLOGICAE.

§. I.

Haud ultimum inter cerebri morbos locum tuetur vertigo, malum frequentissimum, quod omnes capitis affectiones nunquam fere non & antecedit, & comitatur. Ea est sensatio circumgyrationis & lapsus, vel cum vel sine corporis prostratione in terram coniuncta, a compressione nervorum opticorum, intra calvariam adhuc absconditorum, & hinc pendente vitioso fluidi nervei in tunicam retinam influxu originem trahens. *Definitio vertiginis.*

§. II.

Ex improviso nimirum fit, ut ægrotantes omnia obiecta, seque ipsos circumrotari sibimet videantur, atque sub idea imminentis lapsus titubent, pedibusque vacillent, tum vero oculi obscurentur, quin ipsi prorsus nonnunquam instar apoplecticorum concidant. Iunguntur sæpenumero capitis torpor, dolor, gravitas, aurium susurrus & tinnitus, oculorum mador, visio vitiata & vel duplicata, vel dimidiata, faciei rubor, somnolentia, tumque si vel levis inclinatio capitis in terram, vel corporis circumgyratio accesserit, protinus oritur vertigo. Occupat subiecta potissimum sanguinea, edacia, senilia viribus defraudata, hypochondriaca, hysterica, nephritica, & quæ alvi sunt durioris, imique ventris cruciantur spasmis. Interdum ea primarium constituit morbum, non raro tamen graviorum capitis affectuum, velut est apoplexia, paralysis, soporosi morbi, epilepsia &c. prænuncia, cumque ipsis complicata deprehenditur. *Historia vertiginis.*

§. III.

Gradus vertiginis.

Digni vero sunt, ut annotentur, tres potissimum vertiginis gradus, quorum levissimus, omnisque periculi expers dicitur Δῖνος, quasi turbo, quoniam adfecti se in orbem agitari, & omnia secum in gyrum rotari putant, neque tamen concidunt, nec caliginem oculorum experiuntur. Huic obnoxii sunt, qui navi vehuntur, qui se in orbem rotant, qui Tabaci fumum crebrius sugunt, aut crapulis frequenter indulgent. Alter gradus vocatur Scotomia seu vertigo tenebricosa, in qua praeter dictam rotationis ideam, & pedum vacillationem, oculi caligine suffunduntur. Antecedit ea vomitum, aliosque, qui ab inferioribus ad superiora adspirant, spasmodicos affectus, & exprimitur: Es wird mir grün und gelb für denen Augen. Summus & gravissimus gradus adpellatur vertigo caduca, & revera est species levioris apoplexiae, vel etiam epilepsiae. Antecedunt enim spasmi partium infernarum, formicationis sensum exhibentes, tum suboritur idea gravissimi in praecipitia lapsus, & non solum obiecta circumrotari videntur, oculique caligant, verum aegri etiam, nisi contineantur, subito in terram prosternuntur, quin saepius omni sensuum motuum, loquelae ac rationis usu destituti, mortuorum instar iacent, quales notatu dignos casus reperies in CONSVLT. MED. T. I. S. I. *cas.* IX. & X. & in A. N. C. *dec.* II. *annot.* VIII. *obs.* 41.

§. IV.

Divisio vertiginis in idiopathicam & sympathicam.

Omnis vertigo merito distinguitur in idiopathicam & sympathicam. Prior caussam in ipso cerebro haerentem agnoscit, & longe gravior est posteriori. Complicantur cum ea alii capitis affectus, & raro est periodica. Posterior fit vitio ventriculi, acida & acri saburra praegnantis, & se prodit per coniunctam nauseam, vomendi proclivitatem, ructuosam molestiam, ventriculique gravitatem. Plerumque est periodica, & jeiuno existente stomacho gravissime urget, sumto autem vel pauxillo cibi protinus conquiescit.

§. V.

§. V.

Sedem vertiginis determinaturi obſervamus eam circa viſionis potiſſimum organon hærere. In ipſo quidem oculo, quatenus intra orbitam continetur, nullum nec extrinſecus cernitur, nec poſt mortem reperitur vitium, hinc non ſine ratione colligitur, illud in nervo quærendum eſſe optico. Iam vero in demortuis, qui per vitam ſatis gravi laborarunt vertigine, deprehendimus vel plexum choroideum, vel tertium cerebri ventriculum præter naturam fuiſſe conſtitutum. Sic enim SCVLTETVS *in armam. chir. obs. 19.* plexum choroideum vidit rubicundiſſimum, BONETVS *Sepulchr. L. 1. S. XI. obs. 8.* tam in ovibus vertiginoſis, quam hominibus invenit ſanguinem concretum, vel tumorem veſicularem, tertium cerebri ventriculum occupantem, & ROLFINKIVS *in diſſ. anat. L. 1. C. 13.* adfirmat, ſe in vertiginoſis ovibus poſt mortem veſiculas aqueo humore plenas, & intra tertium cerebri ventriculum contentas, plus ſimplici vice, in homine ſemel obſervaſſe. Nihil autem vitii ipſo in optico nervo deprehenſum eſt, in quo tamen ſedem mali oportet reſidere. Quo id ergo fiat pacto, mox explicabimus.

Vertiginis ſedes.

§. VI.

Cerebrum diſſecanti, & ad plexum choroideum, qui eſt congeries plurimorum tam arterioſorum, quam venoſorum vaſculorum, pervenienti, hoc ſublato ſeſe ſiſtunt bina ſtrata ſeu thalami nervorum opticorum, inter anum & vulvam ſitorum, & per quandam fiſſuram, ſub qua tertius cerebri ventriculus prodit, ab invicem diſtinctorum. Ab horum ſuperiori parte oriuntur bini nervi, qui dicuntur optici, qui non niſi pia meninge inveſtiti, & dictos thalamos ab utroque latere complexi, antrorſum progrediuntur, & ante infundibulum arctiſſime coniunguntur, mox iterum ſecedentes tendunt ad oculi orbitam, tum eos ab utroque & externo latere tranſverſim attingit carotis interna arteria, ac denique perforant foramen, eorum tranſitui in poſteriori orbitæ parte deſtinatum, cumque matre dura, inſtar vaginæ cincti, per oculos diſtribuuntur,

Structura nervi optic.

untur, & horum varias conſtituunt partes. Si oculo rectè conſtituto, nervus opticus vitio caret, & legitimus in illum fluidi nervei fit influxus, viſio exercetur integra. Sublato penitus iſtius fluidi influxu, naſcitur cœcitas, eodem vero quocunque modo tantum imminuto, varia viſionis vitia emergunt. Imminuitur influxus per dicti nervi compreſſionem, comprimi poteſt nervus a partibus vicinis præter naturam conſtitutis, partes vicinæ ſunt plexus choroideus, arteria carotis, ventriculus cerebri tertius. Ergo ab harum partium præternaturali conſtitutione nervus opticus, licet in ſua ſubſtantia integer, comprimi, & ideo vertigo etiam ſuboriri poteſt.

§. VII.

Formalis ratio vertiginis. Scimus ergo, imminutiorem fluidi nervei in nervos influxum producere varias viſionis læſiones, velut viſionem duplicatam, dimidiatam, obſcuram & circumgyrationis ſenſum; ſed quomodo ideæ in mente excitentur, & quantum influentis fluidi ad ſingulam producendam requiratur, determinatu & difficillimum & inutile eſt. Sufficit, ſi ex hactenus dictis cognoverimus, vertiginis formalem rationem in fluidi tenuisſimi influxu in nervos opticos per eorum compreſſionem imminuto conſiſtere. At unde pedum vacillatio? Senſum circumgyrationis comitatur idea caſus, hæc involvit metum, metus ideam ſequitur pedum titubatio, quæ confuſo fluidi nervei in muſculos ſitum erectum efficientibus influxu abſolvitur, ergo ſenſum circumgyrationis ſequitur pedum titubatio. Hæc docet experientia, ſed unde fiat, quod certi corporis motus ſequantur certam in anima ideam, nobis adhuc obſcurum eſt.

§. VIII.

Quomodo vertigo inducatur ab ebrietate. Devolvimur ergo ad cauſſas, compreſſionem nervorum opticorum producentes. Siſtit ſe primum ebrietas, quæ plenem habet comitem. Vinum ſcilicet ebrietatem, & hinc pendentem vertiginem duplici ratione cauſſatur, nam fovet 1) principium ſubtile, vaporoſum, quod maiori copia ad cerebrum

brum delatum, puriffimam nervorum lympham inquinat, & ad fenfus motusque rite præftandos inertem reddit. 2) Principium fpirituofum, unde fanguis expanditur, & arteriæ carotides, vafaque diftenta thalamos nervorum opticorum, ipfosque nervos comprimunt, ficut id de vino MED. SYST. *T. II. Part. III. C. IV. §. VIII.* & de cerevifia *§. XII.* fufius explicavi. At hæc vertigo tranfitoria eft, & difflato principio vaporofo, fopitaque fanguinis ebullitione tranfit. Quare nec de hac, nec de ea, quæ per vectionem in navi, aut corporis rationem inducitur, tanquam non morbofa nobis nullus eft fermo.

§. IX.

Vertigo suboritur a sanguinis stagnatione.

Ex caufis potius morbofam vertiginem inducentibus, principalis eft fanguinis nimia in arteriis carotidibus, & vafis plexum choroideum conftituentibus, ftagnatio. Hinc vertiginem patiuntur valde plethorici, cumprimis fi confuetæ excretiones per narium hæmorrhagias, hæmorrhoides, vel menfes in fœminis fubftiterunt, aut imprudenter fuppreffæ fuerunt. Non minus hoc malum incurrunt, qui confuetas venæ-fectiones, aut fcarificationes neglexerunt. Eo magis huic morbo obnoxii funt plethorici, fi fimul hypochondriacis, hyftericis, nephriticis, fpafmodicisque imi ventris paffionibus vexantur, quibus fanguis maiori impetu ac copia ad caput fertur. Et novi quidem iuvenes hypochondriacos, fanguinisque miffiones nunquam paffos, qui vertigine uno impetu & ictu invadente rapti, perque aliquot horas detenti, fecuto autem vomitu ftatim liberati fuerunt.

§. X.

nec non a colluvie sanguinis serosi,

Eandem vim obtinet ferum, in debita excretione cohibitum, ac intra cerebri fanguinea vafa accumulatum. Quamobrem videmus cachecticos fæpius vertiginem pati, eademque chronica ac pertinaciffima adfligi, quibus ferofæ manationes per aures, oculos & nares fuerunt cohibitæ. Hinc de

verti-

vertigine diuturna ex coryza ſuppreſſa in CONSVLT. MED. *Sect.* I. *Caſ.* VIII. de eadem per reſtitutum ſeri e naribus effluxum ſoluta *ibid. Sect.* IV. *Caſ.* CLXIV. *pag.* 662. & de ea cum fluxu auris rheumatico alternante *Sect.* IV. *Caſ.* CXXXIV. *pag.* 535. exempla leguntur. Inde etiam vernali ac autumnali tempore, quo repentinæ tempeſtatum mutationes contingunt, frequentes obſervamus vertigines. Has porro progenerant narcotica, inque primis lolium illud frumentaceum, quod ab effectu vocatur temulentum, ſub pane aut pulte comeſtum, quales caſus A. C. N. *dec.* II. *annot.* VIII. *obſ.* 173. *& dec.* III. *annot.* II. *obſ.* 127. allegant. Nec ſilentio prætermittentæ ſunt violentiæ extrinſecus capiti illatæ, quippe quibus humorum ſtagnatio & extravaſatio facillime inducitur, unde ſatis gravis ac diuturna fuit illa vertigo, cuius in CONSVLT. MED. *Sect.* I. *Caſ.* XLVIII. mentio fit, & quæ a vehementi in caput lapſu originem traxit.

a lolio temulento.

§. XI.

Ratio vertiginis ſympathicæ.

Sympathicæ vertiginis cauſſa reſidet in primis viis, maximeque ventriculo, & non niſi huius vehementiori debetur ſpaſmo. Namque dum primæ regiones valide conſtringuntur, cogunt vitales ſuccos ad ſuperiora, qui ibidem copioſius collecti, & intra plexus potiſſimum choroidei vaſcula ſtagnantes, vertiginem pariunt. Hinc frequens vertigo eſt iis, qui primas officinas ſaburra acri bilioſa onuſtas habent, qui conſuetas intermiſerunt purgationes, qui leguminibus, & qui flatus movent, cibis largius veſcuntur, qui vermes intra canalem inteſtinorum alunt, qui vehementi vomitu torquentur &c. Et hæc quidem vertigo, ieiuno exiſtente ventriculo, maxime urget, propterea quod tum acriores ſint ſordes, nam ab adſumtis alimentis, & ſic acrimonia per ſubeuntis cibi admixtionem temperata, ſtatim remittere ſolet affectus.

§. XII.

Cauſſæ occaſionales vertiginis.

Quum videmus in multis a cauſſa leviſſima vertiginem produci, quam in aliis ne gravior quidem excitaret, ſupponenda

nenda in illis est maior cerebri & nervorum ad fovendas vertiginis caussas dispositio. Et hanc cum MVRALTO *in A. N. C. dec. II. annot. VIII. pag. 26.* in generis nervosi, vasculosi, & membranosi debilitate collocandam arbitrantur, qua fit, ut irruenti cruori non sufficiens sit vasorum resistentia, unde facilius ille stagnare potest. Hinc omnia, quæ caput debilitant, aditum huic adfectui parant, velut sunt ætas senilis, vigiliæ diuturnæ, frequens crapula, venus nimia & immatura, animi diuturnus mœror, vita sedentaria, & id genus alia. Hinc etiam leves caussæ eundem provocant, ut sunt capitis in terram inclinatio, terror, frigus, crapula, balneorum improvidus usus. Sic vertiginem a frigore semper recrudescentem adnotant A. N. C. *dec. annot. VIII. obs. 5.* eandemque a terrore in hypochondriaco subortam recensui in CONSVLT. MED. *S. I. cas. XXXII. p. 175.*

§. XIII.

Vertigo, quæ a vitio ventriculi suboritur, levis est, & repurgato cessat ventriculo, quæ vero ex imi ventris spasmo, coniuncta nervosi generis debilitate, natales suos mutuatur, altioris est indaginis magisque diuturnum portendit morbum. Semper gravior est idiopathica, quæ a sanguinis aut seri stagnatione in cerebro proficitur, & metu insequuturæ guttæ serenæ, paralyseos, apoplexiæ, aut soporosi affectus terret, maxime in senibus. Qui iam passus est insultum apoplecticum, & corripitur rursus vertigine, habet cur a recidiva apoplexiæ sibi metuat. Gravissima vertigo est caduca, quippe quæ caussam profundius cerebrum penetrantem fovet, & revera nihil, nisi apoplexiæ levioris est species. *Prognosis vertiginis.*

CVRATIO.

§. I.

VT promtum & expeditum huic malo adferatur auxilium, binas potissimum indicationes respicere oportet meden- *Indicationes curatoriæ.*

tem, ut nimirum sanguinis & humorum in capite stagnationem discutiat, eorumque raptum ad inferiora derivet, & deinceps ut systema partium nervosarum a tono suo deiectarum corroboret. Quum vero variæ sunt caussæ, quæ maiorem sanguinis, quam par est, ad caput compellunt quantitatem, harum in curatione habeatur ratio, necesse est.

§. II.

Missionum sanguinearum utilitas. In recenti malo, corpore existente valde plethorico, facie rubicunda, arteriisque fortiter pulsantibus, nihil est præstantius sanguinis missione. Quam ob rem, ut ad remotiores partes sanguis retrahatur, in pede secanda vena, multumque sanguinis mittendum. Deinceps si mensium vel hæmorrhoidum irregularis sit successus, opus est, ut per commodam medendi rationem hæ revocentur excretiones. Hæmorrhoidariis hirudinum ad anum adplicatio præsentaneam non raro tulit opem, sicut confirmat observatio CONSVLT. MED. *Sect. I. Cas. VIII. pag.* 23. inserta. Quando narium hæmorrhagia vel suppressa, vel sponte cessans malum induxit, præstans auxilium ferunt scarificationes cervicis & dorsi, præstantius autem & certius eædem, more Aegyptiorum, naribus admotæ.

§. III.

Remedia sanguinem a capite derivantia. Misso sanguine sæpius totum depellitur malum, quod si cedere recuset, insistendum est remediis sanguinem a capite derivantibus. Eminent ex iis præsentemque virtutem exserunt clysteres, iteratis iniiciendi vicibus, vel etiam laxantia, quæ blanda & simul roborantia esse debent, quo nomine superbiunt pilulæ balsamicæ vel ad nostram vel beati STAHLII mentem concinnandæ, aut laxans ex manna, rhabarbaro, & cremore tartari confectum, addito oleo de cedro. Utilissima porro sunt pediluvia crebro adhibenda, quæ tamen tepida tantum oportet esse, quoniam calidiora sanguinem commovent, & recursum mali provocant.

§. IV.

§. IV.

Vbi cruditates acidæ, biliosæ, acres, ventriculum obsidentes, malum produxere, opus sæpenumero est, ut blando emetico evacuatur ea saburra, quo fine in robustioribus tartarus emeticus, in sensibilioribus radix Ipecacuannhæ operæ faciunt pretium. Si præ iis magis arrideant purgantia, ea paullo validiora esse præstat, & eo scopo pilulas balsamicas extracto hellebori nigri permiscere. Quando acidum ventriculo insidet, præmittendi & subjungendi sunt pulveres absorbentes ac digestivi, cum oleo nucistæ combinati, vel etiam martialia cum pilulis balsamicis alternanda. *Curatio vertiginis sympathicæ.*

§. V.

Diuturnioris perinde ac difficilioris sanationis est vertigo, quæ hypochondriacis passionibus, cum generis nervosi debilitate complicatis sociatur. Lenioribus in ea pugnandum est medicinis, quæ discutiant flatus in abdomine subsistentes, acrimoniam ventriculi obtundant, sordes per alvum blande evacuent, ac spasmos imi ventris demulceant. Hoc nomine præstantissimæ utilitatis deprehendi pulverem, ex pulveris Marchionis drachmis duabus, cornu cervi philosophice præparati, nitri depurati, cinnabaris præparatæ, lumbricorum terrestrium ana drachma dimidia, & olei macis guttulis tribus confectum, atque bis quotidie cum aqua analeptica exhibendum. Conjungenda laxantia, pediluvia, ordinatæ venæ-sectiones, ac recta vivendi ratio. *Curatio vertiginis hypochondriacæ.*

§. VI.

Sic subtracta mali caussa, studendum ut roberetur nervosarum partium Systema. Ad quem obtinendum finem amplam laudem meretur nostrum vitæ balsamum, quod & externe vertici infundi, & naribus admoveri, & interne in elæosachari forma propinari cum fructu potest. Adjuvat etiam ægros spiritus salis ammoniaci inter cibos acceptus. In chronica vertigine ex vitio hypochondriorum soleo robo- *Quænam partes nervosas roborent.*

randi fine circa quadras lunæ per aliquot dies ſequens exhibere electuarium: Recipe viſci querni, corticis chinæ ana unciam dimidiam, pulveris florum chamæmeli, lumbricorum terreſtrium ana drachmas duas, ſuccini præparati, extracti cardui benedicti ana drachmam unam, caryophyllorum, cinnabaris nativæ præparatæ ana ſcrupulos duos, ſyrupi berberum uncias binas. M. F. electuarium, cujus drachma pro una doſi exhibeatur.

§. VIII.

Diætæ recta ratio. Omnis autem curatio erit irrita, niſi adjuvetur recto rerum non naturalium uſu. Quare cibos oportet eſſe faciles, quibus concoquendis ſufficiat digeſtionis officina, removeantur acria, ſalſa, acida, leguminoſa, & quæ flatus pariunt. Qui debilem ventriculum fovent, iis prodeſt jejuno tempore cortices citri vel aurantiorum maſticare. Nec quidpiam eſt, quod magis vertiginoſos lædere valet, quam potus vinoſi, ſpirituoſi ac cereviſiarii, quorum in locum vel decocta, vel fontem Selteranum modico vini nuptum ſubſtituere juvat. Motus corporis ſit cautiſſimus, ac placidiſſimus, ne ex vehementiori commotione novus excitetur paroxyſmus. Aer ſeligatur temperatus ac ſerenus, omne frigus, maxime partium infernarum fugiatur, & ab iracundia, terrore, mœrore, quantum poſſibile, caveatur. Hæc qui rite obſervaverit, quique ſanguinis molem debito tempore imminui & excretionum naturalium libertatem conſervari curaverit, habebit modum, quo ulteriori & vertiginis, & aliorum cerebri morborum invaſione ſemet vindicare poteſt.

CAUTELÆ PRACTICÆ.

§. I.

Quid conducat in vertigine ex ſpaſ- QVando ex ſpaſmo ventriculi vertigo, ut ſæpe fit, oritur, utiliſſimus eſt pulvis Marchionum, cum pauca cinnabari, extracto caſtorei, & nitro mixtus, & in aqua liliorum con-

convallium datus. Insignis etiam est efficaciæ pulvis ex cubebis, nucista, & lapidibus cancrorum paratus, neque minus desideratissimam in tali casu opem ferunt pilulæ Wildegansii. *mo ventriculi suborta.*

§. II.

Fit nonnunquam, ut ex diuturniori sanguinis intra vasa plexus choroidei stagnatione, serum secedat, & vel in tertium cerebri ventriculum, vel alium locum, unde nervos opticos potest comprimere, extravasetur. Quo in casu utilissimum est, bregma ferro candenti inurere, aut nuchæ admovere vesicatoria. In tali etiam vertigine, quam a caussa frigida subortam dixere veteres, si molliori haud cedit medicinæ, cura per inediam, conjunctis fonticulis & cinnabaranis remediis, locum habet. *Curatio vertiginis chronicæ idiopathicæ.*

§. III.

Quemadmodum in vertigine idiopathica internus acidularum, thermarumque usus neutiquam proficuus existit, tantum abest, ut inde stasis humorum in capite augeatur, ita eadem ab hypochondriorum vitio progenerata, præmissa convenienti medicina, optimum a bene ordinato thermarum vel acidularum tepefactarum usu recipit auxilium, testante observatione CONSVLT. MED. *Sect. I. Cas. X.* inserta. *Vsus thermarum.*

§. IV.

Gravidæ sæpe numero vertigine adfliguntur, quæ non modo plethoræ, qua pollent, verum etiam alvi adstrictioni & flatuum retentioni, ipsis familiari debetur. Tali casu omne curationis absolvitur negotium, si administrata venæsectione, flatus subducantur & alvus aperiatur vel infuso clystere, vel laxante passulato, mannato ac rhabarbarino. Vidi etiam subito ortam vertiginem in iis, qui per aliquot dies suppressam habuerunt alvum, ubi infuso clystere, datoque intus oleo amygdalarum dulcium, omne protinus cessavit malum. *De vertigine gravidarum.*

 §. V.

§. V.

Cautela circa usum roborantium.

Balſama roborantia, ſpirituoſa, nervina, confortantia magis in hoc affectu proficua ſunt ſenibus, & infirmis corporibus, ſubjectis vero iunioribus, floridioribus & plethoricis minus conveniunt, niſi antea vena tuſa, ac alvus evacuata fuerit. Tum etiam conveniunt infuſa calida ex herbis cephalicis, radice valerianæ, & cubebis parata, noc non cucupha a Wepfero inventa, quam LENTILIVS in *Miſcell. P. I. p. 47. & P. II. p. 314.* deſcribit. Vitanda vero cuncta ſunt, quæ nervos debilitant, ut ſunt omnia vaporoſa, narcotica, moſchata & camphorata.

§. VI.

Remedia in vertigine ſpecifica.

Sæpiſſime fit, ut cum vertigine complicentur affectus nephritici, quo in caſu bina notiſſimum remedia efficaciſſima & velut ſpecifica deprehendi. Vnum eſt ſuccus ex dauco hortenſi recens expreſſus, cui, mane ea quam octo cochlearia capiunt quantitate aſſumto, infuſum theiforme ex veronica, meliſſa, betonica, radice liquiritiæ & ſemine fœniculi ſuperbibendum dedi, alterum eſt pulvis ex lapidum cancrorum, radicis pimpinellæ nigræ, & iridis florentinæ æquali pondere compoſitus, & ad drachmam dimidiam bis quavis hebdomade veſperi ſumtus. Ex quorum remediorum uſu per aliquot hebdomades protracto magnam vidi efficaciam.

ENARRATIONES MORBORVM.

OBSERVATIO I.

Vertigo levis ſtomachica.

Vir quadraginta annorum meditationibus nimium indulgens, & animi mœrore, curisque per longum tempus agitatus, tandem de inſigni capitis gravitate & levi vertigine conquerebatur, quæ in eo conſiſtebat, quod mane potiſſimum & jeiuno exiſtente ſtomacho cuncta objecta videbantur nigra, & ipſe pedibus vacillabat, ut ſine lapſus metu vix ingredi

gredi potuerit. Ingravescebant hæc vitia, si tempestas ingruebat aquilonia, & præterea sæpius pituita viscida acida, interdum aqua limpida cum levi animi deliquio mane per os eructabatur, alvo existente strictiori. Implorato nostro auxilio ordinavimus pilulas nostras balsamicas, alternis diebus circa lecti introitum sumendas, & temperata quotidie pediluvia. Mane & hora pomeridiana quinta dedimus pulverem nostrum bezoardicum, & sub epulis essentiam corticum aurantiorum, cum balsamo vitæ remixtam. Eodem balsamo inungi tempora cum vertice, eundemque naribus admoveri, & quandoque loco pulveris bezoardici ad decem guttulas cum infuso betonicæ, melissæ, salviæ & veronicæ intus exhiberi iussimus. Extrinsecus ad reprimendum humorum ad caput raptum capiti non sine fructu adplicuimus epithema ex camphora in spiritu rosarum soluta, aceto rutaceo, rosaceoque confectum, & mane panem butyro illitum, ut comederet, suasimus. Inde obtinuimus, ut perfectam æger recuperaret sanitatem.

EPICRISIS.

Est hæc vertigo sympathica stomachalis, quæ a cruditatibus acidis, ventriculumque vellicantibus origines trahit. Fovet enim ventriculus insignem cum capite consensum vi paris nervorum vagi, per quod spasmi ac stricturæ simul ad superiora propagantur. Præterea præcordiorum stricturæ id secum trahunt incommodi, ut humores ad caput compellant, qui vel in carotidibus arteriis, vel plexu choroideo accumulati, stagnantes, nervosque opticos comprimentes, vertiginem inducunt. Quo acrior igitur est materia in ventriculo hospitans, eo gravior & spasmus & vertigo est, qualis matutino præsertim tempore, ubi ieiunus est stomachus observatur. Quare crebra etiam compertum habemus experientia, nunquam vertiginosis utile esse, ut ieiuni permaneant, sed magno ipsis esse levamini, si mane parum cibi, & vel solius panis butyro illiti assumant. Curatio eo dirigi debuit,

ut

ut sordes ex primis viis removerentur, & ventriculus una cum nervoso genere corroboraretur, qui scopi propositis medicaminibus optime potuerunt obtineri. Nec enim opus fuit, in præsenti per diuturnos mœrores ac meditationes valde debilitato, venam secare, id quod in vertigine idiopathica nunquam intermitti debet.

OBSERVATIO II.

Vertigo caduca cum sensuum abolitione & artuum impotentia.

Vir annorum sexaginta sex, temperamenti sanguineo-cholerici, corporis obesioris, matre nephritide ac vertigine caduca defuncta natus, in iuventute sua sanus vixit, nisi quod arthriticos quandoque & nephriticos motus fuerit perpessus. Postquam vero per octo novissimos annos vitam magis otiosam sub diæta lauta vinosaque egit, sensit primum motus hæmorrhoidales, dein sub potu thermarum Carolinarum mictum cruentum, & denique gravem nephritidis paroxysmum, alvi obstructione, vomendique conatibus stipatum, sed ope emulsionum & nitrosorum semper superatum, aliquoties toleravit. Successit demum vertigo cum artuum imbecillitate, quæ, licet usu venæ-sectionum & laxantium mitigari primum videretur, paullo tamen post ex improviso vehementior cum vomitibus & sensuum abolitione recrudescebat. Sopitis per pulveres antispasmodicos vomitibus, vertigo caduca adhuc per quatuordecim inhærebat dies, leni febricula stipata, sub qua æger non incedere valebat, & pedes mirum in modum vacillabant. Anno abhinc elapso ad roborandos pedes descendit in balnea calidiora cum herbis radicibusque nervinis parata, sed brevi post in plenariam memoriæ abolitionem, cum linguæ paralysi & summa extremorum debilitate coniunctam incidit. A quibus sensim liberatus incommodis, tantum tamen pedum retinuit imbecillitatem, ut vix incedere possit. Ab eo tempore nephritici motus plane siluerunt, & magis magisque pinguescit corpus, sed vertigo per intervalla revertitur, & cum sternutatione non modo invadit, verum etiam finitur. Consultus ego suasi, ut pro ratione plethoræ

thoræ bis quotannis vena in brachio ſecaretur, loco cerevisiæ decoctum ex radice chinæ, ſarſaparillæ, Santalo citrino, raſura ligni aloes, paſſulis ac cinamomo adhiberetur, ſumto deſuper pauxillo vini, victum commendavi exſiccantem, abſtinentiam a pinguibus, carnibus coctis, & jusculis, nec non pediluvia ex herbis nervinis, ſale communi, cineribusque clavellatis parata, & poſt horum uſum juncturas & os ſacrum unguento martiato, cum oleo rorismarini, thymi & majoranæ mixto inungendas ſuaſi.

EPICRISIS.

1) Præſens vertigo debetur congeſtioni humorum ad caput, a ſpaſmis hypochondriorum hæmorrhoidalibus & nephriticis productæ, unde etiam ejus ſingulos paroxyſmos vomitus ſunt comitati. Pedum vero inſignis vacillatio, non a ſola vertigine derivanda, quippe qualis non niſi ſub ipſo vertiginis paroxyſmo ſemet exſerere ſolet, ſed originem omnino trahit ab atonia membranarum, quæ medullam ſpinalem, inferiori ſpinæ parti incluſam cingunt, & hinc ad pedes prodeuntium nervorum, quæ per motus nephriticos fuit relicta.

2) Quemadmodum plethoricis & ſanguineo-cholericis calidiora & ſpirituoſa omnia, nimiam ſanguinis ebullitionem concitando, ſunt nocentiſſima; ita præſertim infenſa iis deprehenduntur, ſi jam capitis quodam morbo laborarint. Hinc enim factum eſt, quod noſter ægrotans ex balneorum calidiorum uſu (quæ alias tepida nil nocent) apoplecticum ferme inſultum contraxerit, qui linguæ paralyſi, memoriæque debilitate ſe prodidit. Diſcimus ergo & balnea & pediluvia in capitis affectibus uſurpata ſemper eſſe debere tepida.

3) Annexa erat huic obſervationi quæſtio: Num thermæ Carolinæ ex uſu ægroti eſſent? Diſſuaſi autem earum uſum. Aeger enim non ſolum ſympathica vertigine laborare cenſendus eſt, ſed omnino idiopathica, a primarum viarum ſpaſmis & excitata, & exacerbata. Cauſſa huius iam in diſpoſitione hæreditaria eſt quærenda, qua cerebrum & nervi inſigni debili-

bilitate affecti videntur. Quo in casu omnes & thermæ & acidulæ sunt fugiendæ, quoniam per debilitata vascula non rite progrediuntur, sed stagnantes majora pariunt damna.

OBSERVATIO III.

Vertigo caduca hypochondriaca.

Litteratus quidam quadraginta sex annorum, spongioso habitu, vasis exilioribus, multisque succis præditus, vitæque nimium deditus sedentariæ, per sedecim jam annos magno animi torpore, angore, mœrore, angustia præcordiorum, languore artuum, cephalalgia, borborygmis, & spasticis flatulentisque commotionibus valde discruciatus fuit. Hæc autem inter symptomata maximam ipsi crucem figebat vertigo tenebricosa & caduca, sub cujus accessione, nisi contineatur, omnino concidebat, omniumque sensationum usu carebat. Post capitis ad terram inclinationem malum protinus invadebat, & interdum punctula seu scintillulæ se oculis præsentabant. Nares erant utplurimum ficciores, & si post sternutationem, vel natura vel arte provocatam, pituitam plorabant, malo ferebant levamen. Alvus valde segnis non nisi alternis diebus scybala durissima reddebat, sed somnus cum adpetitu rite sibi constabat. Variorum medicorum consilia contra hæc mala expetiit sibi ægrotans, sed a nullo sensit auxilium. Quidam haud incelebris, caussam in ventriculo hærere ratus, emeticum ex tartaro emetico propinavit, idque cum non moveret vomitum, quater adhuc eadem die iteravit, nullo tamen effectu, nisi quod alvus inde duceretur. Inter alia præsidia usus etiam est thermis Carolinis, & tribus quidem vicibus, cum levamine tantum brevi. Non minus hæmorrhoidum, quarum tamen nulla adsunt molimina, provocaturus fluorem, hirudines ano curavit admovendas, venam bis in pede quotannis præbet secandam, & novissime serum lactis curæ loco potavit. Præterea diætam servat strictissimam, cavet sibi a multis mentis laboribus, magis indulget corporis exercitio, loco cerevisiæ pro potu aqua leviori, vino nupta utitur. Sed quum ex his

his omnibus nullum levamen, nedum plenariam medelam reportaret, meum flagitavit consilium.

EPICRISIS CVM CONSILIO.

1) Vertigo præsens rectissime vocatur hypochondriaca, eo quod suos natales a malo hypochondriaco mutuetur. Hæc autem vertiginis species, si inveteravit, longe pertinacior, curatuque longe difficilior est, quam omnes reliquæ, utut idiopathicæ, quoniam omnes totius corporis nervosæ ac vasculosæ partes simul a tono suo sunt dejectæ, omnes totius corporis functiones simul languent, & ipsa mens anxia, meticulosa & inconstans est, unde etiam diuturniorem non perferunt medicationem, sed mox hunc, mox illum adeunt medicum, & mox hoc mox illud adpetunt medicamen.

2) Eo autem gravior est in nostro ægrotante morbus quum jam omnibus, quæ his in affectibus adhiberi solent, usus fuerit remediis, & novissime tale vitæ genus selegerit, quale ad curandos eiusmodi morbos admodum necessarium est, neque tamen minus valetudinem nondum recuperavit. Præterea ad majorem hujus mali pertinaciam multum contribuit 1) perversa medicatio, qua vomitorium uno die quinquies, idque pessimo consilio fuit adhibitum, 2) alvi contumax, nec ullis remediis cedens segnities, quippe quæ spasmodicam imi ventris stricturam, una cum majori humorum ad caput raptu sustentat.

3) Quamobrem angusta profecto curationis spes superest, quæ non alia ratione institui poterit, quam ut ægrotus exactissimæ victus observationi insistat, pediluviis tepidioribus, blandis laxantibus, & nervinis utatur, demum molares Carolinarum thermas sub debito adhibeat regimine.

OBSERVATIO IV.

Vir juvenis, maritus, temperamenti sanguineo-cholerici, sub regulari narium hæmorrhagia sanus semper vixit, ea vero in- *Vertigo cum cataracta spuria.*

ineunte æstate cessante, capitis dolores per totam æstatem perpetuo adfligentes sensit. Hos Decembri mense remittentes excipiebat gravis vertigo cum tendente & lancinante musculorum temporalium dolore, somnoque turbulento stipata. Iungebantur oculorum obnubilationes, & ante illos punctula perpetuo obversabantur. Alvus insuper adstrictior erat, & flatulentiæ, utut cibi non nisi molles sumerentur, abdomen cum spirandi difficultate distendebant. Ipse ceterum æger corporis exercitio haud multum studebat, nec unquam sanguinem sibi curaverat detrahendum. Ego itaque consultus suasi, ut ter quotannis ex pede mitteretur sanguis, vesperi adhiberentur pediluvia, post venæsectionem emplastrum vesicans ex emplastri de meliloto uncia una, cantharidum drachma una, & balsami Peruviani drachma dimidia nuchæ adplicaretur, & per quatuor gestaretur hebdomades. Commendavi etiam Elixir meum viscerale ad octoginta guttas sub epulis sumendum, laxans rhabarbarinum bis quavis hebdomade capiendum, & cum recta vivendi ratione loco potus aquam vino permixtam ordinavi.

EPICRISIS.

1) Vertigo, quam præsens ætate adhuc junior patitur æger, duplici nititur caussa, quarum unam suppressæ & intermissæ sanguinis excretiones, alteram flatulenta & spasmodica hypochondriorum pathemata exhibent. Priorem quod attinet, duplex ea iterum est, siquidem non solum narium hæmorrhagia per ætatis rationem cessans, verum etiam venæsectionis, quæ succedere debuisset, intermissio accusari merentur. Alteram, quæ mali hypochondriaci initia significat, testantur alvus adstrictior, borborygmi & flatulentiæ intestinorum, spiratio difficilis, & digestio vitiata.

2) Iisdem caussis debetur cataracta incipiens sine spuria, quam ægrotus patitur, quamque significant scintillulæ ac punctula oculis observantia. Id vitii genus ex hypochodriaca passione generari novum non est, quum enim ob male con- stitu-

tum ventriculum chylus generetur crassius & impurus, qualis etiam fit sanguis, & hic majori copia ob inferiorum partium spasmos ad caput compellatur, in oculis stagnet, & dimittat particulas crassiores, hæ in aqueum delapsæ humorem efficiunt eam sensationem, qua punctula oculis observari percipitur. Quo ex vitio successu temporis ipsa emergit cataracta.

OBSERVATIO V.

Vertigo ex debilitate ventriculi.

Matrona generosa, sexaginta annorum, temperamenti sanguineo melancholici, a teneris pro potu plerumque vino, & cibis crudis, coctuque difficilioribus uti solita, permultos variosque morbos toleravit, sed feliciter semper superavit. Post menstruorum cessationem hæmorrhoides eruperunt, & per multos annos magno cum sanitatis emolumento fluxerunt. Quarum fluor cum ante triennium sponte sileret, nihil tamen incommodi ad sanitatem inde pullulavit, eo quod venæsectionibus ac scarificationibus moles sanguinis semper imminuta fuit. At elapso anno quum paucis post institutam circa autumnale æquinoctium venæsectionem diebus, ostrearum justo majorem comedit quantitatem, accidit, ut gravi vertigine, præcordiorum anxietate, nausea, & vomendi conatu corriperetur, quæ cuncta symptomata, reddita per vomitum multa pituita protinus conquieverunt. Sed interjectis aliquot mensibus longe vehementior redibat vertigo, extremorum frigore, pectoris oppressione, pulsuque magno & pleno stipata, quæ ope clysterum alvum solventium, frictionum, & antispasmodicorum paullo mitigata, venæ autem incisione prorsus sublata fuit. Neque tamen minus nausea adfligebat adhuc cum intercurrente levi vertigine, quæ dato blando emetico ita debellabatur, ut ægra per aliquod tempus sana videretur. Sed brevis erat valetudo, siquidem circa vernale æquinoctium recrudescebat utique vertigo, cum dorsi & ossis sacri gravissimis doloribus, & per aliquot hebdomades ægram lecto affigebant, donec prorumpentes hæmorrhoides felicem toto scenæ imponerent finem. Circa solstitium autem vehemens terror

ror omne revocavit malum, quod abhinc, suppressis plane hæmorrhoidibus, inque cassum adhibitis intus Egranis, externe Lauchstadiensibus aquis, nullis expugnari potuit medicinis, quin per intervalla rediret. Ego demum consultus pro potu decocta cum vino, laxantia rhabarbarina & Elixir nostrum viscerale commendavi, ad firmandum nervorum robur pulverem ex lapidibus cancrorum, pulvere Marchionis, nitro depurato, succino præparato, cardomomo, & cinnabari nativa præscripsi, & venæsectionem quater quotannis repetendam ordinavi. In ipso vertiginis paroxysmo suasi, ut ano clyster infundatur, tum pedes immittantur pediluvio, & interne aliquot balsami vitæ cum quindecim liquoris anodyni guttis remixtæ exhibeantur.

EPICRISIS.

Fœminas, quibus post mensium cessationem hæmorrhoidalis fluor stato tempore contingit, easdem ab eo utilitate circa sanitatem sentire, quas ex legitimo menstruorum fluxu perceperunt, quotidiana docet experientia. Quod si vero utraque excretio ob quascunque caussas cessat, rectissime sibi consulunt, qui earum vicem artificialibus sanguinis supplent missionibus. Quemadmodum vero hæ sub debito regimine administratæ, incomparabilem inferunt sanitati usum, ita neglecto regimine, multorum auctores fiunt malorum. Et id in præsenti contigit etiam casu, immoderatus enim ostrearum usus mox a venæsectione, ansam præbuit cunctis, quæ sequntur affectionibus. Nam post venæsectionem per aliquot dies ab omnibus coctu difficilioribus cibis abstinendum est, quia ventriculus justo debilior, iisque digerendis impar existit.

2) Discimus etiam ex præsenti casu, quantas & in producendis, & revocandis morbis vires possideat vehemens terror. Aegrotans nostra, si post adhibitam medelam, rectæ vivendi rationi studuisset, procul dubio ab omnibus libera permansisset symptomatibus. Sed terror omnia rursus exacerba-

cerbavit, quippe qui constringendo corporis habitum, ad interiora & superiora repellit vitales succos, qui accumulati in partibus nondum firmatis, pristinas ludunt scenas.

OBSERVATIO VI.

Vir generosus, quinquaginta sex annorum, temperamenti sanguineo-cholerici, vitæ sedentariæ addictus, a prima infantia ad vicesimum circiter primum ætatis annum, variis efflorescentiis scorbuticis, asthmaticis affectibus & largis narium hæmorrhagiis laboravit. Aetate adolescente arthritici artuum & dorsi motus accesserunt, sed venæsectione circa quodvis æquinoctium abhinc administrari solita mitigati, in fluxum tandem hæmorrhoidalem desierunt, quo per multos annos singulis ferme mensibus cruoris, utut parca quantitas cum singulari sanitatis allevamento effluxit. Ante triennium parcius promanavit cruor, & per novissimum annum fluere prorsus desiit, quo tempore sanus quidem vixit, nisi quod per intervalla efflorescentiæ purpuraceæ, cum doloribus artuum tensivis, flatulentiis, cordis palpitationibus, & nocturnis pollutionibus corpus occupaverint, hancque præsertim scenam Decembri & Aprili mense luserint. Novissime accesserunt vertiginosæ molestiæ, quæ cum cordis palpitatione, inflatione abdominis flatulenta, & crebris ructibus, post prandium æque ac cœnam gravius adfligebant, sed adhibitis congruis medicinis evanuerunt. Quum autem earum recursum, quin apoplexiam timeret, meum flagitavit consilium. Quare suasi, ut sub convenienti diæta, & acidorum, spirituosorum ac vinosorum evitatione, nec non debita venæsectionum continuatione, adhiberet pediluvia, sub epulis caperet Elixir nostrum viscerale, pro potu uteretur decocto ex hordeo, radice cichorei, semineque fœniculi, & quandoque pilulas balsamicas cum pulvere præcipitante sumeret.

Vertigo ex stomacho.

EPICRISIS.

1) Innumeris exemplis & observationibus confirmari potest,

potest, quod qui in juventute largis narium hæmorrhagiis obnoxii fuerunt, his progrediente ætate cessantibus, arthriticis ac hæmorrhoidalibus afficiantur pathematibus. Quibus omnino medelam ferre licet, si vel hæmorrhoidum regularis fluor provocari potest, vel convenientes instituantur venæsectiones. Vnde etiam noster ægrotans sanus vixit, quam diu fluxerunt hæmorrhoides.

2) Quod si vero hæc supprimatur excretio, quam vel sola vita otiosa, crassos reddendo humores, & excretionibus ineptos supprimere valet, stagnant succi in imo ventre, maximeque ventriculo & intestinis, quæ debilitantur exinde, & officio digestionis rite perficiendo minus sunt idonea. Hinc gignuntur cruditates in primis viis, quæ ventriculi & conterminarum partium spasmodicas excitando stricturas, vertiginis in nostro casu caussæ fuerunt.

OBSERVATIO VII.

Vertigo pertinax ab ira. Vir sexaginta sex annorum, robustæ & sanæ constitutionis, aliquando circa vespertinum tempus vehementi exardescens iracundia, sanus quidem lectum petit, at mane surgens, tanta prehendebatur vertigine, ut iterum in lectum prosternetur. Eidem etiam per aliquot menses affixus fuit, donec exhibita remedia id quidem efficerent, ut muniis domesticis fungi, & obambulare potuerit, nihilominus vertigo pertinax continuat, ægrotumque per vices subito in terram prosternit. Cui, cum medelam quæreret, suasi venæsectionem bis quotannis celebrandam, dedi infusum theiforme ex melissa, citrique corticibus, & pulverem, qui cornu cervi philosophice præparatum, pulverem Marchionis, lapides cancrorum, succinum præparatum, nitrum & cinnabarin habebat. Vnde factum, ut coniuncto balsami vitæ externo usu haberet egregie.

EPICRISIS.

Senes, quamvis illabata sanitate, magnoque corporis & animi

animi vigore fruantur, accidit tamen sæpius, ut gravi animi perturbatione, subito terrore vel insolenti ira ingentem virium defectum, quin etiam in affectus vehementer caput infestantes incidant, idque eo magis, si sanguine abundant, vel criticæ hujus evacuationes cessant & consueta venæ-sectio intermittitur. Quo in casu opus omnino est, ut sanguis mittatur & vehementes nervosarum partium commotiones blandis sedativis sopiantur, abstinendo ab omnibus iis calidis nervinis, quæ sanguinem valde commovent. Est alias liquor noster balsamicus, qui balsami vitæ nomine venit, in affectibus senum, capitis præsertim, & arcendis & sanandis efficacissimum & crebriori usu comprobatum remedium. Cavendum tamen ab eo est summopere, ubi vasorum est plenitudo & dispositio ad motus hæmorrhagicos & congestorios.

OBSERVATIO VIII.

Vertigo caduca ex sanguinis copia, primarumque viarum vitio.

Vir Reverendissimus quinquaginta annorum, temperamenti cholerico-sanguinei, obesus & procerus, in juvente narium hæmorrhagiam sub illibata sanitate expertus, nec ullis unquam morbis, nisi bis tertiana, novissime ictero discussa, fatigatus, ob insignem sanguinis & humorum copiam per viginti jam annos venam medianam quotannis tundendam præbere suevit. Neque vero minus per quindecim annos hæmorrhoides bis vel ter quouis anno absque ullis incommodis, nec sine egregia valetudine fluxerunt, quæ vero quatuor abhinc vel quinque annis febriles commotiones nunquam non habuerunt præcursores. Sed per novissimum triennium mutata fuit rerum facies, siquidem per crebra intervalla vertiginosus accessit insultus, quem semper comitatæ sunt hæmorrhoides cœcæ, adeo ut eo tempore non nisi bis fluentes fuerint. Hinc vertigo magis magisque increbuit, caducae speciem omnino referens. Etenim ex improviso cuncta videntur in gyrum rotari, pedes vacillant, titubant, aegerque lapsum evitaturus, desidere tenetur, tum vero magnam capitis imbecillitatem sentit, maxime in cervice, ut caput erectum tenere nequeat,

queat, sed pectori illud adplicare teneatur, præterea refrigescunt expallescuntque facies, manus atque pedes, & non raro ipsi sensus cum ratione turbantur, quæ demum cœcæ hæmorrhoides, mox iterum evanescentes excipiunt. Præterea auditus difficultas cum tinnitu auris sinistræ infestat, æger appetitu fruitur integro, alvoque gaudet aperta, sed crebri vexant ructus, & insignis muci quantitas laborioso nonnunquam redditur screatu. Contra quæ mala cum plura pharmaca, nec non hirudines frustra fuerint adhibita, ego consultus suasi, ut servatis recte vivendi regulis, venam bis terve secandam quotannis daret, crebris uteretur pediluviis, quavis hebdomade alvum pilulis meis balsamicis laxandam curaret, sub epulis Elixir meum viscerale, oleo macis & cinamomi nuptum caperet, & vesperi nonnunquam pulverem ex antimonio diaphoretico, succino præparato, lapidibus cancrorum, nitro, arcano duplicato, & cinnabari usurparet.

EPICRISIS.

Hæmorrhoides insignem cum ventriculo & intestinis habere nexum, crebra docet experientia. Iis enim impedite fluentibus, vim concoctricem ac peristalticam dictarum partium admodum debilitari, passionemque sic generari hypochondriacam, & vicissim labefactato intestinorum tono hæmorrhoides produci symptomaticas, quam plurimis didici exemplis. Idem in præsenti casu contigisse, inque primis ex hæmorrhoidum imminuto fluore primas vias vitium contraxisse, vel crebri ructus mucique screatus testantur. Quem vero fugit, ventriculo male habente, omnino generari vertiginem.

2) Sed hujus in hoc casu ratio adhuc ab ipsius sanguinis copia, & ad caput facta congestione accersenda videtur. Scilicet dum fluerunt hæmorrhoides, natis in abdomine spasmis, humores copiosius ad caput rapti, distenderunt vasa, compresserunt nervos, turbarunt sufficientem liquidi tenuissimi in eos influxum, & sic produxerunt vertiginem, nervosarumque capitis partium debilitatem. Spasmos inferiorum partium sub

paroxyſmo ſignificant frigus extremarum partium, quibus remittentibus, cœcæ adparuerunt hæmorrhoides.

3) Febriles commotiones, quæ hæmorrhoidum antecesserunt fluxum, ſignificant, ſanguinem jam craſſiorem & ad excretiones minus aptum fuiſſe. Obſervamus enim, ſpaſmodicos ac febriles motus omnem fere antecedere hæmorrhagiam, eoque vehementiores, quo hæc ſuccedit difficilius.

OBSERVATIO. IX.

Sereniſſimus ætatis annorum quadraginta, patre genitus podagrico, per omnem fere vitam nunquam ægrotavit, nunc vero per quinquennium gravis vertigo ſubinde adeo eum invadit, ut vacillantibus pedibus eum proſternat, utplurimum periodice, circa octavam matutinam & veſperi circa quintam incidit, mox levior, mox gravior, acceſſionem tinnitus & auditus difficultas cum oculorum ſtupore & obnubilatione antecedit, faciei exiſtente rubicunda & venis turgida. Ubi paululum affectus remittit, protinus pectoris cum anheloſa ſpiratione oppreſſio & dolor ac ſpaſmus femorum, nonnunquam etiam vomitio vel conatus ad vomendum, neque minus dolor in reddenda urina adſunt. Solvitur malum ingenti materiæ tartareæ per urinam ſeceſſione. Pedes ſubinde frigidi, præſertim circa malleolos, nunc per quatuor hebdomadum ſpatium tument cum dolore tenſivo, torpore & dibilitate, imprimis poſt pediluvia & tum levius malum exiſtit. Sanguinis vacuationes criticæ per omnem ætatem viſæ ſunt nunquam, at vero circa æquinoctialia tempora ſine incommodo ſanguis ſcreatu fuit rejectus, qui poſtea per annum ter inciſa vena evanuit. Conſultus ego ſuaſi venam ſingulis anni quadrantibus in pede ſecandam & ut abſtineret a cereviſia valde lupulata, venere, vini potu, cui paulo largius indulſit, aquam pro potu ſumat, ac pedes probe a frigore defendat eosque mane, ut peſſime conſuevit, non nudet, pediluvia vero frequentius adhibeat, & ad vim ventriculi concoctricem confirmandam, in prandio temperatum balſamum meum ſic dictum viſcerale ad 60. guttas aſſu-

Vertigo a frigore pedum & immoderatiori vini potu orta.

assumat. Suasi quoque ut instante vere fontem Egranum cum debito regimine interposito pilularum balsamicarum usu biberet.

EPICRISIS.

Hoc capitis frequentissimum vitium, ut sæpius observatum a me est, a liberaliori vini potu, extremorum frigore, sanguineæ evacuationis sive per naturam sive per artem defectu in sanguine plenis subinde oboritur & laborantem sæpe diu trahit, immo, nisi commodis auxiliis succuratur, in apoplexiam & mortem præcipitat. Ubi ex hisce causis nascitur malum, ego levissimis, facillimis & promtis modo enumeratis remediis diæteticis plus præstiti, quam generosis pharmacis. Sed opus est, ut ejusmodi victu & vivendi ratione diutius ægrotantes utantur.

OBSERVATIO X.

Vertigo cum auditu difficultate & oculorum obnubilatione chronica.

Illustrissimus Comes annorum sexaginta trium, in juventute semper robustus & bene valens, temperamenti sanguineo-cholerici, corpus venationibus probe semper exercuit, ante viginti annos Silesiæ in continuam & acutam febrem ex abusu vini Hungarici incidit quæ naturæ vires ac robur corporis adeo infirmavit & destruxit, ut vix intra tres menses functiones tam vitales quam naturales in ordinem redigi potuerint. Ab eo tempore imbecillitatem capitis cum vertigine per intervalla expertus est, quæ succedente tempore ingravescens aute quadriennium tam vehemens facta est, ut in terram Illustrissimum Virum præcipitaverit. Et licet crebrioris huius affectus accessiones per repetitas venæsectiones, leniter purgantia & alia commoda remedia fuerint præpeditæ, attamen adhuc ex vitio digestionis sub subitis tempestatis mutationibus incidunt. Quod pessimum vero est, comitatur hoc vitium ingens audiendi difficultas & visus obnubilatio. Vires præterea constant, somnus placidus, & major quam decet & laboris exercitationisque necessitas exigit, ciborum est apperentia. In-

Inflantes vero cibos ac pingues, quorum usum frequenter soda excipit, minus bene ferre potest. Pro potu sumit aquam & singulis diebus duas vini Mosellani bibit mensuras, facies est florida, rubicunda. Per sex fere annos verno tempore fonte Egrano usus singulis fere annis quater, quinque, imo sex V.S. admisit.

EPICRISIS CVM CONSILIO.

Infirmitatem, quae magnos & diuturnos morbos sequitur, aliis gravibus morbis, qui inde prodeunt, obnoxiam esse, & haec historia & multae aliae nobis cognitae manifesto satis confirmant. In eiusmodi diuturnis vitiis ego vix aliis quam diaeteticis remediis usum esse animadverti. Interdixi itaque ex hoc fundamento liberaliorem vini usum, motum vero & exercitationem corporis ad sudorem usque per vectionem aut equitationem, neque minus abstinentiam a cibis, praesertim mucilaginosis, flatulentis, pinguibus ac victum parvum & extenuantem imperavi, utpote cum ex sanguinis & succorum abundantia plerumque ad imbecillius caput congestio proficiscitur. Et quia ventriculi imbecillitas id vitii valde fovere & augere solet, semper omnino medicum, ea quae concoctionem iuvant, proponere oportet, quo nomine Elixir meum viscerale, idem quod in notis in Poterium praescriptum est, principem sibi vindicat locum. Postremo, hanc ceu perpetuam, &, quae meretur notari, observationem subnectere hoc loco volui, idque maxime in gratiam iuniorum medicorum, in capitis affectibus, vt in vertigine, auditus difficultate, ubi a sanguinis abundantia ortum traxerint, communia illa adversus eiusmodi morbos commendata cephalica, nervina balsamica, ad quae etiam pertinent balsama apoplectica, & balsamum nostrum sic dictum vitale, nec externe nec interne, nisi cum maxima prudentia exhibenda esse, eo quod majorem motum & orgasmum in humoribus excitando & consequenter stagnationem efficiendo pessimos effectus producant.

OBSERVATIO XI.

Vertigo caduca.

Litteratus triginta trium annorum, temperamenti sanguineo-cholerici, animi sensibilioris, crebris mox lucubrationibus & meditationibus, mox compotationibus, mox animi pathematibus indulgens, nocte aliquando in frigido conclavi scribendo transacta, mane facturus iter ex improviso gravi corripitur vertigine, quasi caduca, quippe ultra horæ spatium instar attoniti jacebat, oculosque celeriter invitus movebat, tum facies intumescebat, & paroxysmus sensim, relicto corporis languore remittebat. Abhinc quavis circiter hebdomade redibat, & novissime sic se habebat. Prævia insigni iracundia, cum mensæ pransurus adsidere vellet, frigus pedum, tanquam regularem mali prænuncium, sensit, hinc dissipaturus affectum discurrere per conclave nititur, sed vertigine opinione citius accedente præpeditus, pedes aquæ tepidæ immergit, & ex aqua frigida triginta liquoris anodyni guttas sumit. Unde factum, ut paroxysmus, qui alias per aliquot horas inhærebat, non solum protinus cessaret, verum etiam mitior esset, non nisi levi lassitudine semet exsereret. Verum cum nihilominus per intervalla posthæc reverteretur accessio, meum ad eam penitus abigendam implorabat consilium. Quamobrem suasi primum, ut venæsectionem, quam antea singulo tantum biennio admiserat, bis quotannis administrandam curaret, deinceps corporis exercitio, & tranquillitati mentis probe studeret, pediluviis tepidis frequenter uteretur, pro potu ordinario adhiberet fontem Selteranum, quavis hebdomade pilulas balsamicas cum pulvere præcipitante usurparet, & mane denique ex infuso theiformi guttas quadraginta mixturæ, quæ habebat liquoris anodyni, tincturae antimonii acris ana unciam dimidiam, balsami vitae drachmam unam, sumeret.

EPICRISIS.

Haec vertigo rectissima vocari potest spasmodica, eo quod a spasmis ac stricturis partium infernarum, succos vitales ad caput compellentibus in singulo paroxysmo originem traxerit, id

id quod frigus pedum, quemvis paroxyſmum antecedens, teſtatur. Et tali in caſu utique conſultum eſt, pedes mox ſub acceſſionis initio tepidæ aquæ immittere, nec ſine fructu adſumtus ſub ipſo paroxyſmo eſt liquor noſter anodynus, ſiquidem hæc remediorum genera, ſpaſmum partium externarum relaxando, omnino avertere paroxyſmum potuerunt.

2) Cauſa occaſionalis, quæ hanc vertiginem introduxit, frigus quidem eſt, ſed recte dicitur occaſionalis, quoniam in corporibus, quæ non jam aliqualem diſpoſitionem fovent, tam gravia non ſemper excitat mala. Noſter autem ægrotans cum partim per crebras animi commotiones, partim etiam multas lucubrationes, & fluidorum craſſitiem & ſolidorum debilitatem ſibi contraxiſſe videtur, ex facili accedente frigore in vertiginem potuit incidere.

3) Quod ſub paroxyſmo vertiginoſo oculi moti ac velut convulſi fuerint, id cum vertiginis eſſentia facile conciliari poteſt. Nam vertigo dependet a quaſi paralytica nervi optici relaxatione, & motus oculi a pari nervorum tertio, ſeu oculorum motorio, qui omnino convelli poteſt, altero nervo exiſtente paralytico.

CAPVT IV.
DE
GVTTA SERENA
THESES PATHOLOGICAE,

§. I.

GRave malum eſt cœcitas, quam Græci ἀμαύρωσιν, Latini guttam ſerenam, quaſi gutta quædam obduraſſet nervum opticum dixerunt, & nos per viſionem ab influxu fluidi nervei in nervum opticum prorſus intercepto, oculis illæſis exiſtentibus, ſublatam deſcribimus. Sub ea, ſi exteri-

Guttæ ſerenæ deſcriptio.

terius oculum inſpicias, ſanus & integer apparet oculus neque in tunicis ipſius, neque in humoribus labes conſpicua eſt ulla, tantum quod pupilla naturali amplior, nigrior, nimiumque dilatata compareat, & ad radiorum luminoſorum illapſum rigida ſpectetur & immobilis, nihilominus viſio vel prorſus eſt abolita, vel ſaltem facultas reſtat tenebras a luce diſcernendi.

§. II.

Diſtinctio guttæ ſerenæ 1) a vertigine. 2) catarracta.

Diſtinguit ergo ſemet hic morbus 1) a vertigine, in qua circumgyrationis ſenſus, & pedum adeſt vacillatio, fluidi vero nervei influxus nec prorſus eſt interceptus, ſed ſaltem imminutus, nec etiam perpetuo talis. Differt etiam 2) a catarracta, nam in hac cryſtallinus humor opacus cernitur, & pupilla ad lucis ſplendorem coarctatur, in tenebricoſis autem locis dilatatur, contra in gutta ſerena per pupillam pellucidus adparet humor cryſtallinus, & pupilla, ſive ſit in lucido, ſive obſcuro loco, nec contrahitur, nec magis dilatatur, ſed permanet immobilis.

§. III.

Hiſtorica guttæ ſerenæ explicatio.

Neque vero eadem ſemper ratione ſe noſter habet morbus; mox enim ſubito & repente invadit, ut plerumque fit, ſi ex violentis & externis oritur cauſis, ut poſt caſum ab alto & gravem capitis percuſſionem. Vid. HILDAMVS *Cent. 5. Obſ. 8. it.* AMATVS LVSITANVS. *Cent. 5. Obſ. 64.* mox ſucceſſive viſio perditur, quod in ſenibus potiſſimum hemiplexia vel paralyſi affectis, aliisque languidis contingit corporibus, mox aſſociantur capitis dolores, vertigo, ſomnolentia, tinnitus & ſuſurrus aurium &c. mox vero vacat his ſymptomatibus ſolaque cæcitate adfligit. Datur quoque gutta ſerena periodica, quæ ſubito invadens, & per aliquot horas vel dies durans, ſponte ceſſat, ſed ſæpe revertitur, ut fere fit in hypochondriacis, hyſtericis & parturientibus. Dividitur etiam in perfectam & imperfectam; in illa ulla nec viſio, nec ullum luminis veſtigium ſupereſt; in hac lumen adhuc a tenebris diſcerni poteſt, & videtur ad hanc quoque pertinere dimidiatus viſus, cujus pecu-

peculiarem speciem describit CHR. SIGISM. WOLFFIVS *diss. de amaurosi imperfecta* 1709. Trajecti habita, ubi quis non nisi truncum inferiorem cum pedibus in homine potuit videre.

§. IV.

Sectio anatomica gutta serena peremtorum.

Quum in gutta serena oculus externe ab omni vitio liber conspiciatur, haud sine ratione colligimus, causam mali non in ipso oculo, sed nervo potius optico esse quærendam. Et hoc idem evidenter demonstrat incisio eorum, qui per vitam luminis usu caruerunt, hæc enim docet, nervos opticos fuisse nimium extenuatos, marcidos ac duplo minores, Vid. BONETVS *Sepulchr. L. I. Sect. XVIII. obs. 3. & 4.* vel sero aut sanguine per cerebrum extravasato circumfusos & compressos, sicut adnotavit WEPFERVS *de apopl. hist. IV.* aut tumore duriori obsessos, qualem circa eorundem originem vidit BONETVS *l. c. obs. 1.* PAWIVS *obs. anat. 2.* conspexit vesicam aqueo humore plenam, dictis nervis circa eorum conjunctionem insidentem, PLATERVS tumorem globosum prope nervos visorios in gutta serena laborante post mortem deprehendit, & BONETVS *l. cit. obs. 5.* observavit arteriam carotidem, eo quo orbitam ingreditur loco, sanguine turgidissimam.

§. V.

Guttæ serenæ æthiologia.

Multi quippe & tantum non omnes, accusarunt nervi optici obstructionem a, lympha crassiuscula, qua tubuli hoc in nervo occludantur, ut liquidi nervei ad retinam affluxus, vel sufflaminetur, vel intercludatur plane. Verum nondum ab Anatomicis evictum est, nervis inesse canaliculos & tubulos, per quos liquidum recto vehatur tramite. Neque etiam per cerebri & oblongatam medullam crassior & cohærens lympha, sed longe tenuissimum ad cohæsionem minime aptum liquidum fertur. Hinc in nervos obstructionem cadere neutiquam videtur credibile, multo minus in opticis nervis obstructio a materia ex cerebro aduecta commodum invenit locum. Cunctis his in casibus nervorum opticorum ea debet fieri compressio, quæ omnem fluidi nervei in eos influxum tollere, adeoque paralysin illorum valet inducere, unde sequitur, causam

ſam guttæ ſerenæ proximam eſſe nervorum opticorum paralyſin. Jam ex anatomica oculi ſtructura notum perſpectumque habemus, nervum opticum, ſimulac oſſeam oculi orbitam & hanc inveſtiens intus perioſtium penetravit, atque exterius, quod a dura matre recepit, involucrum ad conſtituendam ſclerotidem depoſuit, altero involucro, piæ meningis propagine, uveam, proceſſus ciliares, & pupillam efformare, medullari vero ſubſtantia tunicam mollem & pulpoſam, quæ retina audit, conſtituere. Notiſſimum porro eſt, retinam picturas objectorum viſibilium recipere, illas ad ſenſorium commune per nervum opticum propagare, tumque viſionis ideam in mente excitare. Ad ſentienda vero externa objecta opus eſſe nervoſarum partium tenſione, quæ in legitimo fluidi nervoſi influxu conſiſtit, capite jam primo de nervorum reſolutionibus fuſe demonſtravimus. Quum autem in gutta ſerena adeſt paralyſis nervi optici & per conſequens tunicæ retinæ, uveæ ac proceſſuum ciliarium, ſequitur, has partes nec tenſas eſſe, nec recipere poſſe radios luminoſos, ſed pupillam ampliatam & ob relaxatos proceſſus ciliares dilatatam adparere. Nec aliud in oculo cernitur vitium, ſed & motus humorum, & muſculorum eos moventium optime ſe habet, propterea quod & vaſa ſuccos vehentia & muſculi non ab optico, ſed aliis nervis, qui non ſunt affecti, ſuas recipiunt propagines.

§. VI.

Guttæ ſerenæ tam perfectæ, quam ſpuriæ ſedes.

Cauſa igitur, quæ comprimendo nervos opticos, horum paralyſin inducit, hæret vel circa illorum principium, ſeu thalamos, vel circa eosdem oculorum orbitam ingredientes. Sed hærere etiam poteſt intra ipſum nervum opticum, & quidem in vaſis ſanguineis, quæ in ejus meditullio latent, & quorum præſentiam non modo recentiſſimi anatomicorum, verum jam WEPFERUS *L. de Cicut. aquatica pag.* 127. demonſtrarunt. Hæc vaſa, quæ carotidis propagines ſunt, ut & alii carotidis rami, orbitam ambientes, ſi cruore inibi ſtagnante infarciuntur, premunt diſtenduntque medullares nervorum canaliculos, ſimulque lymphæ per vaſa nervos cingentia reditum impediunt.

Hæc

Hæc videtur cauſa guttæ ſerenæ periodicæ, quæ diſcuſſa ſanguinis ſtagnatione ſtatim ceſſat. Porro etiam veriſimile videtur, in ſpuria amauroſi nonnunquam ſerum intra tunicas oculi, maximeque ſcleroticam ſecedens, opticumque comprimens nervum eſſe accuſandum, ubi perennante a tergo fluidi nervei affluxu, ejus quædam ingreditur portio, quæ tantum relinquit viſionis, quantum ad diſcernendam a tenebris lucem requiritur.

§. VII.

Quamvis morbus noſter omni ſexui & ætati ſit infeſtus, ſi cauſæ externæ violentæ, quæ gravem capitis percuſſionem, cerebri concuſſionem, & humorum circa nervos opticos ſtagnationem provocant, acceſſerint, attamen ſi ex internis enaſcatur cauſis, familiaris potiſſimum eſt ſubjectis valde plethoricis, pituitoſis, cachecticis, ſenilibus, & quæ caput nervoſumque genus a præcedentibus animi affectibus, diuturno mœrore, anxia cura, nimiis vigiliis, ac capitis laboribus, intempeſtivis ſtudiis, lectione minutarum litterarum ad lucis ſplendorem, frequenti ebrietate, diuturno frigore, & hæreditaria diſpoſitione imbecillum ſibimet contraxerunt. Et in eo quidem convenit cum reliquis cerebri affectibus, quod utplurimum cerebri atonia nitatur. *Subjecta & occaſionales guttæ ſerenæ cauſæ.*

§. VIII.

Si mediatas ſpectemus cauſas, illæ vel ad repletionem vel inanitionem commode referri poſſunt. Ad repletionis claſſem pertinet gutta ſerena, quæ a ſola ſanguinis, plus minus craſſi in vaſis cerebri, nervo optico conterminis ſtagnatione proficiſcitur, & non ſolum tranſitoria nonnunquam ac periodica exiſtit, verum etiam, ſi recens fuerit, medelæ locum relinquit. Talis evenit 1) ſumme plethoricis, a vehementiori corporis motu, balneorum nimis calidorum uſu, fortiori iracundia &c. qualem caſum in CONSVLT. MED. *Sect. I. caſ. XLII.* relatum legas. 2) parturientibus, vel in ipſo partu, quæ debetur vehementiſſimus imi ventris ſtricturis, humores ad caput ſummo cum impetu propellentibus, & a BAR- *Mediatæ cauſæ ſitæ ſunt 1) in ſanguinis vitio.*

 TISCH

TISCH *in Ophthalmod. p. 6. C. 2.* der schwartze Weiber-Staar vocatur, vel post partum, si fuerit labriosus, & cumprimis lochiorum accesserit defectus, qualem adnotavit, & venæsectione brevi curavit MAURICEAU *Cent. V. obs. 568.* Notandum quoque, quod hemicrania, quæ interdum excipit puerperium, sæpius in cœcitatem terminetur. 3) Fœminis, ex defectu mensium, maloque hysterico laborantibus, qualem casum recensui in CONSULT. MED. *Sect. I. cas. XLIV.* Meminit quoque PECHLINUS *Lib. I. obs. 42.* guttæ serenæ, quæ cum cephalalgia singulis mensibus, deficiente uteri purgatione, adfligebat. 4) Hypochondriacis, hystericis, & qui gravioribus imi ventris torquentur spasmis, quibus scilicet humores ad caput coguntur, unde notabilis est observatio, quam A. N. C. *dec. III. annot. 3. obs. 81.* recensent de gutta serena, vehementem colicam cum alvi obstructione stipatam excipiente, & hac per clysteres curata, protinus cessante.

§. IX.

2) in vitio seri & lymphæ.

Quemadmodum vero gutta serena, quæ a sola sanguinis stagnatione ortum trahit, est transitoria, ita e contrario hæc si diutius obhæserit, & subjecta pituitosa, cacochymica occupaverit, dimittendo serosam, quæ ad nervos incumbit, portionem, diuturniorem & sæpius immedicabilem producit morbum. Novum igitur est, a purpura, scabie, ulceribus, achoribus (vid. A BEROL. *Dec. II. Vol. VI. pag. 28.*) intra corpus remeantibus id vitii oboriri, vel infantes imbecilliores, & qui humoribus abundant, eodem infestari, praesertim ubi non bene prodierunt morbilli, vel intestina lumbricis obsidentur. Idem fit post morbos acutos, febres malignas, variolas, phrenitidem, humore videlicet per metastasin ad nervos opticos decumbente. Nonnunquam plethorici vel cacochymici ex fortiori vel purgatione vel vomitione cœcitatem sibi contrahunt, sicuti de vomitoriis observavit GULDENKLEE *L. I. epist. 20. pag. 498.* Cumprimis vero mercurialia inepte, & in corporibus impuris adhibita, lymphae pertinacem stagnationem inferendo, ad hoc malum contribunt.

§. X.

§. X.

Hæ causæ ad repletionis spectant titulum, sub inanitionis autem voce complector nimias ac immoderatas succorum vitalium profusiones, quas nonnunquam guttam excipere serenam, experientia testatur. Præsertim id contingit post effrenas hæmorrhagias, & speciatim obortam cœcitatem observarunt post vomitum cruentum largiorem A. N. C. *vol. II. Observ.* 52. post nimiam venæsectionem in gravida ibid. *obs.* 45. post detractum largiter e vena frontis sanguinem BONETVS *L. I. Sect. XVIII. obs.* 2. *app.* Dum enim humor vitalis exhauritur, collabuntur vasa cerebrum perreptantia, secretio fluidi nervei imminutior fit, & inde vertigo, gutta serena, animi deliquia, aliaque propullulant incommoda. Præsertim vero notari meretur insignis consensus, qui hoc in casu oculos & partes genitales intercedit, siquidem observamus, ex immodica & intempestiva venere sæpius oriri cœcitatem, quam ego multoties adnotavi & CONS. MED. *Sect. III. obs. CIV. p.* 427. recensui. Fluidum scilicet lymphaticum seminale cum eo, quod in cerebro secernitur, & per nervos distribuitur, ejusdem ferme indolis est & essentiæ, quare quo copiosior illius est excretio, eo parcior hujus secretio, unde partium nervosarum atonia, visus imbecillitas, & ipsa sequi solet cœcitas.

§. XI.

Gravissimum & pertinacissimum gutta serena est malum, & imprimis si perfecta, si inveterata fuerit, sique senes & elanguida subjecta occupaverit, nullum medelæ relinquit locum, tantum abest, ut graviores tandem apoplectici & paralytici superveniant affectus. Contra malum recens, quod imperfectum est, & in oculorum duntaxat tunicis hærentem agnoscit causam, præsertim in junioribus & robustis subjectis, interdum sanatur. Non minus curationi cedit ea, quæ periodica est, & a sola sanguinis stagnatione dependet, quæ vero paralyticis, aliisque capitis morbis jungitur, periculum portendit vix superabile. *Prognosis guttæ serenæ.*

THESES THERAPEVTICÆ.

§. I.

Indicationes curatoriæ. CVrandi guttam ſerenam ratio admodum eſt difficilis, quippe remediorum vis remotas has, ac in oſſea cranii theca abſconditas partes minus ſubire valet. Neque tamen minus incumbit medico, ut quid valeant humeri, experiatur, curationemque pro cauſarum ratione accommodatam inſtituat. Hæc vero binis absolvitur indicationibus, quarum prima diſcuſſionem humoris ſtagnantis, & nervos comprimentis, altera affectarum partium roborationem reſpicit.

§. II.

Quomodo primæ indicationi ſatisfiat in gutta ſerena a seroſi humoris collectione. Ad primum, qui difficillimus eſt, obtinendum ſcopum, generoſiora, & quæ vocant heroica, in uſum vocare juvat remedia. Quodſi igitur ſeroſus humor in cerebro effuſus ſtagnaverit, ſicut fieri ſolet in ſubjectis pituitoſis, cachecticis, cacochymicis, item poſt remeantia exanthemata, & ſi affectus recens fuerit, magnum profecto præſidium eſt in cauterio actuali, ſyncipiti vel nuchæ inuſto, cui etiam ſubſtitui poteſt ſetaceum. Duplici hæc remedia operantur ratione, dum videlicet partim excitando dolorem, tremulam quandam & vibratoriam motionem tenuiſſimis cerebri fibrillis inferunt, partim affluxum humorum, qui plerumque vulnus inflictum ſequitur, proritando ſuccos ſtagnantes a cerebro & affecta parte avocant. Et ſi quid ſperandum auxilii, id ſane a tali remedio in hoc affectu longe certius, quam a veſicatoriis vel fonticulis obtinetur.

§. III.

In gutta ſerena a ſanguinis ſtagnatione. Contra, ſi a ſanguinis ſtagnatione ortum ſit malum, uti fit in plethoricis, florida & rubicunda facie, pulſuque magno præditis, & excretionum ſanguinearum retentione laborantibus, cavendum a tali remedio, & a ſanguinis potius miſſione inchoanda medela. Vtilis hoc fine eſt venæſectio in pede, ſed longe utilior inciſio venarum frontis aut arteriarum temporalium. Et hoc quidem præſidium ipſa docuiſſe videtur natura, ſiquidem exemplis confirmatum habemus, cœcos ex

vul-

vulnere fronti inflicto, & hinc sequuta larga hæmorrhagia visum recuperasse. Neque alienum est, hirudines temporibus admovere, aut, in defectu fluxus hæmorrhoidalis, easdem ano adplicare, aut si suppressa fuerit narium hæmorrhagia, has intruso stylo pertundere, ut cita & efficax fiat sanguinis ventilatio.

§. IV.

Laxantium in gutta serena usus.

Deinceps ut in omni oculorum valetudine, ita quoque serena gutta maximopere juvat, alvum esse fusiorem, quo stagnans in capite humor ad inferiora ducatur. Eo fine adhibenda remedia non decet esse drastica purgantia, sed blanda laxantia roborantibus nupta, qua laude pollent pilulæ balsamico-cephalicæ, quarum capite de paralysi exemplum proposuimus. In usum quoque trahi possunt pilulæ nostræ balsamicæ, cum mercurio dulci & extracto panchymagogo Crollii combinatæ, nec contemnendi clysteres, paulo efficaciores, quorum virtus illustris est, si imi ventris stricturæ concurrant.

§. V.

Curatio guttæ serenæ inveteratæ.

Quando malum valde est inveteratum, & a lympha pertinaci in vasis nervos opticos cingentibus stagnatione sustentatur, præmissis iis, quæ proposuimus, unica spes in validioribus discutientibus, iisque potissimum internis est sita. Quo nomine bina præsertim remedia reliquis palmam præripiunt, quorum unum est sulphur antimonii pro nostra methodo correctum, alterum cinnabaris. Confici ex his potest sequens pulvillus: Recipe cinnabaris nativæ præparatæ, lapidum cancrorum, succini præparati ana drachmas duas, salis volatilis succini, cornu cervi ana grana decem. M. F. pulvis div. in 12. partes, quarum singulæ tria vel quatuor sulphuris antimonii grana addi possunt. Exhibetur pulvillus talis quavis vespera, hauritur sequenti mane infusum, quod ex herba melissæ, semine fœniculi & radice valerianæ conficitur. Interponi etiam debent laxantia, jungi victus tenuis & exsiccans, & subjungi balsamica. Et si his cedere recuset morbus, confugiendum ad lenem salivationem, cujus ope nonnullos a cœcitate gravi sanatos novi.

§. VI.

§. VI.

Roborantium & discutientium externorum usus.

Dictis hisce & interponenda & subjungenda sunt externa discutientia, nervina, balsamica. Ex iis illustrem discutiendi facultatem possident sternutatoria, & cum primis sal volatile ammoniaci siccum, & cum oleo salviæ, majoranæ, balsamoque Peruviano maritatum, naribusque attractum, vel longe adhuc efficacius extractum ligni Quajaci resiniforme, quod ab evaporatione decocti ex hoc ligno remanet & a me inventum est. Cujus unum vel duo grana naribus suscepta vehementer cum sternutamento pituitam ex intimis capitis eliciunt. Imponi etiam oculis potest sacculus ex radice valerianæ, semine fœniculi & floribus rosarum paratus, & aqua sclopetaria, quam l'eau d' arquebusade vocant, irroratus, aut iisdem vapor ex recensito §. superiori infuso admitti. Omnium vero vim longissime superat balsamum vitæ nostrum, partim temporibus inunctum, partim aliquot guttulis saccharo exceptum & deglutitum, cujus usu me cœcitatem inter initia non semel discussisse memini.

CAVTELAE PRACTICAE.

§. I.

Cautela circa cauteria, setacea & sternutatoria.

PRiusquam cauteria vel setacea adhibeantur, opus est, ut corpus tam a sanguinis & humorum nimia mole, quam ab eorum impuritate, & primæ viæ ab omni saburra liberentur. Quo scopo præmittendæ sunt sanguinis missiones, blanda laxantia, & medicamina sanguinem diluentia & depurantia. Eadem esse debet cautio in usu sternutatoriorum, ne scilicet, antequam corpus & caput justa purgatione levatum fuit, adhibeantur, quoniam alias humorum vehementiorem ad caput affluxum causantur. Verum eadem, corpore rite præparato, inter morbi initia desideratissimam ferunt opem,

§. II.

Circa balsamum vitæ.

Ex roborantibus discutiente simul virtute præditis balsamum vitæ meum excellenti contra guttam serenam pollet effica-

ficacia, cumprimis si ea decubitu serosi humoris ad nervos opticos in subjectis pituitosis ac phlegmaticis originem traxerit, quo in casu novi balsamum illud inter initia capiti frontique cum linteis admotum omnino sustulisse cœcitatem. Eo autem cautius utendum in corporibus sanguine plenis, ubi sanguinis copia & congestio malum induxit, tum enim temperantia potius atque tam molem humorum imminuentia, quam ejus orgasmum componentia sunt proficua.

§. III.

Externorum quod attinet usum, nemo non videt, eum in vera & inveterata amaurosi prorsus esse frustaneum, quoniam vi sua ad affectum locum haud pertingunt. Quando autem vitium non in ipso nervo optico, sed potius in oculo, ejusque humoribus vel aliis partibus residet, tum non de nihilo sunt topica, e quibus eminent vel fotus ex decocto radicis valerianæ, cubebarum, seminisque fœniculi cum aqua & vino parati, per infundibulum oculis admissi, vel epithemata hac ratione conficienda: Recipe radicum angelicæ, imperatoriæ, valerianæ ana uncias binas, herbæ chærefolii, arnicæ, florum sambuci, lavendulæ, rosarum ana pugillos tres, seminis fœniculi, anethi ana drachmam unam cum dimidia. C. C. f. species, decoquantur in æquali portione aquæ rosarum & sclopetariæ, l'eau d'arquebusade dictæ. *Circa externa.*

§. IV.

Evellendæ, quæ contumax est, cœcitati perquam opportuna nonnunquam est curatio, quæ per inediam instituitur. Conducit ea potissimum in corporibus impuris, cacochymicis, sanguineque & succis abundantibus, & requirit prægressam clementem quidem, sed satis efficacem alvi subductionem. Ipsa hæc curatio consistit in eo, ut ægri non nisi modico panis cocti, carnisque assatae cum passulis vescantur, vinum omnemque cerevisiam fugiant, & decoctum ex sarsaparilla, glyzirrhiza, passulis, semineque fœniculi bibant, cui pro corporis ratione per tres & ultra hebdomades insistendum. *Circa curam per inediam.*

§. V.

Quæ puellis, infantibusque poſt variolas, morbillos, aliosque exanthematicos morbos remanet gutta ſerena, multam ſanationis ſpem relinquit. Accedentibus enim pubertatis annis menſtruoque fluxu aut ſponte diſparet, aut mirum in modum emendatur, tumque opus eſt, congruis adminiculis menſtruum adjuvare fluxum, qua de re notabile exemplum allegavi SYST. *Tom. IV. P. I. Cap. VIII. p.* 192.

ENARRATIONES MORBORVM.

OBSERVATIO I.

Gutta ſerena incipiens.

VIr triginta annorum, ſex circiter abhinc annis corpus fortiori labore & exercitio vehementer commotum, ſubitaneæ expoſuit refrigerationi. Vnde dolorem quendam gravativum capitis, & accedente oculi dextri contuſione, magnam in ipſo viſus imbecillitatem, nullo externe adparente vitio, ſenſit. Variis igitur uſus eſt remediis, veſicatoriis, fonticulis, collyriis atque purgantibus, ſed ſine ullo effectu. Ante biennium accedebat ſcabies, & poſthæc ad ſiniſtrum quoque oculum tranſibat vitium, dum non modo viſio valde imbecillis eſſet, verum etiam ſcintillulæ maculæque dicto obverſarentur oculo, eidemque omnia duplicata adparerent objecta. Præterea aurium gravi tinnitu, ſtomachi magna debilitate, ructuoſis ac flatulentis moleſtiis, alvi obſtructione, doloribusque artuum tractoriis vexabatur, vultus lividum præ ſe ferebat colorem, & vitæ genus ſedentarium, multis ingenii laboribus ac ſcriptionibus implicatum continuare non deſinebat.

EPICRISIS CVM CONSILIO.

Hic affectus vocari meretur gutta ſerena incipiens ac incompleta, & ſedem habet in nervo optico & cerebro, unde extrinſecus nullum adparet vitium. Natales ſuos a cachochymica ſanguinis & ſeri impuritate mutuatur, quippe frequens docet experientia, ſcorbuticos, cacochymicos atque

que cachecticos oculorum vitia ab interna causa facile incurrere, inque iis malum ab uno ad alterum transire oculum. Cacochymicam humorum diathesin in præsenti ægro testantur scabies, prava digestio, flatulentiæ, artuum dolor, & tinnitus aurium, atque eam cum vitæ genus sedentarium, tum corporis calefacti refrigeratio induxerunt. Hac etiam visionis imbecillitati prima occasio data est, siquidem inde repressi humores copiosius ad cerebri partem anteriorem decubuerunt, & accedente oculi dextri contusione, ad ejus nervos inde debilitatos pertinaciter secesserunt. Fuisset facilius hanc affectionem adhuc recentem convenienti debellasse medicina, at ea jam inveterata difficilius omnino est negotium. Neque tamen abjiciendum ideo opinor animum, sed eo respiciendum, ut succi reddantur temperati & benigni, ac deinceps partes nervosæ, quæ sunt debilitatæ, corroborentur. Primæ intentioni faciunt satis lignorum decocta, tincturæ antimoniales, pulveres absorbentes & diaphoretici, purgantia ex gummatibus confecta, & vivendi recta ratio. Posteriorem scopum explent emplastra ex oleis cephalicis, aromaticis, balsamis liquidis, & gummatibus resinosis, fronti & temporibus adplicata, nec non spiritus vini fortiter camphoratus, & cum essentia balsami Peruviani mixtus, & denique balsamum nostrum vitæ. Quæ per satis longum tempus continuata si votis nondum responderint, nec succi vitales satis edulcorati fuerint, haud alienum erit, blandam movere salivationem, quæ cum cinnabarinis vel æthiope minerali perficitur commodissime, quandocunque hic, prius probe perpurgatis primis viis per pilulas cephalicas aut aliud conveniens purgans, ad decem grana cum drachma dimidia sacchari & olei Melissæ Turcicæ guttis duabus per tres & ultra septimanas mane exhibeantur & potui decoctum rad. Chinæ cum passulis & cinamomo detur, subjuncta simul diæta & proba vivendi ratione. Noui hac methodo, ob gravem capitis contusionem feliciter restitutos qui in periculo cœcitatis versabantur, non tamen omissis externis.

OBSERVATIO II.

Gutta serena purpuram rubram excipiens.

Puella septem annorum, debilioris naturæ & tenerrimæ corporis constitutionis, faciei lividæ & cachecticæ flavescente sæpius colore tinctæ, incidebat aliquando in febriculam, dorsi capitisque dolore, & si corpus erigebat, vertigine stipatam. Tertio ab invasione die, tota cutis punctulis asperis & rubicundis referta cernebatur, quorum ulterior efflorescentia remediis temperantibus, leniterque expellentibus, & temperato regimine adjuvabatur. Neque tamen minus hæ maculæ mox cum sensu horripilationis evanescebant, mox cum magno cutis ardore rursus prorumpentes. Conquerebatur insuper de magno capitis & oculorum, præsertim circa septimum diem, exacerbato dolore, & quum postea ab hoc convalesceret affectu, subito omni privata visu, nihil prorsus videre valuit. In oculis externe nihil videbatur vitii, nisi quod pupilla paulo amplior & magis dilatata compareret.

EPICRISIS.

Affectus, qui post se traxit guttam serenam, est purpura, infantibus præsertim cachecticis, qui ob ventriculi imbecillitatem & bilis inertiam, ingentem seri impuri contrahunt copiam, admodum familiaris. Purpura enim ex sero impuro acri in glandulosis ductulis stagnante, quod febrili commotione ad habitum corporis protruditur, originem trahit, cujus seri copia si justo major, & natura imbecillis est, seu, quod idem est, si corpus debitis motibus, illud expellendi distitutum fuerit, fit inde, ut partibus etiam solidis a succis vitiosis hinc inde stagnantibus, easque vellicantibus labes affricetur. Quare observamus, tusses diuturnas, phthises, febres lentas, diarrhœas, capitis dolores, hemicranias &c. illum affectum non modo comitari, sed eidem quoque supervenire. Ex quo facile colligitur, delapsum in nostro casu ad caput, & præsertim nervos opticos serum guttam induxisse serenam. Cujus curatio in eo potissimum consistit, ut corpus a colluvie serosorum ac purpura infectorum succorum liberetur, eorumque moles

moles a capite derivetur. Quo ſcopo praeter interna ſanguinem mundificantia, decocta diluentia, diaphoretica & laxantia, mira virtus in veſicatoriis repoſita eſt, dummodo tempeſtive adhibeantur, quae revocando ad cutaneum corticem ſerum acre, illud capiti ſubtrahunt. Praeterea, eo eſt annitendum, ut per balſamica ac temperata ſtomachica, ventriculo robur ac virtus digeſtiva reſtituatur, & ſic generoſus chylus, laudabilesque ſucci generentur.

OBSERVATIO III.

Gutta ſerena ex ſuppreſſo purpura, ſudoribus curata.

Puella novem annorum, catharralibus defluxionibus, achoribus, tumoribusque glandularum colli per totam vexata vitam, naribus aliquando praeter morem ſiccis exiſtentibus, corripitur vertigine, & doloribus dorſi ac hypochondriorum tantis, ut accedente vomitu & cephalalgia, lectum petere cogeretur. Poſt aliquot dies melius paulliſper habens, libero ſe rurſus exponit aeri, qui tum erat gelidiſſimus, ſed redux, gravi vertigine, tumore vultus, febricula & purpura, mox iterum retrocedente afficitur. Haud multo poſt, gravi mentis commotione agitata, incidit in affectum epilepticum, ſub quo dentes valide commordebat, oculi rigebant hiantes, ſenſus omnes erant aboliti, & pulſus ferebatur vehemens & inæqualis. Elapſa hora ab hoc paroxyſmo ad ſe rediens, prorſus cœca erat, & inter vehementes capitis dolores, multum bilioſæ ſaburræ vomitu reddebat. Infuſo clyſmate, atque datis remediis antiſpasmodicis, præcipitantibus, ac diapnoicis remittebant & vomitus & dolores capitis, ſed cœcitas eadem perſiſtebat per quatuor dies, quorum ſingulo ſupra citatus paroxyſmus epilepticus revertebatur. Quum urgerent inſuper continuæ vigiliæ, & dolores vehementer recrudeſcerent, dabantur veſperi aliquot grana pilularum de cynogloſſa, unde nox quietior ſequuta, & quum altero mane ex infuſo theiformi olei Cajaputi tantillum ſumeret, largo per totum corpus perfundebatur ſudore, & cum hoc ſubito recuperabat viſum. Sed elapſa hora, & redeunte cephalalgia, cœcitas plenaria re-

currebat, & altero demum die, remittentibus cunctis doloribus & spasmis, iterum redibat, cum tam felici successu, ut ægra post sedecim dies inter continuos sudores, & visionem & sanitatem perfectam recuperaret.

EPICRISIS.

Quanta serum acre, quod sub exanthematibus purpuraceis ad corporis peripheriam protruditur, intra corpus retentum, machinari valeat mala, præsens quoque testatur morbi historia. Sæpius fit, ut illud per aliquod tempus in corpore delitescens quiescat, & non nisi accedente quadam occasionali causa, suam exercere incipiat tyrannidem. Talis causa in nostro casu duplex fuit, nimium refrigeratio, & mentis commotio, qua utraque gravis spasmus nervoso generi inductus, & hoc cutaneum corticem afficiente, humores noxii majori copia ad interiora, & caput potissimum compulsi fuerunt.

2) Meretur itaque, quæ hic occurrit cœcitas vocari spasmodica, eo quod a spasmo externarum & infernarum partium, humores sursum commoti strictura fortiori & cerebri membranas, unde epilepsia nata, non minus ac oculorum membranas nerveas adfecerint. Hinc factum est, ut, postquam larga accesserat sudatio, inde serum acre evacuatum, spasmi relaxati & ideo cuncta mala depulsa fuerint.

OBSERVATIO IV.

Gutta serena ex subsistentibus variolis.

Infans trimulus, cum vix anni quadrantem attigisset, variolis erat correptus, quæ non legitimam suppurationem passæ, nec rite efflorescentes, tertio post die rursus evanuerunt. Abhinc vacillante sanitate sæpius adflixerunt catharrales molestiæ, & ante annuum tempus abdominis quædam accessit durities. Contra hanc præter alia medicamina datum fuit vomitorium, idque intra unam hebdomadem bis repetitum, unde spontanei vomitus, & alvi fluxus exceperunt, perque decem inhæserunt dies. Tum conquiescentibus his excretionibus, abdomen quoque detumuit, sed virium summus lan-

guor successit, & non obstante cum adpetitu, tum somno integro diu continuavit. Novissime plenaria visus abolitio, oculis illæsis existentibus, supervenit, corpus, licet satis musculosum, adeo tamen debile ac languidum est, ut si ex lecto attolatur, artus quasi collabi videantur, sinistrum brachium frequens tremor occupat, caput est tumidum, & loquelæ summa difficultas. Alvus satis libera, & adpetitus integer est, sed nares perpetuo siccæ, & crebri urgent sudores.

EPICRISIS CVM CONSILIO.

Adfectionum, quæ in præsenti casu variolas subsistentes exceperunt, causa est plethora serosa, sive seri atque lymphæ spissæ ac impuræ magna per totum corpus abundantia, quæ plerisque infantum familiaris esse solet. Hinc catharrales aurium, narium, oculorum, capitis &c. defluxiones in nulla ætate magis frequentes deprehendimus, quam infantili & puerili. In nostro quidem ægrotante variolarum subsistentia primam consequentibus malis dedit occasionem, excrementitii enim humores, qui per hoc exanthematis genus alias excerni solent, pustulis ob nativam forte generis nervosi debilitatem non rite extrusis intra corpus retenti, inquinarunt serosum & lymphaticum laticem. Vnde originem traxerunt catharrales affectus, abdominis durities, & facta materiæ serosæ ad cerebrum & medullam spinalem metastasi, variarum partium resolutiones paralyticæ, ut oculorum, linguæ nervorumque ad brachia & pedes tendentium.

2) Curatio tanti mali solis ferme internis perficienda est remediis, & quidem talibus, quæ viscidıtatem lymphæ resolvendi, ejusque nimiam molem consumendi facultate pollent. Consultum igitur duco, ut sequenti procedatur ratione: Purgato per pulverem Cornachini corpore, omni mane sumatur pulvis ex cinnabaris optime præparatæ granis quinque, lapidum cancrorum granis octo, & mercurii dulcis grano dimidio confectus, quo per sex dies usurpato, interponatur iterum laxans, tumque per sex rursus dies sumto pulvere, repeta-

petatur laxans. Sub hac cura pro potu inserviat decoctum quod ex radicis sarsaparillæ unciis tribus, corticis ligni sassafras drachmis tribus, salis tartari drachma dimidia, cum duodecim aquæ puræ libris in vase clauso coctis paratur, idque etiam loco potus Theæ calidum bibatur, non minus victus sit attenuans, ut non nisi carnes assatæ, & panis similagineus modica tamen quantitate adhibeantur. Deinceps per octo circiter dies corpus omni mane immittatur balneo, quod ex aqua simplici, furfuribus triticeis, & cineribus clavellatis conficitur, & post illud nucha, & os sacrum linimento nervino inungatur, Interne continuetur dicti usus decocti, & sub epulis ad firmandum stomachum propinetur Elixirium ex essentiæ pimpinellæ albæ, gentianæ rubræ ana uncia dimidia, spiritus nitri dulcis drachmis duabus, & olei macis, de Cedro ac cinnamomi ana guttis sex confectum, externe vero naribus admoveatur sal volatile salis ammoniaci siccum, cum oleo majoranæ vero impraegnatum. Ex qua curatione non dubito, quin auspicatus sit consequuturus eventus.

OBSERVATIO V.

Gutta serena spuria.

Duodecim annorum puer, ante aliquot jam annos catharris, coryzæ, tussi, obnoxius, ingruente tempestate valde humida & aquilonia corripitur iterum catharrali febri, quam nono die acerbus capitis & oculorum dolor excipiebat, & tandem plenaria sequebatur cœcitas. In oculis nihil adparebat vitii, nisi quod pupilla adhuc se contrahebat, & puer lucem a tenebris distinguere poterat, ceterum vero & adpetebat bene & egerebat rite. Postquam igitur per integrum semestre, frustra usurpatis varii generis medicaminibus, hoc affectu laboravit, & nostræ curæ traditus fuit, nihil adhibuimus, quam pilulas nostras balsamicas, quavis semel hebdomade adsumendas, & externe linteum balsamo vitæ nostro madidum bis de die fronti & temporibus adplicari curavimus, unde, favente divina gratia factum est, ut intra paucos hebdomades omnem recuperaverit visum.

EPICRI-

EPICRISIS.

Præſens ſerena gutta videtur tantum eſſe ſpuria, quæ a defluxione ſeri, partes nervoſas viſui dicatas obſidente proficiſcitur. Nervus enim opticus, quatenus intra cerebrum continetur, in tali caſu ab omni fere liber eſt læſione, & adducit adhuc fluidum tenuiſſimum ad partes oculi nervoſas, quæ tamen a feroſa colluvie hinc inde compreſſæ, ad recipiendos ſolis omnes radios, & efformandam perfectam viſionem haud idoneæ ſunt. Et hinc obſervamus frequenter, quod infantes ac pueri nimium pituitoſi & catarrhalibus affectibus divexati, ejusmodi imminutiones & viſus & auditus patiantur. Quo in caſu ſolemus quidem remediis anticatharralibus uti, ſed cum hæc in præſenti puero ſufficienter fuerint uſurpata, nihil reſtitit, quam ut roborante ac nervino remedio, quale eſt noſtrum vitæ balſamum, ſtagnantes ſucci diſcuterentur, & infirmæ roborarentur partes.

CAPVT V.

DE

VISVS IMPECILLITATE EX LIPPITVDINE ET SVFFVSIONE.

THESES PATHOLOGICAE.

§. I.

INter morbos oculorum, qui ex nervoſarum partium atonia naſcantur, præcipuos, lippitudo quam Græci ἐπιφορὰν vocant, primas tenere videtur. Eſt hæc ſalſa & acris laticis cum pruritu, dolore & rubore ex oculis fluxio, cum hebetudine eorum juncta. (HOFFM. SYST. T. IV. P. 4.) *Lippitudinis definitio.*

§. II.

Levior species, quænam sit?

Levius hoc malum existit, si in oculi bulbo nullum quidem comparet vitium, palpebræ tamen tument & rubent, fluxio lentescit inque lemas densatur, quibus palpebræ subinde noctu conglutinantur & si hoc ipsum diutius durat,

§. III.

Distinctio 1) a sugillatione

Differt hic affectus a sugillatione, in qua oculi album, quandoque totum, per omnem sui ambitum, quandoque etiam ultra hunc & iridis circulum, rubrum apparet & omnia quæ adspiciuntur rubra videntur. Fit plerumque a causa externa, ut contusione, & a stagnatione in minimis vasculis sanguinis, epiphora vero a lymphæ stagnantis effusione. Differt quoque ab inflammatione oculorum, sive ophthalmia, in qua major dolor & ardor & ingens ad lucis accessum exacerbatio cum febricula & metu suppurationis observatur, nec minus distat in eo, quod epiphora diutius duret, opthalmia celerius dissipetur.

2) ab ophthalmia.

§. IV.

Subjecta, quæ corripit.

Solenne hoc malum est infantibus & pueris, si caput auræ frigidæ exponunt, vel catarrhis, vel capitis tinea laborarunt, præpostere ea sanata. Invadit dein maxime eos, qui tumoribus glandularum in collo, vel circa aures afficiuntur, neque prius discedit, quam sublato tumore & reddito liberiori lymphæ per glandulas transitu. Frequens etiam lippitudinis genesis post variolas & morbillos, quod in his ob æstum & ebullitionem succi temperatam diathesin exeunt & impuram, viscidam ac salsam contrahunt, quæ nisi morbo superato per convenientia depurantia corrigatur, non modo lippitudinem, sed & alios diu durantes morbos post se trahit.

§. V.

Anni tempora quibus invadit.

Datur præterea lippitudo, quæ epidemice infestat & insuetas ac inordinatas temporum anni constitutiones sequitur, maxime vernali & autumnali tempore, & atmosphæræ, exhalationibus subtilis acrimoniæ refertæ vitio debetur, quo tempore etiam ex eodem fonte prodeuntes morbi, ut rheumatismi, gra-

gravedines, impetigines ac vitiligines, pustulæque in cute ulcerosæ regnare solent. Circa solstitium æstivum ego quoque sæpius idem malum ortum observavi.

§. VI.

Ipsa sedes mali potissimum est in glandulis, quarum variæ sunt in oculo. Maxima harum lacrimalis dicta in orbita supra angulum minorem collacata est, manifestum primum faciente STENONE, ex sex septemve ductulis, inter palpebrarum membranas decurrentibus & non longe a ciliis totidem distinctis osculis hiantibus, serum lacrimale salsum fundit, quod a punctis lacrimalibus absorbetur & per peculiarem ductum ad nares fertur. Dein in cantho oculi majori plures acini glandulosi consistunt, qui glandulis sebaceis accensentur & serum lentescens plorant. Sub palpebris etiam delitescunt glandulæ, ab inventore Meibomianæ vocatæ, & a MORGANI in sebacearum numerum relatæ, quæ juxta dorsum palpebræ eleganti ordine positæ, ad limbum hujus oculis hiant, e quibus stillare videtur illa, quæ in oculorum morbis palpebras conglutinat materia. *Sedes ejusdem anatomice demonstratur.*

§. VII.

Jam, quandocunque excretoria hæc glandularum, ex nerveis & fibrosis tunicis conflata organa, a sero subtili acri, vel etiam ab acribus effluviis arroduntur, nerveæ glandularum membranulæ crispantur & spasmodice contrahuntur, ut sanguinis per arteriolas advecti refluxus, ob venas constrictas, minus libere fieri possit, sed tubuli glandulosi a secedente sub mora hac sero, plus justo amplientur, & hac ratione ingens fiat seri salsi lacrimalis effusio. *Vnde veniat effusio seri salsi.*

§. VIII.

Ruborem & dolorem jungi, acrimoniæ humoris effluentis tribuendum, cui sæpe tanta salis acris copia instar ammoniaci, præsertim in scorbuticis inest, ut ex drachma una seri in lippitudine effusi, grana duo salis muriatici acerrimi, leni tantum evaporatione, obtinuerim, quod tamen ratione odoris & saporis multum differt a sale illo, quod post urinæ exhalationem restat, luculento indicio, peculiarem plane & mechanicam *Vnde robur & dolor?*

 esse

esse glandularum & oculi tubulorum excretiorum stricturam, ut serum salsum sine contagio sulphuris fœtidi, ut in urina & sudore fit, admittat.

§. IX.

Prognosis.

Quasdam notas, ex quibus quid eventurum sit colligere possimus, quam optime tradidit CELSVS *Libr. VI. cap. VI. Si simul & lacrima & tumor & crassa pituita cœperint, si ea pituita lacrimæ mista est, neque lacrima calida est, pituita vero alba & mollis, tumor non durus, longæ valetudinis metus non est. At si lacrima multa & calida, pituitæ paulum, tumor modicus, idque in uno oculo est, longum id sed sine periculo, futurum est. Idque lippitudinis genus minime cum dolore est, sed vix ante vigesimum diem tollitur, nonnunquam per duos menses durat, quandoque brevius finitur. Tumor magnus, si sine dolore est, & siccus, sine ullo periculo est, si siccus quidem, sed cum dolore est, fere exulcerat, & nonnunquam ex eo casu fit, ut palpebra cum oculo glutinetur. Ejusdem exulcerationis timor in palpebris pupillisve est, ubi, super magnum dolorem, lacrimæ salsæ calidæque eunt, aut etiam si, tumore iam finito, diu lacrima cum pituita profluit. Peius etiamnum est, ubi pituita pallida aut livida est, lacrima calida aut multa profluit, caput calet, a temporibus ad oculos dolor pervenit, nocturno vigilia urget. Est etiam genus aridæ lippitudinis quod* ξηροφταλμίαν *Græci appellant. Sub hoc neque fluunt oculi, sed rubens tantum & cum dolore quodam fere levi ac prurigine graves sunt, & palpebræ citra duritiem ullam noctu prægravi pituita, inhærescunt, quantoque minor generi huic impetus, tanto finis minus expeditior est.*

§. X.

Suffusionis signa.

Ad eas, quæ visum lædunt, affectionum species, referri quoque debet suffusio, quæ vulgo pro cataracta incipiente vel spuria habetur. Hac qui laborant de simulacris vagarum rerum, de nigris punctis, muscis oculis observantibus, vel, quod pejus est, de nebula

nebula, de aranearum telis, de teneriori rete, quibus oculi tecti sunt, conqueruntur.

§. XI.

Fit hoc vitium, vbi aqueus pellucidus humor ab admixtis corpusculis & moleculis opacis, propter nimis dilatata vasculorum adducentium oscula, pellucitatem ex parte amittit atque variæ & obscuræ, præsertim in chartis & parietibus candidis visui imagines sistuntur, adeo ut quo major sit hujus humoris opacitas, eo major objectorum obscuratio. *Genesis.*

§. XII.

Vt horum vitiorum ratio & natura eo liquidius appareat, repetendum ex physiologicis est, tres in oculo humores numerari, aqueum, vitreum & crystallinum. Aqueus dicitur, qui utramque oculi cameram, tam anteriorem, quæ inter corneam & uveam, quam posteriorem inter uveam & lentem crystallinam, replet, quantitate est exiguus, sed admodum fluidus, hic subjecto blando igne sine spuma leniter exhalat, relictis valde exiguis & pellucidis moleculis salsis. Vitreus aqueo densior est, posteriorem oculi partem retinæ vbique contiguus occupat, hic mole longe major priori cochleari argenteo inditus, suppofita candelæ flamma, protinus in aquam limpidam liquatur & totus sine ebullitione in halitus solvitur, relicta identidem massa spissa, exigua valde, salsi saporis. Prunis ardentibus injectus hic humor non ut aliæ ex animantibus partes fœtidum exhalat odorem. Crystallinus reliquis solidior, eodem modo tractatus in liquamen non convertitur & igni injectus flammam concipit & graveolentem spargit odorem. Deinde vitreus & aqueus nec a rectificatissimo vini spiritu neque a spiritu vitrioli mutatur aut coagulatur crystallinus vero inde turbidus fit & pellucidiatem amittit. *Oculi structura anatomica experimentis probatur.*

§ XIII.

Ex his curiosis a me institutis experimentis clare apparet, vitreum & aqueum parum inter se ratione indolis & mixtionis differre, crystallinum autem, qui exsiccatus in meras lamellas discindi potest, ex partibus longe solidioribus & salino quoque sulphu- *Consectaria experimentorum.*

 reis

reis esse conflatum, aliam quoque esse originem humoris aquei & vitrei, quam crystallini. Ille enim ex tenuissimis arteriolarum & vasculorum lymphaticorum osculis in uvea & choroidea tunica gignitur, vitreus vero ex tenerrima lympha, quam vehunt vascula arachnoidea, venit ac nutritur. Crystallinus in ipso utero producitur, suum augmentum & conservationem a vasculis in tenuissima arachnoidea & propria membranula existentibus & tenuissimam lympham plorantibus nanciscitur. Neque dubium videtur, quin purissima, quæ nutrit oculos eorumque humores, lympha circulari motu per adducentia & abducentia vasa feratur.

§. XIV.

Ratio exponitur, quomodo humores peccantes suffusionis causa sunt.

Hisce cognitis liquet, originem suffusionis in lymphæ ocularis vitio positam esse. Nam quum hic humor valde diaphanus, purissimæ & homogeneæ naturæ esse debeat, adeo ut cum liquido tenuissimo, quod nervi vehunt, pene similem naturam habere videatur, qualis non modo nutriendis oculorum humoribus, sed & eorum membranis roborandis inserviat, fit omnino, ut, quando ipse per morbosam diathesin, crassus, impurus ab heterogeneis & opacis terrestribus particulis redditus per oscula vasorum admodum dilatata & diducta ad interiora oculi transfertur, humores turbidis evadant & naturalem pellucidatem suam amittant.

§. XV.

Subjecta.

Ex hisce jam facile colligere licet, quare omnes illi, qui ob lymphæ spirituosæ subtilis in sanguine defectum, imbecillarum virium sunt, ut senes, vel diuturno morbo afflicti, aut qui nimium sanguinis profuderunt, vel diuturna mœstitia, anxiis curis, assiduis vigiliis macerantur, vel etiam intempestiva & nimia venere usi sunt, tam prompte & facile in suffusionem & visus hebetudinem atque caliginem incidant. Neque minus hypochondriacos, vitæ addictos sedentariæ, qui pigra alvo atque ventriculi inflatione laborant, item cachecticos, quorum corpus multis impuris succis abundat, maxime, quando purgantis, sudoriferi aut balnei calidi improuide admissi vehementia humores in motum acti ad caput pelluntur, hisce vitiis subjectos fuisse, non semel sed frequentius observavimus.

Atque

Atque etiam, si plethora nimium vrget, in iis, qui consuetas sanguinis per scarificationem, per sectionem venæ neglexerunt, vel qui solennes & criticas salutares per uterum, per anum fluxiones, non amplius, aut deficientes experiuntur, ejusmodi oculorum, de quibus nunc agimus, vitia, crebrius observantur, nam ex nimia sanguinis & humorum abundantia protinus eorum spissitudo atque impuritas suboriri incipit, quatenus, ob tardiorem progressum, nec satis fluidi redduntur, neque ab heterogeneis & excrementitiis partibus depurantur.

§. XVI.

Memoratu præterea dignum est, hanc visus imminuti speciem, qua omnia per nebulam cernuntur, statas suas habere periodos, ita ut pluries observare licuerit, certis tantum temporibus illam infestasse, postea vero sponte remisisse atque ex toto commodis remediis fuisse sublatam. TIMÆVS a GVLDENKLEE *Libr. I. cap. XXVII.* casum communicat matronæ, gravi febre semitertiana laborantis, quæ ingravescente paroxysmo de oculorum caligine & obversantibus ante oculos corpusculis conquerebatur, remittente vero febre cessasse hæc omnia, & illa ipsa retrocedente, tanquam symptoma iterum accessisse memorat. Nos recordamur quoque, maculas & alia quæ visui objiciuntur, crescente luna incrementum, decrescente vero decrementum cepisse, & mense Martio potissimum hoc malum infestasse. Ex quibus signis simul dignoscitur differentia, qua suffusio maxime sese distinguit a cataracta vera. Hæc enim non tam facile ratione temporis aut magnitudinis variat, sed pertinacius insistit & fit præcipue, quando irregulares opacæ atomi congrediuntur & tunicam quasi solidam constituunt, aut, ut rectius quidem cum recentioribus existimatur, si tunica crystalloides primum densa fit & opaca, postea vero totum corpus crystallinum multis lamellis per naturam suam instructum, aridum, exsuccum & opacum evadit.

Habet periodos.

Differt a catarracta.

§. XVII.

Oculorum vitia id habent cum morbis nervorum commune, ut, quo diutius inhærescant, eo difficiliorem sanationem

Prognosis.

recipiant & levissimis ex causis revertantur, interdum quoque in graviorem morbum transmutentur, idque non sine ratione, nam solidorum textura, structura & robur longo tempore ita invertitur & destruitur, ut tardo admodum modo ac gradu curatio contingat. Atque hoc est, quod vulgo consuetudinem & habitum habere dicitur.

CVRATIO CVM CAVTELIS.

§. I.

Interna remedia externis anteponenda, adjuncta diæta.

Recta lippitudinem sanandi ratio, utique potissimum in edulcoratione seri salsi ejusdemque derivatione ab oculo ad alia loca & in glandularum nimis remissarum robore restituendo, consistet. Nos quidem pro certo affirmamus, incipiens malum solo potu copioso infusi Theiformis, ex herba Veronicæ & semine fœniculi, ad aliquot libras, cum regimine diaphoretico per aliquot dies sumti, brevi & expedita curatione fuisse expugnatum. E contrario, certum pariter, illud difficulter admodum sanationem recipere, si a diathesi humorum scorbutica invalescente fuerit enatum, nec cedere, nisi accedat prudenter instituta cura lactis, vel vaccini, cum aqua Selterana nupti, vel etiam seri lactis dulcis nostra methodo parati, nec non fontis medicati mineralis & martialis, interpositis idoneis laxantibus & diaphoretico temperantibus pulveribus. Frustra enim omnis medicatio per alia remediorum genera, præsertim externa, tentatur, nisi interna hæc prius fuerint usurpata. Opus tamen etiam est, ut exacta victus & vitæ ratio accedat, vitando salsa, acida & acria, nec non frigus, & abstinendo a vino & spirituosis, immo cerevisiæ potu, & sumto ordinarii potus loco decocto ex rasura cornu cervi, radice scorzoneræ & semine fœniculi, usurpatis simul crebrius vesperi ante decubitum pediluviis ex aqua dulci.

§. II.

Usus externorum.

Externa, ut in aliis oculorum passionibus, sic & in hoc vitio circumspecte adhibenda. Hæc inter tamen non sine fructu frequentius usus sum unguento, ex butyro insulso, saccharo Sa-

ro Saturni & vitriolo albo debita proportione composito, quod ad magnitudinem pisi cantho oculi majori inditum, efficaciter, si prius internis rite fuerit prospectum, huic malo medetur, discutiente simulque roborante qua gaudet virtute. Serio itaque monendi sunt ii, qui perperam omnino & ophthalmiam & epiphoram nimis refrigerantibus, adstringentibus vel acribus collyriis & unguentis excipere solent, quibus rebus, præsertim ubi rubor & dolor oculum tenet, vix quidquam datur perniciosius. His enim oculi tabem, corrugationem, suffusionem, nec non epiphoram chronicam, rubentem, siccam & asperam fuisse inductam, quin palpebrarum exulcerationem concitatam experientia abunde satis docet. Si etiam sicca plane epiphora existit, abstinendum ab externis exsiccantibus, multo magis acribus, & oculus potius cataplasmate ex mica panis triticei, lacte & croco tepide fovendus est.

§. III.

Quid setaceis, fonticulis & vesicatoriis tribuendum, in pertinacibus ejusmodi oculorum vitiis mitigandis, loquuntur observationes Medicorum & encomia de iis passim. Nos tamen molestis his & incertæ efficaciæ auxiliis medentes melius posse supersedere censemus, si tantummodo ex inventione mea vesicatorium ex uncia una Emplastri de meliloto & pulveris cantharidum drachma una paratum, grossi magnitudine, nuchæ applicent, idque quotidie recens imponendo, exesam leniter cutem & apertam per aliquot menses jubeant. Tum enim mira seri impuri effluit copia, & non tantum hi, sed alii etiam capitis morbi, exinde levantur egregie. *Usus setaceorum, fonticulorum & vesicator;*

§. IV.

In suffusione sic dicta spuria curanda, quum ipsa ab impuris ac crassioribus in oculorum humores, propter auctum sanguinis & humorum versus superiora impetum, delatis moleculis proveniat, multum omnino auxilii situm est in venæ-sectione vel cucurbitulis nuchæ applicatis, hac tamen observata cautela, ut, si fluxus hæmorrhoidalis aut mensium irregularis vel suppressus huic malo causam præbet, sanguis in pe- *Suffusionis curatio per V. S. & leniter evacuantia.*

de mittatur, vel prius in superioribus & dein in inferioribus loco vena tundatur, ceterum vero semper sanguinem in loco propinquiori detrahere e re erit. Posthæc haud minoris usus sunt leniter ex rhabarbaro & foliis sennæ evacuantia, aut nostra vel alia methodo confectæ pilulæ balsamicæ. Nobis in memoria sunt exempla, ubi ejusmodi visus obfuscationes per intervalla remittentes & redeuntes cum adspectu humorum in oculo turbidorum divina adjuvante gratia feliciter expugnavimus. Quodsi enim humorum incursus ac impetus a capite & oculis ad alia loca divertitur & humores crassi, impuri per convenientia remedia educuntur, fit omnino, ut per abducentia vascula, quæ HOVIVS nervoso-lymphatica vocat, impuri succi absorbeantur & per adducentia puri advehantur, atque hac ratione pristina humoribus claritas reddatur.

§. V.

Per analeptica. At vero, ut supra dictum est, ingenti vitium jacturæ, vel defectui laudabilis lymphæ ad humores oculorum nutriendos necessariæ, origo plerumque hujus mali debetur. In ejusmodi vero casu analeptica & conveniens victus ratio, fugiendo omnia, quæ pravos & spissos ingignunt succos, plus valent & præstant, quam ingens collyriorum vel aliorum medicamentorum apparatus.

ENARRATIONES MORBORVM.

OBSERVATIO I.

Visus imminutio per lippitudinem cum paralyticis & soporosis affectibus complicata. VIr quidam septuagenarius, robustæ & nunquam non sanæ constitutionis, media hyeme dum mane e lecto surgit de insolita virium prostratione conqueritur, quam sensuum abolitio, ambulandi impotentia, & continuus mox exceperunt sopor. Vocatus medicus impositis brachio vesicatoriis, & ordinatis externis spiritibus ac linimentis effecit quidem, ut discusso sopore æger haberet melius, præsertim, quum subinde vena in pede tunderetur, & fonticulus brachio infligeretur. Verum enim vero, graves adhuc morbi supersunt reliquiæ, quarum hæ potissimæ observantur: Visus tam imbecillis

lis eſt, ut litteras cognoſcere nequeat, oculi perpetuas fundunt lacrymas, & dexter imprimis noctu adeo conglutinatur, ut mane vix aperiri queat. Præterea dextrum brachium ſpuria paralyſi reſolutum, ſiquidem manu nec arripere, nec tenere quid valet.

EPICRISIS CVM CONSILIO.

Nullæ equidem manifeſtæ hoc in caſu occurrere videntur cauſæ, quæ recenſita mala generare potuiſſent, at qui ad ætatem ægrotantis, & tempus, quo ægrotare cœpit reſpexerit, illius morbi ſufficientem inveniet rationem. Senes enim licet illibata gaudeant ſanitate, per naturæ tamen neceſſitatem corpus debile tandem nanciſcuntur, indeque notabilem ad morbos acquirunt proclivitatem. Cui cum accedat aeris frigida & hyemalis conſtitutio, quæ morbis paralyticis ac ſoporoſis præ aliis favet, ex facili poteſt fieri, ut ejusmodi affectibus præter ſpem & opinionem corripiantur. Quo magis autem his in ſubjectis cauſæ morborum ſunt intrinſecæ ac velut naturales, eo difficilior eſt curatio. Validiora enim & generoſa cuncta exulare oportet remedia, & non niſi ea conducunt, quae roborante ac nervina virtute debilitatis ſuccurrunt partibus. In praeſenti ergo caſu praeter blanda laxantia, & Elixir nervinum, praeſcripſi balſamum vitae meum, idque & externo, nucham & tempora inungendi, & interno uſui, mane aliquot guttas ex infuſo meliſſae capiendi, commendavi, atque hoc praeſtantiſſimo remedio per menſem & ultra uſurpato, adfectus hic evanuit & vires egregias ſenex recipere cœpit.

OBSERVATIO II.

Sereniſſimus princeps, annorum ſexaginta, robuſti & bene valentis corporis, per viginti & ultra annos, menſe Junii, ſingulis fere annis, gravi & acri oculorum fluxione cum rubore, dolore & viſus obnubilatione ad ſex interdum ſeptimanas moleſte perſeverante torquebatur. Poſtea ſponte ceſſavit malum. Ad avertendam hanc moleſtiſſimam paſſionem claros

Viſus obnubilatio periodica.

& peritos consuluit medicos, qui multiplici medicatione usi sunt, quæ in sanguinis detractione per venæ-sectionem in brachio, in fronte, per hirudinum applicationem circa aures, & scarificatione in nucha & dorso consistebat. Apposita quoque sunt vesicatoria & setacea nuchæ, sed omnia irrito plane effectu. Nam appropinquante solstitio æstivo protinus malum celerrime oculos occupabat. Narravit mihi serenissimus hunc casum, eodemque malo denuo affectus consilium a me petiit. Quæsivi ex eo, an nunquam usus fuerit pediluviis, id quod vero factum esse negabat, præsertim quum non perspicere possit, quomodo læsis oculis succurrere valeant. Ego vero in multis & permagnis oculorum vitiis mirabilem me abnotasse eorum effectum affirmavi, & ut eorum usum admitteret maximopere suasi. Annuebat consilio, & postquam modum præparandi & applicandi illum, qui ab ejus servitio erat, edocui, bis de die mane & ante cubitum illis usus, intra trium dierum intervallum tam præsens & efficax levamen expertus est, ut oculis claritas, mox evanescentibus dictis incommodis, restituta fuerit. Quem auspicatissimum effectum mihi nunciavit lætissimus.

EPICRISIS.

Ad illustrationem hujus casus adhuc pertinet, personam hancce Serenissimam mane a multis retro annis nudis pedibus, nec recto satis abdomine per aliquot horas sub die ambulasse, idque maxime æstivo tempore. Ex quo jam facile rationem adparere existimo, quare hic affectus quam maxime circa tempus solstitiale afflixit, sub quo ingens æstus auctiori intestina agitatione humoribus particulas salino sulphureas acres ingignit, quarum exitus per infimas & extremas partes frigore præclusus ejusmodi metastasin ab exterioribus constrictis ad caput & oculos, jam ad receptivitatem promte dispositos, producit. Cum vero pediluvia opportune adhibita insignem transpirationem, quin etiam interdum sudorem movendi polleant, ex eo jam utilissimus eorum effectus patet

lucu-

luculentissime. Cordatum itaque meum fuit consilium, ut inposterum Sereniss. a praua illa consuetudine se retraheret & matutinum frigus æstivo tempore quam sollicite caveret. Quo effectum est, ut sequenti anno ab hoc malo plane liber evaderet.

OBSERVATIO III.

Epiphora tumore glandularum in collo sustentata.

Puer annorum decem, succi plenus, prœcocis ingenii, sub primis statim ætatis annis varia in capite exanthemata patiebatur, siquidem & crusta lactea & postea tinea capitis illud occupabant diuque affligebant. Sequebatur dein tam acerba cum dolore ex oculi fluxio eorumque noctu conglutinatio, ut lucem adspicere propter doloris augmentum non valuerit, quare in loco tenebricoso semper se continere tenebatur. Tanta erat hujus affectus contumacia, ut nullis a celeberrimis etiam Medicis præscriptis internis & externis remediis cederet, bonæ indolis puerum per integrum annum & ultra affligens. Quum parentes optimi etiam meam requirerent opem, curatiori instituto examine, glandulas colli tumentes deprehendi & cerebris ventris torminibus cum alvo adstrictiori puerum tentari ipsumque ab ineunte ætate dulcibus delectatum audivi. Hisce cognitis, quæ sequuntur remedia præscripsi: Primo ad alvum laxiorem reddendam rhabarbarinas passulas bis in hebdomade ante prandium sumendas suasi. Loco cerevisiæ decoctum radicis chinæ & altheæ, cichorei, glyzyrrhizæ ex aqua bibendum præcepi, interposito pulverum absorbentium cum pauxillo cinnabaris usu. Ad discutiendos glandularum tumores emplastrum manus Dei, quod describitur in pharmacopœa Domini Charras, cum unguento dialtheæ permixtum applicatum fuit. Vltimum denique & præstantissimum remedium præbuit temperatum nostrum emplastrum vesicatorium, quod nuchæ applicatum, sine ullo dolore vitiosum serum in magna copia eliciendo, intra mensis spatium tam exoptatum præstitit effectum, ut ex toto hic pertinax affectus, oculis claris redditis, superatus fuerit.

EPICRISIS.

Retulit mihi pater, Vir litteratus, temperamenti pure sanguinei, sese in pueritia iisdem capitis vitiis & oculorum passionibus diu fuisse obnoxium, quæ, frustra omni curatione adhibita, superveniente demum narium hæmorrhagia cessassent. Ex succorum in infantibus & pueris abundantia, præsertim si nimium voraces sunt & fructibus vescuntur multifariis, eiusmodi capitis & oculorum vitia progigni, experientia satis confirmat. Sed frustra omnis generis remedia, imprimis externa adhibuetur, nisi temperantia in victu tenui, potusque præcipue dilutus & alvi laxitas accedat, qua tumores glandularum in collo, qui fovent & sustinent ob vitium stagnantis lymphæ oculorum passiones, commode resolvuntur. Ex omnibus vero optime proficiunt, quæ vitiosam lympham a parte affecta ad alia loca derivant & evehunt. Quem in finem usi sumus emplastro nostro vesicatorio frequentissime & felicissime. Interim, sine ullis externis immediate oculis applicatis, quæ, nisi cautissime adhibeantur, nocent, feroces oculorum adfectus sanari posse hac curandi methodo edocemur,

OBSERVATIO IV.

Lippitudo per malum vitæ regimen in plenariam visus priuationem terminata.

Serenissimus Princeps annum agens quinquagesimum, sanguineo-cholericæ constitutionis, naturæ alias bene valentis & robustæ, immoderatiori vini potui & cerevisiæ valde saturatæ ac spirituosiori per omnem vitam adsuetus, multis jam annis circa æquinoctia fluxum cum euphoria hæmorrhoidalem expertus est. Evenit aliquando, ut per frigoris vehementiam subito hic fluxus substiterit. Sequebantur mox cum ventris dorsique doloribus & hemicrania & cardialgiæ, quibus acris ad oculos fluxio superveniebat. Per venæsectionem in pede remittebant quidem hæc mala, sed remansit dolorifica cum rubore in oculis fluxio, quum Serenissimus pocula in seram usque noctem protrahere & mane sub tempestate aeris humida & frigida venationibus indulgere, quam immutato vitæ regimine consueto oculos a frigore defendere mallet. Hinc vero

vero proh! dolor factum est, ut, malo subinde aucto, oculi naturalem suam constitutionem, colorem, figuram, magnitudinemque & claritatem indies magis magisque amiserint, insequente postea plenaria visus privatione. Cui removendae a celeberrimis undique Medicis & artificibus remedia, sed frustra, hactenus sunt requisita.

EPICRISIS.

Graves & chronicas omnis generis passiones, solis medicamentis sine convenienti vitae victusque ratione sanari non posse, abunde non experientia solum confirmat, sed & constans antiquissimorum Medicorum, inque primis Galeni, adsertio fuit. Si quis enim a quibus originem morbus traxit, ea fugere recusat, quo modo valere is possit equidem non video. Quum vero non laudabilis, principum maxime, ea sit consuetudo, ut praecepta diaetetica vel rarius, vel prorsus non admittant, sed medicamentis jucunde tractari velint, non mirum est, saepius morbos eorum, facilioris alias & promtionis sanationis, sanari non posse. In tali, qualis noster est, longo & difficili admodum affectu levibus diaeteticis quam pharmaceutiticis remediis uti solitus sum. Jubeo, ut a vino, cerevisia crassiori, a carnibus, ovis, placentis, acribus, salsis & acidis aegrotantes abstineant, e contrario vero aquam frigidam, quin etiam calidum herbae appropriatae infusum ex aqua, magna in copia pro potu sumant & alvum inprimis laxiorem lenissimis laxantibus servent.

OBSERVATIO V.

Vir generosus, quinquaginta & aliquot annorum, temperamenti sanguineo-phlegmatici, vitae aulicae jam per plures annos innutritus, inordinatum habebat vitae genus, siquidem crebro excessum committebat in potu vini dulcis fructibusque horaeis nimium delectabatur, in venatione quondam autumnali caput ventis fortiter spirantibus inopportune exposuit. Postero die de capitis dolore pressorio conquerebatur, quem fluxio

Visus hebetudo ex lippitudine ab incongrua diaeta orta.

fluxio in oculis acris adſpectu lucis ſemper increſcens cum rubore & dolore ſequebatur. Quod malum, neglecta victus ratione, idoneiſque mediis contemtis, indies majora cepit incrementa, & quia ſimul rei venereæ deditus erat, nec a vini potu liberaliori abſtinebat, tum grave factum eſt, ut in utroque oculo pene viſum amiſerit. Multos ideo conſuluit Medicos & variis, quæ hinc inde commendabantur, collyriis, ſed inani plane effectu, utebatur. Ranam per medium diſciſſam interiori oculi parti ſuperimponebat, quod crebro uſu ab aliis comprobatum ipſique commendatum nihil proficiebat. Per annum & dimidium hoc moleſto affectus malo petiit a me quoque opem. Ego proſpexi primo loco diæreticis remediis & ne potui aſſumeret cereviſiam vel vinum, ſed aquam frigidam, ſuaſi. Deinde pediluviis valde temperatis frequentius ex meo conſilio uſus eſt paulo longiori in iis mora. Tum interdictis omnibus externis ſimplex tantum & vulgare ut in uſum vocet, remedium commendavi, ut videlicet ſalina ſua jejunus, antequam ſurgat & poſtea quoque oculos illinat frequentius. Quibus ſimplicibus cum diu uſus fuerit, accidit, ut, diſcuſſa prorſus vitiata materia, viſus clarus cum naturali oculorum conſtitutione reſtitueretur.

EPICRISIS.

Sicuti nullæ fere partes corporis tam variis vitiis morbisque ſubjectæ ſunt, quam ipſi oculi, ita etiam vix ullæ partes ab improvida externorum, quæ collyria vocantur, applicatione grauius patiuntur damnum, quam illi ipſi, ſiquidem inde graviter exacerbantur & in deterius plane mutantur. Cautiſſime itaque quod ejusmodi affectibus, externis, alias maximopere laudatis, utantur Medici, tanquam monitum ſumme neceſſarium experientia ſat edoctus ſcribo. In præſenti morbo mirabilem ſane ſaliua ægri jejuna oculis inuncta præſtitit effectum, quod remedium vulgo etiam non ignotum. Nam ſubtili ſuo ſale alcalino volatili, quo refertus eſt, penetrans hic humor inſignem diſcutiendi ſpiſſeſcentes humores facultatem habet, hinc

hinc non ſine inſigni fructu in phligtenibus atque tuberculis cutim defœdantibus adhibetur. Ex quibus apparere cuilibet poteſt, gravia oculorum vitia ſimplicibus & promtis remediis ſubinde rectius removeri poſſe, quam compoſitis & arte pharmaceutica vel chymica laborioſe compoſitis. De utilitate aquæ frigidæ in hiſce morbis egregie commentatur CELSVS Libr. I. cap. V. *Neque vero his ſolis, quos capitis imbecillitas torquet, uſus aquæ frigidæ prodeſt, ſed iis etiam, quos aſſiduæ lippitudines, gravedines, deſtillationes, tonſillæque male habent. His autem non caput tantum quotidie perfundendum, ſed os quoque multa frigida aqua fovendum eſt, præcipueque omnibus, quibus hoc utile auxilium eſt, eo utendum eſt, ubi gravius cœlum Auſtri reddiderunt.*

OBSERVATIO VI.

Viſus caligo a malo hypochondriaco.

Vir Generoſus, qui iam ſexageſimum attigit annum, officio admotus principis, quod multum curæ, ſollicitudinis ac laboris in mente, neque minus ingentem per varia itinera fatigationem cum multa actorum lectione ad multam noctem producta requirebat, iam ab aliquot annis pathematibus hypochondriacis, frequentibus cardialgiis cum vertigine, hemicrania, alvique ſtipatione iunctis obnoxius, fonte ſoterio Pyrmontenſe eum inſigni fructu, aliquoties uſus eſt. Nunc ante annum & ultra de viſus hebetudine & dolore interni oculi preſſorio, neque minus de moleſta circa præcordia ſenſatione, vulgo Ubelkeit, circa veſperam maxime, conquerebatur. Variabant hic ſecundæ adverſæque res. Mox enim hoc vitium evanuit, mox recruduit, ſed ante anni dimidium indies increvit, adeo ut nulla fere eiusdem fuerit remiſſio, dolore ſimul tum caput perpetuo affligente, qui tamen poſt ſomnum ex parte ſiluit. Præterea moleſtus circa præcordia ſenſus cum virium defectione & dolore artuum tenſivo genua & pedes præſertim torquente frequenter quum virum generoſum afficiebat, a me petiit conſilium. Ego fontem Egranum cum convenienti vitæ victusque regimine per III. hebdomades bi-

bendum & ſingulis diebus circa decubitum pedes ad genua usque in balneum tepidum immergendos ſuaſi. In prandio Elixirio Viſcerale temperate balſamico Vir Generoſus uſus, loco cereviſiæ aquam Selteranam potui ſumſit. Dein emplaſtrum noſtrum temperatum veſicatorium ſine incommodo per menſem & ultra nuchæ impoſitum magnam ſeri impuri copiam extraxit. Quæ cura tantæ fuit efficaciæ, ut oculis bene habentibus & legere & ſcribere optime potuerit haud de ullo amplius incommodo conqueſtus. Verum ſcena non multo poſt fuit mutata. Nam ex improviſo quodam caſu, qui eius animum ingenti perculit mœrore, protinus cuncta priora mala, ingens ſcilicet oculorum caligo cum dolore premente, dolor cardialgicus & artuum tenſivus cum magna virium iactura revertebantur, quibuscum etiam usque eo conflictatur & conſilia ſibi expetit.

EPICRISIS.

Sicut complures capitis affectiones, ut vertigo, aurium tinnitus & difficultas, cephalalgia, hemicrania, ubi ſuas ſervant periodos, ex vitio ſtomachi & primarum viarum ſæpius originem ſuam trahunt, ita & oculorum ſtatis temporibus recurrentes morbos, obnubilationes, caligines, viſus hebetudines, fluxiones, ex colluvie humorum in hypochondriacis provenire non modo præſens caſus docet, ſed & crebriori obſervatum habemus experientia. Geneſis horum affectuum ita procedit: A colluvie vitioſorum humorum in tunicis ventriculi nervoſis ſpaſticæ fiunt ſtricturæ, per quas, quum liber ſanguinis per venas compreſſas tranſitus intercipitur, maior eiusdem redditur adpulſus ad caput eiusque partes, ubi in vaſis minimis ſtagnans eiusmodi moleſtias producit. Neque vero oculi ab eiusmodi fortiori appulſu & congeſtione ſunt immunes, quum tunicæ eorum omnes tenuiſſimis vaſculis lymphaticis & ſanguiferis ſunt refertæ, in quibus facile humorum circuitus poteſt turbari. Ex quo fundamento nunc ex facili tam fauſtæ acidularum aliorumque remediorum operationis redden-

denda erit ratio. Ex hoc igitur casu id maxime discere possunt artis nostræ tyrones, quanta vis & vehementia insit animi perturbationibus, adeo ut etiam morbos iam quiescentes, imo sublatos, sine ullis aliis causis accedentibus repente reuocare possint. Denique cautionem quoque exinde depromere possunt, qui per fontium salutarium virtutem convaluere, ut præter meliorem vivendi rationem, tranquillam quoque & ab affectibus immunem mentem, quantum licet, custodiant.

OBSERVATIO VII.

Visus imminutio oculi dextri ex suffusione.

Vir annorum quadraginta duorum, robustæ ac plethoricæ corporis constitutionis, a primis jam annis lauto victu & largiori vini potu, nunquam autem venæ-sectione usus, nullum per omnem vitam graviorem morbum, nisi crebras in juventute sangvuinis e naribus fluxiones expertus est, quæ dein cessantes haud redierunt prius, quam superiori anno magno cum impetu. Haud ita pridem longo itinere per concitatiorem equitationem confecto, ad convivium invitatus & binis diebus vino Hungarico obrutus breviter post truculentis vexatur doloribus colicis gravi diarrhœa stipatis, inter quam strias quasdam deposuit cruentas, quas pro intempestivis hæmorrhoidum excretionibus habere nulli dubitamus. Præterea venationibus nimium deditus Vir generosus die æque ac nocte, ut totum corpus, ita oculos maxime aeris exposuit injuriis, hinc subito ante tres abhinc anni quadrantes hebetudinem visus sensit oculi dextri, qua aciem eiusdem ita debilitatam conquerebatur, ut omnia quasi per nebulam videret, nec ab homine hominem, licet minori distantia remotum, rite posset distinguere, altero ceterum oculo illæso existente.

EPICRISIS.

Sanguinis nimiæ abundantiæ & tenacitati primam hujus mali originem deberi, nemo non videt. Omissa enim tam per naturales vias quam per artem sanguinis detractione, facile eiusdem ab infernis partibus ad superiores fieri potuit meta-

tastasis, præsertim quum, collectis in primis viis per inordinatam diætam cruditatibus, ventriculi vires debilitatæ & humores spissiores cum flatibus generati sunt. Sanguis itaque versus caput apulsus & circa oculum præcipue dextrum congestus ob tardiorem ibi per minima vascula progressum stagnavit, unde denegato tenuissimi succi nutritii ulteriori affluxu humores oculi crassi turbidique redditi videndi claritatem imminutam produxerunt. In instituenda igitur cura eo respeximus, ut debita ventriculo vis & chylo subtilitas restituatur, ut sanguinis mole per ejus missionem & tenuem victum imminuta excretionibus eiusdem naturalibus via apperiatur, & denique, ut caput, inque primis oculus a congestionibus liberatus corroboretur. Id quod potissimum convenienti stomachicorum & tonicorum usu, subjunctis simul pediluviis, quæ miram habent a superioribus ad inferiores partes derivandi facultatem, efficere studuimus. Præter ea hac observatione adhuc prorsus confirmamur, vitiorum morborumque, qui oculos invadunt, causam nimis sæpe in primis viis atque imo ventre repositam esse & radicatam, atque ideo in curatione ad eam aptis præsidiis tollendam respici omnino deberi. Neque id profecto satis iunioribus medentum inculcari posse existimo, in gravioribus morbis causam non tam in humorum dyscrasia atque intemperie, quam in motuum vitio & aberratione, qua humores & sanguis locum suum naturalem mutare coguntur, quærendam & inveniendam esse.

CAPUT VI.

DE AUDITUS VITIIS EX ATONIA.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

AUditus vitia, quæ ex atonia partium nervoſarum & membranacearum aurem conſtituentium plerumque proficiſcuntur, ad tres potiſſimum redigi poſſunt claſſes. Prior eſt, quando ſonitus tinnientes, ſuſurrantes, murmurantes, campanarum ſtrepitum æmulantes, aliique innumeri, qui tamen nullam extra corpus habent cauſam, audiuntur, tumque malum tinnitus & ſuſurrus aurium adpellatur. Alter eſt δυσηκοΐα ſeu βαρηκοΐα, auditus gravitas, quando ſoni extra nos excitati perceptio ipſius magnitudine minor eſt, & tertia denique ſurditas, ſeu perfecta auditionis abolitio. *Deſcriptio affectuum auditus.*

§. II.

Cuncta hæc vitia, ſi ſpectes originem, eodem ferme nituntur fundamento, gradu tamen diverſo, & ſunt vel tranſitoria, quæ ſanis ſæpius, uti quidem videntur, accidunt hominibus, vel perpetua, nunquam non morboſi quidpiam ſecum habentia. Hæc vero jure dicuntur vel idiopathica, quæ ex læſione partium aurem conſtituentium, & intra oſſeam cranii thecam reconditarum primario ſuboriuntur, vel ſympathica, quæ ex aliarum partium, ut ventriculi vitio natales ſuos mutuantur, aliisque morbis accedunt. Illa utplurimum infeſtant continuo, hæc per intervalla redeunt, ſuntque non raro vertigine, dolore capitis, oculorum hebetudine, ventriculi imbecillitate, ructuoſis, patulentis, aliisque ſymptomatibus ſtipata. *Eorundem differentia.*

§. III.

Quædam ex auris structura annotata.

Quorum causas & formalem rationem si velimus perscrutari, opus erit, quædam nostro scopo inservientia ex auris structura, indeque explicanda auditionis ratione præmittere. Neque enim copiosi in tradenda auris fabrica erimus, sed duntaxat notabimus, 1) internas ejus partes, cavitates, mæandros, fornices, circulos, gyros, miro artificio fabricatos, investiri periostio, quod est membrana tenuissima, vasculis arteriosis quam plurimis, tenuem humiditatem perpetuo plorantibus, plena. 2) hanc membranam esse propaginem & expansionem portionis mollis nervi acustici, ex protuberantia medullæ oblongatæ transversali egredientis, & per foramen auditorium internum, petroso ossi insculptum internam aurem ingredientis, eademque ratione ac retina in oculo visus, hanc auditus verum organon constituere, quippe in ea soni colliguntur, per nervi continuationem ad commune sensorium pro distincta perceptione transferendi. 3) Ejusdem nervi, qui septimum exhibet par, duram, ut vocant, portionem cum ramo quinti pariter ac octavi seu vagi paris communicare, & chordam illam, quæ membranæ tympani subtensa est, efficere. 4) arteriolas in aure distributas nerveos ramulos in suo itinere comitari. 5) tubam Eustachianam, primum osseam, deinceps cartilagineam, & denique membranaceam hiari in palatum, & non solum cum externo aëre, qui ore & naribus hauritur, communicare, verum etiam tenuem humiditatem, quæ in aure interna ex continua perspiratione colligitur, in oris cavitatem, ne auditum turbet, evacuare.

§. IV.

Quibus modis auditus lædatur generatim.

Quodsi ergo membranæ nerveæ in aure reperiundæ iusto tensionis, a debito nervei fluidi influxu pendentis gradu gaudeant, sanguinis per arteriolas circuitus sit regularis, ductus Eustachianus pariter ac reliqui rite constituti ac aperti sint, & reliquæ partes aurem constituentes bene conformatæ, tum auditus, qui est perceptio soni, seu motus aëris elastici per corpus sonorum producti tremuli ac undulatorii, sine ul- lo

lo peragetur vitio. Hinc autem e contrario adparebit, auditum generatim vitiari, si vel partes ac cavitates auris internæ præternaturaliter sint constitutæ, malæ conformatæ, obstructæ, ulceratæ, vel inprimis tuba Eustachiana clausa ac obturata, vel humorum per vasa cursus inordinatus, vel denique membranæ nerveæ nimis relaxatæ, aut ultra gradum naturalem tensæ.

§. V.

Speciatim a mala constitutione partium.

Sic auditus difficultas, & ipsa demum surditas datur nativa, ex mala organi auditorii conformatione originem trahens, & omnem respuens curationem. Idem vitium pariunt externæ capitis & aurium percussiones, contusiones, ac violentiæ, unde colaphos ita infligi posse notum est, ut tinnitus aurium inde exoriatur, daß einem die Ohren davon gellen, ex bombardarum forti explosione auditionem imminui, permultis comprobatur exemplis, & eos', qui diu inter tormenta bellica versati fuerunt, die Artilleristen, ætate provectiori plerumque fieri surdos docet experientia. Non minus audiendi facultas vitiatur, a meatus auditorii, tympani, ossiculorum auditus &c. arrosione, & exulceratione, nec non peregrinis aurem illapsis, & tam aëris ingressum impedientibus, quam ipsas membranas cum dolore afficientibus, ut insectis, pisis &c. atque muci illius subpinguis ac flavi, qui glandulis tubulisque minimis in meatu auditorio secernitur, & ceruminis nomine venit, induratione. Nec denique silentio prætermittenda ea auditus vitia, quæ ex tuba Eustachiana, quacunque de causa obstructa natales mutuantur, hinc enim aëris reciprocus per os & aures aditus & reditus impeditur, atque tenuioris in aure secretæ humiditatis excretioni obex ponitur, unde & tinnitus & obauditio propullulant. Sæpius id fit sub salivatione, si caput præsertim auræ frigidæ boreali, quæ reprimit viscidos succos, exponitur, qualem casum post caput mercurio inunctum recenset TIMÆVS a GVLDENKLEE *L. 1. ep. 29.*

§. VI.

- - a spasmo & siccitate auris.

Variis quoque modis auditus læditur a spasmo, nimia siccita-

citate, rigiditate, & interdum velut occaleſcentia nervearum & membranacearum partium, quæ organon auditionis conſtituunt, quo in caſu auris interna & meatus auditorius plane ſiccus, omnique humore etiam pinguiori deſtitutus viſitur. Quanquam enim talis nimia membranarum acuſticarum tenſio illum ſæpius affectum producat, quo acutiores ſoni non ſine moleſtia & dolore audiri poſſunt, attamen exinde quoque gravitas auditus cum ſuſurru tinnituque non raro proficiſcitur. Hoc vitium poſt phreneticos, maniacosque morbos crebro remanet, nec non a vehementi capitis, ſudore madidi, perfrigeratione, nimiis diuque protractis vigiliis, diuturna capitis ad radios ſolares expoſitione, omnibusque cauſis, quæ corpus exſiccant, & ſuccos tenues, roſcidos, lymphaticos conſumunt, ſuam trahere obſervatur originem.

§. VII.

- - a laxitate partium acuſticarum.

De his autem affectibus nobis non eſt ſermo, ſed de iis tantum agere conſtituimus, qui a nimia nervorum & membranarum acuſticarum relaxatione vel plenaria atonia oriuntur. Quorum licet tres ſuperius adduxerimus ſpecies, eas tamen ita comparatas deprehendimus, ut eandem originem, easdemque cauſas, licet gradu diverſas, agnoſcant, quæ generatim in humorum ad aures decubitu, & inde pendente relaxatione partium dictarum conſiſtunt. Quod ſpeciatim tinnitum ſuſurrumque attinet, excitatur ille, ſi cauſæ intra aurem internam adſint, quæ nervos acuſticos in tremulum ac undulatorium, externis campanarum aut aliis corporis ſonori ſonis ſimilem motum abripere valent. Tales in malo recentiori, corporibusque ſanguine plenis non aliæ ſunt, quam rapidiores ac fortiores arteriolarum, membranas aurium perreptantium, nervosque earum comitantium pulſationes, quæ maiorem ſanguinis ad caput, auresque congeſtionem & in iis factam ſtagnationem ſequuntur. Hæ vero ſtagnationes ſi diutius perſiſtunt, diſtendunt vaſa, relaxant membranas, ſubſiſtensque ſanguis naturali maiorem tenuioris ſeri quantitatem per poros vaſorum dimittit, quod intra meatus internos in vapores reſolvitur,

tur, & ſic, accedente præſertim ductus Euſtachiani obſtructione, indeque impedito tam aeris, quam vaporum exitu, auget tumultus, murmura, ac tonitrua aurium. Eadem quoque ratione ſtagnatio ſanguinis pariter ac copioſior ſeri tenuioris exhalatio, comprimendo nervos, ſufficientem liquidi tenuiſſimi influxum remoratur, inducit membranarum laxitatem, unde ſoni externi debilius percipiuntur & generatur auditus difficultas, quæ compreſſis penitus nervis, ceſſanteque omni fluidi nervei influxu, in perfectam omnino mutatur ſurditatem.

§. VIII.

Cauſæ mediatæ tinnitus aurium.

Quicquid igitur congeſtionem ſanguinis ad aures, vicinasque iis partes, & celeriorem atque rapidiorem eius per arteriolas acuſticas circuitum producit, id ad tinnitum, ſuſurrum, aliasque auditus læſiones contribuit. Hinc frequenti confirmatum habemus experientia, quod ii, qui ſanguine abundant, & quibus ſanguinis motus ad caput directus eſt, quod fit ab alvo adſtricta, ſpaſmis abdominis, fluxu hæmorrhoidum & menſtruorum ceſſante vel ſuppreſſo, partium extremarum nimia perfrigeratione, incurrant dolorem capitis gravativum, vertiginem, atque tinnitum, qui continuante ſanguinis ſtagnatione, accedenteque demum membranarum atonia, gravem parit auditum, ac tandem ſurditatem, rarius in utraque ſimul aure locum habentem, ſed ex una in alteram progredientem. Ex eodem fundamento explicanda erit ratio tinnitus, qui inflammationem partium auri vicinarum, parotidum &c. comitatur, aut in febribus acutis continuis ex raptu humorum ad caput evenit, deliriique eſt prænuntius. Nec rarum eſt eos, in quibus conſuetæ narium hæmorrhagiæ ceſſarunt, inprimis ſi docentium munere fungentes, crebros alta voce ſermones facere coguntur, corripi gravi ac pertinaci aurium tinnitu, cum auditus gravitate vix ſanabili, qualem caſum in huius SYSTEMATIS *Tom. IV. Part. II. pag. 30.* allegavi.

§. IX.

Auditus vitia ex vitio ventriculi & hypochondriorum.

Quæ affectiones auditus uti ſunt idiopathicæ, ita ſympathicæ potius merentur adpellari, quarum fomes in primis viis exi

existit, quæ per periodos recurrunt, vel saltem suos remissionis & exacerbationis habent gradus. Causa nimirum in ventriculo, & prava alimentorum digestione hæret, unde flatus copiosi generantur, qui distendendo ventriculum ac intestina, comprimendoque vasa abdominis sanguinea humores maiori quantitate ad superiores partes cogunt, quorum in aure stagnatio ad tinnitum & auditus difficultatem contribuit. Quemadmodum vero pathemata in primis viis per certa intervalla ingravescunt, ita quoque tristem & dolorificam in capite ac auribus per periodos ludunt scenam. Hinc obauditioni ex hac causa provenienti obnoxii potissimum sunt hypochondriaci, & flatulentis morbis laborantes, in quibus sæpius citra omnem expectationem evenit, & brevi iterum evanescit, quod exprimentes dicunt: **Es ist mir auf einmahl was vor die Ohren gefallen, daß ich fast nichts hören kan.** Hinc etiam observare licet, eiusmodi vitia solis sæpenumero stomachicis, carminativis, & accuratiori diæta prorsus debellari.

§. X.

Auditus vitia ex decubitu serosorum humorum ad aures.

Imminuitur porro, vel plane aboletur auditus, a decubitu serosorum humorum vel ad principia nervorum acusticorum, vel ad internas auris cavitates. Prius fit in affectibus soporosis, apoplecticis, hemiplecticis, paralyticis, & iis omnibus, qui a colluvie serosa, cerebrum inundante originem trahunt, quin interdum difficultatem auditus & surditatem post lethargum & insultum apoplecticum sequutam observavi. Posterius contingit 1) si excretiones seri mucidi consuetæ per nares, ut in coryza, simul & semel cohibentur, vel sponte cessant, ubi serum illud ad aures decumbit, & membranas acusticas relaxat, præsertim in senilibus ac debilitatis corporibus. 2) critico quasi motu in febribus continuis, exanthematicis, maxime catarrhalibus malignis seu petechizantibus, Hungaricis, & quæ caput cum eius dolore ac delirio afficiunt. In his surdaster eiusmodi status extra dies potissimum criticos evenit, bonique utplurimum ominis esse solet, sed prospiciendum, ut talis obauditio inter initia convenienti medicina debellatur, ne radicata vires medicas eludat.

§. XI.

Causæ remotiores & subjecta obauditionis.

Lento denique pede auditus gravitatem incurrunt, qui per vitæ genus inordinatum ut totius nervosi systematis, ita speciatim membranarum acusticarum debilitatem humorumque simul impuritatem sibi contraxerunt. Hinc iis vitiis obnoxios potissimum deprehendimus senes, cacochymicos, scorbuticos, qui veneri nimis indulserunt, potibus inebriantibus abusi fuerunt, aut diuturna tristitia ac mœrore vires corporis consumserunt. Non minus laxitatem membranarum auris, & insequentem obauditionem patiuntur, qui in tempestate humida, nebulosa, vappida diu versantur, aut in locis palustribus, vel conclavi udo commorantur, nec non, qui per longum tempus defluxionibus catarrhalibus capitis & glandularum circa fauces sitarum laborarunt, tensionem enim nervearum membranarum nimia humiditate insigniter minui, multis constat experimentis.

§. XII.

Quo tempore exacerbentur auditus vitia.

Notatu præterea dignum, & aurium tinnitum, & auditus difficultatem pro diversitate causarum diversa ratione ac tempore exacerbari. Qui dictis vitiis a sanguinis congestione ad caput sunt obnoxii, eorum exacerbationem circa æquinoctialia tempora, vere scilicet & autumno experiuntur, quoniam eo tempore humores magis commoveri, & congestiones augeri solent. Qui autem ex ventriculi, primarumque regionum vitio auditum gravem patiuntur, male habent post sumtos coctu difficiliores ac flatulentos cibos, eo quod flatus, quo copisiores generentur, eo magis humorum ad caput raptum efficiant. Qui denique ex serosi humoris decubitu, laxitateque nervorum surdastri sunt, mali sui insigne augmentum percipiunt cœlo existente nebuloso, gravi, pluvioso, quod videlicet talis tempestas laxitatem membranarum acusticarum magis auget, quæ vicissim iis est solatio, qui ex nimia aurium siccitate inciderunt auditus difficultatem.

§. XIII.

Prognosis.

Omnes auditus læsiones curatu sunt difficiles, nisi enim

inter prima initia corrigantur, inveteratæ raro medelam admittunt, quæ eo fit intricatior, quo profundius caussæ intra osseam auditus thecam, aut ipsum plane cerebrum sunt absconditæ. Qui in plethoricis, atque debilitatis corporibus capitis dolorem gravativum atque vertiginem sequitur tinnitus, aut auditus difficultas, sæpius infaustum apoplectici insultus exhibet præsagium, quando vero in phrenitide, Hungaricaque febre, non sequente narium fluxu, contingit, delirium portendit, surditati vero succedens delirium, iuxta HIPPOCRATEM malum. At surdaster status in petechizante febre circa dies criticos, urina existente cocta, eveniens, bene omnino iubet sperare.

CVRATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

QVemadmodum vix ullus morbus curatur, nisi eius causa removeatur, & medendi artificium in eo potissimum consistit, ut iusta causa cognoscatur; Sic idem in aurium adfectibus est summopere necessarium. Neque vero in his causarum modo diversitas, sed etiam temporis, per quod durarunt, diuturnitas respicienda, quoniam aliam recentia, aliam inveterata auditionis vitia requirunt curationem. At cum nobis de iis potissimum sermo est, quæ ex flacciditate & laxitate nervorum membranarumque & facto ad eas humorum decubitu sub oriuntur, eorum curationem tribus recte complectemur momentis, quæ in eo consistunt, ut 1) impetus ruentium ad caput humorum derivetur, 2) stagnantes in aure succi discutiantur, & obstructiones reserentur, ac denique, ut 3) influxus fluidi nervei sufficiens restituatur, adeoque robur membranarum instauretur.

§. II.

Quomodo affluxus sit derivandus.

Primæ indicationi satisfaciunt 1) venæsectiones, quæ sanguinem imminuendo, æqualem eius per corporis ambitum circulum promovent, raptumque a capite derivant. 2) Alvum laxantia, flatuumque excretionem iuvantia, qualia, si malum

malum in corporibus ſanguine pleniſſimis, & ſpasmis imi ventris obnoxiis recens ortum fuerit, leniora mannata, rhabarbarina, vel clyſteres eſſe debent. Ubi vero inveteravit affectus in ſubiectis ſeroſis ac pituitoſis, efficaciora ex uſu ſunt laxantia, ut infuſa vinoſa, quæ per epicraſin operantur, & pilulæ cephalicæ, quarum exemplar ſupra *Cap. I. pag. 18.* allegavimus. 3) Pediluvia tepidiora ex aqua fluviatili, furfuribus triticeis, cineribus clavellatis, quippe quæ humores efficaciter a capite revocant, & in ambitum corporis exteriorem ac inferiorem invitant. 4) Veſicatoria ſuris pedum admota, quæ in ſubiectis pituitoſis, ubi ſeroſa colluvies malum induxit, egregiæ ſunt utilitatis.

§. XIII.

Alteram indicationem explent, quæ vim ſerum viſcidum ut in toto corpore, ita præſertim in capitis receſſibus diſcutiendi, reſolvendi ac evacuandi poſſident. Ex internis præter laxantia huc ſpectant 1) diaphoretica, pro ſubiectorum & cauſarum ratione ſeligenda. Sanguinei enim, plethorici, & qui ex orgaſmo ſanguinis vitia auditus patiuntur, poſcunt diaphoretica fixa, abſorbentibus & nitroſis nupta, nec non infuſa theiformia intra lectum cum blando regimine potanda, ſic enim ſolo potu Caffée tinnitum diſcuſſum novi. Phlegmatici & defluxionibus catarrhalibus obnoxii ex ſpiritibus bezoardicis, cum eſſentiis catarrhalibus ac reſolventibus iunctis ſolamen percipiunt, ut ſunt ſpiritus bezoardicus Buſſii, liquor cornu cervi ſuccinatus, eſſentia ſuccini, pimpinellæ albæ &c. 2) diuretica, quorum in morbis capitis ſeroſis excellentiſſima eſt efficacia, ex iis reliquis palmam eripit tinctura antimonii acris, quæ cum eſſentia ſuccini, & liquore cornu cervi ſuccinato combinari poteſt. Scorbuticis vero, atque cachecticis interna reſolventia, attenuantia, & ſic dicta antiſcorbutica, quorum princeps eſt ſerum lactis, fructum pollicentur ampliſſimum. *Quomodo ſtagnatio diſcutienda.*

§. XIV.

Quod externa huic ſcopo inſervientia attinet, ex iis, ſi con- *Quæ diſcutiendi ſcopo conveniant externa.*

congestio sanguinea, & stasis inflammatoria malum sustineat, principem locum tuentur sacculi discutientes & camphorata, magis in sicca forma, quam cum spiritu vini adplicanda. Ubi vero laxitas a seroso decubitu subest, in Galliis præsertim inter arcana referuntur olea expressa, & in iis infusæ cantharides, cuius liquoris aliquot guttulæ auribus instillantur. Excitant quidem sævissimos, & tantos cum ardore dolores, qui vix tolerari queunt, sed intra paucas horas ea tormenta, cum redeunte sæpius auditu, remittunt. Modus operandi in eo consistit, ut acriusculis ejusmodi remediis dolorificus in relaxatis membranis sensus excitetur, quo illæ ad spasticam contractionem proritantur, eaque discutiunt atque expellunt stagnantes succos. Porro hoc fine laudari solent pinguedo viperarum, oleum amygdalarum amarum, essentia ac medulla castorei, gossypio auribus immittenda, nec non suffitus ex decoctis baccarum lauri, juniperi, florum chamæmeli, sambuci, salviæ, verbenæ, rorismarini &c. & HARTMANNVS commendat vaporem ex herba absynthii cum lacte decocta auribus admittendum.

§. V.

Quæ prosint externa roborantia.

Vi tertiæ indicationis ex usu sunt roborantia tam interna, quam externa. Ex internis egregii sunt usus Elixiria carminativa, visceralia, stomachica, præsertim ubi vitium in primis hæret regionibus, ea enim dissipando flatus, juvandoque digestionem, humorum ad caput congestionem præpediunt. Inter externa prærogativam obtinet balsamus vitæ meus, qui nerveis partibus, tremulum spasmodicum motum in iis excitando, robur reddit. Prostant hoc etiam fine varii spiritus acustici, ut *Mindereri*, *Mynsichti &c.* aqua reginæ Hungariæ, Anhaltina cum spiritu salis ammoniaci, rorismarini, liquore cornu cervi succinato permixta, auribusque cum gossypio intrusa, & imprimis moschus & ambra auribus amica censeri, & in aquis cephalicis soluta adplicari solet. In humidioribus subjectis, & quæ frequenti coryza infestantur roborandi intentione inspergendum raso capiti suadeo pulverem ex succino,

no, benzoe, caryophyllis, radice iridis florentinæ, rasura ligni aloes &c. Quod denique diætam ac regimen attinet, eam ex superioribus licebit repetere, nec est, quod moneamus, nisi ut caput & aurium confinia ab omni frigido & humido aere probe muniantur curioseque velentur. Quem in finem, sub vehementiori præsertim zephyri flatu, caput cacupha adversus aeris contumeliam defendere præstat, cuius hæc formula esse potest: Recipe radicis cyperi rotundi, seminis nigelli, succini, benzoes, styracis, iridis Florent. singulorum unciam unam, moschi drachmam semis, florum anthos, lavendulæ, rosarum ana Pug. tres, serpilli, maiorani ana unciam dimidiam. M. F. P.

CAVTELÆ PRACTICÆ.

§. I.

Cautela circa usum topicorum.

Quemadmodum in oculorum vitiis multæ gravesque noxæ ab externorum, maximeque collyriorum incauto usu propullulant, ita in aurium affectibus idem fieri observamus, siquidem varia experimenta & tentamina per instillationes liquorum spirituosorum, oleosorum, pinguium & humectantium, vapores ex decoctis nervinis & cephalicis, suffimigia ex gummatibus & eiusmodi plura, plerumque cum damno adhibentur, nisi prius causa materialis, malum fovens, congruis internis fuerit debellata adminiculis. Inprimis ut in omnibus nervorum, ita quoque auditus a debilitate vitiis summopere cavendum a vaporosis & opiatis medicaminibus, siquidem mali causam non tollunt, & laxitatem membranarum acusticarum magis adaugent. Cautius etiam cum cucuphis suaveolentibus, quas pro roborando capite solent adhibere, mercandum est, quoniam multis sunt adversa.

§. II.

Circa venasectionem.

Sanguinis missiones in tinnitu aurium, gravitateque auditus, quæ a nimia sanguinis copia, eiusque congestione ad caput originem traxit, commodissimum habet locum, maxime si suppressio vel imminutus fluor mensium ac hæmorrhoidum

dum antecesserit, quo in casu venæ-sectio in pedibus instituta fructum pollicetur amplissimum. At si narium hæmorrhagiæ cohibitæ tinnitus causam præbeant, eas, si opportuna fuerit ætas, stylo naribus intrusa revocare multum juvabit, earum vero emansio, per ætatis rationem facta, resarcienda venæ-sectionibus circa singula æquinoctia in pede instituendis, siquidem harum omissio malum, licet iam sit debellatum, revocare valet.

§. III.

Quomodo tractanda obauditio catarrhalis.

Quæ catarrhalibus defluxionibus stipata sunt, auditus vitia, efficaciora laxantia, infusaque vinosa, nec non mercurialia postulant, & præterea victus tenuis exsiccans omnem fere pharmacorum vim superabit, nec contemnendam eo in casu efficaciam suffimigia ex temperatis gummatibus præstabunt. Sæpe etiam fit, ut achores, tinea capitis, scabies, aliæque efflorescentiæ præmature consolidatæ & exsiccatæ auditus relinquant gravitatem, quo in casu præter laxantia, & pulveres diaphoreticos cum floribus sulphuris permiscendos, vesicatoria atque fonticuli, derivando materiam exanthematicam operæ prætium faciunt. Si serosæ per nares excretiones cohibitæ auditus difficultatem excitaverint, non est alienum, sal volatile ammoniaci siccum, oleo maioranæ impraegnatum crebro naribus admovere.

§. IV.

- - in hypochondriacis, ac scorbuticis.

Ubi auditus vitia sunt periodica, & hypochondriorum malam constitutionem pro causa agnoscunt, annitendum est, ut ventriculus a sordibus repurgetur, atque suum recuperet tonum, sicut præcedente Tomo Cap. de malo hypochondriaco docuimus, & observavi sæpius, molestissimum aurium tinnitum in hypochondriacis sæpius evenientem, unica absorbentis dosi fuisse curatum. Qui scorbuticam humorum diathesin, & vasorum minimorum obstructiones patiuntur, bene sibi consulunt, si aquis mineralibus cum debito regimine utantur.

§. V.

§. V.

Quæ auditus gravitas ex nimia ſiccitate membranarum nata fuit, poſcit balnea emollientia, infuſa decoctaque lubricantia & humectantia, atque iuvat tum omnino oleum amygdalarum dulcium auri adfectæ immittere aut pinguedinem anguillæ tepidam inſtillare. Præterea nocent vere olea auri improvide infuſa. Exterius proſunt fomenta emollientia & paregorica, quorum optimum præbet panis ex furno recenter exemtus, cui balſamus vitæ adſpergitur. Ubi vero cerumen aurium coagulatum, &, quod ſæpius fit, inſtar gypſi eſt induratum, abſtinendum a nimio humectantium & oleoſorum, quæ vulgo ſolent commendari, uſu. Optimum potius eſt conſilium, ſi lac, vel quod melius, eius cremor tepide ope ſyphonis infundatur auri, vel vapor ex pane calido, e furno extracto, & diſciſſo eidem immittatur, hinc enim blando vapore penetrat & emollit viſcidam tenacemque materiam.

- - a ſiccitate membranarum.

- - a cerumine indurato.

§. VI.

Quando tuba Euſtachiana interius obſtructa tinnitui, ſurditatique cauſam præbet, præter interna ſuccos viſcidos colliquantia & evacuantia, commendantur maſticatoria, ut radix angelicæ, imperatoriæ, pyrethri, maſtix, zinziber &c. quorum vis proxime pertingit ad affectum locum. Laudantur hoc etiam fine ſternutatoria, quippe quæ motum concuſſorium excitando ſæpe expellunt inhærentem materiam, & eadem in hoc caſu opem tuliſſe, teſtis eſt Tvlpivs *Lib. I. Obſ. 35.*

- - ab obſtructione ductus Euſtachiani.

§. VII.

Cum a nimio ſanguinis ac humorum motu ad caput & auditus organa, nimiaque humiditate propter perſpirationem ſufficientem cohibitam ibi collecta & ſecedente, pleræque auditus difficultates ſuboriantur, maxime omnium curandum eſt, ut caput in continua & moderata perſpiratione conſervetur & ab iis omnibus, quæ eam ſufflaminant, probe defendatur, cuius generis ſunt balneum, conclave, in quo æger dormit,

- - a tranſpiratione prohibita.

mit, vappidum & declive, capitis post ſudorem refrigeratio, maximeque omnium eius lotio.

ENARRATIONES MORBORVM.

OBSERVATIO I.

Tinnitus aurium a plethora.

Illuſtriſſima in vigore ætatis conſtituta fœmina valde obeſa, per multos iam annos in matrimonio vixit prole deſtituta & quoad animi corporisque functiones bene ſemper valuit, niſi quod ante aliquot abhinc annos confeſtim vertigine cum gravi aurium tinnitu iuncto correpta per intervalla fuerit. Contra hæc mala ſuaſu medicorum variis remediis & præcipue aquis Schwalbacenſibus uſa eſt, hisque poſterioribus tam felici ſucceſſu, ut vim mali fractam paulo ſentiens, recidivæ metum omnem abiiceret. At vero, paucis abhinc menſibus non modo vertigo in caducam tranſiit, verum etiam tinnitus cum graviori auditus læſione denuo invaſit, quibus ſimul everſio complicatur ventriculi cum reiectione multæ pituitæ, quæ modo gravior, modo levior ſæpius recurrit. A medicamentis balſamicis & calidioribus peius, melius vero a diluentibus & ſanguinis orgaſmum ſedantibus Illuſtriſſ. habere ſolet. Ceterum ſat bene ipſi uterina ſuccedit purgatio, & ad minuendam propter lautum vitæ genus plethoram, ter ſingulis annis ſanguinem e vena ſecta detrahendum curat. In tali rerum ſtatu mihi demum in conſilium vocato quæſtio fuit propoſita: An ab aquarum Spadanarum interno & externo Aquisgranenſium thermarum uſu exoptatum ſperare liceat auxilium?

EPICRISIS CVM RESPONSO.

Clariſſime ex hac morbi hiſtoria elucere arbitror, a ſola temperati & boni ſanguinis nimia in corpore bene valente & plethorico diffluentia vertiginem cum auditus labe poſſe ſuboriri. Sanguinis quidem detractionem ter per annum Illuſtriſſima fœmina admiſit, ſed quum nimio ſanguine turgida ſine prole vixit lautiorique diæta uſa eſt, plus ſuperflui ſanguinis generavit, quam per V. Snem & menſium fluxum, ſatis

ſatis fortaſſe parcum ac moderatum, fuit conſumtum. Quæ cum mecum perpenderem, præter ternas V. Snes conſuetas, alternatim quoque ſcarificationes eodem numero inſtituendas & loco potus ordinarii Selteranam vel communem aquam cum quarta vini parte remixtam bibendam ſuaſi. Præterea a cœna vitaque deſide, quibus dedita erat, abſtinere iuſſi, &, quæ ſalutares antea fuerunt, Schwalbacenſes acidulas iterum potandas, quam experimentum cum fontibus Spadanis denuo faciendum conſultius duxi. Balneum vero thermarum Aquisgranenſium, quæ ob minerale ſulphur, quo abundant, nimis calidæ ſunt, quum in morbis capitis, præſertim qui a plethora fiunt, nunquam ſalutares deprehenderim, reprobavi.

OBSERVATIO II.

Tinnitus aurium in hypochondriaco & hæmorrhoidario.

Vir annum agens quadrageſimum ſecundum, temperamento præditus cholerico-ſanguineo, iam inde a teneris iuventutis annis a nimiis lucubrationibus tinnitu aurium leviori cum continua aurium nariumque ſiccitate laborauit. Aliquot nunc effluxerunt anni, quum tanta hicce affectus incrementa ſumſit, ut in altera aure horologii pulſus, in altera tintinabuli ſonitus perpetuo percipiatur, qui omnem prope ſomnum adimendo vires mirum debilitat. Quod peculiare ſymptoma longe maiori vrget vehementia, ſi quando iracundia, aut vehementes corporis commotio, aut ſanguinis quædam a vini generoſi potu ebullitio præceſſit. Præterea nec capitis dolor, nec vertigo ſollicitat, niſi quod autumnali nonnunquam tempore ſub humida aeris temperie dolores ceruicis tenſiui invadant, auditusque tum temporis ſimul aliqua fiat obtuſio. Cruentas ſedes rarius expertus æger per aliquot iam annos hæmorrhoidibus cæcis affligitur, qui urunt & tument cum magno pruritu, quibus in ordinem redigendis bina per annum V. Sne ad unciam dimidiam utitur, qua ſanguis colore & conſiſtentia bonus detrahitur. Cœna hucusque ſemper maior fuit prandio, alvique officium rite ſemper conſtitit. Conſultus ego præter V. Snes

 con-

consuetas scarificationes quoque alternis mensibus triduo ante & post nouilunium suscipiendas, crebrumque pediluviorum usum cum hirudinum ad venas hæmorrhoidum tumentes adpositione suasi, tum vero, ut animi affectibus probe sibi æger temperet, a cœna abstineat optimeque corpus contra aeris, præsertim autumnalis iniuriam defendat, & potui ordinario vinum cum tribus aquæ partibus dilutum bibat, consului. Aurium vitio specialius succurrendum duxi essentia moschi cum spiritu rosarum, liliorum conuallium & florum chamomillæ R. parata, quam bombaci instillatam auri sæpius indere iussi. Quibus probe observatis se breui noster egregie levatum vidit.

EPICRISIS.

Quando cholerici & hæmorrhoidarii auditus vitio obnoxii sunt, scarificationes V. Sne longe efficaciores deprehendi. Insuper notabile in hac morbi historia est, quod in iuventute a nimiis lucubrationibus vitaque sedentaria & exorta inde ventriculi imbecillitate malum originem suam repetat, nec perfecte curetur, sed per plures annos, maxime si diætæ accedat vitium, affligat. Docemur denique, aurium vitia, præsertim tinnitum gravem & pertinaciorem a sanguinis magis & humorum vitio eorumque motu ad caput & præsertim auditus organa vitioso, quam a partium auditum constituentium læsione ortum trahere, quod tum maxime fit, si malum per tempus remittit, postea reuertitur.

OBSERVATIO III.

Rheumatismus aurium a sanguinis defectu.

Fœmina viginti annos nata, macilentioris corporis habitus vitæque sedentariæ admodum addicta alvi adeo constrictæ est, ut vix sexto die rite deponat, cui vitio simul appetitus magna iungitur prostratio, haud fallax digestionis læsæ testis, ob quam fit, ut si forte in cibis adsumendis paululum excedit, nauseosam circa præcordia molestiam statim persentiat, quam copiosi

copiosi ructus sequuntur. Jam per tres integros menses gravi hæmicrania cum vehementi aurium, inprimis sinistri lateris laborat tinnitu, qui ex somno experrectæ ingentes creat molestias & ab humida frigidaque aeris intemperie nunquam non intenditur. Accesserunt insuper aliquot abhinc hebdomadibus dolores in nucha tensiui, qui in brachiis, maximeque sinistro, ad digitos usque protensi misere nostram excruciant. Pedes, qui plerumque frigidi sunt, summa tenet lassitudo, neque, quod maximum est, recto modo & ordine procedit menstrua purgatio, quæ cum vitio capitis auriumque exacerbato utplurimum orta per quatuordecim dies durat, copiosa demum muci albi excretione subsequente.

EPICRISIS CVM CONSILIO.

Recte omnino ea, qua ægrota nostra laborat, affectio dici potest rheumatica capitis, cuius proximam causam in stagnatione & decubitu seri circa membranas capitis & eas maxime, quæ aurem internam, præsertim sinistri lateris inuestiunt, reponendam esse ducimus. Occasionem huic malo præbuit ingens ob excessivam menstruam purgationem motuum vitalium imbecillitas, qua humores hinc inde in partibus neruosis & musculosis stagnantes dolores tensiuos & grauatiuos cum insigni lassitudine inducunt, in intestinis vero flatus & spasticas stricturas seu pathemata hypochondriaca suscitant. Nam instar regulæ practicæ probe tenendum esse reor, ab inopia & defectu boni ac temperati sanguinis pariter atque a nimia eius abundantia & capitis & intestinorum morbos, qui mali hypochondriaci consueto nomine veniunt, excitari. In hoc casu primo omnium symptomati urgentiori, atroci videlicet capitis dolori succurrendum duxi, eo quod ea dolorum ac spasmorum indoles ac potentia est, ut universam tam functionum naturalium quam motuum vitalium œconomiam non modo turbet & pervertat, verum etiam genuinam convenientium remediorum in sanando efficaciam impediat. Præscripsi itaque

que linimentum nervinum ex quatuor liquoris noſtri anodyni & una balſami vitalis parte compoſitum, cum linteo duplicato fronti & temporibus bis de die applicandum, utpote quod diſcutiente roboranteque & anodyna virtute ſua mitigandis capitis doloribus mirifice opitulatur. Deinceps uſum elixirii noſtri ſic dicti viſceralis temperati, quod omnibus anthypochondriacis palmam præripit, inter prandium ad roborandam ventriculi & inteſtinorum vim digeſtricem, interpoſito nonnunquam laxante rhabarbarino, ordinatoque pro potu ordinario decocto radicis chinæ cum portione cinnamomi & corticum aurantiorum recentium, commendavimus. Quorum remediorum frequenti uſu negotium menſium in ordinem redactum, vitiisque primarum viarum ſublatis, conveniens omnibus ſolidis partibus robur conciliatum per Dei gratiam effecimus.

OBSERVATIO IV.

Auditus gravitas per inediam ſanata.

Vir generoſus, Conſiliarius Aulicus, quadrageſimum annum nondum ingreſſus, conſtitutionis, ut ex pleno corporis habitu floridaque facie apparebat, ſanguineo - phlegmaticæ, ob maiorem paulo ciborum appetentiam a dimidio anni pinguior factus, ab eodem tempore obtuſum & graviorem animadvertit auditum, quem aere præſertim pluvioſo ita ingraveſcere conquerebatur, ut vix vllam vocem diſtincte ſatis percipere valeret. Multis quidem ſed fruſtraneo effectu uſus adminiculis, me tandem ad aulam Principis ſui vocatum conſuluit. Tum ego hancce auditus labem ſine medicamentis me curaturum promittens, curam per inediam hoc modo inſtituendam ſuaſi: Primo omnium, purgato probe corpore & ſanguine per V. Snem euacuato, ab omnibus iuſculis pinguibus, ovis, piſcibus carneque cocta abſtinere iuſſi, & nihil quotidie carnis præter eam, quam libra dimidia ponderat, portionem aſſatæ cum viginti aliquot paſſulis exacinatis & prunis coctis admiſi. Dein, loco panis panem bis coctum & pro potu con-

ſueto Decoctum Chinæ, graminis & ſarſaparillæ bibendum commendavi, quo itidem ſingulis diebus mane ad aliquot patellas calide hauſto corpus ad blandum in lecto ſudorem componere deberet. Ut tandem vini potus ſit modicus, motus inſtituatur frequentior, & vigiliis potius quam ſomno Vir generoſus indulgeat, conſului. Ego quidem ex aula abiens vix ipſum huic ſeveræ medicationis legi obtemperaturum credebam, at ille nihiloſecius parcam victus rationem tam curate obſervavit, ut mihi a Principe in conſilium rurſus adſcito mirum plane videretur, obeſitatem ad ulnæ dimidium imminutam priſtinamque auditus integritatem exinde redditam fuiſſe, quod gratiſſimo animi adfectu nunciabat mihi lætiſſimus.

EPICRISIS.

Aſtinentiæ & inediæ tanta vis ineſt medicinalis, ut non modo in vitiis ſtomachi omnibus fere, in quibus eam CELSVS *Lib. IV. p. 217.* commendat, colluviem crudorum humorum abſumendo, calorem & tonum deficientem reſtituat, verum etiam copiam ſeri evacuando ſolidorum tonum intendat, totumque ſanguinis circulum cum excretionibus promoveat, ac adeo iis adfectibus, qui ex nimia ſeri abundantia proveniunt, occurrat inſigniſſime. Recte hinc HIPPOCRATES, *Sect. VII. Aph. 59.* corporibus præhumida carne præditis famem commendat, namque ſua hæc efficit ſenſim atque æqualiter. Et idem quoque *Lib. Epidem. VII.* æque ac *Celſus* in morbis capitis gravioribus exercitium corporis & abſtinentiam a carnibus, præſertim pinguibus & vino plurimum collaudat. Ut & ego plena fide teſtari poſſum, me in cachexia, ictero, exulcerationibus ſcorbuticis & variis cutis vitiis, neque minus in affectibus ſoporoſis & paralyticis ſola per inediam cura, quæ tantum fit carne pauciori aſſata ſine inflantibus, ſine pinguibus, & glutinoſis, mirificum effectum vidiſſe productum. Quoniam itaque hæc auditus labes a ſola humiditate in auditus partibus ſtagnante originem ſuam duxiſſe

se mihi visa fuit, sola quoque abstinentia, quæ humidum nimium absumit, sublatam eam futuram bono omine iudicavi.

OBSERVATIO V.

Gravis obauditio in fœmina senili.

Matrona sexaginta & aliquot annorum, vegetæ alias constitutionis, & ob insignem vim ventriculi concoctricem, qualiacunque æque bene digerens esculenta, alvo nonnunquam sicciore, tempestateque pluviosa existente, gravativum capitis cum auditus difficultate persentit dolorem, qui a sumtis cibis leniter subducentibus, ut dulcibus & salitis, vel etiam pilulis nostris polychrestis, aut ab aliquot Balsami nostri vitæ guttulis cum bombace auri inditis feliciter cessat. Aliquot abhinc mensibus in sinistra aure audiendi facultatem penitus amisit, quæ imminuta tamen in dextra remansit. Suasi hinc ut per intervalla rhabarbari drachmam unam cum uncia una Coffée in aqua leniter coctam solutamque biberet, & frustulum allii alternatim cum essentia quadam acustica, quæ essentiam Colocynthidis & Moschi habebat, bombaci ad aliquot guttulas infusa læsæ auri applicaret. Quorum remediorum usu laudabilem percepit effectum.

EPICRISIS.

Quemadmodum, teste *Hippocrate aph. 24. Sect. III.* pueri iuvenesque ob nimiam aurium humiditatem, ita senes ob harum siccitatem, secundum eiusdem gravissimi auctoris placita *aph. 31. Sect. III.* auditus vitiis valde obnoxii sunt; Nunquam tamen non, annotante pariter *Hippocrate Sect. IV. Aph. 28.* salutaris observatur alvus in aurium vitiis liquida, dum exinde motus sanguinis a capite ad infernas partes egregie derivatur. Sed uti omnes senibus tam interni quam externi sensus, ita visus quoque & auditus admodum debilitantur, & cum nervi membranæque sensoriorum in iis rigidiores non satis rore imbuti sint subtilissimo nerveo, auditus pariter organon ad motum aeris tremulum percipiendum minus existit idoneum. Quæ cum

cum ita ſint, externa ſpirituoſa remedia, quæ ſpiritus reficiunt & ſubtili acrimonia ſua ſtimulante vigorem & motum nervoſis tunicis addunt, nunquam deſtituta bono effectu deprehendi. Ideo quoque ab allii fruſtulo auribus immiſſo, quod plebeium & domeſticum experimentum eſt, ſingularem ſæpius fructum animadverti. Quando vero paralyticam adfectionem auris unius aut utriusque comitatur vel ſequitur audiendi gravitas, aliquot ſalis volatilis purificati grana cum pauxillo caſtorei mixta auribusque indita, tonum & robur relaxatis partibus conciliando, eximie opitulantur.

OBSERVATIO VI.

Auditus læſio ex vitio primarum viarum.

Vir quidam ſexaginta annorum, complexionis melancholico-cholericæ, iam a decem abhinc annis audiendi quadam difficultate ab angina maxime, quacum ſæpius fuit conflictatus, laboravit. Ad abigendum igitur hocce malum ſuaſu Medici cuiusdam Balſamo Schauriano per aliquod tempus frequenter uſus, plenariam auditus in dextra aure abolitionem animadvertit. Cumque ſimul hæmorrhoides, quæ rite antea fluxerunt, penitus ſilerent, accidit, ut ſiniſtram pariter aurem, poſt lenem corporis motum aut ſub inclinato paululum capitis ſitu vehemens ſuſurrus ſibilusque afficeret, quem ex ventriculo cibis repleto ortum ducere iudicans ita ſermone exprimebat: Er fühle recht, wie es Ihm von unten hinauf als ein Wind hinein fahre. Quæ cum ita ſint, ne audiendi facultate in altera aure æque privatus plane ſurdus evadat, vehementer metuit.

EPICRISIS.

Quemadmodum reliqua capitis & nervorum vitia ex pravis maxime humoribus oriuntur in prima regione ſtagnantibus, dum moleſta partium nervoſarum vellicatione ſpasmos concitant, quibus alienus cum ſanguine minus puro humor ad caput delatus ibi ſtagnat motumque & ſenſum pro diverſitate

locorum ac nervorum varium adigit, ita quoque in præsenti hoc casu gravis aurium cum obauditione tinnitus ex primæ regionis vitio suos mutuari natales recte statuitur. Quod vero si incidit, nihil ducimus consultius, quam ut Medicus ad corruptos in primis viis humores & abhinc prodeuntes perversos sanguinis ac humorum motus mentem probe advertat. Crassissimus enim error est eorum, qui neglecta in capitis affectibus prima regione ad caput tantummodo respiciunt variaque nervina, cephalica & nimis calida remedia adhibere solent, quibus tantum abest, ut nervorum systema roboretur, ut potius humores stagnantes mirum exacerbentur, adeoque haud mirum videri possit, quare balsamum illud Augustanum in auditu difficili plus detrimenti attulerit, quam emolumenti. Memini me molestum aurium tinnitum crebrius infestantem in hypochondriaco, qui alvi erat adstrictioris, paullo maiori dosi lapidum cancrorum cum aqua frigida sumtorum præsentaneo auxilio mitigasse, quod pariter in senibus, in quorum ventriculo ingesta facile coacescunt, a me observatum est. Ceterum, præsenti huic ægroto consilium dedi, ut una cum pulvere nostro præcipitante quatuordecim numero pilulas balsamicas alternis diebus sumeret.

OBSERVATIO VII.

Contumax obauditio fortiori purgante curata.

Vixit ante triginta circiter annos celebris in Academia nostra Professor, vir provectioris ætatis, macilentus, qui cum per sedecim & ultra annos audiendi sensu in dextra aure privatus, idem malum sinistræ accedere auri deprehenderet, meum imploravit auxilium. Quare ego singulis ægritudinis momentis probe perpensis a purgatione per pilulas cephalicas initium curationis suscipiendum statuens hancce præscripsi formulam: Recipe Extract. panchymag. Crollii, Mercur. dulc. Cinnabar. aloes depurat. singulorum drachmam dimidiam, salis succini, trochiscor. Alhandal. resin. gialapp. ana gran. XII. M. F. cum Bals. Peruv. ex scrupulo uno N. XIV. pilulæ quas

quas bis per hebdomadem mane adſumat. Ipſe vero profundis meditationibus implicitus minime attendit præſcriptum in capſula pilulis utendi modum, ſed eas brevi intervallo obambulando deglutit omnes. Binis circiter horis elapſis truculentis imi ventris cruciatibus, nec non nauſeoſa circa præcordia ſenſatione, crebrisque lipothimiis correptus confeſtim me vocari juſſit. Acceſſi igitur & interrogatis tam ſubitaneæ mutationis cauſis ægrum mox lecto tradendum variisque externis analepticis reficiendum curaui, tum vero, ut copioſo lacte & multis pinguibus utatur, ſuaſor fui. Quibus effectum per Dei gratiam eſt, ut ſoluta alvi conſtipatione quater alvum, licet inter acerbiſſima ventris tormina deponeret. Proxime abhinc capitis dextrum latus vehementiſſimi occupabant dolores ſpaſtici, qui circa aurem maxime dextram tanta ſæviebant atrocia, ut ſomnum omnino adimerent. Sed percepto dein horrendo, inſtar bombardæ exploſæ, in hac dolente aure fragore remiſerunt, & qui antea abfuit audiendi ſenſus perfecte rediit. Poſthæc in ſiniſtra pariter aure priori plane ſimilis ludebatur ſcena, nec diſſimili effectu, ſiquidem hac ratione priſtinæ auditus incolumitati noſter ex voto redditus ſuperſtes adhuc & integer plus minus ſex tranſegit annos.

EPICRISIS.

Notatu perquam dignus & plane mirabilis eſt purgantis acrioris in enormiori doſi ad ſurditatem ſanandam effectus, quo docemur, ad magnos, eosque contumaces & inveteratos morbos tollendos non levioribus, ſed magnis & efficaciſſimis opus eſſe remediis. Procul dubio hæc ſurditas in nervo auditorio a tenaci humore obſtructo oborta a potenti medicamento vehementem nervoſis partibus motum, qui impactum humorem vecte quaſi expulit, inducente ſimul & ſemel remota fuit, quod ex ſonu fragoris interno cognoſcere licet. Ne autem tanta purgantis acrimonia propter ſpasmos in inteſtinis excitatos languido & ſenili corpori maius inferret damnum, hume-

ctantia & pinguia propinanda eſſe conſului, eo inductus ratiocinio, ſi virulentam arſenici acrimoniam hæc ipſa remedia in copia aſſumta delinire & innoxiam reddere poſſint, multo magis ad acrimoniam purguntium demulcendam, ne noxam inducant, idonea eſſe.

OBSERVATIO VIII.

Auditus abolitio a cura mercuriali male tractata.

Non adeo multo abhinc tempore miſit ad me Sereniſſimus Princeps inſignem militiæ præfectum, virum vigore & ætate florentem, ut ipſi auditum, quo penitus deſtitutus erat, reſtituerem. Cum in acerbi huius mali cauſam atque originem inquirerem, ex ſalivationis mercurialis cura illud ortum duxiſſe ab eo intellexi, quod ob inſigne tædium & moleſtiam non totam iſtam ſuſtinere voluerit, ſed corpus nimis cito frigido liberiorique aeri commiſerit, a quo tempore caput gravari & auditus ſenſus turbari cœpiſſet, ita prorſus, ut per duos nunc menſes audiendi facultate omnino careat. Perſpecta ſic mali cauſa curationem ita inſtruendam duxi, ut humor vitioſus interioribus ac ſenſibilioribus auris partibus firmiter impactus accommodata medicina removeatur. Quo fine omnium maxime exquiſite corpus purgandum decrevi medicamento, cui non infirma vis ſit, pravum ſubſiſtentem humorem a ſupremis & infimis locis proliciendi & foras eliminandi. Id quod hacce formula præſtare ſolemus: Rec: Gummi ammon. depurat. Extract. rhabarb. aloes roſat mercur. dulc. cinnab. ſingulorum drachmam dimidiam, trochiſc. Alhand. ſalis ſuccini, croci, caſtorei ana gr. XII. M. F. l. a. cum Balſ. Peruv. Pilulæ ex ſcrupulo vno No. XX. quas pro doſi ter alternis diebus exhibuimus. Pro potu decoctum ex lignis temperatioribus paratum, vino interdicto & parciori victu præſcripto, una cum pediluviis quovis die mane & veſperi tepide adhibendis commendavimus. Præterea externe goſſypium balſamo noſtro vitæ madidum auribus indendum nuchæque veſicatorium, quod in uſu habemus, blandum atque benignum imponendum ſuaſimus,

mus, ſubiuncto ſimul ad mucum e naribus eliciendum pulvere quodam noſtræ præparationis ſternutatorio. Quorum remediorum energia id Dei auxilio effectum eſt, ut malo in dies magis magisque decreſcente longe meliorem audiendi facultatem noſter adquiſiverit & cum aliis ſermones miſcere potuerit, quantumvis malum non ex toto fuerit ſublatum.

EPICRISIS.

Quam efficax & præſtabilis ad magnos ac præſertim ex contagio venereo ortos morbos eradicandos, cura eſt per ſalivationem perite & circumſpecte tractata, tam nociva, imo peſſima eſt, ſi ab imperito quodam homine, vel inſuper habito convenienti regimine, ſuſcipitur. Tantum enim abeſt, ut levamen adferat, ut malum potius exacerbet & pejora ſæpius difficiliusque ſananda accerſat ſymptomata, quod longa experientia edoctus plena fide teſtari poſſum. Ego a decenti regimine, quod ad ſanitatem recuperandam ſub hac cura ſumme neceſſarium eſt, neglecto, cum caput nimis cito frigori expoſuerunt ægri, jam terna vice in artis exercitio plenariam obſervavi ſurditatem, eamque, quod non inter initia ſtatim proſpectum malo fuit, immedicabilem. Quod vero tam difficilis ex hac cauſa natæ ſurditatis ſit curatio, hæc mihi ſubeſſe videtur ratio: Sub mercuriali cura a partibus extremis & infimis ad caput, maximeque ad glanduloſas ac nerveas ipſius membranas ſeri vitioſi copia magno cum impetu adpellitur, quas, uti in palato, naribus & gingivis videmus, nimium relaxat, hinc nihil dubii eſt, quin etiam ad nerveas illas tunicas, quæ interiora auditus oſſa & concamerationes cingunt, humor vitioſus delatus hæreat, qui dein a frigore inſpiſſatus & impactus ex locis eiusmodi magis abditis difficillime dimovetur. Balſamum noſtrum ſpirituoſum, ſicut ad omnia nervorum vitia a nimia laxitate orta, ita quoque ad auditum, ſi ex eadem cauſa perit, reſtituendum, remedium multo pulcherrimum eſt & efficaciſſimum, quod humorem diſcutiendo egregium partibus robur

robur addit. Si rursus mihi eiusmodi obtingeret casus, suaderem salivationem, sed meliori vitæ ordine & regimine denuo instituendam. Id quod vero ut inter initia statim fiat, necesse est.

Plures de auditus vitiis casus legantur in Consult. ac Respons. Medicinal. Tom. I. Sect. I. Casu XXXIX. --XL. & XLI.

CAPUT V.
DE
APHONIA.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Differentia soni & loquelæ.

VOce loquelæ vulgo intelligimus productionem vocum articulatarum, animi conceptus cum aliis communicantem. Vox autem non articulata dicitur sonus, & est aeris exspirati, atque per asperam arteriam, laryngem, husque rimam, quæ glottis audit, vi quadam expulsi, ad cava oris & faucium varie figurata facta illisio & repercussio. Quanquam igitur loquela a sono differat, tamen illa sine hoc fieri nequit, tantum abest, ut vitiatis, quæ edendo sono tributa sunt, organis, velut speciatim aspera arteria, eiusque caput, larynx dictum, cum annexis cartilaginibus, musculis, & nervis, nec non fornix palati sunt, produci possit, & hinc deperdita sonum efformandi facultate, loquendi simul potentia pereat, necesse est. Hinc jam ex antiquis GALENUS *L. de præcogn. post. h. c. 6.* multis evicit experimentis, quod nervorum recurrentium, qui ex pari vago & nervo accessorio efformantur, & ad laryngem, nec non, docente novissime WINSLOVIO *Anat. P. III. §. 112.* ad linguam

guam tendunt, uno abſciſſo animal ſemivocale, utroque vero reſecto, plane mutum omnique & ſonum edendi & loquendi potentia deſtituum reddatur.

§. II.

Quid per aphoniam intelligamus.

Hoc vitium, ubi ſonus cum loquela perit, quod in hyſtericis frequenter fit ſuffocationibus, vocatur a medicis aphonia. Nos autem, aphoniæ nomine ſtrictius ſumto, per eam intelligimus, loquendi ſive voces articulatas producendi impotentiam, a ſolo linguæ vitio pendentem, ubi ſoni quidem produci poſſunt, ſed lingua vocem articulatam extricare nequit, oppreſſisque potius conatibus conticeſcit. Huic valde affinis eſt linguæ hæſitantia, quam balbutiem, das Stammlen, & ea laborantes Pſellos vocamus, ubi voces quidem articulatæ proferuntur, ſed non ſatis diſtincte exprimuntur, quoniam lingua ad ideas tanta celeritate, quanta in mente excitantur, enunciandas, impar & quaſi nimium gravis videtur.

§. III.

Linguæ ſtructura.

Quum linguæ potiſſimum vitium in aphonia accuſamus, inque ea morbi ſedem collocamus, operæ pretium erit, illius ſtructuram, quantum noſtræ tractationi favet, paullo rimari. Eſt vero lingua muſculus, omnium fere mobiliſſimus, qui ob fibras varie figuratas, longitudinales, transverſas, perpendiculares, acuminatas, anguloſas &c. nec non muſculos mylo-ſtylo-hyo- & genioglosſos, æque ac illos, qui oſſi hyoideo ſunt tributi, in omnem plagam celerrime moveri poteſt. Dicti hi muſculi vim ſuam movendi nanciſcuntur a ramo tertio, qui audit maxillaris inferior, paris quinti nervorum, quod totum ferme motorium eſt, quemadmodum par nonum ad guſtum efformandum deſtinatum eſſe videtur. Hac volubili & in omnem partem mobili lingua, ſi ſoni ope laryngis formati in certas litteras modificantur, oritur loquela. Quo vero difficilior linguæ motus eſt, eo difficilior fit loquela, & illo ceſſante, ceſſat loquendi potentia, licet ſoni ſatis clare produci queant.

§. IV.

§. IV.

Sedes & caussa proxima aphoniæ. Quum motus alicuius partis imminuitur vel tollitur per imminutum aut interceptum fluidi nervei in nervos influxum, nervi vero linguæ motui destinati a pari potissimum quinto proficiscantur, facile patet, sedem aphoniæ in dicto nervorum pari quærendam, eiusque caussam proximam in plus minus imminuto fluidi nervei in illum nervum influxu collocandam esse. Et in hac confirmamur sententia, si consulamus anatomicas eorum sectiones, qui in vita fuerunt aphoni, sic testatur Bonetus *in sepulchr. anat.* L. I. *Sect.* 22. *obs.* 7. se in viro ex melancholia in furorem abeunte, & aphono ad mortem usque manente, cerebrum siccissimum, nervorumque origines siccissimas solitoque graciliores, lingua illæsa, reperisse, & *obs.* 20. casum allegat ex Riverio, de balbutiente mortuo, in cuius cerebro circa nervos linguales cystis reperta fuit, foramen habens, & continuum serum plorans.

§. V.

Aphonia ex paralysi linguæ. Quicquid igitur influxum fluidi nervei in nervos motui linguæ destinatos remorari valet, id ad aphoniam contribuit. Præcipua hinc consideratio debetur linguæ paralysi, quæ vel antecedit, vel sequitur affectus hemiplecticos & apoplecticos. Talis nonnunquam occurrit in senibus, corporibusque valde languidis ac debilitatis, & si sola est, præsagit plerumque hemi-vel apoplecticum affectum, si vero hunc excipit, cum torpore ipsius memoriæ ac ingenii complicatur, & prioris morbi recursum minatur. Lingua tali in casu ordinario est tumida, flaccida, semistupida, minusque mobilis, gustus imminutus, & in hemiplexia in altero tantum latere vitiata.

§. VI.

- - ex seri circa nervos stagnatione. Leviores præsagii est aphonia, quæ ex serosorum humorum stagnatione, vel plane secessione, nervos quinti paris ad linguam tendentes comprimente proficiscitur, neque tamen minus gravis est, curationique satis rebellis. Hæc fit post excretionis ac exanthemata serosa, intus acta, fovente cum primis

mis tempestate humida ac pluviosa. Sic observationes de aphonia post sudores cohibitos in A. N. C. *Vol. VIII. obs. 82.* post catharrum non rite tractatum, in Foresto L. *XIV. obs. 32.* & A. N. C. *Vol. II. obs. 67.* post variolas relicta *ibid. Vol. I. obs. 112.* relatas legimus. Eiusmodi secessio fieri ad nervos linguales per externam quoque violentiam, ictum vel casum produci potest, unde aphoniam ex casu ab alto subortam describit Poterivs *Cent. II. Cap. II.*

§. VII.

Oritur aphonia porro ex nimia sanguinis ad fauces, & linguam congestione, quae vero imminuta humorum mole protinus cessare solet. Sic de tali affectu per insequutam narium haemorrhagiam sanato casum videas in A. N. C. *Vol. III. obs. 113.* Idem malum sequitur etiam inopportunam venarum raninarum sectionem, si in valde plethoricis, non praemissa in pede venae-sectione instituatur, unde quoque graves faucium inflammationes excitari, frequens docet experientia. Cumprimis vero ex hac caussa subortam aphoniam novi in foeminis, menstruorum vitio laborantibus, ac hysterica passione divexatis, concurrentibus nimirum imi ventris spasmis, qui humores vitales ad superiora cogunt, unde virgines circa pubertatis annos constitutae, mensiumque eruptionem primum experientes hoc non raro incurrunt vitium. Coniunctum illud hoc in casu esse solet, cum tumore ac rubore faciei & oculorum, vasorum turgescentia, arteriarum vehementi pulsatione, & deglutiendi difficultate.

- - ex sanguinis congestione ad linguam.

§. VIII.

Notabilis denique & satis frequens est aphonia, quae vermibus intra ventriculi & intestinorum canalem hospitantibus debetur. Talis subito invadit, & exturbatis vermibus protinus remittit. Cognoscitur ex imi ventris torminibus vel praegressis, vel adhuc iunctis, aliisque symptomatibus, vermium praesentiam significantibus, & originem trahit a spasmodicis partium imi ventris nervosarum contractionibus, quibus vitales

- - ex vermibus.

les succi valido impetu ad fauces & linguam compelluntur, ibidemque stagnantes nervos motui linguæ dicatos comprimunt. Ipse tales casus sæpenumero vidi, & feliciter curavi, nec aliorum auctorum desunt testimonia: Vid. A. N. C. *dec. III. annot. III. obs. 147. Vol. II. obs. 62.* & ibidem *obs. 160.* exstat casus, de aphonia periodica, quæ toties invasit, quoties tormina a verminibus fuerunt producta, hisque sopitis statim iterum cessavit.

§. IX.

Caussæ occasionales & Prognosis. Dantur adhuc aliæ caussæ, quæ in dispositis ad aphoniam plurimum contribuunt. Tales sunt abusus potuum spirituosorum, & frequens crapula, unde aphoniæ ex ebrietate ortæ iam HIPPOCRATES *5. aph. 5.* meminit. Porro huc spectat gravis terror, & refrigeratio partium præsertim inferiorum, quæ momenta eo magis pernicialem vim exserunt, si tempore, quo naturales fluunt hæmorrhagiæ, incidunt. Nec silentio prætermittenda tempestas pluviosa, & commoratio in locis humidis, maxime in subiectis pituitosis ac catarrhalibus. Prognosis aphoniæ pro eius caussis varia est, quæ enim ex vermium vitio, vel in passione hysterica, aut mensium difficili eruptione accidit, curatu facilis est, quæ vero linguæ paralysin pro caussa agnoscit, omnem fere respuit sanationem, aut sanata facile redit affectumque cerebri graviorem præsagit.

CVRATIO CVM CAVTELIS PRACTICIS.

§. I.

Indicationes curatoriæ. Aphoniam curaturus eo respicere debet, ut primum caussas influxum fluidi nervei in nervos linguales, hos comprimendo remorantes removeat, & deinceps robur earum partium confirmandum curet. Quemadmodum vero illæ caussæ multum inter se differunt, ita variam quoque medendi rationem exigi, quilibet perspiciet, facileque colligetur, eam aphoniam,

am, quæ caussæ intra ipsius cranii thecam reconditæ debetur sanationem admittere non nisi difficillimam.

§. II.

Quæ igitur ex vera linguæ paralysi suboritur aphonia, poscit seri ad nervos & cerebrum decumbentis discussionem & evacuationem. Repetenda hoc loco ea sunt, quæ capite de Paralysi docuimus, & opus adgrediendum venæ-sectione, clysteribus paullo acrioribus, diureticis, sternutatoriis &c. specialim in usum vocanda & ipsi extrinsecus linguæ sunt adplicanda nervina & balsamica, quo nomine commendari solent aquæ spirituosæ liliorum convallium, primulæ veris, spiritus rorismarini, serpilli, formicarum, essentia ambræ, balsami Peruviani, oleum cinamomi, caryophyllorum, & nostrum vitæ balsamum, paucis guttis sacharo excipiendum, & sub lingua detinendum. Interne etiam dictum vitæ balsamum cum tribus spiritus salis ammoniaci vinosi, & duabus tincturæ antimonii acris partibus combinatum, bis vel ter quotidie ad XXX. guttas summo cum fructu exhibebitur, nec erit alienum, blanda nuchæ adplicare vesicatoria. *Cura aphoniæ ex linguæ paralysi subortæ.*

§. III.

Si sudorum suppressiones, aut excretionum catharralium cohibitiones ad malum contribuerunt, nihil superat diaphoreticorum & diureticorum rite usurpatorum efficaciam, restituta enim diaphoresi, mox redire deprehenditur loquendi facultas. Laudem hinc merentur quam maximam infusa theiformia, cum blando regimine potanda, spiritus cornu cervi succinatus, tinctura antimonii acris, essentia succini, maxime si cum essentia balsami Peruviani, aut balsamo vitæ nostro permisceantur. *Aphoniæ catharralis curatio.*

§. IV.

Fit nonnunquam, ut sub ipsa mercuriali salivatione aphonia accedat, quando scilicet serosi ac salivales humores nimia quantitate ad fauces & linguam redundant. Quo in casu eo dirigenda est curatio, ut humores isti a capite deriventur & eva- *Aphoniæ sub salivatione mercuriali euenientis curatio.*

evacuentur. Præſtant hoc decocta diaphoretica, calide biben-
da, & laxantia, maximeque pilulæ cephalicæ, acriori ſtimulo
imbutæ, non neglecto convenienti regimine.

§. V.

Emplaſtrum ad aphoniam.

In aphonia, quæ poſt inſultus hemi- & apoplecticos re-
manet, ſatisque pertinax eſt, inſignem uſum emplaſtrorum,
quæ ex terebinthina, ſeu pice, & gummatibus Carannæ,
maſtychis &c. parantur, & nuchæ adplicantur, obſervavi, re-
liqua enim, utut generoſa remedia, hoc in caſu, ſpem omni-
no fallunt.

§. VI.

Aphoniæ ex ſanguinis vitio curatio.

Si malum a nimia ſanguinis verſus caput congeſtione pro-
ficiſcitur, omne fere curationis punctum convenienti ſangui-
nis ſubtractione abſolvitur. Hanc oportet eſſe largam, & pro
circumſtantiarum ratione vel per venæ-ſectiones, in pedibus,
brachio, & nonnunquam ſub lingua inſtituendas, vel ſcarifi-
cationem ac cucurbitas adminiſtrare decet. Iungenda his pe-
diluvia, quæ humores ad inferiora derivent, nec non interna
antiſpasmodica nitroſaque, eo quod his in caſibus infernarum
partium ſpasmi plerumque ſint complicati. Hinc operæ pre-
tium faciunt pulveres temperantes cum nitro cinnabarique
mixti, aut liquor noſter anodynus, cum eſſentia caſtorei ma-
ritatus.

§. VII.

Cautela circa venæ-ſectionem & ſpirituoſa.

Quamvis venæ-ſectio remedium ſit generoſæ & magnæ ad
hunc affectum efficaciæ, attamen cavendum, ne ea promiſcue
utamur. In ſenibus enim, languidis, viribus exhauſtis ac ma-
gis pituitoſis ſubjectis plus adfert detrimenti, & præſervandi
apoplexiam ſine juſto liberalius adhibita, hanc potius provo-
cat. Locum potius habet, ubi pulſus celer eſt magnus, fa-
cies rubicunda, ſanguineque turgida, quo tamen caſu ſtrictu-
ræ infernarum partium clyſteribus, frictionibus, ac pediluviis
prius ſunt demulcendæ. Ante tuſam venam in plethoricis ca-
vendum etiam eſt a medicinis calidioribus, ſpirituoſis ac ner-
vinis,

vinis, earumque tam interno, quam externo uſu, quoniam humores magis commovent, eorumque raptum ad fauces augent.

§. VIII.

Si ſpaſticæ conſtrictiones faucium & linguæ aphoniam produxerunt, uti fit in hyſtericis & hypochondriacis paroxysmis, in quibus deglutiendi juncta eſt difficultas, plus juvant externa paregorica, quam interna remedia. Commendantur nimirum eo fine fruſtulum caſtorei, vel nuciſtæ, vel theriacæ, vel ſalviæ ſub lingua detentum, aut balſami vitæ cum liquore anodyno mixti paucæ guttæ linguæ inſtillandæ. Præterea operæ pretium faciunt clyſteres carminativi, fotus & inſeſſus emollientes ac pediluvia. *Externorum anodynorum uſus.*

§. IX.

Quæ denique vitio vermium intra canalem inteſtinorum ſtabulantium fit aphonia, facile curatur anthelminticis, ac iis remediis, quæ ſtricturas inteſtinorum demulcent. His enim quieſcentibus, redit loquendi facultas, ſed nondum ſublata cauſſa, quam vermes præbent, ſæpius iterum aboletur. Quare ſub quiete ſpasmorum opera eſt danda, ut ingrati hoſpites convenientibus e corpore proſcribantur adminiculis. *Aphoniæ ex vermibus curatio.*

ENARRATIONES MORBORVM.

OBSERVATIO I.

Virgo ſpongioſioris habitus, floridæ faciei, ſanguinis & ſuccorum plena, & octodecim annos nata, aliquando cum menſium patiebatur profluvium in itinere conſtituta, nimio ſemet expoſuit frigori. Domum redux dolore capitis gravativo, turgidis ac rubicundis in facie exiſtentibus vaſis, corripiebatur, noctem tranſigebat inquietam, & mane omni loquendi potentia ſe deſtitutam ſentiebat. Hæc per quatuor durabant dies, quibus nec cibum nec potum adpetebat, ſomno fruebatur turbulento, mens tamen & omnes ſenſus ſibi conſta- *Aphonia poſt menſtrua frigore ſuppreſſa.*

 bant,

bant, ac extremæ quoque partes calore perfusæ erant. Medicus, cum alvum strictiorem deprehenderet, clysterem protinus infundi, deinde ex vena in pede tusa tres cruoris circiter uncias detrahi jussit, sed aphonia magis invalescebat. Ego vocatus, & pulsum adhuc celerem atque magnum animadvertens, venam rursus incidendam, septemque sanguinis uncias adhuc mittendas curavi, & postea, pulsu satis valido existente, essentiam castorei, cum spiritu salis ammoniaci & liquore anodyno minerali remixtam, triginta ejus guttas quavis quarta hora ex aqua liliorum convallium sumendo, ordinavi. Brevi post per totum corpus erumpebat sudor, facies detumescebat, somnus erat tranquillior, & continuata per nycthemeron medicina, loquendi facultas omnino redibat.

OBSERVATIO II.

Aphonia a pedum refrigeratione orta.

Priorem casum illustrat alius, qui sic se habet: Puella novem annorum macilenta, ex refrigeratione corporis maximeque pedum noctu facta, mane in loquendi difficultatem cum linguæ tumore incidit. Præscripta protinus externa pariter ac interna cephalica & nervina nihil utique ferebant opis. Hinc vocatus ego, cum adhuc frigidos deprehenderem pedes, eos fricari & pediluvio ex aqua simplici, furfuribusque triticeis bis quotidie imponi jubebam, quibus spem fallentibus, suadebam, ut binæ cucurbitulæ cum scarificatione brachiis admoverentur. Quo facto post aliquot horas magnum sensit levamen, & adhibito subinde capitiluvio, quod ex vino cum herba thymi, saturejæ, serpilli & majoranæ confectum erat, perfectam recuperavit sanitatem.

EPICRISIS VTRIVSQVE CASVS.

In hoc utroque casu debetur aphonia congestioni sanguinis ad caput, quæ per partium inferiorum refrigerationem fuit provocata, & quidem majori cum periculo in priori casu, ubi simul cohibita sunt menstrua. Adplicata in hisce casibus mox ab

ab initio ſpecifica cephalica, volatilia & nervina plus nocent, quam proſunt, ſiquidem ſtagnantem ſanguinem magis commovent, & calefaciunt. Iis potius opus eſt remediis, quæ derivant a capite congeſtionem, & infernarum partium ſtricturas demulcent, quorum primaria ſunt pediluvia & ſanguinis miſſiones. Pediluvia non ordinare ſoleo, ſi pedes exiſtunt frigidi, niſi per frictiones hi paullulum incaluerint. Sanginis miſſiones in fœminis, menſtrua & horum retentionem paſſis per venæ-Sectionem in pede, in tenerioribus autem, quæ lunare nondum perſolverunt tributum, per cucurbitulas cum ſcarificatione brachiis admotas, quæ etiam in pueris & infantibus locum habent, ſummo cum fructu ſæpius inſtitui. Sed notari meretur, ſanguinis detractionem ſufficientem eſſe debere, quoniam, ſi parcior fuerit, plus infert detrimenti, unde eam in priori caſu repetendam putavi. Si pulſuum vehementia adhuc continuat, ſubiungenda antiſpasmodica, & denique blanda nervina.

OBSERVATIO III.

Aphonia a vermibus.

Requiſivit haud ita pridem vir egregius & de noſtra arte optime meritus meum ſupra ſingularem adfectum conſilium, quem in conſpectum dare operæ pretium erit: Honeſto loco natus puer, qui vegeta ſemper uſus valetudine, nunc undecimum complevit annum, nec leviſſimi quidem loquelæ vitii per totam vitam ſuam meminit, ex improviſo loquendi deſtituitur potentia, adeo ut præter verbum Mama, quod ſub magno niſu voceque ſubmiſſa profert, nihil omnino articulata voce pronunciare queat. Accedunt inſuper moleſtæ hinc inde tenſiones ſpaſticæ, quæ totum cervicis & dorſi tractum in conſenſum rapiendo inſignem his partibus torporem movendique & flectendi impotentiam inducunt. Medicus tam acerbi mali cauſam in verminoſam reiiciens progeniem varia contra vermes alias efficaciſſima eaque laxantia, roborantia, antiſpaſmodica & præcipitantia adhibuit remedia tantumque profecit, ut

ut deiectis quindecim lumbricis, ciborum adpetentia cum virium aliquo augmento redierit, somnus tranquillior & alvus quotidie lubrica sit, at vero grave istud sermonis impedimentum sine ulla in melius conversione per quinque nunc hebdomadas pertinacius insistit. Ego igitur primo omnium verminum colluviei melius educendæ consulendum arbitratus, sequentes ob egregiam vermibusque contrariam indolem suam mihi frequentes pilulas præscripsi, quarum septem bis in septimana, maximeque circa lunæ mutationes propinare iussi, interiectis pulveribus ex salis amari gr. XV. nitri purif. Corall. ana gr. vi. compositis. Formula autem pilularum hæc fuit: Rec. Asæ fœtid. myrrh. elect. extr. tanacet. rhabarb. aloes rosar. mercur. dulc. ana drachmam unam, extr. croci gr. vi. M. F. l. a. cum ess. castorei Pilulæ ex scrupulo No. XX. Denique, ut externe quoque suppetias feramus, partes a spasmis nimium debilitatas roborando, per intervalla collo & cervici imponendum suasimus epithema, quod ex aquæ Anhaltin. spirituosæ unciis quatuor, balf. nostri vitæ uncia dimidia & balf. Peruv. drachmis duabus confectum erat. Quorum remediorum usu per aliquod tempus protracto loquela indies melior redire cœpit.

EPICRISIS.

Varia & terribilia subinde sunt, quæ a verminosa progenie in nervosarum partium systemate concitantur symptomata, quorum quidem causam ego non tam in rosione tunicarum intestinalium nervearum, quam potius in exhalationibus acribus causticis, quæ ex vermium corpore & excrementis exspirant, quibusque omnis generis insecta scatent, reponendam esse statuo. Innumera fere sunt, quæ adversus peregrinos hosce & virulentos corporis hospites habentur & venditantur remedia, sed ego præter mercurium dulcem cum purgante, ut resina gialapp. vel diagryd. sulphurato mixtum nec præsentiora inveni nec securiora, quam asam fœtidam, tanacetum, allium,

um, ſemen ſantonici, camphoram & denique lupulum, quæ odore potius animaculis hiſce adverſo quam alia quadam ſubſtantia ſuam exſerunt operationem.

OBSERVATIO IV.

Octo annorum puer annuo abhinc tempore corripiebatur variolis, quæ cum & rariſſime adparerent & poſt eruptionem protinus ſubſiſterent, accidit, ut variis exinde morbis fieret obnoxius, maximeque crebris defluxionibus ſollicitaretur ſeroſis, quæ tuſſim, raucedinem & coryzam ſubinde inducere ſolebant. Hæc quidem ſymptomata congruis medicamentis ſæpius fuerunt mitigata; at vero, quum proxime abhinc magna abdominis cum duritie quadam jungebatur intumeſcentia, bis medicus intra breve ſpatium medicinam exhibuit vomitoriam, ſed infauſto plane effectu, ſiquidem coactas haſce vomitiones non adeo multo poſt excipiebant vomitus ſpontanei, qui cum gravi diarrhœa ſtipati per octo decemve dies miſere noſtrum divexabant. His dein compoſitis, cum ſubitanea viſus obſcuratione tanta linguæ accedebat immobilitas ſermoniſque difficultas, ut ne verbum quidem puer, licet anxie nitens, proferre poſſet. Præter hæc inſignis caput tumor omneſque artus vehemens occupabat tremor & laſſitudo, quæ adeo ingraveſcebat, ut viribus magis magiſque dejectis tandem animam placide exſpiraret.

Paralyſis linguæ emetico ſuſcitata.

EPICRISIS.

Nullus fere morbus eſt, qui tam dira tamque varia & per multos annos durantia in infantibus poſt ſe relinquit ſymptomata, quam ipſa varioloſa febris, ſi aut variolarum eruptio & ſuppuratio non recte procedit, aut exantlato morbo ſanguinis & humorum maſſa per remedia ſanguinem depurantia aptamque victus rationem, in convenientem temperiem & eucraſiam non redigitur. Hinc certe in praxi medica occurrit frequen-

quentissime, post variolas & morbillos a læsis pulmonibus pectoris morbos, ab affectis visceribus abdominis tumores & indurationes cum alvi fluxibus, & a tumore glandularum mesaraicarum scirrhoso atrophiam reliquarum partium concitari. Nihil autem est absurdius & periculosius, quam citra ullam indicationem medicinam exhibere emeticam, qua proh dolor! in nostro ægroto non modo alvi fluxus fuit proritatus, sed etiam impurum serum ob graviores spasmos ad cerebrum cum impetu propulsum, primo nervi optici, dein quoque sublingualium paralysin effecit, quibus mors tandem supervenit. Ideo vero maxime hanc observationem allegare placuit, ut probe constet, quantam medicamenta imprudenter adhibita adferant noxam, & quam frequenter medici, quod dicere pudet, morborum imo mortis caussa existant.

OBSERVATIO V.

Aphonia ex insultu apoplectico.

Vir octogenarius, habitu corporis ficciore præditus, ter minimum in anno, ut februario, junio & octobri mense sanguinem e vena tusa emittere solitus, vitam ab omni morbo egit immunem, viribusqne & animi & corporis probe semper valuit. Hac vero æstate, cum regiones nostræ a fervidissimo solis æstu præter consuetudinem incalescerent, suasu alius medici consuetum illud evacuationis genus neglexit. Sed subito inde insultu correptus apoplectico, arteriis valde pulsantibus, oculis rubentibus totoque corpore æstuante omnem sensum una cum loquendi potentia amisit.. Sub tali rerum statu ego consultus primo omnium venam in brachio aperiendam, ventrique clysteres emollientes injiciendos & balsamum vitæ nostrum, non posthabitis aliis remediis, ori naribusque admovendum suasi. Quibus Dei auxilio id effecimus, ut, mitagata morbi & symptomatum atrocia, mente æger ad se redierit, præter quod hæsitantia linguæ diutius permanserit; quam tamen frequenti oris cum vino, cui aliquot balsami nostri guttulæ instillatæ erant, collutione felici eventu superavimus.

EPICRISIS.

Quam efficax atque egregium in plurimis ſenum morbis & avertendis & abigendis remedium ſit V. Stio, vel ſola hæc obſervatio evincere poteſt. Neque deficit ratio: in ætate enim provectioribus, maxime ſi firmo adhuc ſtomacho & integra appetentia gaudent, ob exercitationis defectum corporisque inertiam non tam facile, ut in iuvenibus, ſuperabundantis ſanguinis conſumitur copia: & ſi natura ab hoc onere minus ſeſe liberat, neceſſe utique eſt, ut arte ſubtrahatur; quod venæ inciſione perficitur commodiſſime. Perperam igitur & male fundata inductus ratione ſanguinem inter dies caniculares evacuare prohibuit medicus, quod tamen eo magis fuiſſet neceſſarium, cum ea tempeſtate ſanguis nimius ob auctum expanſionis & orgasmi gradum facile hinc inde in partibus nobilioribus ſubſiſtere & graves admodum inducere valet ægritudines. Nec dubitandum quin in noſtro caſu a ſimili cruoris in capitis venis ſtagnatione levior ille apoplexiæ inſultus cum ſermonis difficultate originem duxerit; quo fine ego in curatione adornanda primo omnium venam in brachio tundendam cum præſentaneo ægri levamine commendavi. Dein vero clyſteres emollientes ventri infundere & ad effrænioerem ſanguinis motum compeſcendum aliquot per intervalla pulveris nitroſi doſes porrigere juſſi, ſubjuncto ſimul infuſo theiformi, ex herba meliſſæ, beton: cardui bened. floribus ſalviæ & anthos compoſito, quod cum paucis olei macis guttulis ſacharo infuſis bibere æger debuit. Ceterum hac morbi hiſtoria confirmamur, nulli fere morbo quam apoplexiæ aphoniam ſociari frequentius, adeo, ut etiam aliquod tempus poſt non raro remaneat & facillime generetur, ſi a ſtagnante intra caput ſanguine ſerum ſecedens poros cerebri penetrat & radices nervorum relaxando ſenſum motumque earum partium, ad quas nervi excurrunt, hebetat ac labefactat.

CAPUT VIII.
DE
DELIRIO MELANCHOLICO ET MANIACO.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Melancholia & mania gradu tantum differunt.

HAud paucos fore arbitror, qui mirabuntur me affectus, qui natura & symptomatibus plane dissimiles videntur, in uno capite pertractandos sumsisse & ad unam retulisse speciem. Attentiori vero usu & observatione discimus, utrumque morbum ex una eademque origine & causa continente, videlicet nimio sanguinis ad imbecille cerebrum appulsu, suboriri & nisi gradu ac invasionis tempore variare, adeo ut melancholia pro morbo primario, mania vero pro ejus exacerbatione & effectu accidentali habeatur rectissime. Id quod etiam quam optime Medicorum agnoverunt veteres. Hinc TRALLIANUS *Lib. I. cap.* 16. nihil aliud esse maniam prodidit, quam melancholiam ad majorem gradum redactam, ut propter tam arctam connexionem facillime ex uno morbo in alterum fiat transitus. ARETÆUS *Lib. 3. cap.* 5. melancholiam maniæ initium & originem esse, illamque incremento magis quam alia causa in furorem prolabi perhibet. Quam conspirationem etiam quotidiana & attentior confirmat observatio, cum melancholici, præsertim si morbus inveteratus fuerit, perfacile in maniam incidunt, qua cessante melancholia rursus sese prodit, licet postea per certas periodos furor revertatur. Neque admodum diversa est ipsa medendi ratio: quicunque enim consilio & arte causam melancholiæ pro-

propiorem vel levare vel tollere recte didicit medicus, ad maniam quoque vel avertendam vel sanandam admodum existit idoneus.

§. II.

Ante vero quam meditatio nostra in interiorem horum affectuum naturam, genesin & differentiam descendat, placet omnino, quibus phœnomenis, symptomatibus ac notis tam melancholia quam mania sese prodat & dignoscatur, ex veterum, maxime Græcorum monumentis proponere, eo quod hisce regionibus variæ deliriorum species admodum olim fuerunt familiares. Nullus vero rectius & accuratius horum morborum descripsit historiam, ipso ARETÆO, qui Libr. 3. inter notas melancholicorum has ponit, quod tristes, abjecti torpentesque sint, absque ratione, ingenti pavore trepident, male sint animati, vigilent, solitudinem ament, in iram proni atque mutabiles sint, de minimis quibusque rationem quærentes, nihil largientes, sed non ita multo post simplices & prodigi. Addit deinde, alvum plerumque aridam esse, jam nihil dejicere, jam vero sicca, rotunda humore bilioso circumfusa, urinam paucam reddi, acrem & biliosam, multum flatuosi spiritus in præcordiis esse, ructus putridos, graveolentes ex ore ferri, nonnunquam & humidum quoddam arce cum bile rejici, faciem impallescere, arteriarum motus parvos esse, pigros atque invalidos, & ægros in sumendo cibo esse avidissimos. *Signa melancholiæ.*

§. III.

Signa, quæ maniam indicant, idem gravissimus Auctor ita describit: Ad iram excitati maniaci furore penitus insaniunt, quidam magnum spatium decurrunt, nonnulli vociferantur, alii ab hominum conspectu in solitudinem fugiunt & secum tantummodo versantur, alii sua membra dilacerant. In summo ægritudinis impetu variis secundum quietem visis perturbantur, immoderate venerem concupiscunt & palam sine ullo aut pudore aut timore concumbunt. Cum vero inclinatus *Signa maniæ.*

est morbus, stupidi, quieti, mœstique sunt, in notitiam quoque morbi venientes sua calamitate miseriaque tristantur. Et hæc sunt, quæ morbum aut præsentem aut declinantem comitantur symptomata, paucis nunc, quæ in artis exercitio diligentius annotavimus signa maniam antecedentia nos suppeditabimus. Inter hæc vero præcipua sunt oculi rubentes sanguineque suffusi, palpebrarum inconstans vibratio, mutati a solito mores, superbia vultu, voce & gestibus se prodens, stridor dentium, odium erga hunc vel illum singulare, somnus parvus, cephalalgia vehemens, cum auditus excellentia auriumque tinnitu & sonitu musico, quo referri etiam meretur insigne illud, quo increscente morbo pollent maniaci, membrorum robur frigorisque tolerantia incredibilis, nec non in fœminis collectio sanguinis in mammis.

§. IV.

Differentia maniæ a phrenitide.

Verum enim vero, cum hæc maniæ signa valde etiam communia sint delirio acuto, quod phrenitidis nomine venit, indicandum omnino est, in quo vtriusque discrimen statuendum sit. Si quando igitur in acuta febre dilirium est, vel in ejus vigore sequitur & levata febre mens redit, phrenitis appellari solitum est. Neque id genus morbi aliud desiderat remedium, quam quod curandæ febri idoneum est. Quod si autem furor longius recipit spatium nullamque febrem junctam habet & ex statu melancholico emergit, maniam dicere affectum in scholis medicis usque eo receperunt. Neque silentio prætermittere oportet, dari adhuc insaniam seu desipientiam, quæ nec melancholiæ, nec maniæ aut phrenitidis nomine recte exprimatur, cujus generis est, quæ in homine etiam sano ab assumto narcotico, ut solano furioso seu ejus baccis, lolio temulento, hyoscyamo & ejus semine, datura, ut pluribus constat exemplis, excitatur, quæ tamen accommodata medicina adhibita brevi remittit penitusque tollitur.

§. V.

Vt vero propiores & proprias horum ſingulorum affectuum continentes cauſas, ad quas tollendas unice vera medendi dirigi debet methodus, eo accuratius dignoſcamus, e re omnino erit operæque pretium, ut, quæ in ſectione eorum, qui his deliriis perierunt, inventa fuerunt, proferamus. Notatu vero digna eſt obſetvatio, quæ in M. N. C. p. 234. Dec. II. Ann. 6: de maniaco diſſecto legitur his verbis: multas in cerebri baſi ad inſtar retis complicatas vaſorum carotidum & vertebralium ramificationes obſervavimus: poſt exemtum cerebrum in pelvi relictæ ſeri cruentati prodemodum ſex unciæ fluitabant: elevata deinde digitis in baſi cerebri medulla oblongata & detectis ventriculis a latere ſitis in conſpectum venit plexus choroidæus prægrandis, ab utroque latere totam interiorem ventriculorum ſuperficiem perreptans & ex multis inſignibus vaſis ſanguiferis conſtans, ubique hic plexus veſiculis lividis piſiformibus refertus fuit, quæ lanceola apertæ ſerum gelatinoſum fundebant. Sic quoque *Henricus ab* HEER, *Obſ. 3. pag. 45.* de maniaci anatome hæc refert: inventum fuit cerebrum ſicciſſimum, durum & in ſumma parte digitis friabile, flavedine citri æmula undiquaque ad altitudinem digiti tinctum; obſervatum circa ventriculos mollius & humidius: nervorum origines comparuerunt ſiccæ.

Sectio deliriis mortuorum.

§. VI.

Singularis quoque debetur animadverſio anatomiæ phrenitici, quæ in M. N. C. *Dec. II. Ann. IV. obſ. 126.* habetur, ubi veſicula fellis bile picis liquidæ inſtar repleta inventa fuit & ſinus falciformis maſſam polypiformem continebat: pia mater multis vaſis turgida accurate a cerebro ſeparari poterat, tunica longe erat craſſior & amplioribus inſtructa vaſis. Similis ſe mihi obtulit obſervatio ante triginta & ultra annos in ſtudioſo nobili extreme melancholico, qui delirio in ſtatu variolarum accedente moriebatur. In ſectione muſculi totius corporis valde denſi, compacti & robuſti nulla pinguedine obducti, (nam pan-

Continuata ſectionis hiſtoria.

panniculo adipoſo fere carebant,) conſpiciebantur; veſicula fellis tota repleta erat bile craſſa & inſtar picis nigerrima, quem atrum colorem etiam nunc in ſcriniis meis adſeruata exhibet, pancreas magnum, craſſum & durum ſe ſiſtebat. Vaſa duræ & piæ matris ſanguine craſſo turgida & in hac varicoſa apparebant, e ſinu falciformi concretio ſanguinis atri in polypoſam ſubſtantiam concreti extrahebatur, atque ventriculis cerebri liveſcens ſerum innatabat.

§. VII.

Definitio melancholiæ Quibus recte & diligenter perſpectis ſedem & interiorem horum deliriorum cauſam jam clarius exponere atque ex his ſuppoſitis ſingulorum non nominalem, ſed realem exhibere definitionem, in proclivi eſt. Melancholia igitur eſt firmior cum mente alienata phantaſia, certis objectis valide inhærens, cum diuturno animi angore, inquietudine, metu & triſtitia ſine ulla cauſa manifeſta juncta, a valde difficili ſanguinis copioſius in cerebro congeſti ac ſtagnantis per vaſa ejus progreſſu oborta. *-- maniæ* Mania vero eſt violenta inſania cum temeritate & ingenti membrorum robore conjuncta, a vehementiori ſanguinis craſſi, copioſi & melancholici per cerebri vaſa cum magno æſtu tranſpreſſione proveniens. *-- phrenitidis.* Phrenitis denique eſt inſania cum febre, a ſtaſi ſanguinis inflammatoria in vaſis cerebri orta.

§. VIII.

Sedes deliriorum. Sedem igitur omnis delirii in cerebro eſſe, clariſſime intelligitur, quam etiam ipſe HIPPOCRATES *libro de morbo ſacro* probe agnovit, *hac parte*, inquiens, *ſapimus & intelligimus & videmus & audimus, & turpia & honeſta cognoſcimus, & hac ipſa etiam inſanimus.* Nam cerebrum omnino eſt pars illa corporis nobiliſſima, in qua plane occulto & inperſcrutabili modo divina ſapientia eminens & valde ſublime mentis ſive ſpiritus immortalis, neque minus ingenii, phantaſiæ & memoriæ ſenſuumque externorum recondere voluit domicilium. Quamvis vero iſtius principii intelligentis & ſenſitivi natura & eſſentia, ex qua ejus effectus ac facultates profluunt, plane ſit

ſit abſtruſa & menti humanæ incognita, id tamen per accuratam & attentam obſervationem didicerunt medici, quod pro diverſa ſanguinis natura, conditione & motu per cerebri vaſa eminentes illæ facultates animæ tam rationalis quam ſenſitivæ mirifice varient, immutentur & pervertantur, adeoque morum, inclinationum & deſideriorum differentia ex hoc fundamento explicari debeat. Id quod jam olim in diſſertatione *de temperamento fundamento morum & morborum* fuſius deduxi.

§. IX.

Quod itaque ad cauſas deliriorum proximas attinet & continentes, veteres, quibus ſanguinis circuitus ignoratus fuit, varias & plane alienas in medium produxerunt. Ita horum alii atram bilem exundantem ejusque raptum ad caput, nec non nimiam cerebri ſiccitatem; alii ex recentioribus ſpirituum animalium in melancholia naturam ſiccam & aquæ ſtygiæ æmulam, in furore vero inflammabilem & ſulphuream accuſarunt indolem. Sed noſtro iam tempore non modo corporis, ſed & animi morborum cauſas longe rectius ex ſanguinis conditione explicare novimus, a qua ſententia nec vetuſtiſſimum Auctorem HIPPOCRATEM alienum fuiſſe ex *libro de ſtatiam* intelligi poteſt, ubi ſcire dixit: *ſanguis multum confert ad prudentiam, ita ut hæc permutetur & opiniones peregrinæ mentem occupent animumque percellant, ſi is conturbatus & perturbatus fuerit,* & eodem loco, *ſanguis ſi in conſtanti habitu conſiſtit, conſiſtit etiam prudentia, eo vero permutato, hæc ſimul concidit.*

Opiniones Medicorum de cauſa deliriorum.

§. X.

Et certe conſtanti obſervatione & experientia habemus comprobatum, omnes illas, quæ animæ adſcribuntur functiones, ad quas ſanæ rationis, ingenii & phantaſiæ vires una cum inclinationibus referimus, ſecundum naturam & ordinem ſeſe habere, ſi ſanguis juſta temperie & quantitate gaudens ad cerebrum

Animæ functiones in homine unde dependeant.

rebrum delatus per ejus vaſa placido, libero & æquabili fertur itinere, adeo ut hac ratione ſenſus etiam externi, niſi vitium in ipſo organo ſit, recto ordine ſuccedant: has omnes vero nobiliſſimas functiones & immutari & perverti, imminui vel penitus deficere, quando videlicet ſanguis & humores a naturali temperie & quantitate deflectentes ad cerebrum devecti non æquabili & moderato, ſed valde difficili, tardo & impedito, aut nimis celeri & vehementi motu progrediuntur.

§. XI.

Cauſa deliriorum proxima

Quæ cum ita ſit, a vero nos haud aberrabimus, ſi cauſam melancholici affectus continentem in ſanguinis craſſioris nimio ad imbecille & flacceſcens cerebrum appulſu, ſtagnatione & difficillimo progreſſu, furoris vero originem & fundamentum in ſanguinis craſſioris & melancholici vehementiori & impetuoſo per cerebri vaſcula & fibrillas motu collocamus. Cuius aſſertionis veritatem ex infra dicendis, ubi convenientem cauſarum antecedentium & remotarum nexum monſtrabimus, rectius diiudicare licebit.

§. XII.

quæ anatome probantur.

Quum vero jam ſupra ſatis clare & ad oculum per anatomen deliriis defunctorum demonſtratum dedimus, in variis corporibus diſſectis non modo ſanguinis motum per caput immutatum & plane perturbatum fuiſſe, dum vaſa nimio ſanguine infarcta & varicoſa ſe præbuerunt, ut propter ſtagnationem ſerum extra vaſorum alveos effuſum in baſi cerebri ſat magna copia repertum ſit, verum etiam cerebri corticem & medullam ſua textura læſam maleque affectam apparuiſſe, nemo ſane dubitare amplius poterit, & horum affectuum & mortis cauſam in hoc ipſo præternaturali ſtatu ponendam eſſe.

§. XIII.

Cauſæ mediatæ ſunt 1) cerebri debilitas, quam inferunt animi pathemata.

His ita conſtitutis, ſequitur jam ut diſpiciamus, quænam ex reliquis cauſarum generibus ad anomalum illum & plane perverſum ſanguinis per capitis & cerebri vaſa curſum ſymbolum ſuum conferant. Inter has primum locum peculiaris cerebri debilitas, quæ recte dici meretur mediata cauſa deliriorum, obtinet,

net, utpote sine hac præcedente non tam facile adeo grave motus sanguinis vitium in hac parte exoriri potest. Et hæc quoque præcipua fuit ratio, quare varias has deliriorum species in hoc Tomo IV. nostræ medicinæ systematicæ, ubi de morbis atoniæ agitur, pertractandas constituerim. Ad illum vero ingignendam præcipue referendi sunt graves animi affectus, præsertim diuturnus mœror, tristitia, metus, animi angor ac terror, quorum magna est, sicut ad omnium partium, ita etiam cerebri robur debilitandum & vim vasorum systalticam imminuendam potentia. Ad quam classem etiam acrioris mentis labores atque inopportunæ studiorum causa diutius protractæ lucubrationes pertinent, quibus ob dissipatos spiritus sic dictos animales, staminum, quæ in cerebro & medulla oblongata sunt, vis motrix & sensitiva mirum infringitur. Et inde quoque intelligi potest quare litterati & qui nimium meditationibus indulgent, plus quam plebeii mentis alienationibus sint obnoxii.

§. XIV.

Deinde ex causis, quæ ad gravissima disponunt deliria viresque animi ac corporis destruendo & vasorum, membranarum ac staminum cerebri tonum debilitando plurimum valent, multum sibi vendicat vesanus amor, de quo observationes legi possunt apud FOREST. *lib. 10. obs. 29. & 30.* BARTHOLINUM *Cent. II. hist. 69.* it. apud VALERIOLAM *Lib. II. obs. 7.* Maximam tamen noxam infert amor in fœminas viri potentibus sed nondum nuptis, qui a genitalis liquoris, sub otiosa maxima & lauta vita liberalius in glandulis vaginalibus secreti longiori mora & corruptione provenit, quod testantur observationes, quales exstant apud PLATERUM *Libr. I. prax. cap. 3. Gregor.* HORST. *T. II. op. Lib. 2. Obs. 61. &* EPHEM. *Obs. 126. Dec. II. Ann. 10.* Cum enim lege commercii, quod animæ cum corpore ejusque fluidis & solidorum motu intercedit, ex copiosius congesto & stagnante in organis spermaticis semine imagines & ideæ venereæ in phantasia excitantur, fit omni- *amor nimius.*

omnino, ut phantasia firmissime hisce ideis inhærente usus rationis sæpius minuatur & invertatur. Nec plane de nihilo est statuere, spirituosum seminale liquidum mora corruptum vasa lymphatica redire ad sanguinem & quasi ex consymbolismo fluidum illud, quod in sanguine, cerebro & nervis motibus & sensibus præest, contaminare, ut hac ratione ingens virium oriatur dejectio.

§. XV.

nimia seminis profusio. Porro observationes testantur medicæ, a nimia seminis tam voluntaria, quam involuntaria profusione morbi tum melancholici tum maniaci profluxisse originem. Ita *Henricus ab* HEER *obs. 60.* exemplum sexagenarii producit, qui a nimia seminis sub diebus canicularibus profusione melancholicus redditus est, & FORESTVS *in Obs. lib. 10. obs. 25.* juvenem quendam melancholicum media æstate juvenculam uxorem ducentem, & ex effreni veneris usu in furorem coactum fuisse refert. Nam nihil notius est, quam quod semem delibatissima & agilissima sanguinis pars sit eandemque fere indolem cum fluido nervorum habeat, unde etiam fieri observamus, ut ab immodica seminis profusione & sensum functiones & ingenii vires mirum debilitentur, imo etiam alii, qui ex cerebri vitio nascuntur, morbi progignantur.

§. XVI.

hæreditaria dispositio. Multum quoque nosse refert, deliria quæ diutius protrahuntur, certis familiis admodum esse solennia, adeoque ad morbos hæreditarios, qui a parentibus ad liberos transferuntur, justissime referri. Quorum morborum, ut ego quidem arbitror, vix alia subest causa, quam quod morbida & invalida partium solidarum & motricium natura ac textura per nativitatem propagetur, maxime si generationis tempore his affectibus parentes correpti fuerint.

§. XVII.

narcotica & opiata. Nihil vero tam celeriter & inopinato, etiam sine ulla alia causa præcedente, sanum ceteroquin hominem in dementiam præ-

præcipitare poteſt quam narcoticum ſive ſtupefactivum, inſcienter adſumtum. Hinc res per experientiam ſatis nota eſt, quod a ſemine daturæ, hyoſcyami, a baccis belladonæ &c. brevi tempore perfecta amentia induci poſſit. Si quis vero paulo curioſior fuerit in nocentiſſima horum energia inquirenda, conſulat obſervationes de his paulo diligentius conſcriptas, quales reperiet in M. N. C. *Dec. III. Ann. III. obſ. 170.* WILLISIO *de anim. brut. Cap. 12. p. 2.* MATTHIOL. *in Dioſc. p. 756. 988.* LOBELIO *in novis ſtirpium adverſariis*, BORELLO Cent. IV. obs. 45. HELMONTIO lib. *demens idea.* Neque exercitatioribus medicis ignotum eſt, eas medicinas, quæ opium habent, in delirio improvide datas illud magis intendere & contumacius reddere, tantum abeſt, ut componant, aut levamen afferant. Cujus plane peculiaris effectus rationem invenire non adeo obſcurum eſt, ſi conſideramus, hæc ipſa remedia ſulphure quodam abundare valde vaporoſa, naturæ adverſo atque graveolente, quod calore reſolutum in corpore in exhalationes explicatur, quæ minimis cerebri & nervorum poris profundius inſinuatæ fluidi ibi puriſſimi vim motricem & fibrillarum neruearum elaterem labefactant, adeo ut omnium ſenſuum & motuum notabilis fiat defectio atque inverſio.

§. XVIII.

Ad deſtruendum cerebri vaſorum & ſtaminum naturalem tonum ac tenſionem multum quoque prægreſſi morbi, præſertim acutæ febres faciunt. Hinc quid obſervatione frequentius eſt, quam quod poſt febres ardentes, præſertim diutius protractas, poſt febrem ſic dictam Hungaricam, ſynocham putridam, cholericam ſeu cauſam, interdum quoque poſt varioloſam, phrenitides & ex hiſce demum chronicas deliriorum ſpecies proficiſci. Cujus effectus ratio ex facili inde poteſt repeti, quod ſub tanto febrili æſtu, qui plerumque cum aſſidua vigilia conjunctus eſt, nerveum fluidum, quod tam ſenſibus quam motibus perficiendis ſpeciatim dicatum eſt, diſſipetur. Læditur quoque exinde non parum ipſius cerebri fibroſa tex- *prægreſſi morbi.*

 tura

tura & ſtructura, ut deinde nec ſecretio liquidi animalis rite perfici poſſit.

§. XIX.

Ebrietas. Vltimo loco, ad cerebri imbecillitatem & fluidi nervei vitiatam indolem, immodicus ſpirituoſorum potulentorum abuſus & inde profecta ebrietas multum momenti adfert, quare etiam non minus eleganter, quam vere ebrietas a SENECA epiſt 83. dicitur inſania, *vinolentiam, inquit, crudelitas ſequitur, violatur enim exaſperaturque exinde ſanitas mentis.*

§. XX.

2) Sanguinis congeſtio ad caput, quam producunt, ira. Ordine jam accedimus ad eas cauſas inquirendas, quibus ſanguinis motus ex partibus inferioribus impetuoſius ad caput urgetur, inter quas nihil omnino, quod tam ſubito melancholiam in maniam convertere, aut ſilentem reſuſcitare paroxyſmum valeret, reperimus, quam vehementem iram, qua majorem in maniacis cauſam vix ullam eſſe jam olim GALENVS *lib. 6. aph. 23.* reputavit, præſertim ſi vana ſuperbiæ opinio & faſtus, odium & vindictæ cupiditas jungantur. Equidem melancholici natura ad iram concipiendam difficiles ſunt, qua tamen ubi ſemel data occaſione accenſi ſunt, tam efferato furiunt impetu, ut niſi ægrius componi poſſint. Nocet vero ideo maxime melancholicis ira, quia ſanguis eorum craſſior atque compactior in vehementiſſimum adactus motum ſubtilem teneramque cerebri texturam graviter lædit nec tam facile ſiſti curſu ſuo poteſt.

§. XXI.

externum frigus. Hunc cenſum quoque ſubit frigus externo corpori, maximeque inferioribus ejus partibus improvide admiſſum. Cui quantum debeatur in affectibus noſtris ſuſcitandis teſtari videntur ipſi melancholicorum paroxyſmi & exacerbatæ invaſiones, quas nunquam fere non horripilatione & frigoris ſenſu in externis partibus prægreſſo ſuboriri conſpicimus. Nec adeo difficile erit, ex accuratiori horum penſitatione ſæviſſimorum ſymptomatum, quorum luxurians in melancholicis progenies eſt,

eſt, rationalem ſuggerere ætiologiam. Quodſi enim ſub tali horrore frigoriſque ſenſatione extremus corporis habitus ſpasmo quaſi conſtringitur, ſanguis propter anguſtiora ſpatia minoresque vias majori ad interiora vi & impetu fertur, abhinc vero in vaſis majoribus, maximeque pulmonibus, corde & cerebro ſubſiſtens pro horum locorum varietate varias creat moleſtias. Ita circa præcordia anxietates oppreſſivas, ſuſpirioſos anhelitus, cordis tremorem ac palpitationem, in capite vertiginem & gravitatem, oculorum ferociam, longas vigilias variaque & uni rei infixa infert phantaſmata.

§. XXII.

Neque minus referri huc merentur excretionum ſanguinearum tam naturalium quam artificialium in utroque ſexu imminutiones aut ſuppreſſiones, quare ab omiſſa in plethoricis, quæ antea conſueta fuit, venæ ſectione pariter ac ab irregulari hæmorrhoidum vel menſium ſucceſſu, vel his imprudenter cohibitis, aut narium hæmorrhagia improvide ſedata, melancholiam originem repetiiſſe certa experientiæ fide conſtat. Nec diſſimili ratione res ſeſe habet, ſi quando poſt exantlatos partus labores parcior ſuccedit vel plane ſupprimitur lochiorum fluxus, vel etiam ſi circa pubertatis annos menſes difficilius erumpunt. Exinde enim ſæpius & melancholiam & maniam ſubortam confirmant obſervationes, quarum innumeræ a probatiſſimis auctoribus proditæ leguntur. Ita HIPPOCRATES, diutina edoctus experientia *lib. de ſuperfœtat. T. I. cap. 24* ſcribit: ordinaria ſanguinis evacuatio intercepta furere facit. FORESTVS *libr. 10 obſ. 23. & 24.* item BINNINGERVS Cent. I. obſ. 37. a menſibus ſuppreſſis maniam ortam adnotarunt, & *Zacutus* LVSITANVS *Lib. I. prax. admirand. obſ. 37. & 17.* poſt hæmorrhoidum ſuppreſſionem melancholiam & maniam ſecutam retulit. Siquidem a ſanguine ſtagnante & copioſius circa inteſtina congeſto horum tunicæ nerveæ compreſſæ ad ſpaſticos ſtimulantur motus, quorum vi ſanguis congeſtus per metaſtaſin ad ſuperiora, maximeque ad caput trans- *excretionum ſanguinearum ſuppreſſiones.*

primi-

primitur. De quo inverso sanguinis redundantis motu elegans apud HIPPOCRATEM *lib. de virgin. morb.* extat locus, qui dignus est, ut hic transcribatur: *Virgines nubiles & maturæ viro delirium, ut dæmones quosdam videre se putent, magis patiuntur, una cum mensium descensu, antea non valde hinc afflictæ. Postea enim sanguis in uterum confluit velut effluxurus, cum igitur osculum exitus non fuerit apertum, sanguis autem amplius influxerit propter cibos & corporis augmentum, tum sanguis non habens effluxum præ multitudine, resilit ad cor & ad septum transversum. Cum igitur hæc repleta fuerint, cor fatuum fit, deinde ex fatuitate torpedo, postea ex torpedine delirium apprehendit.*

§. XXIII.

malum hypochondriacum & hystericum.

Ex quibus jam dictis & adductis facile reddi poterit ratio, quare & mali hysterici & hypochondriaci melancholia frequentissimum sit symptoma. Res enim in theoria medica pervulgata & satis perspecta est, ex atonia viscerum & impeditiori sanguinis crassioris ac copiosioris per hæc transitu spasmos & flatus in abdomine progigni, a quibus tanquam ex fonte omnia illa, quæ hypochondriacis & hystericis obveniunt pathemata profluunt & derivari possunt.

§. XXIV.

3) sanguis crassior, quem ingignit vita sedentaria.

Hisce expositis respiciendum erit ad ea, quæ ad sanguinis crassioris genesin & stagnationem in partibus multum conferre valent, inter quæ primo loco otium & vitam laboris expertem ponendam esse arbitramur, quæ tam ad ingignendum morbum hypochondriaco-hystericum, quam ad subsequens inde delirium plurimum omnino valet. Sicut enim conveniens corporis exercitatio egregium solidis partibus robur addit, humoresque fluxiliores reddit & vegetiorem eorum circuitum promovet; ita ex hujus defectu vires corporis cum omnibus suis functionibus labefactari, salutares & naturæ solennes excretiones imminui, humores subsistere ac mora crassiores jac lentiores fieri, quotidiana observatione deprehendimus. Quæ

omnia

omnia longe graviora fiunt, si jungitur solitudo & homines ab omni conversatione remoti vivunt in se quasi conversi, tum enim variæ menti inanes & minus jucundæ imagines falsæque ideæ, cum quibus ægre colluctandum est, sistuntur.

§. XXV.

Neque ex causis remotioribus esculenta & potulenta excludenda sunt. Quodsi enim ob excessivam acidi in ventriculo progeniem homines voraces sunt, nimium adpetunt, aut crassioris texturæ cibos, induratos minusque solubiles & flatulentos adsumunt, nec tamen sufficienti potu utuntur, crudiores inde compactioresque humores, qui materiam & pabulum nostris præbent affectibus, ingenerantur, a quibus in sanguinem aductis stamina & fibræ carneæ rigidiores, duriores & ad motum exercendum minus promtæ sunt & idoneæ. *Victus crassior.*

§. XXVI.

Illud præterea ex meis observationibus ad naturam melancholicorum & maniacorum explicandam adiiciendum putavi, quod illorum sanguis e vena emissus calidior & ater observetur, qualem etiam ETTMVLLERVS *in colleg. Pract.* p. 993. invenit, & LINDANVS adnotavit, dein quod tardius & parcius serum deponat atque in lance ponderatus gravior sit, lentius evaporet & plus crassi magmatis, quam serum sanorum relinquat. Fæces alvi quod attinet, hæc plerumque parciores ac duriores, coloris ex rufo obscurioris, quandoque etiam grysei, urinæ vero, quæ sub accessione minguntur, tenuiores ac leviores observantur. *Quæ sit sanguinis & excretionum constitutio.*

§. XXVII.

Quod attinet subjecta hisce mentis affectibus præ aliis obnoxia, notari meretur, homines non modo tardos, stupidos & obliviosos, sed sæpius quoque valde ingeniosos, poetas, philosophos, & qui profundioribus matheseos & algebræ studiis nimium delectantur, melancholico affectu corripi. Contra vero per experientiam liquidum est, eos, qui tempera- *Subiecta deliriorum.*

menti melancholico-cholerici habituque corporis macilento præditi ſunt, ſtrictiores ac tenſiores fibras cum celeriori arteriarum pulſu obtinent, nec non qui promto in iram animo quotidiana fere domeſticorum altercatione, præſertim inter cibum, facile fortiterque commoventur, in furorem proniores exiſtere. Neque tamen prorſus excludendi ſunt natura languidi, debiles animoque timidi & humidiori ac laxiori carne inſtructi, quod vel exinde clarius apparere arbitror, quum virgines & mulieres, maxime ſi menſtruæ aut in puerperio lochialis excretionis vitio laborant, morbis cum mentis alienatione iunctis valde videamus expoſitas. Nec denique ſanguineos, ut perite monet HIPPOCRATES *lib. 2. epid. 6. Sect. 3.* & GALENVS *lib. 3. de locis affectis cap. 6.* a melancholico & hypochondriaco malo immunes eſſe, itidem attenta confirmamur experientia.

§. XXVIII.

Prognoſis delirii a cauſa morali.

At vero, quum ad ſpecialem mentis morborum indolem ac genium rite dignoſcendum, & abhinc iudicium de ipſorum eventu & curatione recte formandum multum omnino faciat, valde diverſas, quæ ſe offerunt, circumſtantias probe cognitas perſpectasque habere, conſiderandum maxime omnium erit, num morbus a cauſa magis morali ſive animæ, quam phyſica ſive corporis vitio ſuam repetat originem atque fomentum. Nihil enim in artis exercitio occurrit frequentius, quam ut primam morbi cauſam ſcrutantibus nobis referatur, celerrimas & ſubitaneas animi commotiones, iram, terrorem diuturnum, mœrorem & angorem, vel etiam veſanum amorem occaſionem malo & primam originem ſubminiſtraſſe. Quibus ſi cerebri & internorum ſenſuum a parentibus accepta imbecillitas, vel notabile in diæta vitium, ut ebrietas, multa corporis refrigeratio, aut immodicus veneris uſus acceſſerint, non novum certe & inſolitum eſt, homines ceteroquin ſanos & vegetos, nullo manifeſto morbi chronici indicio apparente, in eiusmodi mentis morbos illabi, illapſos difficulter admo-

admodum, & nisi lento gradu ex iis emergere. Quod enim si incidit, morbum magis idiopathicum & essentialem esse, adeoque ipsum mentis domicilium insigni labe affici pro certo habendum est.

§. XXIX.

Verum melior convalescentiæ spes apparet, si delirium melancholicum est symptomaticum & affectionem in viris hypochondriacam, in fœminis hystericam comitatur, quod cognoscere licet, ubi spasmis, flatibus, borborygmis & ructibus prima infestatur regio, diaphragmatis cum anxietate fit compressio, alvi adest durities & molestæ hypochondriorum cum renisu distensiones urgent, quibus haud raro lancinantes capitis dolores, vertigines, aurium susurrus cum multis vigiliis iungi solent. Eadem facilioris sanationis spes est, si ex intermittente febre perperam curata, aut suppresso mensium, lochiorum vel hæmorrhoidum fluxu, aut etiam a sumto narcotico insania sua sortitur incunabula, hæc enim, convenienti medicina adhibita, & excretionibus illis naturalibus iterum revocatis, egregie mitigatur aut prorsus depellitur. *Symptomatica ex malo hypochondr. vel hysterico orta.*

§. XXX.

Præterea, sicut omnes cerebri ac spirituum morbi suos habent gradus vel remissiores vel intensiores, suasque servant periodos, quibus per intervalla redeunt, ita pariter in singulis amentiæ speciebus hoc animadvertere licet. Quando igitur leviores sunt accessiones & incipientes, non adeo difficile in curando est negotium, quo diutius vero inhærent & altiores egerunt radices, eo esse pertinaciores & curatu difficiliores, imo, si parum habent remissionis, prope insanabiles, certissimum est. Temporis enim diuturnitate ipsa mentis & liquidi nervei sedes, cerebrum structura texturaque sua ita invertitur, ut nisi summo artificio reparetur. Quod vero tam rara delirantibus contingat curatio hanc subesse puto rationem, quod maniaci Medicos plerumque respuunt & ipsa medicamenta vano veneni metu aversantur, melancholici autem, & præsertim hypochondriaci *Differentiæ & prognosis ratione graduum.* *Ratio difficilis curationis.*

 medi-

medicamentis nimium indulgendo nova quotidie a Medicis, quos sæpissime mutant, adsumunt, adeoque in peius res suas ipsi convertunt. Pessimum porro, quod auctiorem & desperatum maniæ gradum indicat, signum est, quando maniaci post profundiorem somnum iugiter delirant, nec validiorum remediorum, ut purgantium & emeticorum, nec intensioris frigoris vim sentiunt. Et si tandem plenaria virium ex somni defectu & longo ieiunio fit fatiscentia, vel, si epileptici, convulsivi aut soporosi affectus superveniunt, mortem ante portas esse censendum est.

§. XXXI.

Prognosis delirii recidivantis. Deinde non ignorata perito Medico erit hæc peculiaris mentis morborum indoles & ab aliis differentia, quod longo interdum spatio plane sileant & intermittant, ita prorsus, ut homines perfecte sani mentisque compotes interea habeantur, certis vero temporum periodis, maxime circa solstitia & æquinoctia, sub quibus exorti fuerunt, revertantur. Quodsi vero talis morbi genius est, neutiquam de salute desperandum est, si modo Medicus malum radicitus exstirpare satagat & ipse æger observanda probe observet. Audiamus de hoc acutissimum ARETÆI iudicium, quod *lib.* 3. his verbis expressum legitur: *furor & intermittit & diligenti curatione radicitus evellitur, sed intermissio non sincera est, quando per se furor desinit, cum non congruenter aut medela, aut temporis anni clementia curatur. Nonnullos namque qui penitus soluti morbo videbantur, aut veris tempus, aut error in victu, aut ira casu aliquo proritata denuo ad furorem revocavit.*

§. XXXII.

Maniaci raro aliis morbis implicantur. Singularem deinde meretur animaduersionem, quod natura apud maniacos interdum optime suas tum naturales tum vitales observet functiones, ut ideo nonnisi raro alio corripiantur morbo, utut plurimæ ad morbos disponentes externæ causæ non deficiant. Inde quoque delirantes non facile epidemice

mice grassantibus morbis sunt obnoxii. Neque desunt exempla eorum, qui sub gravibus his mentis affectibus ad septuaginta & plures annos vitam produxerunt.

§. XXXIII.

Fit nonnunquam, ut solius naturæ bene valentis beneficio, sine ulla remediorum ac medicorum ope, dictorum mentis morborum, per criticas sanguinis sive per nares sive uterum, sive anum excretiones, salutaris fiat solutio, quæ eo certior evenit, si ab illarum suppressione originem malum duxerit, rectissime id observante HIPPOCRATE, qui *Sect. 6. aph.* 21. hœmorrhoides & varices insaniam solvere, perite prodidit. Nec mihi ignota sunt exempla, ubi nonnulli gravi melancholia hypochondriaca in iuventute affecti provectiore ætate hæmorrhoidum fluxu accedente immunes manserunt. Ex quo etiam fit, ut alvi fluxus & dysenteria hisce morbis sæpe finem faciant, verissimo teste HIPPOCRATE *Sect. 7. aph.* 5. Quod ego pariter mea ipsius experientia confirmare possum, quum pronuper in iuvene ex terrore in stuporem mentis delapso maniam subortam in diarrhœam feliciter terminatam viderim. Præter hæc digna est, quæ probe teneatur, observatio ab eodem HIPPOCRATE *Sect. 5. aph.* 65. proposita: *quibus tumores in ulceribus apparent, non insaniunt, his autem derepente dissipatis insaniæ fiunt.* Cuius insignem fidem faciunt aliæ historiæ, quæ scabie & pustulis in cute subortis melancholiam decrevisse memorant. Ita puellam maniacam per ulcera in crure orta curatam refert FORESTVS *lib. 10. obs.* 24. sicut e contrario ab occluso ulcere melancholiam cœpisse auctor est *Amatus* LVSITANVS *Cent. 2. obs.* 47.

Solutio deliriorum.

CVRATIO.

§. I.

QVod ad rectam & securam medendi methodum attinet, hæc sicut unice causis morborum tum avertendis tum re-

Indicationes curatoriæ.

 mo-

movendis debet esse subnixa, quum ex causis cognitis indicationes curatoriæ & accommodata desumi debeant remedia, ita vix alia via in percurandis mentis affectibus procendendum esse censemus. Iam vero satis evidenter in superioribus demonstratum dedimus, causam delirii tam timidi, quam furibundi proximam & continentem impetuoso sanguinis & humorum ad imbecille caput motu eorumque vel difficiliori, vel nimis accelerato per vasa cerebri transitu, quem presso pede varii turbatæ phantasiæ effectus subsequuntur, ponendam esse, quare curationis scopi, qui tum ad præcavendos tum amoliendos hos morbos faciunt, præcipui habendi sunt, ut 1) sanguis in cerebro nimia copia congestus abhinc ad inferiora derivetur æquabilisque ac liber eius per caput & universum corpus progressus procuretur 2) ut causæ materiales & occasionales, quæ naturalem sanguinis temperiem pervertunt eiusque metastasin seu palyndromen efficiunt, removeantur & consuetæ, naturales & salutares excretiones in ordinem redigantur, 3) ut cerebri vasis ac membranis vis naturalis systaltica, quæ nimis deiecta est, restituatur.

§. II.

Veterum optima deliriorum cognitio & curatio.

Ante vero quam intentionem hanc feliciter & cum laude exsequamur, monendum esse duco, antiquissimos artis nostræ antistites, maximeque Græcos in affectibus hisce tam recte dignoscendis quam persanandis nostri temporis Medicis longe esse præferendos, eo quod non modo ex tanta deliriorum in suis regionibus ubertate & frequentia maiorem sibi experientiam adquirere, sed ipsorum quoque remedium vires ac virtutes melius explorare potuerint. Id quod vel solus suo confirmat exemplo HIPPOCRATES. Hic enim primum *Lib. de insania* veram deliriorum causam ita delineat: *postquam*, inquit, *cerebrum derepente calefactum fuit, sanguine in venis effervescente, insomnia vident horrenda & facies flammescit, oculi rubescunt & mens aliquid mali operari cogitat. Cum autem sanguis rursus ad venas dispersus fuerit, quiescit.* Quibus perite dictis dein præstantissima

ma ſubnectit præſidia, dum in eodem lib. V. Snem, aquæ potum, & veratri potionem &c. plurimum commendat. Nec ab hac ſimpliciſſima medendi methodo diſcedunt reliqui veteres medicinæ ſcriptores. Quodſi enim monumenta ipſorum curatius evolvendo deliriis medendi rationem inquirimus, ſimpliciſſimis certe remediis, ut ſunt venarum ſectio, balnea ex aqua dulci parata, aquæ puræ & mineralium fontium potus, lac & eius ſerum, evacuationes tum leniores, tum pro circumſtantiarum ratione validiores, ad ferales iſtos affectus debellandos ſummo cum fructu eos frequentiſſime uſos fuiſſe deprehendimus.

§. II.

Quid de V. Sne ſtatuerint veteres.

Ex univerſa vero remediorum claſſe nullum eſt, quod ab antiquis ad ſedandos hos perniciales capitis morbos magis celebratum ac laudatum eſt, quam venarum ſectio, de cuius utilitate & administratione elegans exſtat locus apud TRALLIANVM *lib.* I. *c.* 16. qui dignus eſt, ut commemoretur: *Melancholia*, inquit, *ex copia ſanguinis ſit, ſi habitus corporis tenuis, ætatis vigor, ſi hæmorrhoidum vel menſium ſuppreſſio, ſi facies multo quam antea rubicundior eſt venæque magis turgeſcunt, tunc ante omnem aliam curationem ſine cunctatione ſanguis mittendus eſt & venæſectio, ſi vires robuſtæ ſunt, ſatis generoſa. Si vero vires talem non tolerant, neceſſe eſt bis aut ſæpius paulatim educere. Si vero humor ſanguineus cerebro quaſi impactus ſit, tunc audacter venam in fronte ſecabis.* Sed cedro dignam & apprime utilem addit cautionem, ne ante convenientem corporis vacuationem id fiat: *nam*, ait, *ſi circa caput aliquid moliri cogites prius quam totum corpus recrementes liberum reddideris, offendes magis quum iuvabis copioſiorem materiam ad partem affectam attrahendo.*

§. IV.

Quod ulterius oſtenditur.

Eſt quoque dein ex Græcis ARETÆVS, qui V. Snem ſummum in curanda melancholia remedium, interpoſitis valde utilibus cautelis ita deprædicat: *Si craſſus, bilioſus & ater eſt*

ſan-

sanguis, vena utique secanda est, verum non eodem die, sed aliis diebus repetendo, quantum satis est sanguinis detrahatur, eodem vero die modum sanguinis mittendi vires declarabunt, medio tempore corpus, quo aliam euacuationem sustinere valeat, liberalius nutriatur, si sunt graciles & sanguinis inopes paulum sanguinis mittendum, quatenus videlicet V. Snem vires sentiant, sed nullam noxam eorum tenor accipiat, quocirca, si plus, quam decet, sanguinis effuderis natura cibi penuria de propria sede dilabitur, hoc est, labefactatur. Neque aliud remedii genus ad pessimos animi morbos vincendos opportunius, magisque necessarium existimat CÆLIVS AVRELIANVS *lib. I. cap. 5.* ubi præter phlebotomiam maxime omnium simul scarificationem cum hirudinum adpositione commendat his verbis, *cum status passionis apparuerit, detonso capite atque raso cucurbitam infligimus, adiuncta scarificitione.* GALENVS quoque V. Snem in ea melancholiæ specie præscribit, quæ sedem in venis habet & universum corporis habitum occupat, cum e contrario Arabes in ea curanda particulares sanguinis per venas iugulares, frontis, temporum, evacutiones præ reliquis laudant, vel cucurbitulas cum scarificatione humeris applicant, vel etiam hæmorrhoides hirudinibus reserant.

§. V.

Nostra de V. Sne sententia & admonitio.

Hanc methodum sequuti superioris seculi excellentissimi Medici FERNELIVS, RIVERIVS MERCVRIALIS, HORNIVS SYLVATICVS, *Joann.* FORTIS, BALLONIVS, idem remedium tum ad avertendos, tum ad sanandos hos morbos efficacissimum omnibusque aliis longe anteponendum esse uno ore confirmant. Et profecto, si meam hoc loco interponere licet experientiam, inter præstantissima hisce morbis accommodata auxilia iure meritoque habendam esse sanguinis missionem censeo, hac tamen observata cautela, ut, si sanguinis crassi & grumosi adsit redundantia, primo vena in pede, dein, interiectis aliquot diebus in brachio, tum in capite, vel in collo vena iugularis provide secetur, aut stylo stramineo naribus intruso sanguinis pro-

rite-

riretur profluvium. Tandem etiam venam in fronte hoc modo pertundere expedit, ut collo prius deligato faciei venæ inflentur & dein lancetta non adeo acuta, ne pericranium lædatur, sed obtusa incisio fiat.

§. VI.

At vero sunt adhuc alia, quæ tam in affectu melancholico, quam maniaco ob singularem, quam præstant opem, a veteribus summe commendantur remedia, quæ inter præcipue eminent balnea, quo nomine non modo universalia, ubi corpus totum, vel ad præcordia tantum in aquam tepidam immittitur, verum etiam particularia, ut semicupia & pediluvia debent intelligi. Videamus igitur, quid veteres de hoc remedii genere in scriptis suis prodiderint. Primo vero omnium *Alex.* TRALLIANVS *lib. I. p.* 117. eximias ipsi laudes in melancholia tribuit: *Dulcium*, inquit, *balneorum usus, si quid aliud, melancholicis opitulatur. Sed ægri in balneo morentur diutius ac in calidam descendere cogantur, omnino etiam si æstas fuerit in eo diutius desideant.* Pari ratione ARETÆVS *lib.* 7. *p. m.* 134. melancholicos in aquis sponte calidis sæpe commorari iubet: *Raræ enim*, ait, *& molles carnes ad ægritudinis remissionem maxime faciunt. Nam siccæ & tensæ melancholia laborantibus carnes sunt.* Ex Methodicis quoque est *Prosp.* ALPINVS, qui melancholicos tepidis balneis tum in universum corpus, tum præcipue supra capitis suturam stillantibus perfecte sanatos memorat. Vid. *lib. de Med. Aegypt.* p. 115. Haud dissimili ratione ad maniam sedandam veteres balnea præscripserunt, uti factum fuisse videmus a *Cælio* AVRELIANO, qui usum aquarum naturalium, ut sunt nitrosæ, maniacis summopere suadet, idque eo magis, si odoris non tetri fuerint, quo capitis membranæ quatiantur. Quod itidem exemplo suo comprobat GALENVS, qui *lib. suo de locis affect. cap.* 9. solo usu balnei ex aqua tepida parati plurimos se melancholicos & maniacos persanasse gloriatur.

Balneorum a veteribus commendatio.

§. VII.

Operationis ratio.

Quod vero etiamnum balnea ob egregiam virtutem suam maximam mereantur commendationem, facile quisque agnoscere poterit, si ipsorum operandi modum accuratius paulo considerare velit, qui in eo consistit: Insaniæ, quæ atrabilarios per intervalla invadit, accessio vix ob aliam contingit rationem, quam quod per vehementiorem partium fibroso nervearum in extremis & infimis partibus constrictionem sanguis ad superiora cum impetu feratur, unde etiam suo iam tempore HIPPOCRATES *Sect. I. aph. 56.* in atrabilariis morbis periculosos humorum a loco ad locum decubitus esse prodidit, qui vel paralysin, vel convulsiones, vel insaniam portenderent. Jam vero, quum aquæ moderate calidæ duras ac strictas partes, præsertim in inferioribus locis emolliendo ac relaxando impetum sanguinis ad caput non modo imminuunt atque avertunt, verum etiam vasa ampliora reddendo humorum decubitum a capite inferiora versus deducunt, ut dein, libero æquabilique humorum circuitu tum per universum corpus, tum quoque ad extimas eius partes revocato, corpus perspirabile fiat, dubitare haud licet, quin in tali casu a balneorum usu multum sperandum sit auxilii.

§. VIII.

Præparandi methodus.

Quod ad rectam & optimam balnea præparandi methodum attinet, ex dictis facile poterit intelligi, aquas leviores ac subtiliores, quibus pluviales & fluviatiles annumeramus, ad præfixum scopum rite obtinendum, aquis fontanis & durioribus longe esse meliores. Et in eo quoque ratio videtur posita, quare thermæ minerales, quæ præter tenuioris indolis aquam sal subtile alcalinum minerale in sinu fovent, quales sunt Emsenses & Teunacenses, tam interno, quam externo usu ad hos capitis morbos tollendos ceteris omnibus longe efficaciores deprehendantur. Quodsi vero leviores eiusmodi aquæ pro balneis haberi nequeunt, fontanæ ac duriores decoctione cum tritico & eius furfuribus, hordeo, malva, semini lini, & radice al-

ce altheæ &c. sacculo inclusis sunt corrigendæ. Nonnulli etiam eodem fine lac admiscent, vel de cineribus clavellatis, quantum sufficit, adiiciunt.

§. IX.

Virtus augeatur aquæ frigidæ applicatione ad caput.

Balnea ita præparata ne nimis calida sed tepida tantum modo adhibeantur, serio monemus. Horum vero ad hos morbos vincendos energia, ut eo certior meliorque reddatur & sanguinis in venis cerebri stagnantis derivatio longe auspicatior succedat, opus esse putamus, ut ægri in balneo desidentis caput aqua frigida perfundatur, vel pannus frigida madidus capiti imponatur. Quam encheiresin nec ignotam fuisse Celso *ex cap. 18 lib. 6.* advertere licet, ubi super caput aquæ frigidæ infusionem, demisso corpore in balneum & oleum, suadet. Et *lib. 1. cap. 4.* ita perhibet: *nil æque prodest ad caput infirmum roborandum, atque aqua frigida, qua diutius caput quam ceteræ partes perfundendum, vel etiam largo canali quotidie aliquamdiu subiiciendum est.* Idem quoque sentire Aretævm ex *lib. eius de morb. chron. p.* 82. constat, ubi, si ægri maxime insaniunt, caput humore frigido irrigare iubet. Neque effectus huius plane singularis ratio altius erit repetenda, quandoquidem ea frigoris est vis atque potentia, ut ad cerebri membranas & vasa a stagnante sanguine nimis dilatata & debilitata penetrando ea constrictione roboret, ut inde humorum ibi subsistentium melior discussio liberiusque iter promoveri possit.

§. X.

Selectissima purgantia quænam sint?

Dimissis balneis ad alia præsidiorum genera progredimur, inter quæ non infimum sibi locum vendicant ipsa purgantia, quæ a veteribus non minus quam recentioribus ad abigendos mentis morbos magni semper habita fuerunt. Quorum tamen operatio quum non eadem sed valde diversa sit, dum alia mitiora alia fortiora existunt, indicandum omnino erit, quænam ex horum nimis ampla classe nostris indicationibus tum ad maniam tum melancholiam curandam satisfaciant. In eo vero periti Medici quam maxime consentiunt, quod leniora & mitio-

mitiora alvum ducentia, in quorum ſelectu ſunt manna, caſſia, rhabarbarum, agaricus, folia ſennæ, polypodium, cremor tartari, tartarus vitriolatus, ſalia aquarum mineralium neutra ſub variis formis uſurpata, in affectu maniaco & melancholico, præſertim qui ab affectione hypochondriaca & ſtagnatione ſanguinis in inteſtinis & venæ portæ ramis ortum traxit, ſint omnibus aliis, etiam acrioribus propter ſecurum, placidum minusque tumultuarium operandi modum, longe multumque præferenda, idque eo magis, ſi in decocto vel infuſo ſumta non ſimul & ſemel ſed iteratis vicibus & per epicraſin operantur.

§. XI.

De purgantibus veterum fortioribus iudicium.

Equidem, ſi medicorum & in primis veterum monumenta evoluimus, ex purgantibus elleborum tam album quam nigrum ceu ſummum ſpecificum ad utrumque affectum debellandum commendat, cum tamen hic ſubtiliſſimæ, imo virulentæ acrimoniæ ſit particeps. Ita HIPPOCRATES *lib. de inſomniis* ad præcavendam inſaniam veratro purgare & poſtea optimam victus rationem inſtituere iubet, atque *lib. I. de diæta* §. 33. in melancholicis, formidulosis & triſtibus identidem purgationem per veratrum utiliſſimam cenſet. Cui adſentitur CELSVS, qui lib. 3. cap. 18. melancholiam purgatione cum veratro ex magna parte levari refert, & ſi hoc vel ſemel datum parum profecerit, interpoſito tempore iterum dari iubet. Verum enim vero, utut veteres helleboro, elaterio reliquisque ſternuiſſimis remediis perpetuo fere uſi fuerint, nos tamen mitiorum ob inopiam id factum fuiſſe exiſtimamus. Dein vero ſimillimum eſt, eos ideo frequentius fortiorum purgantium iniuiſſe, quod tutiſſimas ipſorum præparationes, ut innuit GALENVS *lib. de articulis* compertas habuerunt. Sed illorum proh! dolor monumenta temporis diuturnitate interierunt, ut pauca admodum remanſerint, de quo HIPPOCRATIS de elleboro conſcriptus liber, cuius initium tantum exſtat, ſatis teſtatur.

§. X.

Porro, si loca, ubi HIPPOCRATES aliique medicinæ patres purgationem per elleborum dictis in morbis laudarunt, attentius paulo inspicimus, eos hoc medicamentum nonnisi sub certo modo & vehiculo atque iis remediis coniunctis adhibuisse deprehendimus, quæ magnam illius acrimoniam cicurandi vim possident, ut ideo non vehemens, sed plane mitior secuta fuerit operatio. Ita, teste DIOSCORIDE *lib.* 4. litteris tradita fuit a PHILONIDE Siculo *Ennensi* peculiaris corporis ante usum ellebori præparatio & victus ratio, quæ tamen ad nostram usque memoriam non pervenit. Plura, quæ idem confirmant exempla reperire licet apud ipsum HIPPOCRATEM, qui *in lib. de diæta* post fomenta demum & diætam purgationem per veratrum instituit, & *lib. de veratro* corpora ante ipsius usum uberiori alimento & quiete humectanda, item *lib. 6. popul.* balneo & cibo præparanda suadet, quo fine etiam tam ante quam post usum fortiorum purgantium sufficientem lactis asinini potum præbuit.

Veterum methodus purgantia exhibendi.

§. XI.

Quum vero notissimum sit, non modo drastica purgantia, sed & ipsa venena arsenicalia sine ulla sanitatis noxa dari posse, si corpora prius bene humectantur & alimentis demulcentibus, nutrientibus, oleosis & lacticiniis præparantur, vel si postea eiusmodi adsumuntur, facile poterit intelligi, nec veteres in adhibendis remediis purgantibus ullo modo deliquisse, sed ea valde cicurata & ad meliorem mitioremque indolem redacta usurpasse. Quam medendi methodum ac cautionem nec TRALLIANO ignotam fuisse, ex eius monumentis apparet, dum *in melancholia*, inquit, *blanda purgatione opus est & victu humectante, interposito balneo. Qui enim calidioribus antidotis aut purgationibus usi sunt, præsertim hiera, ægros magis furiosos atque insanos reddiderunt, dum sanguinem ad siccius & acrius converterunt. Præstat igitur talibus simplicioribus adhuc medicamentis, quæ totum corpus non*

Qua ratione fuerit innoxia.

possunt

calefacere, repurgatos humectanti cibo permittere. Novistis autem vos, me quoque plerosque ita laborantes victu potius quam medicamentis persanasse.

§. XII.

Drasticorum in melancholia aut mania nulla est indicatio.

Cui experientiæ sana quoque consentanea est ratio. Etenim in furore, ubi omnia in effreni motu videmus constituta, nulla plane nervosum systema acrius irritandi est indicatio. Nec dein humores atrabilarii, sive melancholici, glutinosi, crassi, acidi & pontici vasis inhærescentes acrioribus opus habent moventibus, sed diluti, correcti, meabilesque & ad exitum aptiores redditi facili negotio ad excretionem stimulantur. Et profecto si ulla in re, certe in propinandis purgantibus summa adhibenda est cautio. Nam, ut probe annotavit *Joann*: HEVRNIVS *lib. 3. p. 289. in usu magnorum pharmacorum nullus temeritati locus esse debet*, alioquin, quod turpe dictu est, suppetias ferendo magis nocemus. Atque ideo recte omnino atque perite a PLATONE dictum esse legimus, morbos diuturnos, inter quos etiam melancholiam refert, suos habere certos terminos, ad quos ante quam pervenerint si medicamentis irritentur, acerbiores fieri. Ex omnibus autem optime suo nos exemplo erudire potest providissimus ille artis parens HIPPOCRATES, quippe qui *Democritum* curaturus elleboro nonnisi præsens uti voluit.

§. XIII.

Correctio ellebori a LINDENIO tradita.

Quum superiori loco inter causas & conditiones, sub quibus veteribus elloboro aliisque fortioribus purgantibus uti licuerit, hanc præcipuam retulerimus, quod illi innoxium, qui nos iam latet, præparandi modum calluerint, non inutile fore arbitror quædam de eodem monere. Fuerunt scilicet novissimis temporibus præclari in arte viri, qui in eo excogitando multum & operæ & temporis consumserunt, quos inter eminet LINDENIVS, qui *Colleg.* MSTo *ad praxin chym.* ubi elleborismum commendat, singularem elleborum corrigendi modum tradidit, quo eos non modo, qui insanire primum cœperunt, sed

sed & ipsos maniacos se curasse adserit. Ipsa praeparatio haec est: Recipit radices ellebori albi a drachma dimidia ad drachmam unam, eamque in vino, donec mollescat, decoquit, decoctam eximit, & reiecto pristinae decoctionis vino, novo vino iniicit atque per noctem in loco calido relinquit. Postea infusionis vinum nunc levius, nunc fortius, prout validum esse debet remedium, exprimit, expressi drachmam unam propinat, quae sufficienter operatur.

§. XIV.

Nos quidem de hac ellebori correctione ita sentimus: Medentes fortioribus qualicunque ratione correctis & vi sua acri caustica privatis remediis commode carere & maiorem longe fructum exspectare posse, si ea solum evacuantia, quae supra recensuimus selectiora atque lenissima in usum rite vocare satagant. Cui autem speciatim elleboro uti volupe est, de convenienti eius praeparandi modo non dissuademus, siquidem vim illam drasticorum purgantium deleteriam, quae in subtilissimo sale acri consistit, mediante coctione diutius instituta penitus enervari posse certissimo constat experimento. Et quum per similem cum aqua vel vino adornatam cocturam tenuissima illa, quae elleboro inest, acrimonia extrahitur, manifestum est, quod remanet, drastica virtute privari. *De eadem iudicium.*

§. XV.

Missa ulteriori purgantium disquisitione progredimur ad aliud remedii genus, quod sistunt aquae minerales, vel pura aqua fontana, in quibus summum & praestantissimum adversus mentis morborum contumaciam situm est praesidium. Etenim, quum mania plerumque originem & fundamentum in melancholia, melancholia in affectu hypochondriaco habeat, atque hic ipse a sanguine & succis vitiatis ac impurioribus, per imi ventris viscera & intestinorum volumen difficulter progredientibus ortum & natales suos sortiatur, ad obstructiones vero viscerum reserandas liberioremque ac faciliorem sanguinis circuitum reddendum, nulla hactenus a multis retro seculis inventa & non *Aquae minerales & fontanae laudantur.*

modo

modo a recentioribus, sed etiam a veteribus peritis ac scitis Medicis usu probata fuerit medicina, præter providum aquarum mineralium vel frigidarum, vel calidarum usum facile patet, quantum eiusmodi aquis in pertinacissimis morbis vincendis sperandum sit auxilii. Et ego sane ipse integra fide profiteor, quod nolim esse Medicus, si aquarum, præsertim mineralium virtutem ignorarem. Enimvero, quum boni ac periti Medici ars & scientia maxima ex parte in arcendis vel curandis chronicis affectibus versari debeat, hic certe parum vel nihil solidi sine prudenti aquarum naturalium tam interno quam externo usu præstare poterit. Quapropter ut Medicus harum salutarium aquarum, ratione ingredientium & virtutum, accuratam sibi comparet cognitionem, serio monemus.

§. XVI.

In pluribus morbis prosunt.

Quodsi vero genuinam fontium salubrium indolem scrutamur, obstupescimus sane, tantam a benignissimo conditore ipsis concessam esse facultatem, ut pluribus medendi indicationibus in omnibus fere morbis satisfaciant. Nam spiritu elastico purissimo & sale alcalino medio minerali prægnantes decentique copia adhibitæ non modo humores vitiosos alterandi, crassos incidendi, glutinosos fluidos reddendi, & obstructa vascula reserandi potentia pollent, verum etiam in partes solidas energiam suam exerunt, cum duras & tensas fibras laxant & emolliunt, debiles & imbecilles roborant, emunctoria a tono suo dejecta stimulant, adeoque omnis generis salutares excretiones, sive per alvum, sive per urinam & cutim, sive etiam per uterum & venas hæmorrhoidales promovent.

XVII.

Lactis asinini usu commendatur.

Similis, imo fere eiusdem cum aquis mineralibus virtutis est lac asininum & serum lactis, tam vaccinum quam caprinum rite confectum & depuratum, cujus usus ad expugnandas chronicas passiones ab HIPPOCRATE iam olim commendatur & a peritissimis in arte viris, MERCURIALI, RIVERIO RAYMUND. A FOR-

TIS

TIS, BAGLIVIO, & celeberrimo nostri ævi Medico BOERHAVIO summis ob præstantissimam efficaciam laudibus extollitur. Id quod & ego bona fide adfirmare possum, siquidem affectus valde chronicos, qui ex subtili & virulenta humorum acrimonia suborti in imbecilliori & vitiato nervosarum partium systemate sedem suam fixam habent sine decenti lactis & seri lactis usu vix ex voto sanatos novi.

§. XVIII.

Ex universa vero medicamentorum serie remedium non scio ullum, quod ad causas horum affectuum eradicandas opportunius existat & in quo, ceu sale simplicissimo, natura plus mysteriorum condiderit, quam ipsum nitrum ab heterogeneis partibus depuratum. Eius namque usus tam universalis est, ut ad omnis generis morbos, si modo rite instituatur, latissime pateat. Maxime vero omnium in ea melancholiæ specie, quæ ad maniam inclinat, imo in ipso furore, peculiarem plane & laudatissimum præbet effectum, dum non modo acrimoniam humorum biliosam temperat, sed & effrenes solidorum motus placando immoderatum fervorem sistit. Dolendum itaque summopere est, efficacissimum hocce remedium non modo veterum temporibus plane ignotum fuisse, verum etiam a nostri ævi Medicis ratione suæ, quam exserit in morbis, virtutis nec satis cognosci, nec in debito pretio haberi. Ex recentioribus tamen, qui eius eximiam in nostris affectibus sanandis virtutem agnoverunt, laudandi maxime sunt SENNERTVS atque RIVERIVS, quippe qui in mania potissimum nitrum cum pauxillo camphoræ maritatum ceu specificum in usum ducendum esse adserunt.

Nitri usus commendatur.

§. XIX.

Proposuimus iam ex iis, quæ opitulari his animi morbis possunt generalia quidem, sed omnium optima remediorum genera, quæ longo usu a peritissimis in arte viris probata fuere. Superest nunc, ut de peculiaribus quibusdam & specificis medicamentis, quæ itidem magna a plurimis laude efferuntur,

Quid de specificis statuendum.

nostram in experientia fundatam dicamus sententiam. Iam igitur notissimum est, in scholis medicis & pharmaceuticis libris ex regno vegetabilium herbam melissæ, betonicæ, verbenæ, anagallidis, salviæ, absynthii, flores hyperici tiliæ, camphoram, ex animantium familia sanguinem asininum exsiccatum & cum potu exhibitum, ex regno minerali martialia, cinnabarim, saturni saccharum, calcem & tincturam lunæ præ ceteris commendari. Verum enim vero, utut remedia hæcce singularia ex toto haud reiicimus, sed nonnullorum potius usum meliori explorationi committendum volumus, id tamen adseverare non dubitamus, parum ab iisdem solis exspectandum esse emolumenti, nisi prius caussis morborum tam remotioribus quam proximis corrigendis & abigendis per supra allata remedia generalia rite consultum prospectumque fuerit.

§. XX.

Specificium Riverii.

Dantur, præter iam dicta simplicia, varia adhuc ex ipsis artificiose parata composita, quæ ob specificam virtutem suam summis prædicantur elogiis, ad quorum censum inprimis pertinet illud a Riverio contra maniam tantopere celebratum remedium, quod ipse pro arcano & gentilitio habere consuevit atque hoc modo paratur: Recipe fol. melissæ manipulum unum. Incidantur in spiritus vini unciis quatuor. Dein adde margaritarum præp. drachmam dimidiam. Misce detur ad duo cochlearia. Quod quidem medicamentum, si ex æquo æstimem, non prorsus damnandum iudico. Et licet ipse genuinam eius virtutem usu non exploraverim, in ea tamen certo respectu adsignanda nullus dubito, maxime quum multos olim maniacos a pastore quodam in pago Vinariensi degente, qui illud frequentius adhibuit, sanatos noverim.

§. XXI.

Decoctum nigrum Brunsuicense.

Probe dein animadvertendum esse arbitror, celebrem Brunsuicensium Medicum decocto quodam nigro, schwarzer Narren Tranck vocato, quod, ut pharmacopæus mihi retulit, ex sanguine asinino cum aqua melissæ & aceto vini cocto para-

paravit, haud infelici ſucceſſu uſum fuiſſe frequentiſſime. Neque ego hoc remedii genus inutile cenſerem, ſiquidem præter virtutem ſedativam, cuius propter ſanguinem animantis particeps eſt, inſignem etiam ab aceto vini diſcutientem ac reſolventem obtinet efficaciam.

§. XXII.

Laudatiſſimæ porro virtutis eſſe creditur B. Michaelis decoctum & eſſentia ex anagillide mare, qui phœniceo colore ſplendet, parata, quæ bina remedia mille experimentis in melancholico & maniaco delirio a ſe probata eſſe adſerit, de quorum tamen fide nondum ſatis mihi conſtare profiteor. Pulverem vero, qui a Dno Charras in Pharmacop. Reg. deſcriptus & contra inſaniam a morſu canis rabidi ceu ſpecificum commendatus ex meliſſa, verbena, abſynthio, artemiſia, plantagine, ruta componitur, tum ob virtutem, qua gaudet, ſtagnantes humores diſcutiendi, tum ſolidas partes roborandi non omni effectu deſtitutum arbitramur.

Decoctum & eſſentia anagallid. maris B. Michaelis.

Pulvis contra rabiem Dni Charras.

§. XXIII.

Ex chymicis medicaminibus ſpectant huc quoque flores antimonii, quorum uſum plurimi Medicorum commendant, ad experientiam audacter provocantes. Cui nec noſtra contradicit obſervatio. Quodſi enim tenaces, viſcidi & bilioſi in duodeno ſtabulantes humores vomitu evocandi ſunt, flores iſti, qui præ aliis emeticis antimonialibus blando quodam & anodynæ virtutis ſulphure pollent, egregium pollicentur fructum. De iis, quæ opium ingreditur antidotis, quorum multæ magnæque apud Auctores laudes exſtant, infra plura dicemus.

Flores antimonii.

§. XXIV.

Mihi denique ſi ullum remedium ceu ſpecificum, id eſt, quod ſingulari quodam & præcipuo effectu multoties ſe comprobavit, in hiſce mentis affectibus tum præcavendis, tum abigendis commendare licet, nec certius nec efficacius decenti & ad vires corporis inſtituta exercitatione novi. Nam, modo liquidum in ſanguine non deficiat, hoc remedium viſcidos

Motus corporis eſt optimum ſpecificum.

 humo-

humores resolvendo, liberioremque sanguinis per omnia vasa circuitum promovendo, corpus ab impuris sordibus per auctam transpirationem liberat, obstructiones reserat, adeoque omnibus aliis summe commendatis remediis antecellit longissime.

CVRA PRÆSERVATORIA.

§. I.

Præservationi inserviunt sanguinis evacuationes.

QVum tutius factuque proclivius sit morbos præcavere aut recurrentes eorum in cursus avertere, quam præsentes medela ad sanitatem reducere, in aprico esse arbitror, quanti ad Medici pariter ac ægroti commodum intersit, curam præservatoriam probe intelligere, quæ sequentibus continetur momentis: Primo omnium necesse est, ut sanguinis abundantiæ habeatur ratio, quæ tempestiva, præsertim circa solstitia & æquinoctia consueta venæ sectione, vel salutaribus per hæmorrhoidales & uteri venas evacuationibus promotis, aut si cohibitæ fuerint, revocatis minuenda erit. Ante vero quam venæ suscipitur incisio, valde utile est, primas vias a vitiosorum humorum colluvie leniori medicamento deplere. Tali enim ratione post sectam venam sanguinis per universum corpus distributio longe erit expeditior, ut per transpirationem depurari melius possit.

§. II.

Affectuum animi moderatio.

Præter hæc inter optima remedia præservantia prudens affectuum animi moderatio referenda est, quæ facile obtinebitur, si nobis ipsi non adeo indulgemus. Absint itaque stolida desideria, quæ mentem ullo modo turbare aut speculationibus anxiisque præfigurationibus occasionem suggerere possunt, omnes etiam nimiæ & uni rei infixæ cogitationes æque ac profundiores studiorum causa susceptæ meditationes sedulo vitentur, venus sit parcissima & denique remota solitudine animus iucundo & amico reficiatur consortio.

§. III.

§. III.

Neque tutum est, ab omni cibo impleri, sed talem fere eligere, qui nec concoctu difficilis, nec ventriculo sua mole gravis est Vitare hinc oportet carnes infumatas, suillas, bubulas, conchilia, pisces cœnosos omniaque vaporosa & cibos quoque cum cepis & allio paratos, utpote quæ singula ventriculum onerando crassumque ingignendo sanguinem mirum nocent. Ante; omnia vero corpori quantum indiget, non quantum cupit impendendum est. A nimia enim voracitate, ad quam propter exundantem acidi in prima regione progeniem admodum proclives sunt melancholici, non leve redundare damnum observamus. *Victus ratio.*

§. IV.

Potus quoque habendus est delectus, siquidem non omnis omnibus deprehenditur proficuus. In genere tamen notari velim, leviorem semper, ut cerevisiam secundariam, vel puram aquam frigidam esse eligendam. Inter vina modicus vini albi & non adeo subtilis, ut Mosellani haustus sub epulis melancholicis omnino concedatur, utpote qui animi corporisque vires recreando mores ad hilaritatem traducit Dulcia vero & potentia vina, qualia sunt Hungarica, Italica & Gallica Sect dicta, tum melancholicis tum maniacis nunquam non annotavi infensissima. Nihil autem fere magis officit & ad maniæ genesin contribuit, ac si post graviorem iracundiæ affectum eiusmodi spirituosi, vel etiam frigidi potus in copia ingurgitantur, qua propter, ut omnes de salute sua solliciti ea tempestate ab iisdem se abstineant, sincere monemus. *Conveniens potus.*

§. V.

In eodem cum alimentis pretio habetur ea, quæ nostro ævo increbuit tabaci fumigatio, cuius nimium & perpetuum quasi usum, qui digestioni inimicus spissos humores ingenerat eosque in orgasmum facile abripit, ex toto improbamus, cum e contrario consuetum & moderatum, ad alvum lubricam servandam, recte concedendum arbitremur. *Tabaci usus moderatus.*

§. VI.

§. VI.

Motus corporis. Denique præservandi fine summopore se commendant aeris mutationes, & præsertim a regionibus nimis calidis vel frigidis ad temperatiores susceptæ peregrinationes. Hæ ipsæ enim non modo erroneis perversisque ideis emendandis apprime sunt idoneæ, verum etiam motus, qui per vecturam instituitur, viscerum obstructiones impediendo æquabilem sanguinis per omne corpus cursum servat utilissime.

CAVTELÆ ET OBSERVATIONES PRACTICÆ.

§. I.

Cautelæ circa curationem febrium acutarum. QVum ex acutis febribus iisque præsertim biliosis cum phrenitide iunctis, per opiata & nimis refrigerantia perperam sanatis maniam haud raro subortam observaverim, boni omnino circumspectique Medici esse reor, non modo febres eiusmodi cholericas rationali & prudenti tractare methodo, verum etiam, ubi inclinata iam in melius valetudo est, exactam vivendi rationem cum convenienti affectuum regimine præscribere, alioquin ex phrenitide facilis ad delirium chronicum fit transitus. Similem cautionem postulant febres intermittentes contumaciores, siquidem ab iisdem per iteratas sanguinis missiones vel acres sæpiusque repetitas alvi evacuationes male tractatis, aut per adstringentia & opiata nimis cito cohibitis melancholiam hypochondriacam & exinde ipsum furorem concitatum fuisse constat. Sedulo itaque monendi sunt Medici, ut ab empiricis istis & indignis curationibus abstineant, ne forte gravissimorum horum affectuum causa dici haberique possint.

§. II.

Circa V. Snem ratione subiectorum. Venæ-sectio licet præstantissimæ in deliriis utilitatis sit, multum tamen pro corporum varietate ratione loci, quantitatis & temporis debet variari. Ita, quando maniacus furor ple-

plethorica, cholerica & in ætatis vigore constituta corripit subiecta, sanguinis iterata missio, frequentiori per correctum elleborismum purgatione interposita, minus nocet, maxime si postea cardiacis, roborantibus & anodynis sedativis viribus reficiendis prospiciamus. Vbi contra per diuturnam inediam assiduasque vigilias & continuam corporis evacuationem furiosi viribus & humoribus temperatis exhausti fuerunt, ideoque nutrientibus magis & blandis analepticis opus habent, sanguinis detractione in maiorem incidunt debilitatem.

§. III.

Circa sectionem venæ frontis.

Quam superiori §. V. *curat:* præscripsimus convenientem venæsectionis administrationem, hic loci minus censemus repetendam. De V. Sione tamen in fronte hæc habeo quæ moneam, eandem scilicet in paroxysmo, ubi propter spasticam inferiorum partium stricturam sanguinis ad caput directus est impetus, nunquam utilem, sed ob maiorem humorum attractionem magis esse noxiam, e contrario vero tutius rectiusque adornari, quum aut primæ viæ ab impuris sordibus probe sint liberatæ, aut si spasmo quiescente mali notabilis facta fuerit remissio. Docuit me utilissimam hancce cautelam tentata simili remedio hæmicraniæ curatio, in qua eandem venam plus quam decies infelici admodum eventu novi incisam. Hoc in passu ex antiquioribus Medicis consentientem habeo CELSVM, cuius *lib.* 18. *de curatione deliriorum*, hæc notatu digna est animadversio: *Remedia adhibere, ubi maxime furor urget, supervacuum est, simul enim febris quoque increscit. Tum itaque nihil nisi continendus æger est, ubi vero res patitur festinanter subveniendum est. Asclepiades perinde esse dixit, his sanguinem mitti, ac si trucidentur, hanc rationem secutus, quod neque insania esset, nisi cum febre intenta, neque sanguis, nisi in remissione eius, recte mitteretur.*

§. IV.

Circa alimenta & pharmaca nimis commoventia.

Quum, gravissimo teste HIPPOCRATE *Sect.* 6. *aph.* 56. melancholia laborantibus periculosæ ad cerebrum fiant metastases,

ses, quas apoplexia, epilepsia, cœcitas, aut ipsa mania sequitur, omnis profecto cura adhibenda est, ut ne perversi eiusmodi motus translatorii seu ferales sanguinis ad caput congestiones procurentur, quale quid fieri maxime solet ab acerbis animi perturbationibus, aut largiori vini potentis inter dies caniculares potatione, vel denique omni medela, quæ liquida nimium exagitando vires deprimere valet.

§. V.

Circa purgantia.

Maxime vero omnium talem noxam fortiora inferunt purgantia, utpote quæ intestina ad maiores spasmos proritando sanguinem ad superiora magis propellunt. Quæ cum ita sint, de purgationibus rite instituendis aurea tenenda est regula Mesves, quæ ita se habet: *In ægritudinibus melancholicis non bis, non semel, sed per intervalla facienda est evacuatio ita temperata, ut natura regat evacuationem non evacuatio naturam. Præstat tamen semper alvum lubricam servare, & si non respondet sollicitanda est vel clystere, vel singulis septimanis leniori evacuante.*

§. VI.

Circa delirium ex insano amore.

Vbi ex insano amore virgines nubiles & maturæ viro insaniunt, coniugium efficacissimum præstat auxilium, cuius incomparabilem ad componendum furorem virtutem & ratio confirmat & sua iam ætate rectissime agnovit Hippocrates, qui ideo virgines quam citissime viris cohabitare iubet, *si enim*, inquit, *conceperint, sanæ fiunt.* Id quod ego ipse experientiæ conforme habere nullus dubito.

§. VII.

Ex morsu maniaci, vel canis rabidi.

Si quando furor a morsu maniaci, vel canis rabidi, ut talia exempla prostant, suboritur, non fidendum est specificis illis, a Galeno, Aetio, Ruffo tantopere laudatis externis, cancris combustis, seu cineribus cum theriaca & radice cynosbatis, licheni cinereo terrestri, iecori rabiosi canis exterius applicato, sed loco dolenti, profunda scarificatione præmissa, magnam cucurbitam apponere, vel ferro ignito satis pro-

profunde partem affectam inuere & tum suppurationem promovere praestat.

§. VIII.

Quum delirio affectos a fœda scabie elephantiasin quasi æmulante insigne sæpius levamen percepisse, & maniam post ulcera in inferioribus locis curata subortam trepanatione solutam fuisse, certa experientiæ fide constet, fonticulos & ulcera in tali casu circa spinam dorsi ferro inurere haud supervacaneum esse arbitramur. *Circa fonticulos.*

§. IX.

Vesicatoria in curanda mania parum vel nihil valent, sed malum potius exasperant. Cantharidum quippe sales caustici per poros in sanguinem delati, maiorem nervosis membrani & ipsi quoque duræ matri stimulum impingendo, sanguinis crassi & biliosi per caput & universum corpus motum spastica strictura augent, cum potius medicamenta, quæ ob blandam anodynam & antispasmodicam virtutem intensiores nervosarum partium constrictiones demulcendi effrenemque humorum motum refrenandi vi pollent, in usum vocari debeant. *Circa vesicantia.*

§. X.

Licet vero remedia hæcce sedativa & anodyna in maniaco furore compescendo effectu se exserant satis egregio, neutiquam tamen eo procedendum audaciæ est, ut, quæ suspectæ admodum fidei sunt, opiata & narcotica ad hanc classem referre & propinare velimus, hæc quippe fibras ac membranas nervosas, præsertim quæ in cerebro sunt, stupefaciendo maniacos quidem insultus levant atque minuunt, sed maiorem & dementiam & fatuitatem inferendo in aliud sæpe extremum ægros præcipitant. Multo magis, si quid ab anodynis sperandum auxilii est, ea sunt seligenda, quæ in malo epileptico, cuius formalis ratio in vehementi duræ matris spasmo consistit, opitulantur, ad quæ pertinent maxime castoreum, rasura ungul. alcis, cranii humani, cornu cervi philos. præp. radix & semen pœoniæ, pulvis noster antepilepticus, rad. valerianæ, liquor ano- *Circa anodyna, maxime vero opiata & narcotica.*

anodynus mineralis, aquæ flor. lil. convallium, tiliæ, primulæ veris &c. Quibus omnibus ceu securis & usu satis probatis remediis tuto fidem habere possumus.

§. XI.

Circa delirium ex abscissa plica Polonica. In Polonia ex abscissa imprudenter plica non modo graves capitis morbos, sed nonnunquam etiam ipsam concitatam fuisse maniam cognovimus. Quod vero si incidit, mirum commendari solet decoctum musci clavati, quo caput bis quotidie lavetur. Ita enim futurum esse dicunt, ut brevi illa rursus erumpat. Linimenti musci clavati huic scopo utilissimi descriptionem qui expetit, evoluat M. N. C. *Dec. I. ann. II. obs. 54.* ubi inveniet.

§. XII.

Quæ in phrenitide prosint interna & externa. In phrenitide, quæ quasi duræ meningis febris particularis est, in qua eius tonus elasticus ac systole valde aucta motum sanguinis & fluidi nervei celerrimum & tumultuosum efficit, præter interna nitrosa & blanda anodyna, externe animalia, ut gallinæ vel columbæ per medium discissæ capitique ratio applicatæ non sine singulari fructu esse deprehenduntur, utpote blandæ exhalationes & anathimiases fibras nimis strictas relaxando ad tonum motumque naturalem restituendum plurimum conferunt.

ENARRATIONES MORBORVM.

OBSERVATIO I.

Delirium maniacum ab ira excitatum. Vir quinquaginta annorum, sanguine plenus, a prima statim adolescentia largiori vini potui adsuetus, per sedecim & plures annos, quibus Italiam Galliamque peragravit, bis quotannis venam secandam præbuit. At vero Germaniam redux hoc consuetum evacuationis genus omisit, sæpiusque vinum adustum, quod cum tabaci fumo in deliciis habebat, ad ebrietatem usque ingurgitavit. Aliquot abhinc mensibus elapsis gravi percellebatur iracundia, quam crebri vomitus cum larga diar-

diarrhœa & inappetentia iuncti sequebantur. Brevi post somno frui observabatur turbulento anxiisque insomniis interrupto, imo haud obscure furoris signa tum vultu, tum gestibus exprimebat: mox enim tristitia & mœrore affectus omne hominum consortium fugiebat, mox in hilaritatem effusus præter consuetudinem erat affabilis, multa sine ordine inconcinna garriens. Neque tamen hoc mentis alienatæ vitium diutius inhæret, sed leviter iterum transit, vix insaniæ vestigia relinquens; siquidem noster intermissionis tempore omnibus rite fungi officiis cum mentis alacritate valet, atque sanissima loquitur, ut nihil in sermone familiari insaniæ in ipso observetur. Sed, quum vel levissima accedente animi perturbatione, ad quam summe proclivis est, vel errore aliquo in diæta commisso ex facili redeat, neque vanum exinde gravioris & permanentis delirii timorem incutere videatur, meum amici implorarunt auxilium.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Quanta animi affectuum in motus corporis nostri tam fluidarum, quam solidarum partium sit potentia, vel ex solo præcedenti casu adparere arbitror. Sicuti autem præcipua iracundiæ in ductus biliarios efficacia nunquam non deprehenditur: ita nihil dubii est, quin præternaturali harum partium nervosarum constrictione biliosus humor in intestina effusus hæc ipsa ad spasmos sollicitaverit, quorum vi sanguis crassus ad caput & debile cerebrum adpulsus ibi difficulter transiit, variasque inanes & erroneas menti ideas impressit. Neque parum profecto ad pessimum hunc affectum ingenerandum contribuit immoderatus calidiorum potuum usus, utpote qui insigni systema nervorum maximeque cerebrum debilitandi vi pollent & haud raro vel unice, sine longa aliarum causarum serie prægressa, eiusmodi mentis morbos producunt. Quod autem ad peculiarem affectus nostri genium attinet, ipsum pro furore leviori periodico recte omnino habere licebit, propterea quod per intervalla tantum adgreditur breviusque

termi-

terminatur, neque magnam memoriæ imbellicitatem aut ſenſuum inſignem depravationem comitem habet & ipſam quoque curationem facilius recipit, quam ſequenti ratione adornavimus: Primo omnium æquabili ſanguinis per univerſum corpus diſtributioni eiusque a capite derivationi proſpicientes conſuluimus, ut æger quotidie cubitum iturus pediluviis uteretur tepidis ex aqua fluviatili & tritici furfuribus paratis & quamprimum cruori per venam in pede ſectam, aut hirudinibus ano adpoſitis liberum permittat exitum, unde ſtatim melius habere cœpit. Deinde mixturam ex eſſent. ſuccini, tinctura tartari & antimon. acris conflatam ex infuſo theiformi, quod herbas floresque roborantes ac antiſpasmodicas, tiliæ, meliſſæ, lilior. convallium, ſambuci, anthos, chamæmeli &c. habebat, ſingulis diebus mane ad 40. guttas capiendam ſuaſimus. Tum quoque pulveres leniter diaphoretici & antiſpasmodici, ex pulv. Marchionis, ſuccino præp. cinnabari, nitro purif. & pauxillo theriacæ cœl. compoſiti, ante cubitum ex uſu fuerunt. Denique, quum maximum in eiusmodi morbis curandis momentum in iuſto affectuum moderamine & accuratiori rerum non naturalium uſu contineatur, primo ingrata & excitandis adverſis ideis opportuna obiecta removere, tum vero a cibis ſalitis, acribus & nimium conditis abſtinere, corpus maximeque pedes contra frigoris iniuriam munire, & calidiores ſanitati inſenſiſſimos potus cane peius & angue fugere ſerio iuſſimus. Quibus per aliquot menſes probe obſervatis id per Dei gratiam obtinuimus, ut animo ſucceſſu temporis ad ſe redeunte æger a furibundis paroxyſmis immunis plane relinqueretur.

OBSERVATIO II.

Affectus melancholico-maniaco-hypochondriacus.

Vir eccleſiaſtico munere fungens, annorum triginta ſeptem, ſtaturæ mediocris corporisque macilenti, ſed multis vaſis ſanguineis inſtructi, patre natus hypochondriaco & ad melancholiam admodum prono, per multos iam annos hæmorrhoidum fluxum ſingulis fere menſibus reverentem expertus bene admodum valuit. At quum ſtudiis nimium intentus profundis meditationibus, neglecto corporis motu, plus iuſto indul-

indulsisset, easque ad seram usque noctem nudatis pedibus protraxisset, concurrentibus simul curis domesticis, salutaris hæcce excretio sensim imminutior facta penitus tandem desiit. Non multo igitur post symptomata accesserunt hypochondriaca, quæ ructibus, flatulentis, molestisque imi ventris distensionibus & torminibus coli dolores æmulantibus cruciarunt. Sed quod pessimum erat, ipsa quoque mens magis quam antea videbatur affecta, siquidem perpetuo nunc mœrebat, ab exigua vel nulla plane causa meticulosus expavescebat & singulis diffidens omne fugiebat consortium, quæ mentis male brevi intervallo tanta capiebant incrementa, ut æger noctu insomniis agitari, vitæ insidias timere, manus cum gemitibus complicare, alte mox vociferare & sermonem continuum sine nexu movere, mox cogitabundum & quasi elinguem obmutescere inciperet. Neque tamen sine intermissione perpetuo ita furit, sed malum ex parte minuitur atque tum prægressa frigoris sensatione pulsuque paulatim celeriori vehementiorique reddito recedit. Medici varia præscripserunt medicamina nitrosa, electuaria, confectiones tandemque binæ circiter sanguinis unciæ fuerunt detractæ, sed sine singulari levamine.

EPICRISIS CVM CONSILIO.

Docet nos hæc observatio, ex affectione hypochondriaca melancholiam, ex melancholia maniam oriri, omniaque hæc mala ex sola hæmorrhoidum suppressione suam repetere posse originem. Ego consultus cum pulsum durum & plenum, urinam aquosam & tenuem, somnum inquietum multisque stipatum insomniis deprehenderem, atque graves sub costis spuriis tensiones pressorias & anxietates præcordiales cum pertinacissima alvi obstructione urgere comperirem, a leni evacuatione, curam inchoandam ratus, potiunculam ordinavi mannatam & rhabarbarinam denuoque sanguinem ex altera pedum vena tusa detrahendum & pediluvia ex furfuribus triticeis, sapone veneto & aqua fluviatili parata ante decubitum adhibenda iussi. Inter reliqua, quæ opem tulerunt præsidia, fuerunt pilulæ nostræ balsamicæ

 bis

bis in hebdomade ſumendæ atque pulvis ex lapidum cancrorum, tartari vitriolati, cremoris tartari, nitri purif. ana drachmis duabus, cinnabaris rite præp. drachma dimidia, olei cymini guttis ſex compoſitus, qui una cum liquoris anodyni mineralis viginti guttulis ex aquæ fontanæ unciis octo alternis diebus propinari debuit. Dein quoque infuſum Theiforme ex herba veron. ſummitat. millefolii & radice glyzyrrhizæ confectum ad aliquot patellas mane ſorbillandum ſuaſi. Pro potu ordinario decoctum chinæ & cichorei cum paſſulis ſubſtitui, & ad promovendam digeſtionem elixirium noſtrum viſcerale balſamicum inter epulas, quas parciores eſſe iniunxi, adſumendum commendavi. Gravate quidem hæc omnia noſter admittebat, iis tamen paulatim adſumtis flatuum bona pars ructibus multis & ſonoris diſcuſſa fuit, anguſtiaque cum mentis furore ſedari cœpit & aliqua hæmorrhoidum excretio apparere, quæ demum fonte Egrano inſequenti veris tempore cum iuſto regimine potato ex voto rediit, adeoque corporis animique integritati noſtrum reddidit. Ad præcavendas tamen recidivas commendatarum medicinarum uſum diutius protrahi iuſſi.

OBSERVATIO III.

Melancholia hypochondriaca cum mania periodice alternans.

Vir quadraginta annos natus, natione Judæus, complexionis melancholico-cholericæ, multis laboribus cum meditatione ac vita ſedentaria iunctis diu vacavit, ſed nihil inde incommodi perſenſit. Aliquot autem abhinc menſibus cum de inopinato filii obitu certior factus inſigni mentis perturbatione ſollicitaretur, mox mœroribus magis magisque indulgere, circa præcordia angi, hominumque converſationem fugere cœpit. Stipabantur hæc mala continua pedum refrigeratione, ſomnoque inquieto & minus reficienti, nec non pertinaci obſtructione alvi, quam nonniſi ſexto ſeptimoue die rite deponebat. Quumque ita adflictus totos ſex conſtitiſſet menſes, & denuo vehementi percelleretur terrore, ipſa maniaca invaſit rabies, qua tantopere furebat & in obvios quoscunque irruebat, ut vinculis conſtringi debuerit. Cui malo licet ſuppetias ferre amici voluerint, nulla tamen alimenta

menta nedum medicamenta adſumſit. Nihilominus, vena brachii & frontis coacte inciſa inſigniter profuit: ſiquidem inde mens efferata paullo quietior reddita ad triſtes cogitationes priſtinamque melancholiæ ægritudinem rediit. Hanc contra dein variis pugnatum eſt remediis, thermæ quoque Carolinæ potatæ alvum egregie duxerunt, ſed malo præterea vix quicquam detraxerunt. Ego igitur in conſilium adſcitus hanc præſcripſi medendi methodum. Primo fontem Selteranum, addita ad menſuram ſalis Carolinarum drachma una, per aliquot hebdomadum ſpatium bibendum ſuaſimus. Vim ventriculi concoctricem roborare ſtuduimus elixirio noſtro viſcerali temperate balſamico, quo ad 70 vel 80 guttulas inter epulas porreximus. Nec omiſſa ſunt pediluvia, quibus alternis diebus ante cubitum æger pedes ad ſuras usque immittere debuit. Denique ſingularem præſtiterunt opem pulveres leniter temperantes, nervinis ſpeciebus nupti, ante lecti introitum exhibiti. Potui dedimus decoctum, cuius hæc erat formula. Recipe Raſuræ cornu cervi, radicis ſcorzoneræ ana uncias duas, cremoris tartari drachmas tres. Coquantur in aquæ ſimplicis menſuris quatuor: adde ſyrupi aceroſitatis citri uncias duas. Præterea, ut abſtineret ab omnibus cibis fumo induratis, acribus & flatulentis; e contrario autem tenuioribus cum aperientibus herbis paratis iuſculis, interpoſito vini generoſi hauſtu ſedulus uteretur, corpusque frequentius moveret, imperavimus. Quibus remediis per aliquot tempus ita continuatis optime convaluit.

EPICRISIS.

Ex præcedente morbi hiſtoria ſatis perſpicue apparet, quanta apud melancholico-hypochondriacos, qui vitam agunt ſedentariam & umbratilem nimiumque mentis fatigationibus indulgent, ad producendum furorem in ipſis animi affectibus, maxime vero ſubitaneo mœrore & hunc ſuperveniente vehementi terrore vis ſit atque potentia, quantaque opus ſit cautione

tione & prudentia, ut eiusmodi hominibus, ubi iam melancholia cum malo hypochondriaco iuncta variis ſe ſignis prodit, omnis graviorum animi perturbationum ſubtrahatur occaſio. Docemur quoque ex hoc caſu egregie, melancholiam & maniam alternatim procedere, ita ut ex uno malo ad alterum facillimus fiat tranſitus.

OBSERVATIO IV.

Delirium maniacum periodicum.

Nobilioris generis fœmina, vix trigeſimum ætatis annum transgreſſa, temperamenti ſanguineo melancholici, ob abverſos quosdam a fratre ſibi illatos caſus, in impenſam incidit, poſtquam vix utero conceperat, animi triſtitiam, ad quam propulſandam quum haud modicum ſpiritus vini hauſtum frequentius adſumeret, accidit, ut non multo poſt in ipſum maniacum furorem abrepta vehementiſſime inſaniret, ſiquidem a nemine laceſſita graviter ſubinde iraſcebatur, adſtantes ſaliva conſpurcabat, veſtes dilacerabat, nec uno conſiſtere loco poterat, quin miris ſe modis iactans corpus ſpectaculo exponeret. Et ſic habebat primis graviditatis menſibus, quum vero ad dimidium geſtationis tempus perveniſſet, rabie paullatim remittente perfecte ad ſe rediit & ſtato tempore felicem excluſit partum. Lochia quoque dein rite fluxerunt, nec quidquam, uti ſolet, moleſtiæ puerperium reliquit, niſi quod poſthæc ſuſpectum valetudinis ſtatum menſtruæ purgationes retentæ portenderent, quas tamen quum Medici falſa novæ imprægnationis ſpecie decepti promovere dubitarent, factum proh! dolor eſt, ut fera iterum rabies animum occuparet. Varia hinc inde præſcripta remedia purgantia, temperantia, ſpecifica nihil attulerunt opis, quare ut conſilio & auxilio ego ſuccurrerem per litteras amici me rogarunt.

EPICRISIS CVM CONSILIO.

In præmiſſa morbi hiſtoria id maxime debet animadverti, delirium ultimis graviditatis menſibus ſponte evanuiſſe, partu

partu vero excluſo iterum rediiſſe. Cuius rei ratio ita, me iudice, debet explicari. Quo magis fœtus in utero mole ſua creſcit, eo plus opus habet nutrimenti, hinc maior ſanguinis quantitas ad uterum confluit, quæ edito partu reliquis corporis partibus denuo impertitur. Quum vero in noſtra ægrota menſium acceſſerit retardatio, non modo ſanguis copia increvit, ſed & valde ſpiſſus & ad traiiciendum tenuiſſimos canaliculos ineptiſſimos evaſit, unde facile potuit in primis viis & circa uteri regionem ſpaſtica ſtrictura oriri, qua cruor ille tenax ad debile caput delatus rationis uſum denuo turbavit. Quod ad curationem attinet, eo potiſſimum reſpiciendum putavi, ut ſanguinis circuitus per totum corpus, maximeque per uterum ſuæ reſtituatur libertati. Quo fine primo ſuaſi, ut ante decubitum temperatiora adhibeantur pediluvia, dein per menſis circiter dimenſum fontes Egrani decenti cum regimine & interpoſitis ſtomachicis medicamentis tepide bibantur, circa tempus vero, quo alias ex utero ferri ſuevit menſtrua purgatio, per aliquot dies ante lacti introitum doſis capiatur pilularum balſamicarum, & ſequente die mane drachma una ſalis aperitivi, ex lapid. cancrorum, tartaro vitriolato & nitro compoſiti, ſuperbibendo vaſcula quædam infuſi theiformis ex floribus nervinis & antiſpaſmodicis tiliæ, primulæ veris, anthos & citri corticibus conflatum. Qua methodo id per Dei gratiam acquiſivimus, ut ægra a malo ſuo ſenſim paullatimque liberata nunc integerrime vivat.

OBSERVATIO V.

Fœmina annum agens ſecundum & quadrageſimum, temperamenti melancholico cholerici, animique a natura ad triſtitiam valde diſpoſiti, nunquam a viro gravida, ſub regulari & ordinato menſium ſucceſſu illibatam ſemper præ ſe tulit valetudinem. Interim, quum odioſo ſoceræ convictu per aliquod tempus uti debuerit, plena inde luctus & mœroris, nul- *Delirium maniacum periodicum, ab iracundia.*

la vel ſanē leviſſima data cauſa, ſæpius acerbas profundere lacrimas cœpit, donec dein inter ipſum menſium fluxum poſt graviorem iracundiæ affectum delirium acceſſit maniacum, quod totas ſex hebdomadas inhærebat. Abhinc triſte hoc malum ſingulis ſex ſeptemve menſibus elapſis recrudeſcens, has notas habet prænuncias: ſentit ægra circa tempus, cum menſtrua recurrit periodus, preſſorium in pectore dextroque hypochondrio dolorem capitis dentiumque membranas in conſenſum rapientem, ſomnus imminuitur, & nunquam non vexant conatus vomendi, modo rite, modo ipſi vomitus materiam, quæ aquæ ſpumoſæ & pituitæ flavæ ſimilis eſt, eructantes, fluxu demum præſente ipſe adoritur paroxyſmus, qui variam ludit ſcenam. Mox enim dementata cantilenis & tripudio exſultans in cachinnos erumpit, mirorque verborum flumine deliria profert, mox triſtis demiſſo capite ſolam terram inſpiciens diu obtumeſcit, mox ab omni cibo potuque abhorret, mox collecto paullum animo de magna ſiti conqueritur, imo nonnunquam tanta inſanit vehementia, ut, niſi vi ſuorum cohibita, ſibi aliiſque manus ſit illatura. Somnus præterea, qui admodum parcus eſt, terrificis turbatur inſomniis, alvus eſt adſtrictiſſima, nonniſi tertio quartove die dura ſcybala difficiliori expreſſione reddens, arteriæ exploratæ admotas manus validiſſimo celerrimoque feriunt pulſu, &, quod notari meretur, delirii poſt aliquot dierum intervallum circa veſpertinum tempus ſemper graviores ſolent eſſe acceſſiones, quæ ægra per extremorum refrigerationes, per dolores univerſi corporis tenſivos & maculas ſublividas id brachiis pedibuſque ſubinde obvias præſentit. Vbi finita morbi pericdo mens efferata ad ſe rediit, præter languores omnes artus occupantes nulla rationis memoriæque labes per integrum intermiſſionis ſpatium animadvertitur. Requiſiti Medici pugnarunt vomitoriis, purgantibus, V. Snibus, ſoteriis quoque fontibus Egranis, ſed parum inde miſera percepit utilitatis, niſi quod horum uſu delirium ſerius paulo redierit. Ego igitur conſultus quum

quum maximum curationis momentum in præcavendis ferialibus recidivis situm esse deprehenderem, primo omnium mentis tranquillitatem, rectamque vivendi rationem in hunc modum instituendam præcepi, ut ægra corpus frequentius, quam antea sub serena tempestate moderato exercitio moveat, parciorique & leviori victi utens potui ordinario decoctum hordei excorticati, C. Cervi raspati, cum pauxillo corticum citri vel cinnamomi substituat. At temperandam humorum acrimoniam infusum theiforme ex herba melissæ, floribus tiliæ & pauxillo cort. citri confectum mane bibendum suasi. Nec ego deinceps irritum aquarum mineralium effectum fore arbitratus, denuo per aliquot hebdomadum decursum fontem Egranum vel Schwalbacensem mane calide bibendum, atque balnea temperate calida ante decubitum applicanda summopere commendavi, quæ etiam circa instans mensium tempus, interposito pilularum balsamicarum usu, locum habere possent. Denique tam præservandi quam curandi fine egregiam præstitit opem mixtura quædam ex liquoris anodyni drachmis duabus, essent. castorei Drachma una & spiritus salis ammoniaci drachma dimida composita, quam in paroxysmo pariter ac extra ipsum sub lunæ mutationibus pondere XL. guttularum bis de die vel solam vel cum pulvere antispasmodico ex aqua liliorum convall. sine vino parata exhiberi iussi. Pulveris hæc fuit formula: Recipe Pulveris Marchion. C. C. philos. præp. ana drachmas duas, nitri purif. drachmam unam cum dimidia, succin. præp. drachm. unam, cinnabaris scrupulum. Alvum denique victu potius lubricante aut passulis rhabarbarinis, quam fortioribus purgantibus apertam servandam imperavi, adeoque Dei gratia effeci, ut paroxysmi rariores & mitiores accesserint. Nec dubitamus fore, ut sub horum remediorum usu diutius protracto, ægra a misere malo liberatur omnino.

EPICRISIS.

Ex hac obſervatione illud notatu dignum occurrit, quod inter ipſum menſium fluxum, poſt vehementem iræ affectum delirii facta ſit acceſſio, utpote experientia ſæpius me docuit, graves animi perturbationes ante, ſub & poſt menſtruorum fluxionem obortas peſſimas paſſiones, imo deliria quoque, ſi caput natura debile exiſtit, producere. Porro notabile eſt, quod recidivæ ſemper cum periodis menſtruis in ſcenam prodierint. Nam tota natura ſexus fœminini circa menſium fluxum ingentem patitur mutationem, dum motus vitales ad exteriora ſeu corporis peripheriam tendentes per ſpaſticas ſtricturas ad interiora potius convertuntur, ut exinde totus ſanguinis circulus inæqualis, & improportionatus redditur, ad ſupernas & internas partes impetuoſe ruat, unde ingentium ſymptomatum origo. Quapropter, ſi in fœminis deliria, vel ipſorum paroxysmos avertere velit medicus, neceſſe eſt, ut ad periodum menſium reflectat & circa id temporis opportuna remedia, quæ ſanguinis circulum æqualem efficiunt & ſpaſticas ſtricturas conſopiunt, ut fere ſunt balnea temperata & blanda diaphoretica cum nitroſis & antiſpasmodicis remixta, in uſum trahat.

OBSERVATIO VI.

Furor melancholico-maniacus.

Militiæ præfectus, quadraginta & aliquot annorum, ſtaturæ valde proceræ, ſanguineo cholericus ex familia prognatus, in qua plures mentis quadam alienatione laborarunt, a prima adoleſcentia ſtrenuis compotationibus interfuit & vinum ad ebrietatem usque larga in quantitate ingurgitavit, ſed nihilominus bene valuit. Iam vero dimidium effluxit anni, quum ob præmaturum uxoris formoſæ obitum in ſummam conjiceretur triſtitiam, ut nullo admiſſo ſolamine omnem cibum recuſaret & inſomnis multas noctes tranſigeret. Subſequebatur perfecta mentis abalienatio, interdum cum ſummo furore, qui

qui levi ex caussa, irritabatur, coniuncta, ita ut æger in vinculis contineri deberet. Amisso per venæ-sectionem, ter intra mensem instituta, multo sanguine & datis nitrosis, hic furor quidem remittebat, sed nunquam penitus cessabat. Missus ad me consilii caussa conquerebatur de pertinaci alvi obstructione & assidua vigilia, valde confusa sine ordine garriens, facies erat rubicunda & sanguine turgida. Ordinavi pediluvia temperata singulis diebus ante decubitum adhibenda & pulveres nitrosos aliquoties de die sumendos. Ad alvum apertam servandam præscripsi potionem mannatam & ut sæpius æger mane lac recens mulctum biberet. Loco potus ordinarii commendavi aquam puram fontanam, & capiti imponendum suasi epithema, quod aquæ rosarum, aceti rosar. ana uncias duas, nitri purificati drachmas duas, & olei ligni rhodii guttas XII. habebat, tam felici eventu, ut intra mensis spatium æger perfecte convaluerit.

EPICRISIS.

Docet inprimis hic casus, quantum in hominum animis corporibusque sibi vindicet mœroris affectus, ob summum rei dilectæ desiderium in nobis obortus, ita prorsus, ut inde in insaniam ducantur homines, satis alioquin sani & mentis compotes. Quod quidem eo facilius evenire deprehendimus, si quis a parentibus natus est melancholicus, vel ipsa mania correptis. Sicut enim, experientia teste, morbi, quibus parentes conflictantur, plerumque traducantur ad liberos, ita nihil dubii est, quin noster ægrotus naturalem quandam per nativitatem obtinuerit cerebri debilitatem, & a mentis morbos dispositionem, qua præsente facile fieri potuit, ut data occasione, quæ in hoc casu diuturnus luctus fuit, in ipsam mentis alienationem inciderit. Neque parum profecto ad capitis debilitatem contribuit potuum spirituosorum abusus, quibus nihil est ad inferendam insaniam potentius. In curatione eo

potis-

potissimum respeximus, ut sanguinis impetus a capite divertatur, qui vero, quum ab alvi obstructione nunquam non sustentetur, primo omnium præscripsi laxans mannatum & lac recens emulctum, quod in præsenti ægroto insignem alvum laxandi exseruit efficaciam.

OBSERVATIO VII.

Delirium melancholicum.

Honesta huius loci fœmina, triginta & aliquot annos nata, vitæ otiosæ & libidinosæ dedita, animo æque ac corpore optime semper valuit. At vero, quum marito per inopinatam mortem orbata se coactam videret, ut propter rem angustam domi parce nimis imposterum viveret, plena inde luctus omne hominum consortium per longum tempus fugiebat. Sat diu itaque mœrore cum tacita iracundia iuncto pressa, gravem incidebat mentis alienationem, siquidem mox præter modum tristis lacrymabat, mox summe hilaris ridebat & puerorum more variis delectabatur ineptiis, mox effrenis & temeraria cum adstantibus altercari conabatur. In consilium adhibebatur mecum medicus natione Gallus, & curatio in hunc, qui sequitur modum instituebatur. Præmissa venæsectione in pede commendavimus balnea temperata quovis die vesperi adhibenda, & emulsionem refrigerantem in ipso insessu capiti cum linteo duplicato adplicandam. Deinceps crebrius dedimus, interpositis ad alvum apertam servandam lenioribus laxantibus, pulveres temperantes nitrosos, atque potui solam aquam fontanam permisimus. Et quum id anni tempus esset, ut cucumeres maturescerent & sale muriatico conficerentur, consultum duximus, inter cibos crebrius eosdem commendare, & adsumsit quoque ægra tam larga quantitate, ut nihil fere amplius cibi ad sustendandam vitam opus habuerit. Inter hæc mense circiter elapso indies maior affulgebat spes convalescentiæ, quæ etiam brevi post, divina annuente gratia, insequebatur, ita, ut nunc integra tum animi tum corporis fruatur incolumitate.

EPICRI-

EPICRISIS.

Nihil profecto magis sanitati est infensum, quam subita quædam mutatio, qualem in nostra ægrota accidisse deplorandum est, utpote quum lautum vitæ genus simul ac semel cum valde misero commutandi necessitas fuerit. In curatione ex voto obtinenda primo omnium studuimus, ut impetuosus sanguinis cursus a capite ad inferiora convertatur, quod optime præstitimus venæ-sectione in pede administrata, & balneis aquæ dulcis, utpote quibus nervosæ imi ventris partes spasmo constrictæ emolliuntur, & summa quoque cutis, quæ frigore teste, constrictione affecta est, relaxatur, ut revocato sanguinis itinere ad habitum corporis, liber ipsi circuitus per universum corpus concilietur. Quod attinet peculiarem cucumerum sale conditorum effectum, de hoc ita iudicandum arbitror. Acida eiusmodi salita vegetabilium sensibiles & membranaceas corporis partes facile irritant & vellicant, uti fere videmus in tussi, ubi nervos pneumonicos ad tussim continuo stimulant, quare veritati omnino videtur consentaneum, ut cursum sanguinis magis promoveant, quam impediant, qui vero, quum in melancholicis nunquam non tardus & debilis, maxime per caput, opus omnino habet aliquo stimulo, quem dicta vegetabilia optime & sine noxa addunt. Et profecto, si dicere debeam, quod res est, ego adhuc in diversis aliis mente perversis hos fructus deprehendi utilissimos, ut ideo adserere non pudeat, quod optimum sint inter cibos mente ægrotantium condimentum.

OBSERVATIO VIII.

Iuvenis, qui vix decimum septimum ætatis annum attigit, temperamento præditus cholerico-sanguineo, excitati alias & promti ad studia ingenii, per anni decursum profundiori meditatione in invenienda machina, quam dicunt perpetuum mobile, dies noctesque desudavit, a patre autem stoliditatis ideo

Delirium maniacum a nimiis meditationibus.

ideo accusatus, & a proposito sub inanis studii admonitione a-vocatus, in tacitam mœstitiam incidit, quæ subitaneo incendii terrore adeo increvit, ut in furorem plane transierit, siquidem varia nunc de inventis suis magna & præclara iactitat, terrificis noctu insomniis agitatus mane horribilia & inepta, quæ vidisse sibi imaginatur, longa serie narrat, iam se paralyticum, lunaticum vel a diabolo obsessum ipsumque dæmonem pronuntiat, & diras admodum exsecrationes evomit, iam mutatis in mansuetudinem moribus ardentissimas ad Deum preces fundit perpetuis suspiriis ingemiscens. Præterea febrili pulsuum celeritate & admirando auditus acumine gaudet. Cibum & potum satis quidem bene appetit, nec officio suo alvus deesse animadvertitur. Sed, quod male sperare iubet, est quod malum sine alterna requie continuum sæviat, nec insignem habeat intermissionem. In tali rerum statu ego consultus venam primo pedis, dein sublingualem aperiri, & pediluviis moderate calidis ægrum immitti iussi, unde furoris vehementia mirum composita videbatur. Dein operæ pretium fecerunt pulveres leniter nitrosi camphora remixti, quos circa somni tempus assumere æger debuit, nec dubito, quin vis morbi his demum remediis sit obsecutura.

EPICRISIS.

Videmus ex hoc casu, quantum profundæ meditationes ad caput debilitandum obtineant potentiæ, ut quisque graviorem exinde morbum, imo deliria quoque pertimescendi rationem habeat, maxime si aliæ & hereditariæ caussæ accesserint. Adsumsit æger largum cibum, cui dissolvendo & in bonum chylum & sanguinem transmutando menstruum illud salivale, sine dubio nimio acore infectum, vix par fuit, ut nihil dubii sit, quin morbus, ut omnes aliæ chronicæ passiones multum inde foveatur.

Plura exempla legantur in Consult. med. Tom. I. Casu XXXIII. usque XXXVIII.

CAPUT IX.

DE VIRIUM LAPSU ET ANIMI DELIQUIIS.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Si ulla in disciplina medica doctrina clariorem meretur evolutionem, ea certe est, quæ de corporis humani viribus agit & causis, siquidem omne, quod naturæ inest robur & energia, qua vitæ animique pariter ac corporis constat integritas, qua morbi tum arcentur tum sanantur, qua ipsa denique mors avertitur, unice in viribus, quæ determinata quadam motus efficacia se exserunt, consistere, animadvertitur. Sicut enim robusta natura corpusque firmum habendum est illud, quod integris viribus instructum, non tam facile a causis externis læditur, læsum vero vel suo ipsius robore sine insigni medicinæ ope sanatur, ita econtrario imbecillis naturæ indicium est, si quis ob virium infirmitatem variis obnoxius ægritudinibus ex iisdem a medicina non adiutus raro admodum emergit. Quodsi dein morbos inspicimus variosque eorum decursus, simili modo in solis viribus omnis salutis spes videtur posita, quæ enim ubi subito diutiusque succumbunt, de vita ægroti periclitari certissimum est. Quin denique ipsam, quæ morbos sæpe comitatur, malignitatem maxima ex parte in hoc virium lapsu contineri deprehendimus, ita prorsus, ut ex debili hoc statu ad ipsam mortem aditus pateat facillimus, utpote quæ nil nisi plenaria virium, a quibus vitales in homine motus pendent, cessatio est. *Virium in homine necessitas monstratur.*

(HOFFM. Syst. T. IV. P. 4.)

§. II.

Opiniones Medicorum de caussis virium.

Quum itaque tanta virium in nobis sit necessitas, ut in corpore tam sano conservando, quam morboso persanando nihil omnino sine iisdem Medicus valeat, saepenumero mirari soleo, cur in tanta bonorum auctorum multitudine, tantaque medicinae luce, quae novo quotidie splendore prodit, tam pauci existant, qui utilissimam hanc in re medica doctrinam paullo accuratius explanassent. Equidem plures hinc inde in Medicorum libris occurrunt de virium caussis opiniones, quas alii, qui omnes corporis tam voluntarios, quam involuntarios, vitales & mechanicos motus ad altius quoddam principium referunt, ceu effectum animae considerant, alii, qui robur & vim motricem solidorum, qua fluida reguntur, ab aereo-aethereo elasticae indolis materia mobilissima in sanguine contenta deducunt, pro stabilienda sententia sua contraria plane argumenta proferunt, attamen, quum nudis hisce nominibus & sententiarum divortiis rem ex merito nondum exhaustam evolutamque existmem, nostrum de eadem aequum rectumque iudicium in praesenti tractatione, ubi de virium defectu animique deliquiis acturi sumus, pluribus infra suppeditabimus.

§. III.

Vires salutares & noxiae unde pendeant.

Ante vero quam specialiorem huius thematis suscipimus explicationem, e re fore putamus, primo omnium dispicere, qualis virium ad naturam firmam aeque ac infirmam constituendam debeat esse conditio. In quo quidem perficiendo, tenendum, quod, licet omnes in nostro corpore functiones tum animales, tum vitales & naturales unico solidorum ac fluidorum peragantur motu, minime tamen, sicut in ceteris rebus corporeis, ab ipsius efficacia & a magna movendi potentia ad insignem virium copiam & abhinc dependentem sanitatis integritatem concludi debeat. Etenim, quum a sapientissimo conditore Deo ita corporis humani constructa sit fabrica, ut viribus ad sanitatem necessariis certus tantum motuum inserviat numerus, certa mensura, facile patet, eam solum robustam

ſtam & bene valentem naturam eſſe dicendam, ubi motuum nec nimis exceſſiva, nec nimis deficiens, ſed valde temperata æquabilisque avertitur proportio, cum illa e contrario corpora imbecillibus ſint adnumeranda, quæ ex levi cauſa externa ad perverſos motus facile concitantur. Cuius adſerti veritas vel exinde plenius poterit intelligi, ſi effrenes & ad convulſivum usque gradum auctas cordis & arteriarum, reliquorumque membrorum agitationes perpendimus, utpote quæ ob ſummam, quam arguunt, motuum efficaciam nulla unquam ratione pro ſalutari & ſanitati firmandæ apprime apto robore haberi poſſunt, ſed maximam potius virium iacturam, imo mortis periculum haud raro prænunciant.

§. IV.

Animi deliquiorum gradus.

His prælibatis ad virium naturalium ſubiti lapſus conſiderationem propius accedimus, cuius tria præcipua dantur genera. Primus gradus in notabili virium corporis remiſſione conſiſtit, atque his potiſſimum cognoſcitur criteriis, ſi inſignis & & inſueta corporis laſſitudo membrorumque ad voluntarios motus ſubeundos obſervatur inertia, ſi ſenſuum torpor, appetitus proſtratio, inquietudo & circa præcordia anxietas, debilitas pulſuum & raritas extremorumque refrigeratio adeſt & gravitas. Alter, qui priori maior eſt gradus ob maiorem corporis animique virium defectum dicitur lipothymia, quæ cum faciei, labiorum & genarum pallore omniumque ſenſuum ſtupore, ut, quid cum ipſis agatur, plane non ſentiant ægroti, adoritur. Tum quoque oculorum claritas, obductis quaſi tenebris obſcuratur, arteriæ admotam manum exiguis feriunt pulſibus, corpus proſternitur & partes extremæ naturali deſtitutæ calore intenſius frigent. Tertium denique, ſed peſſimum gradum conſtituit ſyncope, qua homines correpti adeo animi corporisque viribus deficiunt, ut mortis imaginem ſiſtant, ſiquidem omni ſermonis uſu privati ſubito corruunt, altu quaſi ſopore oppreſſi absque convulſionis aut tremoris apparentia immobiles iacent, reſpiratio & pulſus intercipitur, artus refrigeſcunt

 & col-

& collabuntur, facies est Hippocratica & copiosus sudor ad tactum frigidus circa tempora erumpere deprehenditur.

§. V.

Paroxysmorum solutio.

Superatis tam lipothymiæ quam syncopes accessionibus sensus inter alta suspiria paullatim redeunt, cordis motus restituitur, ideoque pulsus, qui antea valde debilis aut plane absconditus erat nunc vegetior erectiorque redditur, anxietates evanescunt, in partes extremas calor redit, facies contracta & pallida explicatior fit & rubicundior, imo & reliquæ functiones suppressæ sensim sensimque eriguntur, ut, qui pridie mortui habebantur ægri, nunc integra frui sanitate videantur, nisi adhuc de insigni artuum corporisque universi lassitudine & imbecillitate, querantur.

§. VI.

Signa antecedentia.

Vtut autem subito & præter omnium opinionem gravia hæc mala accedant, sunt tamen, quæ illorum adventum prænuntiant symptomata, quorum potissima sunt, totius corporis languor & insolens virium infirmitas, vertigo, aurium tinnitus & subitanea coloris in facie permutatio. Præcedunt quoque in nonnullis oscitationes, pandiculationes & circa præcordia anxietates, cum pulsu inæquali ac horripilationis sensu, quibus nonnunquam abdominis a flatibus distensiones & borborygmi iunguntur.

§. VII.

Differentia animi deliquiorum.

1) ab epilepsia.

2) ab apoplexia.

Ex dictis iam haud difficulter colligitur, quo modo præceps virium lapsus animique deliquia ab aliis se passionibus distinguant & medentibus cognosci possint ac debeant. Differunt enim primo omnium ab epilepsia, in qua quidem leviores animi defectiones antecedunt, quam corporis moles convulsivis agitatur motibus & contractionibus, quæ tamen ad lipothymiam usque nunquam adscendunt. Differunt deinde ab apoplexia, ubi sub sensuum tam externorum quam internorum abolitione arteriæ satis adhuc fortiter pulsant & respiratio, licet ægerrima, cum stertore remanet, quæ phænomena in simplici

plici animi deliquio non visuntur. Discrepant denique a suffocatione hysterica. In hac namque eximia quidem sensuum advertitur perturbatio, sed fauces simul summe angustantur & laqueo veluti strangulantur, arteriæ fortibus agitantur motibus, & facies vivido imbuta rubore conspicitur, quæ omnia tamen contrario plane modo se habent in animi deliquiis, uti videmus, si syncope, quod sæpius accidit, præfocationi uterinæ iungitur. Tum enim dictorum symptomatum inopinata fit immutatio.

3) *a suffocatione hysterica.*

§. VIII.

Quod attinet subiecta hisce affectionibus præ ceteris obnoxia, attenta nos docet experientia, eos potissimum homines in easdem incidere, qui aut phlegmaticam & torpidiorem obtinent naturam, aut ob teneriorem vasorum & fibrarum texturam habitus corporis sunt spongiosi sanguineque & succis pleni, nec non qui molliter in otio educati labores nisi ægerrime ferunt & a levi causa externa, ut ab aeris vel frigidioris vel calidioris temperie, a medicamentis, quin alimentis, vel solo ingrato odore facilius alterantur. Et quum ingens semper corporis inter & animi functiones a sanioribus Medicis adnotetur conspiratio, nec illos ab hisce affectibus immunes deprehendimus, qui ad impetuosas & præcipitis animi commotiones, ad iram, impatientiam, metum, variasque confusas imaginationes proni existunt. Vnde iam in propatulo est ratio, cur respectu ætatis præ iuvenibus pueri & senes, &, si sexum respicimus, fœminæ magis quam viri magno virium defectui & deliquiis sint expositæ, quæ eo certius eveniunt, si fœminæ utero gerunt, nimiis tum per mensium tum lochiorum fluxum hæmorrhagiis debilitatæ sunt, vel difficili partu laborant.

Subiecta animi deliquiorum.

§. IX.

Quodsi nunc ad ipsam causam animum advertimus, hanc in sanguinis eiusque motus vitio ponendam esse, nemo saniorum Medicorum est, quin in dubium vocabit. Quemadmodum enim, si sanguinis temperati & sufficientis in singulas partes

Caussa animi deliquiorum proxima.

 tes

tes liber æquabilisque influxus & hinc debita liquidi ſpirituoſi per omnes nervos diſtributio fuerit, omne virium robur, per quod functionum, ſive animalium, ſive vitalium & naturalium vigorem intelligimus, quam optime conſtat, ita e contrario, ubi virium, quæ per imminutas omnis generis functiones ſe manifeſtat, inſignis animadvertitur deiectio, ibi liquidi tum arterioſi tum nervoſi vitium ſubeſſe rectiſſime concluditur. Iam vero rurſus in phyſiologia medica ſatis ſuperque monſtratum eſt, quod omnium fluidorum per corpus progreſſus & in organa influxus a ſolo corde, quod primum in nobis movens ultimumque moriens, ſeu ſuprema illa machina eſt, quæ motu ſuo omnes reliquas animat partes, unice dependeat, quare nihil dubii eſt, quin & corporis proſtrationis & animi deliquiorum cauſſa ab ipſo cordis motu vel imminuto, vel prorſus ceſſante recte deducenda veniat. Qua quidem in re plenius confirmamur, ſi rite perpendimus, eſſentiale & characteriſticum lipothymiæ & ſyncopes ſignum præbere pulſum valde exiguum, vel plane interceptum, utpote qui cordis motum indicat luculentiſſime.

§. X.

Cordis ſtrictura anatomica. Quum itaque a cordis motu tanta, ſi non omnia, in nobis dependeant, haud ſupervacaneum erit, utiliſſimum hunc motum ſecundum cauſas ſuas naturales concinne quidem ſed accurate exponere. Cordis ſubſtantiam muſculoſam eſſe non modo iam vetuſtiſſimi HIPPOCRATIS ſententia, verum etiam omnium, qui noſtra ætate inclaruerunt, anatomicorum adſertio eſt. Quodſi enim ea, quæ ad muſculoſam fabricam ullo modo pertinent, rite penſitamus, omnia profecto in cordis ſtructura ſimili modo deprehendimus. Adeſt hic tendo ſatis validus in baſi cordis vaſa cingens, qui uti in omnibus maſculis, ita & hic principium motus atque finis exiſtit, cuius progenies tum vena cava, tum imprimis arteria magna rectiſſime ſtatuitur, in quem duplicis generis fibræ tam mirabili diſpoſitæ ordi-

ordine inseruntur, ut musculum biventrem aptissime constituant. Fibræ enim exteriores in modum cochleæ conum involuentes in oppositi lateris tendinem dextrorsum, interiores inverso inseruntur ductu. Quid? quod præter has communes cuilibet ventriculo propriæ sunt fibræ, quarum internæ itidem contrario modo procedunt atque pro validiori sanguinis in universum corpus eiusque maxime remotas partes propulsione sinistro ventriculo & copiosiores & robustiores, dextro vero præ sinistro eique minori ventriculo in vicinos tantum pulmones flaccidæ rarioresque obtingunt. Harum præterea fibrarum idem cum aliorum musculorum fibris motus est atque contractio, quæ in abbreviatione consistit, ut tantum in latitudine adquirant, quantum in longitudine amittant, ideoque semper conus basi fiat proximior, unde etiam non tantum externe, verum etiam interne præcipue tumor observatur. Hinc cum auriculæ ventriculorum contrahuntur, parietes se invicem tangunt, & ita contentum fluidum expellunt. Nervi quoque dein omnibus musculis animam vigoremque largientes in basin cordis vasorumque radices, quas tendines cordis esse iam ante dictum est, implantati sunt octavi scilicet & intercostalis paris surculi, ut de arteriis venisque coronariis, quæ magna copia per musculosam cordis compagem distributæ cordis motum egregie adiuvant, nihil dicamus.

§. XI.

Moveri itaque cor ipsa eius fabrica ipsique sensus fidem faciunt. Duplex autem est motus dilatationis, quæ præcedit & a Græcis diastoles nomine insignitur, qua cordis ventriculi distenduntur, & fibræ parietes versus elongantur, ut sanguis ex auriculis in eosdem influere possit, & constrictionis, sive systole, qua fibræ contrahuntur & instar machinæ hydraulicæ sanguis in canales arteriosos & ex his in venosos, ex his autem rursus in auriculam dextram urgetur, ut hac ratione circulatio perficiatur. *Cordis motus duplex, systoles & diastoles.*

§. XII.

Hæc dum meditamur, dubium quoddam non adeo exigui e- *Diastole unde dependeat.*

nas

nascitur momenti, num diastole cordis a sanguinis illabentis vel distententis copia promoveatur. Neque tamen, a solo sanguine simplicem & spontaneam hanc dependere restitutionem, arbitramur, eo quod manum fortiter prementem aeque ac systole eludat, quale quid a sanguinis impetu fieri haud suspicandum est, maxime quum etiam evulsa omnique liquore vacua piscium corda diastolen non minus quam systolen diutius adhuc exhibere animadvertimus. Multo magis illam tam a fibrarum huius mirifici musculi diversis ordinibus, quam a liquidi subtilioris elastici, quod nervi vehunt, sanguinisque spirituosi influxu oriri probabile est. Quod vero nerveum fluidum in cordis fibras influat, vel notissimo WILLISII & LOBERI experimento constat, quo nervis in cervice octavi paris dissectis & iis qui a plexu intercostali oriuntur ligatis, sanguineque in musculosam cordis substantiam intercepto cor omni motu destituitur. Vt adeo certissimum sit, quod tam ipse sanguis motu intestino calido & particulis aëreo-æthereo elasticis imbutus, quam liquidum nervorum hunc dilatationis actum egregie adiuvet. Id quod vel ex hoc experimento clarius elucescit, quod mediante calore pulsus cordis in animalia deficiens, si aqua calida foveatur, ad momenta revocari possit.

§. XIII.

Obiectiones contra motum cordis refelluntur.

Quæ omnia, licet tam clare perspicueque pateant, ut in dubium vocari nequeant, sunt tamen nonnulli, qui hanc de motu cordis doctrinam, qua illud primum movens statuimus, impugnare audent, existimantes, embryoni iam prius quam cordis absoluta sit fabricatio, punctum quoddam saliens ceu cordis inesse rudimentum. At vero aliam longe rationem esse iudico animalis formandi & adhuc imperfecti, & formati omnibusque suis partibus instructi & in lucem editi, ut ideo ab uno statu ad alterum argumentatione procedere vix liceat. Huic enim bullulæ ceu compendio inclusus est spiritus ille architectonicus, qui motui quidem per se citra multa organa expandendo & quaquaversum partes extra partes fabricando sufficit

ficit in animali vero perfecto nonnisi organorum beneficio perficitur.

§. XIV.

Exposita sic cordis structura & naturali constitutione evolutoque genuino eius usu & officio, facilis nunc via est ad praeternaturalem statum pernoscendum & ad veram tam lipothymiae quam syncopes, quae omnis aevi Medicorum consensu cordis vitiato motu nituntur, definitionem sistendam. Est itaque syncope motus cordis ad tempus sufflaminatio cum ingenti virium & tam animi quam corporis functionum defectu, ab impedito, vel minus sufficienti liquidi spirituosi per nervos & sanguinis probe temperati per vasa coronaria in musculosam cordis substantiam influxu dependens. Neque multum differentem exposcit definitionem altera animi deliquiorum species lipothymia, utpote quae nisi gradu, dum non in prorsus sublato, sed tantum nimis debili cordis motu consistit, a syncope nihil differt. *Definitio syncopes & lipothymiae.*

§. XV.

His praemissis, videamus nunc, quae ex caussis mediatis ad ferales hosce morbos inducendos suum conferant symbolum. Quum vero, ut satis ex superioribus liquet, proxima deficientis, vel plane cessantis motus cordis caussa in denegato, vel minus recte se habente fluidi nervosi & laudabilis sanguinis influxu contineatur, sequitur, ut ad duo haecce momenta animum potissimum adplicemus. Ita primo omnium certa experientiae fide constat, eos, qui capitis nervosique generis imbecillitate laborant, qui dolores gravativos, vertigines, auriumque tinnitus cum frequenti coryza, gravedine, oculorum caligine & somno turbulento patiuntur, ob liquidi, quod ex cerebro in nervos dispergitur, subtilissimi penuriam pravamque diathesin non modo virium summo languori, sed & ipsis animi deliquiis corripi facillime. *Caussae mediatae sunt praegressi morbi.*

§. XVI.

Animi affectus.

Nihil autem prope ex omni causarum serie vehementius celeriusque nostros inducere morbos valet, quam graviores animi perturbationes, præsertim terror panicus, metus, & tristitia. Quamvis enim motus vitales & mechanici, cuius generis sunt cordis & arteriarum aliorumque humoribus tum secernendis, tum excernendis dicatorum canalium, nec non ventriculi & intestinorum motus, a principio in nobis sentiente & intelligente, quod animæ nomine venit, directe & proxime non dependeant, sed motus potius voluntarii ab eodem, licet modo nobis incognito, dirigantur, id tamen attenta nos docet observatio, propter eximiam, quæ voluntarias & involuntarias functiones intercedit harmoniam, miram animi affectuum in motibus nostri corporis vitalibus pervertendis esse efficaciam. Hinc, si terroris, qui vitali motuum œconomiæ infensissimus est, agendi modum acuratius inspicimus, ita ipsum deprehendimus comparatum, ut partes externas constringendo nimiam sangvinis ad cor & adnexa vasa congestionem inferat, unde presso, ut aiunt, pede extremorum refrigerationes, ingens artuum gravitas ac languor, circa præcordia anxietas, cordis palpitatio, & magna spirandi difficultas cum pulsu parvo & contracto sequuntur, quæ omnia eo certius accidunt, si abundans sanguinis copia peccaverit. Nec profecto minor formidinis & ob instans grave periculum tristitiæ in corpus nostrum potentia est, quandoquidem liquidi nervosi in singula motuum organa influxum minuendo æquabilem sanguinis progressum maxime retardat & quo minus spirituosa eius portio recte evolvatur, impedit, ut ideo haud mirum videri debeat, si ingens animi corporisque virium deiectio inde emergat, quæ longe gravior est in subiectis languidis aut a quacunque caussa, ut prægresso morbo, iam antea debilitatis.

§. XVII.

Perversa vivendi ratio.

Posthæc haud paucæ supersunt earum rerum, quas non natu-

naturales apellamus, quæ ad affectus noſtros contribuunt. Ex quibus primum ſibi vendicat locum incongrua victus ratio. Sicut enim alimenta bono ſucco referta & decenti quantitate aſſumta ſanguini bono & lymphatico, qui viribus pabulum ſuggerit, generando apprime apta exiſtunt, ita e contrario cibi crudiores & qui parum præbent nutrimenti, vel ipſa inedia diutius protracta ad virium defectum & animi deliquia plurimum afferunt momenti. Præter victum, aeris quoque temperies cauſſam noſtris malis præbet antecedentem, quæ ſi frigida nimis & humida, aut intenſius calida multisque impuris exhalationibus repleta eſt, corporis vigorem mirum in modum lædit. Pertinent huc pariter aſſiduæ vigiliæ diuturnique & duri labores, quibus ob continuam ſolidorum & fluidorum actionem ſpirituoſæ & ſubtiliores partes diſſipantur ſanguinisque maſſa imtemperatior redditur, ut exinde, experientia teſte, omnes in nobis functiones langueſcere incipiant.

§. XVIII.

Frequentiſſime porro animi contingunt deliquia, ſi ſphaceloſa in partibus vel externis vel internis adparet corruptio, qua vitali motuum œconomiæ nihil datur pernicioſius. Id quod non modo morbi maligni & contagioſi, ut petechiæ, dyſenteriæ, febresque peſtilentiales, verum etiam chronici, quales potiſſimum ſunt ſcorbutus, cachexia & hydrops ſuo comprobare exemplo poſſunt, ubi, ingruente putredinoſa corruptela, mox omne naturæ robur cum cordis motu vacillat. Nec diſſimilem edunt efficaciam opiata & narcotica improvide adhibita, quorum operandi ratio in eo præcipue verſatur, ut effluviis ſulphureis mixtioni & mobiliſſimæ fluidorum ſubſtantiæ inimicis hæc ipſa contaminent, ut munere ſuo ſecundum naturæ leges amplius fungi vix queant. Sed præter hæc quoque, quod mirandum eſt, ſuaveolentia, naturæ alioquin gratiſſima fœminis hyſtericis, aut ab alio quocunque morbo debilitatis corporibus eo usque adverſa deprehen-

Sphaceloſæ partis corporis corruptio.

Omnia vaporoſa, opiata, narcotica &c.

henduntur & nociva, ut ex eorum uſu omnia in peius ruant ſymptomata & ægri ſyncope correpti exanimes quaſi in terram concidant. Cuius notabilis effectus ratio, noſtro quidem iudicio, in eo videtur poſita, quod fortiora eiusmodi odorifera vim fluidi nervei elaſticam a prioris morbi atrocia iam ſatis imminutam, vaporoſa indole ſua magis magisque ſupprimant, haud alio modo quam caſtorina, quæ pro diverſa ſucci nervoſi, & fibrarum conſtitutione valde differentem, & nunc bonum nunc malum producunt effectum.

§ XIX.

Venena, purgantia & emetica.

Nec dein negligenda ſunt ipſa venena, vel validiora cauſticæque indolis purgantia & emetica, quæ ob valentiores, quos in univerſo partium nervoſarum ſyſtemate maximeque ſenſibili inteſtinorum canali criſpando, contorquendoque concitant ſpaſmos æquabilem ſanguinis & ſubtiliſſimi fluidi in ſingulas partes influxum impediunt adeoque ingentem, quin ſæpius lethalem virium lapſum accerſere valent. Et ex eadem cauſſa fieri obſervamus, quod inſignis & ad ſyncopen usque aucta animi defectio morbos cum immani dolorum ferocia ſtipatos haud raro excipiat, quale quid pariter poſt graviorem iracundiæ affectum minus inſolitum eſt, unde hanc ſyncopes ſpeciem veteres medicinæ auctores peculiari nomine cardiam vocare conſueverunt. Huius namque affectus licet ea ſit natura & indoles, ut exitialem vim ſuam in ductus biliarios præcipue exſerat, fieri tamen non poteſt, quin ob eximium, qui hos ipſos cum ventriculo, pulmonibus & corde, propter par nervorum octavum & commune par vagum, intercedit conſenſum, ſimul omnes hæ partes ſenſibiles graviter ſpaſmo afficiantur.

§. XX.

Hæmorrhagiæ & quæcunque nimiæ excretiones.

Sæpiſſime non minus animi deliquiis conflictantur, quorum vires a prægreſſis nimiis hæmorrhagiis & quibuscunque fortioribus excretionibus debilitatæ ſunt. Tali ratione ſæpenu-

penumero adnotare mihi licuit, homines venere immoderatius usos sensim in lipothymias, quin syncopticas incidisse affectiones. Et quid frequentius, quam a copiosis per sudorem & alvum evacuationibus, inprovidis venæ-sectionibus, cruentis vulneribus aliisque nimiis sanguinis profusionibus, maxime si non præsentanea ope succurritur, eadem mala oriri. Nec deficit ratio, quum enim his rebus non modo sanguinis subtilior portio, quæ virium elementum constituit, exhauritur, sed & præcipue ipsa fluidorum moles imminuitur, haud mirum est, si cordis ceterorumque vasorum dilatatio, quæ cum systole alternare debet, inde impeditur, adeoque ipse cordis motus intercipitur, quo cessante formalis mentis defectionum ratio adesse deprehenditur. Quod eo crebrius certiusque incidit in subiectis teneriori constitutione præditis, aut in situ erecto diutius repositis. Tunc enim sanguinis ad caput directio longe magis præscinditur.

§. XXI.

Sanguis crassus & polypus.

Pari ratione motum cordis debilitate summoque inducere languorem valet nimia repletio, quæ sanguini spisso & viscido in acceptis ferenda est, quatenus hic per angustiores vasorum coronariorum canaliculos difficulter progrediens ibi coacervatus & cordis & vasorum systolen imminuit. Nihil autem, quod perplurimis constat exemplis, ad lethalem syncopen magis disponit, quam polyposa humorum concretio cavitatibus cordis & contiguis vasis adhærens. Hæc enim concrementa dum mole sua obstruente sanguinis per universum corpus circuitum aufferunt, necesse est, ut, non remoto eiusmodi repagulo, lethalis fiat exitus.

§. XXII.

Signa prognostica mala & funesta.

His expositis superest, ut nostrorum affectuum prognosin ad rectum de eventu salutari & noxio iudicium ferendum subnectamus. Hic notari maxime velim, pro natura-

rum & caussarum diversitate & periculum quoque multum varia-
re. Ita, qui teste HIPPOCRATE aphor. 42. Sect. II. sæpe fortiter & sine manifesta caussa dissolvuntur, repente moriuntur. Subest enim plerumque polyposum cordis & pulmonum vasis firmiter impactum coagulum, quod dissectis cadaveribus reperire licet. Lethiferam quoque utplurimum syncopen observavimus, quæ post partum laboriosum, ubi fœminæ ab imprudenti obstetrice ad intempestivos parturiendi conatus adhortatæ nimium delassantur, & immoderatum sanguinis per lochia patiuntur profluvium, haud raro subsequitur, qua correptæ copioso sudore frigido cum extremorum frigore perfunduntur, auram frigidam exspirant, pallido faciei colore imbuuntur & nullis plane remediis ad vitam revocari possunt. Neque periculo caret illa syncopes species, quæ fœminis strangulatione correptis supervenit, unde ipsas sæpe pro mortuis habitas & sepulturæ traditas novimus.

§. XXIII.

Quæ ulterius recensentur. Porro quoque ingens virium in morbis malignis, ut acutis febribus, prostratio & inter initia statim facilis in animi deliquia, sub statione maxime erecta, proclivitas in discrimine vitam poni, signum certissimum est. Nec boni ominis est sola insueta animi defectio, diffidentia & menti altius infixa mortis formido, licet animus præterea tranquillus beneque compositus sit, præsertim si in acutis iungitur delirium, & languida respiratio cum notabili pulsuum vel parvitate vel tremula palpitatione. In variolis quoque confluentibus, ubi ab intolerabili ardore & dolore, suppurationis tempore lipothymia, quod sæpius fit, oritur, ægri, præsertim sub situ corporis erecto in præsentissimo vitæ periculo versantur. Tum enim mox totum corpus refrigeratur, cutis constringitur, bustulæ disparere & mox lethiferæ succedere convulsiones solent. Deinceps in homine ob alias caussas iam debilitato post vehementiorem iram, aut fortius emeticum vel purgans exhibitum syncope suborta, nisi in instanti convenientibus succur-
ratur

ratur remediis, lethalis evadit. Quodsi denique in pueris a vermibus nervosas ventriculi tunicas lancinantibus syncope enascitur, plerumque funesta est, & vidimus brevi ante mortem tempore vermes e ventriculo prodeuntes mortuos.

§. XXIV.

Animi & virium defectio, quae hystericis & hypochondriacis iungitur pathematibus, ubi a flatibus ventriculum nimis distendentibus sanguinis ad cor & pulmones fit regurgatio, curationi locum adhuc relinquit. Vbi etiam a caussa externa, ut nimio conclavis aestu, balneo intensius calido, vel nimia sanguinis e vena secta detractione, praesertim in foeminis & pueris corporis insignis languor vel praeceps animi virium suboritur lapsus, non adeo timendum est. Et in genere notandum, quo leviori-bus caussis & morbis animi deliquia succedunt, eo minus alunt periculi. *Prognosis salutaris.*

THESES THERAPEVTICAE.

§. I.

QVod attinet curationem, haec duabus potissimum indicationibus absolvitur, quarum prima est, ut in ipso paroxysmo motus cordis, qui caloris vitalis omniumque virium fons existit, per convenientia & efficacia remedia citissime restituatur. Altera, ut extra paroxysmum caussis tollendis accommodata invenire remedia, atque recursum periculosae affectionis impedire studeamus. *Indicationes curatoriae.*

§. II.

Primae itaque indicationi ut satisfiat, in accessione mali aegrum in convenienti situ eoque nec nimis demisso, nec nimis elato in loco sereno, temperato ac spatioso servare decet, dein ad influxum spirituum invitandum remediis externis penetrante virtute praeditis partes sensibiles irritare & animare convenit. Quo fine prae ceteris prodest, si aqua frigida tota facies superfunditur, labia sale communi fricantur, nari- *Quae in paroxysmo prosint externa.*

bus

bus potens acetum cum balsamo vitæ seu aqua appoplectica adplicetur, vel ipsis sal volatile Anglicanum, quod nil nisi sal volatile ammoniaci cum oleis cephalicis rutæ, menthæ, lavendulæ impraegnatum est, adhibeatur. Nec quoque de nihilo erit oculorum palpebras cum aliquot aquæ spirituosæ s. balsami vitæ guttulis illinire, totamque pectoris regionem & reliquas partes extremas pannis calidis aqua quadam roborante imbutis fortiter fricare.

§. III.

Quæ interna

Quodsi demum his adhibitis ad se redire incipiunt ægri, interna quoque remedia refocillandis viribus dicata exhibere convenit. Hoc nomine præclari usus est vinum optimæ notæ, maximeque vetus Rhenanum, quod omnium fere virtutem superat longissime. Neque egregio effectu destituuntur aquæ spirituosæ & aromaticæ, ad quas præcipue aquæ cinnamomi, liliorum convallium, rosarum, melissæ, corticum citri, aurantiorum cum & sine vino paratæ debent referri.

§. IV.

Quæ extra paroxysmum conducant remedia.

Quicunque extra paroxysmum medela subvenire & novos mali insultus avertere cogitat medicus, diversas caussas probe prius cognoscere, iisque amoliendis accommodare debet præsidia. Ita, si a sævitia dolorum & graviori iracundiæ affectu syncope originem repetit, præsentaneum ferunt levamen blanda anodyna, maxime si cum aquis analepticis, non adeo spirituosis, sed aliquid simul anodyni in sinu foventibus propinantur. Ex illis autem summæ efficaciæ est liquor noster anodynus mineralis aliquot olei macis guttulis impraegnatus, vel cum duabus essentiæ castorei partibus remixtus. Spectant huc quoque Laudanum Sydenhamii & pulveres antepileptici, ut Marchionis cum uno alterove grano castorei vel theriacæ cœlestis permixti, quorum remediorum usum tutissimum deprehendi. Vbi ab humore acido bilioso in primis viis stabulante partesque nervosas arrodente, quod in hypochondriacis frequentius usu venit, syncope cardiaca nascitur, in

usum vocandi sunt pulveres absorbentes, qui ex conchis præp. matrem perlarum, corall. lapidibus cancrorum, unicornu fossili, crystallo montana, additis quibusdam olei de cedro guttulis optime conficiuntur, quibus, urgente æstu præternaturali, aliquo nitri purificati grana pro dosi adiici possunt. In syncope hysterica & hypochondriaca clysteres & medicamenta ex galbano, castoreo, asa fœtida, sagapeno & myrrha confecta convenienterque adhibita, omne in curatione absolvunt punctum.

§. V.

Quodsi vero sub nimia per alvum & vomitum evacuatione a validis purgantibus & emeticis excitata animi invadunt deliquia, tum præter theriacalia, anodyna & analeptica lac calidum, vel decoctum hordei cum amygdalis, vitello ovi & croco paratum & sufficienti quantitate haustum virtute sua demulcente mirabilem præstat efficaciam. Vbi etiam a veneno caustico gravioris periculi metus est, eadem remedia eximiam spondent opem, maxime si cum largiori olei amygdalarum dulcium expressi, vel olivarum copia propinantur. In morborum malignitate, ubi ob occultam putredinem animi obrepit defectio, mixturæ, quæ analeptica & bezoardica pollent virtute, omnium sunt præstantissimæ, quales confici possunt ex aquis cardui benedicti, scordiii, cinnamomi sine vino, rosarum, melissæ citratæ, mixtura simplici, aceto vini & syrupo acetositatis citri, quibus pulvis bezoardicus Sennerti, vel noster iusta proportione est admiscendus. Quodsi ob sanguinis boni inopiam a nimia eiusdem profusione inductam vires consumtæ sunt, easdem præter temperatiora analeptica, maxime omnium reficere decet alimentis nutrientibus & succos restituentibus. Quo nomine summam merentur commendationem iuscula carnium gelatinosa vitulinæ, bovinæ gallique veteris per decoctionem cum rasura cornu cervi, taleolis citri, pauxillo macis & aliqua vini portione in olla cooperta parata, quo etiam pertinet potus succolade. Denique solum vinum

Quæ amplius prosint extra paroxysmum.

num generosum & annosum parca manu datum in tali casu omne absolvit punctum.

CAVTELÆ ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Curatio debilitatis oppletivæ & defectivæ.

INterest certe quam maxime ad curationem provide & secure adornandam, ut inter lassitudinem gravativam seu oppletivam, quæ ab humorum plenitudine & expansione obtingit, ac inter debilitatem defectivam, quæ a boni sanguinis & succi nervei penuria proficiscitur, probe distinguat artifex, ne spe & eventu fallatur. In utroque casu alia subest caussa, ergo & alia præscribere decet remedia. Quæ enim in priori, seu repletionis statu salutaris est sanguinis e vena secta detractio, in posteriori, ubi sanguis iam deficit, ideoque magis restaurandus est, mirum in modum nocet. Posthæc quoque probe discerni debet illa virium debilitas, quæ ab animi affectu, ut longiori tristitia & diu celata iracundia, vulgo Chagrin dicta, provenit, & quæ materiali caussæ in acceptis ferenda est. Prius enim si incidit remedium maxime quærendum est in moralibus, atque iis omnibus, quæ animum lætum & tranquillum efficere possunt.

Ab animi affectibus concitatæ.

§. II.

Cautela circa V. Sect.

De venæ-sectionis administratione hæc speciatim sunt monenda, quod ipsa quidem, ubi cordis motus a nimia sanguinis congestione, quam sæpissime vehementiores intestinorum spasmi producunt, supprimitur, & vasa in superioribus valde turgent, omnino locum invenit, nunquam tamen in ipsa mali accessione celebrari debeat. Maior enim exinde languor inducitur longiusque malum protrahitur. Pari ratione frustraneum non minus, quam periculosum est lipothymia affectorum ori liquida spirituosa infundere, quia facile in fistulam spiralem incidunt & suffocationem minantur.

Circa spirituosorum in os infusionem.

§. III.

§. III.

Quodſi a menſibus ſuppreſſis, vel imminutis lipothymiæ oriuntur, ſumma cum cautione adhibenda ſunt emmenagoga, eaque potiſſimum impetuoſius commoventia, ut balnea ſalinata, crocata, & id genus alia, facile enim morbus ob maiorem, quam humoribus inferunt, rarefactionem, magis ingraveſcit. *Circa lipothymiam a menſibus ſuppreſſis.*

§. IV.

Virium deiectio, quæ gravioribus morbis, ubi ægri iam ex ſua natura imbelliciores ſunt, ſupervenire ſolet, malum plerumque portendit exitum, quare, ut tempeſtive convenientibus ſuccurramus remediis, monet quam maxime elegans illud veterum proverbium: *principiis obſta, ſero medicina paratur.*

Multo magis autem cavendum erit, ne in acutis paſſionibus, maxime ſi in vigore ſunt conſtitutæ, iis utamur remediis, quæ ad purgationes aliasque excretiones ſtimulando naturam ullo modo irritare & turbare poſſunt. His enim neceſſariæ ad morbum ſuperandum vires magis conſumuntur, quibus conſumtis nihil amplius opis, nihil artis in medico eſt. Ideo mihi quam maxime placet aurea illa regula FERNELII *lib. II. cap. 10.* exhibita, quæ ut probe teneatur auctor ſuaſorque ſum: *Validis conſtantibusque viribus fidenter, quantum morbus deſiderat, erit vacuandum, minus validis vel proſtratis nihil prorſus moliendum.* *Circa eam quæ morbis iungitur.*

§. V.

Præcipua illa, quæ per tot ſæcula pro ſummis cordialibus & ſpecificis analepticis in omni virium lapſu ad ſuperſtitionem usque venditata fuerunt remedia, qualia ſunt: margaritæ, lapides bezoardici orientales, os de corde cervi, lapides quinque pretioſi &c. virtutem aliorum diaphoreticorum fixorum & abſorbentium minus ſuperant, ut potius iisdem longa ex parte inferiora habenda ſint. Idem iudicium eſto de medicamentis ex auro paratis. Quæ enim auro tribuitur *Circa ſpecifica cordialia & medicinas ſolares.*

 vir-

virtus cordialis & analeptica nostro quidem iudicio, vana & superstitiosa est iactantis, quæ simplicissimam vulgi medicorum & ægrotantium credulitatem arguit loculentissime. Vt silentio prætereamus, quod omnem fere superet fidem, aurum ad dulces & quintas essentias ulla arte chymica posse redigi.

§. VI.

Circa vini usum. Vinum, præsertim vetus Rhenanum, quod propter acidum spirituosum omnibus reliquis analapticis longe est præferendum, præter internum usum superiori loco præscriptum, exterius quoque naribus & præcordiali regioni applicatum, ad vires reficiendas præsentaneum est auxilium. Quin etiam animi deliquia, quæ subiectis sensibiloribus inter venæ-sectionis administrationem haud raro obtingunt, feliciter arcentur, quando ante operationem medicus optimi vini haustus adsumitur.

§. VII.

Circa aquæ frigidæ potum. Residet quoque in aqua pura frigida, opportune exhibita summa vis analeptica, maxime ubi ob nimium vel internum vel externum æstum sanguinisque rarefactionem, pereunte virium robore, lipothymia accedit. Id quod suo iam tempore rectissime agnovit Celsus, qui ideo *lib. IV. de medicina, cap. 5.* frigidam aquam ad corrigenda stomachi vitia summopere commendat, & Plinius *secundus*, cui stomachus natura imbecillis & frequenter intus æstuans erat, se aqua frigida cum insigni sæpius fructu usum testatur. Vid. Epist. XVII. lib. VI.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Lipothymia in hypochondriaco suborta. IUvenis quidam corpore macilentus, vultu pallido præditus, a longo iam tempore, ob studiorum intemperantiam, vitamque sedentariam & nimiam ciborum duriorum & flatulentorum adpetentiam, contractum patitur malum hypochondriacum, quod multis ructibus, hypochondriorum distensionibus,

nibus, imi ventris] torminibus, cephalagiis & insigni artuum lassitudine satis se manifestat. His demum malis iuncta est post præviam pectoris compressionem cordisque palpitationem ipsa lipothymia, qua extrema collapsa refrigescunt & pulsus parvus & debilis manus levissime vibrat. Ego consultus in mali accessione enemata ano iniicienda & balsamum vitæ nostrum externe naribus & præcordiis admovendum curavi. His ubi ad se rediit æger, essentiam carminativam ex essentia cordicum aurantiorum, spiritu nitri dulci & aliquot olei chamomillæ veri guttulis confectam propinare eiusque usum sæpius repetere iussi. Tandem, ut a cibis crassioribus æger abstineat, & largiori potu, quem antea neglexerat, imposterum utatur commendavi. Quibus probe observatis animus non amplius liquit, maxime quum postea specialiorem mali spasmodici flatulenti curationem æger admitteret.

EPICRISIS.

Lipothymias viris hypochondriacis & fœminis hystericis admodum esse familiares, nemo facile, qui in artis negotio versatur, negabit. In utroque affectu ex solidarum partium atonia orto, copiosa flatuum in prima regione progenies vera plurimorum symptomatum genetrix est. Flatus enim nimia membranarum ventriculi & intestinorum distensione liberam & æquabilem sanguinis & fluidi nervei distributionem non modo impediunt, verum etiam sanguinis ad pectus & præcordia cursum dirigendo motum cordis vitalem quodammodo sistunt. Et vero admodum simile est, vaporosum eiusmodi aerem cum chylo ad sanguinem deferri, delatum nimia expansione cordis & arteriarum systolen sufflaminare. Subit hac occasione recordatio, me adhuc invenem Medicum ante quinquaginta circiter annos Amstelodami, ubi tunc temporis versabar, interfuisse sectioni fœminæ cachecticæ syncope demortuæ, in qua cor pauco sanguine refertum, sed mirum flatibus distensum reperiebatur, quam peculiarem morbi speciem tympanitidem cordis rectissime Medicus vocabat. Simili quo-

quoque ratione postea in multis cacheсticis æque ac hypochondriacis dissectis vasa sanguine exinanita, sed flatibus turgida & ampliata observavi, ut adeo ab aere in sanguinem per ductum chyliferum delato varia hypochondriacorum symptomata haud inepte explicanda veniant.

OBSERVATIO II.

Observationes circa animi deliquia ex situ erecto.

Sæpius iterumque mihi artem facienti obtigit, in morbis acutis & exanthematicis, ut variolis, petechiis, febreque purpurata, circa morbi statum inopinato fatales accessisse lipothymias, unde mox omnibus, quæ antea placida erant, symptomatibus in peius conversis, extrema refrigescere atque maculæ aut prorsus evanescere, aut livido tinctæ colore adparere cœperunt. Quid ? quod, ubi animus сein, dato intervallo, ad se rediit, laborantes de summa præcordiorum anxietate, inquietudine somnique defectu conquesti sæpius in lethalem inciderunt syncopen. Ego ubi curatius in tantæ catastrophes inquisivi caussam, adstantes plerumque in frigus ægro extra lectum commorato admissum culpam transferre consueverunt. At vero, quum etiam sub temperato conclavis calore eadem oriri mala deprehenderem, tam subitaneæ mutationes caussam non refrigerio, sed rectius potius motui sanguinis ad caput propter situm perpendicularem in corporibus natura imbecillibus & vi morbi magis debilitatis tardiori & ex parte intercepto adscribendam putavi. Qua quidem in re me plenius confirmarunt exempla eorum, qui inter largiorem cruoris e vena secta detractionem sub statione corporis erecta perfacile animo linquuntur, cum contra in situm repositi horizontalem, collectis paullatim viribus pulsuque vegetiori reddito ad se statim redire solent. Dein quoque perplures vidi phthisicos & consummata hectica laborantes, qui si corporis languorem excipimus, animo adhuc satis vigebant, sed in lecto vel erecti sedentes, vel extra lectum in situ erecto diutius detenti animam præter spem omnium exspirarunt.

EPICRISIS.

Satis, ut arbitror, luculenter nos docet hæc obſervatio, quantum ex ſitu erecto in morbis acutis & cum exanthematum efflorescentiis in cute iunctis redundet damni. Quæ cum ita ſint, omnes omnino ægri, qui vel eiusmodi affectibus decumbunt, vel quorum vires a diuturniori & chronico morbo, ut phthiſi & hectica poſtratæ adparent, ſedulo monendi ſunt, ne in ipſius morbi ſtatu decubitum deſerentes extra lectum in ſella erecti diutius commorentur, aut caput cubantes ſublime habeant. Probe quoque ſibi caveat medicus, ne clyſteribus ſtimulo ſalino imbutis, aut, quod peius eſt, fortioribus purgantibus alvum ſollicitet atque hinc crebrioribus deiectionibus ægro e lecto ſurgendi & in ſitu elevato ſe continendi occaſionem præbeat, imo quoque, ſi alvus ſine ſtimulo fluida exiſtit, eam ſub decubitu deponendam ſuadeat. Denique, ſi forte ex improviſo ægrum in eiusmodi morborum vigore in ſitu erecto collocatum deprehendat, conſultum erit, analepticis & vires labefactatas confortantibus remediis protinus ſuccurrere omnemque adhibere operam, ut, quæ timenda ſunt, funeſta ſymptomata tempeſtive avertantur & ægrorum ſaluti rite proſpiciatur. Plura de hac re legi poſſunt in diſſertatione mea *de ſitu corporis erecto noxio.*

OBSERVATIO III.

Fœmina triginta & aliquot annos nata, gracilioris ſed amplioribus venis inſtructi corporis habitus, ob vitam ſedentariam & adverſos quosdam caſus flatulentias cum alvi adſtrictione per aliquot tempus paſſa, inopinato quondam circa menſtruæ purgationis periodum inſolitas circa lumbos, os ſacrum & uterum ſpaſticas perſentit ſtricturas cum ventris torminibus iunctas, quæ dein ad pectus usque protenſæ tanta ſæviebant atrocia, ut ſummam præcordiorum compreſſionem & anxietatem cum ſuffocationis metu inducerent. Sed, quod peſſimum erat, crebriores ſimul accedebant lipothymiæ, quæ *Lipothymia uterina ſpaſmodica.*

tamen

tamen erumpente parciori menſium fluxu cum reliquis ſymptomatibus remittebant, ægramque ſui iterum reddebant compotem. Reliquo tempore pulſus ſatis erat plenus & ſubdurus, & quum novum mali incurſum alvi perpetua compreſſio cum cephalalgia ſtipata minaretur, meum maritus auxilium imploravit. Ego igitur, probe penſitatis omnibus, primo ſanguinem e vena pedis tuſa detrahendum ſuaſi. Dein ad alvum reſerandam menſiumque negotium in ordinem redigendum, ſal quoddam aperitivum ex æquali ſalis Carolinarum, nitri purificati, magneſiæ albæ & tartari vitriolati portione compoſitum ter in ſeptimana, præmiſſis antecedente veſpera XV. pilulis noſtræ præparationis balſamicis, ad drachmam unam mane ſumendum commendavi. Denique ad ſpaſmos ſedandos ſumma cum euphoria datus fluit liquor noſter mineralis anodynus cum eſſentia caſtorei & croci remixtus. Qua methodo id per Dei gratiam conſecuti ſumus, ut ægra impoſterum a gravis mali recurſu libera permanſerit.

EPICRISIS.

Rectiſſime hæcce affectio lipothymia uterina ſpasmodica meretur appellari. Haud enim novum, ſed frequentis admodum obſervationis eſt, fœminas ante menſium eruptionem vehementibus circa dorſum & partes genitales doloribus & ſpaſmis affligi, qui totam vitalium œconomiam turbando & inæqualem ſæpiusque largiori ſanguinis ad ſuperiores partes curſum efficiendo ſpirandi anguſtiam, præcordiorem anxietatem, quin ipſam lipothymiam concitare valent. Quod vero ſi evenit, eo potiſſimum medentis dirigendum eſt conſilium, ut plethora imminuta viſcititateque humorum reſoluta criticæ ſanguinis excretiones per uteri vias promoveatur.

OBSERVATIO IV.

Crebriores lipothymiæ in cachectica

Vidua generoſa quinquaginta annorum, graciliori corporis habitu plumbeique faciei colore prædita, poſt præviam

mœſti-

mœſtitiam & vitam omnis laboris expertem de magno pondere cor aggravente & reſpirationem impediente ægrius conqueſta fuit. Arteriæ ad tactum exiguis ac languidis pulſabant ictibus, urinæ paucæ reddebantur & albæ atque dein crebriores accedebant animi defectiones, quas non adeo multo poſt, præcedentibus dorſi & lumborum doloribus, ingens ſanguinis ſeroſi ex utero ſequebatur profuſio, unde ægra viribus mirum exhauſta tandem diem obiit ſupremum. Sectione poſt mortem inſtituta hepar deprehendebatur tumidum, ſubdurum & ſub albicante colore imbutum. Cor & reliqua vaſa pauco vel nullo plane ſanguine erant repleta, pericardium contra apparebat craſſum & copioſo ſero, libræ pondus ſuperante refertum. *& hydrope pericardii laborante.*

EPICRISIS.

1) Affectus hic recte dici poteſt cachexia cum hydrope pericardii, morbo admodum raro, iuncta, cuius cauſſam prava & copioſa ſeri viſcidi abundantia conſtituit, a qua pallidus faciei color, urina limpida & pauca, virium ſummus languor cum functionum vitalium læſione, obſtructio viſcerum & ſeroſi ſanguinis excretio derivari commode poſſunt.

2) pulſum valde diminutum & crebriora animi deliquia quod attinet, veritati admodum conſonum eſt, quod hæc itidem a nulla alia cauſſa, quam ab humore in pericardio ſenſim increſcente & preſſione ſua contractionem cordis impediente dependeant. Quæ vero complicata fuit reſpirationis difficultas haud immerito ſanguini viſcidiori per pulmonum vaſa ſegnius tranſeunti, debitamque veſicularum pneumonicarum expanſionem remoranti adſcribitur.

3) non mirandum eſt, pericardium incraſſatum fuiſſe repertum, ſiquidem in omnium noſtri corporis partium, quas hydrops invadit, membranis idem fieri deprehendimus. Naſcitur vero pericardii hydrops hac ratione: Cor vaſis gaudet coronariis, & ut elegantiſſime monſtravit RVYSCHIVS, multiplici

plici ac dædaleo flexu per exteriorem ſuperficiem internamque muſculorum ſubſtantiam ramificatis, gaudet quoque ipſum pericardium arteriis, venis & vaſis ſuis lymphaticis per ſuperficiem eius diſperſis, quorum inventionem Cl. NVCKIO debemus, quibus diſruptis ingens ſeri fit promanatio. Similem ferme caſum habet BALLONIVS *in Eph. l. 1. ann. 1570.* *Ioannis Platearii vidua*, inquit, *hydrope pulmonum, qua laborabat, interiit. Per triginta annos de oppreſſione pectoris conqueſta difficultatem ſpirandi habuit. Pulſus erat interciſus & intermittens & in ſiniſtrum latus inclinata ægrota facile ſyncope corripiebatur. In ſectione cor aqua natabat, nec facile movebatur e capacitate thoracis, aquæ putreſcentis libræ ſex educebantur.*

OBSERVATIO V.

Lipothymia in gravida a ſanguinis abundantia.

Illuſtris matrona, longæ ſed macilentioris ſtaturæ, primo ſtatim tempore cum utero gerebat, de pectoris oppreſſione & difficili reſpiratione cum alvi adſtrictione iuncta conqueſta fuit. Ad quintum geſtationis menſem quum perveniſſet, frequentes incidit lipothymias, quibus abigendis circumſtans muliercularum cohors multa ſpirituoſa & vires depreſſas refocillantia propinabat, ſed malum nihilominus recrudeſcebat. Tunc ad ægram inviſendam ego accerſitus alvum nimis duram flatibusque turgidam deprehendi & nimiam ſanguinis abundantiam, quæ pulſu arteriarum ſatis pleno ſe manifeſtabat, in vitio eſſe putavi, quare conſilium dedi, ut mox clyſtere alvus ſubduceretur & dein ſanguine e vena brachii inciſa detraheretur. Denique paſſulis rhabarbarinis alvum ſemper apertam ſervandam curavi, unde effectum eſt, ut fœmina a moleſtis ſymptomatibus ſenſim liberata tandem iuſto tempore vegetum excluderet infantem.

EPICRISIS.

Non tantum a defectu ſanguinis & inopia, verum etiam a nimia eius redundantia vires cum motu cordis ſufflaminantur ſæpiſſime. Ad functiones enim rite peragendas natu-

natura certa gaudet proportione, certa æqualitate ac moderamine, adeo ut vel parum vel nimium noceat motibusque inimicum ſit. Et in eo quoque potiſſimum artis opus verſatur, ut medicus cauſſas æquilibrium excedentes convenientibus remediis ad moderamen reducere laboret.

OBSERVATIO VI.

Syncope lethalis a V. Sne improvide admiſſa.

Vir quadragenarius, corporis animique ſenſibilioris ac debilis, qui diu iam ex ventriculi inflatione alvique obſtipatione, quas mala diæta ſibi contraxerat, laboravit, propter graves animi commotiones per aliquod hebdomadum intervallum quiete, appetentia & viribus privatus peius habuit. Varia hinc inde præſcripta & adſumta medicamina nihil tulerunt opis, quare Medicus ultimum remedium in ſanginis miſſione ſitum arbitratus venam ſecandam curavit, ſed tam funeſto eventu, ut non multo poſt æger lethali ſyncope correptus animam exſpiraverit.

EPICRISIS.

Quid in noſtro caſu imprudentius, quid inconſultius potuit excogitari, quam in viro extreme debilitato & ad incitas ferme redacto venæ-ſectionem admittere, quæ virium reliquias una cum ſanguine ſimul ſuſtulit. Probe itaque monendi ſunt iuniores Medici, ne, ubi vires diuturno mœrore, aut alia quacunque cauſſa fractæ & enervatæ ſunt, ſanguinis vacuationem concedant.

OBSERVATIO VII.

Syncope lethifera ab opiato induċta.

Vir annum agens quinquageſimum, ſpongioſi corporis habitus, per complures annos podagra divexatus, ob infortunium quoddam in diuturnum incidit mœrorem, unde ciborum inappetentia, alvi ſiccitas & virium languor originem ſumſerunt. Accerſitus Medicus propinabat aquam liliorum convallium vinoſam cum grano extracti opii ſumendam, idque remedii genus,

nus, ob vim ſuam, quam exſerere videbatur, ſomnum conciliantem per aliquot hebdomades continuare iubebat. Tantum autem aberat, ut auxilii quidpiam æger inde reportaret, ut potius, ingraveſcente virium languore, crebriores pateretur lipothymias. Præterea perpetuo ſudore madebat frigido, arteriæ exiguis micabant ictibus, & ſingultu demum ſuperveniente ex hac vita diſcedebat.

EPICRISIS.

Quam inepte ſubiecto ſpongioſiori, cuius robur ventriculi & univerſi corporis diuturnior triſtitiæ affectus iam mirum antea debilitavit, opiatum fuerit oblatum, ſaniorum iudicio relinquo. Interim ad pleniorem morbi & mortis hiſtoriam adhuc pertinet, quod hepar, aperto cadavere, quoad concavam partem ſuam nigrum, corruptum & ſphaceloſum fuerit inventum & latior macula ſubnigra in dextro ventriculi latere pariter ac diaphragmate apparuerit. Ceterum vaſa mirum erant exinanita & omni pene ſanguine vacua.

OBSERVATIO VIII.

Lipothymiæ cum aliis malis ab emmenagogis concitatæ.

Virgo octodecim annorum, teneræ admodum conſtitutionis, ob fluxus menſtrui, quem parcius iuſto vix bis antea experta erat, defectum multis ſubinde malis, ut ciborum faſtidio, inſigni membrorum gravitate atque motum valde impediente torpedine cum virium proſtratione iuncta afficitur. Ad tot mala debellanda Medicus & pharmacopæus remedia præſcribunt ſanguinem nimis commoventia, cuius generis ſunt pilulæ ex gummatibus confectæ, elixir proprietatis cum ſabinæ oleo remixtum. Corpus quoque dimittitur in balneum, ſed nihil inde emergit commodi, ut potius graviores excitatæ fuerint læſiones, ſiquidem nunc ægra animo crebrius linquitur, ſanguinem cum magna præcordiorum anxietate exſpuit, & intolerabili capitis dolore afflicta bis vel ter in ſeptimana epilepticos & convulſivos patitur motus. His ita conſtitu-

stitutis ad nos deplorata venit & sub cura nostra sanitatem pristinam, mensium fluxu restituto, sic consequuta est.

Primo quidem omnium sanguinis missionem in pede repetitis vicibus, sed parcius instituendam praecepimus. Tum infusum theiforme ex herba veronicæ, melissæ & floribus chamomillæ ad aliquot patellas mane scorbillandum, inter epulas vero elixirium nostrum viscerale temperate balsamicum adsumendum & per aliquot tempus continuandum suasimus. Denique cubitum ituræ pulverem nitrosum & cinnabarinum cum pulvere nostro antepileptico remixtum porreximus, & quæ antea nimis calida usurparat balnea, aquæ dulcis nunc solum tepida & admodum moderata adhibere iussimus.

EPICRISIS.

Si ullo in morbo, certe in fœminarum affectibus sanandis multum curæ & cautionis medicus debet adhibere, maximeque eo respicere, ut cursum mensium recte prudenterque dirigat. Ad quod felici cum successu perficiendum, opus est, ut non modo corporis naturam, habitum & victum, sed & veras irregularis vel plane deficientis fluxus perscrutetur caussas & ad hæc singula medendi methodum instituat.

Discimus præterea ex hac morbi historia & curatione, nihil esse perniciosius, quam balneis nimis calidis, vel medicamentis calidioribus & volatilibus sanguinem commovere, eiusque excretiones, obstructis adhuc & angustatis viis, moliri. Sanguis enim nimium rarefactus, ob validam, quam infert, vasorum distensionem seu diastolen motu suo magis sistitur, quam promovetur, ut ideo longe graviora concitentur mala, qualia sunt in capite epilepsiæ, in corde lipothymiæ & syncopes, in pulmonibus suffocationes & id genus alia.

OBSERVATIO IX.

Sæpius iterumque mihi in artis exercitio adnotare licuit, puerperas haud infrequenter periculosas, imo funestas incidisse ani- *De animi deliquiis puer-*

perarum observatio & curatio.

se animi defectiones, si per ingentes tempore partus perpessos labores valde debilitatæ ingentem sanguinis copiam post partum amiserunt. Quod enim si accidit, lochia dein parcius fluunt & circa septimum plerumque diem omnis putridæ materiæ effluxio cessat, unde ex levi tantum caussa, ut situ corporis erecto, lipothymiæ origo. Venter quoque præterea flatibus utplurimum tumet & parum per alvum excrementorum secedit. Sub tali rerum statu ego præsentaneam tuli opem per iniecta enemata, eaque tantum domestica ex floribus chamæmeli, sambuci, semine anethi, cymini & pauxillo salis parata. Exterius castoreum naribus fuit admotum & demum, ad materiæ putridæ ex utero effluxum promovendum, pilulæ nostræ balsamicæ singulis tribus diebus, interposito pulvere bezoardico cum uno alterove grano castorei maritato, datæ fuerunt. Nonnullis etiam ad vires amissas restaurandas modicum vini Rhenani haustum concessimus.

EPICRISIS.

Quando post partum immodica sanguinis contingit profusio, vires inde nimium depressæ salutari lochiorum & seri impuri ex uteri mæandris expulsioni minus sufficiunt, unde non mirum, si subsistentes ibi humores putrescunt viriumque maiorem defectionem efficiunt. In ipsa curatione caute omnino procedendum, &, ut supra diximus, primum clysteribus, dein benignis laxantibus & irritantibus humoris putridi expulsio promovenda est.

OBSERVATIO X.

Lipothymiæ & mors a ciborum post morbum ingestione.

Vir quadraginta annorum, parvæ & gracilioris staturæ, opifex ferrarius, ex febre acuta, qua ob graviorem iracundiæ affectum correptus laboraverat, convalescens cibos supra modum adpetit, qui ipsi ab uxore magna in copia parantur, quos inter præcipue pulticula ex simila & lacte confecta & caro anserina nominari debet. His magna cupiditate ingestis non

non multo post ingenti premitur anxietate præcordiorum, inquietudine & extremorum refrigeratione, vires simul labascunt & velut emortuæ iacent, accedunt crebriora animi deliquia & placida denique mors.

EPICRISIS.

Egregie sane confirmat memorabilis hæcce historia aphorismum HIPPOCRATIS *31. Sect. 2. Cui a morbo cibum optime capienti non confirmatur corpus, malum*, &, quod idem gravissimus Auctor alio loco urget, inter vires corporis & cibos servandam esse proportionem, ita ut, quo magis hæ languent, eo minori victu utendum sit. Cibi enim minus concocti & retenti non modo mora corrumpuntur & inde graviorum morborum caussa sunt, sed & sola mole sua vires destruunt potius, quam erigunt. Quæ quum ita sint, omnibus infirmis & ex morbo vix convalescentibus necessaria est cautio, ne corpus nimis cito alimentis repleant. Et ideo quoque pessima habenda est vulgi consuetudo, qui vires valde exhaustas ciborum copia restituendas esse falso sibi persuadet. Novi hinc plures a morbis mox liberatos, qui cibis, etiam optimis & nutrientibus usi in pristinum vel alium morbum inciderunt. Et quem fugit, milites diuturnis vigiliis, inedia & laboribus defatigatos, quando hiberna ingressi cibos nimis avida ingurgitant, gravioribus iisque maxime acutis morbis succumbere.

Præter allatos, adhuc aliquot notatu dignos casus suppeditant consulationes nostræ medicinales Tom. I, Sect. I. Casu XIV. & cas. XXXI. &c.

CAPVT

CAPVT X.

DE SVBITA MORTE ET MORBIS ALIIS INSANABILIBVS, EX VITALI SANGVINIS PER POLYPOS INTERCEPTO CIRCVITV ORTIS PRVDENTER PRÆCAVENDIS.

THESES PATHOLOGICAE.

§. I.

CEleri ſubinde & inopinata morte homines in ætatis flore conſtitutos, bonoque & robuſto corporis habitu a natura donatos e vivis ſæpenumero tolli, res eſt per experientiam exploratiſſima. Neque dein ieiunam latet plebem, quin medico obſcurum ſit, plures dari longas & graves, diagnoſi æque ac prognoſi difficiles ægritudines, quæ omnem medendi reſpuentes rationem vitam hominum auferunt. Quæ vero quo frequentius ſunt obvia, & quo maior omnium cuiuscunque ætatis hominum animis inſita fuit ſciendi cupiditas, eo ſane magis mirandum eſt, veras & genuinas horum effectuum cauſſas diutius latuiſſe abſconditas, donec tandem noſtri temporis felicitate medici corpora eiusmodi morbis defuncta cultro anatomico crebrius cœperunt diſſecare & interioris viſcerum luſtrare receſſus. Dici enim vix poteſt, quantum ars noſtra debeat anatomæ ſtudio ceu primario ſuo fulcro, ita ut affirmare haud dubitaverim, vel eius ſolius ope atque cultura præſenti ſeculo plus rei medicæ acceſſiſſe ſplendoris, incrementi ac certitudinis, quam, ea neglecta, reliquis retro

retro seculis omnibus. Quemadmodum vero frequenti corporum dissectione multiplices subitaneæ mortis & periculosissimorum morborum detectæ fuerunt caussæ, ita ex omnibus maxima & præcipua est, quam constituunt innumera illa ex fluidis in solidam massam concreta vasisque maioribus cordis & pulmonum firmiter impacta coagula, iam polyporum nomine nota, quæ dum vitalem & liberum sanguinis per corporis canales circuitum intercipiendo omnis generis functiones una cum vita evertere valent, eaque propter curatu difficillima existunt, providum & de hominum salute sollicitum artis peritum omnino admonere videntur, ut per idonea remediorum genera sonticas istas caussas præcavere & in tempore studeat avertere. At vero, quum perpauci, quod scio, medici hactenus fuerunt, qui hocce utilissimum in re medica argumentum in libris suis ex merito pertractarunt, non abs re, sed operæ utique pretium iudicavi, id ipsum speciali capite hoc loco proponere.

§. II.

Polyporum existentia per obseruationes anatomicas monstratur.

Primo itaque, ut comprobemus, polyposas illas concretiones, ceu mortis & immedicabilium morborum caussas, in apertis post mortem cadaveribus haud infrequenter deprehendi, placet ex immensa obseruationum farragine perpauca tantummodo veterum æque ac recentiorum hunc in finem commemorare exempla. Ita apud BARTHOLINVM in *lib.* eius *de lacteis thoracicis cap. XIV.* relatum legimus, ipsum in iis, quos subita morte exstinctos cultro anatomico subiecisset, maiora cordis vasa sanguine concreto invenisse repleta, quod etiam optime testatum facit BONETVS *anatom. pract. lib. II. Sect. 2. obs. 5.* ubi de morte repentina a corporibus extraneis in cordis sinubus repertis prolixius egit, & *Fridericus* LOSSIVS *obs. 15. lib. I.* qui mentionem iniicit pueri, tres annos nati, qui, quum omnibus vegetus ac integra sanitate fruens videretur, præter spem omnium in sinu matris exspiravit. Dissectione corporis instituta viscera perfecte apparuerunt sana, ut

ut præter ſanguinem in cordis ventriculis valde coagulatum nullam mortis cauſſam ſuſpicari licuerit. CAROLVS quoque FRACASTORIVS, cui multa corpora celeri morte peremta diſſecandi occaſio obtigit, nil niſi ſanguinem intra cordis ventriculos & vaſa pulmonalia concretum ipſisque tenaciter adhærentem vidit. Et quidem ex infarctu vaſorum complures repente deficere, vel unicum idque graviſſimum PANAROLI teſtimonium probat, qui luculenter prodit, an. 1656 feraci ſubitanearum mortium tempore, plures a ſanguine intra nimium retento fuiſſe ſtrangulatos, ideoque aperto corpore tam vehementis ſtrenuæque mortis vix aliam, quam inſignem vaſorum infarctum, oſtendiſſe cauſſam. Nec denique omittenda eſt egregia obſervatio *Joannis Daniel* HORSTII, qui in *manuduct. ad med.* in ſiniſtro cordis ventriculo ſe albicantem inveniſſe pituitam teſtatur, & RIVERII, qui *Cent. I. obſ. 82.* materiam craſſam, compactam & omnino albam, lardum coctum referentem in ſiniſtra cordis auricula hominis cito exſtincti annotavit.

§. III.

Ratio denominationis polypi.

Ex dictis iam & adductis ſatis apparere arbitror, omni tempore in corde vaſisque maioribus ſolida eiusmodi concreta ex ſanguinis maſſa fuiſſe progenita, quæ ſubitam mortem aliasque inſanabiles produxerunt ægritudines. At, quum nulla plane in veterum monumentis polyporum ſic dictorum occurrat mentio, haud inique ſtatuimus, hancce denominationem antiquioribus medicis ignotam, ac recentioribus vero ideo maxime iſtis coagulis fuiſſe impoſitam, quod plerumque multos emittunt ramos per canales adiacentes hinc inde diſperſos. De qua vero interpretatione ut plenius rectiusque conſtet, ſciendum eſt, veros polypos ea ſolum concrementa eſſe dicenda, quæ ex albicante & fibroſa ſubſtantia firmius paulo ſunt compacta & propterea a ſanguine congrumato multum differunt. Hic enim licet variis corporis noſtri partibus, maximeque utero & cordi inhærens multorum magnorumque morborum cauſſa exi-

existere possit, genuini tamen polypi nomen minus recte mereretur, sed pseudo-polypi nomine apud auctores utplurimum venit.

§. IV.

Qua ratione polypi morborum & mortis caussæ sint.

His præmissis, non inutile, sed potius tractationi nostræ valde videtur accommodum, ipsam rationem exponere, qua polyposæ massæ tantam in genus humanum edant stragem. Sunt autem polypi tum potissimum gravium morborum mortisque caussæ, si quando mole sua aucti, vel, quod sæpius fit, a levi tam interna quam externa caussa de sede sua dimoti libero sanguinis circulo ex uno cordis ventriculo per pulmonum vasa in alterum obicem ponunt eumque pervertunt, aut quando orificia vasorum penitus occludendo motum sanguinis vitalem omnino tollunt. Quamdiu enim coagulatæ eiusmodi massæ tantum tenuiores cordis aliorumque vasorum lateribus adhærent, sanguinis circuitum non adeo vehementer impediunt, nec inde functiones manifesto lædunt. In quo quidem & experientiam habemus suffragantem, utpote quæ optime docet, concreta eiusmodi corpora in cordis articulis & sinubus ob multiplices anfractus fibrillasque carneas, & circa vasorum divaricationes in aliis quoque partibus hærere, at nihilominus adhuc liberum sanguini concedere posse iter. Cuius insignem fidem facit memorabilis & fere admirabilis observatio VESALII, quæ exstat *lib. I. cap. 5. de corporis humani fabrica*, ubi probatissimus hic auctor commemorat, se quondam in sinistro cordis ventriculo glandulosæ, sed subnigricantis carnis reperisse libras propemodum duas, corde instar uteri extenso, & addit: ægrum, licet pulsus miris modis fuisset inæqualis & varius, nihilominus multis ante mortem mensibus veluti sanum obambulasse, donec tandem postremis vitæ hebdomadibus pulsuum tantæ accidissent intermissiones, ut ex novem ictuum intervallo tres, vel duos solum tactui occurrerint.

§. V.

§. V.

Polypi diſponunt ad pectoris morbos, ut hæmoptyſin.

Proximum nunc eſt, ut per ſingulos morbos eundo fuſius explicemus, quinam ex illis ſint, quos polypoſa concreta progignunt, vel pertinaciter fovent, vel etiam ad malum diſponunt exitum. Hæc dum meditamur, primo ſe nobis offerunt variæ pectoris affectiones, inter quas præcipue referri merentur, ex acutis pleuritides & peripneumoniæ, ex chronicis omnis generis aſthmata & ipſe catarrhus ſuffocativus, tuſſis convulſiva, phthiſis & hæmoptyſis &c. Hæmoptyſin quod attinet, crebior nos docet obſervatio, hanc æque facile ob ſanguinis viſcidi nimium congeſti ſtagnationem ad polypos diſponere, atque ab his iterum progigni. Quodſi enim polypoſis iſtis repagulis æquabilis ac liberior ſanguinis per vaſa pulmonalia progreſſus ac tranſitus turbatur, fit omnino, ut ſanguis in capillaribus arteriæ pulmonalis vaſculis accumuletur tandemque, maxime in diſpoſitis, rupto quodam ramulo, excernatur. Et ideo quoque plane non inſolitum eſt, in hæmoptycis poſt mortem diſſectis, eiusmodi concretiones deprehendi, quod optime confirmat hiſtoria in *conſultationibus noſtris medicis*, Tom. I. Sect. 2. *caſu* 73. *p.* 346. allata: Laboraverat ſcilicet iuvenis, ſeptendecim annorum, hæmoptyſi cum febre lenta, in quo poſt obitum in arteria pulmonali viſui ſe obtulit calloſum concretum. Simili ratione BONETVS *anat. pract.* Tom I. *lib.* 2. *Sect.* 5. *p.* 654. *de ſputo ſanguinis* recenſet ſectionem cadaveris hæmoptyci a Sylvio in ipſo noſocomio Leydenſi *ann.* 1664 adminiſtratam, in cuius utroque cordis ventriculo deprehenderunt materiam cauſſam, fibroſam & quaſi carneam, quæ in omnia vaſa ex corde exeuntia extendebatur. Præcipue vero talem maſſam ex iugulari ſiniſtra eduxerunt tres ſpithamas longitudine ſuperantem. Erat autem iſta materia, cui multum grumoſi adhærebat ſanguinis, in ipſis cordis ventriculis craſſitie ſat inſigni carneisque cordis fibris, quas ſuis fibrillis amplectebatur ſingulari modo annexa. Ceterum in medio apparuit ſanguis grumoſus videbaturque minuſcu-

nuſcula vaſa habere. Idem valet de phthiſi, teſte noſtra & BAVHINI experientia, qui apud *Gregor.* HORTSIVM *in opp. Tom. I. pag.* 134. ſe in phthiſicis & hydropicis ſemper fere polypos annotaſſe, expreſſis verbis meminit. Plura qui deſiderat, conſulere poteſt NEDHAMIVM *de formatione fœtus cap.* 2. & MALPIGHIVM *de polypo cordis*, item HARDERVM *obſ.* 45. 46. 47. *&c.* *Phthſin.*

§. VI.

Aſthma, maximeque illud quod immedicabile exiſtit, & qui abhinc dependet pectoris hydrops, tantum non ſemper a polypis generatur & ſuſtentatur. Hinc nos ipſi plena teſtari poſſumus, aliquoties nobis obtigiſſe occaſionem hoc morbo defunctorum corpora diſſecandi, ubi in corde pulmonumque vaſis polypos, vel ſerum fœtidum in thoracis cavo extravaſatum deprehendimus. Nec deſunt, quæ idem confirmant, auctorum medicorum hac de re obſervationes. Ita CL. D. GRÆVIVS, caſtrenſis Medicus, qui ante viginti circiter annos, me præſide, diſſertationem de aſthmate convulſivo habuit, ſe in quinquaginta militibus, quos incidit, aſthmate & hydrope pectoris exſtinctis polypos, cordis ventriculos obſidentes inveniſſe teſtatur. LANCISIVS quoque *libro ſuo de motu cordis* p. 38. notabilem refert caſum, qui ita ſe habet: Juvenis viginti quatuor annorum, gracillimus, pravoque aere & victu uſus crebrioribus cordis apprehenſionibus & lipothymiis, cum gravi anhelitu extremorumque refrigeratione iunctis corripiebatur. Arteriæ exiguis & inæqualibus pulſabant ictibus & venæ iugulares una cum abdomine mirum intumeſcebant, donec tandem miſer lenta febre decedebat. Diſſecto cadavere cor mirum in modum reperiebatur flaccidum exiguæque molis, cum polypis utrumque ventriculum opplentibus & pericardium tenaciter annexum. Plures obſervationes notatu digniſſimas de aſthmate, cui plerumque pectoris hydrops iunctus fuit, legere licet in DIEMERBROEKII *anatom. lib. II. cap. IX. pag.* 401 BARTHOLINI *epiſt.* 2. *cent.* IV & *ep.* 56. *Aſthmata & pectoris hydropem.*

ep. 56. cent. II. nec non in HARDERO *obs. 56. seqq.* LOWERO *de corde cap. 2.* PEZOLDO *obs. 58. 61.* RVYSCHIO *obs. 19.* item in M. N. C. *Dec. II. ann. IX. obs. 174.* & *Dec. III. ann. 2. obs. 185.*

§. VII.

Et alias hydropis species. Neque vero solum pericardii & thoracis hydrops asthmati a polypis inducto frequenter iungitur, verum etiam aliorum corporis partium hydropicæ intumescentiæ exinde suos repetunt natales. Hinc in artis exercitio nihil occurrit frequentius, quam ut asthmati spasmodico-convulsivo, a dicta caussa orto, status cachecticus, tumores pedum œdematosi, imo ipse ascites superveniant. Quando enim cunque sanguinis ex dextro cordis ventriculo per pulmones in sinistrum progressus, obiecto eiusmodi repagulo impeditur, fieri non potest, quin universa sanguinis per venam cavam circulatio tardior, lentior impeditiorque fiat, & magnæ hinc inde stagnationes in locis inferioribus, maximeque in hepate oriantur, quo dein obstructo, vel plane indurato sanguis subsistere incipit in mesenterio omnibusquæ venæ portæ ramis, unde serum secedens ad vasa regurgitat lymphatica, quæ nimium distenta in hydatides diducuntur, quibus disruptis exitialis seri contingit extra vasorum alveos effusio. Qua de re dignæ sunt quæ evolvantur observationes apud RHODIVM *Cent. III, obs. IV.* PEYERVM *in hist. anatom. cap. VI.* Speciatim vero WEPFERVS in cachecticis diu & frequentius ex morbis decumbentibus corpora fibrosa & pituitosa annotavit. *Vid. eius exercit. de apoplexia pag. 196. & 200.* & SMETIVS *in miscell. medic. lib. X. pag. 537.* singularem allegat casum de œdemate in utroque crure, a polypo tenso & subduro, quod ad femora usque protensum tumorem plenum & durum in imo ventre, umbilicum inter & pubem effecit, qui tandem totam abdominis regionem occupavit. Ratione haud dissimili BONETVS *ex* BOYLEI *tractat. de apoplexia obs. IX.* polypos refert in cordis ventriculis duarum mulierum, quarum altera hydrope, altera cachexia obiit, & ALBINVS *diss. de polypis thes. V,* notabi-

lem

lem affert hydropis ſpeciem, quam obſervavit in viro per aliquod tempus diſpnœis cordisque palpitationibus & anxietatibus afflicto, qui tumores in brachiis, venasque valde tumidas & in nodos protuberantes, a polypo ſat magno, ex auricula dextra in truncum venæ cavæ adſcendente ramosque emittente, habuit. His vero ita conſtitutis hydropem lethalem eſſe, pro certo habendum eſt.

§. VIII.

Sed miſſa ulteriori aſthmatis, & qui hoc ſæpenumero comitatur, hydropis conſideratione, reliquos pectoris morbos ex polypis oriundos diſpiciamus. Ex his vero præcipue huc referendus eſt catarrhus ſuffocativus. Quæ enim anatomen hoc morbo defunctorum ſiſtunt obſervationes, plerumque polypoſas concretiones, ceu præcipuas mortis cauſſas repertas fuiſſe confirmant. Teſtantur vero id maxime BARTHOLINVS *cent. II. §6.* GREISELIVS *in M. N. C. ann. 1670. obſ. 74.* & MALPIGHIVS *de polypo cordis pag. 170.* quippe qui in omnibus apoplecticorum, vel catarrho ſuffocativo exſtinctorum apertionibus tam in corde, quam in cerebro, imo non raro in utroque ſimul, corpora calloſa, viſcida & glutinoſa obſervavit. Neque ſicco, ut aiunt, pede tranſeunda eſt cordis palpitatio, quæ utplurimum, & ſi chronica eſt, tantum non ſemper polypoſis coagulis in acceptis ferenda eſt. De qua tamen quum iam in priori Tomo *Med. noſtr. ſyſtemat.* eiusque Sect. II. cap. 1. §o 9. ſeqq. prolixius egimus, B. lectorem eo remittimus, tranſituri ad inflammatorios illos ac valde acutos pectoris morbos, pleuritidem veram & peripneumoniam, qui ex inducta ſanguinis, propter polypoſas concretiones, ſtagnatione ſæpius ſuam mutuantur originem. Id quod ſatis ſuperque teſtantur peritiſſimi in arte medica viri, quos inter nominare placet MALPIGHIVM, qui loc. cit. affirmat, pleuriticorum cadavera non in præcordiis tantum, ſed & in hepate & venoſo genere fruſtula alba copioſe continere. WILLISIVS *de febrib. cap. XI. pag. 130.* apertis pleuritide mortuis corpo-

Catarrhum ſuffocativum.

Cordis palpitationem.

Pleuritidem & peripneumoniam.

corporibus in cordis sinubus & vasorum circa circum cavitatibus sanguinem in frustula & glomeros longos concretum fuisse memorat. PEYERVS quoque *exercit. anatom.* memoriæ prodidit casum sexagenarii, qui pleuritide in peripneumoniam mutata obiit. Facta cadaveris incisione, in corde magni ac tenaces apparuerunt polypi, adipis frusta metientes.

§. IX.

Morbos capitis.

Sed non modo in corde & annexis pulmonum vasis, verum etiam in aliis, maximeque venosis canalibus polypos seu immedicabilium morborum causas generari, demortuorum sectionibus & autopsia satis superque constat. Ita gravissimas & pertinaces cephalalgias, apoplexiam & deliria quoque a polypis intra venas iugulares & in cerebri sinubus repertis concitata fuisse, observationes a WEPFERO, PEYERO, WILLISIO, BLASIO, item in M. N. C. descriptæ abunde docent. Si qua vero corporis nostri pars ad polyporum generationem præ ceteris apta est atque disposita, certe uterus huc referri debet, in cuius vasis venosis, ob miram & tortuosam complicationem & abhinc dependentem impeditiorem sanguinis circuitum corpora eiusmodi polyposa ex sanguine viscido concrescunt facillime, quæ postea frequentioribus abortionibus, immodicis uteri hæmorrhagiis, copiosis lymphæ & seri per uterum effusionibus, ipsique hydropi & sterilitati caussam præbent amplissimam.

Et uteri.

§. X.

Signa polyporum.

Consideratis itaque insanabilibus curatuque difficillimis, quæ ex polypis pronascuntur, ægritudinibus, non alienum esse iudico, quædam suppeditare phænomena, ex quibus cognoscere liceat, an polyposa eiusmodi concreta in præcordiis, ubi præcipuam sedem obtinent, lateant recondita. Sunt vero ex omnibus, quæ id testatum faciunt, signis præcipua 1) diuturnior cordis palpitatio, eaque ex levi sæpius caussa, ut animi affectibus & a cibis flatulentis alvumque constipantibus recurrens. Harum enim rerum ea est natura atque conditio, ut æqua-

æquabilem ſanguinis circuitum perturbando maiorem eius ad cor impetum efficiant, ubi ſupra modum congeſtus & accumulatus quum, propter poſitum a polypo obſtaculum, haud amplum ſatis ſemet expandendi invenit ſpatium, cor æque ac vaſa ipſius violenter diſtendit, & hinc inſignem anxietatem & convulſivum cordis motum, quem palpitationem dicunt, inducit. Ex quo mox alterum emergit indicium, pulſuum ſcilicet inæqualitas & cum lipothymiis ſæpe iuncta intermiſſio. Pulſus enim, ſicut generatim cordis motum & univerſum ſanguinis per ſingulas corporis partes progreſſum teſtatum facit quam optime, ita ſi irregularis, vel plane intermittens eſt, ceteris paribus, iuſtam iniicit ſuſpicionem concrementi cuiusdam polypoſi, quod mole ſua obſtruente debitam cordis aliorumque vaſorum conſtrictionem & abhinc dependentem ſanguinis per ea tranſitum valde perturbet, aut ad tempus prorſus intercipiat. Nec denique ex ſignis polypum denotantibus excludi debet frequentius ſpirationis, ſine cauſſa manifeſta impedimentum, præcordiorum, ob ſpaſticam pectoris ſtricturam compreſſio, &, qui huic plerumque iungitur, dolor circa cor fixus, utpote hæc ſingula, ſi fere perpetua ſunt, de impedito ſanguinis a corpore quodam peregrino circuitu teſtantur luculentiſſime.

§. XI.

Sequitur nunc, ut miſſis generalioribus, de polypis paullo preſſius agamus, ipſumque generationis modum ſubiungamus. Tenendum autem primo omnium eſt, non omnes polypos unius eiusdemque eſſe texturæ, coloris & magnitudinis. Nonnulli equidem ſatis obſervantur ſolidi, duri & ex fibris ita compacti, ut tendines firmiores referre videantur; Alii contra ſunt molliores, ex pelliculis mucilaginoſis & minus craſſioribus coagmentati, membranaque exterius involuti. Quidam, ſi magnitudinem ſpectemus, mole ſunt ſatis grandes, ut aliquot uncias pondere æquent, quidam minores & multas in- *Differentia.*

terdum partes adipoſas immixtas habent. Colorem dein polyporum valde eſſe differentem, fidem nobis faciunt variæ ipſorum apud auctores, maxime antiquiores, obviæ denominationes, ſiquidem mox ſub idea pinguedinis, quam alii albam & candelæ ſebaceæ ſimilem, alii ex albo flaveſcentem & medullam oſſium calefactam æmulantem perhibent, mox ſub ſpecie carnis, mox vero aliis deſignati veniunt vocabulis, quorum hic numerum inire nimis prolixum foret. Differunt porro quoque in eo, quod nonnulli in dextro, nonnulli in ſiniſtro cordis ventriculo radicati vel plures, vel pauciores in adhærentes arterias & venas emittant ramos, nec non quod alii per ſe, mole ſua ſat magna, alii vero nonniſi vi quadam e loco ſuo dimoti, vaſorum oſtia occludendo, feralem corpori humano inferant noxam.

§. XII.

Generatio. Modum autem, quo polypoſa eiusmodi corpuſcula generantur, ſat gravibus inducti rationibus talem concipimus, ut exiſtimemus, materiam ipſis præbere particulas chyli & lymphæ graviores, viſcidioresque & fixiores, utpote quæ motu facile coeunt & in unam compinguntur maſſam, ut fibroſomembranaceum corpus conſtituant. Quod quidem abunde ſatis confirmant tot phyſica circa polyporum generationem ſuſcepta experimenta. Inſtar vero omnium optime erudire nos poteſt RVYSCHIVS, vir de re anatomica meritiſſimus, qui in *theſ. anatom. VI.* fidem facit, ſe ex ſui ipſius ſanguinis ſero, ſola conquaſſatione pſeudo membranam, uti loqui amat, confeciſſe, quæ plurimis ſtaminibus ſeu fibris fuiſſet pertexta veramque membranam ita repræſentaſſet, ut eandem a natura productam omnes crediderint. Id quod & alio loco aſſerit, quando *theſ. anat. I. n. III p. 14.* ſola fortiori conquaſſatione, per horæ ſpatium continuata ſe polypoſam materiam ex cruore ſuis recenter mactati feciſſe refert. His ita demonſtratis in

Definitio. promtu nunc eſt diſtinctam polypi ſuppeditare ideam ipſumque definire, quod ſit concretum quoddam ſolidum, fibro-

ſum,

ſum, ex viſcidiori lymphæ parte per fortiorem motum ſive impulſum factum.

§. XIII.

Polypi licet in utroque cordis ſinu, & tam venoſis quam arterioſis generentur ductibus, attentiori tamen obſervatione cognitum exploratumque habemus; eosdem facilius & frequentius in ventriculo & auricula cordis dextra, quam ſiniſtra, & in venis magis progigni, quam arteriis. Nec adeo obſcura eſt huius rei ratio, chylus enim, qui mediante vena ſubclavia in venam cavam & ventriculum cordis dextrum fertur, craſſioribus refertus particulis, motu accedente lentiori, facilius partes deponit graviores, quarum amplexu complicatis cordis trabibus, unum quaſi corpus efficitur. Dein, qui venis vehitur, ſanguis, ob vim venarum contractilem nimis debilem tardiori procedit gradu conſiſtentiaque craſſior exiſtit & ponderoſior arterioſo, unde facile dimittit partus craſſiores, quæ, ubi præſertim non intime mixtæ leviter cohærent, vi gravitatis ſuæ, ad fundum lateraque magis tendunt. Aliter vero res ſeſe habet cum ſanguine arterioſo. Hic enim, quum non modo ab elaſtico arteriarum motu inſigniter in curſu ſuo promovetur, verum etiam in pulmonibus ſubtiliſſima aëreo-ætherea materia imbutus & per minima vaſcula tranſpreſſus intime miſcetur, ideoque & pondere levior, & colore rubicundior redditur, facile patet, quare hic præ venoſo ad polyporum generationem minus ſit diſpoſitus.

Polypi facile generantur in cordis ventriculo dextro & venis.

§. XIV.

Aetatem ſi ſpectamus, non ii ſolum, qui provectioris, ſed & qui ineuntis & non adeo maturæ ætatis ſunt, polypoſis concretionibus deprehenduntur obnoxii. De adultioribus equidem id mihi facile conceſſum iri confido. Placet igitur nonnulla ex auctoribus anatomiæ practicæ afferre exempla, quæ certiores nos reddere poſſunt, infantes quoque monſtra eiusmodi polypoſa incluſa ſæpiſſime gerere. Ita de concretione

Polypi progignuntur in omnis ætatis hominibus.

tione polypoſa, in puerulo, aditum in cordis auriculam obturante conferatur ALBINVS, *diſſert. de polypo cordis pag. 16.* & BONETVS *ſepulchret. anatom. libr. II. Sect XI. obſ. VI.* ubi de polypis ſat magnis, in ſinubus cordis filioli repertis eleganter agit. Haud diſſimili modo in iuvenis ſexennis, atrophia conſumti, utroque cordis ſinu adnotavit polypum D. SNELL. *Vid. eius diſſert. de cordis polypo pag. 18.* & DORSTENIVS *in E. A. C. Dec. II. ann. 3. obſ. CLIII.* de quatuor corporibus in ſiniſtro cordis ventriculo puelli cuiusdam inventis perpulcre diſſerit. Portentoſum quoque polypum in adoleſcente deſcribunt *E. A. C. Dec. III. ann. 2. obſ. 18.* quod & multis aliis exemplis probari poſſet, ſi his iam immorari liceret. Interim non negandum eſſe cenſemus, conſiſtentis ætatis homines natuque paulo maiores, ad polypos generandos, præ reliquis eſſe proclives. Facilius enim, peracto iam nutritionis negotio, quam eodem adhuc vigente, ſanguis & copia & temperie excedens accumulatur, idque eo magis, ſi quis, ob copioſa amplioraque vaſa, & imminutum ſolitorum elaterem, ad plethoram producendam diſpoſitus, vitæque ſine motu deſidi & diætæ minus convenienti deditus fuerit.

§. XV.

In virili potius, quam ſequiori ſexu.

Reſpectu ſexus, nunquam fere non viros magis, quam fœminas, polypis & morbis inde oriundis videmus expoſitos. Cuius quidem rei hanc ſubeſſe puto rationem, quod in ſequiori ſexu, ſub debito menſtruæ purgationis ſucceſſu, non adeo facile ſanguinis increſcit copia, & ob fibrarum laxitatem maioremque humorum fluiditatem, ſive ſanguinem multo ſero imbutum, ægrius fit, ut craſſiores particulæ invicem coeundo concreſcant. Præterea & hocce momentum ſingularem meretur animadverſionem, in regionibus maritimis & ſeptentrionalibus longe plures, quam in calidioribus terris obſervari polypis mortuos, quod meo quidem iudicio, præter aerem frigidum & impeditius perſpirationis negotium, præcipue victui craſſiori, ut piſcibus marinis, pani groſſiori & carni-

In regionibus ſeptentrionalibus magis, quam calidioribus.

carnibus fumo induratis atque salitis, ex quibus tenacior multisque particulis terrestribus refertus chylus & abhinc quoque sanguis spissior ingeratur, tribuendum erit.

§. XVI.

Progredimur ad alias, quas procatarcticas dicunt, caussas pensitandas. Ex his vero principem suo iure obtinet locum, nimia sanguinis redundantia. Etenim, propter auctam, sub plethorico statu, vasorum diastolem fibræ suum amittunt elaterem, unde eorum minuitur systole sanguinisque progressus mirum in modum sit retardatus & perfacilis particularum terrestrium datur cohæsio. Emergit porro exinde vasorum obstructio, quæ quantum polyporum generationi faveat, vel unicum illud confirmat experimentum, a LANCISIO in cane vivo institutum. Constrinxit scilicet laudatissimus hic vir filo cerato ramum quendam arteriæ iliacæ, in quo, elapsis 15. aut 20. diebus, secato, citra ligamen polyposam invenit concretionem. *Vid. lib. de aneurismatibus propos. XXXVIII. pag. 124.* Nec adeo difficile est, huius phœnomeni veram eruere rationem, utpote cum, facta eiusmodi compressione, tenaciores & ad reflexionem minus mobiles sanguinis partes invicem adglomeratæ lateribus vasorum sensim paullatimque adhærere incipiunt, donec aucta earum mole densum & fibrosum, quod polypi nomine venit, constituant corpus. Verum enim vero, non minus nimia sanguinis abundantia, quam ingens eius inopia ad obstructiones & concretiones polyposas viam pandit facillimam. Hinc mihi a magnis crebriusque repetitis hæmorrhagiis sæpissime morbos, ex polypis ortos advertere licuit. Dum enim fibræ, ob nimiam distensionem laxiores utrique redditi sunt ampliores, omnis generis crassos viscidosque humores transmittunt, qui polypis proginendis apprime existunt idonei.

Caussa polyporum mediata sunt plethora.

Et sanguinis defectus.

§. XVII.

Proceritas corporis nimia sicut ad varii generis morbos,

proceritas ita corporis.

ita præcipue ad polyporum generationem & omnia, quæ hanc excipiunt mala diſponit. In excelſis enim, ſeu longæ ſtaturæ corporibus difficilior fluidorum ad perpendiculum eſt adſcenſus, hinc circulatio per totum corpus fit tardior & facile ſtagnationes obſtructionesque oriuntur viſcerum, maxime vero pulmonum, ubi ſanguis difficilius progrediens in minimis vaſculis ſubſiſtit & ſecedentes ponderoſiores partes ſucceſſu temporis in denſam compinguntur maſſam. Si cui hæc non ſufficiunt, quantumvis clara ſatis & certa, hunc plenius convincere poteſt tum mea, tum aliorum hac de re experientia, quæ optime teſtatur, arduæ proceritatis corpora humilioribus utplurimum alacritate viriumque robore multum cedere atque morbis ex lentiori ſanguinis circuitu & ſtagnatione oriundis, ut polypoſis concretionibus, phthiſi, aſthmati & diſpnœis, aliisque, longe magis patere.

§. XVIII.

Frigidus potus.

Nihil autem prope magis corpus noſtrum adeo lædere tantasque eidem noxas & ipſam præmaturam mortem inducere valet, quam frigidus potus, poſt intenſam corporis commotionem & incaleſcentiam largiter & celeriter ingeſtus, de quo GALENVS, *lib. de ſanitate tuenda*, præclare non minus quam vere ita ſentit: quod ſpirandi difficultatem & tuſſim inducat, cerebrum debilitet & fluxiones inde concitet, ventriculum imbecillum reddat nervosque lædat. Ea namque pernicialis frigoris eſt potentia, ut non modo inteſtinum fluiditatis motum ſiſtendo ſanguinem coagulet, verum etiam partes terreſtres & gelatinoſas præcipitet, unde non mirum eſſe debet, ſi obſtructiones, inflammationes, &, quod in rem noſtram dictum ſit, humorum concretiones oriuntur, quas quotidiano quisque experimento conſpicere poteſt, ſi ſanguis calidus e vena ſecta profluens in aquam frigidam immittitur, vel quando aqua calida, in quam ſanguis miſſus fuit interiecta mora, refrigeratur. Tum quippe, fibroſam & graviorem partem decedere ac præcipitari, iucundo comparebit ſpecta-

ſpectaculo. Poſſem nunc quoque plura, eaque tragica proferre exempla, quæ exitialem frigidi potus noxam luce clarius demonſtrarent. At quum multa iam ſint alio loco a me & viris doctiſſimis ſtudioſe tradita, nolo his tempus conſumere.

§. XIX.

Acidorum & ſpirituoſorum abuſus.

Quantum ex cenſu cauſſarum ad nocivas humorum coagulationes acidorum & ſpirituoſorum abuſus contribuat, quotidiana proh! dolor experientia loquitur, ipſaque confirmat ratio, ſiquidem certo conſtat experimento, ſanguinem fluidiorem e vena emiſſum, affuſo acido quodam liquore, vel ſpiritu vini rectificato in duram mox coaleſcere maſſam. Iam quidem facile nemo, qui rem accuratius examinat, dubitabit, hæc pariter in corpore humano, licet non eodem plane modo & tempore, poſſe contingere, ſi quis tamen dubitet, memor modo ſit, in quam graves & diuturnas ex viſcerum obſtructione pullulantes morbos, quales ſunt phthiſis, cachexia, hydrops, aſthma convulſivum & nimiæ hæmorrhagiæ, ſtrenui ſpiritus vini potatores ſua ipſius culpa incurrant.

§. XX.

Animi affectus.

Nec reticere licet animi affectus, maximeque iram, terrorem & triſtitiam, utpote qui polyporum & abhinc dependentium morborum generationi ſat gravem ſuppeditant cauſſam. Nolumus iam curioſius inquirere in abditas tam peculiaris effectus rationes, ſed potius memorabiles quasdam in huius rei fidem adducere hiſtorias. Ex his vero notatu digna mihi videtur obſervatio MALPIGHII, qua refert, ægrum, alioquin ſatis robuſtum, ex timore in magnam pulſus inæqualitatem & obſcuritatem, præcipue in ſiniſtro carpo incidiſſe, absque febre & recurrente ſpirandi difficultate, ſed brevi tandem poſt, per ſputa, quandoque rubicundi ſanguinis portionem, quandoque copioſa alba quædam fruſtula, polypis haud diſſimilia excreviſſe, poſtremo vero, turgentibus ſuperioribus, ex coercita ſanguinis copia ſuffocatum interiiſſe.

RI-

RIVERIVS quoque *Cent. IV. obs. XXI.* notabilem recenset casum cuiusdam nobilis, qui, quum graviori quondam & inopinato percelleretur terrore, de summo conquestus est cordis tremore, spirandi difficultate pulsuque intermittente & inæquali, donec non adeo multo post suffocatione interiit. Aperto post mortem pectoris cavo cor cum vasis maioribus oppleta fuere & in sinistro cordis ventriculo inventæ sunt carunculæ rotundæ, substantiam pulmonis æmulantes, quarum maior ad avellanæ magnitudinem accedens arteriæ aortæ præcludebat ostium.

§. XXI.

Incautus adstringentium usus. Vltimo loco non prætereundum videtur, præposteras illas in nimiis hæmorrhagiis & intermittentibus febribus, per adstringentia, opiata, martialia & peruvianum quoque corticem &c. curationes ad difficiles chronicas & plane immedicabiles ægritudines, quæ a concretis polyposis nascuntur & foventur, non parum conferre. Et profecto certa adseverare fide possum, me in praxi mea medica quinquaginta & aliquot annorum, nullum maius ab ullo remediorum genere, quam ab his ipsis, intempestive & improvide adhibitis observasse damnum, ita ut non modo celeres & lethales morbos, quales sunt apoplexiæ, epilepsiæ, catarrhi suffocativi, sed & diuturnas & chronicas passiones, ut phthisin, asthma convulsivum, malum hypochondriacum & hystericum, enormes hæmorrhagias, lentasque & hecticas febres hac ratione productas noverim. Si rationem quærimus, unde tantorum malorum origo, sciendum ante omnia est, morbificarum affectionum caussam in impeditiori ac retardato sanguinis & humorum per minima & capillaria corporis vasa circuitu potissimum quærendam esse. Tali enim ratione naturales se- & excretiones, quæ itidem per minima & ex subtilissimis vasis conflata emunctoria fiunt, mirum quantum retardantur & variæ hinc inde stagnationes, viscerumque infarctus & indurationes cum mille aliis symptomatibus propullulant.

lam,

Iam, si quis in tali rerum statu, ubi iam sanguinis & humorum crassities lentiorque fluidorum per canales corporis circulatio præsto est, vel ubi graviores, qui vasa fortiter angustant, spasmi adsunt, medicamenta adstringentia & humores magis incrassantia, vel etiam sedativa propinare velit, non poterit non insigniter nocere, & leve tantum malum longe gravius efficere. Id quod eo magis certiusque evenit, si perversus horum remediorum usus diutius iusto protrahitur, nihilque superest dubii, quin polypi, ceu immedicabilium morborum caussæ, hac ratione sat commode possint produci, quos etiam in permultis morbis ab empyrica hac & detestabili curandi methodo subortis, partim ex signis haud incertis augurari & prædicere, partim ex corporum post mortem institutis sectionibus ob oculos ponere mihi licuit.

§. XXII.

Et sic caussarum, quæ ad ingenerandos polypos concurrunt, vidimus potissimas, omnibus enim seorsim explicandis diutius immorari, non adeo necessarium putavi, tum quod rarius occurrant, tum vero maxime, quod ad dicta a nobis perfacile possint referri.

CVRA PRÆSERVATORIA.

§. I.

Polypi magis præcaventur, quam curantur.

EA est perversa mortalium indoles, ut raro principiis morborum obstare cogitent, sed tum demum medicum & medicinam anxie quærant, quum mala per longas moras aucta & mortem in propinquo vident, unde vero nihil aliud efficiunt, quam ut fatalem sibi diem, quem tempestivo remediorum usu avertere potuissent, maturius accersant. Peccant sane in hac re eo gravius ægroti nostri polyposi, quo certius & multa experientia testatius est, nonnisi difficilem ac dubiam, imo, ubi longius malum invaluit, plane nullam ipsis contingere sanationem. Si quid enim in huius generis morbis, qui impe-

impedito sanguinis ob polyposum repagulum circuitu nitun-tur, auxilii, si quid opis exspectare licet, maturatu opus, eo-que a medico respiciendum est, ut concrementorum istorum generationem in tempore impediat, vel eorum, si iam adsunt, augmenta & noxios effectus praescindat. Equidem iam, qua ratione hoc perfici debeat & quid utilissime hoc fine suaderi pos-sit, candide proponam.

§. II.

Polyporum generatio praecavenda convenienti diaeta.

Et primo quidem, ut polyporum generationem prohi-beamus, omnis cura eo dirigenda erit, ut sanguis spissior di-luatur & resolvatur, commodeque in iis, qui eius copia abun-dant, imminuatur. Ad quod praestandum prae ceteris ineun-da est recta vivendi ratio, quae his fere momentis absolvitur: Victus eligatur parcior, tenuis atque humectans, remotis ci-bis, duris, acidis, salitis multumque alimenti praebentibus. Potus sit naturae conveniens & bene dilutus. Quo fine com-mendanda est cerevisia levis & probe defaecata, vel pura aqua fontana, tum sola, tum ad vinum temperandum adhibita, vel etiam decoctum ex speciebus blanda aperitiva virtute praedi-tis confectum, quas inter praecipue radices chinae, scorzonerae, sarsaparillae & cortices ligni sassafras &c. referre lubet; tali enim ratione effectus diluens & resolutorius belle impetrabi-tur. His iungantur labores & frequentia corporis exercitia, quibus sanguinis fluiditas & aequabilis per singulas partes cir-cuitus egregie iuvatur. Sed probe sibi omnes, maximeque plethorici & obesi vitae otiosae dediti cavere debent, ne mo-tum repentino initio vehementiusque instituant. Nimium enim exinde sanguis ad pulmones propellitur, ubi progressu suo impeditus facile coagulum subit. Ad quod impedien-dum, mox aliquid calidi bibere praestat; quod eo magis ne-cessarium est, si corpus ab intensiori commotione calidum po-stea refrigeratur, vel, quod pessimum est, frigidus potus in copia ingurgitatur. Aer praeterea sit purus, serenus ac tempe-ratus, isque nec nimis calidus, nec nimis frigidus & humidus. Hic

Hic tamen si vitari nequit, itidem consultum erit, infusa theiformia nonnunquam calide adsumere, quæ transpirationis negotium promovendo egregium attenuantem moleculasque coeuntes disiungentem spondent effectum.

§. III.

Animi affectuum moderamine.

Exulent dein graviores animi affectus, maximeque mœror, ira atque terror. Si quando vero ab ipsis alteratum corpus fuerit, mature in usum vocentur, quæ effrenes motus compescant & valde turbatum sanguinis circuitum æquabilem denuo reddant. Ita, si contra subiti terroris noxas pugnandum est, maximam merentur commendationem medicinæ resolventes blandamque perspirationem moventes, quia hac ratione id, quod forte in humorum massa coagulari cœpit, optime resolvitur. In hunc finem summo cum fructu semper a me datum fuisse memini pulverem marchionis, sive solum, sive cum aliquot liquoris mei anodyni guttulis ex aqua cinnamomi, vel melissæ citratæ vinosæ sumtum, cui non male aliquot infusi calidi patellas superbibere iussi, quam methodum etiam in iis, quos diuturnus mœroris affectus confecit, utilissimam deprehendi. Præter hæc in vehementiori terroris affectu summopere commendanda est moderatior corporis exercitatio, qua cor adiutum se facilius a sanguinis nimium congesti mole liberare poterit, ut eo minus dein mali quicquam timeri debeat. Pessime itaque sibi consulunt, qui statim a terrore quieti se tradunt vel somnum profundum capiunt.

§. IV.

Se- & excretionum libero successu.

Prospiciatur dein, ut alvus bene respondeat, quæ si forte obstructa est, clysteribus mature applicatis, vel pilulis balsamicis solvenda est. Nec minori prudentia opus est, ut & reliquæ humoribus tam secernendis, quam excernendis dicatæ viæ apertæ liberæque serventur, ne, quod facile evenit, his occlusis sanguinis massa impura reddatur. Inprimis autem curæ sit, ne qua excretio sanguinis naturalis, ut in viris hæmor-

 rhoi-

rhoidum, in fœminis mensium, supprimatur, aut retentio longior insuper habeatur. Tunc enim perfacile periculosæ sanguinis ad alia loca fiunt congestiones, quas providus artis peritus convenienti venæ-sectione, pilulis & aliis medicamentis blande balsamicis ac temperantibus quam optime poterit avertere. Nec denique artificiales sanguinis evacuationes sunt negligendæ, quæ eo strictius debent observari, si quis multo sanguine turgeat ipsasque diuturna consuetudine quasi naturales reddiderit.

V. Sionibus.

§. V.

Medicamentis convenientibus.

Præmissis hisce diætæ regulis, ex remediorum classe, ad sanguinem spissum incidendum ac resolvendum, subiungenda sunt salia mediæ & alcalinæ naturæ, ut arcanum duplicatum, tartarus vitriolatus, nitrum, sal digestivum Sylvii, sal aperitivum nostrum, oleum tartari per deliquium, terra foliata tartari & liquor nitri fixi &c. Ex spirituosis huc pertinent essentia pimpinellæ albæ, tinctura antimonii acris, & id genus alia. Nullum autem, quod scio, ex toto medicamentorum penu datur remedium, quod in dissolvendis fibrosis & ad concretionem pronis in sanguine partibus tantam præstaret efficaciam, quam aquæ minerales, praesertim illae, quae alcalino sale imbutae temperatiorisque indolis sunt, quo nomine laudem merentur acidulae Emsenses ac Selteranae, thermae Aquisgranenses praecipue vero Carolinae, quae sale suo omnia corporis emunctoria aperiunt, impuras sordes abluunt & evacuant, sanguinemque crassum & viscidum resolvunt ac diluunt utilissime.

§. VI.

Polypi iam vasis inhærentes quomodo tractandi.

Hactenus quidem modum, quo præcavenda sit polyporum generatio, satis, ut arbitror, dilucide monstravimus. Videamus nunc, quid faciendum sit, si iam signa quædam emicant, quæ polypum cordi vasisque maioribus inhærentem testantur & qua ratione præcaveri debeat ne maiora capiat incrementa. Sciendum itaque est, ubi polypus adhuc incipiens

ens est ac pituitosus, non omnem abiiciendam esse spem eius resolvendi, quod salibus alcalinis & duplicatis, quæ exoptata tenaces humores resolvendi vi pollent, diæta tenui, sufficienti & sanguinem diluente potu, omniumque maxime aquis Carolinis poterit præstari, quarum usu prudenter administrato ego plures, qui non vanam polypi intus latentis suspicionem incutiebant, sanatos novi. Quodsi vero iam in fibrosam & duriorem abiit substantiam polypus, omni studio contendendum erit, ne aut maiora sumens augmenta, aut e loco suo dimotus vasa penitus obstruat citoque homines interimat. Ad quod efficiendum opus maxime omnium est, ut sanguinis nimia abundantia impediatur, eiusque fluiditas iis rebus probe conservetur, quibus id commode fieri posse superiori loco diximus. Sed cavendum, ne ubi spirandi a polypo difficultas est, vena in brachio secetur, quia tum maior, imo suffocatoria fit congestio. Fugiantur præterea omnia spirituosa, nimius motus animique perturbationes, quæ singula sanguinem partim coagulando, partim nimis commovendo malum deterius reddunt.

§. VII.

Cautelæ circa curam hæmorrhagiarum & febrium.

Vltimo loco non inutile erit, quasdam cautiones, quæ sanguinis fluxus & motuum febrilium tractationem concernunt, subiungere. In utroque casu quantum a medicis delinquatur, plurimis proh! dolor exemplis comprobatum & a nobis iam supra fusius evictum est. Quapropter sincere moneo, ne forte medicus in hæmorrhagiis sistendis curationem solis adstringentibus absolvere satagat, sed potius convenienti sanguinis detractione, & temperantibus leniterque anodynis medicamentis, nec non inferiorum partium frictionibus æquabile sanguinis iter restituere laboret. Febrium curationem quod attinet, summa adhibenda est cautio, ne nimis cito supprimantur. Quo scopo tutissimum erit, blandis aperitivis & evacuantibus remedis decenter uti, quibus dein medicinæ resolventes ac temperantes cum roborantibus commode possunt interponi atque subiungi.

CAPVT XI.
DE AFFECTIONE PHTHISICA, SIVE TABE.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Pulmonum necessitas, & usus.

NVlla, si cordis machinam exceperim, in universo corpore nostro pars est, quæ ad vitam & tuendam & sustinendam præstantioris sit usus, quam ipsi pulmones. Hi quippe sunt genuina sanguinis fabrica, in qua lympha chylosa & nutritia cum sanguine intime miscetur ipsique assimilatur, hi sunt egregium illud viscus, quo spiritum vitalem, seu fluidum aëreo-æthereo elasticum, quod cordi solidisque partibus omnibus suum robur & vim systalticam præstat, intus haurimus. Quanta autem pulmones præ reliquis partibus utilitate gaudent & prærogativa, tanta e contrario, imo fere graviora sunt, quibus hinc inde patent, mala, quæ ego quidem a peculiari eorum textura deducere minus dubito. Hanc enim, ubi rite dispicimus, ex meris vesiculis membranaceis, quæ aerem recipiunt, ex nervis, qui subtilissimum fluidum vehunt, & diversi generis vasis, quæ sanguinem & lympham recondunt, deprehendimus constructam, ut usque eo non mirum esse debeat, si ob tot minimorum vasculorum myriades frequentes inibi sanguinis congestiones, stagnationes & obstructiones, ex his vero varii generis oriantur ægritudines. Has inter præcipue referenda est pessima ista affectio, quæ in medicorum scholis dicitur phthisica, de cuius origine, progressu & curatione in præsenti hoc capite strictim sed utiliter disserere proposuimus.

§. II.

§. II.

Est autem phthisis, corporis contabescentia, cum lenta febre, spirandi difficultata, molesta & continua tussi atque copioso phlegmatis materiæque corruptæ ac purulentæ sputo iuncta, ab insigni pulmonalis substantiæ læsione, per scirrhosam vel ulcerosam corruptionem, vel abscessum inducta, ortum ducens. *Phthiseos definitio.*

§. III.

Equidem dantur variæ, quæ itidem cum febre & nonnunquam molesta tussi ac vitiosæ materiæ reiectione stipatæ sunt, tabis species, quas tamen ob prognosin & curationem multum differentem cum vera phthisi non confundere debet medicus, utpote sine notabili pulmonum labe contingunt. Ita, certa observationum fide constat, non raro tabem ex gonorrhœa simplici & pollutione nocturna diutius infestante suam mutuare originem, de qua iam olim HIPPOCRATES *lib. VI. epidem. Sect. VIII. Text. 47.* mentionem fecit. Neque plane insolitum est, a nimio veneris usu, a cacochymia & depravata succi nutritii indole in scorbuticis corporibus contabescentiam oriri, salvo tamen adhuc & integro pulmonum parenchymate. Idem fere animadvertimus in morbo isto infantibus tam infesto, atrophia, ubi ob scirrhosam glandularum mesaraicarum indurationem succis chylosis & nutritioni inservientibus liberum ad sanguinem iter prohibetur, unde superiores partes marcescunt, venter inflatur, lenta adest febris, difficilis cum tussi spiratio urget & alvus nimis fluida existit. Nec deinceps pro phthisi semper habenda est illa morbi species, ubi cum corporis extenuatione lentaque febre tussis & deiectio plus minus saniosa adest. Sæpissime enim accidit, ut salva pulmonum compage, ex remotioribus partibus, ut mesenterio, utero, vel renibus, abscessu vel ulcere obsessis sanies ad pectus transferatur. Denique etiam probe distinguenda est phthisis a tussi valde chronica cum eiectione copiosi phlegmatis iuncta, sequente tabe viriumque *Differentia ab aliis morbis.*

pro-

prostratione & calore præternaturali, quæ quidem mala autumnali & vernali tempore subiecta ad catarrhales morbos proclivia sæpe sæpius corripiunt diutiusque vexant, sed nihilominus naturæ & artis beneficio feliciter cedunt.

§. IV.

Signa. Ne cui vero vel minima in cognoscenda phthiseos ab aliis morbis differentia supersit delinquendi occasio, operæ pretium arbitror, certa quædam signa, ex quibus vera phthisis cognosci possit ac debeat, hoc loco recensere. Placet autem ex veteribus, qui in historiis morborum conscribendis longe sæpe accuratiores esse solent recentioribus, locum *Cælii* AVRELIANI, qui *lib.* II. *cap.* XIV. legitur, huc transferre, qui ita se habet: *Phthisica passio fit frequentius antecedente sanguinis fluore, aliquando etiam longi temporis tussicula, sive catarrho, quo pulmonum profundæ & intimæ partes lacerantur & primo levius tunc ulcerata. Sequitur ægrotantes febricula latens, quæ initium, inclinante die, accipit, atque veniente luce levigatur, adiuncta tussicula plurima initio noctis atque fine, cum sputis saniosis ac parvulis quidem, deinde autem plurimis. Iis vero, qui ex fluore sanguinis in istam veniunt passionem, primo sanguinolenta sputa efficiuntur, tum fœculenta, tum livida, vel prasina & in ultimo alba atque purulenta, dulcia vel salsa, cum voce rauca aut clangosa & difficultate spirandi atque genarum rubore, & ceteri corporis cinereo colore. Cibi fastidium sequitur & maior sitis, quibusdam gravis doloris sensus est vulnerati pulmonis, ut etiam eius fibras exspuant, pulsus debilis, durus ac dein formicularis. Sequitur præterea inflatio pedum & peiorante passione ventris efficitur fluor & phlegmata carbonibus iniecta tetri sunt odoris.* Merenter dein hic adduci HIPPOCRATIS verba, quibus imminentis phthiseos signa eleganter tradit. Sunt autem in *lib.* I. *de morbis text.* 9. fere hæc: *Fit phthisicus, si pituita a capite in pulmonem destillat, & primum quidem utplurimum latentes defluit tussimque tenuem exhibet, & sputum paullo amarius solito & aliquando*

tenuis

tenuis adest calor; temporis autem progressu exulceratur pulmo & intus ulceratur a pituita inhærente & putrescente & gravitatem exhibet pectoris & dolorem acutum ante & retro, caloresque acutiores in corpus incidunt. Quanto vero maius tempus progreditur, tanto magis pus sincerum eiicitur & febres acutiores fiunt & tussis fortis ac continua, & inedia vexat & tamen alvus inferne turbatur.

§. V.

Sectio anatomica phthisicorum.

Propositis itaque genuinis nostri affectus characteribus, videamus nunc, quasnam tantorum malorum caussas in dissectis phthisi defunctorum corporibus reperire liceat. Quo fine potissima, quæ mihi ex innumeris auctorum observationibus & autopsia anatomica innotuerunt momenta paucis suppeditabo. Primo autem in omnium fere, qui phthisi decedunt, pulmonibus lobum vel dextrum, vel sinistrum, vel utrumque simul pleuræ & costis, vel etiam in dorso vertebris adeo firmiter adnatum deprehendimus, ut cultro difficillime possit separari, plerumque etiam locus iste putrido sero, sive ichore scatet. Deinde in nonnullis, præsertim empyematicis, unum lobum a prægresso longo abhinc tempore pectoris morbo, penitus absorptum, alterum inflammatum fuisse observavimus, qui mortis caussam constituit. Tum quoque utplurimum in altero pulmonum lobo vomicas, sive ulcera clausa, diversæ magnitudinis & numeri, adnotavi, quæ dissecta partim pus crassum, partim fluidum continebant. Vbi in eodem vel altero lobo, maximeque superiori eius parte incisio facta fuit, cavitates sat amplæ puræ & phlegmate, eiusdem fere generis ac coloris, quod per os antea reiectum fuit, repletæ in conspectum venerunt. Fit porro nonnunquam, ut in pulmonibus nodosis & scirrhosis ulcera serpentia, fistulosa & instar cancri vicinas partes exedentia, quæ ichor fœtidum & sanguineum recondunt, offendantur. Nec desunt exempla, ubi tubercula scirrhosa & instar acinorum dura reperiuntur, quæ materia tophacea, calculosa & putrida scatent.

 Post

Post ea non prætereundum esse existimo, quod cor plerumque flaccidum eiusque vasa polyposis concrementis sunt infarcta, de quo phœnomeno memorabilis exstat observatio in M. N. C. *Dec. II. obs. 35.* In pericardio quoque, imo non raro in ipso pectoris cavo ingens seri impuri & fœtidi diffluit copia. Quod denique ad abdominis aliasque partes attinet, vasa utplurimum sunt exsanguia, hepar magnæ molis & pallidum, mesenterii glandulæ tumefactæ, omentum absumtum & omnis pinguedo tam internarum quam externarum partium conspectui se offert. Qui paullo curiosior plura de phthisicorum sectionibus exempla legere cupit, consulat modo M. N. C. *Dec. I. ann. I. pag. 62. 63. item ann. 2. p. 235. ann. 3. pag. 190. Dec. II. ann. 4. obs. 35. & 118. ann. 8. pag. 214. ann. 9. 245. Cent. III. & IV. obs. 118. Cent. VIII. obs. 105. Cent. IX. obs. 16. 26. Cent. X. obs. 143.* VERZASCHAM *obs. 100.* LOSSIVM *obs. 11.* PAWIVM *obs. 22.* PLATERVM *lib. III. obs. 189. 690.* PEZOLDVM *obs. 63. 64. 74. & 92.*

§. VI.

Phthisin antecedunt & pulmones læ-dunt. 1) tubercula.

Ex hisce satis apparet, quam gravis demum exitialis pulmonum, ceu visceris vitalis, sit læsio, quæ mortem induxerit. Nunc erit inquirendum, quænam caussæ ad tantam læsionem in exquisita phthisi contribuant. Has inter primo omnium referri debent stases scirrhosæ, substantiam pulmonum mere vasculosam, vesiculosam & membranaceam obsidentes, quæ, si invalescunt, ob continuum & reciprocum aëris transitum aliasque caussas, difficillime tolluntur. Qua de re dignus est, qui hic inseratur, locus HIPPOCRATIS, qui exstat in *lib. de intern. affect. cap. IV.* in hunc modum: *Quum pulmo sanguinem in se ipsum traxerit, aut pituitam salsam, & non rursus dimiserit, sed in ipso coacta & compacta fuerint, ab his tubercula fiunt in pulmone & suppurantur, ab initio & per totum morbum tussis acuta sicca obtinet, & rigor & febris, & dolor in pectore & in dorso incumbit, aliquando etiam in latere & erecta cervice spiratio vehemens incidit, deinde corrumpit pus &*

& multum exſpuit. Non poſſum quin hiſce HIPPOCRATIS verbis comparem fere ſimilia ARETÆI, quæ in *lib. III. cap. VIII.* exſtant, *phthiſici*, inquit, *ante quam manifeſtis ſignis præſertim ſputo putrido & purulento ſe prodit morbus, in pulmonibus fovent tubercula, ſive nodos ſcirrhoſos, a materia viſcoſa lenteſcente atque in duritiem abeunte, & ita tabidi per plures annos vivunt, ante quam in actum corruptionis vel abſceſſus transeunt. Hæc ſi adſunt, in pulmonibus tuſſis ſicca, valida, ſonora cum acuto vel pungitivo ſe ſenſu in pectore ſpirandique difficultate indicium faciunt, & a profundiori aeris attractione & inſpiratione anguſtia quædam & reniſus in pectore percipitur tuſſisque vehementior fit, maxime etiam poſt validam corporis exercitationem.*

§. VII.

De hiſce iudicium.

Veriſſima quidem ſunt allata *Hippocratis* & ARETÆI verba, nobis tamen nonnulla, quæ forte meliori illuſtrationi inſerviunt, adiicere licebit. Tubercula iſta materia viſcida repleta plerumque initium conſtituunt vomicarum, quæ nil niſi diverſæ magnitudinis ulcera ſunt, membrana ambiente cincta. Eiusmodi vomicæ, ſi adhuc minores ſunt, tuſſi interdum eiiciuntur. Quodſi vero mole ſua increſcunt interiusque rumpuntur, abſceſſus inde fiunt & cavitates cum ſputo purulento copioſo phlegmate mixto, & tunc vera adeſt phthiſis. At vero quandoque ipſi hi nodi ſcirrhoſi, qui diutius ſe celarunt, ut præter ſiccam tuſſiculam vix ulla præbuerint indicia, ob materiam intus retentam & acrem factam in ulcus abeunt cancroſum & fiſtuloſum ſerpens ac fœtidum, quod ita vicinas partes conſumit & in putrilaginem convertit, ut, teſte FORESTO *lib. XVI. obſ. 14. & 53.* aſperæ arteriæ fruſtula eiecta, & iuxta SYLVIUM *in obſ. lib. II. cap. XII.* venæ pulmonalis ſurculi tuſſi excreti fuerint.

§. VIII.

2) hæmoptyſis.

Verum adhuc ſunt alia phthiſeos initia, maximeque hæmopty-

moptysis, ubi incaute a medentibus tractatur, aut si paullo maior cruoris portio est, quæ sputo eiicitur. Tum enim facile sanguis ex pulmonum vasculis intra vesiculas aëreas extravasatur & stasi concepta putrescit, partes vicinas corrodit ac demum sinuositates efformat, vel in nodos & tubercula coit. Et profecto, si vel meam unius hac de re experientiam adducere licet, certa affeverare fide possum, dimidiam fere partem phthisicorum, qui se curæ meæ tradiderunt, ab hæmoptysi prægressa & male curata primam mali sui originem accepisse. Quibus dein quoque annumerari debet secundum veteres catarrhus salsus longo tempore pectus infestans, quem presso, ut aiunt, pede, phthisica affectio non raro excipere solet. De quo in sequentibus plura dicemus.

3) diuturnus pectoris catarrhus.

§. IX.

Origo harum caussarum ostenditur.

Iam vero non immerito quæri posse video, unde caussæ hæ iam propositæ originem suam habeant? Nostra hac de re sententia hæc esto: Sanguinis & humorum in vasis stagnationes, ubi firmiter iis insistunt, sicut plurimorum morborum, ita etiam phthiseos sunt genetrices. Fluida enim quando extra motum progressivum constituta in circulum non aguntur, pristinam suam temperatam naturam mora amittunt, & valde alienam, impuram, salsamque & acrem induunt, vel etiam minima vascula nimium opplendo obstructiones, indurationes atque scirrhescentias efficiunt. Perniciosas vero hasce sanguinis & humorum in pulmonum vasculis stagnationes non aliunde fieri deprehendimus, ac si fluida in nimia copia & cum impetu ad partem per se valde languidam & a tono deiectam compulsa congeruntur, ut quantum venæ ab arteriis receperunt, non possint reddere.

§. X.

Caussæ mediatæ sunt dispositio hæreditaria.

Verum quamplurimæ dantur caussæ, quæ pernicialem sanguinis & humorum in pulmonibus stagnationem inducere & ad phthisin remote conferre valent. Inter eas præcipua debetur animadversio hæreditariæ dispositioni, qua liberi a parenti-

rentibus phthisicis progeniti, data occasione, in eandem labem incurrunt facillime. Consentientem hac in re habemus tum experientiam, fidissimam rerum testem, tum auctores probatissimos. Ex his audiamus saltim doctissimum FERNELIVM, qui in *patholog. lib. 5. cap. X.* haec eleganter prodit: *Qui tabida de stirpe sati sunt quasi haereditario iure omnes necessario tabe marcescunt, hocque malum saepius vidimus in eiusmodi familiis ordine grassari.* Et ratio quoque in promtu est. Etenim, quum illa a parentibus accepta ad morbos proclivitas potissimum in prava partium solidarum conformatione, sive tali fibrarum ac vasorum laxitate consistat, qua humores appulsi non debito modo ac nisu ulterius possunt promoveri, in aprico est, cur ii, quorum pulmones natura debiles existunt & flaccidi, prae ceteris in varios pectoris morbos maximeque phthisin sint propensi. Quibus dein, teste gravissimo HIPPOCRATE, adhuc ii debent adnumerari, qui pectus a natura depressum & angustum obtinent, qui scapulas instar alarum prominentes costasque in thorace protuberantes habent, nec non qui oblongi colli vel etiam gibbosi sunt.

§. XI.

Deinceps certa constat experientia & vel solius HIPPOCRATIS comprobatur testimonio *aph. IX. Sect. V.* homines, qui habitus corporis gracilioris ac tenerioris, staturae procerae atque aetate iuvenes sunt, a XVIII. ad XXXV. aetatis annum haemoptysi aeque ac phthisi valde esse obnoxios, vix aliam ob rationem, quam quod in hacce aetate vasa sint teneriora longeque facilius, quam quidem in provectioribus, expansa dissolvantur. Vtplurimum vero omniumque facillime haemoptyca & phthisica accidit affectio viris & iuvenibus, qui temperamento praediti sanguineo cholerico facile animo commoventur & in pueritia frequentes narium haemorrhagias perpessi sunt, praesertim si nimio motu incalescunt. Tum enim sanguis magna in copia & impetuosius ad superiora & pectus compulsus per minima arteriae ac venae pulmonalis vascula libero

Temperamentum sanguineo-cholericum in iuvenibus.

bero itinere ad cor redire nequit, unde ramorum maiorum a subsistente sanguine nimiæ expansiones, disruptiones & denique extravasationes fiant necesse est.

§. XII.

Diæta perversa. Ex diæta perversa caussam hic præbet antecedentem intempestivus potuum spirituosorum usus. Quod quidem non adeo difficili indiget probatione, quum satis cuique spectatum sit, in regionibus vitiferis, sicut omnes pectoris morbos, ita maxime hæmoptysin ac phthisin longe esse frequentiores, quam in aliis. Hinc etiam HOEFERVS *in Hercule med. lib. I. cap. III.* rectissime arguit, phthisicam affectionem in Austria inferiori non aliam ob caussam endemie grassari & tam innumeros rapere, quam ob vini generosioris, præsertim matutino tempore, abusum.

§. XIII.

Ad pectoris catarrhum disponit sanguinis serosi congestio. Progredimur nunc ad eas caussas considerandas, quæ falsi humoris in pectore decubitum procurant, quem antiquissimi medicorum promiscue ex capite deduxerunt, quasi passim ab eo humoris in pectus delapsus fieret. Sed non satis perspicuum & in experientia fundatum est hocce iudicium. Multo magis nimia sanguinis serosi ad pectus, præcipue vero ad fauces totumque canalem asperæ arteriæ, quæ tunica glandulosa interna obsita est, congestio accusanda videtur, idque eo magis in subiectis serosioribus & gravedine, coryzæ crebrisque catarrhis per omnem ætatem obnoxiis. Quodsi enim plus sanguinis & seri ad glandulosas partes per arterias appellitur, quam per vasa venosa potest regredi, ingens serosi laticis contingit secretio, qui copia increscens, admisso aere frigido, coagulatur & tandem magna sæpe copia eiicitur. Procedente tempore & malo diutius perseverante, accedentibus adhuc aliis caussis, ut cruditatibus ex prava diæta & digestionis vitio collectis, transpiratione impedita, vel profundo animi mœrore &c. serum induit

induit naturam salsam & corrosivam adeoque successu temporis vesiculas pulmonales & vasa tenerrima corrodit.

§. XIV.

Ex dictis & adductis iam facile negotio poterit perspici, quantopere rigidi & septentrionales venti ac tempestates pluviosae, nebulosae ac frigidae, quae tonum vasorum pulmonalium relaxando, sordes in iis accumulant, adeoque malum adaugent, tabidis ac phthisicis sint infensae, ut propterea *aphor.* HIPPOCRATIS X. Sect. III. veritati omnino aestimemus consentaneum, qui autumnum expressis verbis tabidis declarat noxium. Et profecto, si ullo in morbo ingignendo magna aeris est potentia, est sane in pectoris affectionibus maximeque phthisi, unde etiam TVLPIVS *in obs. med. lib. II. cap. X.* caussam, quod in Hollandia tam frequentes sint vomicae & phthises, locis uliginosis & aeri continuis vaporibus putridis referto tribuit rectissime. *Aer humidus & frigidus.*

§. XV.

Transimus nunc ad eos morbos inquirendos, qui ad phthisin disponere solent, inter hos vero primo loco referri debent variolae. Hinc ego perplures novi pueros & adolescentes, qui superata variolosa febre variis subinde pectoris molestiis per multos annos durantibus, ut tussi sicca, sensu doloris acuto, spirandi difficultate, tabe & lenta febre infestati & accedente demum abscessu mortui fuerunt, quos inter praesertim serenissimum Saxoniae Principem referre lugemus. Eadem fere scena luditur post morbillos. Nam in hisce exanthematicis affectibus magna seri peccat acrimonia, quae non modo in principio horum morborum nervosis pulmonum membranis firmius inhaerens tussim siccam & sat molestam concitat, verum etiam, expulsione materiae ad corporis superficiem facta, insignem in hoc viscere debilitatem relinquit. Iam si aegroti forte maturius, quam quidem materia vitiosa omnis transpiravit, liberiori, maximeque vernali & autumnali aeri sese exponunt, perfacile evenit, ut restitans malae indolis materia ad interiora recedens *Ad phthisin contribuunt morbi praegressi, ut variolae & morbilli.*

utplurimum pulmones debiles petat, irritet, exulceret. De quo legi meretur *Thomas* BARTHOLINVS *Cent. IV. histor 43.* & MICHAELIS *praxi* clinica part. I. lib. III. cap. V.

§. XVI.

Aliæ efflorescentiæ & externa vitia male tractata.

Neque plane insolens & ab experientia alienum est, ex aliis pariter cutis efflorescentiis, ut scabie, gutta rosacea, maculis scorbuticis & purpura retropulsis phthisicam labem sæpius fuisse subortam. Quod idem fieri observans post suppressos copiosos sudores, post intempestive tractata capitis vel pedum ulcera, vel etiam post fonticulos præmature consolidatos. Nec desunt exempla, quæ etiam ab erysipelate, doloribus podagricis & arthriticis repressis, & incautius tractatis phthisicam affectionem docent prognatam. Etenim quum acris & caustica materia hac ratione intus retinetur & per venas ad sanguinem resorbetur, fit inde, ut ad nervosas easque tenerrimas pulmonum membranas delata firmius ipsis inhæreat easque irritando constringat, unde vasa coarcta obstruantur & demum corrodantur necesse est. Memini quoque, a curato tumore scirrhoso sub axillis & pone aures phthisicam affectionem inductam, ut nihil denique dicam de frequenti phthiseos ab hæmorrhoidibus vel mensibus suppressis generatione.

§. XVII.

Nimiæ hæmorrhagiæ.

Denique non prætermittendum esse arbitror, dari exempla, licet non adeo frequenter obvia, quæ optime nos convincunt, phthisicam tabem, præter supra dictam hæmoptysin etiam ab aliis fortioribus hæmorrhagiis commode posse induci. Quod quidem potissimum valet de eiusmodi subiectis, quæ vel per nativitatem, vel ob contractam ab aliis caussis pulmonum atoniam ad hunc morbum disposita existunt. Cuius adferti sanam quoque rationem habemus suffragantem, quæ non minus superabundantem, quam deficientem sanguinis copiam stasibus producendis nos docet aptissimam. Vnde videant, qui

qui phthiſeos proximam cauſſam in ſola plethora repoſitam ſentiunt, quantum ſibi & experientiæ contradicant.

§. XVIII.

Singularis ſupereſt quæſtio, quæ in utramque partem a medicis agitatur, utrum phthiſis ſit contagioſa? Ego vero neutiquam vereor hoc aſſerere, vel ſaltim eo reſtringere, ut eiusmodi miaſma, ſi non ad phthiſin inducendam, tamen, ſi diſpoſitio iam adſit, ad promovendam exiſtimem idoneum. Nam mirabilis certe & valde multiplicativæ indolis eſt omnis materia ulceroſa & corrupta, ita prorſus, ut plurimi morbi maligni & per contagium graſſantes, quales ſunt ſcabies, lepra, variolæ, ulcera antiqua ſordida, in peſte carbunculi, imo quoque dyſenteria &c. exinde deducendi veniant. Neque tamen tam malignam noſtri miasmatis naturam eſſe cenſeo, ut e longinquo & ſubitaneo quaſi impetu homines inficiat, ſed tum demum, ſi quando propinquius & continuo cum phthiſicis converſentur. Confirmant nos in tali iudicio ferendo celeberrimi in arte medica viri. Ita RIVERIVS *Cent. I. obſ. 99.* notabilem refert caſum ancillæ, quæ per contagium heræ ſuæ, cui diu noctuque miniſtravit, in phthiſin incidit, & *Cent. IV. obſ. 92.* mentionem iniicit puellæ, quæ a ſorore phthiſico cuidam mammas præbente phthiſin incurrit. Aliud exemplum nobis affert SCHENCKIVS, qui *in obſ. lib. II. obſ. 133.* memorat, ita contagioſa eſſe confirmatorium phthiſicorum ſputa, ut medicus illa olfaciens factus inde ſit phthiſicus. De quo etiam conſuli poteſt obſ. de phthiſi e contagio in M. N. C. *Cent. IX. obſ. 26.* deſcripta.

Phthiſis an contagioſa?

§. XIX.

Progrediendum nunc eſt ad prognoſin noſtri mali ſuppeditandam. Veram phthiſin inter graves & curatu difficillimos morbos vel primo loco eſſe collocandam, non modo in vulgus tot triſtibus exemplis cognitum exſtat, verum etiam a medicis longa experientia eſt comprobatum. Ipſe HIPPOCRA-

Phthiſis inveterata curationem non admittit.

(HOFFM. SYST. T. IV. P. 4.) Qq

CRATES *lib. I. de morb. Sect. II.* ita iudicat: *Tabes cum fiunt, necessitatem habent, ut interimant.* Cui adsentitur GALENVS *lib. IV. de loc. affect. cap. VIII. & V. method. med. cap. I. & VIII.* & CELSVS *lib. III. cap. 22.* *Quod si vera phthisis est,* inquit, *inter initia protinus occurrere necessarium est, nec facile hic morbus, cum inveteravit, evincitur.* Ex recentioribus de insigni phthisin sanandi difficultate vid. FORESTVS *observ. 45. lib. XVI.* & *Rodericus a* FONSECA *Tom. I. consult. 58. & Tom. II. consult. 48.* nec non Timæus a GVLDENKLEE *in epist. lib. III. ep. 2.* ubi hæc habet: *Ingenue fateor, in tota mea praxi, quam 37. annis exerceo, neminem ex iis, qui ulcere pulmonum affecti fuerunt, integræ sanitati restituere potui, etiamsi nihil intentatum reliquerim, quod ad curationem huius mali ullo modo facere poterat, neque ab aliis celeberrimis medicis quempiam restitutum vidi.*

§. XX.

Sed incipiens. Verum enim vero, licet phthiseos curatio sit difficillima, imo, si ad tantum fastigium pervenerit, ut a vulgo quoque signis manifestis cognoscatur, supra omnem humanam artem posita, nolim tamen facile idem de omni, præsertim in incunabilis quasi suis adhuc hærente prædicare. Namque plura mihi cognita sunt exempla eorum, qui a vulnere pulmonibus inflicto, vel a præcedente hæmoptysi & ruptione vasorum minimorum, nec non post pleuritidem & peripneumoniam pectoris abscessu & vomicis laborarunt, sed nihilominus tempestiva medicatione a malo suo penitus fuerunt liberati. Pari ratione mihi & aliis observare licuit, perplures a phthisicis parentibus genitos, qui pectus interius depressum & scapulas instar alarum prominentes habuerunt, qui ad iram valde proclives sanguinem in pueritia ex naribus, citra ullam caussam externam, frequentius stillarunt, falsasque ad fauces & pectus defluxiones cum tussi sicca & ferina, æstivo etiam tempore infestante passi sunt carnemque mirum amiserunt & non longe post pastum calorem volarum perceperunt, florido adhuc genarum colore existente, in

te', in integrum congrua medicina & diæta fuiſſe reſtitutos. Imo denique pulmonum abſceſſus, ubi ingenti in copia pus album, æquale & unius coloris fuit eiectum, reliqua tamen pulmonum ſubſtantia nondum corrupta, nec ſcirrhoſis indurationibus, vel fiſtulis ulceroſis obſeſſa, neque cordis & pulmonum vaſa concretis polypoſis infarcta fuerunt, convenienti methodo tam diætetica quam pharmaceutica feliciter vidi ſanatos. Id quod innumeris aliis exemplis confirmare poſſemus, ſi ad longius excurrendum tempus nobis ſuppeteret.

§. XXI.

Iam prævideo, quid obiici mihi hic poſſet: Scilicet, qui fiat, ut tam raro phthiſi, vel tantum incipienti obtingat curatio. At vero, quæ id multo ſæpius prohibent, variæ dantur cauſſæ, quas inter hæc mihi potiſſima eſſe videtur, quod non ſatis evidentia ſigna diagnoſtica ſemper ſuppetant, quibus de veræ phthiſeos præſentia eiusque genuinis cauſſis certiores reddamur. Quam in rem egregia ſunt verba FERNELII, qui in *patholog. lib. 5. cap. X. latens abſceſſus*, inquit, *ſeu vomica, vitium inprimis abditum, ſæpe nec laboranti, nec medico notum, quo laborans ipſe nec conſueta munia intermittit, nec ſe morbo teneri putat, cauſſamque interitus neſciens intus gerit ſub pectore, non pauci tamen inopinato e vivis horæ quadrante erepti ſunt, in quibus diſſectis non alia mortis cauſſa comparuit, quam repentina vomicæ in pulmonibus diſruptio, qua per ſuffocationem ſit vita exſtincta. Omnibus tamen ſic affectis nullo non tempore ante, quam vomica rumperetur, adſuit cruenta cum tuſſi exſecratio, corporis gravitas, pectoris levis oppreſſio & ſpiritus difficultas, quibus tabes raro comes. Sed hæc ſigna aliis quoque affectibus communia ſunt.* Præter hæc vero de admodum difficili phthiſeos diagnoſi plenius nos convincere poſſunt frequentes medicorum, etiam ſæpe clariſſimorum, circa eandem errores. Ita enim complures phthiſici habentur, qui tuſſi chronica cum catarrhali defluxione affecti materiam paullo craſſiorem, coloris ex albo viridis reiiciunt, aut qui tuſ-

Cur tam raro fiat, exponitur.

ſim ſtomachalem hypochondriacam ex vitioſa primarum viarum ſaburra ad pulmones delabente ſubortam diutius experiuntur. Fit quoque, ut aſthma humidum, præſertim ubi poſt ſuppreſſas hæmorrhoidum vel menſium excretiones, factamque inde in diſpoſitis humorum ad pectus regurgitationem & congeſtionem originem ſumſerit, pro phthiſica affectione non raro venditetur. Nec denique obſcurum eſſe poterit, lentam febrem cum tuſſi & repentina corporis extenuatione & colliquativis ſudoribus iunctam, quæ arthritide, podagra vel ſcorbuto affectis nonnunquam ſupervenit, ad phthiſin ſæpiſſime referri, cum tamen nulla in pulmonibus continui ſolutio reperiatur. His vero ita conſtitutis, quum tam anceps, tamque difficilis veræ tabis pulmonalis ſit cognitio, facile poterit colligi, quam incerta ſit curatio, quæ illi debet eſſe ſuperſtructa.

§. XXII.

Quod ulterius oſtenditur. Sed accedit ahuc alia non minoris momenti cauſſa, quæ phthiſeos & inde ſubortæ hecticæ ſanationem impedit, quod ſcilicet perpauci medentum ſint, qui idoneis ad hoc negotium pertinentibus medicamentis recte & circumſpecte uti norunt. Nam ſi ullo in morbo, certe in phthiſi curanda, ob tantam remediorum contraindicationem medici opus eſt prudentia. Poſtulat enim phthiſis laxantia & humectantia, poſtulat leniora traumatica & adſtringentia, imo poſtulat nonnunquam blanda anodyna &c. quæ, niſi debita cautione iuſtoque tempore & exacta circumſtantiarum habita ratione adhibentur, longe gravius malum efficiunt, tantum abeſt, ut levaminis quicquam afferant.

§. XXIII.

Prognoſis funeſta. Præmiſſis hiſce generalioribus ad prognoſin ſpectantibus, nunc de eventu morbi noſtri tam ſalutari quam perniciali pauca erunt ſubiungenda. Sciendum itaque, ſpem in anguſto eſſe poſitam, ſi hecticus calor magis magisque increſcit & pulſus etiam primo mane fertur citatior, ſi caro cum viribus conſumi-

ſumitur, neque hæ aliquo modo per ſomnum reficiuntur. Quod quidem plerumque evenit, ſi, quo plus puris adeſt, eo minus expectoratur. Tum enim acrius illud fœdius carbonibusque iniectum tetro odore nares ferit, & eo magis quoque febris augetur. Si porro accedit ſumma ſpirationis cum metu ſuffocationis difficultas, ſi ægri in eo latere, ubi læſio lobi eſt, non poſſunt iacere, ſi odorem cadaveroſum ex ore ſpirant, ſi vox raucida, ſudores colliquativi, diarrhœa & pedum cum dolore quandoque iuncta intumeſcentia ſuperveniunt, capillique defluunt, mortem in propinquo eſſe certiſſimum eſt. Quodſi denique expectoratio prorſus ſupprimitur, ægri ſenſim paullatimque, maxime ſub ſitu capitis elatiori, mentis ſatis compotes ſpiritum emittunt.

§ XXIV.

Prognoſis ſalutaris.

Contra vero meliora ſunt ſperanda, ſi vires adhuc conſtant & reſpiratio eſt liberior, ſi appetentia ciborum ac digeſtio ſalva, ſi ſputum, quod eiicitur, album & æquale eſt, nec febris hectica urget. Maior tamen ſanationis ſpes appareret, ſi æger eſt boni corporis habitus, ſi pectus habet amplum & ſi deeſt hæreditaria diſpoſitio, calor fit mitior & alvus compacta deponit. Hac enim ratione phthiſici, præſertim convenienti diætæ & medicamentorum uſu adiuti, per longos annos vitam ſæpe poſſunt protrahere, quam in rem magni momenti ſunt verba WILLISII, quæ *lib. de medicament. operat. Sect. 1. cap. VI. de tabe ſeu phthiſi* in hunc modum prodidit: *Accedit interdum*, inquit, *foveam quandam, aut forſan binae in pulmonibus efformari easque circum circa parietes calloſos obtinere, ita ut materies ibi collecta in maſſam ſanguineam minime transferatur, ſed quotidie tota, copia licet ingenti expectoretur. Taliter affecti, quaſi tantummodo fontanellam in pulmone haberent, ſputum etſi multum & craſſum, imo flavum & quaſi purulentum omni mane, aliquantulum in toto die reiiciunt, tamen alia ſatis ſani degunt, bene reſpirant, comedunt & dormiunt,* εὐσαρκεῖς, *aut ſaltem bono corporis habitu perſtant & non raro*

per-

persanescunt. Hinc nonnulli dicuntur phthisin per 30-40. *annos habuisse & morbum eum usque ad vitæ terminum, haud proinde abbreviatum, protraxisse.* Et profecto notabile est circa pulmonum ulcera, quod salvis reliquis visceribus sine notabili corporis contabescentia per plures annos possint durare. De quo videri potest KERKRINGIVS *in spicilegio anatom. obs.* 72. & BARTHOLINVS *Cent.* II. *hist.* 14. Nec adeo conceptu est difficile. Vti enim natura interdum vitiosa excrementa per ulcus extremarum partium, vel etiam artificiale, ut fontanellam insigni cum emolumento expellit, ita cur idem non possit locum quandoque habere in pulmonum ulceribus equidem non video.

§. XXV.

Signa convalescentiæ. Sed demum non parum periti medici interest, specialiora illa, quæ phthisicorum convalescentiam manifestant, signa probe nosse. Hæc quidem optime tradita legimus apud ARETÆVM *lib.* III. *cap.* 1. quare digna censemus, quæ huc transferamus. *Si vertantur in melius phthisi laborantes, tussis longior & rarior fit, plura excernuntur saniosa sputa & humidiora, multa per ventrem aquea exturbantur, urina copiosa excernitur, licet nondum quicquam in ea subsidat, vox sonantior clariorque redditur, somni longiores, quantum satis est, efficiuntur, præcordia remittuntur, dolor interdum ad scapulas in remissione transit, anhelitus rarus, lenis, sed cum vocis asperitate fit, & ita sane mortem effugiunt.*

CVRATIO.

§. I.

Methodus phthisi medendi triplex, curativa, mitigativa & præservativa. PRo diversa mali phthisici statu atque conditione tam ratione temporis & caussarum, quam respectu virium ægrotantis, medendi methodus & apta remediorum appropriatorum applicatio, multum omnino differt. Nobis eam in curativam, in mitigativam & præservativam dispescere placet. Prior locum habet,

habet, ubi talis caussarum status & circumstantiarum ratio est, ut spes restitutionis in integrum affulgeat & idoneus medicamentorum usus sanationem adhuc promittat. Mitigativa vero ea est, ubi tanta vis morbi est, ut eius expugnatio nec ab optimis remediis sit obtinenda, sed in id potius debeat incumbi, ut urgentia symptomata mitigando peioraque ac funesta avertendo vitam ad longius tempus prolongemus. Tertia denique præservatoria, sicut in universum ad morbos graves præcavendos omnium est optima, facillima & securissima, ita etiam in nostro affectu, ubi adhuc est in incunabilis, principem suo merito locum tuetur.

§. II.

Curativa ubi locum habeat.

Accedimus iam ad methodum medendi curativam. Hæc locum maxime invenit, ubi a vomica rupta abscessus apertus oritur & magna puris eiicitur copia, quod sæpissime evenit post pleuritidem & peripneumoniam male terminatam, post hæmoptysin & vulnera pulmonibus inflicta, salva reliqua pulmonali substantia eaque nec erosa, nec scirrhosa. Quo in casu nec rectius nec melius datur præsidium, quam lactis cura decenter usurpata, qua ego perplures phthisicos, in cymba charontis quasi hærentes, sanatos pristinæque redditos valetudini novi. Nam si ullum est remedium, quod non heri aut nudius tertius natum, vel quatuor tantum experimentis comprobatum, sed quod triginta seculorum omniumque inter omnes nationes medicorum iugi & constanti experientia saluberrimum & præclari in phthisi curanda usus est deprehensum, certe est lac & cum hoc prudenter instituta curatio, de qua utilia quædam hoc loco tradere operæ erit pretium.

§. III.

Lactis usus vetustissimus est.

Et primo quidem ut certiores fiamus, lactis usum esse vetustissimum & primis mox temporibus, quo salutari arti maius statuere pretium cœperunt homines, ab optimis medicis, ceu summum phthiseos remedium esse commendatum, e re erit,

erit, certa, quæ id comprobent, teſtimonia ex veterum monumentis in medium afferre. Primus itaque, qui lacti plurimum in ſanando tribuit, ſuo iure dicendus eſt HIPPOCRATES, quem poſtea ſecutus eſt GALENVS, qui multus eſt in commendando lactis ad phthiſin uſu, & *lib. V. meth. med. cap. 12.* mentionem iniicit loci, quem vocat Stabias, aeris puritate, pecudum pabulo & lactis ibi emulcti ſalubritate celeberrimi, ad quem frequentiſſime confluxerit, ad ſanitatem recuperandam elumbis phthiſicorum cohors, non ſecus, ac noſtris temporibus ad acidulas & thermas, recuperandæ per aquas ſanitatis gratia, convenire quotannis ægri ſolent. Qui mors & curandi methodus, teſte *Andrea* BACCIO, Romanorum doctiſſimo medico, etiam ante centum annos Italiæ viguit. Nam *lib. IV. de thermis* egregius hic auctor ita ſcribit: *Neapolitani medici pro ultimo refugio ægros phthiſicos, & qui ſanguinem exſpuunt, vel eiusmodi thoracis ulcera & alia vitia patiuntur, ad Tabeas mittunt, cum ſucceſſu adeo ſalubri, ut ſint, qui totam in iis degant vitam.*

§. IV.

Quod ulterius oſtenditur. Eſt quoque inter veteres eosque peritiſſimos medicos ARETÆVS, qui *lib. VII. de morb. chron.* non dubitavit aſſerere, phthiſicos, ſi multum lactis potent, nullo alio egere auxilio. Præcipue vero huc referri debet TRALLIANVS, qui in omnibus prope pectoris morbis lactis uſum in ſuis de re medica libris ſummopere ſuadet. Ita memorabilis exſtat locus in *lib. VII. pag. 309.* ita ſe habens: *Quod ſi corpus totum alimentum non ſentiens contabeſcere manifeſto inceperit, neque thorax multum puris contineat, etiam ſolum lac ipſis dari debet, & aſininum omnia alia antecellit, quod probe purgat.* Alio loco commemorat: *Ægre ſpirantes aſinino lacte adiutos ſubinde conſpexi, quum opportune eſſet datum, omnia enim, quæ pulmonum cavernis infixa ſint, reiectione reddit morigera.* Et de hæmoptyſi loc. cit. pag. 304. hæc habet: *Omnes hæmoptyci lacte utantur. Neque enim medicamentum, aut cibus, aut aliud*

ud quippiam adeo accommodum ipsis ac utile, quam lac, & qui per initia solo ipso constanter, longiori tempore usi sunt, omnes in totum consanuerunt. Porro addit: *Novi quendam, qui cum toto anno lac bibisset & comedisset, & a vino abstinuisset, ab haemoptysi & puris sputo liberatus fuit, ut nec postea in phthisin inciderit.*

§. V.

Verum enim vero, demonstrandum etiam a priori est, quare lac tam celebre tamque incomparabile in pectoris morbis sit praesidium. Primum vero scire licet, lac nec unius esse generis, nec eiusdem quoad omnia virtutis, sed pro diversitate animantium, & pabuli peculiares quasdam possidere facultates, quae seorsim sunt expendendae. Primo omnium se nobis offert lac asininum, quod summo in pretio semper a veteribus habitum fuit, multumque habet seri dulcis, sed parum terreae caseosae & pinguioris substantiae, quare nec facile coagulatur & ad conficiendum caseum & butyrum minus aptum existit. Serum eius abstergentem & laxantem, humectantem & acrimoniam temperantem possidet facultatem. Hoc sequitur caprillum, quod non tam serosus est, quam asininum, neque tam bene laxat & abstergit, sed consistentiae est crassioris, & quia frontibus arborum, quae aliquid resinosi continent, vescuntur caprae, ad consolidationem partium suppuratarum plurimum valet. Lac bubulum pinguius est, multumque terrae, sed minus seri habet, unde etiam multum ex eo butyri & casei confici solet. Habet virtutem temperantem, nutrientem & consolidantem. Humanum lac ad usum medicum prae aliis videtur praestantissimum. Nam dulcissimum omnium est, eiusque nutriendi vis insignis abunde apparet in infantibus. Differt vero etiam lactis virtus pro diversitate pabuli & herbarum, quibus animantia vescuntur. Hinc vernale salubre admodum est, quia tunc vegetabilia multis succis temperatis turgent, cum contra hibernum, quia tum animalia foeno & stramine vescuntur, minus salubritatis habeat.

Lactis virtus pro diversitate animantium examinatur.

§. VI.

In pectoris morbis. Hisce expositis facile nunc iudicatur, lac ideo in omni pectoris affectu & tabescentia universale remedium dici & haberi posse, quod omnibus medendi indicationibus satisfacit. Primo enim, ad acrimoniam humorum, quae irritationis, vehementioris tussis & corrosionis praecipua caussa est, insigniter temperandam, mitigandam & demulcendam, lacte praecipue vaccino nihil deprehendimus efficacius. Nam uti veneni corrosivi arsenicalis vim noxiam infringere valet, ita multo magis spicula salium corporis nostri involuere poterit atque obtundere. Vbi porro scopus & intentio est, viscidos & crassos humores detergendi, ulcera purgandi, alvum laxandi urinamque movendi & affluxum humorum a partibus affectis divertendi, asininum reliquis omnibus, propter copiosum serum dulce abstergens, est praeferendum. Vbi virtus consolidandi & conglutinandi sauciatas partes expetitur, caprillum satisfaciet. Ad partes vero tabe consumtas nutriendas & ad vires deperditas restaurandas, nec salubrius nec valentius datur humano lacte, praesertim, quando ex mammis mulierum, nullo accedente aere, quo spirituosum elementum avolat, hauriatur. Quam in rem memorabile est, quod doctissimus WEPFERVS *in epist. ad Verzascham* scribit: *Certe divini quid tam in humano, quam asinino lacte latet, quod antehac nunquam credidissem, nisi id sensibus comperissem. Vidi his meis oculis, quasi novos homines inde factos fuisse. Nam legitimo eius usu habitum firmiorem, colorem nitidiorem & vires robustiores plurimi acquisiverunt.*

§. VII.

Vsus seri lactis. Sed non modo in lacte, verum etiam in eius sero, si rite paratum fuerit, magna & efficax & interdum quoque potentior ad chronicas pulmonum & aliorum viscerum passiones sanandas virtus residet quam in lacte ipso. Nam, si vasculorum in visceribus obstructiones, quae fere initium dant longis morbis, reserandae sunt

sunt atque expediendæ, si lenti ac tenaces humores dissolvendi, si emunctoria aperta servanda & partes calore torridæ sunt humectandæ, serum lactis, ex quocunque animali sit petitum, ipsi lacti anteferri debet. Legi de hoc argumento fusius potest nostra *dissertatio de mirabili seri lactis virtute.*

§. VIII.

Ex hisce adductis clare liquet, non modo in pectoris affectibus, sed etiam in difficillimis morbis sanandis non sine ratione, sed consentiente experientia ab antiquissimis & peritioribus nostri temporis medicis lac maximi semper habitum fuisse. Totum vero arcanum in recto & prudenti eius usu ad morbos tum curandos tum mitigandos, unice consistit. Quodsi enim quis & alimentis & medicamentis minus recte uti callet, plus detrimenti affert quam emolumenti. Quam regulam ii inprimis ex recentioribus tenere debent, qui, nescio ex qua caussa vel quo affectu, lactis usum medicum penitus reiicere, damnare & infamare omnibus viribus contendunt.

Lactis usus in recta adhibitione consistit.

§. IX.

Quamvis vero per se satis eximius sit usus lactis eiusque seri ad multas indicationes in phthiseos curatione adornanda absolvendas, negari tamen minime potest, salutarem eius energiam pro diverso scopo obtinendo diversis modis & rationibus secundari posset & exaltari, quod sequentibus demonstratum dabimus. Et primo quidem, lactis vis mirum intenditur ac vere medicinalis redditur, si animalibus, quorum lacte fruimur, pabulum medendi scopo accommodatum & quodammodo medicatum exhibemus. Etenim, a diversa alimenti, quo animalia & homines vescuntur, indole, lac etiam, quod præbent, differentem acquirere facultatem, non est quod dubitemus, præsertim quum vel quotidiano constet exemplo, medicamentum purgans nutrici oblatum, per lac quoque infanti sugenti communicari. Laudandi igitur sunt antiquiores artis nostræ

Lactis virtus augetur baculo medicato.

anti-

antistites, qui ut lac meliorem obtineat efficacicam asinis vel capris inter pabulum eiusmodi obtulerunt herbas, quæ ad morbum, quem curandum susceperunt, virtute apprime specifica splenduerunt. Hinc est, quod GALENVS *loc. cit.* memorat, herbas in Stabiis nascentes, quales sunt gramen, polygonum melissophyllum, rubus hedera, cytisus, lentiscus &c. lac animantium, si hisce vescantur, efficere saluberrimum. Quem eximium morem & nos usque eo felici cum successu sequuti, quando partis affectæ abstersionem, vel depurationem moliti sumus, hordeum, scabiosam, scordium, chærefolium, arnicam, hyssopum, veronicam, marrub. album cum pabulo misceri iussimus, si vero consolidandi fuit intentio, plantaginis species, hederam terrestrem, agrimoniam, millefolium, saniculam, consolidam maiorem, pulmonariam &c. pascui loco obiicienda curavimus.

§. X.

Admixtione aquarum salubrium. Verum, adhuc sunt alii modi lactis virtutem medicamentosam pro varia intentione augendi, scilicet per varias & appropriatas admixtiones, quas inter præcipue eminet, mixcela lactis cum aquis mineralibus, de qua ego, sine omni ostentationis nota, vere afferere possum, quod primus fuerim, qui ipsam in Germania introduxit. Nam quum ante triginta & plures abhinc annos aquarum salubrium, in nostris regionibus scaturientium, tam calidarum, quam frigidarum ingredientia encheiresi chymica scrutatus nullum sal acidum & vere vitriolicum, sed potius alcalicum & medium, cum subtiliori terra & tenuioribus martis particulis in ipsis deprehenderim, experimentum feci, lac cum eiusmodi aquis remiscendi, idque tam felici cum successu, ut exinde in compluribus chronicis, maximeque pulmonum affectibus vel tollendis vel leniendis tam admirabiles viderim effectus, qui nec a solo lacte, nec a thermis vel acidulis seorsim adhibitis potuissent exspectari. Vnde mirandum, imo plane dolendum est, plurimos antea fuisse & adhuc esse, qui in phthisi & pulmonum exulceratione acidulas

dulas existimant nocentissimas easque nec per se, nec cum lacte mixtas adhibere audent. Duos tantum ante nostram aetatem excipimus celeberrimi nominis medicos, quorum alter ex maioribus est *Raymundus Joannes* FORTIS, qui Cent. II. Consil. 20. 27. 28. 30. & maxime 34. acidularum usum commendat: *adventante* inquit, *tempore, quo aquae acidulae in valle solis enascentur opportunae sunt, quae pulmonum ulceribus saluberrimae ac praestantissimae a nobis quandoque fuerunt expertae, ad easdem tanquam ad unicam sacram anchoram confugiendum consulimus, cui remedio, si malum non cesserit, minus decoctis, lacti aliisque eiusdem, facultatis cessurum fore arbitramur.* Alter ex recentioribus est MORTONIVS, qui medicatas aquas in pulmonum morbis salubres esse perhibet, *phthisiol p. m.* 68. si pulmones tumoribus steatomatosis cum calore miti hectico obsessi *atque hoc pacto*, scribit, *plurimos phthisicos multos annos harum aquarum usu, cum appetitus & virium restitutione, caloris hectici & tussis minoratione, atque maiori respirationis libertate restitutos & sine ulla recidivatione sanos redditos vidi.*

§. XI.

Ego autem licet in morbis, qui ex pulmonum substantia soluta, praesertim graviori pendent, non facile aquas minerales, quae validioris indolis sunt, suaserim, multiplici tamen experientia confirmatus testor, illas ipsas, quae mitiorem obtinent genium saleque alcalino valde turgent, ut sunt fontes Selterani vel Carolinae thermae, cum lacte sive asinino sive caprillo decenti proportione mixtas non modo in tussi chronica rebelli, cum dolore thoracis compressorio, spirandi angustia, lento calore & tabe iuncta, verum etiam in profunda pulmonum suppuratione & vera phthisi exoptatissimum praestitisse levamen. Hac enim ratione ad lentam, viscidam materiam dissolvendam, ad obstructiones capillarium vasorum reserandas, & ulcera detergenda ac depuranda lac maiorem & praestabiliorem acquirit virtutem. Multo vero magis lactis cum aquis mineralibus potus indicatur, quando haec pulmonum

Quaenam acidulae hoc fine prosint.

num vitia ab affectione hypochondriaca, scorbutica, arthritica, vel etiam calculosa, quod non raro evenit, foventur. Plura de connubio illo lactis & aquarum saluberrimo legi possunt in differt. quam ex professo de hac materia prodidi.

§. XII.

Lac misceri potest cum aliis remediis secundum veteres.

Fuit autem hæc methodus, lac per varias admixtiones corrigendi, iam priscis medicorum cognita atque consueta. Hinc plura in HIPPOCRATIS, TRALLIANI, AETII & ARETÆI monumentis consignata exstant exempla, ubi lac aquæ permixtum phthisi laborantibus præceperunt, vel etiam inprimis hydromel lacti additum exhibuerunt, cui miram *Hippocrates* tribuit efficaciam, dum *lib. II. de diæta* illud ipsum pulmonem emollire, tussim sedare, sputum educere & urinam movere perhibet. Hæc dum meditamur, insignis occurrit locus apud Cl. SPONIVM *in aphorism. novis Sect. V. aph. 99.* qui non modo externum & vulnerarium, verum etiam internum aquæ calcis usum in impetigine & lepra curanda summis effert, encomiis atque dein miscelam huius aquæ cum lacte egregie commendat, his verbis: *Quinimio, inquit, quod magis mirum, in ulceribus internis, diarrhœa, dysenteria &c. hæc aqua cum lacte, aut sero lactis pota mira præstat, ut ex Dno de Closure, celeberrimo inter Santones & Vascones practico addidici.* Nec ego quidem hancce methodum facile imbrobarem, siquidem in dysenteria cum intestinorum exulceratione iuncta lac cum fonte Selterano mixtum incomparabilis semper deprehenderim efficaciæ.

§. XIII.

Cum infusis & decoctis.

Sed ulterius progrediamur ac quibusnam aliis remediis lac commode possit iungi inquiramus. Ad pulmonum vitia graviora in proprie sic dicta phthisi emendanda infusa & decocta ex herbis vulnerariis & pectoralibus confecta non modo a medicis, sed etiam a vulgo omni tempore summo in pretio habita fuisse, res in artis exercitio notissima est. Herbæ

autem,

autem, quæ huic uſui potisſimum accommodatæ laudantur, ſunt ſpeciatim conſolida maior cum radice, conſolida ſaracenica, tusſilago, plantago acuta, pulmonaria maculoſa, ſanicula, ſcolopendrium, ſcabioſa, veronica, agrimonia, hedera terreſtris, marrubium album, millefolium cum ſummitat. hypericum cum floribus, flores roſar. & id genus alia, quæ vel cum cereviſia, vel eum aqua, adiectis ficubus, melle, ſemineque fœniculi & aniſi ſtellati coquuntur. Neque deſunt exempla, quæ inſigni cum phthiſicorum emolumento hæc ipſa adhibita teſtantur, quum ſi ſimplex ſaltem abſceſſus vel ulcus, ſine induratione ſcirrhoſa, ſine concretione polypoſa adſit, multum utique ad partes læſas conſolidandas posſint conferre. Nihilominus non inficiandum eſt, eiusmodi decocta non raro propter vim ſuam adſtringentem magno fuiſſe damno, maxime ubi duris tuberculis pulmones inter initia ſunt obſesſi, vel ſi quando ad hæmoptyſin intempeſtive ſiſtendam adhibentur. Sanguis enim extravaſatus hac ratione facile ſubit coagulum, minimaque vaſcula obſtruuntur, ut hinc longe maior ſanguinis & humorum in pulmonibus fiat ſtagnatio, ad producendam veram phthiſin aptisſima. Quod in periculum ne incurramus, eiusmodi infuſa vel decocta cum portione vel æquali vel dimidia lactis miſcere præſtat, unde vis eorum adſtringens ex parte infringitur & ſimul acrimoniæ humorum temperandæ proſpicitur utilisſime.

§. XIV.

Quodſi deinceps primæ viæ ab humorum vitioſorum colluvie ſunt repurgandæ, folia ſennæ, rhabarbarum & manna cum lacte vel ſolo, vel aquato & acidulis temperatioribus diluto, vel etiam cum ſero lactis commode posſunt infundi leniterque decoqui, quum alias phthiſici ſenſibilioriſque naturæ homines facile a purgantibus, etiam mitioribus lædantur. Vidi quoque ubi inprimis luxurians acidæ ſaburræ in primis viis progenies fuit, magneſiam, quæ nonniſi ſubtilisſimus calcis vivæ elutriatus flos eſt, ad drachmam unam vel duas cum *Cum laxantibus.*

ali-

aliquot lactis caprini unciis datam ægregie alvum subduxisse.

§. XV.

Cum anodynis & diureticis.

Ad tussim ferinam omnesque vires cum somno eripientem demulcendam, ad acrimoniam temperandam partesque constrictas relaxandas veteres olim insigni cum utilitate diacodia, quorum præcipua ex succis & semine papaveris sunt composita, adhibuerunt, recentiores vero massas pilularum de cynoglossa & de styrace, quæ iusta & refractiori dosi propinata fructu suo non destituuntur, præscribere solent. Nihilo tamen minus hæc singula magis proficiunt, quando cum hausta lactis circa somni tempus offeruntur. Expedit quoque nonnunquam, ubi magnus humorum ad pectus affluxus & maior in tussi diuturna & phthisica corruptio metuenda est, ad divertendum humorum impetum, quæ urinam cient remedia modeste in usum trahere. Cui scopo itidem lac & eius serum in usum potest vocari eiusque vis diuretica aliquo modo augeri, si cum semine sellerie, petroselini, dauci cretici, milii solis, violarum &c. invicem probe conquassatis infusum porrigitur.

§. XVI.

Vehiculo loco datur cum balsamis pectoralibus.

Præter iam dicta supersunt adhuc alia remedia in læsione pulmonum phthisica tam ad depurationem, quam ad consolidationem summe proficua. Quo nomine maxime splendent & efferuntur balsama sic dicta pectoralia & vulneralia, quorum licet in medicorum libris multæ ac variæ exstant formulæ, nobis tamen probatissimas tantum & a peritissimis in arte viris inventas hic recensere placet. Primum vero locum merito obtinet celebratissimum illud MEVBOMII, Professoris medici experientissimi, balsamum, quod ita componitur: Recipe olei hyperici antiqui uncias duas, spermat. ceti drachmas sex, terebinth. Venet. puriss. drachm. tres, sanguin. dracon. drachmam unam, laudani opiati grana sex. M. detur a drachma una ad duas. Nec minoris efficaciæ esse deprehendi, quod in hunc

hunc modum paratur: Recipe ol. amygd. dulc. uncias duas, florum ſulph. a calce viva ſublimat. drachm. duas. Coque leni calore. Adde balſami de Copaiva drachm. unam, ſperm. ceti, ceræ flavæ ana unc. dimidiam, extract. croci drachm. dimidiam, ol. aniſi, fœnicul. macis ana guttas X. Quibus ſuccedit tertium hac ratione conficiendum: Recipe mellis optim. Pruſſici, diacod. Montani ana unciam unam, eſſent. myrrh. aquoſæ & inſpiſſat. unciam dimidiam, flor. ſulph. extr. ſummitat. millefol. drachmas duas, croci liquidi drachm. dimidiam, ol. macis, lign. ſaſſafr. ana gutt. VIII. Hæcce nobiliſſimæ virtutis balſama, quando iis utendi indicatio eſt, non meliori vehiculo, quam cum lacte aſinino, caprino, vec vaccino, convenienti quantitate poſſunt exhiberi.

§. XVII.

Mitigativa methodus requirit lacticinia & pulv. temperantes.

His ita excuſſis quæ ad methodum medendi curativam pertinere viſa ſunt, accedimus iam ad curam palliativam ſeu mitigativam, qua phthiſi affectos a gravioribus & vitæ infeſtis accidentibus immunes reddere ipſisque vitam, licet valetudinariam diutius protrahere allaboramus. Hocce curationis genus in iis potiſſimum locum invenit, ubi intenſior carnemque & vires ſenſim depaſcens calor urget, qui plerumque ob materiæ purulentæ cum ſanguine mixtionem accedere ſolet, qua vitalis cruor inquinatus per motum inteſtinum ebullit, acriorque & ſalſior evadit. Ad reſtinguendum igitur hunc æſtum & acrimoniam humorum temperandam, remedium non datur lacte præſtantius, tumque lac vel aſininum, vel humanum convenienti doſi & ſub iuſta diæta exhibitum omne abſolvit punctum. Eodem quoque fine emulſiones, quæ ſemina IV. frigida mai. papav. albi, decoctum hordei, vel C. C. aquam roſarum, lilior. convallium, ceraſorum nigror. iulepum roſar. &c. habent, frequentius poſſunt propinari. Horum lacticiniorum virtus mirum adiuvatur, ſi cum pulveribus temperantibus nitroſis, quorum magna, etiam in incipiente

(HOFFM. SYST. T. IV. P. 4.) Ss hecti-

hectica, vis est, exhibentur. Possunt autem hi pulveres in hunc modum componi: Recipe matris perlar. lap. cancror. ana drachmas duas, nitri purif. drachm. unam, olei destill. macis gutt. IV. M. detur ad drachmam unam.

§. XIX.

Balneæ aquæ dulcis. Nec, ad mitigandam symptomatum atrociam, negligenda sunt balnea aquæ dulcis cum decenti quantitate lactis vaccini & nitri purif. portione remixta, quorum beneficio partes strictæ, tensæ & aridæ humectantur & relaxantur, tussisque calor ac somnus placidiores redduntur. Quamobrem etiam in ipsa curativa methodo nonnunquam locum habere possunt aptissimum.

§. XX.

Infusa & decocta. Vbi calloso & inveterato ulcere pulmo est obsitus ac quotidie sputum pure mixtum, non sine notabili corporis viriumque decremento eiicitur, unice providendum est, ut acrem salsamque sanguinis & humorum dyscrasiam depurando ulteriorem pulmonum exulcerationem avertamus, quo fine temperatiora infusa, quæ ex hedera terrestri, herba costi, chærefol. veron. scabiosæ, tussilaginis & pulmonar. optime conficiuntur summam merentur commendationem. Sed ut crebrius & satis longe tempore adhibeantur necesse est. In subiectis serosioribus & catarrhis obnoxiis, ubi a magna humoris imputi ac serosi ad pulmones decumbentis colluvie malum inductum & sustentatum fuerit, ad inhibendam maiorem ad pectus congestionem pro potu ordinario decoctum rad. chinæ & lign. santali rubri cum passulis, quod ab auctoribus summopere laudatur, cum bonis ægrogrum rebus poterit substitui.

§. XXI.

Sacchar. rosaceum. Tandem quoque in tali rerum statu curandum est, ut tonum pulmonum, quantum quidem fieri potest, conservemus. Cui scopo obtinendo saccharum rosaceum cum præscripto decocto sæpius assumtum insigniter velificatur, quod simplex reme-

dii genus non modo olim Arabum doctissimi medici, & inter hos maxime AVICENNA maximopere commendarunt, verum etiam recentiorum nonnulli vel solum ad phthisin tollendam & mitigandam æstimant idoneum. *Vid.* ZACVTVS LVSITANVS *in praxi admir.* lib. I. obs. 139. & M. N. C. *Dec. II. ann. IV. obs. 19. &* SYLVATICVS *in consil.*

§. XXII.

Præservatoria ubi adhibenda.

Transimus nunc ad curam præservatoriam, cuius ratio in eo consistit, ut truculentum hunc morbum ab iis, qui vel natura, ætate, corporisque habitu, vel ex commissis in diæta erroribus ad ipsum proclives existunt, tempestive occurrendo caussis avertamus, aut ubi iam adsit quædam in pulmonibus læsio, eam convenienti remediorum usu vel plane tollamus, vel ne ulterius progrediatur, impediamus. Iam vero superiori loco abunde satis evictum credo, in subiectis temperamento sanguineo-cholerico, corporisque habitu graciliori præditis, ab anno ætatis XVIII. ad XXXVI. phthisin, seu sputum purulentum cum magna tussi & spirandi angustia iunctum ex hæmoptysi non modo plerumque nasci, verum etiam frequentius repetere, quare præcipuus medici labor esse debet, ut cruenta hæc deiectio, ceu gravissima & sontica caussa perite omnibusque modis abigatur, vel ita saltem moderetur, ut ne exinde ad phthisin fiat transitus.

§. XXIII.

Hæmoptysis tractanda V. Sione.

Ad quod quidem ex voto exsequendum matura & sufficienti, imo nonnunquam repetita sanguinis missione, nec certius nec securius datur remedium. Qua in re consentientem habeo omni tempore experientiam & peritissimorum medicorum auctoritatem. Sufficiat tantummodo ex celeberrimi nostri ævi medicorum BOERHAAVII, *praxi medica*, quam, ipso invito, anonymus quidam edidit, dignum attentione locum hic inserere, qui ita se habet: *Si quis hominem ex phthisica familia natum velit curare, tunc summa ope est annitendum, ne hæ-*

moptoen accipiat, si hoc efficies, tunc curabis, aliter non. Hinc circa decimum septimum annum venæsectio bis terve instituenda, simul vectiones adhibendæ sunt & in hac curatione usque ad vigesimum quintum annum continuandum. Nota mihi fuit familia, ubi pater materque & omnes liberi phthisi mortui sunt, unico filio superstite, quem hac ratione curavi, & iam plus quam 50. annos natus vivit, & phthiseos tempus secundum Hippocratem supervixit, nullaque mala signa habet.

§ XXIV.

Et remediis temperantibus.

Præter sanguinis missionem in rerum non naturalium usu summa tenenda est moderatio, quare ut eiusmodi ægroti a vehementiori animi corporisque commotione, potu spirituoso, & omnibus, quæ sanguinem ullo modo in orgasmum abripere valent, probe abstineant, necesse est. Et quum ab hæmoptysi per medicamenta, quæ validiori adstringendi facultate pollent, imprudenter tractata prona ad phthisin via sit, illa ipsa cane peius & angue esse fugienda per se liquet. Convenit tunc magis lac cum aqua pura mixtum pro potu adhibere, leniora ex manna & foliis sennæ laxantia, & pulveres sanguinis ebullitionem compescentes ex conchis, matre perlar. lap. cancror. & nitro in usum vocare hisque singulis decocta vel infusa superius descripta apte subiungere.

§. XXV.

Diæta a Celso præscripta.

Nihil vero est, quod corpus a vera phthisi immune reddere, vel incipienti possit occurrere, quam recta vivendi ratio, quam optime inter veteres præscripsit disertissimus CELSVS, qui in *lib. III. cap. 22.* hæc habet: *Inter initia protinus occurrere necessarium. Opus est, si vires patiuntur, longa navigatione, cœli mutatione, sic, ut densius quam id est, ex quo discedit æger, petatur, ideoque aptissime in Alexandriam ex Italia itur. Si navigationem aliqua res prohibet, lectica, vel alio modo corpus dimovendum est, tum a negotiis abstinendum est, omnibusque rebus, quæ sollicitare animum possunt, somno indulgendum, cavendæ destillationes, ne si quid cura levaret, exaspere-*

asperetur, & ob id vitanda cruditas, simulque sol & frigus. Os obtegendum, fauces velandæ, tussicula suis remediis finienda. Eoque tempore bibenda aqua, lac quoque recte dari potest.

§. XXVI.

Aeris usus.

Recte omnino CELSVS in regimine diætetico præscribendo potissimum urget motum corporis & aeris selectum. Cum quo fere concinit experientissimus Angliæ Medicus Sydenhamius, qui equitatione se multos a phthisi præservasse & liberasse testatur. Neque parum interesse putat, quo quis aere utatur, dum *phthisici*, inquit, *ruri versantes ab aere longe melius sanantur, quam urbani, nam aer valde purgat pulmones, & plus quam ullum remedium curat.* Qua quidem in re plenius confirmamur, si rite perpendimus, ob quas caussas præcipue fiat, ut in Belgio & Anglia tam innumeri phthisi pereant & horum dimidia fere pars ex hæmoptysi in truculentum hunc morbum incidat. Nam certe non modo crassior victus hic accusandus venit, quum eiusmodi gentes meracissimos cibos, multam carnem & pisces marinos cum spiritu vini confectos assumunt, unde chylus & sanguis ingeneratur crudus, qui in pulmonibus facile stagnans ad phthisin disponit, verum etiam, omniumque maxime aer impurus & carbonum fumo valde refertus huc debet referri, quo bronchiales glandulæ & membranæ cum extremis & capillaribus arteriæ pulmonalis vasculis exsiccantur & hinc successu temporis vitalis huius visceris tabescentia inducitur. Eandem noxam inferunt tempestates frigidæ & venti aquilonares, qui nunquam fere non pulmonibus, maximeque senum & ad phthisin proclivium sunt infensissimi, ita prorsus, ut non exigua pars hominum inde succumbat. Nihil vero peius est, quam adversus eiusmodi ventum vel ambulando, vel currendo, vel alio quocunque modo se acrius movere. Non raro enim hac ratione homines, imo & animantia, ut equos, in pulmonum abscessus incidisse memini.

CAVTELÆ ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Cautio necessaria est ob remediorum contraindicationem.

Si ullus est morbus, qui non modo accuratam diætæ obseruationem, sed præcipue circumspectum ac prouidum remediorum postulat usum, certe truculentus iste pectoris affectus phthisis est, in qua se tanta sæpe medenti medicamentorum adhibendorum obiicit contraindicatio, ut, nisi omnibus probe consideratis, facile possit errare iuvandoque nocere. Ita ad expectorationem promovendam requiruntur bechica, dulcia, pinguia, syrupi, incrassantia & melliata, quorum tamen immodico usu non modo tonum pulmonum, sed & ipsius ventriculi destruimus, adeoque copiam cruditatum & maiorem humorum in pectore decubitum arcessimus. Calor lentus exsiccans desiderat diluentia, humida, ipsamque lactis potationem, quæ vero in tussi humida affluxum humorum, quibus pectus obsitum est, adaugent. Vlcera dein sordida putrida postulant balsamica resinosa, cuius generis sunt myrrha, terebinthina veneta, balsamum de Copaiva, Peruvianum aliaque balsama consolidantia vulneraria, quæ tamen motum intestinum & calorem augendo detrimentum afferre solent.

§. II.

Quod amplius illustratur.

Si ulterius progrediendo dispicimus, eandem difficultatem deprehendimus in molestiis istis ac pene convulsivis, quæ in tussi ferina diuturna ab humorum acrimonia concitantur, pectoris commotionibus. Hæ ipsæ enim anodynis, papaveraceis, oleosis & somniferis volunt levari, quæ tamen paullo frequentius adhibita vires mirum prosternunt. Exesa, dissoluta & aperta pulmonum vasculosa substantia vulnerariis & leniter adstringentibus debet consolidari, ast humores extravasatos, qui excerni deberent, quum intus retinent atque expectorationem supprimunt, corruptionem magis adaugent. Vlcera quoque si quis velit ad consolidationem perducere, affluxum humorum debet impedire, quod tum vulnerariis & ligno-rum

rum decoctis, tum pulveribus ex bolo armena, terra sigillata, hæmatitide &c. compositis perficitur; Si quando vero tophi, tubercula, & indurationes adsunt, ut hæc maiora sumant incrementa, efficiet. Ad calorem hecticum compescendum, nihil est utilius, nihil efficacius pulveribus nitrosis. Sed nec hi omni tempore exoptatum præstant effectum, dum alvum facile irritant, systaldicamque ventriculi & intestinorum vim imminuunt. Lactis denique cura eximium in hisce affectibus affert levamen. Nihilominus tamen in statu plethorico & iuvenili, ubi phthisis incipiens & multa acidæ cruditatis progenies cum lenta febre est, ipsam sæpe observavi nocentissimam.

§. III.

Cautelæ circa V. Snem & purgantia.

Sanguinis per venam sectam missio, sicut in phthisi incipiente & ad hanc præcavendam, in iuvenili ætate, est utilissima; Ita scopo curativo, ubi per morbum & calorem vires valde consumtæ sunt, minus quadrat, nisi forte ad unciam tantum unicam aut dimidiam pro ventilatione sanguinis admittatur. Purgantia paullo validiora, ut alœtica, scammoniata, elleborata, multo magis emetica, tum vires infringendo, tum temperatum humidum educendo, mirum in modum nocent. Hinc ubi humores a pectore derivandi leniterque per alvum evacuandi indicatio est, hoc fine mannata, tamarindinata & quæ ex rhabarbaro, agarico & sennæ foliis confiunt laxantia, omnium sunt commodissima. Quodsi vero nimiæ humorum copiæ imminuendæ parva dosi data non sufficiunt, aut si humores nimis crassi & viscidi, qui minima vascula obstruunt, resolvendi & educendi sunt, pilulæ de succino Cratonis, aut quæ ex gummi ammoniaco, croco, mercurio dulc. extracto rhabarb. aloes &c. conficiuntur, aptissime possunt substitui.

§. IV.

Circa motum.

Motus & corporis exercitatio, maximeque equitatio a peritissimis tum pristinæ tum nostræ ætatis Medicis in hectica

&

& phthisi curanda mirum laudatur. Sed inter initia morbi & ubi ætas iuvenilis corporisque habitus plethoricus est, hæmoptysin sæpe revocando plus mali arcessit. Neque etiam utilis est, ubi ingens pulmonum læsio & vomicarum præsentia metuenda est; Nimio enim corporis motu, qui curru & equo absolvitur, quam facile funesta inducitur inflammatio. Longe tamen aliter res se habet cum tabe hypochondriaca, in qua moderata sæpiusque repetita corporis exercitia locum inveniunt aptissimum.

§. V.

Circa aeris usum. Aer quo temperatior, quo purior & serenior est, eo magis phthisicis deprehenditur proficuus. Quodsi itaque nimis humida eius intemperies est, quæ relaxato & ab infarcto tumido pulmonum visceri mirum quantum nocet, convenit omnino, atmosphæram corpus ambientem per suffimigia ex mastiche & succino particulis balsamicis imbuere, vel per myrrham electam in ore detentam & saliva solutam aerem inspiratum balsamicum reddere.

§. VI.

Circa curam phthiseos a catarrho &c. Quum sæpius a catarrho salso, vel acri quadam caustica materia ex aliis locis ad pulmones per metastasin translata exulcerationis phthisicæ fiat initium, ad affluxum hinc derivandum & evacuandum, tutus non minus quam utilis esse poterit caustici usus, quo inter scapulas & in cervice adhibito imminentem phthisin feliciter sublatam legimus apud RIVERIVM *in obs. Cent. II. obs. 61. 78. Cent. obs. 92.* & SCHENCKIVM *obs. 56.*

§. VII.

Circa curam lactis & aquarum mineralium. Ad curam cum lacte vel solo, vel aquis mineralibus nupto secure & efficaciter instituendam, sequentes necessario tenendæ sunt cautiones:

I. Considerate debet inquiri, an ventriculus eiusmodi polleat robore, ut digerere iterumque expellere hoc medicamenti genus possit.

II. Con-

II. Consultum est, ut ante, quam ipsa potatio suscipiatur, prima regio a viscidorum & acidorum humorum colluvie probe depuretur. Ad quod quidem perficiendum commodissimum est, infusum laxans mannatum stimulo tartareo exaltatum propinare.

III. Præstat primis diebus lac vel asininum vel humanum mane hora VI. aut VII. & a meridie hora V. ad sex vel octo uncias haurire, & dein per gradus ad copiam paullo liberaliorem adscendere.

IV. Quando per sex vel octo dies æger potationi indulsit, remedium leniter laxans & collectas interea sordes blande educens est interponendum, idque quovis sexto die repetendum.

V. Pro potu vinum & cerevisia exulet & potius ptisana ex hordeo, C. C. & corticibus citri eligatur. A cibis quoque, qui concoctu sunt difficiles & pravos ingenerant succos, serio est abstinendum; contra vero iuscula ex testutinibus, cancris fluviatilibus, carne vitulina & gallina cum herb. lactuc. & cichor. hortensi confecta eximiæ sunt utilitatis.

VI. Denique ad vim ventriculi concoctricem, quæ semper fere languet, promovendam elixir quoddam balsamicum pectorale & stomachicum, quod myrrham elect. crocum, nucistam, cort. aurant. trifol. fibrin. radicem glycirrhizæ habet, inter epulas assumere expediet.

§. VIII.

Circa sudores colliquativos.

In nimiis & colliquativis sudoribus, qui in phthisi & hectica vires mirum exauriunt, præter serum lactis & emulsiones, species de hyacintho, si cum refracta portione nitri & dimidio laudani opiati grano pro dosi miscentur, eximium afferunt solamen. Quodsi vero a vehementia tussis, qua valde exagitatur sanguinis & humorum massa, nimia sudoris contingit profusio, lene & correctum opium, quale est massa pilular. de styrace, vel Wildegansii cum pulvere temperante optime datur, utpote quod tussim sedando sudorem com-

(HOFFM. SYST. T. IV. P. 4.) Tt

compescit. Si vero præter tussim colliquans massæ sanguineæ æstus sudoris caussa existit, clarissimi viri MORTONIVS & PITCARNIVS corticem peruvianum cum grano laudani opiati præscribere non verentur.

ENARRATIONES MORBORVM.

OBSERVATIO I.

Tussis phthisica cum corporis tabe fragis hortensibus feliciter sanata.

STudiosus viginti quinque annorum, natione Frisus, teneri & macilenti corporis, ob inordinatum vitæ genus, maximeque frequentiores a vino & spiritu vini crapulas ac detestandum veneris abusum, vernali superioris anni tempore incidebat in tussim, cum febre catarrhali, tam vehementem & continuam, ut omni somno privatus vires mirum amiserit. Tussim siccam excipiebat valde humida, qua ingentem lenti & viscidi phlegmatis, variegati coloris, reiiciebat copiam. Aderat simul magna pectoris angustia cum spirandi difficultate, atque invalescens febrilis æstus non modo carnem penitus absumebat, ut instar sceleti æger appareret, verum etiam vires ita prorsus enervabat, ut movendi potentia, imo ipsi sensus imminui viderentur. Plures ex medicorum numero consuluit, qui pectoralibus, analepticis, sero lactis & pulveribus temperantibus nitrosis tanti morbi pertinaciam oppugnarunt & nihil penitus, quod levamen ullo modo ferre posset, intentatum reliquerunt, sed quum ex omnium sententia nihil spei ad salutem reliquum videretur, evenit, ut fragis hortensibus vescendi appetitu flagraret. Adsumsit ex permissione nostra quædam & succum suxit ac deglutivit, idque crebrius repetiit, nihil inde turbarum in prima regione, sed vires potius quodammodo relevatas sentiens. Quod quum animadverterem, diutius horum fructuum usum protrahere iussi. Paruit æger consilio & per diem magnam quantitatem cum appetentia devoravit. Et en! prodigio similis conspiciebatur effectus. Elapsis enim tribus hebdomadibus, quum pro quindecim imperialibus æger comedisset, vires, quæ antea prorsus deiectæ erant,

erant, magis magisque se erigebant, ardens calor defervescebat, noctes erant placidiores, tussis mitior, respiratio facilior & sic contra spem omnium evenit, ut intra duorum mensium spatium optime convalesceret.

EPICRISIS.

Instar miraculi certe hæc cura in hac urbe habita fuit, quum ceteris, etiam probatissimis remediis, nihil iuvantibus a fructibus succo refrigerante turgidis natura optimum levamen acceperit. Ex quo discimus, latitare interdum in vegetabilibus & fructibus specificam quandam adversus graves & diuturnos morbos efficaciam, ita, ut esu malorum chinensium satis diu continuato pertinacem icterum sublatum, & largiori malorum persicorum usu affectionem melancholicam noverim sedatam. Temperati quippe & fermentescibiles eiusmodi succi egregia pravam humorum dyscrasiam immutandi vi pollent.

OBSERVATIO II.

Tussis phthisica in iuvene curatæ.

Studiosus Hallensis viginti & aliquot annorum, qui per annum, & quod excurrit, otio, veneri & Baccho multum litaverat, a parentibus ad iustam temeritatis pœnam luendam in carcerem traditur. Sed inde ira valde commotus non multo post affligitur truculentis imi ventris torminibus & spasmis, pereunte simul ciborum appetentia. Accedebat tussis sicca convulsiva, quæ noctu maxime infestans omnem fere somnum adimebat. Iungebatur ægra spiratio & incendium carnem cum viribus mirum consumens. Sub tali rerum statu, quum æger omnia fere medicamina respueret, pro potu ordinario ptisanam ex hordeo & C. C. paratam & mane ac vesperi serum lactis acidulum, adiectis cancrorum lapidibus temperatum, cum syrupo papaveris albi assumendum commendavi. Tussim siccam succedebat valde humida, qua miram phlegmatis purulenti cum striis sanguineis mixti reddebat copiam,

tanta

tantaque ſpirandi anguſtia vexabatur, ut in momento ſuffocatio inſtare videretur. Ordinavi igitur lac aſininum mane & veſperi ad libram unam & ultra bibendum, & ut alternis diebus mane pinguedinis caninæ recentis uncia dimidia, circa decubitum vero pulvere temperante cum duobus maſſæ pilularum de ſtyrace granis maritato uteretur, ſuaſor fui, unde æſtus paullo mitior, ſomnusque placidior fieri cœpit. Abſoluta poſt aliquot hebdomades hac lactis cura acceſſimus ad decoctorum, ex ſpeciebus vulnerariis & pectoralibus concinnatorum uſum, qualia compoſuimus ex herbis veronicæ, ſcabioſ. ſanicul. agrimon. hederæ terreſtr. ſcolopendr. plantag. acut. quas invicem cum cerevifia ſecundaria, adiectis ficubus & melle, decoqui iuſſimus. Inter alimenta præcipue lac cum amylo & oryza mixtum, nec non placentas ex farina triticea tenuiſſima, lacte, butyro & vitello ovi cum paſſulis minoribus & conciſis pomis Borsdorffianis confectas commendavi. Quorum remediorum ope, abſoluto duorum menſium ſpatio, integre convaluit.

EPICRISIS.

Plura mihi in memoriam incidunt exempla iuvenum, qui ex immoderato vini & ſpiritus vini uſu in phthiſicam affectionem prolapſi eiusmodi remediis, contra ſpem omnium priſtinæ ſanitati fuerunt reſtituti. Nec adeo obſcura eſt, huius rei ratio. Etenim in iuvenili & vegeta adhuc ætate, ubi, reliquis viſceribus ſalvis, humores a nimio ſpirituoſorum potu valde exagitati per externam refrigerationem, aut alium affectum in pectus decumbentem ſubſiſtunt, indeque inflammationem & abſceſſum formant, omnino temperantia & conſolidantia remedia plus ſalutis afferre ſolent, quam ubi abdominis viſcera obſtructione alioque vitio laborant, vel ipſi pulmones a longo tempore labem contraxerunt, vel etiam concretionibus polypoſis ſunt referti.

OBSERVATIO III.

Vir quadraginta annorum, sanguineus, ad iram valde proclivis, olim militiæ, mobilique & inordinato vitæ generi deditus, nunc in otio & quiete vivens, neglecta, cui antea sueverat, venæsectione, varia ad fluxum hæmorrhoidalem sensit molimina, qui cum minus succederet, venæ sedales cruore inibi stagnante fartæ cum dolore & ardore valde intumuerunt. Accersitus chirurgus huncce tumorem externe corrosivis tractavit remediis, unde ulcus prodiit mali moris fistulosum, quod latius serpendo vicinas partes exedit, nostrumque per annum & ultra pessimis cruciavit incommodis. Consulti itaque sunt alii rei medicæ & chirurgicæ magis periti, qui per sectionem & remedia convenientia interna consolidationem ulceris procurarunt. Sed elapso mensis spatio vehementi æger corripiebatur tussi, qua ingravescente non modo multam & viscidæ & purulentæ materiæ exspuebat quantitatem, verum etiam quæ adsumebat alimenta, ob vehementem ventriculi irritationem, fere omnia reddere cogebatur. Aderat simul magna spirandi difficultas, corpus, quod antea sat pingue & robustum erat, tabe consumi, vires cum appetitu prosterni, & alvus supra modum fluida fieri incipiebant. Medicamentis contra hæc mala præscriptis nihil proficientibus, ego tandem vocatus ægrum accessi, & quum pulsum non adeo celerem, nec calorem, nisi post iracundiæ affectum, in quem vel levissima data caussa facile incidebat, magnum deprehenderem, sequentem ingressus sum medendi methodum.

Phthisis incipiens a materia ulcerosa retrocedente.

1) Pro potu ordinario commendavi decoctum ex radice chinæ, sarsaparill. scorzoneræ, lign. sassafras & herbis saniculа, pulmonar. & marrub. albo, additis passulis & ficubus conflatum.

2) Ad sedandum vomitum & ventriculum roborandum exhibui elixirium nostrum viscerale, cum dimidia liquoris anodyni mineralis & essentiæ corticum aurant. portione remixtum.

3) Cre-

3) Cremor hordei cum amygdalis dulcibus, vitello ovi & saccharo cando, adiecto quandoque olei amygdalorum dulc. cochleari, aut pinguedinis caninæ recentis portione, sæpius fuit oblatus.

4) Bolum armeniæ cum extracto millefolii & florum chamomill. vulgar. æquali pondere in pilularum formam redactum circa horam decubitus, singulis fere diebus, ad drachmam unam assumere suasi.

5) Fonticuli utrique brachio fuerunt inusti, qui magnam ichoris fœtidi quotidie fundebant copiam. Nec denique sanguinem e vena tali tusa parciori quantitate detrahere neglesimus.

Quibus remediis intra sex circiter hebdomadum spatium id per Dei gratiam consequuti sumus, ut æger a molestis, quæ antea valde urgebant, symptomatibus liberatus, pristinæ integritati fuerit redditus.

EPICRISIS.

Phthisica hæc affectio a metastasi, seu, ut *Hippocrati* dicendi mos fuit, palindrome, tum sanguinis per hæmorrhoides exitum non invenientis, tum materiæ ulcerosæ ob fistulam consolidatam intus retentæ suam traxisse originem videtur. Neque ignotum, sed in re medica satis obvium est, ab antiquis ulceribus fistulosis, & fonticulis quoque præmature consolidatis, a tumoribus glandularum scirrhosis, ut colli & parotidum resolutis, a gutta rosacea, scabie & aliis cutis defœdationibus per topica imprudenter cohibitis, materiam vitiosam excrementitiam, per metastasin ad mollem & spongiosam pulmonum substantiam translatam ibi per moram ulcus formasse. Quæ cum ita sint, ad derivandum eiusmodi decubitum haud sine ratione fonticulos brachiis admovere iussimus, & reliquam curationem non validis, & humores multum exagitantibus remediis, sed potius lenissimis temperantibus, demulcentibus & roborantibus perficiendam iudicavimus.

OBSER-

OBSERVATIO IV.

Fœmina viginti annos nata, de molesto sinistri hypochondrii dolore, alvo adstrictiori & contumaci tussi humida dius conquesta, incidit ante biennium, prægressa fortiori corporis commotione, in hæmoptysin, ad quam sedandam a medicis pariter ac vulgo varia & sine dubio adstrictivæ indolis oblata fuerunt remedia. Cessavit fluxus, nec postea rediit, sed simul menstrua purgatio, quæ satis antea liberalis fuit, emansit, & tum protinus angusta cum pectoris oppressione & insigni virium decremento successit spiratio. Ante anni spatium molesta eaque continua tussi elidebatur materia purulenta, cum striis sanguineis & muco viscido sat copioso mixta, corpus magis magisque ob depressam ciborum appetentiam contabescebat, virium indies maior erat lapsus, augebatur calor, pulsuumque a sumto cibo celeritas. In tam miserabili statu posita a me petiit consilium ægra. Ego itaque curam lactis asinini cum tertia parte fontis Selterani mixti, & crebriorem sacchari rosacei usum per mensem & ultra continuandum suasi, interposito circa vesperam pulvere temperante ex conchis præparatis, lapid. cancrorum succo citri imbutis & pauxillo nitri composito, quem cum emulsione seminum IV. frigidorum adsumere debuit. Cerevisiam quoque pro potu interdixi, & denique ad ventilationem sanguinis parciorem venæ-sectionem circa solstitia & æquinoctia commendavi. Qua methodo probe observata, quum insigne virium allevamentum perciperet ægra, per litteras mihi magnas egit gratias pro consilio & auxilio non sine fructu suppeditato.

Phthysis incipiens ab hæmoptysi per adstringentia tractata.

EPICRISIS.

Si ullo in morbo medici perversa medicamentorum applicatione miseris ægrotantibus multum afferunt damni, certe in nimiis sanguinis excretionibus per adstringentia id fieri certissimum est, ut ideo non modo de adstrictivis validioribus præpostere usurpatis, verum etiam de mitioribus, quæ inno-

centis

centis aliis indolis ſunt, vulnerariis & pulmonariis, imo ipſo Peruviano cortice triſtes quotidie caſus attentiori medico in artis exercitio obſervare liceat. Et hinc nihil prope frequentius occurrit, quam quod ab hæmoptyſi, per eiusmodi abſtringentia perperam tractata phthiſica affectio ſuam trahat originem, de quo quidem optime præmiſſa morbi hiſtoria convincere nos poterit. Quod vero ſi incidit, ſtatim inter initia morbi, quæ potiſſimum in humoris corrupti & putrefacti ſtagnatione vaſculorumque pulmonalium infarctu conſiſtunt, ſuccurrendum eſt, quo ſine nec ſecurius nec præſentius datur remedium aſinino lacte, cum fonte Selterano, vel Carolinis thermis ad dimidiam vel tertiam partem permixto, cuius remedii ope obſtructiones & ſtagnationes diſſolvuntur, acres & ſalſi humores temperantur, ac denique per alvum & urinam educuntur utiliſſime. Præter hæc vero quum ſimpliciſſimum hocce remedium laudabili exſuccas partes nutriendi vi polleat, nihil dubii eſt, quin ſimul viribus inſigne accedat augmentum. Nec quidquam exinde detrimenti in corpus redundat, ſi modo ſecundum regulas, quas ſupra præſcripſimus, rite uſurpetur.

OBSERVATIO V.

Singularis caſus de ſubitanea pulmonum corruptione.

Ego, quum non ita pridem in aula vicina Martisburgenſi verſarer, a doctiſſimo Archiatro Dno Claudero relatum audivi ſingularem caſum, qui ita ſe habet: Vir aliquot ſupra triginta annos natus, boni & pleni corporis habitus, robuſtæ naturæ & integra ſemper valetudine gaviſus ante duos circiter annos in dextro thoracis latere dolorem perſenſit preſſorium cum ſpirandi quadam anguſtia, maxime ſub aſcenſu ſcalarum iunctam, nihilominus ampliſſimum, quo fungebatur, munus aulicum ſine ulla moleſtia obiit. Sed accidit, ut in natalitiis Principis a frigido potu in corpus ſaltando commotum & calefactum liberalius immiſſo protinus de inſigni corporis viriumque languore conqueſtus per univerſum cor-

corpus horrorem tantamque pectoris compressionem perciperet, quae omnem spirationem adimere videbatur. Sequebatur postea intensus febrilis calor & ingens cum tremore artuum tussiendi conatus, sed sine omni expectoratione, noctes transigebat aeger insomnes & elapsis septem diebus suffocatus animam exspirabat. Corpus dissecandum iussit Dux Serenissimus, & ecce pinguedine, quae duos pollices latitudine aequabat, totum corpus erat obductum. Omentum apparebat multa pinguedine instructum & reliqua imi ventris viscera, hepar, lien, pancreas, renes sana erant & integra. Aperto pectoris cavo primo omnium in conspectum veniebat pericardium, quod praeter multam pinguedinem nihil ostendebat praeternaturale. Incisione facta in dextrum cordis ventriculum conspiciebatur concrementum crassioris substantiae polyposum, quod in venam cavam tam adscendentem quam descendentem protensum harum capacitatem valde arctabat. Inspectis pulmonibus lobus dexter, qui costis veris arctissime accretus difficillime poterat separari, materiae innatabat foetidae & purulentae, libras propemodum duas pondere aequantis, in qua complures corruptae pleurae partes hinc inde haerebant dispersae. Diaphragma quoque in superiori parte ab incumbente putrida materia valde corrosum & sinister pulmonum lobus, qui adspectu sanus adparebat, cultro dissectus totus materia corrupta purulenta erat refertus.

EPICRISIS.

Licet morbus, quo vir generosissimus periit, non proprie ad phthisin referri possit, eum tamen in hunc finem potissimum hoc loco inserere lubuit, ut evidenter adpareat, quam brevi tempore & quam facile vitale pulmonum viscus in sano & integro corpore possit laedi atque lethaliter corrumpi. Caussam tam atrocis & subitaneae catastrophes iure meritoque reiiciendam puto in subitam inflammationem, quae in corpore plethorico & vasis cordis maioribus polypo obsessis liberioremque

que sanguini motum prohibentibus per potum frigidum calenti corpori ingurgitatum inducta in magnum abscessum degeneravit, qui cessante expectoratione celeriter increscens totamque pulmonum substantiam depascens brevi spatio vitales exstinxit motus.

OBSERVATIO IV.

Tabes pulmonalis superveniente febre lethalis.

Studiosus iuris viginti quatuor annos habens, corporis tenerioris ac strictioris, staturæ mediocris, ex liberaliori vini potu & paullo vehementiori corporis sub pilæ lusu exercitatione incidit ante biennium in hæmoptoen crebrius recurrentem; Sedata hac sanguinis reiectione, dolorem in pectore pressorium cum spirandi angustia corporisque marcore retinuit. Sequebatur postea immanis tussis circa decubitum maxime, ob molestam muci in laryngem destillationem, infestans, qua magnam sputi mucosi & quandoque purulenti reddebat copiam. Interim adhuc salva gaudebat appetentia, nec quidquam a sumtis cibis molestiæ, nisi quandoque, quum mediocritatis regulam neglexerat, pressorium in ventriculi regione dolorem sentiebat. Non multo post accidit, ut ob contumeliosam cum comilitone contentionem gravi percelleretur iracundia, unde mox in peius conversis omnibus, de ciborum fastidio, maiori præcordiorum anxietate & somno inquieto conqueri cœpit. His tandem, prævia horripilatione, iungebatur febris continua, tantaque spirandi & expectorandi difficultas, quæ, omnem adimendo spiritum, perpetuam minabatur suffocationem. Adhibebantur optima, quæ in hoc casu commendari solent, remedia, sed incassum datis omnibus, æger brevi post animam efflabat. Dissecto cadavere mesenterium, omentum omnesque reliquæ interiores partes pinguedine fere carebant. Ventriculus cum duodeno rubicundis maculis erat obsessus & pulmones, qui bruni erant coloris, pleuræ fere undiquaque & in utroque latere tenacissime adnati inveniebantur. Dexter pulmonum lobus scirrhosis tuberculis & parvis vomicis obsessus sanguineque extraversato repletus

pletus videbatur. In sinistro conspiciebatur cavitas contenta materia purulenta turgida, cuius quantitas non minoris æstimari posse videbatur, quam quinque unciarum. Denique dextrum cordis ventriculum occupabat polypus, ramum sat magnum in arteriam pulmonalem emittens.

EPICRISIS.

Quod hic iuvenis diu admodum ab hæmoptysi sibi ingentem pulmonum labem, quæ sine dubio in scirrhosis tuberculis posita fuit, contraxerit & nihilominus sua subire munia rite potuerit, non adeo mirandum est, quum per experientiam abunde constet, magnas tenerrimo huic visceri læsiones induci & tamen vitam ad seros usque annos nonnunquam posse protrahi. Interim discimus ex hoc casu, ad vitia pulmonum exacerbanda & inflammationem lethalemque abscessum ingenerandum nihil fere potentius esse, præter febrem, vel acutam, vel intermittentem & inprimis vehementem animi commotionem. Quare quibus pectore laborantibus longius vivere volupe est, commendandum arbitror, ut ab omni tum animi tum corporis excessu abstinendo moderatissime vivant.

OBSERVATIO VII.

Phthisis hæreditaria a febre tertiana contumacior reddita.

Honesta viginti sex annorum fœmina, a parentibus phthisi demortuis progenita, quarto puerperio exacto in violentam incidit tussim cum serosis defluxionibus ultra dimidium anni graviter infestantem. Quatuor abhinc mensibus febre correpta fuit tertiana male morata, quæ spasmodicis pedum sub frigore & declinatione tractionibus copiosisque sudoribus mirum fatigavit. Varia hinc inde præscripta medicamina quum nihil tulerunt opis, tandem ad corticis chinæ in electuario usum perventum est. Conquievit inde febris, sed longe graviora accesserunt pathemata, siquidem glandulæ colli intumuerunt, dolores pungitivi & pressorii in sinistro pectoris latere, cui ægre incumbebat ægra, cum anxia spiratione & ca-

 lore

lore vespertino cœperunt ingravescere, menstrua purgatio imminui, viriumque robur magis labefactari. Ego igitur in consilium adscitus non dubitavi ratione & experientia suffultus, præmissa ventris per potionem mannatam expurgatione, præscribere usum acidularum Egranarum cum tertia lactis caprini vel asinini parte remixtarum, quas tepefactas per integrum mensem mane ad mensuram unam, sub convenienti diætæ regimine, bibere iussi. Pro potu ordinario decoctum radicis chinæ cum passulis & inter epulas, ad stomachum roborandum, elixir nostrum balsamicum viscerale sumendum, lateri vero thoracis sinistro dolenti glandulisque colli tumidis imponendum suasi sequens emplastrum: Recipe gummi bdell. myrrh. sagapeni, animæ singulorum unciam dimidiam, sperm. ceti, ceræ ana unciam unam cum dimidia, flor. sulph. drachmas duas, pulv. croci drachm. dimidiam, olei anisi, camphoræ ana drachm. unam. M. f. l. a Emplastrum. Neque vero spem fefellit hæc curatio, quippe qua finita insigne symptomatum levamen percepit ægra, tantum quod integrum, ob inordinatum mensium successum non fuerit restituta. Suasi igitur, ut elæosacharum myrrhatum in frequentiorem usum ducat, quod ita paratur: myrrhæ optimæ uncia una ex libra una aquæ, adiecta salis tartari drachma una, coquitur, quod remanet a coctione, est magma gummoso resinosum temperatius, myrrhæ saporem & odorem adhuc referens, cuius drachma una vel quam maxime circa instantem mensium periodum cum infuso Thee vel Coffee sumitur utilissime. Est enim hoc remedii genus & pectori & utero amicum atque a me per aliquot annos summa cum euphoria sæpius commendatum.

EPICRISIS.

Ex phthisicis parentibus natæ fœminæ nisi a puerperio exactam diætæ habent rationem & sibi ab aere frigido animique affectibus cavent, perfacile, si præsertim lochia non rite fluxe-

fluxerunt, latentem resuscitare morbum solent, quod & ante aliquot annos in persona Serenissima annotare mihi licuit. Dein in naturali ad phthisin dispositione, quid? quod in omni prava viscerum constitutione febris tertiana & biliosa, tam acuta, quam chronica superveniens mali est ominis, dum malum non modo exacerbat, sed & immedicabile reddit. Multo vero adhuc maius periculum ostendit, si adstringentibus præmature supprimitur. Tum enim plerumque mensium fluxus valde turbatur atque pervertitur, ut postea eiusmodi morbi curatio medenti multum facessat negotii, nec nisi convenientibus & generosioribus cesset remediis.

OBSERVATIO VIII.

Phthisis habitualis sine vitæ periculo.

Studiosus medicinæ industrius, qui mihi quondam a manibus fuit, viginti aliquot annos natus, temperamenti sanguineo-cholerici, ad impatientiam & iram valde proclivis, ob hæreditariam, quam a parente phthisico acceperat, dispositionem vernali & autumnali tempore crebrius laborabat tussi, raucedine & interdum cruento, licet parciori sputo, quæ dein, initio matrimonio & physici munere obtento, ita increscebant symptomata, ut materiam purulentam sæpius reiiceret corporeque fere penitus contabesceret. Sed nihilominus infusi herbæ veronicæ cum lacte caprino mixti & conservæ rosarum continuo usu, nec non venæsectione ter in anno administrata per triginta adhuc annos, quæ Dei gratia est, servatus est felicissime.

EPICRISIS.

Cognita mihi sunt adhuc alia exempla iuvenum, qui vel a parentibus, vel ex inordinata academica vita phthisicam pulmonum dispositionem obtinuerunt similibusque correpti symtomatibus vitam s a t i s diu protaxerunt. Ita memini Doctoris medicinæ Silesiaci, qui tali labe affectus in nostra academia, præter accuratam victus observationem, solo frequen-

tiori infuſi theiformis ex veronica & pulmonaria cum lacte temperati uſu, adiectis nonnunquam olei tartari per deliqu. XX. guttulis vitam ad multos annos prolongavit. Quod vero, ſi evenit, indicio eſt, ulcera quædam aperta calloſitate ſuperinducta in aliqua pulmonum parte, ſalva reliqua eorum ſubſtantia, latere. Quamdiu itaque per congrua remedia tum motuum & humorum temperatura conſervatur, tum obſtructio & inflammatio in hoc viſcere avertitur, nihil metuendum periculi eſt. Hæc ſcribenti in mentem incidit ſumme Reverendus Theologus Helmſtadienſis Calixtus iunior, qui olim ſuperſtes mihi retulit, ſe per triginta fere annos quotidie, ſine ullo reſpirationis detrimento exſpuiſſe pus album fœtidum, & nihil adhibuiſſe præter venæſectionem bis quovis anno iteratam & decoctum rad. chinæ & ſaſſafras cum paſſulis, quo ad menſuram dimidiam continuo uteretur.

OBSERVATIO IX.

Empyema a peripneumonia extra thoracis cavitatem diſruptum.

Quum Mindæ Weſtphalorum, ante quinquaginta & quinque annos, provincialis medici munere fungens degerem, ſequens mihi obtigit notabilis caſus, quem hic inſerere placet. Conſiliarius regius, vir floridi & ſanguinei habitus, ea tempeſtate, quum peripneumonia populares habebat circuitus vehementi febre, cum ſputo ſanguineo & ingenti ſpirandi difficultate iuncta corripiebatur. Decreſcebat equidem morbi & febris vehementia, ſed elapſo menſis ſpatio invadebat tuſſis, pectoris oppreſſionem gravitatemque inducens, calor circa veſperam lentus affligebat, appetitus ſequebatur proſtratio & corpus, valde antea obeſum, conſumta pinguedine, mirum emaciatum apparebat. Tandem quadrageſimo ab acceſſione febris die ſimul & ſemel cum maximo impetu tanta puris flavi ex ore ferebatur copia, ut aliquot libras pondere æquaret. Excipiebat mox reſpiratio facilior, unde ego acceſſitus miratus ſum & ſummas divinæ benignitati gratias habendas eſſe edixi, quod tanti periculi abſceſſus non intra thoracis

racis cavitatem ruptus & æger, ut ſubinde uſu veniret, ob nimiam materiæ ad aſperam arteriam congeſtionem ſuffocatus fuerit. Et quum vires non adeo multum deiectas deprehenderem, de ſalute quidem recuperanda non deſperandum, ipſam tamen curationem paullo longius protrahendam eſſe nunciavi, quam in hunc, qui ſequitur, modum inſtitui. Primo laxante mannato & rhabarbarino primam regionem a ſordibus deplendam & dein dimidiam lactis vaccini tepefacti menſuram, inſtillata balſami cuiusdam pectoralis drachma una, ſingulis diebus mane bibendam ſuaſi. Balſamum autem ita erat confectum: Recipe olei hyperic. vetuſti uncias duas, flor. ſulphur. drachmas duas, coque leni calore. Colaturæ adde terebinth. venet. drachmas duas, croci drachm. dimidiam, ol. aniſi, nuciſtæ deſtillat. ana guttas XII. M. Inter cibos quam maxime iuſcula avenacea & hordeacea cum iure carnis vitulinæ, gallinæ & cancrorum fluviatilium ſucco parata, & loco potus mox ptiſanam, mox decoctum chinæ & herbæ pulmonar. cum paſſulis commendavi. Quarta a brandio hora iterandum iuſſi lactis tepidi uſum cum electuario, quod ex conſervæ roſar. unciis duabus, hæmatitidis præp. boli armen. ana drachmis duabus & convenienti ſyrupi papav. albi portione compoſitum ad drachmas duas devorare æger debuit. Ad flatus, quibus venter fere perpetuo erat turgidus, diſcutiendos iniici iuſſi clyſteres emollientes & carminativos. Tandem vero, ut externis pariter ſuccuratur remediis, pectoris tam anteriori quam poſteriori parti impoſitum fuit emplaſtrum ex gummi bdell. ſperm. ceti, axung. humana, cera, flor. ſulph. croco & oleo aniſi conflatum. Qua methodo tantum, per Dei clementiam profeci, ut intra binos menſes integre vir ampliſſimus convaluerit & ego non exiguam inde famam in iuventute mea retulerim.

EPICRISIS.

Abſceſſum, ſeu empyema a peripneumonia æque ac pleuritide male progreſſa facile poſſe enaſci non modo graviſſimo

Hippo-

Hippocratis testimonio, sed & certa longæ experientiæ fide constat. Neque minus in eo concors est medicorum sententia, permagnum & vix medicabile hoc malum esse habendum. Nam si intra thoracis cavum rumpitur eiusmodi empyema, raro evadunt ægri, si intra pulmonum substantiam contingit disruptio atque pus ad asperam arteriam magna in copia congeritur, perquam facile suffocatione iugulantur. Dei itaque & naturæ benignitati in nostro ægrotante iure meritoque est tribuendum, quod medicamina, in iuvenili ætate a me commendata tam facilem habuerint successum. Ceterum quoad curandi methodum hoc potissimum debet animadverti, magnam sæpe quorundam remediorum in longis morbis sanandis esse efficaciam, si convenienti dosi, ordine, &, quod præcipuum est, satis longo tempore usurpentur. Multa enim medicamentorum varietas crebriorque mutatio tantum abest ut ægrum iuvet, ut ipsum potius in deteriorem & lethalem sæpe statum præcipitet.

OBSERVATIO X.

Phthisis a nimia sanguinis iactura proveniens.

Haud ita pride Serenissimus quidam Princeps Lutetiis Parisiorum meum supra singularem casum requisivit iudicium & consilium, quem hoc loco recensere operæ arbitror pretium: Illustrissimi stemmatis fœmina, duo deviginti annos nata, quæ tum ob texturam corporis teneram aptamque membrorum figuram, tum ob eximiam ingenii animique alacritatem cuique se commendat intuenti, iam inde ab octavo ætatis anno multis catarrhalibus pectoris fauciumque defluxionibus, coryzam, tussim, raucedinem inducentibus tentata fuit, quæ licet a febre cum alvi deiectione subsecuta solutæ remiserunt, tussis tamen cum vocis quadam asperitate sæpius recrudescens pertinacius inhæsit. Decimum supergressa annum crebra multaque saltatione, nulla tamen subsequente aut lassitudine, aut anhela spiratione, corpus strenue exercuit. Quindecim annos habenti exire primum recto ordine cœperunt muliebres purgatio-

gationes, quae non multo post, initis matrimonii legibus, ipsi gravidae substiterunt, & quum octimestre absolvisset gestationis tempus, primo noni mensis die parturire coepit enormi conatu, per duodecim horas durante, ad quem allevandum quater medici detrahi iusserunt sanguinem, & sic tandem infans prodiit enecatus. Lochia quoque dein rite fluxerunt, nihilominus decimo a partu die sollicitabatur tussi sicca, cum enormi capitis dolore aestuque febrili stipata, qua parcam pituitae non adeo viscidae exscreabat copiam, remanente oris quadam ariditate febreque quotidie recurrente. Haec contra mala varia remedia nihil tulerunt levaminis, ut potius lentescens ille viresque & carnosam corporis substantiam depascens calor, qui a pastu maior fit, cum largo sudore quotidie affligat, nec non tussiculosa pectoris concussio, cum crebra pituitae ad puris indolem nunc accedentis exscreatione vehementer urgeat, licet ceterum respiratio sine raucedine facilis sit, alvique beneficium optime semper constet.

EPICRISIS CVM CONSILIO.

Exhibet hic casus exemplar verae phthiseos, seu pulmonum exulcerationis, cum febre lenta ad hecticam inclinante; id quod multa validaque tussis, crebrior mucidae cum pure mixtae materiae reiectio, sudores colliquativi, tabida corporis viriumque consumtio, aestus volaticus & pulsus a sumtis cibis celerior testatum faciunt luculentissime. Quodsi autem huius mali veram prosequamur originem, dubitare non licet, illud ipsum a nimia sanguinis, ob crebriores venaesectiones, iactura proxime esse deducendum. Etenim hac ratione humorum per omnes corporis, maximeque excretionibus inservientes partes mirum fuit turbatus, unde non modo vitalis ille cruor naturali temperie sua immutatus ac serosior factus formandis hinc inde stagnationibus opportunissimus exstitit, verum etiam pulmonibus a perpessis catarrhis crebriorique tussi iam antea debilitatis eo facilius labem inducere potuit. Digna enim est,

est, quæ probe teneatur observatio, phthisin æque facile a nimia sanguinis abundantia oriri prudentique eiusdem per V. Snem imminutione averti, ac a boni cruoris defectu eiusque inconsulta detractione, maxime in corporibus tenera & vasorum & fibrarum constitutione præditis, posse generari, quale quid in puerperis a nimio lochiorum fluxu exhaustis sæpe iterumque observare mihi licuit. In prognosi nostri mali suppeditanda statim in ancipiti rem esse prædixi, nihilominus curationem, si ipsi adhuc locus superesset, in hunc modum putavi instituendam. Primo consului, ut lac asininum ad tertiam partem cum Selterana, vel alia eiusmodi principio alcalino imbuta aqua remixtum quater de die ad octo unciarum pondus bibatur. Quodsi vero harum aquarum deesset copia, seri lactis dulcis libram medicam, addita nitri purificati & salis tartari portione, mane & a meridie potandam commendavi. Deinceps hora quarta vespertina & ante decubitum adsumi debuit pulvis, sequentis compositionis: Recipe cornu cervi sine igne præparati, mandib. lucii piscis, boli armen. spec. de hyancintho, nitri purif. solutionis oculor. cancr. succin. præp. ana drachmam unam M. F. pulvis, div. in XII. partes. Tandem commendata fuit recta vivendi ratio, ut nimirum ægra lectissimis ex carne caponis elixa ac vitulina paratis utatur iusculis, quibus herbæ plantaginis acutæ, scabios. pulmonar. maculosæ, agrimoniæ, hederæ terrestr. card. bened. cum cancris fluviatilibus contusis inter decoquendum fuerint adiectæ. Et quum magna vis in potu sita sit, ab omni alio abstinere & pro potu ordinario hoc sanguinem purificans decoctum eligere consultum duxi: Rec. cornu cervi raspati, rad. scorzonoræ, chinæ, singulorum uncias IV. rasuræ lign. santal. rubri, rad. cichorei ana unciam unam cum dimidia. Concisa d. s. species, quarum duæ unciæ in tribus aquæ mensuris per tres horæ quadrantes coquendæ.

Et hæc fuerunt, quæ proponenda duxi remedia. Sed non multo post nunciatum mihi fuit, illustriss. ægrotam, ante consilii mei adventum placide exspirasse.

OBSERVATIO X.

Circa generaliorem affectionis phthisicæ tractationem utilem hoc loco inserere placet observationem, quod videlicet in longæuo artis exercitio annotaverim, homines proceræ abmodum staturæ, vegetos & robustos, in optimo ætatis flore constitutos pessimis istis, qui ex pulmonum labe nascuntur ægritudinibus, quales sunt hæmoptysis, asthma, tussis chronica & convulsiva, empyema, febres peripneumonicæ & pleuriticæ ipsaque phthisis & hectica, frequentius esse obnoxios, & apertis eorum post mortem cadaveribus plerumque concretiones polyposas in cordis cavitatibus atque pulmonum vasis deprehendi. Caussas tam peculiaris phœnomeni si paullo curatius inquirimus, has observamus potissimas. In celsis eiusmodi corporibus, testante pulsu debiliori & tardiori, sanguinis progessus atque circuitus nunquam fere non tardior est ac impeditior, quam in personis mediocri statura præditis; quippe tum difficilis admodum est sanguinis ex inferioribus & tam remotis a corde partibus, propter perpendicularem situm, ad pectus & caput adscensus, gravia enim, per leges motuum, natura deorsum tendunt & guttæ sanguinis retardantur ab aliis, in quas allidunt. Accedit dein, quod procera hæcce corpora plerumque sint pinguiora & ad subeundos strenuos labores minus apta vitæque desidi magis dedita; unde circulari humorum motu retardato, ut spissiores & crassiores evadant succi necesse est. Iam, si forte talismodi ad ostentationem nati homines paullo vehementius & diutius, e. g. armis bellicis exercentur, massa sanguinis & humorum, ob validiorem musculorum motum, magno cum impetu ad cor & pulmones compellitur, & quum æquali tenore ac nisu per minima pulmonum vascula non possit ferri, fiunt inde omnino humorum in vasis stagnationes, fiunt distensiones, disruptiones & extravasationes, quæ ad recensitos pectoris morbos aditum parant amplissimum. Ob eandem quoque stagnationem accidit, ut secedentes solidæ & crassiores sanguinis partes invicem

Observatio circa corporis obesitatem ad pectoris morbos disponentem.

cem

cum coëant temporisque progressu in maiorem compactæ molem vasorum alveis arctissime adhærescant & hac ratione æquabilem sanguinis per cor & pulmonum viscus circuitum impediendo morbosas istas pectoris affectiones magis obfirment contumacioresque reddant.

EPICRISIS.

Quanto difficilior est morborum, qui firmam in pulmonibus sedem & caussam obtinent, sanatio, tanto facilior & tutior est ab hisce præservatio. Igitur præter ea, quæ iam superiori capite hoc fine commendata sunt, suadeo 1) ut proceri eiusmodi homines a vita motus experte abstinendo corpus perpetuò exerceant, hac tamen observata cautela, ne motum paullo validiorem & nimis laboriosum instituant. Namque hæc maior motus species sicut in morbis, qui a viscerum, maximeque hepatis prava constitutione & impeditiori sanguinis per ipsa circuitu proficiscuntur, summum tam præservandi quam curandi scopo fert auxilium, ita e contrario pulmonibus & morbis abhinc prodeuntibus valde est infensa, ut usque eo non modo ad hos ingignendos, verum etiam exacerbandos multum conferat momenti 2) ut misso omni potu spirituosiori, ut spiritu vini & cerevisia crassiori, potum tenuiorem, eumque nec nimis calidum, nec nimis frigidum assumant, nec in victu cibis nutrientibus plus iusto indulgeant 3) ut circa æquinoctialia tempora secta vena redundantem sanguinis copiam imminuendam curent 4) ut sibi caveant, ne post longiorem quietem motionem vehementius & repentino quasi initio instituant, quod autem si fecerint, mox infusum veronicæ & flor bellidis in largiori quantitate hauriant. Et hæc est facilis & genuina gravissimos & fere immedicabiles hos morbos mature avertendi methodus, quam, si rite adhibetur, non sine fructu fore confido.

OBSERVATIO XII.

Observatio- Pervulgata est opinio, iis plerumque omnibus, qui viscera non

ra non habent integra, maximeque gravem in pulmonibus læsionem foventes phthisica passione laborant, aquarum minerali um usum esse infensissimum. At vero hoc assertum non universale, sed cum grano salis esse intelligendum, ego qui- dem multiplici edoctus experientia bona adseverare fide pos- sum. Novi enim nonnullos, qui ulcere pulmonum, sine fe- brili tamen æstu, affecti insignem purulentæ & ichorosæ mate- riæ quotidie reiecerunt copiam & a moderato Carolinarum usu, ob liberiorem inde redditam respirationem facililoremque materiæ vitiosæ exspuitionem, ob ciborum adpetitum totius- que corporis vigorem restauratum optime habuerunt, licet in totum sanitati non fuerint restituti. Nec dissimili ratione novi alios, qui tussi valde humida & pertinaci per aliquot an- norum decursum graviter afflicti, frustra datis omnibus alias expertis contra tussim remediis, a Carolinis cum iusto regimi- ne potatis egregie sunt allevati, aut molestissimo hoc affe- ctu penitus liberati. Ita mihi in memoriam venit fœmina ge- nerosa, temperamenti sanguineo-phlegmatici, laxiorisque corporis habitus, quæ ex inordinato vitæ genere & potissi- mum immoderata ciborum incongruorum adpetentia, ante octo circiter annos, in tussim incidit valde contumacem humi- dam, qua per multos annos laborioso ac vehementi pectoris non minus ac abdominis conatu ingentem viscidi phlegma- tis, varii coloris, per vices eiecit quantitatem, quæ intra nycthemeron collectim integram adæquabat libram. Iungeba- tur simul, absque tamen febrili calore, angusta spiratio cor- porisque universi languor, cum pallore faciei multaque & cre- briori vomitione. Hæc contra mala quum ab omnibus, quæ magna in copia devoraverat, medicaminibus, nihil retulerit levaminis, ego consultus prudentem & moderatum Carolina- rum usum suasi. Renuebant quidem consilio tum medici tum ægrotantis amici, malo autem ingravescente ægra per excel- sos montes salutares hos fontes adiit eosque per mensem & ultra secundum methodum a me præscriptam bibit, tam felici

nes circa aquarum mineralium usum.

 suc-

ſucceſſu, ut non modo tuſſis vehementia cum nimia muci viſcidi eiectione remiſerit, verum ſomnus etiam placidior & reſpiratio liberior reddita inde fuerit. Sequenti anno eandem curam non minori fructu iteravit, & licet malum exinde non prorſus ceſſaverit, longe tamen mitius factum fuiſſe ægra mihi læta nuntiavit.

EPICRISIS.

Id omnino firmiſſimum & in experientia ſatis fundatum eſſe largior, morbos, qui ob nimiam viſcerum, maximeque pulmonum læſionem, ob æſtum febrilem & præſentem virium lapſum lethales habendi ſunt, a potu fontium ſalubrium minus ſanari, ſed potius ad funeſtum perduci exitum. Tali enim ratione ob ſtagnationem & extravaſationem aquarum in corrupto viſcere magnamque in eodem continui ſolutionem longe maior infertur putredo. Id quod eo magis evenit, ubi humor vel in cerebro, vel in thoracis & abdominis cavitate extra vaſa effunditur, vel etiam polypoſa in cordis & pulmonum vaſis hærent concrementa, quæ liberum fluidorum circuitum impediunt. Contra vero, ubi non tanta viſcerum læſio humorumque corruptio, quæ ex viribus diiudicari debet, nec febrilis calor adeſt, optime ſane hæ aquæ, dum aperientem, abſterſivam, viſcidosque humores per omnia emunctoria, & præcipue per alvum evacuantem ac ſimul roborantem poſſident virtutem, fructum ferunt præſtantiſſimum. Sed ut convenienti regimine, ordine ac doſi adhibeantur, neceſſe eſt.

Plures de phthiſi obſervationes reperire licet in Conſult. & Reſponſ. med. Tom I. Sect. II. caſu LXXV. LXXVIII. LXXIX. XCIX. & C.

CAPVT

CAPUT XV.

DE CACHEXIA ICTERICA.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Qvamvis plures ſint cachexiæ, ſive depravati corporis habitus ſpecies, nobis tamen iam iam de ea ſpeciatim agere animus eſt, quæ flaveſcente & nigricante corporis colore ſeſe prodit, & icteri, ſeu morbi arquati & regii nomine in ſcholis medicis inſignitur, nihilque aliud eſt, quam vitiatus & corruptus ſanguinis & humorum, ab admixta bile excrementitia, propter vitium in biliferis ductibus, ſtatus, functiones univerſi corporis multum lædens cutimque externam flavo vel livido colore deturpans. *Definitio icteri.*

§. II.

Signa quibus ſe manifeſtat hic morbus, ſunt præcipue ſequentia: Primo in tunica oculi albuginea flavedo conſpicitur, qua demum univerſa cutis imbuitur, urina craſſa & obſcure rubra mingitur, linteamina inſtar croci tingens, fæces vero alvinæ coloris ſunt pallidi. In peiori ſtatu ſaliva quoque flava exſpuitur & omnia adſumta ſaporis ſunt amaricantis. Præterea affecti de ſenſu quodam violentæ ſtricturæ, preſſionis & tenſionis in dextro hypochondrio, neque minus de anguſtia circa præcordia, reſpirandi difficultate, totiusque corporis conqueruntur laſſitudine. *Signa icteri.*

§. III.

Longe adhuc prolixius & accuratius huius morbi hiſtoria & progreſſus a medicorum antiquiſſimis, maximeque ARETÆO *in lib. III. Cap. XV.* deſcribitur, ſequentem in modum: *Icterus univerſi habitus ægritudo eſt, & membrorum ſingula indicia* *Hiſtoria morbi ab Aretæo tradita.*

dicia apparent, perſpicua vero ſunt & ea, quæ in albiſſimis oculis cernuntur & frontis ſecundum tempora color flavus exquiſitior effloreſcit. Quicunque nigro arquato laborant, in his ater color viridi commixtus apparet. Iidem frigent, imbecilli, deſides, triſtes atque demiſſi animo ſunt, tetrum odorem exhalant, guſtatum amarum habent, ſpiritum non facile ducunt, in ventriculo morſus percipiunt, alvi excrementa porracea, ſubnigra, arida ſunt, ægreque deſcendunt, urina valde colorata eſt, ad nigrius vergens. Ad hæc cruditate laborant, cibum deteſtantur, vigilant, mœrent, melancholia agitantur, at in albiore arquato color eſt ex albo & viridi temperatus, mente ſunt hilariores, cibos accipere primo eos piget, ſed ubi cœperunt, naviter comedunt, facilius quam priores concoquunt, alvi purgamenta ſunt alba, arida, cretacea, lotium reddunt crocinum. In utriſque corpus omne pruriginoſum eſt, calor in naribus exiguus & mordax percipitur, guſtatus amarorum non amarus, lingua enim bile ſuffuſa non ſentit, dulcium vero amarus. Si nullius viſceris calefactio fuerit evidens, ſine noxa eſt, ſed diuturnior. Si perſeveraverit & viſcus inflammatione vexatum fuerit, in aquam intercutem deſinit, multi & ſine aqua intercute ſudore colliquativo interierunt. Ex quibus adductis evidenter eluceſcere arbitror, ſingulas fere corporis functiones in morbo hoc præter naturam affici. Neque ratio e longinquo erit repetenda. Nam ſicuti ſanus & vegetus functionum ſtatus a temperata & laudabili ſanguinis & humorum craſi quam maxime dependet & ſuſtentatur, ita e contrario ſi hæc ipſa ab impuris & pro maiori vel minori gradu corruptis humoribus vitiatur, non mirum eſt, actiones inde corporis noſtri tum vitales, tum naturales & animales plus minus accipere detrimenti.

§. VI.

Obſervationes circa ſanguinem & conſtitu-

Multo vero magis de bilis excrementitiæ ſingulari partes tam fluidas quam ſolidas immutandi efficacia convincere nos poſſunt variæ de eadem apud auctores obſervationes. Ita ſanguis e vena icteri emiſſus ſpuma & conſiſtentia flavus adparet,

paret, teste *Theodoro* ZWINGERO, qui in ictericis quandoque ne guttulam quidem unicam rubicundi & floridi cruoris deprehendisse, sed sanguinem per venæ-sectionem curiositatis gratia emissum flavæ iumentorum urinæ similem non sine mentis stupore observasse scribit. Imo *in fœmina quadam*, inquit, *summe icterica conspeximus sanguinem & urinam, quam crassam emisit, sibi invicem simillimam fuisse, post 15. vero dies, quibus icterus integre propemodum discussus fuit, sanguinem ad aliquod uncias extractum maxime rubicundum ac floridum exstitisse.* Neque viscera & intestina, ut pulmones & ventriculus naturalem colorem retinent, sed æque ac pinguedo & membranæ flavedine plus minus saturata tinguntur. Qua de re consuli possunt *Zacutus* LVSITANVS *in praxi admirabili lib. III.* PAISENIVS in M. N. C. *ann. 4. obs. 194.* & THONNERVS, qui *in observat. lib. III. de ictero obs. 1.* mentionem iniicit cardinalis cuiusdam Romani, ictero defuncti, cuius singula membra flava invenit. Insuper quoque ossa flavedine imbuta & arte quasi tincta in puero ex matre icterica nato deprehendit KERKRINGIVS *in spicileg. anatom.* cui symbolum suum addit DOLÆVS *in Encyclopæd. medica lib. III. cap. VIII.* ubi in viro quadragenario, ictero demortuo, omnia tum abdominis tum thoracis viscera & ipsum cerebrum cum ossibus & cartilaginibus icterica tinctura i. e. flava adfecta Hanoviæ vidit. Notatu præterea dignissimum est, quod GALENVS & SEXTVS EMPIRICVS scribunt, ictericos ob oculorum colorem flavedine infectum omnia obiecta flava intueri. De cuius observationis fide MERCVRIALIS *in prælect. Bononiensibus* valde dubitavit, quia nec Celsus, nec Cælius Arelianus, nec Aetius, nec Avicenna huius symptomatis mentionem fecerint. Nos tamen bina exempla in ætate virili constitutis observasse testamur. *tionem viscorum.*

§. V.

Deinceps ad veram morbi icterici indolem accuratius dignoscendam & ad meliorem exinde ratione caussarum, even- *Differentia morbi icterici.*

tus & curationis diiudicationem formandam hæc monenda esse ducimus, quod multum hic affectus, per quem speciatim icterum flavum intelligimus, inter se differat. Namque constanti experientia comprobatum deprehendimus, alium valde esse contumacem ac diuturnum, & difficulter admodum medicamentis expugnari, alium brevi tempore cessare & remediis facile cedere, alium dein perpetuo inhærere, alium tantum statis reverti periodis & certas modo horas perdurare atque etiam in quibusdam esse anniversarium. Datur præterea icterus vel idiopathicus, vel symptomaticus. Illius quidem caussa altius visceribus, maxime hepati, inhærescit, hic vero aliis morbis superveniens nonnunquam colicæ convulsivæ hystericæ, cardialgiæ & passioni iliacæ, vomitioni & purgationi post validius adsumtum emeticum aut purgans medicamentum iungitur. Est quoque criticus, qui interdum salutis in febribus acutis præbet indicium, interdum peiorem statum præsagit, quod fieri solet, quando inflammationi ventriculi iungitur, vel hæc icterum sequitur. Postremo ingens omnino inter icterum flavum & nigrum tam ratione caussæ, quam periculi notanda occurrit differentia, utpote in hoc longe gravior humorum corruptio & viscerum læsio, quam in illo debet suspicari.

§. VI.

Caussa proxima icteri.

Præmissis sic potioribus, quæ ad morbi historiam pertinent momentis, dispiciendum nunc erit de veris nostri mali & symptomatum caussis. Iam vero unanimis medicorum sententia est, in ictero tantum non semper hepar præter naturam esse affectum, videamus igitur, quomodo hæc læsio ad malum nostrum contribuat. Quodsi autem perpendamus, nobilissimum hepatis viscus a natura in hunc potissimum finem tanta ductum varietate & copia instructum esse, ut sulphureum, adustum & cum lympha viscida quasi alcalisatum, quod biles nomine venit, a sanguinis & humorum massa secernat, secretum per peculiares canales ad duodenum, ad promovendam ibi digestionem, deferat, facile intelligimus, impedito vel prorsus intercepto bilis ad intestina itinere huius

huius ad vasa lymphatica ipsumque sanguinem fieri regurgitationem, adeoque proximam & principalem icteri adesse caussam. Et quum tali ratione serum & succus nutritius bile inficiuntur, explicatu facillimum est, cur color cutis in flavum mutetur, nutritio vitium capiat & urinæ crassæ atque rufo tinctæ colore mingantur, neque minus inde patet ratio, cur non flavo colore per alvum prodeant excrementa, cur digestio ciborum langueat & multa circa primam regionem percipiantur incommoda.

§. VII.

Sed paullo altius & specialius erit inquirendum, quænam sub tanta ictericorum differentia, quam supra monstravimus, præcipuæ in hepate partes ac viæ præter naturam affici soleant & a quibusnam caussis vitio laborent. Has ipsas vero vel in vitio materiæ vasa obstruentis, vel in motibus spasmodicis vasa coarctantibus in universum positas esse quisque theoriæ medicæ gnarus facile poterit diiudicare. Vtriusque igitur status peculiarem instituamus disquisitionem. *Hepatis læsio duplici modo inducitur.*

§. VIII.

Et primo quidem, spasmos ictero sæpenumero præbere originem, in experientia omnino fundatum est. Quandocunque enim, quod sæpius accidit, subito icterus invadit, brevique tempore terminatus per periodos iterum recurrit, tunc sane nec in materia peccante, nec in vasorum obstructione & infarctu, sed potius in spastica ductus cholodochi, qui tunica valde sensibili nervosa præditus est, constrictione caussa residere videtur. Quamobrem deprehendimus, a vehementiori ira, qua nihil ad inducendum icterum potentius est, neque minus a corrosivis & drasticis tam purgantibus quam vomitum cientibus remediis, vel ab ipsa bile in cholera, cardialgia & principio febrium biliosarum, icterum subinde oriri, quippe quæ omnia rite invicem comparata de spasmodica ductuum biliferorum agitatione testantur luculentissime. Vt nihil *1) a spasmis.*

hil denique dicamus de anatomicis eorum, qui ictero pereunt, sectionibus, in quibus nonnunquam ne minimam quidem a calculosa, vel mucida & viscosa materia obstructionem in ductibus, qui bilem ad duodenum vehunt, reperire licet.

§. IX.

2) ab obstructione ductuum hepaticorum & vesiculae felleae.

Progredimur ad alteram caussam, vasorum obstructionem, de qua quidem eo minus dubitare licebit, quo frequentiori constat observatione, cystidem felleam non raro insignis magnitudinis calculis esse repletam. Quod itidem valet de reliquis ductibus hepaticis & inprimis cholodocho, qui non modo calculis magnitudine, figura & colore inter se diversis, verum etiam gypsea, tophacea & viscosa materia saepe numero inveniuntur obsessi, ita tamen, ut quo illa magis mollis ac solubilis est, eo symptomata leviora subsequantur. De quo consuli merentur M. N. C. *ann. 1. obs. 44.* & BONETVS *in sepulchreto lib. III. Sect. VIII. obs. 36.*

§. X.

Calculi, quando icteri caussa sint.

At vero non semper a calculis vias biliarias infarcientibus icterus solet induci. Ita ETTMVLLERVS *in praxi Part. II. pag. 54.* confirmat, dissectam fuisse mulierem, ex cuius vesicula fellis plures lapides maiores minoresque fuissent collecti, quae tamen ab ictero libera mansisset. Cui adiungendum esse censeo, quod Cl. Lipsiensium Professor D. Petermannus in vetula Torgensi praeter 17. lapides nihil ferme succi biliosi in cystide fellea deprehenderit, cum tamen icterici mali prorsus expers fuerit. *Vid. eius dissert. de scrutinio icteri ex calculo vesicae felleae.* Quae cum ita sint, reddenda a nobis est huius phaenomeni ratio, quae nostro quidem iudicio haud dubie inde erit petenda. Quam diu calculus in vesica fellea non movetur, sed quietus iacet, non secus ac calculus in renum tubulis nullas creat molestias. Simul vero ac e loco suo deturbatus ad ductum cysticum propellitur, ibi haeret & vehementi distensione atrocem dolorem & spasmum, qui totum

totum ductuum biliariorum systema in consensum trahit, progignit & sic morbum nostrum graviaque cum ea complicata symptomata producit, quæ dein, excluso per alvum calculo, ut a nobis sæpius observatum est, ex toto quiescunt.

§. XI.

Sunt vero quædam signa haud fallacia, quæ calculorum in ductibus biliariis indicant præsentiam, qualia potissimum sunt gravis & lancinatorius in hypochondrio dextro circa scrobiculum cordis dolor, constanter cum aliquali remissione affligens, cum summa præcordiorum anxietate, spirandi angustia, pectoris compressione, nausea & nonnunquam ipso vomitu, alvi constipatione, inquietudine & vigiliis iunctus. Quibus accedit, quod eiusmodi ægrotantes non erecti, sed dorso flexo incurvati incedere possint. *Calculorum signa.*

§. XII.

Verum enim vero, non tantum a bile in ductibus biliariis concreta, verum etiam si materia tenax, viscida biliosa minimos ductus secretioni bilis dicatos infarcit, icterus progignitur. Hoc enim si incidit, non ad ductus biliarios, sed per distenta vasa lymphatica bilis cum lympha ad sanguinem deferatur necesse est. Quam in rem digna est, quæ annotetur observatio *Jacobi* CAMENICENI *in epist. ad Matthiolum pag.* 184. qui vidit hepatis venas in parte eius cava prius quam in communem illum caudicem portæ desinunt, obstructas lapillis eas distendentes, foras nigris, intus flavescentibus. Quorsum & illud referendum est, quod de glandulis arteriæ hepaticæ & fellis ductui ad intestina tendenti adiacentibus apud BORELLVM *pag.* 326. legitur, quarum mole & tumore hic ita comprimebatur, ut vix aliquo conatu instrumentis tenuissimis esset transitus, quinimo ab excrescentiis carneis compressionem aut occlusionem cholodochi caussari CABRVLGVS *obs. chir.* X. & MECKERN *obs. chirurg.* 43. annotarunt, & ab omnimoda eius exsiccatione & obstructione o- *3) ab obstructione ductuum bilem secernentium.*

 mnem

mnem viam intercipiente icterum subortum in cardinali quodam Florentino post mortem se vidisse perhibet ARGENTERIVS *in lib. VI. aph. Hipp.* quamvis hæ observationes sint rariores.

§. XIII.

Caussæ mediatæ sunt plethora.

His ita deductis, deveniendum iam est ad caussas mediatas inquirendas, quæ ictericæ cachexiæ potissimum velificantur. Ex quibus præcipua se nobis offert plethora, seu maior sanguinis & humorum, quam natura ferre potest, copia. Quod quidem non adeo mirum videri debet. Etenim quum per hepatis viscus etiam in statu naturali ob venam portæ, impulsu sufficienti destitutam languidior est circularis motus, fit omnino, ut accedente plethorico statu sanguis spissior & viscidior facilius inibi stagnet minimaque vasa obstruat. Vnde etiam fieri observamus, in cachexia leucophlegmatica, in scirrho & induratione hepatis, ob deficientem partium biliosarum separationem, cutis colorem ex flavo viridescentem adparere. Nec quidquam superest dubii, quin pessimæ indolis icterus, quem nigrum appellant, ingentem & fere immedicabilem hepatis labem magnamque humoris biliosi corruptionem pro caussa & fundamento agnoscat.

§. XIV.

Perversa diæta.

Ex diætæ vitio caussam ictero præbent antecedentem cibi dispepti, quales sunt pisi, fabæ, lentes, caseus &c. utpote qui ob rudiorem crassioremque texturam suam, maxime si magna ingeruntur copia, difficilius digeruntur sanguinemque ingenerant spissum ac impurum. Huc quoque referendi sunt ex potulentis vina acida, austera, cerevisiæ acescentes & aquæ, quæ argillosas & tophaceas secum vehunt particulas, quæ tamen omnia longe peiorem exserunt effectum, si vita accesserit sedentaria ac somnolenta. Nihil vero tam potenter ad morbos ex hepatis vitio oriundos confert, quam immoderatus vini generosi & præsertim adusti abusus, unde chylus, & lympha nutri-

nutritia coagulantur, bilique magna & ſanitati ſumme infenſa inducitur dyſcraſia. Præterea ad malum vitæ regimen pertinent quoque animi affectus, ex quibus præter iram, quam iam ſupra inter præcipuas noſtri mali cauſſas retulimus, mirum quantum valet longior triſtitia, quæ dum ſanguini craſſo ingignendo & abhinc prodeunti tardiori eiusdem circuitui apprime velificatur, ad icterum chronicum & contumacem aut producendum, aut revocandum exiſtit aptisſima.

§. XV.

Denique etiam non raro ex aliis morbis prægreſſis icterus ſuos repetit natales. Hinc febres intermittentes per remedia adſtringentia intempeſtive ſuppreſſas ſæpenumero icterum ſequi, præter experientiam teſtatur RAMAZINVS, qui a tali febre per corticis chinæ uſum perperam cohibita icterum ſubortum in libris ſuis annotavit. Neque rarum, ſed in praxi medica ſatis obvium eſt, a menſibus vel hæmorrhoidibus obſtructis vel retardatis icterum enaſci. *Prægreſſi morbi.*

§. XVI.

Tranſitus nunc fiat ad ſuppeditandam prognoſin, quæ medico ad exiſtimationem aucupandam debet eſſe commendatiſſima. Hæc vero, prout ipſa ſubiecta reſpectu ætatis, corporis habitus, roboris & naturæ differunt, vel prout cauſſæ vel atrociores vel mitiores ſunt, tam ratione durationis quam eventus multum omnino differt. Qando enim hoc malum iuniores invadit homines & ſimplex tantum ac ſolitarium eſt, non cum alio morbo, ut quartana, malo hypochondriaco, vel obſtructione ex hepatis ſcirrho complicatum, nec adeo longum tempus duravit, convenientibus remediis tam diæteticis, quam pharmaceuticis tolli poteſt facillime. Quodſi vero ſæpius poſt curam, colore flavo in nigriorem vergente, recidivat & indurationem hepatis iunctam habet, funeſti utplurimum eſt eventus, quia vel in hecticam, vel hæmorrhagiam enormem terminatur. Si a vehementiori iracundiæ affectu, *Prognoſis.*

vel

vel a purgante & emetico draſtico, ob ſpasmodicam inteſtinorum ductuumque biliferorum ſtricturam icterus oboritur, commodæ medicinæ in tempore adhibitæ facile cedit. Difficiliorem vero admittit ſanationem, ſi aut longiori triſtitia fovetur, aut ſi corpus a morbo antea perpeſſo valde debilitatum invadit.

§. XVII.

Prognoſis. Qui febri iungitur icterus, ſæpius illius criticam affert ſolutionem. Ita in praxi aliquoties annotandi occaſio fuit, febres, quæ cum ſpasmis imi ventris, vomituque bilioſo & intenſiori æſtu ſtipatæ in corporibus hypochondriacis, prævia iracundia ſuſcitantur, ictero ſuperveniente feliciter fuiſſe terminatas, quod iam olim confirmavit HIPPOCRATES, qui *lib. IV. aph. 64.* *Quibuscunque*, inquit, *per febres die ſeptimo, aut nono, aut undecimo, aut decimo quarto icterus incidit, bonum & ſalutare, niſi dextrum hypochondrium obduruerit.* Haud diſſimili ratione icterus in febribus intermittentibus, inprimis ſub paroxyſmi initio exortus nullum portendit malum, nam illo finito & hic ipſe evaneſcit. Qui vero inflammationi hepatis, vel duodeni aut ventriculi accedit icterus, in ancipiti ægrum eſſe ſignificat. Sæpe etiam gravidas circa ultimum geſtationis tempus adoritur, qui tamen tempeſtiva ſanguinis miſſione facile ſupprimitur. Calculus in cyſtide fellea contentus, ſi inſignis eſt magnitudinis, adeo ut totam ferme veſiculam oppleat, cauſſæ ſæpe eſt icteri graviſſimorumque ſymptomatum, quorum potiſſima ſunt, dolor ardens circa ſcrobiculum cordis in latere dextro, tormina circa idem latus ſæviſſima, nauſea, vomitus, lipothymiæ, reſpirandi difficultas cum lurido faciei aſpectu. Quæ vero ſi incidunt, periculoſus morbi ſtatus eſt, qui tandem in aſcitem deſinit lethalem. Hinc etiam aliquoties in iis, qui hiſce ſymptomatibus defuncti ſunt, diſſectis totam veſiculam felleam calculis vidi refertam & circumiacentes partes, ut colon & fundum ventriculi, flavo colore contaminatas atque exterius, ob bilis forte acrioris per

poros

poros cysticos transsudationem corrosas. Ita quoque ratione asthmati convulsivo, quod plerumque hydropem tam thoracis, quam abdominis post se trahit mortiferam, sæpissime caussam præbet vesicæ felleæ a subsistentibus copiosis concrementis calculosis repletio.

§. XVIII.

Ad nigredinem vergens icterus ob magnam eamque malignam, quæ fixæ, terrestris & acido-corrosivæ indolis est, humorum corruptionem lethalia utplurimum infert symptomata, nec curari ullo, aut nisi summo negotio potest. Talis infestus quam maxime est senibus, & facile in marasmum, in cachexiam, tumores œdematosos, erysipelas malignum, sphacelum, vel etiam in molestas degenerat hæmorrhagias. *Prognosis icteri nigri.*

THESES THERAPEVTICÆ.

§. I.

In curatione icteri prudenter & circumspecte adornanda primo statim caussarum, corporum, & temporis aliarumque circumstantiarum haberi debet ratio, siquidem pro singulorum diversitate, illa ipsa etiam aliam atque aliam postulat methodum. Quodsi enim, uti sæpius ab ira, a validiori medicamento, aut veneno adsumto, vel per consensum ex colica spasmodica hæmorrhoidali & hysterica evenire solet, icterus subito corpus invaserit & adhuc recens est, a vehementiori ductuum biliariorum per hepatis penetralia dispersorum strictura illum oriri, vero est simillimum, atque tum medicus primam indicationem exsequi studeat, nimirum, ut tensæ & constrictæ partes relaxentur, adeoque bilis tam secretio suspensa, quam eius ad intestina descensus impeditus naturali restituatur libertati, atque demum, ut bilis acrimonia, quæ spasmorum genetrix est, mitigetur ac contemperetur. *Prima indicatio in ictero a spasmis suborto.*

§. II.

Huic quæ inserviunt medicamenta interna.

Dictis scopis obtinendis egregie inserviunt emulsiones, quales ex seminibus IV. frigidis mai. papaveris, & cannabis &c quod ob sulphur vaporosum, quo præ aliis imbutum est, præcipue a SYLVIO commendatur, cum aquis sedativa virtute præditis, ut florum tiliæ, acaciæ, primul. veris, lilior. convall. chamomill. vulg. millefolii, cerasorum nigrorum, addita syrupi papau. albi portione, commode possunt parari. Egregiæ porro & expertæ hoc fine virtutis est liquor noster anodynus, si cum aliquot olei macis destillati guttulis, vel in affectibus colicis & hystericis cum essentia castorei, croci & laudano opiato Sydenhamii maritetur. Ad mitigandam vero humorum acrimoniam pulveres absorbentes leniter nitrosi, qui ex lap. cancror. conch. matris perlar. pulveris Marchion. ana drachma una, succini præp. nitri purif. ana drachma dimidia, olei macis gutt. IV. confieri possunt, operæ faciunt pretium, quibus pro circumstantiarum ratione aliquot extracti castorei, vel croci grana sunt admiscenda. Vehiculi loco inservire potest serum lactis & lac purum aqua dilutum, vel emulsio amygdalina, vel etiam decoctum avenaceum cum uno alterove olei amygdalarum dulcium cochleari permixtum.

§. III.

Quænam externa.

Externa quoque anodyna & paregorica præcordiali regioni tepide apposita insigne ferunt levamen, quo fine commendanda est vesica floribus sambuci, chamomill. vulg. millefolii, salviæ &c. ex lacte coctis repleta, vel si hæc molesta videatur, epithema ex theriaca, oleo nucis moschatæ expresso, spermate ceti æquali pondere mixtis, & pauxillo croci ac camphoræ compositum scrobiculo cordis applicari potest utilissime, idque eo magis, ubi cardialgia, seu gravis ventriculi spasmus cum nimia vomitione iungitur. Nec spernendæ efficaciæ sunt enemata ex speciebus paregoricis cum lacte coctis & sufficienti pinguedinis vel olei chamomillæ co-

cti quantitate confecta, utpote quæ, ceu balneum internum, partes ſpasmo dolorifico correptas fovent leniuntque inſigniter.

§. IV.

Eadem quoque methodo iisdemque uti remediis expedit, ubi pertinax icterica cum funeſtis ſpasmis ex calculis ductui cyſtico aut cholidocho firmiter impactis enaſcitur. Atque tum non minorem præſtant effectum, quam quidem exſerere ſolent, ſi calculus renum uretheribus inhærens graviſſima in circumiacentibus nervoſis partibus parit ſymptomata, quibus propter ſpaſmum relaxatum ſublatis, natura ſæpe ſuis ſolius viribus utens eiusmodi obſtaculum ex iſtis anguſtiis deturbat feliciſſime. *Eadem proſunt ad ſpasmos ex calculo ſedandos.*

§. V.

Et hæc ſunt potiſſima, quæ ictero, ex ſpasmodica ductuum biliariorum ſtrictura ſuborto, faciliusque tranſeunti ſatisfaciunt remedia, videamus nunc, quænam in contumaciori ſæpiusque recidivante malo, quod vaſorum hepatis obſtructioni debetur, ineunda ſit medendi via. Vix aliæ autem ſunt indicationes, quam ut 1) ductuum biliariorum obſtructiones a bilioſa, viſcida & terreſtri cretacea amurca invicem concreta provenientes diſſolvantur, atque hac ratione liberior bilis ad duodenum curſus, ad rite peragendum chylificationis negotium, reſtituatur. 2) ut vaſa bilis ſecretoria a ſanguine tenaci, viſcido infarcta convenientibus remediis reſerentur, ut ſuccum bilioſum ad ductus biliarios libere transmittant. Denique 3) ut valde retardatus ac impeditus ſanguinis circuitus, qui obſtructionum concretionumque conſtituit fundamentum, per totam vaſculoſam hepatis ſubſtantiam naturalis reddatur æquabilis. *Indicationes curatoriæ in ictero ab obſtructione orto.*

§. VI.

Hiſce indicationibus explendis, mea quidem ſententia commode inſervient, quæ recenſebimus remediorum genera. Et ex *His ſatisfaciunt decoctæ & apozemata.*

ex his longe eminent decocta, seu apozemata, quæ ex speciebus specifica quadam humores viscidos resolvendi & occlusas hepatis vias aperiendi facultate gaudentibus adparantur, cuius generis sunt radices quinque aperientes, si ex aqua coctæ, vel etiam in syrupum, qui in pharmacopæis prostat, redactæ assumuntur. Spectant huc quoque herbæ lactiferæ, ut lactuca, scorzonera, taraxicum, tragopogon, sonchus, endivium, hieracium &c. quæ si cum aqua decoquntur, aut si succus recens cum sero lactis vel asinino lacte offertur, eximiam præstant opem. Idem tenendum esse arbitror de succo graminis recentis. Hinc celeberrimi Batavia Medici SYLVIVS & BOERHAAVE de vaccis & bovibus referunt, quod eorum hepar hiberno tempore, quum fœno & stramine vescerentur, calculis esset refertum, qui æstate, quum recenti gramine pro pabulo uterentur, amplius non apparerent, dubio procul quod succis harum herbarum solutis hepar a viscidis & coagulatis humoribus optime repurgatur. Nos itaque ictericis decoctum radicis graminis, eryngii, cichorei, fœniculi &c. pro potu ordinario insigni cum fructu commendavimus sæpissime.

§. VII.

Aquæ minerales. Tum vero nullum est, quod in omnibus hepatis morbis, adeoque etiam in icteritia curanda, præsentiorem, certiorem ac efficatiorem virtutem præstet remedium, quam aquæ minerales tam frigidæ quam calidæ, sub convenienti regimine potatæ, utpote quæ tum ob aquarum subtilium principio elastico spirituoso imbutarum copiam, tum ob sal medium, quo turgent, minerale, in lentis humoribus dissolvendis, in oppilatione vasorum referanda & omnis generis excretionibus promovendis magnam habent potentiam. Et profecto si dicere velimus quod res est, raro admodum vel prorsus non icterus recidivans & chronicus sine convenienti fontium salutarium usu, quales præcipue sunt acidulæ Egranæ, Spadanæ, Schwalbacenses & thermæ Carolinæ, ex voto poterit sanari.

§. VIII.

Salia media Nec insuper habenda sunt salia neutra sive medii generis, quæ

quæ ob insignem aperitivam, detersivam & tam per diuresin quam per alvum leniter evacuantem virtutem inter medicamenta adversus icterum proficua specialem merentur commendationem, ex quorum censu sunt, terra foliata tartari, tartarus tartarisatus, sal polychrestum, arcanum duplicatum, nitrum purificatum & antimoniatum, solutio ocul. cancr. cum succo citri, tartarus vitriolatus & borrax &c. Huc pertinent etiam salia ex aquis mineralibus, Egranis, Carolinis, Sedlicensibus & Epsonensibus elicita, quorum vis mirum intenditur, si cum sufficienti quantitate aquæ, seri lactis, vel decocti longiori paullo tempore adhibentur. Nec præterire licet rhabarbarum, quod in hepatis affectibus ad humores dissolvendos & corrigendos specificæ & spectatissimæ est virtutis, sive in substantia cum dictis salibus remixtum, sive cum herbis supra laudatis in vino infusum, sive in tincturam & essentiam cum terra foliatæ tartari redactum propinetur. *& rhabarbarina.*

§. IX.

Vltima denique medentis debet esse intentio, ut tonus vasorum hepatis debilitatus atque deiectus, qui obstructionum & concretionum caussa existit, remediis blande roborantibus & tonicis restituatur. Quod quidem martialia, eaque præsertim liquida, ut tinctura martis pomata, cydoniata, Ludoviciana, aperitiva Zwolfferi, nec non peruvianus & cascarillæ cortex, in pulvere vel in decocto oblatus, optime præstant. Quo scopo etiam acidulæ pyrmontanæ, quæ materiali elemento præ ceteris imbutæ sunt, laudem merentur eximiam. *Vltima indicatio postulat roborantia.*

CAVTELÆ ET OBSERVATIONES PRACTICÆ.

§. X.

Emetica in ictero sæpe sunt indicatissima & præsentissimam ferunt opem, sæpe vero deprehenduntur summe perniciosa, quando videlicet ex ira vehementiori, vel ex spasmo *Cautelæ circa emetica.*

ven-

ventriculi & cardialgia, vel a colica spasmodica ortum morbus duxerit, vel etiam si ductui cystico inhaerescens calculus graviores circa praecordia efficit anxietates. Quodsi vero iisdem utendi indicatio est, leniora qualia ex radice Ipecacuannae cum uno grano tartari emetici conficiuntur, in usum vocare praestat, quae dein ubi amurca biliosa, in duodeno subsistens & ductus cholodochi orificium claudens bilis transitum impedit, vel ubi materia tenax biliosa, non adeo concreta, sed mobilis ductus obsidet hepaticos, hanc ipsam evacuando, opitulantur utilissime. Ea enim emeticorum vis est atque indoles, ut in ductus biliferos, qui ex tunicis valde nervosis conflatae sunt, operationem suam diffundant &, eorum systolen augendo, humores vitiosos egregie exturbent.

§. II.

Circa purgantia.

Validiora purgantia ideo quod spasmos adaugent, motus sanguinis exagitant & vires enervant, nunquam non in nostro malo observantur noxia, hinc suo iam tempore HIPPOCRATES *lib. de ratione victus in acutis*, ictericos inter eos retulit, quos non purgare oportet, *nam periculo*, inquit, *expones & nihil iuvabis*. Et *libr. de affect. Sect. V.* ubi curationem morbi regii tradit, purgantium mentionem iniicit in hunc modum: *corpus balneis calidis extrinsecus emolliendum, alvus vero & vesica madefacienda. Morbus autem fit cum bilis commota sub cutim vertitur. Quae si noverit vir idiota, non similiter in incurabiles morbos inciderit. Solent enim morbi ex parvis occasionibus magni ac diuturni fieri. Et quae quidem ad cibos aut potiones spectant vel sorbitiones, vel medicamenta, quae doloris gratia exhibentur, ea omnia sine periculo admoventur, si iuxta praescriptum adhibueris. Quae vero pharmaca purgant bilem aut pituitam, in his periculum constituitur & culpae medentibus imputantur.* Ex quo praeclaro loco clare apparere arbitror, *Hippocratem* abusum medicamentorum, quae bilem infra cutem ferunt, ut sunt purgantia, penitus in ictero dam-

damnasse & medicos, qui imprudenter iisdem utuntur, idiotas & mortis caussam recte omnino habuisse. Neque minus graphicis verbis summam, quae ex purgantibus cholagogis in corpus nostrum redundat, noxam describit CÆLIVS AVRELIANVS *lib. III. cap. V.* *Vitandam probamus*, ait, *frequentem & variam medicaminum potationem, quae fel deducere promittuntur, sive ventriflua, etenim sitis extenditur & cibi fastidium duplicatur & corporis fortitudo imminuitur, & cibi accepti corrumpuntur, & omnis corporis materia adulterio medicaminum deterior fit, quod facere videmus eos, qui saepissime ac iugiter absynthium, aloen & colocynthidem dari probaverunt.*

§. III.

Sudorifera, praesertim nimis calida & volatilia, quae expansivo sulphure suo intestinum humorum motum exagitant, penitus a cura sunt excludenda, utpote biliosi humores, qui viscidae sunt consistentiae, per angustos subcutaneos meatus non transmittuntur, sed rectius omnino per hepatis colatorium & renale cribrum volunt epurgari. Neque minus caute procedendum est cum balneis nimis calidis, in ipso morbi statu ac paroxysmo adhibendis. Neque obscura est huius rei ratio. Etenim, quum obstructi sint pori cutanei, icterici non facile sudant, sed nimius calor, sanguinem exagitando & humores acriores reddendo, vasculorum sanguiferorum in aliis locis concitat rupturam. Contra vero tepida & temperatiora, quae ex aqua fluviatili cum furfure triticeo & lacte fiunt balnea, si spasmorum circa primam regionem urget vehementia, securius possunt admitti. Possunt quoque sine omni noxa, si morbus in declinatione cutisque emunctorium patulum est, ad flavum colorem penitus detergendum, paullo calidiora cum herbis emollientibus & detersivis parata adhiberi utilissime.

Circa sudorifera & balnea.

§. IV.

Medicamentis amaricantibus, quae ex radice gentianae, trifo-

Circa medicamenta amara.

trifolii fibrini, centaurio minor. abſynth. carduo bened. &c. præparari ſolent, magnæ in ictero ſanando ab auctoribus hinc inde tribuuntur laudes. Verum hæc ipſa plus ſæpe detrimenti, quam emolumenti afferre, multiplici edoctus experientia teſtor. Equidem videtur eorum uſus ob hanc rationem utilis, quod defectum bilis ſupplendo, ciborum digeſtionem & excretionem facilitent. Nihilo tamen minus, quum una cum chylo ad ſanguinem tranſeunt, ſulphureas biliosas impuritates coacervando, malum pertinacius reddunt. Si quid vero ab iisdem in primis viis ſperandum eſt utilitatis, tum maxime id fieri deprehendimus, quando impuras ſordes per alvum, quæ valde obſtipata eſt, expurgant. Namque nec bilis, nec alia amara temperaturæ humorum vitalium ſunt amica, ſed ſimul cum ſtercoribus debent excerni, & ob hanc rationem rhabarbarum magni eſt faciendum, imo & amara ſupra commemorata in infuſis cum vino poſſunt concedi, ſi cum purgantibus lenioribus, ut rhabarbaro, foliis ſennæ, agarico & ſalibus tartareis adſocientur.

§. V.

Circa mercurialia.

Quoniam in utroque ictero ſumma humorum peccat impuritas ſeu cacochymia, ex mercurio parati medicamina, quæ alias a nonnullis commendantur medicis, ſunt infenſiſſima. Vnde a mercurio dulci in minori etiam doſi ſub pilularum forma exhibito gingivarum intumeſcentiam cum ſummo oris fœtore, nec non cardialgicas anxietates cum appetitus viriumque proſtratione originem ſumſiſſe novi. Mercurius enim non modo cum acidis, verum etiam, & multo magis cum alcalinis ſalibus mixtus valde corroſivam & venenatam induit naturam.

§. VI.

Circa Venæſectionem.

Venæſectiones præſervandi potius, quam curandi fine habent locum. Nimia enim ſanguinis redundantia circularem fluidorum motum, qui in hepate ſemper tardior eſt, magis imminuendo, ad morbos hepatis ingignendos multum omnino contri-

contribuit. Neque tamen morbo iam præsente & plethora urgente, ad graviora symptomata avertenda, penitus dissuadenda est sanguinis ventilatio, ut ipsa potius magnum polliceatur fructum, si a suppresso mensium vel hæmorrhoidum fluxu malum subortum aut sustentatum fuerit. Quod itidem valet, si quando post quinquagesimum annum, quo menses solenniter cessare solent, fœminæ hoc morbo corripiuntur.

§. VII.

Circa topica notare convenit, quod hæc ipsa hepatis regioni applicata insignem sanguinis & humorum per ductus hepaticos curcuitum adiuvandi vim habeant, adeoque ad auspicaciorem nostri affectus curationem permultum conferant. Ego hoc fine sæpius optato cum fructu usus sum cataplasmatibus, vel sacculis herba absynthii, marrubii, menthæ, & floribus chamomill. rom. & vulg. repletis & vix vino Rhenano coctis, vel etiam emplastro saponato Barbette bene camphorato, aut diachylo simplici cum croco remixto. *Circa externa.*

§. VIII.

Sed in affectu nostro persanando alimentorum quoque summa habenda est ratio, probeque dispiciendum, an ægri natura iisdem ferendis par sit, utpote non omnibus omnia conveniunt. Quod quidem potissimum observamus circa potum. Alii enim serum lactis, alii solam aquam fontanam, vel cum cremore tartari & saccharo, vel etiam vino Rhenano & succo citri mixtam, alii cerevisiam pro potu cum fructu sumunt, cum contra alii hæc omnia respuant. De vino autem in genere tenendum suadeo, quod modice debeat dari, siquidem omne spirituosum plus nocet quam prodest. Inter cibos quam maxime sunt removendæ carnes infumatæ, pisces, placentæ & cum butyro frixa, nec non omnia leguminosa, exceptis fructibus aquosis, ut sunt cerasa, ribes, cucumeres, pruna cocta, &c. qui utplurimum innocentis sunt usus. *Circa alimenta.*

§. IX.

Diæta ad præservationem utilis. Ad præservationem mali & avertendam recidivam aeris mutationes, peregrinationes, ac sufficiens corporis exercitatio omne ferunt punctum, quibus largior congrui potus usus animique tranquillitas utilissime potest subiungi. Hinc nota mihi sunt exempla eorum, qui his omnibus prudenter adhibitis icteritiam pertinacem fugarunt felicissime; sicut contra diuturna experientia satis habeo comprobatum, vitæ sedentariæ & potibus spirituosis addictos, ut & eos, qui post motum fortiorem frigidum ingurgitarunt potum, & diuturno mœrore fatigati sunt, non modo affectioni nostræ valde esse obnoxios, verum etiam difficile admodum ab ea penitus liberari. Denique non incongruum videtur, quam CELSVS *lib.* III. *cap.* XXIV. in usum commendavit vivendi rationem subnectere: *Per omne tempus*, inquit, *utendum est exercitatione, frictione, balneo, lecto etiam & conclavi cultiore, clauso loco, ut & ludis, lascivia, aliis, per quæ mens exhilaretur. Ob quæ regius morbus dictus videtur. Malagma quoque quod digerat, super præcordia datum prodest.*

ENARRATIONES MORBORVM.

OBSERVATIO I.

Icterus a colica biliosa spasmodica. FOEmina triginta annorum, macilentæ & sanguineo cholericæ constitutionis, in iram valde proclivis, ob vitam sedentariam & varios in diæta commissos errores, per trimestre spatium uteri purgationem non experta, corripiebatur haud ita pridem dolore in hypogastrica regione tam acuto, ut corpus erigere vix valeret. Sequebatur dein diarrhœa biliosa, quam sedatam mox excipiebat cardialgia, cum facie pallore & crebrioribus stipata lipothymiis. Aliquot dies post universum corpus flavescente contaminabatur colore, urinæ secedebant crassæ & croceæ, feces albescentes, & circa scorbiculum cordis continuo urgebat dolor pungitivus atque pressorius. Sub tali rerum statu meum ægra requirebat consilium. Ego igitur omnem curationis scopum eo dirigendum ratus, ut spasticæ stri-

ſtricturæ relaxentur, ſequentem inii medendi methodum. Primo ordinavi mixturam antiſpasmodicam, ex liquoris noſtri anodyni, eſſentiæ croci, caſtorei, corticum aurantior. æquali portione & aliquot olei macis guttulis compoſitam, de qua tertia quavis hora XXX. guttas cum pulvere præcipitante nitroſo ex aqua liliorum convall. adſumere iuſſi. Exterius imponendum ſuaſi ſacculum, qui flores chamomillæ roman. crocum & flores macis continebat, ex lacte coctum. Dein circa tertium diem, ad expurgandam ab impuris ſordibus primam regionem, propinavi pulverem ex rhabarbari ſelecti ſcrupulis duobus, cremoris tartari ſcrupulo uno & nitri purif. granis ſex confectum, pro potu vero ordinario duas partes aquæ cum una lactis parte remixtas commendavi. Quibus per aliquod tempus rite uſurpatis dolores quidem & ſpaſmi penitus quieſcebant, attamen quum menſium negotium in ordinem redire renuebat, ſuaſor fui, ut elixirium noſtrum viſcerale & circa inſtans menſtruum tempus pilulæ noſtræ balſamicæ in frequentiorem ducantur uſum.

EPICRISIS.

Icterium frequens colicæ bilioſæ ſpasmodicæ eſſe ſymptoma, pluribus mihi exemplis cognitum eſt, cuius cauſſam non æque facile in bilis acrimoniam in inteſtinorum volumine hærentem, quam potius in ſanginem bilioſum in inteſtinorum tenuium nervoſis admodum tunicis ſtagnantem puto reiiciendam. Spasmus inde concitatus tantæ ſæpe potentiæ eſt, ut nonſolum nerveas ſtomachi membranas, ſed & totum ductuum bilioſorum ſyſtema in conſenſum rapiendo vehementi ſtrictura afficiat. Qui eiusmodi colicæ ſuccedere ſolet alvi fluxus, boni utplurimum ominis eſt, neque ideo facile ſiſtendus, alioquin motus ſpaſtici ſurſum vergentes malum longe reddunt deterius. Multo magis in tali colica cum ictero iuncta accommodatum purgans inſignis eſt uſus. Ita ROLFINCKIVS *in diſſert. de tartaro* contra Mercatum, qui in hoc

casu purgandum esse negat, præcipue commendat ialappam, cuius innocentem usum vel suo ipsius exemplo satis comprobat, dum colica & hinc ictero sæpe correptus pulverem eiusmodi purgantem non sine fructu adhibuisse testatur. Ceterum ex præfata morbi historia intelligere licet, fœminas cholericas, remanente mensium fluxu, corporisque refrigeratione & vita sedentaria accedente, semper fere graviores incurrere dolores & spasmos, ad quorum recidivam præscindendam præcipua medici debet esse intentio, ut muliebres per uterum purgationes pristinæ restituat integritati.

OBSERVATIO II.

Icterus ex obstructione hepatis.

Vir quinquaginta annorum, consiliarius intimus Hannoveranus, temperamento præditus sanguineo animoque mobiliori, lautæ & vinosæ diætæ adsuetus, nunquam venæsectionem passus, incidit post usum aquarum Schwalbacensium, quas neglecta accuratiori diæta biberat, in gravem diarrhœam cum tetro oris fœtore & truculentis intestinorum doloribus stipatam. Pessimis hisce symptomatibus sedatis in scenam prodibant dolores cardialgici, qui per totum dorsi tractum usque ad scapulam protensi per periodos multam figebant crucem, appetitu tamen somnoque integris permanentibus. Accedebant dein ictericæ passionis indicia, quæ flavo cutis colore, urina crassa & obscure bruna, linteamina croceo colore tingente, nec non fæcibus albis, abunde se manifestabant. Tentarunt equidem medici ad tollenda hæc mala plurima remediorum genera, sed irrito plane effectu, nihil enim profecerunt decocta aperientia, nihil purgantia, nihil martialia & amaricantia, tantopere alias commendata. Tandem ego consultus suasi usum acidularum Pyrmontensium, quæ ad mensuram & ultra quotidie potæ, interposito stomachicorum amaricantium & pilularum polychrestarum usu, & caussam & morbum symptomatibus sustulerunt felicissime. Hoc tamen notabile videtur circa hunc ægrum, quod sub

ſub potu harum aquarum ſalubrium urina, quæ alias tenuis & limpida mingi ſolet, croceo imbuta colore ſeceſſerit, neque prius evanuerit, quam affectu & flaveſcente cutis colore penitus ſublatis.

EPICRISIS.

Facile, credo, medicinæ peritus perſpiciet, huncce affectum firmam habuiſſe ſedem in hepatis eiusque ductuum obſtructione & ſic ex liberiori bilis per hoſce ductus ad duodenum tranſitu intercepto fuiſſe prognatum. Dolor acutus cum magna anxietate cardialgica, nec non gravativa lateris preſſio vix aliunde ſuam duxerunt originem, quam a bile, quæ ex ſtagnatione in ductibus & veſicula fellea acrior reddita per tenues, præſertim veſiculæ tunicas tranſſudavit ipſasque ventriculi & inteſtinorum membranas valde ſenſibiles arrodendo ad ſpaſticas concitavit ſtricturas. Tranſſudare autem bilem ex cyſtide fellea poſſe, teſtatur anatome, qua non ſemel ſed aliquoties bilem inſtar guttularum dextræ ventriculi parti, vel colo inhærentem, hasque partes penetranti flavo colore tinctas annotaſſe memini.

2) cauſſa quoque huius affectus quærenda erit in nimia ductuum biliariorum, maxime cholidochi, a bile copioſius inibi ſtagnante deſtenſione; etenim quum nervoſis hiſce partibus propter ramum intercoſtalem & vagum magna cum orificiis ventriculi, cum diaphragmate & ipſo œſophago intercedit conſpiratio, non mirum eſt, ſi altera harum partium præter naturam affecta & omnes conſentientes reliquæ ſimili malo affligantur. Oris fœtor acceſſiſſe videtur, quod forte ob bilis balſamicæ defectum putrilago reliquiis chymi fuit inducta. Sæpe etiam impurior & excrementitia in narium & faucium periſtromate hærens lympha tetrum eiusmodi odorem exhalat, uti quidem videmus in cachexia & ſcorbuto affectis.

3) docet hic caſus quam optime, non dari potentius, nec efficacius ad inveteratas obſtructiones, in quibuscunque par-

tibus debellandas præsidium, ipso aquarum salubrium usu, quæ & copia aquæ, & activo minerali principio instructæ occlusos tubulos aperiunt, atque hinc omnibus aliis pervulgatis & in pharmaceutica re natis remediis præferendæ sunt longissime. Sed necesse est, ut conveniens accedat vitæ regimen, quo neglecto, contrarius sæpe effectus sequitur, quod exemplo fontium Schwalbacensium satis evictum arbitror.

OBSERVATIO III.

Icterus in gravida a plethora.

Generosissima Consiliarii aulici uxor, iuvencula, formosæ admodum faciei teneræque & sanguineæ complexionis, utero primum gravis, incidit octavo gestationis mense icterum, qui excluso dein fœtu per totum puerperii tempus duravit. Non multo post denuo concepit utero, & licet venam bis secandam præbuerit, aliquot tamen ante partum diebus eandem labem incurrit, qua nihil obstante iterum secundo partu incolumem peperit filium. At vero, quum nunc pertinacius quam quidem antea hoc malum inhæreret, maritus a me petiit, ut ipsi succurrerem consilio, ne rursus gravida tam molesto affectu tentaretur. Ego tum in vitæ victusque rationem inquirens deprehendi, generosissimam hanc fœminam vitæ sine labore decidi, diætæ vinosæ & somno nimis indulgere, eiusque loci cerevisiam bibere valde nutrientem, ac plerumque alvum habere obstructam. Vnde caussam mali in nimia sanguinis redundantia repositam arbitratus suasor fui, ut loco potus ordinarii aquam potaret vino dilutam, atque uterum gestans tam circa tertium vel quartum mensem, quam circa septimum & nonum sanguinem e vena secta detrahendum curet, alvum vero, si impigra & obstructa esset, passulis rhabarberinis reseraret. Quibus probe observatis peperit adhuc diversis temporibus tres liberos ab icteri accessione libera.

EPICRISIS.

Ictericam hanc passionem a sola plethora, quæ sub tali vivendi

vendi genere in gravidis valde increſcit, productam fuiſſe, nihil eſt dubii. Nullum enim viſcus a nimia ſanguinis copia plus labis contrahit, præter hepar, in quo, uti ſecundum naturam paullo difficilior & lentior eſt ſanguinis circulatio, ita hæc ſub plethorico ſtatu magis impeditur, & quum tali ratione ſanguis a ſordibus bilioſis minus rite depuretur, ſed propter coagulatam bilem reliqua ad ſanguinis maſſam deferatur, icterus generatur facillime. Interim diſcimus, venæ-ſectionem præſentiſſimum & optimum adverſus icterum a plethora eſſe remedium, quam in noſtro caſu eo magis utilem proſpexi, quod meminerim, ægrotantis matrem, inſigniter plethoricam, ante decennium graviditatis tempore quartana correptam iterata venæſectione, fruſtra datis aliis medicamentis, feliciter fuiſſe ſanatam.

OBSERVATIO IV.

Icterus a metaſtaſi ſeri impuri ad hepar prognatus.

Fœmina ſexaginta annorum, habitus corporis phlegmatici, per integrum fere annum rheumaticos dolores in humero dextro experta fuit, qui, quum duobus abhinc menſibus, relicta priori ſede, dextrum ſub coſtis ſpuriis occupabant hypochondrium, ſequebatur in his locis vehemens preſſorius & conſtrictivus dolor, per ſex hebdomades tanta vehementia infeſtans, ut ægre inde nec ſternutare, nec bene reſpirare potuerit. Vrina ſimul ſecedebat craſſa, turbida & ſaturato bruno colore tincta, facies apparebat livida & ſubuiridis. Non multo poſt vehemens ille dolor ſimul & ſemel exſpirabat, e contrario autem ægra interne in affecto latere percipiebat ſenſum exploſionis, a quo os ingenti ſuffundebatur amarore, ut fauces bile infectas omnesque, quos adſumebat cibos amaro ſapore exiſtimaret imbutas. Sumto itaque ex conſilio medici emetico, tribus vomitionibus bilem reiiciebat copioſiſſimam, & non multo poſt feces, quæ prius albidæ erant, colore flavo rurſus per alvum ſecedebant. Interim ſemper adhuc conqueritur ægra de oris amaritie & ſiccitate, de appeti-

tus prostratione & quod urina, quæ colorem brunum iam amisit, mingatur adhuc turbida. Nullum præter vinum assumit liquorem, quod ipsi solum vacare videtur amaro sapore, totum autem corpus marcore indies magis magisque conficitur, pulsus fertur debilis & frequens, & faciei color pallidus permanet atque flavus.

EPICRISIS CVM CONSILIO.

Recte omnino hic affectus, qui nunc in marasmum lentamque febrem inclinat, originem sumsisse statuitur ab humoribus, ex humero dextro per metastasin ad dextrum hypochondrii latus ipsumque hepatis viscus delatis. Neque dubitandum, quin humores viscidi, crassi ad has partes delapsi obstructiones ductuum hepaticorum effecerint, quibus forte apertis non modo sonus quidam, wie ein Knall im Leibe, obortus, verum etiam, ob copiosam bilis in ventriculum & duodenum effusionem, vomitiones cum continua oris amaritie concitatæ fuerunt. Ipsa enim bilis tam firmiter palati, œsophagi & linguæ adhæret tunicis, ut facta commotione, particulæ eius acriores nervorum papillulis insinuatæ amarum eiusmodi saporem facile inducant. Quum vero acidi liquores, ut vinum, egregia sulphureas, biliosas & acres partes infringendi vi polleant, non mirum est, si nostra ægrota maxime iisdem delectetur. In curatione eo potissimum respiciendum existimavimus, ut nimia bilis acrimonia temperetur alvique beneficium conservetur. Quo fine commendavimus primo temperatius decoctum, quod cum vini & spiritus nitri dulcis portione remixtum pro potu ordinario adhiberi debuit. Dein præscripsimus pulverem, qui rhabarbarum, lapides cancrorum & nitrum continebat. Hæc tria enim ad bilis acrimoniam, in sinu ventriculi & duodeni hærentem temperandam leniterque & sine molestia evacuandam præsentissimæ sunt efficaciæ. Discimus præterea ex hac morbi historia, quod etiam per metastasin humor in corporis aliqua parte stagnans ad alia loca, maxime-

ximeque viſcera dimoveri ipſisque inſignem poſſit noxam affricare. Hinc non ignota nobis ſunt exempla, ubi tumor œdematoſus medicamento quodam repellente acido, vel etiam per terrorem aut paroxyſmum febrilem ad interiora repulſus ventriculi hepatisque regionem occupavit ibique dolores, vomitus, anorexiam, flatulentiam, ardorem & demum veram excitavit icteritiam, quæ tamen omnia diſparuere ſymptomata, ſi tumor priſtinum locum occupavit.

OBSERVATIO IV.

Icterus gravior cum ſalivæ flavæ exſpuitione.

Vir litteratus, conſiliarii munere fungens, annorum triginta ſeptem, corporis macilentioris, loco vini in prandio ſpiritum vini tenuemque cereviſiam bibens, poſt prægreſſum diuturnum mœrorem, accedente ſimul vita ſedentaria, in lentam incidebat febrem, cum plenaria adpetitus proſtratione & icteritio corporis colore ſtipatam. Nihil varia hinc inde data proficiebant remedia, ut potius malum inde pertinacius fieri videretur; donec tandem lenius vomitorium, ex tartari emetici grano uno & pulveris Ipecacuannæ granis XV. compoſitum & bis aſſumtum integram reddebat valetudinem. Aliquot annos poſt icterica hac paſſione longe affligebatur gravius; ſiquidem nunc ſalivam exſpuebat flaveſcentem & de ſapore omnium, quæ aſſumebat, amaricante valde conquerebatur. Alvus raro, niſi clyſteribus vel ſuppoſitoriis admonita, reddebat excrementa, quæ inſtar argillæ erant compacta, & urina quoque mingebatur bruna, ſedimentum deponens craſſum atque copioſum. Circa curationem huius mali maxime erat notabile, quod omnia, expertæ alias virtutis remedia, qualia ſunt rhabarbarina, pilulæ polychreſtæ balſamicæ, antiſpasmodica & ſedativa, eſſentiæ & extracta amaricantia, nec non infuſa aperitiva, magnam præcordiorum anxietatem, nauſeam & vomendi conatum, imo nonnunquam ipſum vomitum concitarent. Vnicum quod ferre poterat medicamentum, erat ſal aperitivum, ex ſale Carolinarum, nitro purif. ſolutione ocul. cancr.

& tartaro vitriolato conflatum, quod cum ſufficiente potu, quem aqua pura fontana cum quarta parte vini & pauxillo ſucci citri remixta præbebat, parca ſed crebriori doſi aſſumebat. Inſuper quoque externe cataplaſma ex herba abſynthii, ſcordii, floribus chamomillæ, & ſemine cymini in vino coctis regioni hepatis applicare, idque refrigeratum crebrius iterare iuſſi. Et ſic binis menſibus elapſis, ſponte ſoluta alvo ingens excrementorum ſiccorum, cretacei coloris, per quatuor dies ſecedebat cumulus, unde ſenſim paullatimque feces albæ reddebantur flavæ, color cutis naturalis cum appetitu redibat & æger, quæ Dei gratia erat, priſtinam recuperabat ſanitatem.

EPICRISIS.

Docet inprimis hic caſus, quantum ægrotantium naturæ quoad uſum & operationem medicamentorum differre inter ſe ſoleant, ita prorſus, ut quæ aliis inſigniter conferunt, aliis mirum ſæpe noceant. Quod quidem in morbis chronicis, ubi ventriculus eſt ſenſibilis magnaque vitioſorum humorum colluvie ſcatet, frequentius experiri mihi licuit. Cura in hoc ægrotante, quæ ſalibus & ſufficienti congrui potus uſu fuit peracta, omnino optimum tulit levamen, quod vicariam quaſi opem aquarum mineralium præſtitit. Externa vero cataplaſmata & fotus in pertinacibus eiusmodi morbis ſanandis nunquam non obſervavi proficua & ſæpe cum præſentanea mali remiſſione uſurpata; ſiquidem non modo urina inde dilutior facta, ſed & fæces alvinæ in flavas mutatæ plenariam convaleſcentiæ ſpem pollicebantur, quum contra iisdem ſepoſitis morbus mox priſtinam induebat indolem. Scybala demum dura & cretaceæ conſiſtentiæ fuiſſe deiecta, meo quidem iudicio ab acido lymphæ gaſtricæ & ſucci pancreatici, ſub bilis defectu valde exſuperante, quo adſumta ex parte fuerunt coagulata, recte venit deducendum.

OBSERVATIO V.

Icterus paro.

Fœmina quadraginta annos nata, ſucci ſanguinisque plena gravi

gravi per aliquot tempus mœrore, ob filii unici obitum, affecta in enormem incidit uteri hæmorrhagiam, qua sedata corripiebatur paroysmo febrili, cum frigore artuumque rigore & vehementi vomitione stipato. Iungebatur simul altero die icterus, unde mox color cutis commutabatur in flavum, urinæ secedebant turbidæ & opacæ, stercora alba. Remittebat equidem per intervalla hoc malum; quoties tamen vel ob prægressam animi commotionem, vel ob intempestivum acidorum & lacticiniorum usum novi accedebant insultus febriles, protinus icterus cum omnibus revertebatur symptomatibus, donec tandem post multas iterationes sponte terminatus per anni spatium silebat. Tum vero inopinato eadem ludebatur fabula; siquidem præcedente febre cum vomitu & pungitivo in regione dorsali dolore auriginosus color in conspectum denuo prodibat, qui intra biduum quidem evanescebat, sed, quod notabile erat, singulis hebdomatibus circa diem solis, statum veluti tempus servando, recedens per integrum fere annum inhærebat pertinacissime. Hinc ego consultus thermas Carolinas, subiuncto subinde & interposito elixirii balsamici & pilularum balsamicarum usu, sub convenienti regimine bis in anno potandas suasi, tam exoptato cum successu, ut ægra inde feliciter restituta nunc a tetro malo libera degat.

xysmum febrilem excipiens.

EPICRISIS.

Illud maxime omnium in præfato casu debet animadverti, quod statis temporibus per annuum prope spatium, febrili horrore præcedente, icterus productus & paucorum intervallo dierum terminatus fuerit. Cuius quidem peculiaris effectus non adeo facilis videtur ratio. Nos tamen in genere genesin huius mali ita concipiendam arbitramur. Primo quidem omnium spastica ductuum biliariorum strictura, quæ naturale bilis ad duodenum iter impedit, vel prorsus sufflaminat, recte debet accusari; quæ si diutius durat sæpiusque recurrit, effici omnino solet, ut viscidiores atque terrestres bilis partes ob

moram invicem coëuntes primum in molliores, dein in duriores vasa bilifera obsidentes abeant concretiones, quas transfluens in hepate rursus secreta bilis continua partium viscosarum adpositione temporis successu adauget. Et quum hac ratione ipsa quoque bilis acrior evadit, non mirum est, si a sufficienti eiusdem in duodeno stato tempore collecta copia nova spasmis suggeritur materia, qui tanto facilius celeriusque, inverso canalium biliosorum motu, bilem in vasa lymphatica effundunt, quanto maior a subsistente intus tenaci materia vasorum adest angustatio. Ex qua proposita theoria liquido patere arbitror, ad talem spasmodicum crebriusque recurrentem icterum curandum nonnisi præsentissimæ efficaciæ remedia, quæ altius penetrando, humores crassos resolvunt, vasorum minimorum obstructiones abstergendo expediunt atque totum sanguinis per hepar circuitum restituunt, in usum esse vocanda. Ex omnibus vero vix ullum datur certius, & præstantius, quam thermæ Carolinæ, quæ sub convenienti diæta & interposito utilium medicamentorum usu potatæ ob sal, quod vehunt, abstersivum ad infarctus referandos impurasque sordes per alvum & urinam eliminandas longe sunt aptissimæ. Vnde simul in propatulo esse iudico, cur, memorante CELSO *lib. III. cap. XXX.* ASCLEPIADES aquam salsam purgationis caussa in ictero curando per biduum bibere iusserit, atque vinum græcum salsum ad ventris solutionem conservandam commendaverit.

OBSERVATIO VI.

Icterus flavus in nigrum transmutatus lethalis.

Vir quidam quadragenarius, ob inordinatum vitæ genus multosque in Baccho & Venere excessus, iam longo abhinc tempore doloribus arthriticis & cardialgicis odnoxius incidit ab iracunda animi commotione in icterum, pessimis stipatum symptomatibus. Infestabant quippe per intervalla atrocissima circa dextrum ventriculi orificium atque pilorum tormina; iungebatur sudor frigidus, inappetentia, summaque inquietudo,

do, fine celeriori tamen arteriarum pulſatione. Hinc in conſilium accerſebantur plures iique ſatis periti medici; neque vero prohibere poterant, quo minus hæc mala per ſatis longum tempus crebris reciderent acceſſionibus. Tandem aurigo ſenſim paullatimque declinabat in icterum nigrum. Ordinabat itaque medicus balneum per aliquot dies continuandum, quod vero quum fortaſſe adhiberetur calidius, tanta ſubinde morbus capiebat incrementa, ut æger longe truculentiora ventris tormina cum ſpasmo veſicæ, per noctem potiſſimum infeſtante, magnaque iſchuria & continuo deſidendi ſtimulo experiri deberet. Sequebatur hinc indies maior corporis extenuatio & ingens virium languor, qui demum cum extremorum refrigeratione ingraveſcens ægrum diuturniori vitæ uſura omnino privabat. Corpus ita exanimatum tradebatur mihi ſectioni, qua inſtituta nullam nec in partibus externis, neque internis reperiebam pinguedinem & admodum parcam ſanguinis in venis copiam. Inteſtina flatibus erant diſtenta bruniique coloris, veſica urinaria naturali longe conſpiciebatur craſſior & punctis nigricantibus referta. Hepar exploratum ad tactum inveniebatur durum & colore ex flavo virideſcente imbutum, veſicula autem fellea nigra, humore viſcido inſtar picis nigræ repleta, ductus cyſticus prorſus anguſtatus. Denique duodenum cum dextro ventriculi orificio & inteſtino colo obſcure flavo colore tincta & exteriore parte corroſa videbantur.

EPICRISIS.

1) Icterum flavum, niſi provida excipiatur medicatione, in corporibus cacochymicis, ubi eximia ſuccorum eſt depravatio, perfacile in atrophiam transmigrare icterumque nigrum, utplurimum lethalem, compluribus proh! dolor exemplis evictum habeo. Progreſſu enim temporis, niſi bonus & laudabilis, ſed crudus potius & acidus ad ſanguinem transfertur ſuccus chyloſus, ex bile flava fit nigra & corroſiva, a qua

 non

non modo coloris flavi in lividum mutatio, verum etiam acutissimi ventris dolores cum spasmo vesicæ admodum dolorifico iuncti debent derivari. Nihil autem profecto ad exacerbandam eiusmodi humorum acrimoniam est potentius, præter validius calidum, vel oretenus adsumtum vel exterius adplicatum. Hinc ego a balneis fervidius iusto adhibitis in ictericia nigra, præter effrenem ac lethalem gingivarum hæmorrhagiam, cuius supra mentionem fecimus, enormem quoque diarrhœam & in fœmina mictionem cruentam vidi productam.

2) Cystis fellea humore tenaci farta clare subindicat, quanta particularum in sanguine sulphurearum atque biliosarum a naturali crasi fuerit deflexio, quam veteres, licet observationibus minus suffulti non inepte atram, & multorum rebellium morborum caussam, dicere consueverunt. Nec dubitare licet, quin a bilis, in fellea cystide firmiter inclusæ, acriori & subtiliori parte, per poros transsudante & vicinas partes arrodente truculenta ista circa scrobiculum cordis pathemata speciatim fuerint concitata. De quo conferri possunt STALPARTVS *van der* WIEL *Cent. I. obs.* 47. TVLPIVS *obs. lib.* 2. *cap.* 27. & M. N. C. dec. I. ann. III. obs. 100.

OBSERVATIO VII.

Icterus chronicus sæpe recidivans.

Per litteras ante annum opem meam requisivit vir quidam Serenissimo Principi a consiliis, cuius uxor aurigine sæpius recurrente diu afflicta nullis hactenus remediis ad pristinam reduci sanitatem potuit. Ipsa autem quadraginta & duos annos nata, staturæ mediocris corporisque multo sanguine turgidi, vitæ sedentariæ & victui crassiori dedita illibatam semper præ se tulit valetudinem. Verum, elapso abhinc decennio, quum sub ipso mensium fluxu prægelida hieme aliquot milliarium iter conficiens corpus nimium refrigerasset, menstrua per uterum purgatio, quæ a primo eruptionis tempore semper recte se habuit, mirum quantum cœpit immutari, atque

que mox parcior, mox copiosior, mox per plures, mox per pauciores secessit dies, nullumque servando ordinem modo anticipavit, modo postposuit. Quare varia suborta fuerunt pathemata, quibus ante biennium accessit ipsa icterica passio, quæ convenienti quidem remediorum ope remisit, sed post anni dimidium, denuo invasit & abhinc singulis fere mensibus circa consuetum menstruum tempus inopinato rediit, absque ullis sui adventus indiciis. Novissimam vero accessionem hæc præcesserunt signa. Sensit ægra vehementes in dorso & inter scapulas dolores cum præcordiorum anxietate & alvi obstructione, in quam etiam extra paroxysmum valde proclivis erat. Exceperunt vomitus, & tum flavus in universo corpore prodiit color. Ego igitur ut satisfacerem mariti precibus, ad hocce malum præcavendum hac usus sum medendi methodo. Primo omnium, ratione diætæ commendavi sufficientem corporis exercitationem & ut ægra, a cibis fumo induratis atque salitis abstinendo, iuscula cum radice graminis, cichorei, asparagi &c. cocta; pro potu vero ordinario decoctum radicis chinæ & sarsaparillæ sedulo adsumeret. Dein ex medicamentis ad alvum apertam servandam suasi passulas rhabarbarinas, interposito salis nostri aperitivi ad drachmam unam usu, alternis diebus capiendas. Tum inter epulas elixir nostrum viscerale balsamicum & circa tempus, quo paroxysmus invadere consuevit, elixir quoddam antispasmodicum, quod liquorem anodynum mineralem, essentiam croci, castorei & succini habebat, ter in die capiendum obtuli. Denique, ubi dolores urgerent cum spasmis & flatibus, clysma emolliens & carminativum ano iniiciendum & circa instantem mensium periodum pilulas nostras balsamicas alternis diebus sumendas curavi. Quibus benedicente Numine effectum est, ut malum primo rarius accederet, & postea a cura vernali cum fonte Selterano recte instituta penitus cessaret.

EPICRISIS.

Varia sunt, quæ ex hoc casu annotari merentur momenta, quorum potissima recensebimus;

1) Egre-

1) Egregie docemur, fœminas sub menstrua purgatione, a frigoris vehementia cohibita perfacile, nisi mox accommodata succurratur medicina, in statum valetudinarium coniici posse, ex quo difficulter admodum emergunt.

2) Intelligimus, ab irregulari mensium successu, concurrente simul ex diætæ vitio plethora, generari spasmos, qui naturalem bilis ad intestina cursum sufflaminando, icterum sæpenumero producunt; & quum circa mensium tempus in eiusmodi subiectis semper solent esse vehementiores, non mirandum arbitror, cur tum temporis novæ mali factæ fuerint accessiones.

3) Confirmamur, morbos eiusmodi chronicos remediorum tam diæteticorum quam pharmaceuticorum usu omnino vinci posse & superari, sed ut convenienti dosi, tempore & ordine adhibeantur necesse est.

OBSERVATIO VIII.

Icterus febri biliosæ iunctus.

Puer duodecim annorum, a largiori uvarum acidarum esu febre corripiebatur biliosa, cui adiungebatur icterus, cum tumore circa hepatis regionem sub duro & ingenti præcordiorum anxietate ac inquietudine stipatus. Vrina simul reddebatur atramento similis & feces alvinæ per integros tres dies secedebant nigrescentes. Hinc ego vocatus dedi pulveres absorbentes leniterque nitrosos, cum rhabarbaro mixtos, quos parva sed iterata dosi offerre iussi. Pro potu commendavi lac ebutyratum, & exterius dextro hypochondrii lateri apponendum suasi cataplasma supra descriptum, quorum remediorum usu egregie demum convaluit.

EPICRISIS.

Quæ recensuimus mala iure meritoque a perversa uvarum comestione sunt deducenda. Nihil enim infantibus maiores creare molestias potest, quam fructus immaturi & acidi, in copia adsumti, eo quod non modo alvum adstrictiorem bilem

lemque corrosivam reddunt, verum etiam chylum & lympham coagulando, visceribus sanguineis obstructiones inferunt, quæ, si in hepate contingunt, prona ad icterum via patet. Et hinc est, quod etiam ob pomorum acidorum usum icterum observaverit RHODIVS *Cent. III. obs. XIX.*

2) Ego quoque non raro icterum a vermibus vidi subnatum, concurrente simul febre vaga. Tum vero infusum rhabarbari cum passulis, interposito pulvere salino, ex tartaro vitriolato, nitro & cornu cervi usto egregiam commodat operam. Quodsi vero

3) Icterus, sicut in nostro casu, febri iungitur & pulsuum adest celeritas cum siti orisque ardore, lac ebutyratum, præsertim mense Maii, præsentissimæ est efficaciæ, quod iam olim *Simon* PAVLLI *in botan. quatripart. pag. 30.* in tali casu summopere commendavit.

Plura de ictero exempla reperire licet in Respons. ac Consult. medicin. Tom. II. Sect. III. Casu XVII. XIX. LVII. & CXIX. Speciatim vero de doloribus & spasmis a calculo felleo ortis vid. Med. System. Tom. IV. P. II. Sect. II. Cap. III.

CAPVT XIII.
DE
CACHEXIA ET CHLOROSI.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

De cachexia acturi in limine statim huius disquisitionis monendum esse ducimus, quod sub hac voce pravum & subtumidum corporis habitum, cum fœdo cutis co- *Cachexiæ definitio.*

lore iunctum intelligamus, qui a vitiosi seri abundantia viscerumque tono deiecto oriundus singulas corporis functiones perturbat & labefactat insigniter.

§. II.

Signa essentialia.

Veræ & essentiales morbi cachectici notæ hæ sunt potissimæ: color cutis pallidus cum virore albicans & flavescens, corpus, paullo plenius & tumidius, tactu frigidum & molle adparens, neque minus infirmum & grave cum vacillatione crurum & anhelitu, præsertim sub adscensu scalarum difficili, pedum intumescentia ac inflatio, mentis torpor, animus deses, somnus gravis, palpebrarum intumescentia, pulsus tardus & mollis, urina alba & turbida.

§. III.

Historia morbi a Cæl. Aureliano tradita.

Equidem cachexiæ nomen HIPPOCRATI ignotum fuisse videtur, eiusdem tamen non adeo obscura mentio & expositio sub morbis lienis *lib. de intern. affection.* paragrapho 34. & 35. legitur. Omnium optime vero a CÆLIO AVRELIANO & ARETÆO specialibus & propriis signis hæc morbi species, cum subiunctis caussis, delineatur. Quare pretium erit operæ, quæ de iis prodiderunt, huc adponere. Primo CÆLIVS AVRELIANVS. *lib. III. Cap. VI.* hæc profert: *Cachexia, sive malus corporis habitus nascitur intemperantia ægrotantis, vel curatione mala medicantis, aut post ægritudinem tardæ resumtionis caussa, item ex purgantibus sæpissime datis, vel ex saxea duritie hepatis, aut lienis, vel ex fluxu hæmorrhoidum longissimi temporis, item ex febribus longo tempore corpus afficientibus, aut materiæ purulentæ collectionibus, aut vomitu post vespertinos cibos, & his similibus. Est autem ipsa quoque passio sæpissime hydropis antecedens caussa aut macularum in superficie corporis, sequitur cachecticos pallor subalbidus, aliquando etiam plumbeus color, debilitate tardus ac piger corporis motus cum inflatione inani, aliquibus etiam ventris fluor cum febriculo in plurimis latente, quæ circa vesperam magis augetur, pulsus cre-*

creber ac tensus, cibi fastidium & vini maior appetentia, urina fellea & extensio venarum.

§. IV.

Dein ARETÆVS *lib. I. Cap. XVI.* hunc morbum ita describit: *Cachecticos sequitur corporis gravitas, pallor subinde repetens, venter flatibus refertus, oculi concavi, somni graves, torporem afferentes, stantibus pedes intumescunt. In ventre ac in omni corpore caloris imbecillitas est, ad omne opus abiectus & prostratus animus, sudor pruriginosus, tarde spiritum ducunt, arteriarum motus languidi, debiles ac frequentes sunt. Extrahitur morbus in multum tempus, intestinorum difficultas adest continua. Alimenti elaboratio ad coctionem pertinens debilis admodum atque invalida est. Labis huius caussæ sunt: hæmorrhoidum suppressio & consuetorum vomituum retentio & ab exercitationibus quies, & ab ingentibus laboribus otium.* *Ab Aretæo præscripta.*

§. V.

Quem in genere cachexiam dicunt morbum, is in virginibus, quæ nondum menses expertæ sunt, aut si ipsi inordinati & parciores fluunt, chlorosis denominatur, itemque morbus virgineus & febris alba, de qua maxime agit HIPPOCRATES *libr. de virginum morbis*, nihilque aliud, quam cachexiæ species est, iisdem, quibus cachexia, signis sese prodens. Facies enim est pallida, interdum subflava, labiorum insolitus pallor, oculorum subsistentia, palpebrarum livor, ingens membrorum lassitudo, animi torpor, pedum frigus, gravitas & ad movendum inertia, adpetitus deiectio, cum nausea & vomitu, somnus turbulentus, pulsus languidior, urina citra colorem mingitur valde aquea in progressu turbida. Accedunt frequentissime, præsertim sub scalarum adscensu, respirandi difficultas, cordis tremor & palpitatio, intumescentia & inflatio pedum. Sæpius quoque iunguntur pathemata cardialgica cum intercurrentibus capitis doloribus & animi deliquiis. *Cachexia in virginibus dicitur chlorosis.*

§. VI.

Quod caussam nostri morbi eiusque accidentium proximam *Caussa proxima.*

mam attinet, hæc ipſa quidem conſiſtere videtur in nimia ſanguinis impuri & humorum viſcidorum ac minus ſpirituoſorum abundantia, ob naturalem tonum, vigorem & robur partium ſolidarum, maximeque viſcerum chylificationi, ſanguificationi & depurationi inſervientium valde labefactatum in corpore collecta. Etenim ob partium fibroſarum & vaſculoſarum atoniam lentior & tardior fit ſanguinis circuitus, & hinc ſecretionum æque ac excretionum negotium ſaluberrimum imminuitur, unde ſordes excrementitiæ, viſcidæ, bilioſæ, ſalſæ & ſeroſæ, quæ in hepatis & renum colatorio ſecerni & foras eiici debent, maxima ex parte retentæ impurum plane ac intemperatum reddunt ſanguinis ſerum & ſuccum nutritium. Temporis ſucceſſu fibræ motrices illius ſubcutanei cribri æque ſuo naturali privantur robore, quare hæ ſordes minus rite & feliciter per cutis colatorium colari poſſunt ac reiici, unde in corpore reticulari, cuticulam & cutim intercedente, a tincto ſero pallidus, ſubviridis & flaveſcens color cum aliquali corporis intumeſcentia ſuboritur, ipſaque nutritio penitus depravatur. Et quoniam ſub tam depravato ſanguinis & humorum ſtatu ſubtiliſſimum illud ac tenuiſſimum cerebri & nervorum fluidum, quod veteribus naturæ, recentioribus ſpirituum animalium nomine veniens fibris ſolidis vigorem & vim elaſticam conciliat & functionibus quoque animalibus præeſt, non amplius a ſanguine & lympha probe temperata & pura, ſed multis aquoſis, viſcidis & vappidis contaminata ſordibus nutritur ac ſuſtentatur, conſequens omnino eſt, ut illud ipſum inſignem contrahat labem eiusque vis ac energia tam in animalium quam vitalium actionum negotio mirum quantum labaſcat & imminuatur. Vnde non mirum videri debet, ſi ingens corporis gravitas & languor, adpetitus proſtratio, ad ſomnum & ſoporem proclivitas, animi triſtitia ſenſuumque torpor ſimul iuncta infeſtant.

§ VII.

Cauſſa medi-
Ad tantam vero ſanguinis & humorum dyſcraſiam & quæ abhinc

abhinc proxime emergit cachexiam, maxime omnium viam pandit habitus corporis a natura valde laxus & spongiosus, qui in fibrarum motricium mollitie, vasorum exilitate & copia tendinumque tenuitate consistit. Quare etiam sequiorem sexum prae virili omnesque eos, qui sanguineae & phlegmaticae sunt complexionis, prae aliis nostro morbo valde observamus obnoxios. Nam eiusmodi corporis status & habitus ad sanguinem & serum in maiori copia generandum admodum est idoneus, & quia sanguis in hisce subiectis circulatur tardius, evadit spissior, lentior & ad exiguos excretoriorum, maximeque hepatis canaliculos obstruendos magis aptus.

atae sunt: habitus corporis spongiosus.

§. VIII.

Otiosum quoque vitae genus & plenaria a laboribus consuetisque exercitationibus quies & remissio, non modo experientia, sed etiam ARETÆO *loc. cit.* teste, recte caussis adnumeratur procatarcticis, eo quod ad humorum copiam, impuritatem, tardiorem circulum, stagnationem viscerumque tam sanguificationi quam depurationi dicatorum obstructiones permultum confert. Quae quidem mala eo magis incidunt si maior ciborum, praesertim inflantium, viscidorum, bellariorum, acidorum & qui difficilius dissolvuntur, est adpetentia, quam natura debilis & viribus exhausta ferre, digerere & in utilem probeque temperatum succum chylosum potest convertere, unde ingens cruditatum acidarum aeque ac viscidarum est proventus, quae dein primum impuritatis in massa humorum fundamentum existunt. Valet enim omnino commune illud proverbium: vitium primae concoctionis, quae fit in primis viis, non facile corrigitur in secunda, quae in visceribus sanguificationi & depurationi inservientibus peragitur, multo minus in tertia, quae actu nutritionis absolvitur.

Vita sedentaria & intemperantia in victu.

§. IX.

Potus quoque, circa quem varii committuntur errores, *Potus.*

 varie

varie ad nostrum affectum tam in sexu sequiori quam nobiliori disponit. Fœminæ enim utplurimum parum adsumunt potulentorum, ita ut sæpius vix semel intra unius diei dimensum bibant, per quotidianas autem, quæ in corpore fiunt, excretiones multum a massa sanguinis & humorum decedit fluidi, quod nisi restituitur, necessario humores evadunt spissiores & ad liberiorem per minima vascula circuitum minus apti, ad infarctus contra & oppilationes, quæ nostri mali caussa existunt, magis idonei. Nostro iam tempore largior potus Coffee nimis concentrati usus in sexu sequiori præcipua existit caussa chloroseos, præsertim quando fœminæ, vitæ nimis otiosæ deditæ, & quæ astrictioris sunt alvi, ipsum cum multo saccharo quotidie bibunt. Tali enim ratione spissior iam existens sanguis multis sulphureis, adustis & oleosis imbuitur particulis, quarum nisi sufficiens cum ipsa bile per hepatis ductus excretorios fit separatio, & qualitas & color lymphæ immutetur necesse est. Neque ex alio fonte derivanda videtur ratio, quod purpuræ scorbuticæ hac hominum ætate sint familiarissimæ. In sexu vero nobiliori peccatur quam maxime nimia potus spirituosi, vinosi & consistentioris cerevisiæ abundantia, utpote quæ non satis liquidos & tenues humores reddunt vitales, sed potius, eorum coagulum inducendo, ad nostrum morbum permultum conferunt momenti.

§. X.

Aeris intemperies. Neque minorem in nostro malo ingenerando obtinet potentiam prava aeris, maximeque frigida & humida intemperies, dum externam corporis superficiem aut constringendo aut relaxando salutare transpirationis negotium prohibet, adeoque ad humorum impuritatem coacervandam plurimum valet. Hinc etiam observamus, sub atmosphera nebulosa & turbida diutius persistente, & ventis simul ex occidente flantibus, itemque tempore vernali & autumnali, aut si quis in locis valde humidis, paludosis humilioribusque conclavibus commoretur, vel dormiat, frequentem morbi cachectici esse proventum.

§. XI.

§. XI.

Aditum quoque ad nostri affectus genesin animi faciunt pathemata, quarum ea est vis atque potentia, ut proxime in partes nervosas, maxime omnium vero in ventriculum & universum intestinorum canalem mere nervosum & membranaceum agendo, motum harum partium peristalticum functionemque naturalem valde imminuant & labefactent. Nocent vero quam maxime & ad invehendam cachexiam & chlorosin admodum disponunt gravis terror, diuturnus mœror & suppressa iracundia, eo quod excretiones sanguinis criticas per menses ac hæmorrhoides vel nimis augent, vel retardant & cohibent. *Animi pathemata.*

§. XII.

Enim vero, & certa ac frequens observatio, & probatissimorum Medicorum auctoritas confirmat, quod nimis imminutæ alias salutares & criticæ sanguinis superflui per uterum & anum expurgationes non modo cachexiæ in fœminis chloroseos, verum etiam aliarum gravissimarum & pene incurabilium passionum præcipuæ caussæ existant. Nam quandocunque sanguis consuetum exitum per ordinarias has vias, vel ob spasmos, vel ob nimium crassorum humorum infarctum non habet, stagnat, vitiatur, corrumpitur & ad vasa regurgitat maiora & viscera, quorum tonum, ac functionem vitiando varia & gravia pathemata in remotis etiam partibus sæpius excitat. Morbus ille virgineus, qui indigitatur & circa pubertatis tempus virgines viro iam maturas frequenter infestat, unice ab impedita hac expurgatione sua mutuatur incunabula Id quod perpulchre explicat *Joannes* LANGIVS *in Epist. medicin. lib. I. ep. XXI.* his verbis: *Id temporis natura duce sanguis menstruus ad matricis loculos & venas ab hepate defluit, qui quum ob illarum angusta oscula, quæ nondum patuerunt, viscosis quoque & crudis humoribus obstructa & denique ob sanguinis crassitiem erumpere non possit, tum rursus per venæ ca-* *Sanguinis excretiones imminutæ.*

væ

væ maiorisque arteriæ propagines ad cor, hæpar, diaphragma & præcordiorum venas regurgitat, capiti quoque bona pars impertitur & circa viscera accidentia gravia parit, dyspnoeam, tremulum cordis palmum, hypochondriorum inflationem, stomachi fastidium, cardialgiam. Sed eadem mala non tantum virgines & iuvenculas, sed & coniugatas, quin imo seniores eo corripiunt tempore, quo fluxus mensium secundum naturæ ordinem solet cessare, vel ubi ille ex quacunque alia caussa fuerit sufflaminatus. Nec dissimili ratione in sexu nobiliori consuetus hæmorrhoidalis fluxus suppressus, qui robur ac tonum partium deiiciendo, vasa pravorum succorum copia implet, ad affectum cachecticum concurrit.

§. XIII.

Sanguinis excretiones nimiæ.

Verum enim vero, nihil quoque frequentius evenit, quam ut post enormes & fere incompescibiles, sive per uterum sive per venas sedis hæmorrhagias, nec non per graves vulnerationes, chronici & rigidi sic dicti valdeque pertinaces morbi, quales sunt cachexia, leucophlegmatia, anasarca, œdemata pedum, vel etiam atrophia, cum summo virium languore, enascantur. Sicut enim omnes partium functiones, ubi secundum naturæ ordinem fieri debent, a convenienti sanguinis probe temperati copia eiusque libero per omnes canales progressu & circulo sustentantur, & inde robur ac vigorem suum accipiunt, ita necesse est, ut exhausto pene vitali eiusmodi fluido, ingens partium & viscerum fiat imbecillitas, & ingens functionum præstandarum læsio ac imminutio. Maxime omnium vero ventriculus cum adnexo intestinorum canali suos patitur manes, quippe cuius atonia & imbecillitas imminutam quoque concoctionem & ob corrupta alimenta multas parit cruditates, quæ in venas & habitum corporis transeuntes non modo vitiosam efficiunt nutritionem, sed & ipsa viscera sanguificationi humorumque depurationi dicata, ut sunt hepar, lien, renes, &c. insigniter lædunt, & quo minus munere suo rite fungi possint, prohibent. Accedit & illud, quod deficiente iusta sanguinis

guinis & humorum copia minima & capillaria vaſa, maximeque ea, quæ tum ſecretioni utilium, tum excretioni inutilium ſuccorum inſerviunt, non aperta maneant, concidant & anguſtentur, adeoque longe magis ſuo defraudentur munere, unde ingens impuritatum origo.

§. XIV.

Nec aliam ſubeſſe puto rationem, quam nimiam boni & laudabilis ſanguinis iacturam, quod ii potiſſimum, qui a longis morbis, maximeque a febribus & dyſenteria nondum pleniꝰ convaluerunt, ſed adhuc imbecilles plus ciborum ingerunt, quam languida ventriculi actio digerere poteſt & in bonum ſuccum transmutare, cachexiæ admodum ſunt expoſiti. Quod mali, experientia teſte & antiquiſſimis medicorum conſentientibus, & illis frequentius evenit, qui per pravas & imprudentes morborum curationes, quales cum fortioribus purgantibus, vel etiam adſtringentibus ad nimias hæmorrhagias, & paroxyſmos febrium ſupprimendos inſtituere ſolent, nimis ſunt debilitati. Etenim, peſſimæ omnino indolis iſta ſunt medicamina, quæ vires, in quibus omnis naturæ energia reſidet, nimium exhauriunt. Et talem cenſum iure prope ſuo ſubeunt draſtica evacuantia & quæ minimos tum inutilibus excernendis tum humoribus depurandis dicatos canales conſtringunt & obſtipant remedia, quibus imperiti medici non modo noſtrum affectum, ſed & alios plures eosque lethales morbos accerſunt ſæpiſſime.

Morbi prægreſſi & perverſæ curationes.

§. XV.

Quoniam noſtrum affectum cum aliis morbis multum intercedit affinitatis, operæ erit pretium, ut enodemus, in quantum illis accedat, in quantum diſcrepet. Primo itaque ſciendum eſt, cachexiam a chloroſi & fluore albo quoad eſſentialem morbi indolem minus differre, ſed tantum quoad ſexum & ſubiectum, ſive ſedem cauſſæ, quæ in nobiliori ſexu in ventriculo & hepate, in ſequiori vero in his & utero ſimul quærenda eſt, ali-

Differentia cachexiæ ab aliis morbis.

qua ex parte difcrepare. Neque minorem cachexia cum cacochymia alit convenientiam, fiquidem hæc æque ac illa ingentem impurorum humorum in vafis fupponit præfentiam, tantum quod magis ab intemperantia & primæ digeftionis vitio, quam a prava reliquorum vifcerum naturalium conftitutione enafcatur, unde ex maiori cacochymiæ gradu, qui in nutritione depravata confiftit, ad cachexiam demum fit tranfitus. Deinceps & illud probe obfervandum eft, quod non omnis fœdus & pallidus faciei adfpectus pro effentiali cachexiæ charactere haberi debeat, utpote qui ab omni graviori morbo fæpiffime remanet, & vel ex collecta vitioforum humorum in primis viis colluvie, vel ab iracundiæ affectu fuppreffo, vel a fpasmo ventriculi oritur: fed convenientibus remediis facile cedit. Multum quoque cognationis cachexia habet cum ictero. In utroque enim affectu nutritio eft depravata, faciei & cutis color luridus, virium languor, mentis torpor, vifcerumque & ventriculi magna atonia & læfio, nihilo tamen minus in eo ponenda erit differentia, quod in ictero a fola bile ex biliferis ductibus, vel obftructis, vel fpasmodice conftrictis, per vafa lymphatica ad fanguinis maffam regurgitante hæc mala originem fumant, quum contra in cachexia ventriculus, lien, hepar renesque fimul graviter afficiantur, adeoque hæc gravior & rebellior fit, ita prorfus, ut, nifi curetur, in icterum nigrum tranfeat. Differt quoque affectus nofter ab anafarca & leucophlegmatia, utpote in his maior partium inferiorum obfervatur inflatio atque durities & poft impreffionem digitorum foveæ relinquuntur, quod in cachexia, nifi iam proxime ad horum affectuum gradum acceflerit, minus contingit. Neque dein negligenda eft, quæ cachexiam & atrophiam intercedit differentia. Equidem in utroque morbo magna partium fluidarum peccat impuritas, vifcerum atonia & nutritionis vitium, aft in atrophia corpus extenuatum indies magis magisque contabefcit, & nulla prorfus adeft nutritio, quæ tamen in noftro affectu vitiofa eft & copiofior, unde corpus plerum-

rumque ampliorem habet molem. Denique etiam discrepat cachexia a scorbuto. Nam in omni quidem scorbuto est cachexia & vix reparabilis humorum dyscrasia, ex variis doloribus, exulcerationibus cutisque defœdationibus conspicua, quæ vero in cachexia nondum ad tantum pervenit gradum. Quodsi vero hæc iunguntur accidentia, dici solet cachexia scorbutica.

§. XVI.

Quoad prognosin nostri mali id tenendum esse arbitror, quod cachectici pro varietate ætatis, temperamenti & vitæ generis multum omnino inter se discrepent, & pro maiori vel minori humorum viscerumque labe faciliorem vel difficiliorem recipiant sanationem. Ita, si ætatem respicimus, senes præ iuvenibus, eo quod ipsa senectus cachexiæ species est, nostro affectu longe gravius afficiuntur, imo non raro exinde in atrophiam & marasmum incidunt. Dein, quæ subito nascitur cachexia, uti fere ob intemperantiam pravamque ciborum digestionem post longos morbos evenit, facilius tollitur, quam quæ ex viscerum vitio hepatisque vel lienis scirrhosa obstructione paullatim succrescit. Hinc etiam ubi viridescens & in nigrum pergens color apparet, qui plerumque latentis viscerum læsionis, ob corruptæ bilis ad mixtionem, indicium præbet, maius periculum subest, quam ubi pallidus tantum color, qui solam phlegmatis abundantiam subindicat, cutim occupaverit. Præter hæc sciendum: quo diutius malum inhæsit, quo maior iungitur spirandi difficultas, hypochondriorum tensio atque durities, & quo magis vires labascunt, ut syncope quoque intercurrat, eo plus reformidandum esse periculi. Neque facilem curationem admittit, ubi ex hæmorrhoidum fluxu vel prægresso, vel sæpius recurrente malum fuerit subortum. Nullus insuper datur morbus, qui tam facile in hydropem tam anasarcam quam asciten, in atrophiam & ipsam quoque hecticam inclinat, quam ipsa cachexia, præsertim nisi mox ab initio convenientibus succurratur remediis. Chlorosis denique, si modo non negligitur, non Prognosis.

 adeo

adeo periculosa est, neque ad longum tempus durat, sed vel matura mensium restitutione solvitur, vel in iuvenculis virginibus solo coniugio feliciter curatur. Mulieres vero, quae diutius chlorosi laborarunt, aut steriles fiunt, aut morbosam ac debilem edunt prolem.

CVRATIO.

§. I.

Indicationes curatoriae.

EXpositis itaque & pervestigatis nostri affectus caussis, ordinis postulat ratio, ut iisdem submovendis aptam & accommodatam inveniamus medendi methodum, quae, nostra quidem sententia, sequentibus absolvitur indicationibus. Primo quidem eo respiciendum ducimus, ut sanguis & humores crudi, spissi & impuri corrigantur & per congrua emunctoria e corpore eiiciantur, horum vero loco subtilis chyli, sanguinis & humorum promoveatur generatio. Dein, ut reseratis viscerum minimorumque vasorum oppilationibus liber & aequabilis sanguinis per omnes corporis tam externas quam internas partes restituatur circuitus, & denique ut nimis deiectus ventriculi & intestinorum viscerumque tonus roboretur.

§. II.

Quae humorum correctioni & evacuationi inserviant.

Primum itaque, antequam ad humorum pravorum respiciatur correctionem, opera medico danda est, ut fontem praecludat, ex quo eiusmodi humoribus maius accedit incrementum. Fontem hunc constituit ventriculus cum adnexo intestinorum canale, ex quo cruditates prodeunt viscidae, mucidae, acidae, quae per incidentia digestiva corrigi & ad mobilitatem debent praeparari, quo eo commodius possint eliminari. Huic scopo quam maxime commoda sunt salia sic dicta neutra, cuius generis sunt, tartarus vitriolatus, arcanum duplicatum, solutio oculorum cancri cum succo citri, terra foliata tartari, sal polychrestum, sal Carolinarum, Egranarum, tartarus tartari-

tariſatus, ſal abſynthii, quæ cum ſufficienti aquæ vehiculo ſoluta oportet exhibere. Hæc quippe ſi repetita, vel maiori præbentur doſi, præter effectum incidentem & reſolventem, alvum quoque movent & ſordes efficaciter educunt. Quod ſi vero non ſuffecerint, poſt eiusmodi præparationem evacuantia ſubiungenda veniunt, quæ ex myrrha, gummi ammoniaco, extracto rhabarbari, abſynthii, panchymagogi Crollii, cinnabari, ſuccino & ſale ſuccini, ſumtis ad drachmam dimidiam æqualibus partibus parantur. Ex ſcrupulo uno poſſunt formari pilulæ viginti, totidemque adſumi. Spectant huc etiam præ omnibus aliis noſtræ pilulæ balſamicæ, quæ tonum & robur ventriculi labefactum ſimul egregie reſtituunt & confortant, vel etiam in forma liquida infuſum vinoſum apparari poteſt ex radice pimpinelæ, armoraceæ, cichorei, rhabarbaro, agarico, corticibus aurantiorum recentibus, ſummitatibus centaurii minoris, cremore tartari & paſſulis minoribus, quod quotidie in aurora per dies decem ſufficienti quantitate erit hauriendum. Neque minorem ſpondet efficaciam aqua Sedlicenſis ad libram dimidiam cum ſyrupo florum perſicorum, vel cichorei cum rhabarbaro, aut roſarum ſolutivo ad unciam unam alternis diebus per vices potata. Si vero alvi nimia eſt ſtrictura, conſultius eſt, per leniter evacuantem potionem mannatam, quam mannæ electæ unciæ duæ, cremoris tartari drachma una, rhabarbari & nitri purif. drachma dimidia, in aquæ fontanae unciis octo ſoluta conſtituunt, ſordes educere.

§. III.

Expurgatis ſic probe primis viis, operam navare oportet medicum, ut totam humorum maſſam puriorem & fluidiorem reddat, atque infarctos emunctoriorum canaliculos aperiat, quo eo melior ſanguinis & ſeri fiat depuratio. Cui ſcopo obtinendo inſerviunt decocta, ex radice ſarſaparill. chinæ, ſcorzoneræ, cichorei, raſura ligni ſaſſafras & cinnamomo parata, quæ dilutiora potui ordinario poſſunt dari, concentrata vero mane in lecto ad perſpirationem liberiorem promo- *Obſtructiones quomodo reſerandæ.*

vendam adſumi. Iuvabit quoque interdum mane in lecto ſudorem exſpectare, qui elicitur, ſi eſſentia ſuccini & pimpinell. cum tinctura antimon. & liquore cornu cervi æquali pondere ſumta ad quadraginta guttas ex decocto calido propinatur. Nec incongruum erit, pro re nata ad diureſin ciendam tincturæ tartari drachmam unam cum decocto interponere.

§. IV.

Ventriculi habenda eſt ratio. Maxime omnium vero ventriculi habenda eſt ratio, cuius tono roborando aptiſſima ſunt elixiria ſic dicta ſtomachica, quæ inter eminent, elixir Michaelis ſtomachale in B. Parentis mei theſauro pharmaceutico deſcriptum, noſtrum balſamicum in notis ad Poterium propoſitum, ſal volatile oleoſum cum tinctura tartari remixtum, elixir ſtomachale ex eſſent. gentian. rubr. & corticum aurant. recentium, nec non elixir balſamicum ex extracto centaur. min. cardui bened. abſynth. gentian. myrrha, ſuccino, croco, corticibus aurantiorum recent. ſine menſtruo ſpirituoſo cum tenui ſalis tartari lixivio paratum. Quæ medicamenta, maxime ſi inter epulas, vel ſtatim a cibis ſumtis offeruntur, non modo ad alimentorum digeſtionem blandamque chyli ſpirituaſcentiam conciliandam, verum etiam ad naturalem & balſamicam humorum temperiem reſtituendam viſcerumque tonum roborandum, magnæ miræque ſunt efficaciæ, ſed ut paullo diuturnior uſus accedat, neceſſe eſt.

§. V.

Aquarum mineralium uſus. Quodſi hiſce remediis morbus rebellis cedere nolit, ad aquas minerales, quarum eximius in cachexia tam virili quam fœminina uſus eſt, deveniendum erit. Omnibus tamen hoc ſine longe præferendas eſſe puto acidulas Pyrmontanas, quibus ego non ſemel ſed ſæpius chloroſin, ex menſium obſtructione enatam, in corporibus etiam adſpectu tenerioribus curatam novi. Eiusdem cum hiſce virtutis ſunt fontes Spadani, utpote ambo ſubtiliſſimo martiali elemento imbuti non modo ſpiſſos humores fluxiles & mobiles reddunt, atque obſtructos emun-

emunctorium meatus reserant, sed & tonum ac robur viscerum augendo, sanguinis per universum corpus circuitum egregie promovent.

§. VI.

Præter iam recensitas aquas medicatas, martiali principio turgidas, alia quoque medicamenta martialia cum salinis & balsamicis maritata commodeque exhibita non inepte pro specificis & efficacissimis ad cachexiam & chlorosin sanandam habentur remediis. Vtut vero variæ prostent martis compositiones chymicæ æque ac pharmaceuticæ, nulla tamen magis se mihi commendare videtur, quam crocus eius subtilissimus, qui non ex chalybis, sed solius ferri, quod copiosius phlogiston recondit, cruda limatura, aqua pluviali conspersa & calori solari exposita conficitur. Præstat tamen hoc medicamentum cum aliis accommodatis remediis permiscere. Hinc ego radicem pimpinellæ, ari, cinnamomum acutum, sal tartari & saccharum, quæ insignem in humoribus incidendis præstant effectum, adiicere solitus sum, tam felici eventu, ut inde virgines, quæ chlorosi cum enormi capitis dolore aliisque symptomatibus stipata diu laborarunt, feliciter restitutas viderim. In forma liquida tincturæ martis pomata, cydoniata & cum succo citri parata, præsertim vero Zwölfferiana reliquis omnibus palmam præripiunt. Egregie tamen horum medicaminum intenditur efficacia, si cum sufficienti decocti supra descripti quantitate, vel etiam cum iusculis, quibus radices aperitivæ graminis, cichorei, petroselini, asparagi, fœniculi &c. incocta fuerunt, exhibentur.

CAVTELÆ.

§. I.

Si ullo in morbo, certe in cachexia apprime necessarium est, ut, quam primum fieri potest, malo occuratur, alias gravis metus est, ne, si curatio tardior accedat, in atrophiam, scor- *Cautelæ circa v. sionem in cachexia ab excretio-*

nibus sanguineis suppressis. scorbutum & hydropem æger præcipitetur. Quodsi igitur cachexia ob consuetam sanguinis excretionem suppressam corpus occupavit, operam dare medicum oportet, ut ipsa commodis remediis revocetur. Quo fine, nisi vires ex longiori mali persistentia enervatæ id prohibent, venam secare sanguinemque in parciori quantitate, sed iteratis vicibus, e. g. per triduum, detrahere iuvabit. Quod auxilii genus iam olim ab HIPPOCRATE *in lib. de morb. mulier.* §. 3. commendatur, & iis potissimum saluti est, quibus solennis per uterum purgatio deficit. Inimicissima contra iis est venæ-sectio, qui mole vitiosorum humorum turgidi parum sanguinis intra venas fovent.

§. II.

Circa usum thermarum Carolinarum. Præter dictam venæ-sectionem prudenter institutam corporisque purgationem in cachexia ex mensium vel hæmorrhoidum obstructione suborta magna quoque vis residet in thermis Carolinis, quarum convenienti interno usus talismodi excretiones diu suppressas ego revocatas novi. Sed cavendum ab illis est, ubi morbus ex nimio hæmorrhoidum vel mensium profluvio originem traxit.

§. III.

Circa balnea. Sanguine in mensibus suppressis decenter detracto, viscerumque obstructionibus per aquas minerales vel medicamina martialia remotis, fluxus nonnunquam sponte sequitur. Quod vero sin minus evenit, necesse est, ut ægræ per horæ circiter spatium immittantur balneo tepidiori, quod ex herba matricariæ, melissæ, artemisiæ, pulegii, sabinæ, floribus chamomill. roman. salviæ, baccis lauri &c. apparatum ad stagnantes humores dissolvendos, mucidamque & tenacem seri materiam per uteri ostiola expurgandam sæpius deprehendi utilissimum.

§. IV.

Circa medicamenta validiora. Cachectici nunquam violentis tractandi sunt medicamentis; quem in finem sedulo fugienda sunt omnia validiora purgantia, sudorifera & balnea quoque calidiora, per quæ sæpe perni-

perniciosæ pravorum humorum ad nobiliores partes fiunt metastases.

§. V.

Quod modum utendi martialibus scire licet, quod 1) eorum efficacia per sufficientem corporis motum & exercitationem debeat promoveri 2) cura ad dies decem & quindecim ita continuari, ut tertio vel quarto die lene purgans remedium, uti sunt passulæ rhabarbarinæ interponatur, 3) quod sufficiens & diluens potus cum exacto vitæ victusque regimine simul in usum vocatur. *Circa martialia.*

§. VI.

Observavimus una cum HIPPOCRATE & PLATERO *in praxi* cap. XIV. virginibus pallidis ac morbosis, si nubant & viris iungantur, interdum prima nocte menses fuisse eruptos & in ordinem redactos, cum colore vivido & insigni incolumitate subsequuta; quapropter matrimonium ceu summum in hoc casu remedium commendare licebit. *Coniugii vis in sananda chlorosi.*

§. VII.

Pedes frigidi & tumidi in hoc morbo probe tecti & in moderato calore sunt servandi. Involvantur quoque linteis arcte constrictis, ut laxitas emendetur & promtior humorum ad cor fiat recursus. Quodsi vero nimium intumescunt, sacculi calidi ex milio, furfuribus & sale confecti sunt imponendi. Circa pediluvia notandum, quod ipsa locum non habeant, ubi tumor iam invaluit, sed tum præter iam dicta rectius adhibentur frictiones cum linteis asperioribus calidis instituendæ. *Cautelæ circa tumores pedum.*

§. VIII.

Quod denique diætam tam præservatoriam attinet quam curatoriam, aer frigido-humidus, nec non conclavia paullo decliviora, vaporosis humoribus repleta, pro somno capiendo sunt infensissima. Inter cibos autem eos potissimum, qui difficilius solvuntur, quales sunt fructus horæi, acidi, lacticinia &c. *Diætæ ratio.*

omni vitare modo oportet. Nocet quoque aqua ſola pro potu ſumta, quam ideo vino bonæ notæ Rhenano & Moſellano diluere præſtat. In genere vero notandum, quod cachexiæ morbus a nimia ciborum comeſtorum copia ſæpius oriatur & ſuſtentetur, quare abſtinentia & cura per inediam omnium pharmacorum vim in tali caſu ſuperat longiſſime.

ENARRATIONES MORBORVM.

OBSERVATIO I.

Cachexia a diuturno mœrore.

Vir ſacerdotali munere fungens, temperamenti ſanguinei corporisque habitus ſpongioſi, victui craſſiori & cereviſiæ conſiſtentioris potui adſuetus, per viginti annorum decurſum ſingulis fere menſibus cum euphoria cruentas habuit ſedes. At quum duobus abhinc annis ob deteſtandum filiæ patratum ſtuprum diuturno affectus fuerat cum tacita iracundia mœrore, ſalutaris hæc excretio hæmorrhoidalis ſenſim ſenſimque imminutior facta penitus demum ſubſtitit, unde appetentia ciborum periit, facies antea florida mutata fuit in flaveſcentem & flaccidam, pedes intumuerunt, difficiliusque nunc reſpirare cœpit. Conſuluit itaque rei pharmaceuticæ peritum, qui vinum laxans ſingulis diebus mane per menſem & ultra bibendum obtulit, a quo ſex ſeptemve vicibus quotidie alvum depoſuit. Potui ptiſanam, & ex cibis ſola iuſcula avenacea in largiori copia haurienda commendavit, nec irrito effectu, utpote non modo tumor pedum cum reliquis ſymptomatibus ex voto remiſit, verum etiam reſpiratio facilior inde facta fuit, niſi quod conſuetus hæmorrhoidum fluxus in ordinem nondum redierit. Non multo poſt derepente æger in vehementes circa regionem lumbarem incidit dolores, cum urinæ multo ſalubo refertæ ſeceſſione iunctos, qui usque dum ſæpius recurrendo miſere noſtrum cruciarunt. Ante anni vero quadrantem tumor utrumque pedem, maximeque ſiniſtrum cum difficiliori anhelitu denuo occupabat, flatus ſimul ſiniſtrum hypochondrii latus mirum diſtendebant, & ſæpius cal-

culosæ concretiones, præcipue post esum unius alteriusve taleoli raphani rustici sale conditi, cum urina excernebantur. Ego igitur consultus, quum vasa sanguine admodum turgida deprehenderem, ob pedes nimium tumidos venam in brachio secandam & loco cerevisiæ crassioris ptisanam ex hordeo, rasura cornu cervi & corticibus citri bibendam suasi. Dein singulis diebus mane salis aperitivi, ex polychresto thermarum Carolinarum & nitri crystallisati æquali portione compositi drachmam unam in libra dimidia aquæ solvendam dedi tenueque iusculum superbibere, & alternis diebus circa horam decubitus pilularum nostrarum balsamicarum no. X. dovorare iussi. Denique ad flatus discutiendos essentiam corticum aurant. liquori anodyno nuptam cum elixirio viscerali alternatim in prandio sumendam obtuli, esum raphani rusticani interdixi ipsumque potius plantis pedum imponendum commendavi. Et sic intra mensis spatium, remittentibus sensim symptomatibus, fluxus hæmorrhoidum rediit saluberrimus, & iam melius æger habere cæpit.

EPICRISIS.

Dilucide omnino ex præfata morbi historia adparet, quantam in universa motuum & functionum naturalium œconomia pervertenda, gravique & chronico morbo per fluxus critici suppressionem arcessendo gravior & diutius inhærens animi affectus obtineat potentiam. Deinceps utut a vino laxante singulis diebus per mensem cum abstinentia adhibito status cachecticus fuerit sublatus, mirum tamen non est, hunc non ita multo post rediisse, quum hæmorrhoidalis fluxus, a quo originem ipse traxit, nondum in ordinem fuerit redactus. Symptomatum complicatorum, me quidem iudice, talis reddenda erit ratio: a suppressis hæmorrhoidibus ingens in intestinis crassis suborta est inflatio, quæ vasa illiaca & emulgentia simul comprimendo, tum pedum intumescentiæ tum calculorum in renibus concretioni materiam & occasionem præbuit lar-

giſſimam. In curatione mali prudenter adornanda eo præcipue reſpiciendum duximus, ut liberior ſanguinis per inteſtina & vaſa adiacentia compreſſa reſtituatur circuitus, quo ſcopo non modo venam, ob pedes tumidos, in brachio tundendam, verum etiam reliqua commendavi medicamina.

OBSERVATIO II.

Cachexia ab inordinata vita & gravi mœrore.

Vir generoſiſſimus, aliquot ſupra quinquaginta annos natus fluxum hæmorrhoidalem nunquam expertus, in aula per plures annos ſtrenuis vini, non optimæ ſemper notæ, interfuit compotationibus, corpusque ſubinde venando ſub varia tempeſtatis mutatione multum fagitavit, ſed nihilominus, admiſſa bis in anno venæ-ſectione, bene habuit. Ante annuum vero tempus, quum Principis excideret clementia, animum mox totum mœrori dedit, unde appetitus ſequuta eſt proſtratio, cum anxio circa ſcrobiculum cordis dolore acriter ſæpius convellente. Iungebatur dein corporis macies & difficilis, præcipue ſub adſcenſu ſcalarum, reſpiratio, moleſtæ hypochondriorum inflationes cum virium inſigni decremento, colore faciei lurido & aliquali pedum intumeſcentia. Pulſus diurno tempore ferebatur tardus ac debilis, nunquam tamen intermittens, & circa veſperam paullo celerior cum levioribus æſtus interni indiciis. Hinc ego conſultus ſuaſi, ut bis de die elixirium viſcerale, liquori anodyno nuptum, & ante decubitum ſal noſtrum aperitivum & temperans adſumeretur. Loco potus Theæ mane bibendum commendavi infuſum theiforme, & quum pro potu decoctum ventriculus non ferre videretur, potum cereviſiæ Lœbeginenſis permiſi. Denique cataplasma ex floribus chamomill. roman. macis & caryophyllis aromaticis in vino coctis, regioni ſtomachi ſæpius tepide applicandum & pedes tumidos furfuribus triticeis calefactis crebrius immittendos iuſſi, tam ſalutari effectu, ut intra trium menſium decurſum maior convaleſcentiæ ſpes appareret, ſiquidem pedes ſub continuo madore & larga muci craſſi ac viſcidi per urinam ſeceſſione ſenſim ſenſimque detumeſcebant

bant, appetitus erat vegetior, respiratio facilior, somnusque & pulsus magis naturalis. Ceterum circa hanc morbi historiam probe notari meretur, quod per præteritam hiemem generosiss. ægrotus multis vexatus fuerit catarrhalibus ad pectus defluxionibus, suffocationem non raro minitantibus, præsertim quum Medicus ordinarius in tali paroxysmo venam in brachio secandam iusserit. Exspiravit tamen præfocationis metus a frequentiori clysterum in anum iniectione.

EPICRISIS.

Viri huius generosissimi aulici valde inordinatum vitæ genus a longo inde tempore mihi perspectum sæpiusque æstimanti admirationi fuit, quod a morbosa afflictione liber tamdiu permanserit, attamen quum ab ineunte fere ætate eidem adsueverit, consuetudo in alteram quasi naturam videtur conversa. Nota enim mihi sunt perplura eiusmodi exempla, ubi viri aulæ innutriti, sine notabili sanitatis detrimento diu vitam egerunt incolumem, donec tandem ob infestum fortunæ casum diuturno mœrore vel graviori animi perturbatione affecti, tota natura simul & semel cum omnibus functionibus succumbente, confestim in statum cachecticum vix ulla medicina reparabilem coniecti sunt, ut usque eo clare pateat, quantam animi pathemata habeant potentiam, cacochymiam vitiosam diu latentem in actum deducendi, & in pessimum valetudinis statum convertendi. Curationem quod attinet, quum in nostro ægroto ætate non adeo multum provecto propter continuam corporis exercitationem nec duritiem, vel firmiorem in visceribus obstructionem, nec polyposam in maioribus ramis concretionem suspicarer, ipsumque corpus non adeo pingue sed bene transpirabile deprehenderem, convalescentiæ spem promisi, si modo vir generosiss. per aliquot menses strictam cum patientia & obedientia diætam servare accommodatisque uti vellet remediis. Nec conceptam spem fefellit eventus, siquidem sub critica materiæ viscidæ per urinam

eva-

evacuatione, quæ in ſtatu cachectico-hydropico ſemper boni eſt ominis, ſymptomata remiſerunt, & æger ſucceſſu temporis integræ ſanitati fuit reſtitutus.

OBSERVATIO III.

Cachexia deſperata ab inordinata diæta.

Vir in quadrageſimo ætatis anno conſtitutus, temperamenti ſanguineo-phlegmatici, texturæ firmioris, qui a primis iuventutis annis commeſſationibus & poculis diligenter interfuit, maximeque ſpiritum vini magna in copia hauſit, vix ephebus factus copulam iniit coniugalem veneremque ſtrenue exercuit, nihilominus præter ventriculi flatulentiam & febriles inſultus incommoda valetudinis nulla unquam ſenſit. Ante aliquod vero tempus diuturniori afflictus mœrore ſubito incurrit difficilem reſpirationem cum magna virium iactura, pedumque ſenſim intumeſcentium vacillatione. Succedit ſubtumidus habitus, faciei pallor, & æſtus circa veſperam volaticus, cum inſigni oris ariditate & ſiti ſtipatus. Præter hæc continui adſunt vomendi conatus ipſique vomitus, quibus tam eſculenta, quam potulenta reiicere debet, alvus eſt aperta, ſed flatibus diſtenta, urina ſecedit pauca & rubra, ſedimentum deponens ſat copioſum. Ego ſub tam confuſo rerum ſtatu de recuperanda valetudine plane deſperavi, ut tamen æger levamen quoddam acciperet & ad aliquod adhuc tempus vivus ſervetur, ab uſu medicamentorum abſtinere, aerem mutare, & moderata diæta cum animi tranquillitate uti commendavi.

EPICRISIS.

Hanc morbi hiſtoriam eo potiſſimum fine hic inſerere placet, ut dilucide appareat, qua ratione per inordinatum vitæ genus natura debilitari & ad graves morbos, qui non ſtatim ſe exſerunt, ſed ſuccedentibus demum annis, præſertim graviori animi affectu accedente emergunt, diſponi poſſe. Deinceps ſciendum, ſub tali corrupto morbi ſtatu tantaque naturæ imbecillitate vix ullam medicamentis, etiam præſtantioribus,

ribus, ſupreſſe locum, ſed omne, quod medicus tentare & efficere poteſt, id temperatis & lenioribus diæteticis debere perfici, quippe quæ optimum eiusmodi ægrotantibus dant levamentum. Graviter itaque errant ii medici, qui adverſus tam ſonticum morbum multis & validioribus remediis pugnandum eſſe ſibi perſuadent.

OBSERVATIO IV.

Cachexia a male curata quartana lethalis.

Vir generoſus, quinquaginta & aliquot annorum, conſtitutionis ſauguineo-phlegmaticæ animique tranquillioris, lucubrationibus cum vita ſedentaria iunctis admodum deditus, & inde a multis iam annis defluxionibus catarrhalibus & rheumatismis cum latente febricula obnoxius, incidit autumnali tempore in febrem quartanam, quæ poſt ſex ſeptemve acceſſionis electuario quodam ex china china confecto diſcuſſa, ſed poſt aliquot tempus bis reverſa eodem medicamento prompte debellata fuit. In huius vero locum ſucceſſit corporis totius languor, appetitus proſtratio, ingens a ſumtis cibis præcordiorum compreſſio, ſomnus paucus ac turbulentus & inſigne virium decrementum, quibus demum ſupervenit cum palpitatione cordis & pulſu intermittente dyſpnœa, ſub corporis motione & adſcenſu ſcalarum moleſtiſſima, nec non pedum intumeſcentia. Quum itaque uxor anxie meum efflagitaret auxilium, ego morbi cauſſa, quam præcedentem quartanam eſſe augurabar, & ægrotantis natura probe perſpecta, difficilem mox curatu morbum iudicavi, ſuaſi tamen, ut præparato prius bene corpore fontes Egranos tepefactos cum congruis tam roborantibus viſceralibus, quam laxantibus medicamentis biberet, ob aeris mutationem peregrinationem inſtitueret, &, quam rarius antea adhibuerat, ſanguinis detractionem, ſingulis anni quadrantibus admitteret. Sed hiſce minus rite obſervatis, quum alius medicus ſine horum remediorum ope levamen promitteret, æger non multo poſt in peiorem ſtatum coniectus,

iectus, viribus decreſcentibus & lipothymiis ſubinde intercurrentibus, demum ſuccubuit.

EPICRISIS.

Medicamenta febriſuga, quæ inter merito cortex Peruvianus primas tenet, ſi minus circumſpecte ſed intempeſtive, non attenta ægrotantis natura morbique cauſſa, nec iuſta temporis, ordinis ac doſeos ratione habita propinantur, in peſſimum valetudinis ſtatum, & iuniores quidem in hypochondriacum, provectiores in cachecticum & hydropicum affectum facile poſſe coniicere, ego compluribus teſtari poſſum exemplis. Hæc quippe medicamina, quæ adſtringendo potiſſimum vim ſuam exſerunt, ſegnioris naturæ ſubiectis, præſertim in quartana ante ſufficientem cauſſæ morbificæ correctionem oblata, minimos viſcerum meatus, qui ſanguinis & ſeri depurationi ſerviunt, occludendo, viſceribus non modo vitioſam inferunt labem, ſed & naturalem humorum craſin penitus deturbant, ut ſubito inde, niſi cito ſuccuratur remediis, irreparabilis ſtatus cachecticus in ſcenam prodeat. In hoc noſtro caſu ſuſpecta mihi fuit cordis palpitatio, pulſumque intermiſſio cum reſpirandi difficultate, ſub paullo validiori corporis motu ingraveſcens, quæ ſymptomata concretionis polypoſæ indicium mihi ſæpius dederunt certiſſimum, unde etiam prognoſticon non adeo auſpicatum circa hunc affectum proferre potui.

OBSERVATIO V.

Deſperata cachexia a duplici cauſſa aborta.

Vir triginta annorum, laxioris & pinguioris corporis habitus, temperamenti ſanguineo-phlegmatici, qui hactenus crudo victui largiorique cereviſiæ craſſioris potui adſuetus vitam egit ſedentariam, autumnali quondam tempore, quum ſub frigidiori aere nudo capite diutius ſtetiſſet, febre corripiebatur continua, in qua ob urgentem ſitim & aquam & cereviſiam ſecundariam magna bibebat copia. Convaleſcebat quidem

dem, ſed poſt aliquot hebdomades afficiebatur profluvio ſanguinis ex utraque nare valde immodico & per duodecim fere horas durante. Adhibebantur venæ-ſectio & alia hoc fine utiliſſima remedia, ſed ſine effectu; Donec tandem, superveniente lipothymia fluxus ſponte ceſſabat. At vero brevi poſt facies antea rubicunda & florida ſuffundebatur pallore, oculi apparebant concavi, pedes ſemper frigidi & ſubtumidi a tactu digitorum retinebant foveam, appetitus cum viribus mirum languebat, & difficilis ſub levi motu aderat reſpiratio, quæ mala æger expugnaturus meam requirebat opem.

EPICRISIS CVM CVRATIONE.

Ex variis ſubinde cauſſis ſtatum enaſci cachecticum, attenta obſervatione & experientia abunde ſatis intelligimus. Equidem principalis & proxima huius mali cauſſa in vigore & robore ſolidorum, quo circulantur & depurantur fluida, deperdito conſiſtit; attamen quæ huic principaliori progignendæ ſerviunt mediatæ & occaſionales cauſſæ non unius eiusdemque ſunt generis. In noſtro caſu vires ſolidarum partium deſtruxiſſe videtur, tum potus in febre & extra ipſam immodice adſumtus, tum nimia ſanguinis per effrenem hæmorrhagiam amiſſio. Non ſemel enim ſed ſæpius experiri mihi licuit, homines phlegmaticos & obeſiores, qui ſtrenui ſunt potatores, in hæmorrhagias, & quandoque etiam in paralyticos affectus longe incurrere facilius, quam quidem eos, qui calidioris & ſiccioris ſunt temperaturæ, vix aliam ob rationem, quam quod a nimia ſeri copia facile infarctus fiunt viſcerum ſanguineorum, qui liberiorem ſanguinis circuitum intercipiendo, eiusmodi congeſtiones & metaſtaſes ſanguineas efficiunt. Et inde quoque fieri obſervamus, ut procera eiusmodi ſubiecta a nimia ciborum & cereviſiæ ingurgitatione progreſſu temporis macie valde extenuentur & demum ſub plenaria virium & adpetitus proſtratione in atrophi-

am lethalem incidant. Si curationem respicimus, frustranea omnis est medicina, nisi in tempore hi heluones sibi temperant. Optimam tamen locant operam rhabarbarina, & elixiria blanda stomachica, digestionem roborantia, quorum compositionem iam supra in ipsa curativa methodo docuimus.

OBSERVATIO VI.

Chlorosis a suppressione mensium.

Duodeviginti annos nata virgo generosa, cui ante biennium exire primum recto ordine cœperunt menstrua, sed non multo post, quum iterato fluxu panem butyraceum calidum lacque frigidum adsumsisset, substiterunt, varias abhinc incurrit rectæ valetudinis læsiones; quales potissimum sunt, pedum gravitas, movendi impotentia, dolor circa præcordia post sumtum cibum pressorius & constringens, tantaque spirandi difficultas, ut vix per scalas ascendere valeret. Alvus præterea est adstrictior & flatibus, sinistrum præcipue latus distendentibus, turgida, facies pallida, pedes sunt tumidi & gelidissimi, pulsus arteriarum in manibus debiles, circa collum contra vehementiores, coniunctis simul per intervalla capitis doloribus atrocissimis. Vt igitur promoveretur, quæ usque huc suppressa fuerat mensium fluxio, adhibita quidem sunt, cum repetitis in pede venæsectionibus, medicamina varii generis euporista, sed nullum ab omnibus misera tulit levamen. Neque ferre poterat pediluvia, quamvis temperatiora, quippe quorum usum mox cordis palpitatio, & leviuscula animi defectio insequi videbatur. Quare ut tandem a tantis liberetur malis, meum ægrotantis mater imploravit auxilium, & ut curam vernalem præscriberem vehementer a me petiit. Ego itaque suasor fui, ut primo omnium pedes ægra in perpetuo servaret calore & præmissis eorundem cum panno asperiori frictionibus, e vena tusa sex minimum cruoris uncias emitteret; Post hæc vero per decem dies singulo mane hauriat nodulum, talis compositionis; Rec. rad. Zedoariæ, aristo-

ariſtoloch: Rotundæ, vincetoxici, ana unciam dimidiam, herb. meliſſæ manip. unum, flor: cheiri pugill. quatuor, rhabarb. drachmas ſex, folior: ſennæ ſine ſtipit. limat. martis, ana drachmas tres, cinnamomi, anniſi ſtellati ana drachmas duas, cremor. tartari unciam dimidiam, paſſular. minor. uncias tres. C. D. S. ſpecies pro una & dimidia vini menſura. Dein elixirium noſtrum viſcerale ad ſexaginta guttas in prandio aſſumendum obtuli, & denique ut loco cereviſiæ ſecundariæ, cui hactenus adſueverat, cereviſiam bene coctam & lupulatam biberet, corpusque, quantum fieri poſſet, motu & labore ſæpius exerceret, commendavi.

EPICRISIS.

Non ſemel ſed frequentius per id temporis longinquum ſpatium, quo morborum curationibus vacavi, annotare mihi licuit, a ſolo pane ex ſiligine vel tritico cum vel ſine butyro, inter ipſum menſtruum fluxum largiori in copia calide comeſto, pertinacem menſium ſuppreſſionem una cum doloribus circa ſcrobiculum cordis preſſoriis aliisque peſſimis ſymptomatibus fuiſſe inductam. Cuius quidem peculiaris effectus hæc videtur ratio, quod ob deficientem digeſtionem & diſſolutionem multæ in prima regione vitioſæ cruditates & inde ſpaſticæ ſtricturæ fuerint concitatæ, quæ ad totum excretionis ſalutiferæ negotium pervertendum ſunt validiſſimæ, ut adeo diſcere liceat, quam caute & provide non modo circa cibos, ſed & circa omnium rerum non naturalium uſum fœminæ, præſertim iuniores & ſenſibiliores ſub ipſa menſtrua purgatione gerere ſeſe debeant. Deinceps & illud dignum eſt, quod ex præfata morbi hiſtoria obſervetur, pediluvia, alias plane innoxia, & ſalutaris in eiusmodi caſibus effectus niſi præmiſſa venæſectione & pedum, qui plerumque frigidi ſunt, fomentatione aut frictione, neque calida, neque tepida eſſe admittenda, cutis enim ſtricturam augendo, maiorem ſanguinis ad præcor-

 dia

dia reditum inferunt. Denique, ubi a propositis remediis fluxus non revertatur, rectum thermarum Carolinarum usum tam internum quam externum suasi, utpote quæ salutares aquæ ad menses in iuvenculis subsistentes revocandos nunquam non deprehenduntur utilissimæ.

OBSERVATIO VII.

Chlorosis cum metu hectica.

Virgo nobilis, viginti quatuor annorum, sanguineo-cholerica, a primis adolescentiæ annis valde inordinatum habuit menstruorum successum, siquidem mox per tuos menses sanguis plane nullus, mox admodum parca prodiit copia. Iam vero dimidia pars anni præteriit, quum omnis fluxus exspiravit, unde mille malorum origo. Incidit enim optima virgo in chlorosin, sive malum corporis habitum, ex pallido & sublivido faciei colore satis conspicuum, iam anhelose respirat, languore totius corporis, maximeque pedum gravativo afficitur, ciborum fastidio pressa, quæ adsumit alimenta, vomitu reiicit, totumque corpus, exsolutis prope viribus, indies magis marcore consumitur. Hæc mala expugnaturus medicus, vomitoriis, laxantibus & calidis pellentibus emmenagogis hactenus morbum aggredi sategit, venamque brachii sinistri tundendam curavit, sed tantum abfuit, ut levaminis quicquam attulerit, ut potius rebus in peius ruentibus, nunc permolesta tussis ægram diu noctuque excruciet, & febriculosi intemperies cum frigore & insequenti æstu, insignem plantis pedum & volis manuum ardorem inducente, aliquoties de die, præsertim circa noctem, invadat. Anum præterea obsident hæmorrhoides cœcæ & tumidæ, quæ tanto ardore ac dolore furiunt, ut somnum prope omnem eripiant. In tam misero rerum statu posita virgo generosa petiit a me maiorem in modum, ut ipsi consilio & auxilio succurrerem. Vnde ego precibus annuens consilium dedi, ut præmissis, per aliquot dies pediluviis, venam in pede secandam, & aliquot cruoris uncias detrahendas curet,

curet. Dein ad ſanguinis circuitum æquabiliorem reddendum tuſſimque demulcendam præſcripſi infuſum theiforme, quo mane in lecto ad aliquot patellas epoto corpus ad lenem ſudorem proliciendum diſponere debuit. Poſthæc ut ventriculi quoque digeſtio promoveatur, & cruditates acido-viſcidæ corrigantur, elixirium obtuli ſtomachale balſamicum & loco potus ordinarii decoctum temperatum adſumendum. Ad calorem hecticum internum refrenandum propinavi pulveres leniter nitroſos, item ſuccum citri vel aurantior. cum coralliis & matre perlarum infractum, circa tempus ſomni ex aquis ſedativa virtute imbutis, ut ceraſor. nigror. meliſſæ, flor. tiliæ, primulæ veris, &c. addita ſpiritus nitri dulcis & ſyrupi balſamici portione, capiendum. Denique quum generoſam virginem ad iræ adfectam valde proclivem deprehenderem, ab iis omnibus ſummo ſtudio abſtinere conſului, quæ animi tranquillitatem ullo modo poſſent turbare. Et hæc ſunt quæ in præſenti morbi ſtatu accommodata duxi remedia. Quo tamen ſpecialibus proſpiciatur ſaluberrimo menſium negotio, niſi aquis medicatis, hoc fine utiliſſimis utendi copia daretur, circa eam temporis periodum, qua alias ferri conſuevit menſtrua per uterum purgatio, remedia, quæ ſpecifica quadam menſes leniter ciendi virtute pollent, adhibita putavi. E quorum numero præcipue eminent martialia cum aromaticis & balſamicis probe mixta. Ego itaque a longo abhinc tempore ſummo cum fructu alternis diebus adhibere ſolitus ſum pilulas noſtras polychreſtas cum pulvere martiali tenuiſſimo remixtas, itemque tincturam ſuccini probe alcoholiſatam & minus ſpirituoſam, frequentius potui inditam. Nec contemnendum pollicentur effectum frictiones in partibus inferioribus circa pubem, ilia, dorſum & pedes cum pannis calidis, præmiſſa harum partium cum unguento ex oleo liliorum alborum, vel axungia humana, oleo lavendulæ & iuniperi conflato inunctione, inſtitutæ ſæpiusque iteratæ.

EPICRISIS.

Quæ ægram noſtram excruciant ſymptomata, unice a critica illa & ſaluberrima ſanguinis menſtrui excretione ſuppreſſa ſua ducunt incunabula. Deficiente enim vel prorſus intercepta talismodi conſueta fluxione ingentem ſanguinis & humorum maſſa contrahit dyſcraſiam & impuritatem, ut nec nutritioni, nec partium corporis noſtri functionibus vitalibus & animalibus præeſſe amplius poſſit. Quodſi itaque a peſſimis his malis afflictas fœminas liberare debet medicus, opus maxime omnium eſt, ut ſanguinis utiliſſima excretio naturali reſtituatur integritati humorumque maſſa ab impuris ſordibus liberetur, quod tamen non ita facile, ut primo quidem intuitu putatur, perficitur, ſed magna adhibenda eſt cautio, ne imprudenti bonorum remediorum adplicatione malum deterius reddamus, gravioraque arceſſamus ſymptomata. Exemplo nobis luculento eſſe poterit perverſa medici in præſenti caſu curatio, utpote qui ante quam obſtructa & anguſtata uteri oſcula reſerata humoresque fluxiles & ad excretiones apti facti fuerunt ingentem fluidis per emetica, purgantia, venæſectionem in brachio & emmenagoga, quæ ex myrrha, croco, aloe & baccis lauri confecta reperi, fluidis introduxit motum, ut adeo non mirum eſſe debeat, ſi omnibus in peiorem ſtatum converſis, moleſtiſſima tuſſis cum ſpirandi anguſtia & hectico calore iuncta ſucceſſerit.

OBSERVATIO VIII.

Rara obſervatio de peculiari urinæ vaccarum in cachexia virtute.

Equidem non poſſum, quin candide hoc loco recenſeam publicique iuris faciam ſingularem plane & in libris medicorum haud facile obviam morbi cachectici, ſive ſimplicis, ſive cum incipiente hydrope iuncti & quacunque ex cauſſa ſuborti curationem, quæ cum urina vaccarum recenter excepta & loco aquarum mineralium per menſem & ultra ſingulis diebus mane ad menſuram dimidiam vel unam pota, felici admodum ſuc-

successu instituitur. Viginti iam & quinque effluxere anni, quum mihi, ad valetudinem Potentissimi Regis Prussiae tuendam, Berolini degenti primum de peculiari hac cura constitit. Retulit quippe mihi virgo, quae liberorum informationi vacabat, Gallica, esse ibi foeminam itidem natione Gallam, quae hac methodo vernali & aestivo tempore complures maxime foeminini sexus, ex mensium obstructione & post puerperium chlorosi & cachexia laborantes, omnibus remediorum generibus nihil proficientibus, pristinae restituisset sanitati, & ipsa, quae haec mihi narrabat, sancta fide adseverabat, se ante annum misere afflictam eadem curatione integram recuperasse sanitatem. Ego hinc paullo magis de nova hac & prorsus mirabili medendi methodo sollicitus veritatem percontando eruere diutius institi. Adduxit itaque, me postulante, praefata virgo plures numero foeminas, quae narrato prius morboso suo statu itidem constanter adserebant, semet ipsas, hausta mane extra urbem in pascua ultra mensis spatium vaccarum urina feliciter fuisse sanatas, & exserere hoc remedii genus suam tam per alvum, quam urinam operationem, qua ciborum adpetentia pene emortua cum viribus mirum resuscitaretur. Tum ego urinae insignem quantitatem mihi adportari iussi & cum ea, quae sequuntur, feci experimenta, bona eius parte in vasis stanneis super carbones lento calore inspissata, post multos emissos vapores deprehendebam magma flavescens, quod gustu exploratum instar bilis amaricans erat & salsum, affundebam spiritum vini rectificatum, & en! mox color extrahebatur flavescens; sal remanebat viscositati immixtum, quod mediae erat naturae & in aqua solutum saporis terrae foliatae tartari non absimilis. Vnde colligi, praeclaram huius remedii virtutem a sale essentiali herbarum, quibus aestivo tempore haec animantia vescuntur, esse deducendam; cuius ope non modo viscerum oppilationes reserarentur, sed & vitiosorum humorum per urinam & alvum promoveretur excretio, ut ideo nihil

hil dubii ſit, quin adverſus complures morbos medicina ſit efficaciſſima. Poſthæc huius remedii uſum adhuc commendavi aliquibus, chronicis paſſionibus afflictis; attamen, quum fœtidam hanc medicinam, nauſea inde correpti, reſpuebant, plura circa eius virtutes tentamina inſtituere non potui. Interim, quum ſub tractanda hac materia rurſus in mentem mihi venerit, curioſo lectori reticere nolui, hoc tantum commonefaciens: Niſi ob ſqualidum fœtorem ſola urina ſine nauſea in uſum duci poteſt, melius fortaſſe poterit, quando ſal eius, facta evaporatione remanens & in aqua ſolutum offertur; Quod vero, an eundem præſtet effectum, aliis experiundum relinquo.

OBSERVATIO IX.

Cachexia in fœmina, aquis Lauchſtadienſibus ſanata.

Fœmina procera & gracilis, viginti & aliquot annorum ſemper largum & regularem habuit menſium ſucceſſum. Accidit autem aliquando, ut, dum menſtrua fluerent, vehementi percelleretur terrore, unde mox ſalutaris hæc excretio ſuppreſſa per longum tempus remanſit. Varia hinc ingruebant valetudinis incommoda: Laſſitudo enim & gravitas membrorum cum lurido faciei adſpectu ſubſequebatur, parum cibi ſumebatur, pedes intumeſcebant, caput lancinante dolore ſatis vehementi quotidie fere afficiebatur, reſpiratio erat difficilior & febricula quædam non continua ſed erratica, quæ nullam ſervabat periodum, cum magna ſiti per intervalla invadebat. Ego igitur in conſilium adſcitus, pulſum in manibus deprehendi valde languidum, qui contra ſatis vehemens & fortis erat circa collum & tempora; Vnde brachii venam ſecandam iuſſi & ſanguinis valde fibroſi educebatur copia. Poſtea commendavi aquas Lauchſtadienſes, una cum balneo tepido circa veſperam adhibendo, & elixirii noſtri viſceralis uſu bibendas. Integras tres ſeptimanas durabat hæcce curatio, præmiſſa & interpoſita, ad ſordes evacuandas, eſſentia rhabarbari cum tinctura tartari parata, vel etiam pulvere rhabarbarina cum cremore tarta-

tartari confecto. Et optime res processerunt, melius enim ægra adpetebat, pallatimque vires recipiebat, respiratione simul reddita faciliori. Redibant quoque menses circa statum tempus, sed tantum viscidus instar loturæ carnis liquor parciori effluebat copia, qui tamen essentia succini, myrrhæ & croci successu temporis desinebat & sanguis naturalis reddebatur.

EPICRISIS.

Fontes Lauchstadienses aquam vehunt puram & subtiliorem, sulphurei odoris, croco martis tenuissimo imbutam, quæ hinc etiam ab iniectione gallarum mox purpureum & postea atrum induit colorem. Scripsi olim de viribus & proprietatibus horum fontium, quorum ego inventor sum, integrum tractatum, & certa adseverare fide possum, iisdem loco balnei decenter adhibitis atrocissimos dolores, membrorumque contractiones, cum malo ischiadico fuisse sublatas. Interne pariter eximii sunt usus; siquidem cum debito regimine, & sufficienti corporis motu potatæ febres chronicas, asthma & fœminarum quoque chlorosin fugarunt felicissime. Equidem multi, etiam celebriores nostri temporis medici, ex marte præparata remedia in morbis, ubi viscerum oppilationes & infarctus suspiciendi sunt, propter vim maiorem adstrictivam solent reformidare, & inter medicamina infida minusque tuta referre, quum contra alii, iique non minoris eruditionis & famæ viri, illa ipsa non modo secura & innoxia celebrent, sed & instar panaceæ in hypochondriaco & cachectico malo summe commendent. Verum, ut meam interponam sententiam, nihil ex martialibus damni pertimescendum arbitror, dum modo cum vehiculo satis largo & diluto sumantur & corporis simul iungatur exercitatio. Multo vero minus periculi alunt ipsi fontes, qui tenue martiale principium recondunt, & tenuissimum illud phlogiston elementum ex terræ sinubus imbibunt;

bunt, quod quidem in dictis Lauchstadiensibus facile deprehenditur, quando hæ aquæ diutius in vasis maioribus stagnant. Tum enim crocum deponunt flavum, qui cum æquali salis ammoniaci portione sublimatus flores dat instar croci subtilissimos, fortem & gratum odorem spirantes, ex quibus cum spiritu vini rectificatissimo tinctura martis flavescens, magni usus, extrahitur pulcherrima.

Venæsectionem quod in brachio celebrandam suaserim, hæ me impulerunt caussæ. Nascuntur præcipue hi morbi a nimia sanguinis abundantia, qua universus humorum circuitus & cum eo salutares excretiones retardantur. Quum itaque viderim, in hac ægrota brachii venas sanguine esse turgidas & respirationem, ob sanguinem ad pectus congestum, difficiliorem, in supernis partibus, quia inferiores id ipsum prohibebant, venam aperiri iussi, maxime quum meminerim, iam olim *Hippocratem* in statu cachectico & hydropico venæsectionem libde diæta acutor. his verbis commendasse: *Si difficulter spiraverit hydropicus (anasarcoideus) & tempus vernum fuerit, & simul ætas viguerit, & virium robur adsit, de brachio sanguinem detrahere oportet.*

OBSERVATIO X.

Status cachecticus perperam tractatus.

Dum hæc scribo, incidit in manus peculiaris de tumore pedum œdematoso retropulso casus, quem cum benevolo lectore communicare operæ existimo pretium. Est scilicet virgo generosa, viginti annos nata, habitu corporis laxiori animoque sensibiliori prædita, quæ ante annum pedum laboravit œdemate; ad quod abigendum quum ex medici consilio cerussam exterius applicasset & pediluvia quoque cum thermis Hirschbergensibus per sex hebdomades adhibuisset, evanuit quidem tumor, sed in eius locum circa instans mensium tempus atrocissimi capitis & dorsi dolores cordisque anxietates cum insigni pedum frigore corporisque universi languore iun-

ctæ successerunt, quæ pessima symptomata redeunte menstrua periodo ita ingravescebant, ut ægra motibus spasmodicis agitari & præ nimia pectoris constrictione asthmate convulsivo affligi videretur. Advocatus medicus venæsectionem commendabat, quæ tamen ob nimiam vasorum exilitatem & constrictionem in pede celebrari minus poterat, sed in pollice eius institui debebat, unde sanguinis valde spissi & fere congrumati larga exprimebatur potius, quam effluebat copia. Tum quidem per tempus mitiores videbantur accessiones, sed non multo post, prævia levi iracundia, malum redibat ferocius & nunc instar febris, aliquot de die recurrendo, certos format paroxysmos, qui visu sunt horrendi. Namque generosa insomniis quasi perterrita vehementer expavescit, oculi clauduntur, loquendi potentia perit, brachia manusque attolluntur, iactantur, variisque modis distrahuntur, dentibus stridet, spiritum instar morientium frigidum emittit, pedes refrigescunt, labia rigore concussa tremunt & colore livido adparent, totumque corpus hinc inde agitatur & mox antrorsum, mox retrorsum movetur. Tandem elapso horæ spatio hæc omnia remittunt, remanentibus præcordiorum angore, cephalalgia, inquietudine & lassitudine. Ceterum notandum, alvum plerumque esse pigram & vix semel intra tres quatuorve dies deponi, mensiumque negotium consueto tempore rite succedere. Medicus ordinarius latentem purpuram tantorum malorum caussam reputans hactenus pulveres solares & sic dictos nigros Hallenses cum essentia dulci concentrata magna in copia obtulit, sed sine omni effectu. Alius igitur arcessitur medicinæ peritus, qui liquorem anodynum interne dedit & externe membra balsamo vitæ inungi iussit cum insigni mali levamine. Sed quum prior his sepositis medicamina solaria denuo adhiberet, mox pristina ingruebant symptomata.

EPICRISIS CVM CONSILIO.

Præfata morbi historia licet strictius sumta ad præsentem

tractationem minus pertinere videatur, feracissima tamen est cautionum utilissimarum, quæ optime nos admonent, quam caute tumor cachectius externis remediis debeat tractari, nisi ægrotantes in grave præcipitare periculum velimus. Dignum autem inprimis est, quod probe animadvertatur, imprudenti balneorum, maxime nimis calidorum usu tumorem pedum evanuisse longeque peiora accesse symptomata, quod mihi quidem sæpissime in praxi annotare licuit. Etenim serum illud acre & impurum, quod in pedibus stagnat, ubi inducta ipsis strictura, a venis resorptum ad partes nobilores pellitur, has ipsas præter naturam afficiendo, ad spasmodicas sollicitat agitationes, quæ in nostra ægrota miras luserunt tragœdias.

Quam curandi scopo medicus adhibuit venæsectionem præservationis loco debuisset administrare. Interim plenius exinde de summa infernarum partium constrictione convincimur, quæ tanta fuit, ut phlebotomo locum vix reliquerit. Quod porro attinet curationem per concentratiora medicamina, quæ in parcissima dosi data magnam edunt efficaciam, ut fere sunt pulveres solares & eiusdem farinæ alia remedia, hæc iure meritoque videtur taxanda. Nihil enim est deterius, quam cutis spiraculis occlusis alvoque obstructa, calidioribus massamque humorum exagitantibus medicamentis uti, & quod noxium in corpore hæret, ad eius peripheriam cum impetu propellere velle. Qua perversa methodo nihil profecto aliud efficitur, quam ut anxietates augeantur singulaque exacerbentur symptomata. Multo magis tum eam oportet esse medentis intentionem, ut in paroxysmo violentos motus sopiat & quæ huic extra paroxysmum occasionem præbent caussas apte præscindat. Quo scopo præter clysteres emollientes & oleosos, pulveres leniter antispasmodici nitrosi & cinnabarini, nec non liquor noster anodynus cum essentia castorei maritatus, qui specifica quadem effrenes motus compescendi efficacia pollet, summam merentur commendationem. Neque sua

sua laude carent remedia externa, quæ inter eminent olea nervina rutæ, lavendulæ, maioranæ, nucistæ &c. admixtione axungiarum temperata & in linimenti formam redacta spinæ, quæ dorsi, nuchæ & pectori iuncta. Quo etiam pertinent frictiones pedum, ad spasmos eorum relaxandos frigusque debellandum.

Plures casus legantur in Responsis & Consultat. nostris medicin. Tom. II. Sect. III. Cas. LXI. usque ad LXV. item Sect. IV. Cas. CLXXXII.

CAPUT XIV.
DE
HYDROPE.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Cachexiam proximum esse ad hydropem gradum, constans antiquissimorum medicorum fuit adsertio, qui inde in suis de re medica monumentis post cachexiam statim de hydrope agere consueverunt. Nullus autem ex omnibus utriusque affectus consensum rectius agnovit, ipso ARETÆO, qui *lib. IV. cap. I.* hæc egregia profert: *hydrops in viscere primario delitescens totum corpus in malum habitum convertit, nullaque est pars noxa carens. Neque enim in inferiore ventre fluctuans humidum hydropem nuncupamus; quando quidem neque ibi vitium est, sed quum morbum consequitur tumor, inflatio, coloris fœditas, iste in aquam colliquans habitus hydrops est & appellatur. Nam tametsi nonnunquam foras sponte aqua prorumpit, aut aliquis præcordia rescindens effundit, adhuc in* *Principium hydropis est cachexia.*

 sede

Hiss [illegible] : 25
formosit: et [illegible] : [illegible]

[illegible] Scabie [illegible] Sum: 4.

Rx: a 100 [illegible] : ʒiij
[illegible] ʒj
[illegible] lignor: ʒij
[illegible] ʒss
[illegible] ʒij
[illegible] 80 in vino

1: [illegible] : ʒij
[illegible]
[illegible] ʒiij
[illegible] [illegible] ij

4: Spec: pro [illegible] lignor: ʒiij
herb: [illegible]
[illegible] ʒij
[illegible] : [illegible]
3: [illegible]
[illegible] : āā ʒij
[illegible] : [illegible]

sede sua permanet hydrops. Princeps itaque caussa malus habitus est, sive cachexia. Quibus verbis optimus hic ex antiquissimis auctor clarissime innuit, morbum primarium esse malum corporis habitum, cuius symptomata potius & effectus sit tumor aquosus, eo quod hoc cessante morbus nihilominus permaneret. Et in sequentibus ita pergit: *Anasarca laborantes colore ex atro viridique permixto infecti sunt, obscurasque & nigras venas habent.* Quae signa admodum etiam communia sunt cachexia adfectis. Accedit deinceps & hoc, quod ab iisdem caussis, quae malum ingenerant cachecticum, quas ex CÆLIO AVRELIANO in superiori capite descripsimus, hydrops quoque originem ducat, id quod auctores confirmant, ipsaque experientia, optima rerum magistra, abunde satis corroborat.

§. II.

Hydropis definitio. Quum itaque cachexiae morbus cum hydrope tam arctam habeat affinitatem, ut iste huius caussa ac fundamentum recte dici possit ac debeat, non possumus, quin omnibus rite comparatis, in specialiori hydropis notione suppeditanda, ipsum valde depravatum corporis, quoad omnes partes & functiones suas, habitum dicamus, cum insigni & praeternaturali humoris serosi, aut in toto corpore, aut in certis eiusdem cavitatibus, stagnatione & collectione coniunctum.

§. III.

Signa. Functiones nostri corporis tam vitales, quam naturales & animales in hydrope valde esse vitiatas atque laesas, signa, quibus sese prodit truculentus hic morbus & quae optime collegit ARETÆVS *loc. cit.* testatum faciunt loculentissime: *Omnibus,* inquit, *inest pallor, spirationis difficultas, tussis, diversis temporibus segnes sunt, pigritia multa, a cibo abalienatio, & si aliquid adsumant, quamvis modicum & flatu carens, nihilominus valde inflantur, distensiones patiuntur, citra madorem eorum corpus est, idcirco neque in balneis sudore madescunt. Praeterea albidi sunt & effoeminati, somni sunt graves, torpentes, breves,*

breves, animi deliquium, circa minima quæque sollicitudo, vivendi cupiditas.

§ IV.

Equidem hydrops a primis fere artis nostræ rudimentis in tres species, anasarcam, asciten & tympanitidem divisus atque anasarca dictus fuit, quando totum corpus tumore obsessum est, ascites, ubi abdomen turget & intra eius cavitatem stagnans lympha viscera inundat, tympanites, ubi abdomen non molle, ut digitorum vestigia imprimi possint, sed valde inflatum ac durum comparet; ipse tamen ARETÆVS quartam addit & inter anasarcam ac leucophlegmatiam aliquam constituit differentiam, existimans, in utraque hac hydropis specie tumidam quidem faciem & brachia esse, & in leucophlegmatia, ubi pituita redundaret, non minus quam in anasarca omne corpus impleti, atque partes tam superiores quam inferiores cum ipsis mammis intumescere, quod in illis potissimum contingeret, qui iuvenes robusti in ætatis prosperа fortuna consisterent; at in hydrope, anasarca dicto, carnem in succum saniosum quasi colliquescere, qualis a membris graviter contusis effunditur. Dein quoque leucophlegmatiam mitiorem hydropis speciem curatuque faciliorem habendam esse statuit, quoniam variæ eius tollendæ sint prosperæ occasiones, ut sudoris, lotii excretione, aut alvi nonnunquam copioso effluvio, quum contra in reliquis speciebus, præsertim si mixtæ sint, medicus totum hominem permutare debeat, si ipsas curare velit. Qua peculiari & eximii in praxi medica usus differentia illud maxime disertissimus hic auctor indicasse videtur, in leucophlegmatia quidem perinde ac in anasarca aquam copiose inter cutem stagnare, sed in hoc sanguinem simul, quo carnes nutriuntur, valde esse corruptum, adeoque vitium longe subesse gravius. Multo vero adhuc evidentius elegantem hanc distinctionem in eodem capite describit hunc in modum: *aqua inter cutem nonnunquam a copioso frigido potu*

Hydropis species sunt.

1) leucophlegmatia & anasarca.

tu continuo provenit, quum præ nimia siti ad saturitatem quispiam multam aquam gelidam ingurgitaverit, postea humidum in peritonæum delatum sit, atque inde in ventribus calor refrigeratus fuerit. Deinde in ilia guttæ effluunt, quæ prius in aerem versæ per transpirationem discutiebantur. Id igitur si incidit, facilior est huius morbi curatio, antequam viscus aliquod, aut totus homo adfectus sit.

§. V.

De hisce speciebus iudicium. Quod si meam profiteri licet sententiam, ego rei veritate & experientia convictus, non possum non ARETÆO adsentiri, quod leucophlegmatia levior sit species, facilioremque recipiat sanationem quam anasarca. Equidem illa communiter a nostri ævi medicis cum hac solet confundi, quum tamen iam a CÆLIO AVRELIANO sæpiusque laudato ARETÆO aqua intercus vocetur, quoniam inter ipsas pinguedinis cellulas aqua collecta stagnet & hinc colorem pallidum inducit, quum e contrario in anasarca, sive hyposarca, ob maiorem sanguinis quam in ipsa leucophlegmatia corruptionem, color carnis & cutis magis depravatus & ex atro viridescens adpareat, manifesto indicio, quæ sanguificationi humorumque depurationi inserviunt viscera, ut sunt pulmones, hepar & renes, nimiæ laxitatis vel infarctus vitio laborare, & ad functiones secundum naturam peragendas minus esse idoneas. Quando itaque leucophlegmatia cum anasarca iuncta est, iam gravior hydropis species emergit, quum leucophlegmatia initium, anasarca vero augmentum præbeat.

§. VI.

2) ascites. Longe vero deterior & prope insanabilis ea hydropis species est, quæ ascites vocatur, cuius signa optime notavit ARETÆVS, dum loc. cit. *in ilibus*, inquit, *tumorem, in pedibus inflationem videre licet, facies, brachia, & reliqua exilia cernuntur, intumescunt testes, præputium & totus colis ob inæquali-*

qualitatem tumoris tortuosus est. In corporis ad alterutrum latus conversionibus humor in locum declivem & tumorem & fluctuationem facit, fluctuantisque liquoris sonitus exauditur. Ex quibus colligi licet, ingentem lymphæ ob vasa lymphatica vel hydatides disruptas esse extravasationem viscerumque inundationem, qua hæc ipsa temporis successu in plenariam abeunt corruptionem.

§. VII.

Quod illam speciem, quæ tympanitis, itemque hydrops siccus appellari solet, ubi abdomen valde tensum & inflatum ad palmæ percussum instar tympani edit sonum, sciendum est, eam symptoma potius anasarcæ & ascitis, quam certam hydropis speciem esse dicendam. Hæc vero si iungitur, ut fere plerumque in ascite evenit, pessimum & incurabilem denotat statum, qui vel a flatibus intra intestina coercitis, vel a vapore, ex aqua in abdomine extraversata exhalato oriundus abdominis musculos ita a tono suo deiicit, ut penitus elanguescant. *3) tympanitis.*

§. VIII.

Vt autem plenius adhuc rectiusque de gravissimi nostri morbi natura indoleque pateat, operæ erit pretium, eiusdem initia pariter ac incrementa cum symptomatibus rite exponere, quæ ita se habent. Primo tumor occupat pedes, qui succedente tempore ad femora, inguina, ilia, abdomen & ad scrobiculum usque cordis pertingit. Interdum venter aqua turgidus ita prominet, ut pedes vix cerni queant & abdominis ruptura sit metuenda. Progressu temporis aqua in scrotum quoque descendit, illudque sæpe ad capitis magnitudinem inflat. Neque scrotum solum, verum ipse etiam penis cum præputio ita intumescit, ut intorqueatur lotiique excretioni iniiciatur remora. Vbi manifesto deprehenditur, aquam, quæ penem distendit, ex vicina inguinis regione cutim inter & carnem penis *Historia morbi.*

nis sese insinuare; contra vero, quæ scrotum in tumorem elevat, plerumque ex abdomine per peritonæi processus delabi. Aliquando tamen etiam, maxime in leucophlegmatia & anasarca laborantibus evenit, ut aquosus humor in partibus circa inguina collectus sub communibus testiculorum integumentis se inferens tumoris in scroto caussa existat, abdomine aqua prorsus vacuo. Neque tamen in omnibus hydropicis scrotum tumorem concipit, sed quosdam eorum sine omni eius intumescentia demortuos novi. In fœminis inguina similiter tumida fiunt, & ipsa uteri vagina ab aqua sæpe elongatur, ut procidat. Dein commune hydropicorum symptoma est dyspnoea, quæ post vehementiorem corporis motum & noctu potissimum exacerbata, ob facilem aquæ abdominalis sub situ decliviori adscensum, suffocationis metum subinde minatur; Vnde, si liberius respirare miseri volunt, corpus mox elevare & in lecto potius erecti sedere, quam decumbere coguntur. Mirum quoque vexat tussis, sicca utplurimum & nonnisi inane tussiendi desiderium mentiens, dum acris salsaque lympha, in universo corpore peccans laryngis præsertim & bronchiorum fibrillas membranaceas stimulat, irritat, convellit.

§. IX.

Continuata morbi historia.

Posthæc notabile est, in anasarca urinam mingi tenuem & albam, in ascite paucam & crassam, cum copioso sedimento rubro lateritio. Potui quoque urinæ quantitas inter initia hydropis utplurimum respondet, alvus laxa est & ciborum appetentia bona; quæ tamen omnia ingravescente malo deficiunt. Vrget præterea inexhausta & clamosa sitis, de qua recte cecinit Poeta: *Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.* Iungitur autem hæc nimia potandi cupiditas ob has potissimum rationes: Tum quod salivalis latex ob glandulas salivales obstructas deficiens fauces aridas irrotare amplius non potest, tum quod ea, quæ adfluit saliva viscida salsaque est, & ab æstu febrili mox exsiccatur. Febris enim in peiori morbi statu nunquam fere

fere non adiungitur lenta atque continua, ex pulſu, qui parvus fertur & crebrior, ſatis conſpicua, quæ carnem ſupernarum partium una cum viribus ſenſim paullatimque depaſcens mortem denique procurat. Deinceps in anaſarca æque ac aſcite inſignis ſæpe pruritus in partibus pedum membranaceis percipitur & pedes quoque maculis lividis & veſiculis obſervantur obſiti, ex quibus apertis ſerum effluit ſua acredine partes rodens, vel etiam inflammans, unde non raro prodeunt mali moris ulcera, quæ teſte *Hippocrate* lib. VI. aph. VIII. difficulter ſaneſcunt & conſolidantur, utpote adfluxus acris ſeri maior eſt ac copioſior, quam ut remediis lenientibus & exſiccantibus poſſit mitigari. Atque huic ſpeciei hydropis præcipue adſociatur febris, quæ ab inflammatione inteſtinorum, præſertim per draſtica remedia inducta, originem trahit, cui horror demum & rigor ſuperveniens ſphaceloſæ & funeſtæ viſcerum corruptionis præbet indicium.

§. V.

Sectio anatomica hydrope demortuorum.

His ita expoſitis progrediendum nunc erit ad ea, quæ ſectio hydrope demortuorum nobis ſiſtit perluſtranda. Et primo quidem, quod hepatis viſcus attinet, ex M. N. C. & BONETI *ſepulchreto* aliisque anatomicorum libris conſtat, illud plerumque morbidum fuiſſe repertum, & nunc quidem pallidum & fere exſangue, nunc tumidum & atrum, tenſum, ſcirrhoſum hydatidibusque repletum, cum veſicula fellis, materiam aut aqueam & minus amaram, aut ſpiſſam & in calculos concretam continente. Speciatim vero hepar in iunioribus in globum quaſi contractum & induratum, ut ſub cultri inciſione ſtrepitum ediderit, & in tympanitide aridum & inſtar corii corrugati torrefactum ſe annotaſſe referunt HORSTIVS *lib. III. obſ. 9.* & TVLPIVS *lib. II. cap. 36.* Licet contra varia apud RVYSCHIVM *in obſervat.* & BONETVM *in lib. cit.* proſtent exempla, ubi hoc viſcus ſine omni labe adparuit ſanum, quod itidem RIVERIVS *in obſervat. communicat. IV.* te-

ſtari videtur, qui in hydropico quodam, hepate ſatis bene conſtituto, ſolum lienem reperit corruptum & totam fere ipſius ſubſtantiam bili atræ ſimilem. Dein, quoad reliqua viſcera notandum occurrit, omentum in diſſectis aſcite defunctis ut plurimum inveniri corruptum & ſphacelatum, vel plane extenuatum & abſumtum, pancreas ſcirrhoſum, & meſenterium, ob veſicas, quibus interius obſideri ſolet, aqua repletas & glandulas ad fabæ magnitudinem tumefactas, in magnam molem excretum, qua de re notabilis caſus exſtat apud TVLPIVM *lib. IV. cap.* 35. Neque inteſtina cum ventriculo relinquuntur immunia, ſed iſta obſervavi inflammata, ſiderata & corroſa. In tympanitide ipſa æque ac abdominis cavum multis flatibus vidi turgida, quales obſervationes etiam commemorarunt *Felix* PLATERVS *lib. III. prax. cap. III. obſ.* 50. & HERCVLES SAXONIA *in prælect. pract. part. II. cap.* 27. De ventriculo autem notatu dignum eſt phænomenon, quod interior eius tunica nodis globoſis, parvas avellanas magnitudine adæquantibus tota ſit obſita, qui nihil aliud eſſe videntur, quam exiguæ illæ in ſtatu naturali miliares vel annulares glandulæ, quæ alias tunicae huic villoſae eo latere, quo nerveae adnexa eſt, interſperſae cernuntur.

§. XI.

Continuata ſectionis hiſtoria.

Neque tantum imi ventris viſcera male ſunt adfecta, verum etiam obſervatione quam maxime dignum eſt, quod frequentiſſime in hydrope, ſive ſit abdominis, ſive pectoris, cor, præſertim quoad dextri ventriculi capacitatem ingentis & plane mirificæ deprehendatur magnitudinis, ita ut ego in duobus ſubiectis illud inſtar bovini conſpexerim. Qua de re conſuli etiam poſſunt M. N. C. *Dec. I.* ann. V. obſ. 64. item BARTHOLINVS *Cent. II.* hiſtor. 66. Deinde ſi meam ipſius experientiam licet proferre, ego plena fide teſtari poſſum, omnes fere, quos ſecandos curavi hydropicos, præter viſcera male conſtituta polypoſa in corde eiusque vaſis habuiſſe concreta.

Id

Id quod etiam plures aliorum obſervationes confirmant, ex quibus memoratu digna eſt, quæ in M. N. C. Dec. II. ann. V. obſ. 66. deſcripta legitur, ubi in anaſarca demortuo inteſtina, omentum, pancreas, hepar, & lien ſine omni vitio fuerunt viſa, in dextro autem cordis ventriculo polypus inventus, qualis etiam venam cavam & arteriam pulmonalem occupavit, ut ideo æger ſuperſtes de ruptura cordis in dextro latere conquerendi cauſſam habuerit graviſſimam. Et eadem Acta Cent. IX. obſ. 50. referunt anatomen hydropicæ, in cuius dextro cordis ventriculo polypus ad quadrantem ulnæ partem longus & in arteriam pulmonalem protenſus fuit annotatus, ut ſilentio prætereram complura alia, quæ de eadem re *Cent. III. obſ.* 117. *Cent. VIII. obſ. 41.* item *Dec. II. ann. VI. obſ.* 73. leguntur exempla, hoc tantum adiiciens, ubi cordis vaſa polypoſis concretionibus ſunt repleta, ibi plerumque ingentem ſeri in thoracis cavitate effuſi obſervari copiam.

§. XII.

Obſervatio circa conſtitutionem aquarum.

Quod ad ſerum intra cavitates collectum attinet, hoc ratione copiæ, coloris & conſiſtentiæ ſolet eſſe diverſum. Interdum enim inſtar aquæ valde eſt dilutum, ſpiſſiuſculum tamen & igni impoſitum in gelatinam concreſcit, interdum flavum & loturæ carnis non abſimile. Quantitatem ſi diſpicimus, hæc itidem pro corporis amplitudine morbique diuturnitate admodum eſt diverſa, ſiquidem quandoque triginta, quandoque ſexaginta, imo centum adæquat libras. Continetur autem huius aquæ plurima pars in cavitate abdominis, vel intra peritonæum & muſculos abdominis, nonnunquam tamen etiam in duplicatura peritonæi formato ibi ſacco incluſa eam contineri fidem faciunt obſervationes, quas inter notabilis eſt Cl. Littris, quæ in *Memoire de l'Academie des ſciences a Paris ann.* 1707. legitur.

§. XIII.

Ratio tumoris hydropici.

Explicatis ſic ſatis dilucide phænomenis, quæ in diſſectis hydro-

hydrope demortuis solent observari, sequitur iam, ut dispiciamus, quænam sint præcipuæ & proximæ inundationis aquarum in gravissimo hoc morbo caussæ. Equidem veteres, quibus naturalis machinæ nostræ constitutio hydraulica, inque primis circularis humorum progressus fuit incognitus, læsam in hepate male adfecto sanguificationem & sanguinis in aquam conversionem accusarunt, nostro autem tempore, quo structura corporis humani motuumque vitalium œconomia clarius fuit detecta, longe rectius hæ caussæ possunt demonstrari. Vix autem melior tumoris hydropici caussa, me iudice, poterit allegari, quam circularis sanguinis per venas motus & progressus valde difficilis, tardus & variis ex caussis præpeditus. Quam quidem adsertionem experimentum a Clar. anatomico LOWERO primum, quod scio, institutum comprobat clarissime. Hic enim in vivo animali venam aliquam maiorem filo constrinxit idque vinculum per horam reliquit & protinus tumorem œdematosum in illa parte, qua rami ad venam excurrunt, animadvertit. Simile quid conspicitur, quando ad enormes hæmorrhagias sistendas instrumentum venas valde comprimens, quod nomine Tournequet venit, adplicatur. Quodsi enim diutius relinquitur, in tumorem successive pars attollitur. Huc quoque illud pertinet experimentum, quum in homine mortuo vena subclavia, v. g. manus dextræ, fortiter constringitur & postea cum siphone in venam manus apertam rubicundus, paullo spissior liquor iniicitur. Namque tum brachium intumescit, eoque aperto observamus in cellulas pinguedinosas sub cute miram eius penetrasse copiam, vix aliam ob caussam, quam quod propter positum obstaculum liquor iniectus venas, quæ per adiposum panniculum transeunt, nimium distenderit, atque tandem per earum poros extravasatus fuerit.

§. XIV.

Quæ amplius exponitur.

Enim vero nullus dubito, quin ex dictis experimentis abunde

bunde satis pateat, nimiæ corporis in hydrope intumescentiæ & separationis seri a sanguine eiusque intra cavitates & interstitia stagnationis veram caussam esse retardatum sanguinis, per venas maxime, transitum. Attamen longe adhuc clarius adserti huius patebit veritas, si perpendere velimus, quam facile & expeditum sit, ut sanguis in suo per venarum systema circuitu sistatur, idque potissimum has ob rationes. Nam primo sanguinis per venas regressus a partibus inferioribus ad superiores, ob situm perpendicularem, secundum naturæ ordinem multis modis est tardior, quam in arteriis; unde etiam fit, ut venæ non modo numerum, sed etiam diametrum arteriarum longe multumque superent. Deinde venarum tunicæ non tanta vi systaltica & motrice elastica præditæ sunt quam arteriæ. Quibus demum accedit, quod venæ tenerioribus valdeque porosis instructæ sint tunicis, per quas tenue liquidum facile potest transire. Quodsi itaque accidit, ut ob nimiam serosi humoris in corpore humano copiam tonus & robur vasorum, maximeque venarum propter nimiam distensionem magis infringatur atque debilitetur; non potest non per universum corpus vitalis sanguinis circulus, qui omnibus functionibus præest, easque in integritate conservat, valde languescere atque imminui, quod etiam ex pulsu, qui rarus, mollis ac debilis est, aperte cognoscitur. Et ex hoc fundamento non modo præternaturalis intumescentiæ, sed reliquorum quoque cum hydrope complicatorum symptomatum, ut lassitudinis, gravitatis corporis, pigritiæ, nec non salutarium per cutim, renes, & alvum excretionum imminutarum vera deducenda venit ratio.

§. XV.

At vero, præter hæc perpetuum fere omnis hydropis accidens est ingens spirandi difficultas, suffocationis metum subinde incutiens, quæ itidem vix aliam agnoscit caussam, quam quod ob vim cordis & vasorum imminutam systalticam sanguis

Ratio symptomatum in pectore.

guis

guis viſcido ſero refertus per minimas & anguſtiſſimas arteriæ & venæ pulmonalis ramificationes non ſatis libere, nec ſufficienter poſſit transmitti; Vnde in illis ſtagnat & facta ad cordis dextrum ventriculum regurgitatione miras parit anxietates. Et quum præcipua pulmonis functio in eo conſiſtat, ut, ſi per minima & copioſiſſima veſiculoſæ eius ſubſtantiæ vaſcula ſanguis traiicitur, lympha & chylus cum eius partibus intime miſceantur aerisque ſubtiliori elaſtica imbuantur ſubſtantia, ut inde ſpirituoſus, fluidus & ad conciliandas corpori vires idoneus evadat cruor vitalis, recte omnino colligitur, difficiliorem ſanguinis per pulmones progreſſum gravium accidentium eſſe cauſſam. Nam læditur exinde univerſum ſanguificationis negotium & loco ſanguinis floridi, fluidi ac temperati vaſa copioſo ſero repleantur & infarciantur neceſſe eſt. Longe vero deterior ſtatus eſt, ubi iam polypoſæ concretiones vaſis pulmonum & cordis maioribus inhærent. Hac enim ratione non modo ſanguis per cordis & pulmonum meatus in curſu ſuo præpeditur, ibique ſtagnans varia parit incommoda, verum etiam in totius venæ cavæ ſyſtemate omnibusque partibus, ad quas hæc vena pertingit, ſubſiſtere incipit; Vnde ingens liquidi ſeroſi contingit ſeceſſio. Quo difficilius autem eſt, eiusmodi altius corpori impactum repagulum artis ope tollere, eo facilius eſt iudicatu, eam hydropis ſpeciem, quæ tali fundamento nititur, peſſimæ eſſe indolis difficillimæque ſanationis.

§. XVI.

Aſcitis geneſis dependet ab hepatis vitio.

Hæc de leucophlegmatiæ & anaſarcæ generatione dicta ſunto. Quod vero ad geneſin aſcitis attinet, ego confidenter adſerere haud dubitaverim, hepar maxime in hac hydropis ſpecie præter naturam eſſe affectum & male conſtitutum, utpote quum in nullo æque viſcere ac in hoc ipſo tam difficilis eſt ſanguinis progreſſus ac circulatio. Et licet ſuccuſſoria hepatis a diaphragmate ſub reſpirationis actu commotio,

motio, ipſumque robur tunicarum, quibus venam portæ inſtructam eſſe ex anatome novimus, ſanguinis curſum haud leviter videatur adiuvare; Nihilo tamen minus, quando cruor lenteſcens adpellitur, dicta vena portæ, & pulſu & valvulis deſtituta, eundem per innumeros venæ cavæ canaliculos difficulter transmittit, unde haud levis ad ſtagnationem & infarctum fit diſpoſitio. Cui ſi accedit ob parciorem potum, vitam ſedentariam, ingeſta liberalius acida & vini ſpiritus abuſum, aut propter hæmorrhagias vel febres per adſtringentia præpoſtere curatas ſanguinis & lymphæ lentor ac redundantia, vel etiam ob multas animi ægritudines morbosque prægreſſos ipſius hepatis eiusque vaſorum atonia; vaſa utique certo certius infarciuntur, & ſublata proportione ad motum, ſanguis ſegniter traiectus hinc inde in canalium alveis ſtagnat eiusque aquoſa pars ſecreta lymphatica vaſa, magna in copia ibi ſita, implet. Porro etiam lenteſcentis lymphæ præternaturalis ſpiſſitudo eius per hepar circuitum modo leviorem modo graviorem remoratur. Quodſi autem paullo ſpiſſior a ſanguine ſecedens lympha in hepate obhæreſcit, &, diſſipata fluidiore parte, ad maiorem craſſitudinis gradum redigitur, tunicæ vitalis illius viſceris craſſeſcunt & indurantur, tandemque in ſcirrhum abeunt, ita tamen, ut induratio magis intimiora occupet, ſcirrhus vero in exteriori parte membranacea vaſisque extimis obhæreſcat. Præcipuam itaque aſcitidis ſedem eſſe hepar, cadaverum ſectiones ſupra adductæ ſatis faciunt demonſtratum.

§. XVII.

Verum enim vero, præter hæpar reliqua abdominis viſcera non ſunt ab omni labe remota. Lien enim ſæpe extra ordinem magnus, atro ſanguine refertus & ſcirrhoſa membrana obductus, RIVERIO, SCHENKIO, FORESTO & autopſia teſte invenitur. Pancreas, ſecundum RONDELETIVM atque PEIERVM *in obſerv. anatom.* in omnibus fere hy-

Et reliquorum abdominis viſcerum labe.

hydropicis diſſectis durum & ſcirrhoſum, quin interdum totum abſumtum deprehenditur. Omentum putridum & emaciatum, glandulæ meſenterii, inteſtinorum, duodeni & ventriculi præter naturam conſtitutæ, tumidæ & induratæ conſpiciuntur. Quodſi igitur meam de hiſce phænomenis ſententiam proferre licet, ego quidem arbitror, hæc abdominis iam relata viſcera labem ſuam ac vitium ſimili modo a præternaturali hepatis conſtitutione & impedito ſanguinis per eius vaſa circuitu unice contrahere; idque potiſſimum propter intimiorem horum vaſorum conſenſum & communionem. Etenim notum ex anatomicis eſt, omnem ſanguinem, qui ex ventriculo, fiſtula inteſtinali, meſenterio, pancreate, omento & liene regreditur, in venam portæ abire, & hac mediante per mere vaſculoſum hepatis viſcus ad venam cavam ipſumque cor transmitti debere. Quodſi itaque ibi progreſſivus & orbicularis motus ſiſtitur, neceſſe omnino eſt, ut ſanguis ad dicta abdominis viſcera regurgitans ibi ſtagnationem, infarctum, ſcirrheſcentiam & corruptionem cauſſetur.

§. XVIII.

Hydropis uteri geneſis. Quoniam per uteri, maximeque ſpermatica vaſa, quæ in varios cincinnos, pampinos vitium æmulantes, contortos implicatosque divaricantur, difficilior & valde tardus eſt ſanguinis regreſſus, adeoque longiſſimum ad vitalem cordis fontem iter; fit omnino, ut in utero & connexis ipſi partibus, tubis nempe & ovariis, copioſæ interdum ſeri inundationes & tumores aquoſi oriantur. Nunquam enim citius & promtius fluida & aquoſa pars a ſanguine ſecedit, quam ubi lentior minusque expeditus eius per viſcera tranſitus eſt, quemadmodum id clare patet in hepate, & ob hanc etiam cauſſam non facile numeroſiora, quam in hepatis ac uteri ſubſtantia & adiacentibus ei partibus vaſa reperies lymphatica, quæ a largiori decubitu & adfluxu lymphæ diſtenta, magnas in veſicas, quæ hydatides Græcis dicuntur, explicantur, quibus demum diſruptis non-

nonnunquam subito hydrops gignitur & mira seri quantitas effusa cavitatem abdominis occupat. Ita permultas hydatides in uteri confiniis post partum difficilem reperit SALMVTHVS *cent. I. obs.* 38. & in hysterica fœmina gravida dissecta PECHLINVS *obs.* 19. In cornubus ac tubis uteri ingentem aquæ copiam nonnunquam colligi, fidem facit TVLPIVS *observat. l. IV. obs.* 45. exemplo fœminæ, quæ in utroque uteri cornu novem circiter aquæ purisque libras inclusas innumeris vesicis gestavit. Plura eiusmodi exempla vide apud SCHENCKIVM *l. III.* obs. 6. 7. & ROLFINCKIVM *de organ. genital. cap.* 20. nec non SYDENHAM *de hydrope.* Eandem quoque in rem apprime facit HARDERI observatio, perhibentis: in fœmina rustica repertum esse non solum ovarium sinistrum aquæ subsalsæ & fœtentis libris duabus oppletum, sed etiam annexam eidem tubam Fallopianam notabili hydatide obsessam. Et nosmet ipsi ante viginti annos ex gravi in hypogastricam regionem lapsu annotavimus in quadragenaria subortam ibi intumescentiam cum dolore tensivo, quam aquæ limpidæ largum profluvium cum sanguine menstruo primum prodiens excepit, quod postea etiam cessante sanguinis stillicidio per anni dimidium continuavit, ita, ut quotidie minimum libra una efflueret, donec ægra, incassum adhibitis variis medicaminum generibus, tabe lentaque febre penitus confecta, obdormisceret.

§. XIX.

Hydropis frequens genesis in gravidis.

Neque etiam adeo insolens, sed aliquoties a me observatum est, sub ingravidatione simul occultari hydropem, & hinc fit, ut sæpius medici in diiudicanda graviditate fallantur. Vidimus vero eiusmodi fœminas gravidas hydrope simul laborantes post partum copiosioris effluxu servatas, alias autem interiisse, humore scilicet in cavum abdominis iam effuso. Inprimis memoratu dignum est, quod PLATERVS *lib. III. observat.* p. 620. prodidit de muliere quadam, quæ, quoties uterum

rum gessit, toties detenta fuit ascite. Et hanc ob caussam quoque in ea versamur sententia, hydropicos tumores in fœminis plus ex uteri, quam hepatis & viscerum, quæ cum hepate habent connexionem, vitio subnasci, & facilius quoque persanari, quam ubi hepar primario adfectum est, eo quod liberior & apertus sero stagnanti per uteri ostia patet exitus.

§. XX.

Caussæ procatarcticæ sunt: naturalis dispositio.

Quod attinet ad caussas procatarcticas, animadvertimus, hydropicæ adfectioni, tam pectoris quam abdominis, præ omnibus maxime esse obnoxios homines proceræ staturæ. In his enim sicut ob longius sanguinis a pedibus ad cor iter & situm perpendicularem ordinario valde tardus & lentus sanguinis est progressus, ita ille ob caussas accedentes perfacile redditur difficilior, unde etiam fit, ut polyposa concreta cum hydrope pectoris & anasarca in proceris eiusmodi corporibus, his morbis demortuis crebrius reperiantur. Præterea quoque nostro malo admodum sunt subiecti habitu corporis molli, spongioso, minusque firmis instructo fibris præditi, in quibus aquea eminet substantia & quos phlegmaticos vocamus, vel sanguineo-phlegmaticos. Huc dein & illi spectant, qui corporis sunt obesi, & in tenera iuventute catarrhosis defluxionibus sæpius fuerunt affecti, nec non qui tumoribus œdematosis frequentius solent corripi. Ratione ætatis senes, in quibus ob elaterem vasorum deiectum excretiones non rite succedunt, & lympha maiorem contrahit lentorem ac spissitudinem, hydropicis tumoribus frequenter subiiciuntur. Respectu vitæ generis, ob vitam sedentariam, sartores, sutores, textores, & ob aerem, qui fibrarum vigorem imminuit, vaporosum, balneatores, piscatores, fullones & lotrices in hydropem præ aliis sunt proclives. Regiones quoque & loca, quibus inhabitamus, merito huc debent referri, qua de caussa in locis palustribus & maritimis plures reperiuntur hydropici, quam in

in locis mediterraneis, uti quidem in Hollandia, vitio tum aeris tum aquæ, fieri animadvertimus.

§. XXI.

Vt autem locus aliquis, qui antea talis non fuit, dein ad hydropem ingignendum aptior fiat, ex accidenti contingere poteſt, mutata ſcilicet victus ratione, quod de Anglia egregie oſtendit LISTERVS *de hydrope.* Cibus enim & potus inconveniens ad hydropis geneſin multum omnino conferunt. Ex cibis autem craſſi, crudi, viſcidi & dulces, vel ſola nimia voracitas, in iis potiſſimum, qui parum ſe movent, viam ad hunc morbum pandunt paratiſſimam. Frequentius tamen a potu, ſi quantitate vel qualitate peccat, hydropis malum ſuboritur, unde eos, qui potulenta, in quibus modice adſumtis nihil alias noxæ ineſt, magna in copia ingerunt, non raro annorum decurſu, niſi naturæ robur viſcerumque integritas id prohibet, hydropicos fieri conſpicimus, id quod copioſius hauſtæ cereviſiæ non ſatis defæcatæ, recentes, maxime quæ ex tritico fiunt & vulgo Breyhahn dicuntur, abunde ſatis confirmant. Nullum autem potus genus, conſentiente quotidiana experientia, tam nocivum eſt, quam ſpiritus vini, & illius æmulus ex frumento paratus. Hinc ego non poſſum, quin ex eo confectas & aromatibus acuatas aquas vitæ vulgo dictas, præſertim ſi ieiuno ingurgitantur ventriculo, aquas mortis iure meritoque cenſeam. Denique nihil tam ſubito & intra paucos dies noſtrum ingenerare morbum valet, quam potus frigidus poſt inſignem corporis incaleſcentiam in copia hauſtus, ut usque eo ARETÆVS *lib. IV. de ſignis & cauſſis diuturn: morbor. recte prodiderit: aqua inter cutem nonnunquam a copioſo frigidæ potu provenit, quum præ nimia ſiti quispiam multam aquam gelidam ingurgitaverit.* Et hinc quoque eſt, quod SYLVIVS *in tract. de morb. epidem.* annotaverit, in ardore ac ſiti febrili a potu copioſius ingurgitatio intra duos tresve dies hydropem fuiſſe excitatum. Longe vero gravior noxa pertimeſcenda

Inconveniens cibus & potus.

eſt

eſt ab aquis paluſtribus ſtagnantibus, pro potu adſumtis, quas iam tum HIPPOCRATES inter cauſſas hydropis retulit. Et exinde ſimul petenda venit ratio, quare, uti ſupra diximus, in locis paludoſis & maritimis frequentior hydropis ſit proventus. Neque vero hic excludendus eſt intempeſtivus aquarum mineralium tam calidarum quam frigidarum ſine convenienti regimine uſus, de quo mihi permulta eaque tragica exempla in praxi obſervare licuit.

§. XXII.

Animi pathemata. Ex omnibus vero iis, quæ ſicut ad alias chronicas paſſiones, ita etiam maxime ad hydropem conferre ſolent, principem fere locum obtinent animi pathemata, præſertim vero diuturnus animi mœror & angor, cui tanta ineſt vis atque potentia, ut, viſceribus fibrisque motricibus omnem vigorem, tonum ac robur ſubtrahendo, languidum ſanguinis circulum & excretionum ſuppreſſionem producat. Nec minor eſt efficacia vehementis iræ, maxime ſi cibus, vel potus copioſus frigidus deſuper ingeratur. Sequitur enim preſſo, ut aiunt, pede ingens præcordiorum conſtrictio & anxietas, color cachecticus, ciborum inappetentia, ſpirandi difficultas & ſucceſſu temporis ipſe hydrops, quem plus vice ſimplici ſucceſſiſſe novimus. Cauſſa tantorum malorum hæc eſſe videtur: vehementiori hac animi commotione ventriculus cum duodeno & adnexis biliariis ductibus valide & ſpaſmodice conſtringitur, unde non modo ſucci bilioſi & pancreatici ad bonam digeſtionem promovendam ſecretio impeditur, verum etiam copioſiori cibo ac potu adſumto multi ingenerantur flatus, qui alvinam excretionem ſiſtunt totumque ſanguinis circulum inæqualem reddunt.

§. XXIII.

Excretiones ſuppreſſæ & nimiæ. Nihil inſuper magis ad geneſin hydropis contribuit, quam conſuetæ & criticæ evacuationis, ut in fœminis per menſes, per

per lochia, in viris per hæmorrhoides suppressio. Vid. HIPPOCRATES Sect. VI. aph. 12. Ita Traianus imperator, ex retentione hæmorrhoidum ascіticus factus & curatus, sed recidivam passus mortuus legitur apud DIOCASSVM. Pari quoque ratione, enormes sanguinis sive per vulnera, sive per nares, uterum, aut venas sedis profusiones ad hoc malum valde disponere, quotidiana fere experientia comperimus. Nam in sanguine incomparabalis latitat vitæ thesaurus, quo nimium detracto minima & secretoria & excretoria vasa connivent & angustantur; hinc nec bonus generatur sanguis, nec utilissimum secernitur liquidum cerebri & nervorum, unde solidarum partium imbecillitas; neque inutile & impurum, quod in corpore est, foras eiicitur, unde magna impuritatum coacervatur colluvies. Minime tamen ita simpliciter statuendum volo, ac si omnis largior sanguinis evacuatio hydropicum adfectum producat, sed ubi in corporibus aliæ adhuc caussæ accedunt, facile eum oriri arbitror. Ita quosdam ab obstructione viscerum scorbuto & cachexia laborantes valdeque acri & impuro sanguine fartos post frequentes & enormes hæmorrhagias in aquosum hunc morbum incidisse novi; certe non ob solam illam hæmorrhagiam, sed ob malum corporis propter obstructiones dispositionem atque humorem dyscrasiam. Immodica quoque in dysenteria excretio sæpius hydropis fœcunda mater est, quare HIPPOCRATES Sect. VI. aph. 43. adserit: *Quicunque difficultate intestinorum corripiuntur, eos superveniente longa dysenteria aquæ intercus excipit & moriuntur.*

§. XXIV.

Imperitiores quoque medici præpostera morborum curatione caussæ huius mali non raro evadunt; quando videlicet immodicas sanguinis, vel aliorum humorum excretiones demunt subito adstringentibus, opiatis, vel narcoticis sistunt ac reprimunt. Idem malum incidit, si intermittentes febres, præsertim quartanas, quæ plerumque fixam suam in hepate obtinent sedem, *Perversæ curationes.*

ſedem, ante ſublatam obſtructionem vel decentem cauſſæ febrilis correctionem, nimis cito & intempeſtive ſpecificis ſuis, ad quæ etiam cortex chinæ pertinet, reprimunt. Facile enim hi morbi in cachexiam & hydropem deſinunt, quod iam tum HIPPOCRATES & GALENVS indigitarunt. In his vero ſeptentrionalibus locis id mali, experientia teſte, frequentius contingit, quod etiam poſt febres epidemicas in noſtra urbe & circumiacentibus locis graſſantes ſæpiſſime ortum obſervavi, maxime in plebeiis, qui convenientibus remediis & medicis fuerunt deſtituti. Idem quandoque in iis evenit, qui in acutis febribus, ad reſtinguendum æſtum & ſitim, nimium potum ingurgitarunt, nec per diureſin vel diaphoreſin ſatis reddiderunt. Ex mercuriali porro ſalivatione imprudenter tractata ſanguinem in ſerum colliqueſcere & tono partium motricium deperdito tumores ſuccedere hydropicos, non rarum eſt. Nec denique ex cenſu cauſſarum excludenda puto fortiora purgantia, quibus non modo viſcerum tonus deſtruitur, ſed vires quoque nimia ſeri per triginta vel plures in uno die deiectiones amiſſione mirum labaſcunt, & loco ſanguinis probe temperati nonniſi humores crudi in venis progignuntur.

§. XXV.

Scabies arthritis, podagra & pedum œdemata repulſa.

Neque ſilentio prætereundum eſt, a ſcabie, arthridite, vel podagra retrocedente, aut incongruis medicamentis retropulſa, nec non ab antiquis ulceribus & fonticulis ſubito conſolidatis hydropem tum pectoris tum aſciten ſæpius prognaſci. Quid? quod a tumore pedum œdematoſo, quacunque de cauſſa intra corpus repreſſo, præcedente gravi pectoris oppreſſione & anxietate id mali inductum obſervavimus. Namque ſerum illud ſpiſſum & vappidum, quod in pedibus ſtagnavit, dum inducta ipſis ſtrictura ſurſum repellitur, a venis ſanguiferis receptum ad præcordia fertur. Ibi ex dextro cordis ventriculo cum reliqua humorum maſſa in arteriam pulmonalem eiusque ramulos pulſum hos tanta copia replet, quæ, comprimendo

mendo simul vesiculas pulmonales, irruenti aeri resistit, eiusque ingressum, ad propellendum per venas sanguinem sufficientem remoratur. Ergo regurgitat sanguis ad dextrum cordis ventriculum eumque distendendo summam cum spirandi difficultate parit anxietatem. Quum itaque hac ratione sanguinis per pulmones cursus valde sit tardus ac impeditus, non modo serum per poros in cavitate pectoris & per vasa lymphatica, quæ in pulmonibus abundantissima sunt, secedit & extravasatur, verum etiam inde sanguinis progressus in toto venæ cavæ systemate quadantenus sistitur ac redardatur, ut ideo non mirum esse debeat, quare in inferioribus quoque partibus ingentes seri contingant stagnationes & extravasationes.

§. XXVI.

Differentia hydropis a reliquius tumoribus œdematosis.

Hisce quoad æthiologiam accuratius paullo consideratis atque perspectis, ordine iam sequitur, ut, ad recte instituendam curationem, hydropem ab aliis tumoribus aquosis probe discernamus. Primum itaque hydrops non debet confundi cum tumoribus pedum œdematosis, utpote qui in sanis etiam, molliori & spongiosiori carne instructis vitæque sedentariæ deditis, sine omni periculo contingunt. Eiusmodi tumores œdematosi fœminis etiam, dum utero gerunt, valde sunt familiares, sed cum fœtus exclusione sponte cessant, neque ullam medicinam exspectant. Fiunt videlicet ob insigniter dilatatum uterum, qui venam cavam inter lumborum vertebras collacatam comprimit, ut sanguis consueta libertate adsurgere nequeat. Neque insolitum est, a solis flatibus, intestina valde distententibus ob compressionem vasorum iliacorum tumores in partibus infernis prognasci, qui restituto intestinorum robore & flatibus expulsis ex facili remittunt. Videmus quoque, a nimis diutura & tensoria sub longiori equitatione femorum compressione, ob interceptum liberum sanguinis circuitum, pedum tumores inderdum suboriri.

§. XXVII.

A gravidarum intumescentia.

Dein quoque probe observandum est, ne ascíticæ mulieres cum gravidis confundantur. Discerni vero ab invicem facile possunt, namque in gravidis color faciei vividus est, abdominisque tumor inæqualis & sursum ad præcordia vergens. In hydropicis autem inferior pars abdominis intumescit, tumor æqualis est, mammæque detumescunt. In hisce porro sitis iuncta est, in gestatione vero minus. Denique in asciticis fluctuatio sentitur in abdomine, & quo se vertunt ægri, eo aqua collabitur. Tandem motus infantis in utero, qui circa vigesimam septimam septimanam contingit, omnem tollit dubitationem. Neque vero inficiandum est, in gravidis quandoque simul oriri leucophlegmaticum tumorem, qui tum præsertim accedit, si gemellos gestant & nimium plethoricæ ab omni sanguinis detractione abstinent.

§. XXVIII.

Ab hydrope polypo cordis iuncto.

Postremo adhuc illud, quod meretur attendi, occurrit, cum cordis polypo interdum pedum & femorum tumores coniungi sine præsente anasarca vel ascite. Id quod dignoscitur ex summa compressione pectoris, pulsu intermittente & inæquali atque intercurrente, præsertim post animi affectum aut vehementiorem motum, suffocationis metu. Interea non negandum est, concurrentibus aliis caussis verum hydropem succedere.

§. XXIX.

Differentia veri & spurii ascitis.

Differentia quoque notabilis est, inter verum & spurium ascitem. Hic vocatur, ubi aqua in abdominis cavitate non continetur, sed in membranis, quasi in sacco peritonæi inclusa hæret; hinc etiam dicitur hydrops saccatus. Qua de re vide M. N. C. *Dec. II. ann.* VIII. obs. 23. item Dom. LITTRIS *loc. cit.* Consuli quoque potest dissertatio sub præsidio Clar. D. ALBERTI habita *de hydrope saccato, per lapsum in abdomen*

men curato. Contra vero in ascite intra ipsam abdominis pectorisque cavitatem aqua stagnat extravasata.

§. XXX.

Quod attinet ad ipsam prognosin & morbi eventum, de hoc audiendus est ARETÆVS, qui *lib. cit.* adserit: *omnes quidem species hydropis pravæ, inter ipsas vero leucophlegmatia mitior, difficilis flatuosa, difficilior anasarca, ascites certe periculosissima; & quando ascites cum tympanitide miscetur, magni etiam est periculi.* Deinde in universum dicere possumus, ascitem, si invaluerit & ex morbis aliis, in quibus iam tum viscera sunt corrupta, aut corrumpuntur, prodierit, & ubi a vasis lymphaticis vel hydatidibus disruptis extravasata est, atque superiora cum siti marcescunt urinæque paucæ & valde rubræ cum sedimento minguntur, omnino esse incurabilem. Contra vero eum hydropem cum HIPPOCRATE sanabilem adserimus, in quo viscera quidem infarcta, sed non scirrhosa, nec corrupta sunt & æger adpetit, nec male respirat, urinas mingit tenues, sique ætas est iuvenilis. Quando etiam hydrops, præsertim leucophlegmatia & anasarca, in plethoricis ex asthmate subnascitur, vel a nimio potu in febribus & a largiori ciborum adpetentia post ipsas exantlatas, vel etiam post enormes hæmorrhagias suboritur, spes omnino sanationis superest, si tempestive convenientibus succurramus remediis. *Prognosis.*

§. XXXI.

Tussis quando asciti supervenit, nihil boni portendit, quod suo iam tempore HIPPOCRATES recte notavit *Sect. VI. aph. 35. & VII. aph. 47.* Non tamen de tussi ista leviori, quæ etiam inter initia plerumque adparet, hoc intellectum volumus. Malum itidem signum est, si cibi adpetitus cum viribus plane perit, sitis augetur, multum liquidi adsumitur & parum per urinam redditur. Neque boni sunt ominis hor-

rores febriles cum ardore interno in aſciticis ſupervenientes, ſed plerumque funeſtum prænunciant exitum. Peſſimum quoque, imo mortis indicium habendum eſt, ſi eryſipelas cum febre in cruribus erumpit, cui HIPPOCRATES etiam *lib. VII. epidem.* adſentitur. Qui præterea recidivat hydrops adſcites, difficulter admodum, & ſecunda vice vix unquam curatur, quod tamen aliter prorſus ſe habet cum anaſarca, qui, ſi periodicus eſt, non tantum periculi portendit, quam ſtatarius. Ceterum vero notari meretur, ex noſtro morbo non facile quenquam mori, niſi qui in corde gerit polypos, vel in hepate ſcirrhum, vel glandulas in meſenterio tumefactas, vel etiam, ſi fœminas reſpicimus, uterum ſcirrhoſum atque corruptum.

§. XXXII.

Hydropis ſolutio. Solvitur interdum citra artem, ſolius naturæ beneficio, hydrops, dum aqua ſibi viam & exitum per pedes pandit, vel etiam per ruptum umbilicum aut alibi apertum abdomen. Ab HIPPOCRATE *in Coac.* annotatum legimus, diarrhœam in hydrope incipiente eſſe ſalutarem. Et mihi quoque nota ſunt eiusmodi exempla, ubi per longiorem diarrhœam, effluenta pura ex alvo aqua morbus feliciter fuit ſolutus. Contra vero, ſi in conſummato & inveterato hydrope, viſceribusque iam corruptis ſupervenit diarrhœa, ſpes in anguſto poſita eſt. Denique adhuc notabile eſt, quod FERNELIVS *Patholog. lib. VI.* de muliere habet, cui inſtante menſtrua purgatione humor ſub abdomine congeſtus per uterum ſponte fuit profuſus, ut omnis moles biduo ſubſideret, & quum proximo menſe denuo ſuccreverit, ſtato tempore totus iterum effluxit.

THESES THERAPEVTICÆ.

§. I.

Indicationes curatoriæ. PRius quam truculento hydropis morbo manus adhibet auxiliatrices medicus, probe debet reſpicere, an curationem adhuc

adhuc recipiat, an plane ſit inſanabilis. Hoc ſi animadvertit, conſultum erit, a tali cura ſe retrahere, quam famam periclitari, aut minime hanc ipſam provido prognoſtico firmare atque munire. Ipſa autem genuina medendi ratio in eo conſiſtit, ut primo aquam, quæ intra cutim & cavitates collecta ſtagnat, evacuemus, & dein cauſſam, ob quam accumulata eſt & adhuc quotidie accumulatur, perite tollamus. Equidem aquarum evacuatio parum admodum ad curationem videtur conferre, niſi cauſſa, cuius effectus eſt aquarum extravaſatio, removeatur. Illa enim nondum ſublata nova ſubinde moles aquarum brevi tempore renaſcitur. Verum enim vero, quoniam medicamentorum, abigendæ huic cauſſæ idoneorum vis atque energia ab aquarum copia mirum quantum infringitur & viſcera quoque ac partes, ubi ſtagnant, temporis ſucceſſu valde læduntur & corrumpuntur; eo omnino adlaborandum eſt, ut a nimia colluvie corpus liberemus.

§. II.

Paracentheſis utilitas in educenda aqua.

Ad quem ſcopum obtinendum, niſi ipſa natura, vel per largam diarrhœam, vel per humoris ex pedibus effluxum id præſtet, deliberandum eſt, num arte chirurgica per paracenteſin commode & ſine periculo id fieri poſſit. Qua de re egregius exſtat locus apud CELSVM *lib. III. cap. 21.* qui ita ſe habet: *Eraſiſtrato, inquit, diſplicuit per paracenteſin curandi via, quia fruſtra aqua emittitur, quæ vitiato hepate ſubinde naſcitur. Sed primo non unius huius viſceris hoc vitium eſt. Nam & ſplene affecto, & in totius corporis malo habitu fit. Deinde, ut inde cœperit, tamen aqua, niſi emittitur, quæ contra naturam ſubſiſtit, & iecinori, & ceteris interioribus partibus nocet. Convenitque corpus nihilominus eſſe curandum. Neque enim ſanat emiſſus humor, ſed medicinæ locum facit, quam intus incluſus humor impedit. Ac ne illud quidem in controverſiam venit, quin non omnes in hoc morbo ſic curari poſſint, ſed iuvenes robuſti, qui vel ex toto carent febre, vel certe ſatis liberales intermiſſiones*

nes habent. Nam quorum stomachus corruptus est, quique ex atra bilæ huc deciderunt, quique malum corporis habitum habent, idonei huic curationi non sunt.

§. III.

De hac operatione iudicium.

Nostra de paracentesi hæc esto sententia: Quum in principio morbi viscera adhuc sunt bene constituta & excessiva aquarum mole totum abdomen turget, ut sæpe fit in leucophlegmatia cum & sine anasarca iuncta, nec sine periculo aqua purgante potest educi, tum eam, si modo æger ferre velit, institui posse arbitror, si modo provide & cum certis cautelis, quas B. BRVNNERVS in M. N. C. *Dec. II. ann. VIII.* tradidit, administretur. Hic enim clarissimi nominis Medicus *loc. cit.* ad putredinem seri in abdomine contenti avertendam, quæ ab aere admisso post paracentesin facile contingit, iniectionem tincturæ ex myrrha & aloe cum spiritu vini camphorato suadet. *Nec est*, inquit, *quod hanc reformidemus in abdomine, temperatur enim aqua intus contenta, tolerant hanc tendines atque nervi, nam in cane spiritum terebinthinæ, ardentiorem adhuc, intestinis inflammatis felici cum successu adhibui. Nec dubito, quin, si ulla arte aut ingenio hæc lymphæ fermentatio in abdomine & inflammatio impediri posset, paracentesis in maiorem dignitatem adsereretur, eaque præstari posset, quæ aliis impossibilia visa fuerunt. Exantlata enim abdominis palude, vasa lymphatica vel rupta, vel exesa facilius persanarentur.* In hydrope peritonæi sine omni periculo administratur, & fere absolute necessaria est hæc operatio. In ascite etiam desperato & incurabili eandem non ad curationem, sed ad suffocationis periculum abigendum, ut æger in vita adhuc conservetur, institutam novi.

§. IV.

Purgantia ad aquas

At vero, ubi in anasarca vel leucophlegmatia copia aquarum per medicamenta cum euphoria est educenda, id omnium

mnium maxime per purgantia paullo fortiora, in principio morbi, sufficienti dosi & debito cum regimine exhibita debet præstari. Dispiciamus igitur, quænam hoc fine medicis usui hactenus fuerint. Primo autem loco occurrit elaterium, quod a veteribus æque ac recentioribus, ad educendas aquas, mirifice laudatur. Ita DIOSCORIDES lib. IV. c. 151. de eodem tale fert iudicium: *elaterium confert hydropicis, extrahendo aquositatem mirabiliter sine nocumento, & non est stomacho nocivum.* Cui adsentitur AVICENNA, CELSVS, *Alexander* MASSARIAS, & postea quoque *Jacobus* BONTIVS, HERCVLES SAXON, *Joannes* HEVRNIVS, *Gabriel* FALLOPIVS *de medicinal. aquis pag. 55.* REISNERVS *obs. medic. pag. 167.* & HENRICVS ab HEER, qui invicem hoc remedii genus mirifice extollunt. Ex Anglis pariter LISTERVS & SYDENHAM *in tractat. de hydrope* idem omnibus aliis purgantibus longe præferunt & hic ita scribit: *elaterium, sive fæcula cucumeris agrestis potenter, in permodica quantitate, vires suas exserit in conturbanda alvo & fæcibus cum serosis & aquosis humoribus copiose egerendis.* Post elaterium gummi guttæ seu de Peru ab uno circiter sæculo, si ad aquam eiiciendam ad scrupulum dimidium, vel grana XII. propinetur, valde cœpit celebrari. Extractum esulæ maxime æstimatur a RVLANDO & succus iridis nostratis, nec non corticis medii sambuci inter polichresta & magnæ efficaciæ hydragoga non modo a medicis, sed etiam a vulgo cum laude refertur. *educendas proficua.*

§. V.

Quod ad ipsam operationem horum medicamentorum attinet, sciendum est, quod acri, volatili caustico principio, nervosas ventriculi partes vellicando, agant & hinc vomitum in sanis vehementer cieant. In hydropicis autem æque ac emetica ex antimonio parata per alvum magis quam per vomitum operantur, forte quod nervosæ ventriculi & intestinorum tunicæ ab aqua stagnante nimis sunt flaccidæ & relaxatæ. *Eorum operandi modus.*

tæ. Vnde ſimul luculenter adparet, ad ingentem aquarum molem ex univerſo corpore per alvum exturbandam leniora & mitiora prorſus non ſufficere, ſed talia omnino requiri, quæ ſubtili quodam & penetrante ſale ſuo nervoſarum & muſculoſarum partium ſyſtema, maximeque ventriculum & inteſtina ſtimulando, inſignem aquæ copiam eliminandi vim poſſident, quæ inter purgantia modo allata ipſaque vomitoria primas tenent, ſi pro diverſitate naturæ corporis, plus minus ſenſibilis, convenienti doſi exhibentur. Nam certe non pauca dantur exempla eorum, qui poſt triginta & plures deiectiones exceſſiva hydrogogi doſi integre convaluerunt.

§. VI.

Formulæ purgantium.

Poſſunt vero ex fortioribus hiſce purgantibus, vel etiam emeticis variæ concinnari formulæ, quibus ipſe hactenus in praxi uſus ſum inſigni cum fructu e. g. Rec. elaterii, extract. hellebori nigri, abſynthii, cent. min. mercurii dulc. ſingulorum drachmam unam, extract. croci grana duodecim. M. fiant cum balſamo Peruv. pilulæ ex drachma dimida no. XX. mane ſumendæ. Vel etiam infuſum poteſt parari purgans in hunc modum: Rec. corticis medii ſambuci, rad. bryon, iridis noſtrat. fibrar. hellebor. nigri rhabarb. Alexandr. rad. gentian. rubræ, vincetox. leviſtici, cortic. aurantiorum recent. ana unciam ſemis, ſummitat. centaur. minor. pugill. quatuor, caryophyll. drachmas tres, tartari tartariſati unciam unam. Fiant ſpecies cum duabus menſuris vini infundendæ & ad ſextam partem pro doſi bis in ſeptimana bibendæ.

§. VII.

Enematum & mitiorum purgantium uſus.

Præter purgantia ore adſumta, clysmata quoque ad educendas aquas mirabilem obtinent efficaciam, quæ ex radice aſari, cort. medio ſambuci, rad. irid. noſtr. ſummitat. centaurii min. flor. ſambuci, ſeminibus IV. carminativis cum vino & aqua, addito oleo chamomill. vulgaris & drachmis duabus

ſalis

ſalis Epſonienſis poſſunt parari. Neque in omnibus hydropicis omnique tempore opus eſt, draſticis remediis aquarum evacuationem moliri, ſed mitiora interdum ac leniora in maiori paullo doſi exhibere conſultum eſt, quæ eundem ſæpe longeque tutiorem præſtant effectum. Etenim non ſemel ſed aliquoties tribus unciis mannæ electæ cum duabus folior. ſennæ & cremoris tartari drachmis in aqua fontana leniter ſolutis & intra dimidium horæ epotis, plus quam decem libras aquarum cum euphoria exturbatas vidi. Pulvis quoque mechoacannæ albæ ad drachmam unam vel duas cum vel ſine cremore tartari inter ſecuriora hydragoga iure debet referri. Neque minorem promeretur laudem rhabarbarum ſive in ſubſtantia datum, ſive in eſſentiam cum terra foliata tartari redactum. Quam in rem notabilis eſt hiſtoria, quam ex obſervatione MONTANI *Adolphus* OTTO *in epiſtola* SCHVLZII poſteritati reliquit. Meminit ſcilicet viri cuiusdam, qui, quum ventre, pedibus totoque corpore inſperate intumuiſſet, rhabarbari continuo uſu a drachmis ad uncias usque ſubducto, ſero plene convaluit.

§. VIII.

Poſt ſufficientem per alvum evacuationem diuretica, quæ ſimul virtute attenuante & viſcidos humores diſſolvente gaudent, in uſum ſunt vocanda. Splendent hac virtute præcipue ſalia aquarum medicinalium, Egranarum, Carolinarum & Sedlicenſium in Bohemia, quæ in liberaliori paullo doſi oblata non modo egregiam aquas ſtagnantes evacuantem, ſed ſimul etiam aperientem & diureticam poſſident efficaciam. Quo nomine pariter laudanda veniunt ſalia neutra, ut tartarus tartariſatus & vitriolatus, terra foliata tartari, ſal polychreſtum, nitrum antimoniatum, ſolutio ocul. cancr. quæ cum cremore tartari fit, ſal ſuccini volatile cum oleo tartari per deliquium in ſal medium redactum; ante omnia vero nitrum ipſum purificatum, vel quod maioris adhuc efficaciæ eſt, nitrum ex miſcela *Diureticorum uſus.*

ſcela

quæ omnia ob eximiam, qua pollent, in obstructionibus viscerum dissolvendis & tubulis renum urinosis reserandis virtutem insigniter merentur commendari.

§. IX.

Quænam amplius prosint diuretica? Præter hæc vero in diuresi movenda non minorem pollicentur fructum salia herbarum per incinerationem parata, ut absynthii, cardui benedicti, vel solum sal tartari probe calcinatum, liquor nitri fixi atque silicum Glauberi &c. quæ paullo largiori dosi sumta in tumoribus œdematosis expugnandis mirabilem sæpius effectum præstitisse novi. Spectant huc quoque liquor nitri dulcis, liquor noster anodynus mineralis, clyssus antimonii, spiritus tartari & tinctura antimonii acris, quæ liquida medicamina vel sola, vel etiam cum dictis salibus pro circumstantiarum ratione mixta dari possint utilissime.

§. X.

Quo cum vehiculo sint sumenda. Plurimum tamen refert, quo quis vehiculo utatur in dictis remediis adsumendis. Hinc salia laudata neutra longe præstantiorem edunt effectum, si magis cum aqua petroselini, fragorum, vel etiam vino Rhenano, quam cum alio potus genere sumuntur. Ego quoque non sine insigni ægrotantium levamine decoctum ex radicibus quinque aperientibus, rad. eryngii, ononydis, semine dauci, sellerie, baccis iuniperi & alkekengi præscribere hactenus consuevi, quod simul potui ordinario potuit substitui.

§. XI.

Vsus sudoriferorum. Sudorifera ubi corpus totum colluvie aquarum scatet & subcutaneum emunctorium clausum & constrictum est, parum merentur laudis. Nam hydropici difficulter ad sudorem disponuntur, & si regimine externo nimis calido vel volatilibus sudoriferis cogantur, metus est, ne inflammatio cum febre,

bre, vel etiam metastasis fieri ad ipsum cor vel cerebrum, ut suffocatio aut adfectus soporosus & apoplecticus sequatur, procuretur, quæ observatio circa balnea etiam laconica, quæ cum spiritu vini fiunt, probe meretur attendi. Quodsi vero ab ingenti humorum copia tam per purgantia, quam diuretica corpus fuerit liberatum ipsaque natura ad liberiorem transpirationem ac sudorem vergit, tum quidem non validiora, sed temperatiora diaphoretica, qualia sunt mixtura simplex, liquor mineralis cum refracta dosi spiritus bezoard. Bussii mixtus, tinctura antimonii selectior, vel pulveres ex cerussa antimonii, sale cardui bened. nitro purif. sive per se, sive cum rob. sambuci vel ebuli mixti laudabili effectu minime destituuntur, maxime si horum usum cum prudentia crebrius repetamus.

§. XII.

Remediorum externorum. Laudatis itaque externis evacuantibus ad auspicaciorem effectum consequendum externa debent coniungi, quæ in nostro adfectu, si unquam in alio operam præstant laudatissimam. Etenim quum in habitu corporis extimo sub cute, ubi copiosi & effœti humores subsistunt, partiumque solidarum tonum & robur prorsus enervant, mali fomes latitet, ipsa sana dictitat ratio, extrinsecus sub varia forma admota remedia, quæ vi sua roborante, balsamica & resolvente humores stagnantes non modo attenuant, &, ut in vasorum poros recipi possint, aptos reddunt, sed & putredini resistunt, tonumque & robur relaxatis partibus restituunt, ad hosce humores per congrua emunctoria e corpore exterminandos plurimum omnino conferre. Et si meam adponere experientiam licet, ego accommodatis eiusmodi subsidiis externis effectum sæpe longe præsentiorem faciliorem que, quam ab ipsis internis vidi consequutum. Quæ vero huic scopo & indicationi egregie inserviunt, sunt: radices levistici, iridis, squillæ, ciclaminis, folia ebuli, herba scordii, cardui bened. absynthii, flores utriusque chamomillæ, sambuci, baccæ lauri, iuniperi, semina car-

 vi,

vi, cumini &c. ex quibus ſacculi vel epithemata poſſunt parari & ex vino, aceto vini & aqua calcis vivæ cocta abdomini, pedibus, & ſcroto calide imponi, ſique refrixerint, reiterari. Atque talismodi epithemata aliis ſub alia forma adhibitis externis, ut emplaſtris & unguentis, me quidem arbitro, longe multumque ſunt præferenda.

§. XIII.

Roborantia, quæ ad recidivam præcavendam conferunt.

Equidem recenſita iam remedia tam interna quam externa ad ſubigendum rebellem hydropis morbum omnino ſunt præſtantiſſima, attamen ſola omne curationis negotium nondum abſolvunt, ſed ad cauſſas hydropis radicitus tollendas adhuc ea requiruntur præſidia, quæ, ne aqua facile regeneretur, & recidiva fiat, prohibent. Hiſce itaque generoſis evacuantibus ſubiungere oportet roborantia, quando quidem & viſcerum, & vaſorum partiumque fibroſarum vis tonica ſyſtaltica deiecta principalis circuitus ſanguinis & lymphæ per vaſa impediti & hinc ſtagnationis cauſſa & ratio exiſtit. Quare hæc remedia, ſi ulla alia, ad graves eiusmodi paſſiones earumque recidivas avertendas virtute pollent eximia. Quo nomine commendamus ex materia medica radices pimpinellæ, vincetoxici, ari, Zedoar. extract. abſynth. gentian. rubr. cardui bened. ſcordii, centaur. min. cort. caſcarillæ, capparum, myrrham, ſuccinum cinnamomum, quando ex hiſce cum menſtruo tenui & vino Hungarico eſſentia vel elixirium paratur, quod pro re nata etiam cum liquore martiali, ut tinctura mart. Zwölfferi poteſt miſceri & continuato uſu convenientique doſi propinari, utpote hoc medicamentum non modo ventriculum & inteſtina, ſed & hepar, pulmones & lien, quæ tum chylificationi tum ſanguificationi inſerviunt, corroborat, atque ſalutares excretiones, ſi impeditæ, vel retardatæ fuerint, promovet utiliſſime.

CAVTELÆ.

§. I.

QVæstio est non minoris momenti, num venæsectio etiam in tumoribus hydropicis locum habere possit? Dubium videtur, quia corpus plus ingenti seri, quam sanguinis copia est repletum, partesque solidæ omni vigore ac robore sunt destitutæ, atque præterea apud auctores, præsertim recentiores, vix legitur, venæsectionem in ipsa curatione profuisse, nihilo tamen minus apud antiquissimos medicinæ parentes, ipsumque HIPPOCRATEM multa exstant loca, ubi summa cum laude mentio fit venesectionis in cura hydropis administrandæ. Ita HIPPOCRATES *de diæta acutar.* hæc habet: *Si hydropicus difficulter spiraverit, & tempus vernum fuerit, & simul ætas viguerit & virium robur adsit, de brachio sanguinem detrahere oportet.* Et eruditissimus *Iacob* SPONIVS valde notabilem *in aphorismis novis Sect. V. §o. 87.* observationem subiungit: *Vidimus*, inquit, *hydropem viginti curatum venæsectionibus, qui ob exhibitis hydragogis & diureticis, cuiusvis generis, magis ac magis intumuerat.* Et ALEXANDER TRALLIANVS pluribus verbis de ea ita disserit: *Hydropem anasarca per venæsectionem curare quandoque opus est. Si iecur non solum, sed & lien ac ventriculus tumorem ac duritiem habeat, confidenter educ per exiguas missiones sanguinem, tantoque id magis, si vires non probibeant, & copia sanguinis in venis manifesta, & ægrotus in flore ætatis constitutus sit, nec tempus anni magnum frigus afferat.* *Paullus* vero AEGINETA *lib. III. cap.* 48. de curatione hydropis agens paullo clarius, sed cum data conditione id confirmat, dum ait: *curantes initium facimus in anasarca ab evacuatione per venæsectionem, maxime si ob hæmorrhoidum, aut menstruæ purgationis suppressionem conflata fuerit affectio.* Atque nos etiam, multiplici edocti experientia, in hisce omnino consensum addimus: in leucophlegmatia & anasarca, si status

Num venæsectio in hydrope prosit.

adsit plethoricus, atque ab asthmate sanguineo hæc mala præcipuam duxerint originem, venæsectionem magnum ad curationem momentum afferre. Negamus vero, in ascite, hydrope & tympanite id sine periculo fieri posse, dum etiam ipse TRALLIANVS in loco allegato sub finem addit, phlebotomiam in ascite & tympanitide penitus esse excludendam.

§. II.

Cautelæ circa purgantia.

Quemadmodum in leucophlegmatia & anasarca, ad colluviem seri copiosi exturbandam, validiore medicina purgante, maiori etiam sub dosi administrata interdum uti necesse est, ita in ascite nihil drasticis periculosius est, utpote quibus, quod per crebriorem experientiam mihi compertum est, desubito inflammatio intestinorum sphacelosa & mortifera, quam anatome detexit, excitatur. Id vero circa fortiorum purgantium usum serio monendum existimo, quod in principio quidem locum inveniant, dum vires adhuc constant, sed quod non crebrius, & nisi interiectis sex septemve diebus sint repetenda, atque interea vires medicamentis & cibis, laudabilem succum præbentibus roborandæ. Præstat tamen a drasticis illis remediis, ut gummi guttæ, elaterio, colocynthide, helleboro, &c. quæ colliquativam quandam viribusque adversam facultatem, quam natura debilis & sensibilior stomachus ferre minus potest, recondunt, interdum plane abstinere & potius in eorum locum purgantia cum emeticis lenioribus mixta propinare, quæ vel in forma pilulari, vel infusi exhibita similem laudabilem, longeque tutiorem exserunt effectum.

§. III.

Curatio hydropis in scorbuticis.

Quum scorbutica humorum dyscrasia adfecti perfacile in tumorem incidant hydropicum, tum medicamentis, quæ etiam specifica adversus hydropem virtute prædita esse creduntur, sic dicta antiscorbutica, ut radix armoraceæ, raphani rusticani, nasturtii aquatici & hortensis, nec non cochleariæ suc-

ſuccus multum ſunt præponenda, maxime quando cum ſero lactis, vel decocto betæ rubræ, liberaliori paullo & repetita doſi adſumantur. Vidi enim ſimplicibus hiſce remediis ſæpiſſime plebeios a tumoribus hydropicis integre ſanatos, mirifica quotidie per vias urinacias copioſi ſeri educta quantitate.

§. IV.

Pulvis ſquillæ & eius acetum a veteribus, GALENO, CÆLIO AVRELIANO, CELSO & aliis maximi ſemper in hoc morbo fuit æſtimatum, præſertim ubi aſthma ad ſuffocationis fere metum concurrit. Et ſecundum meam quoque experientiam bona teſtari fide poſſum, perplures miſere adflictos inopinatum inde & vix ſperandum accepiſſe levamen. Namque hæc radix ſale ſuo penetrante acerrimo inſtructa ſtomacho & aliarum nervoſarum partium tunicis ſeſe inſinuans motum ipſis ac vigorem, ſtimulando, reſtituit, humorumque circulum retardatum inſigniter adiuvat. Quod doſin attinet, poteſt ad grana ſex vel octo cum eadem quantitate radicis pimpinellæ vel ari miſceri & additis aliquot nitri granis, cum vehiculo calido exhiberi. *Squillæ uſus in hydrope cum aſthmate iuncto.*

§. V.

In tympanitide magnus & ſumme proficuus eſt uſus clyſterum, ex ſpeciebus carminativis confectorum. Obſervavimus quoque in hac paſſione pilulas purgantes cum anodynis maritatas, ut ſunt maſſæ pilularum Starckii, Wildeganſii & quæ ex extracto hellebori nigri, mercurio dulci, ſagapeno, opoponace, aſa fœtida &c. concinnatæ ſunt, inſignem attuliſſe fructum. Præter hæc vero exterius in hoc adfectu inunctio totius ventris cum oleo philoſophorum, vel oleo camphoræ cum oleo amygdalarum dulcium parato inſtituta, & per aliquot dies continuata ſummo ſolet eſſe auxilio. *Quæ proſint in tympanitide.*

§. VI.

In malo aſcitico, ubi viſcera valde ſunt affecta & ſpes ſanita- *Aſcites deſpe-*

vatus quomodo tractandus. nitatis recuperandæ pertenuis ostenditur, lenioribus laxantibus & roborantibus unice agendum est. Cui usui inserviunt pilulæ polichrestæ ad mentem Beccheri paratæ, & interposita semper salis aperitivi dosi propinatæ. Qua methodo, nisi res omnino conclamata est, miseri vel curantur, vel certe diutius conservantur.

§. VII.

Cautelæ circa sistendas hæmorrhagias. Incidit interdum, ut hydropici per hæmorrhoides, vel per nares vel etiam fœminæ per menses ingentem sanguinis profusionem, non sine virium notabili decremento & periculo patiantur, quo casu nihil absurdius & ineptius est, quam narcoticis, ut massa pilular. de cynoglossa, vel aliis stypticis ad eam comprimendam uti. Nam augentur inde viscerum obstructiones, quæ has fluxiones immodicas progignunt, & virium maior sit defectio.

§. VIII.

Curatio mali a perversa salivatione orti. Oritur interdum post perperam institutam salivationem hydropica labes, atque tum decoctis, quæ lignum guaciacum, sassafras, radicem lapathi acuti, lignum quernum, argentum vivum & antimonium, in petia ligatum ingrediuntur, debet expugnari.

§. IX.

Cautelæ circa tumores scroti. Quando scrotum vel ex hydrocele, vel ex delapsu aquarum ex abdomine magna humorum copia turget, adeo ut valde situm in lecto & movendi potentiam impediat, paracentesin multi commendant, quæ tamen parum iuvat, ut potius nonnunquam plus incommodi creet nec sine periculo supervenientis sphaceli suscipiatur. Et quia humor intra membranas testium satis viscidus hæret, eius effluxus plerumque parcior esse solet. Præstat in tali casu externis cataplasmatibus discutientibus, quorum catalogum supra recensuimus, inhærere & curam moliri.

§. X.

§. X.

Quando ipsa natura, optima medicatrix, sponte suas sibi quaerens vias cutis poros vel in pede, vel in abdomine aperit, per quos non sine notabili tumoris subsidentia dies noctesque multum seri profunditur; cavendum maximopere est, ne corruptio accedat, quam per epithemata, quae superiori loco praescripsimus, frequentius adhibita debemus prohibere. Interne vero tum temporis cum elixiriis roborantibus balsamicis natura iuvanda, corruptio internarum partium avertenda, viresque conservandae sunt. *Pedum ulcera quomodo tractanda.*

§. XI.

HIPPOCRATES *lib. VI. epidem.* hanc curam hydropicis proponit: *Hydrope laborantem convenit exercitationibus defatigari, sudare, panem edere, parum bibere, vino albo, nec multo somno uti, & purgantia adsumere, quibus aqua & phlegma vacuetur.* Vtilissima haec curandi methodus potissimum de prima hydropis specie, leucophlegmatia, intelligenda venit, in quam perfacile ii, qui morbos longos & immodicas haemorrhagias perpessi corpus nimio cibo vel potu replent, incurrunt. Hisce commendat exercitia, quibus corpus evadit magis transpirabile; deinde sudorem, quo pars copiosi seri avolat, tum panem, qui non serosum sed laudabilem chylum gignit, prodest etiam potus abstinentia, tum quia *crescit indulgens sibi dirus hydrops, nec sitim pellit, nisi caussa morbi fugerit venis*, tum quia aucto per sitim calore superfluae humiditates dissipantur. Neque infrequentes sunt historiae hydropicorum, qui sola potus abstinentia per annum integrum convaluere omnino. Vinum album urinas movet, somnus humiditates auget, hydragoga vero medicamenta sacra huius morbi anchora sunt, quia nimium humidum auferunt. *Methodus curandi ab Hippocrate tradita.*

§. XII.

Quum ex flatulentia primarum viarum, praesertim in hypochon- *Curatio mali*

a flatulentia orti. pochondriacis, tumores œdematosi, qui initium hydropis constituunt, facile gignantur, expedit tunc non purgantibus, sed enematibus sedulo uti, quæ ex speciebus carminativis & roborantibus, ut baccis lauri, iuniperi, herba rutæ, maioranæ, foliis ebuli, flor: chamomill. vulg. & rom. & seminibus quatuor carminativis, ex aqua vel lacte coctis cum decenti olei anethi & chamomill. cocti quantitate optime conficiuntur. Eadem methodo feliciter sæpe usi sumus, ubi ex retropulsa, vel intus retenta materia podagrica spasmi & flatus in intestinis initium tumoris hydropici machinantur.

§. XIII.

Curatio mali a suppressis excretionibus sanguineis. Sequior sexus longe fere magis quam virilis tumoribus hydropicis est obnoxius, si deficit vel suppressa ad tempus remanet, vel ante quinquagesimum annum plane cessat menstrua per uterum purgatio, quod iis potissimum evenit fœminis, quæ otio, somno & vitæ sedentariæ nimium indulgent, vel sollicitudine & mœstu diutius afficiuntur. Iuvat tali in casu tum ad præservationem, tum ad curationem sanguinem mittere, corpus movere, peregrinari & locum mutare. Quæ si nihil proficiunt, aquis mineralibus tam interne quam externe uti convenit, quæ etiam in suppressis hæmorrhoidibus in viris, ad eas revocandas, magno sunt præsidio & auxilio.

§. XIV.

Curatio œdematum in pedibus. Quod ad curationem œdematum in pedibus attinet, ea provide est adornanda. Permulta enim eaque tristia novimus exempla, quæ eam perverso modo institutam pessime cessisse testantur. Nam si adstringentibus, sive cataplasmatibus tractantur eiusmodi tumores, detumescunt quidem pedes, sed intus serosus latex per metastasin repellitur & ad pulmones delatus catarrhum efficit suffocativum funestum. Longe securius est pannis calidis, vel saccis arena aut furfuribus calidis repletis eos fovere, ut in perpetua serventur transpiratione. Neque inutile est, fascia latiori moderate adstricta partes tumentes

mentes convoluere, ita ut ab extremo partis incipiatur & usque ad tumoris finem inducatur. Sunt nonnulli, qui ſcarificationem, vel etiam profundiorem inciſionem cum CELSO ſuadent, qui eam his verbis præcipit: *incidendum quoque ſuper talum, quatuor fere digitis, ex parte interiore eſt, quo per aliquot dies frequens humor feratur, atque ipſos tumores incidere altis plagis oportet.* At vero, me quidem iudice, tale quid provide & prævia prudenti deliberatione debet fieri, nunquam vero in aſcite, vel ſcorbutica humorum dyſcraſia laborantibus moliri. Facile enim ſupervenit ſphacelus & propter nimis laxam carnem & aquoſum affluxum difficulter eiusmodi vulnera conſolidantur.

§. XV.

Vltimo loco, ut de eventu mali certiores fiamus, iuvabit omnino tenere auream regulam CELSI, quæ his verbis comprehenditur: *Commodum eſt, lino quotidie ventrem metiri, & qua comprehendit alvum, notam imponere, poſtero quoqve die videre, plenius corpus fit, an extenuetur. Id enim quod extenuatur, medicinam ſentit. Neque alienum eſt, metiri & potionem eius, & urinam. Nam ſi plus humoris excernitur, quam aſſumitur, ita demum ſecundæ valetudinis ſpes eſt.* *Regula Celſi de eventu mali cognoſcendo.*

ENARRATIONES MORBORVM.

OBSERVAVIO I.

FOemina triginta annorum ſanguinea, habitu corporis ſpongioſo & ſucculento prædita, quæ ſemper largiora habuit menſtrua & aliquot cum enormi hæmorrhagia & multis polypoſis concrementis eiectis, perpeſſa eſt abortus, imminenti quondam menſium fluxu vehementi corripitur terrore, unde ille mox ſuppreſſus varia attulit incommoda. Siquidem nunc optima fœmina de ingenti corporis laſſitudine, inappetentia, præcordiorum anxietate cum languida pulſuum celeritate pe- *Hydrops anaſarca cum tympanitide iunctus, ſanatus.*

dumque intumescentia cœpit conqueri. His demum malis iungebatur valde difficilis & anhelosa respiratio, ipse tumor ad femora usque ipsumque abdomen, quod tactu durum & tensum erat, adscendebat, cibi adsumti in flatus resoluti multas creabant anxietates, sitis intendebatur, &, increscente spirandi difficultate, ægra in lecto erecta sedere & ob suffocationis metum liberam captare auram per fenestras debebat. Varia hinc inde remedia tam emmenagoga, quam purgantia & diuretica nihil ferebant opis. Tandem vero ex pedibus sponte apertis quotidie larga aquæ effluebat copia, unde abdominis tumor mirum subinde decrescebat. Ego hinc ad putredinem arcendam pedibus exterius adplicare iussi sacculos semine milii, anethi, carvi, baccis lauri & iuniperi, herba absynthii, scordii, flor. chamomill. repletos & in vino rubro coctos. Interne singulis IV. diebus obtuli decoctum mannatum cum tartaro emetico acuatum sub tali formula: Rec. Mann. el. uncias duas, aquæ flor. acaciæ uncias V. terræ foliat. tartari drachmam unam. Coque & solve leni calore. Adde tartari emetici grana tria solut. ol. de cedro gutt. IV. essentiæ cortic. aurant. gentian. rubræ ana guttas XL. M. quo medicamento mira aquarum quantitas summa cum euphoria, sine torminibus & virium prostratione fuit educta. Præterea elixir nostrum balsamicum cum vino Hungarico ter de die sumendum suasi. Et hac ratione post aliquot hebdomades, tumore et duritie successive evanescentibus, appetentia cum viribus rediit, pulsus simul factus est naturalis faciesque reddita coloratior. Denique circa illud tempus, quo menses ex utero ferri consueverunt, venam in pede secandam curavi, & en! altero die post ipsi menses prodierunt & tam misere afflicta fœmina exoptatissimam recuperavit sanitatem.

EPICRISIS.

Sistit hic casus exemplum hydropis, qui ex mensium, vel in viris ex hœmorrhoidum fluxu cohibito, salvis adhuc & sine indu-

induratione, obstructione vel scirrhescentia visceribus, subito solet enasci. Subortus autem a talismodi causis hydrops facilius, quam quidem alius potest sanari, si meruendæ viscerum, ob diuturnam humorum extravasatorum stasin, corruptioni aptis occurrere remediis festinamus. Longe autem felicius succedit sanationis negotium, si sponte a natura in pedibus fit apertio. Nam copia humorum extravasatorum sublata reli-ctæ adhuc in corpore aquæ facili negotio a medicamentis digerentibus & evacuantibus vinci possunt & excerni. Ego vero, si mitioribus res peragenda est, ad sufficientem & tutam humorum evacuationem vix convenientius & efficacius reperi medicamentum, quam quod ex maiori mannæ portione & aliquot tartari emetici granis concinnatur. Dici enim vix potest, quantam hoc remedium educat aquæ quantitatem, sine omni turba & vomitu, qui rarius in hydropicis per emetica solet cieri. Præter hæc notabile in hoc casu occurrit, quod frustra tentetur mensium repente suppressorum revocatio in iis corporibus, quæ a diuturniori animi affectu & nimia humorum vitiosorum stagnatione omne partium robur perdiderunt. Multo magis eo respicere debet medicus, ut prius effectus morbosos removeat &, viribus quodammodo resumtis ciborumque adpetentia restituta, circa illud tempus, quo menses fluere sueverunt, vel sanguinis missione in pede, vel pilulis balsamicis refracta dosi aloeticis & crocatis naturam ad mensium negotium leniter stimulet.

OBSERVATIO II.

Militiæ præfectus, quinquagenarius, corpore valde robustus, ob varios in victu & potu excessus, autumnali tempore in febrem incidit quartanam, qua quum per mensem & ultra laboraverat, huius molestiæ pertæsus, per quatuor dies larga in quantitate decoctum adsumsit valde chinatum, unde febris quidem evanuit, sed non multo post, prægressa corporis refri- *Leucophlegmatia, a febre quartana male tractata.*

gera-

geratione ciborumque concoctu difficilium intemperantia, pedes cum abdomine cœperunt intumescere, vires imminui & respiratio valde difficilis reddi. Ego consultus curam hoc modo institui: Primo sal quoddam aperitivum, quod sal tartari & Carolinarum, nitrumque purificatum habebat, ad drachmam unam in aliquot unciis aquæ & vini solutum bis de die, ut mane & hora quarta pomeridiana, sumendum obtuli. Dein in prandio elixir nostrum viscerale, & ante decubitum undecim pilulas balsamicas deglutiendas dedi. Denique pro potu ordinario decoctum sarsaparill. cum tertia vini Mosellani parte remixtum præscripsi, tam felici eventu, ut intra mensis spatium integre miser convaluerit.

EPICRISIS.

A nullo morbo præcedente crebrius hydrops nascitur, quam ex febre quartana perperam curata, quod suo iam tempore GALENVS *lib. III de locis affect.* & disertissimus CELSVS sat luculenter prodiderunt. Etenim, quum sedes tum quartanæ tum hydropis in ipso hepate, ut iam veterum tulit opinio, præcipue debeat collocari, evidenter adparet, quando hæc febris nimis præcipitanter & antequam obstructio in hepate vel per ipsam febrem, quæ optima est medicina, vel per congrua remedia naturam adiuvantia, satis expedita fuit, cohibetur, perfacile recidivam febris, aut alium longe graviorem morbum, qualis hydrops est, succedere. Idque eo magis evenit, si forte ob nimiam ciborum adpetentiam, corpore adhuc debili, multi crudi spissique generantur humores, qui ad hepatis infarctum denuo augendum mirum quantum conferunt. Equidem in longinquo artis exercitio complures eiusmodi casus, ubi ex quartana imprudenter suppressa vel novi insultus febriles vel anasarca hydrops prodierunt, adnotavi, sed nulla alia quam supra proposita methodo, quæ unice ad obstructiones viscerum tollendas & excretiones restituendas

das directa est, curam institui & benedicente Numine feliciter perfecti.

OBSERVATIO III.

Fœmina generosa, triginta annos nata, succulenti & formosi habitus, tertio mense gravida abortiendo incredibilem sanguinis in magna frusta coagulati, quem molam dicunt obstetrices, eiecit copiam; Vnde mirum in modum debilitata, vires quidem ex parte resumsit, sed quum crescente siti nimia erat in potu, exactis binis mensibus ad faciem usque a pedibus valde intumuit, anxie spiravit & de summa totius corporis gravitate lotiique retentione conquesta fuit. Consuluit itaque medicum, qui grana decem elaterii in forma pilularum præscripsit, unde mira colluviei serosæ per quindecim fere sedes educta fuit quantitas cum insigni tumoris decremento. Interpositis postea per sex circiter dies medicamentis stomachicis, quæ ex extracto absynthii & cent: minor. spiritu nitri dulci, tartari, & essentia cortic. aurant. & cascarillæ constabant, eadem dosi pristinum subiungebatur purgans; quo iterum magna seri exturbabatur copia. Tum vero ter singulis diebus rob. ebuli ad unciam dimidiam fuit oblatum, & pro potu ordinario vinum Mosellanum cum fontibus Dönnsteinensibus adsumtum, & sic brevi post urina secedebat liberior, totumque corpus, quod antea siccum erat, leni suffundebatur madore, ita ut intra sex hebdomadum decursum ægra pristinæ redderetur integritati.

EPICRISIS.

Leucophlegmatia ab abortu inducta.

A nimis hæmorrhagiis per caussam tam internam quam externam inductis, vel a sola crebriori sanguinis e vena secta detractione tumorem concitari hydropicum, plane non novum, sed in experientia satis obvium est. Sanguine enim notabiliter imminuto vasa minima tam secretoria quam excreto-

ria

ria collabuntur, & nec utiles ad motum ſuſtinendum humores, ut cerebri fluidum, ſecernuntur, nec inutiles per organa excretoria rite ſeparantur. Vnde reſidua ſanguinis portio non modo craſi ſua valde immutatur, ſed & in motu ac curſu ſuo impeditur, ut inde perfacile ſeri contingat ſeceſſio. Quod vero ſi incidit, non ſtatim hydrops emergit anaſarca & aſcites, ſed in principio ſolum leucophlegmatia corpus ſolet occupare, quæ ex abundantia ſeri inter panniculum adipoſum, ob motum vitalium imbecillitatem, ſtagnante ſuam ducit originem. Et hæc hydropis ſpecies ex facili poteſt curari, ſi modo medicamentis, ſale quodam ſubtili volatili vim ſuam exſerentibus mature ſuccuramus. Hæc quippe dum non modo in tunicas vaſorum motrices agendo, tonum ac robur ipſis reſtituunt, ſed & glandulofas inteſtinorum partes ſtimulando, ſtagnantis ſeri colluviem per alvum eiiciunt utiliſſime. Qua virtute præ cæteris pollet elaterium, a medico cum bonis ægrotæ rebus oblatum; in cuius laudes, iam ſupra ſatis expoſitas, redire nolo.

OBSERVATIO IV.

Fœmina cachectico-hydropica curata.

Illuſtris fœmina XL. annorum, ſucci ſanguinisque plena, & ſemper largiorem menſium fluxum experta, quinquennio abhinc autumno incidit in dyſenteriam, nunc temporis epidemice graſſantem, ſub qua cum ſævis ventris torminibus cruentas habuit deiectiones. Per menſem & ultra hoc malo conflictata convaluit quidem, ſed abhinc vires recipere vix potuit; appetentia ciborum erat fere nulla, potulentorum nimia, abdomen flatibus valde turgidum, alvus, quæ antea rite reſpondebat, nunc conſtrictior, cum languida pulſuum celeritate. Inter hæc quum adhuc id haberet infortunii, ut ob inopinatum trium filiorum obitum magno adficeretur mœrore, accidit, ut increſcente virium defectione & coloris pallidi in lividum converſione, univerſum corpus, maximeque pedes & hypo-

hypogastrica regio valde intumesceret. Ad hunc tumorem accedebant summa spirandi difficultas & ad leviorem motum cordis palpitationes, mensium copiosus & aquosus fluxus, urinæque tenuis secessio. Consulti sunt plures medici, qui per acriora purgantia, martialia & calidiora diuretica curationem tentarunt, sed irrita omni opera ægram hydrope pectoris lethali laborantem existimantes derelictam habuerunt. Tandem & ego consultus hanc inii methodum. Primo singulis diebus ante decubitum decem pilularum balsamicarum & alternis diebus mane drachmam unam salis digestivi, quod terræ foliat. tartari, oculor. cancr. arcani duplicati æquale pondus cum dimidia nitri purificati portione habeat, ex aqua & vino sumere & infusum theiforme superbibere iussi. His ita per decem dies adhibitis radicem mechoacann. alb. ad drachm. unam cum rad. ipecacuannæ granis XV. & nitri purificat. gran. X. subiunxi, quo medicamine mira aquosi liquoris, sanguine parum tincti quantitas per uterum excreta & alvus simul ad decem sedes stimulata fuit. Elapsis quatuordecim diebus idem remedium iteravi, interponendo elixirium meum viscerale balsamicum, bis de die ex aqua fœniculi & meliss. citratæ vinos. capiendum. Et sic convalescentiæ spes adparebat exoptatissima; siquidem abdomen non modo detumescebat, sed & respiratio erat liberior, facies vividior & adpetitus cum viribus vegetior; unde ego medicamentis balsamicis continuandum ratus, elixirium præscripsi ex tinctura tartari, essent. gentian. rubræ, succini, & additis aliquot olei carminativi guttulis compositum; circa instans vero mensium tempus pilulas nostras balsamicas dedi, quibus ingens aquæ & viscidi humoris copia fuit expurgata. Adpropinquante Vere loco acidularum & thermarum per mensis spatium in villa rurali mane adsumta fuit tinctura martis pomata, desuper bibendo mensuram fere unam brodii medicinalis, in quo herba nasturtii aquat. rad. asparagi, fœniculi, petroselini, apii, addita cre-

cremoris tartari portione, erant decocta. Absoluta hac cura elixirium nostrum balsamicum & interdum ex rhabarbaro & passulis cum cremore tartari laxans ægra adhibuit, & sic intra biennium restituta iam integerrime vivit.

EPICRISIS.

Varia sunt in præfata morbi historia, quæ probe merentur adnotari, quorum potissima sunt:

1) quod malum dysentericum, nisi finito morbo tonus & motus ventriculi ac intestinorum peristalticus convenienti medicina roboretur, perfacile graviorem, ut hypochondriacum & cachectico - hydropicum excitare adfectum possit. Tono quippe & robore harum partium destructo, non modo ciborum digestio & chyli boni generatio, sed & sordium per alvum excernendarum secessio multum vacillat, adeoque ad spasmos & flatulentias, gravium symptomatum genetrices, intestinorum canalis disponitur.

2) quod hydropicum malum longe facilius in fœminis ob uterum & mensium negotium, quam in nobiliori sexu producatur. Nam propter difficiliorem sanguinis per uteri venas, in semet ipsas valde implicatas regressum non modo vasa uterina sanguine facile infarciuntur, multumque serositatis ibi deponitur, sed & in toto corpore humorum circuitus languescit & retardatur, adeoque ad cachexiam hydropicam fit transitus. Qui tali vero fundamento nititur hydrops curatu est facilior, quam ex hepatis vitio enatus. Longe enim expeditius est, obstructa uteri vasa reserare, sanguinisque impeditum motum promovere, & collectas ibi serositates expurgare, quam hepar obstructum & induratum emollire, & sanguinis per eius vasa circuitum in ordinem redigere. Cuius rei luculento esse testimonio potest felicissima collectæ humiditatis in nostra ægrota per uterum evacuatio, a medicamentis digestivis leniterque stimulantibus adiuta, quam ego non semel sed sæpius in fœminis cachecticis & leucophlegmatia laborantibus observandi occasionem habui.

3) probe notandus eſt ſalluberrimus tincturæ martis pomatæ cum brodio carnis medicinali uſus. In genere tamen notari velim, martialia in forma liquida & temperato acidulo menſtruo parata maiori cachecticis fœminis quam viris eſſe præſidio. Hæ enim ob laxiorem & ſpongioſiorem, quo præ nobiliori ſexu gaudent, texturam eiusmodi roborans & ſubadſtringens medicamentum optime ferunt.

OBSERVATIO V.

Hydrops aſcites a frigido potu in cachectico.

Iuvenis viginti annorum generoſus, habitu corporis ſpongioſo præditus vitæque ſedentariæ addictus, a prima ſtatim infantia ex ſcabie retropulſa inſigni pedum abdominisque intumeſcentia cum lividis maculis in cute hinc inde efflorefcentibus laboravit. Academiam ingreſſo valetudinis emendandæ cauſſa exercitium commendabatur pugillatorium, a quo vehementer aliquando calefactus, quum largiorem frigidæ cereviſiae hauſtum infunderet, mox peſſime habebat. Languor enim univerſi corporis cum tuſſi valida & reſpirandi anguſtia ſequebatur, aquoſus pedum tumor increſcebat, tantaque ſubinde capiebat incrementa, ut non modo ſcrotum, ſed totum quoque abdomen occuparet & ad ruptionis usque metum diſtenderet. Praeterea, quod notabile erat, a nimia ſcroti inflatione retrahebatur mentum, & praeputium inſtar veſicae inflatum urinæ excretionem, quæ communiter in hydrope parcior eſſe ſolet, retardabat, pedes frigidiſſimi nec ignitis tegulis ad calorem naturalem poterant reduci, adpetitus tamen adhuc modice conſtabat. Præter varii generis medicamenta conſilium inibant medici de ſcroto aperiendo, ex quo cum lancetta aperto ingens aquæ profluebat copia, unde ſcrotum quidem cum abdomine diminutum, ſomnus quietior & vires quodammodo refectæ videbantur, pedum vero tumor æque ac moleſtum tusſiendi conamen perſeverabat. Sanato hoc ulcere priſtina ludebatur tragœdia. Namque, abdomen cum ſcroto denuo in

 magnam

magnam increſcebat molem. Rurſus itaque cutis in membro virili incidebatur & plus quam X. ſeri educebantur libræ. Hoc pariter vulnere conſolidato vires iterum cum adpetitu vigere ventrisque tumor remittere videbatur. At vero quum patiens, ob ſummum domum revertendi deſiderium, ingenti angeretur mœrore, accidebat, ut prævio horrore & ſuccedente æſtu eryſipelas in pede erumperet, cui debellendo vix ulla par erat medicina. Dolor enim & tumor inflammatorius mox totum corripiebat pedem & circa quintum diem lividæ, cum interſperſis magnis veſiculis, emergebant maculæ, pulſus ferebatur debilis & celer, ſitis urgebat fere inexhauſta, noctes erant inſomnes, alvus præter modum fluida, urina alba & clara, tandemque viribus conſumtis æger placide exſpirabat. Corpore poſt mortem diſſecto intra abdominis muſculos & pinguedinem magna obſervabatur aquæ quantitas; in cava vero abdominis menſuræ quatuor, in thorace menſura dimidia, in pericardio quatuor circiter unciæ fluitabant aquæ limpidiſſimæ. Hepar & lien, inſolitæ magnitudinis & coloris pallido-albicantis, reperiebantur duriſſima, ſanguine pene omni deſtituta, qui tamen ſupererat in hepate ſanguis ex globulis inſtar milii ſolis duris videbatur compoſitus. Bilis erat pauca & inſtar glutinis compacta, bruni coloris. Vaſa venoſa valde extenſa parum continebant ſanguinis, loturæ carnis non abſimilis. Duplicatura peritonæi, quæ uretheres & vaſa ſpermatica, ipſamque veſicam continet, copioſis hydatidibus erat obſeſſa, ex quibus diſciſſis magna aquæ profluebat copia. Pulmones denique erant fere exſangues & candidi, in corde vaſa coronaria valde inflata. Diſſectis pedibus membrana, ſub qua adeps reconditur, aqua turgeſcebat, & quum perventum erat ad membranam, quæ muſculis ſuperſternitur, ea inſtar veſicæ aquæ repletæ adparebat, factaque diſſectione aquæ inſtar rivi effundebantur & glutinoſa materia tragacantham referens conſpiciebatur.

EPICRI-

EPICRISIS.

Ex hac memorabili morbi historia plura notatu digna in usum medicum possunt elici:

1) extraordinaria vasorum venosorum magnitudo sanguinis circuitum per venas indicat impeditiorem & valde retardatum, a quo etiam derivandum est, ut vasa lymphatica, ob lymphæ a sanguine secessionem ampliata tandem disrupta fuerint.

2) induratio illa viscerum malum ostendit incurabile, quam dudum iam optimus iuvenis intus abscondidam reconditisse videtur. Quare non mirum est, a pluribus abhinc annis eum cachexia laborasse, quam tumores pedum œdematosi & maculæ in cute flavæ & lividæ commonstrant luculentissime.

3) peculiarem meretur animadversionem, quod exigua sanguinis in vasis & visceribus reperta fuerit quantitas, maximeque hepar, lien & renes omni fere rubedine adparuerint exuta, cuius rei ratio exinde venit deducenda. In tali statu cachectico - hydropico, ob segniorem sanguinis progressum, sanguificationis actio, seu chyli in sanguinem conversio mirum quantum læsa est ac depravata; hinc omnes, qui ingeruntur cibi in serum potius, quam sanguinem solent transmutari. Et inde quoque fit, ut sanguis hydropicorum e vena emissus nunquam non copiose sero sit refertus.

OBSERVATIO IV.

Vir quinquaginta annorum, lautiori diætæ vitæque sedentariæ addictus & lacticinia cum fructibus acidis horæis in deliciis habens, prægresso diuturniori mœrore incidit in cachecticum corporis habitum, ex colore faciei lurido, sublivido & ad flavedinem inclinante satis conspicuum; unde ciborum appetentia, satis antea vegeta una cum viribus valde concidebat, flatus & borborygmi in abdomine, ob segniorem alvum, miras creabant molestias, respiratio cum præcordiorum an- *Hydrops symptomaticus.*

xietate reddebatur difficillima, ut per intervalla morti proximus æger haberetur, & quod maximum erat, pulsus micabat debilis, nonnunquam intermittens, plerumque inæqualis. His tandem malis iungebatur icteritius faciei color cum maiori pectoris angustia pedumque intumescentia, quæ altius subinde adscendendo ipsa demum femora & scrotum obsidebat. Multa a variis medicis adhibita medicamina nihil afferebant levaminis. In consilium itaque adciscebatur alius cura hydropis famigeratus medicus, qui extractum elaterii & enulæ ad drachmam unam cum iusculo calido aliquoties propinabat, unde ἄνω καὶ κάτω fortiter expurgabatur ingens viscidi copia, & decrescente pedum abdominisque tumore læta convalescentiæ spes affulgebat. Nihilo tamen minus quum anxia præcordiorum oppressio aucta potius quam diminuta & vires cum adpetitu magis inde prostratæ viderentur, ego cum aliis adstantibus medicis validius illud catharticum seponere & nonnisi temperata balsamica & roborantia adsumere suasi, donec omnibus in peius ruentibus æger diem obiret supremum. Cadavere aperto in abdomine pariter ab thorace magna seri extravasati conspiciebatur copia. In cordis & pulmonum vasis delitescebant concrementa polyposa, ex dextro cordis ventriculo per arteriæ pulmonalis ramos dispersa. Fellea cystis calculo, tres minimum drachmas adæquante multisque minoribus lapillis erat referta. Totum vero hepar cum liene atro sanguine inveniebatur infarctum valdeque flaccidum & reliqua vasa venosa omni fere sanguine privata.

EPICRISIS.

Docet inprimis hic casus, quomodo ex præcedentibus & ad unam quasi conspirantibus caussis hydropis fiat generatio. Siquidem habitus corporis spongiosus, acidorum & lactis abusus, animi mœror & vita laboris expers eius sunt naturæ ac indolis, ut spiritualscentiam sanguinis imminuendo, humores val-

de glutinoſos ingenerent, qui ad vaſculorum obſtructiones, concretionesque polypoſas & calculoſas materiam ſubminiſtrant largiſſimam. Videtur autem hydrops in præſenti caſu magis ſymptomatibus, qui obſtructionem hæpatis & ſpasmos præcordiales, ob calculum in cyſtide fellea & polypum in corde atque pulmonibus contentum, inductos excepit. Anxietates enim & ſpaſticæ præcordiorum ſtricturæ, multo magis vero concreta iſta fibroſa, pulmonum vaſa replentia liberiorem ſanguinis circuitum non modo in pectoris regione, ubi ſedem fixam habent, ſed per reliquas quoque remotiores partes impediunt; Vnde ob tardiorem eius circuitum ſerum in vaſa lymphatica ſecedit, & in poroſum habitum effunditur. Quodſi vero polypoſa eiusmodi repagula hydropicorum tumorum cauſſæ exiſtunt, facile eſt iudicatu, cum hæc ipſa nulla expugnari arte queant, morbum fieri inſanabilem. Videmus hinc purgantium, præſertim validiorum uſum poſitis hiſce circumſtantiis magis eſſe noxium quam proficuum. Quandoquidem hæc, validiſſime in genus nervoſum agendo, anxietates & ſpasmos in præcordiis ſævientes adaugent, ut inde non poſſint non vires cum appetitu magis proſterni. Nos in genere ita iudicamus, longe conſultius eſſe, hos morbos tempeſtive avertere, quam, ubi increverunt, iis curandis multam operam impendere fruſtraneam.

OBSERVATIO VII.

Vir triginta annorum, complexionis ſanguineæ, qui adoleſcentiæ annos inordinato vitæ genere transegit, maximeque ſpirituoſos potus magna in copia ingurgitavit, militiæ deditus, corpus quandam vehementi exponebat frigori, quod quum pectus potiſſimum occuparet, brevi poſt de ſtabili & fixo ſiniſtri lateris dolore, ſpirandique difficultate conquerebatur. Mutato vitæ genere, quum a vita valde laborioſa ad quietam tranſiret, non modo dolores & præcordiorum anxietates, ſed *Hydrops pectoris lethalis.*

tuſſis

tussis quoque & spirandi angustia tanta cum vehementia ingravescebant, ut per fenestras nonnunquam liberiorem anhelare aerem debuerit. Accedebat dein pedis & femoris sinistri intumescentia, quæ scrotum simul valde distendebat, alvus & appetitus satis bene constabant, & urina mingebatur flavescentis coloris tenuis. Tandem cum data occasione in nimium effusus risum pectus vehementius commoveret, mox de summa spirationis angustia conquerens in horas suffocari videbatur, & sub debili & inæquali arteriarum pulsatione per validam tussim eiiciebat sputum sanguine leviter tinctum, & demum viribus penitus deiectis tertio die post animam efflabat. In sectione cadaveris totum abdomen conspiciebatur integrum, in thoracis autem cavitate in sinistro latere mira aquarum fluctuabat quantitas, quæ ad septem propemodum libras accedebat. Cordis vasa concreta alba instar calami scriptorii continebant, pulmones erant depressi ac collapsi, & arteria pulmonalis, polypo intus referta, visui se offerebat nigra & sphacelata, fœtidum spirans odorem. Penitius deinceps inspecta thoracis cavitate in dorso variæ se obiiciebant membranæ & cuticulæ dilaceratæ, a vertebris & costis thoracis separatæ, quæ non obscure indicabant, magnum hic delituisse saccum membranaceum aqua repletum, qui disruptus tantam aquæ copiam in thoracem effuderit, ipsamque mortem acceleraverit.

EPICRISIS.

Mortuus est hic æger hydrope thoracis, quo orthopnœa vexati, ut recte monet BAGLIVVS, qui non nisi erecta cervice spirare, nec in lecto, ob suffocationis metum stabilem invenire locum possunt, plerumque laborant. Sed memorabile in nostro casu videtur, quod hydrops fuerit saccatus, & aqua extravasata sacco membranaceo ex pleura a costis separata producto inclusa, quæ dolorem fixum peperit, liberamque

que pulmonum expansionem, præsertim sub diaphragmatis a ventriculo inflato compressione, impedivit. Postquam vero, tumore per risum rupto, serum in tanta copia effluxit, ut pulmones inundaverit, non potuit fieri, quin denegata horum expansione, sanguinis circuitus plane fuerit interceptus, & strangulatione quasi æger interemtus. Quod vero ex aspera arteria serum sanguinolentum tussi fuerit reiectum, hæc videtur ratio, quia sanguis per arteriam pulmonalem in pulmones reductus, & regressu suo impeditus, cum impetu ad tunicam asperæ arteriæ glandulosam confluxit, ibique inflammationem excitavit. Quod dein pedum intumescentiam attinet, sciendum est, hanc fere inseparabile hydropis pectoris esse symptoma. Si denique curationem truculenti huius mali attendere velimus, nihil dubii est, quin in eiusmodi casu paracentesis cum fructu possit institui; si modo ægrotus hancce admittere operationem non recuset, præsertim quum iam olim HIPPOCRATES eandem in hydrope pectoris commendaverit.

OBSERVATIO III.

Asthma hydropicum funestum.

Annus est, & quod excurrit, quum vir in summa dignitate constitutus, asthmatico-hydropicus, sexagesimum ætatis annum supergressus, meum postularet iudicium de transmissa totius morbi historia, quæ hæc continebat momenta. In adolescentia vir generosus multum sæpe cruoris e naribus fundere suevit, & cum academicam ingressus vitam, literarum studiis & lucubrationibus in multam noctem productis, neglecto corporis motu plus iusto indulsisset, adfectionem incidit hypochondriacam cum hæmorrhoidibus cœcis iunctam; ad quam mitigandam aquas Wildungenses & Schwalbacenses aliquoties cum fructu potavit. Ante duodecim vero annos medicus fontes Pyrmontanos bibere iussit: enim vero ab horum usu mox redierunt hæmorrhoides cœcæ valde furentes, quæ tandem applicatio-

catione hirudinum in ulcus fistulosum transierunt. Post hæc per aliquot annos anxietatibus cardialgicis, & asthmaticis pectoris oppressionibus per intervalla fuit obnoxius, quibus duobus abhinc annis dolores podagrici & nephritici cum pertinaci ischuria stipati accesserunt. Nunc dimidium effluxit anni, ex quo prævia iracundia adfectus asthmaticus cum summa præcordiorum anxietate graviter invaluit, & pedum primo, mox femorum & scroti, totiusque abdominis tumor successit. Consuluit itaque medicum, qui infusum purgans exhibuit per sex dies bibendum; unde, magna seri colluvie excreta, inferiores quidem partes detumescere cœperunt, sed remanente asthmate, licet remissiori non multo post in sinistro thoracis latere dolor obortus est cum sputo cruento punctorius, ipseque tumor recrudescens pristina loca repetiit; unde urina secessit parcior, & spirandi difficultas cum somno pauco & perpetuo pleuritico dolore denuo increbuit. Hæc morbi fuit historia, qua attente perlecta singulisque probe pensitatis responsum dedi: quod asthma, hæmoptoe, pleuritis, & ipse tumor hydropicus pulmoni male adfecto, & vel obstructo, vel polypis obsesso suam debeat originem. Quodsi enim sanguis ex uno cordis ventriculo ad alterum minus liberum habet transitum, aliter fieri non potest, quam ut in dextro ventriculo & toto venæ cavæ systemate eius cursus sistatur ac retardetur; hinc stagnat & serum secedens substantiam porosam & cavitates intrat. Pulmones vero, me iudice, vix aliunde suam contraxerunt labem, quam a sanguine per spasmos & flatus intestinorum, qui hypochondriacis, podagricis & nephriticis valde familiares sunt, ad pectus nimium congesto. Neque de nihilo est, polyposam in pulmonibus concretionem suspicari, ut ut de pulsu, qui in tali casu plerumque intermittens & inæqualis est, nihil relatum mihi fuerit. Sæpius enim iterumque in asthmate cum dolore punctorio & sputo cruento iuncto polypos in thorace adnotavi. Et hac ratione ductus mox tristem morbi

bi eventum, iudicavi, qui etiam inopinato post venam in brachio sectam sequutus est.

EPICRISIS.

Hypochondriaci, maxime hæmorrhoidarii, nisi se præcipitare in graviores & funestas adfectiones velint, exquisite præcepta servare diætetica & potissimum a vehementibus animi motibus abstinere, atque paucis, sed fidis uti remediis debent. Id quod tanta magis necessarium est, si forte doloribus nephriticis, arthriticis & podagricis conflictantur, ne materia morbosa, ad superficiem corporis salutari motu propulsa ad interiora reprimatur. Perfacile enim hac ratione asthma succedit hydropicum lethale, atque tum asthma utplurimum primarius est adfectus, cui hydrops ut symptoma adsociatur, unde præcipue medentis cura ad caussam asthmatis removendam dirigi debet. Multum itaque peccant ii, qui solam curandi intentionem ad tumorem abigendum dirigentes hydragogis fortioribus aquas educere moliuntur, qua perversa methodo inflammationes intestinorum lethales possunt arcessere, præsertim si hæc ipsa cardialgia & spasmis, a materia podagricis repulsa iam fuerint adfecta. Tali in casu antispasmodica cum diaphoreticis mixta, vel etiam V. Sio, aut clysteres pernicialibus eiusmodi symptomatibus avertendis valde sunt idonea. Denique id probe tenendum est, nec facile in asthmaticis, si polyposi quidpiam subest, ut ex variis signis iudicare licet, vena in brachio secetur, multo minus si largiori quantitate nec interrupto flumine sanguis mittatur. Cor enim coagulo iam infarctum sanguinis affluxu sufficiente destiturum, quam facile ex toto systolen amittit, ut syncope lethalis inde emergat, qualia exempla non pauca in recenti memoria teneo.

OBSERVATIO IX.

Vir Illustrissimus, quadraginta & aliquot annos natus, mediæ *Asthma cum*

hydrope anasarca iunctum. mediæ ſtaturæ, habituque corporis ſpongioſiori & temperamento ſanguineo præditus, qui a prima adoleſcentia integro virium & adpetitus vigore gaviſus, in militaribus exercitiis cum defatigantibus corporis motionibus iunctis, quotidie fere ſummam quæſivit voluptatem; ante quinque vel ſex annos ob lautiorem diætam vinique ſpirituoſioris & cereviſiæ triticeæ valde nutrientem potum præter modum cœpit pingueſcere, terque quaterve in anno leviori rheumatismo, mox manus, mox pedes pererrante tum maxime temporis corripi, quum frigida & humida regnabat aeris intemperies. Huic dein ſupervenie-bant adhuc alia, eaque longe graviora mala. Nam pedes occupabat tumor, & pectore ſpirationis difficultas per intervalla peſſime affligebat, quæ non parum capiebat incrementi, quum a nimia ciborum variorum adpetentia abdomen flatibus diſtentum liberiorem diaphragmatis deſcenſum ſæpe impediret, ita prorſus, ut illuſtriſſimus ægrotans in lecto non decumbere, ſed erecto potius corpore ſomnum capere per aliquot annos debuerit. Sopor quoque interdum non raro per horæ dimidium & ultra invadebat inopinatus atque tam gravis, ut excitari vix poſſet. Præterea nullam in omni vita toleraverat ſanguinis per nares vel ſedales venas fluxionem, quam deficientem ex parte compenſare medicus ſtudebat venæſectione bis in anno inſtituta, quæ vero quum in pedibus, qui tumore continuo erant obſiti, adminiſtraretur, parumque inde ſanguinis efflueret, nihil hac methodo proficiebatur. Nam vanus erat timor, ob quem medicus, ne forſan periculi plenam ſuffocationem arceſſeret, venam in brachio ſecare dubitabat. Multo magis iuſta metuendi erat ratio, ne tumor aquoſus in corpore adeo plethorico, & faciei colore ad nigredinem vergente, magis ac magis increſceret, quod etiam brevi poſt inſequebatur. Etenim mox totum corpus æqualiter intumeſcebat, & quod peſſimum erat, conſueti manuum & pedum dolores rheumatici nunc ſub tempeſtate frigidiori vel plane

plane non adparebant, vel mox remittebant. Quum is esset depravatus valetudinis status, & indies peiora ingruerent symptomata, ego pariter in consilium vocatus, hunc morbum asthma cum hydrope anasarca iunctum, & a nimia sanguinis abundantia, qua cor cum pulmonibus pene oppressum erat, inductum iudicabam. Quam Medicus ordinarius ante meum accessum in brachio admiserat venæsectionem & laudabam & approbabam, consultum fore ratus, ut aliquoties pro re nata iteretur, & iterabatur quoque cum insigni spirandi levamine pulsuumque augmento. Accuratiori instituto examine, cui intererant adhuc alii peritissimi medici, ex certis & evidentioribus signis viscera nec obstructa, nec scirrhosa, sed integra, nec intra pectoris abdominisque cavitatem serum extravasatum, nec pulmones polypis obsessi deprehendebantur & quum sub modica ciborum adpetentia alvus satis bene responderet, abstinuimus ab omnibus fortioribus hydragogis & diureticis, & potius iniuncto accuratiori vitæ regimine medicamenta dedimus balsamica, amara, stomachia & carminativa, interpositis subinde salibus detersivis & aperientibus. Potui præscripsimus cerevisiam insigniter diureticam, & ad discutiendos flatus ano clysteres carminativos frequentius iniiciendos curavimus. Hæc inter uno vel altero mense transacto, natura, optima gravissimorum morborum medicatrix, sponte sibi exitum parans, copiosas in pedibus excitabat vesiculas, e quibus cum febrili quodam motu & redeunte podagrico insultu ingens aquæ expellebatur copia. Et sic tandem Illustrissimus æger melius respirare, quietiorem somnum capere, urinam, quæ antea parcior fluebat, magis reddere, & resumtis viribus penitus convalescere incipiebat, ut nunc, quæ Dei gratia est, ab omni malo immunis sanus degat.

EPICRISIS.

1) Permultum interest, ut medicus in cura gravioris &

 son-

scrutetur originem, quæ in hoc nostro casu nimia fuit sanguinis abundantia, & exinde ortæ in visceribus nobilioribus & extimis partibus stagnationes, unde simul asthma & ex hoc hydrops fuit enatus, qui facile potuisset averti, si e vena brachii tusa tempestive conveniens sanguinis detracta fuisset quantitas. Minime enim a tali venæsectione, in brachio instituta, metuenda est maior sanguinis ad superiores partes attractio, & ex hac oriunda suffocatio, ut hæc ipsa potius certo avertatur, si nimia, quæ iam adest, plethora imminuitur, quod suo iam tempore optime præcepit HIPPOCRATES, eo loco, quem in cautelis §o I. allegavimus.

2) Luculenter edocemur, in maximis morbis vincendis lenissima & fere simplicissima remedia optimum ferre levamen, si modo satis diu continuantur. Quodsi enim in nostro casu ad educendas e corpore aquas fortiora purgantia & diuretica adhibuissemus, facile pernicialis induci potuisset intestinorum inflammatio, quam ego quidem non raro in anasarca & ascite laborantibus vidi. Longe itaque consultius fuit præter iustam & sufficientem sanguinis missionem eiusmodi remedia, quæ discutiendis flatibus & tono intestinorum roborando idonea sunt, in usum vocare. Etenim, cum primarius morbus fuit asthma, cuius effectus seu symptomata hydrops debet haberi, & quoniam illud a nimia sanguinis abundantia & congestione ad thoracem partesque superiores, neque minus a flatibus ex primarum viarum cruditatibus originem traxit, facile intelligitur, quare adhibita remedia omne in curatione absolverint punctum.

Plura de hydrope exempla reperire licet in responsis & consultat. medicinal. Sect. III. casu LVI. & LXVII. usque LXXI.

CAPVT.

CAPUT XV.
DE
FLATULENTIA VENTRICULI ET INTESTINORUM, ET AFFECTIONE TYMPANITICA.
THESES PATHOLOGICÆ.
§. I.

IN nulla corporis humani parte tantas molestias creant flatus, (qui nil sunt, nisi vapores halituosi, expansiva elastica vi præditi,) quam in ventriculi & intestinorum cavitate, ubi velut in carcere inclusi, hosce canales ex tunicis mere musculosis & nerveis, quæ motu & sensu gaudent, conflatos, remittente ipsarum tono, non sine dolore & anxietate vehementer distendunt, & ut multum inde omnis generis functiones lædantur, efficiunt. *Flatulentia quid sit?*

§. II.

Si speciatim ventriculus a flatibus incarceratis supra modum expanditur, gravissima subinde oriuntur symptomata, qualia sunt summæ circa præcordia anxietates cum valde difficili & ægra spiratione, pectoris oppressione, inquietudine extremorumque frigore & ingenti virium collapsu. Inter hæc facies cum adspectu lurido contracta est, & interdum cum difficili deglutitione faucium urgent constrictio, cordis palpitatio, phlogoses, scotomia, vertigo & huius generis alia. Cognoscitur autem flatulenta hæc adfectio ex intumescentia, quæ circa cordis scrobiculum versus latus dextrum satis sæpe ad tactum *Symptomata quæ ventriculi inflationem comitantur.*

ctum manifesta est, nec non ex crebra & vehementiori eructatione, qua notabiliter symptomata mitescunt.

§. III.

Ratio horum symptomatum.

Quod vero vehementem ventriculi inflationem tam saeva excipiant symptomata, hae sunt praecipuae caussae. Notum quippe ex anatomicis est, quod ventriculus pars sit valde nervosa, & quod octavi & paris intercostalis rami inter tunicam ipsius nerveam copiose dispergantur, qui quum ad omnes corporis nervosas sensuque & motu praeditas partes excurrant; non mirum esse debet, si propter eximiam hanc, quae partes invicem intercedit, communionem, in omnibus fere reliquis corporis partibus sensibilioribus tam dirae oriantur adflictiones. Quae dein comitatur difficilis & anxia spiratio itidem a ventriculi expansione inducitur, qua diaphragmatis alternus expansorius & constrictorius motus, a quo inter alia respirationis pendet negotium, impeditur, & quum hac ratione cavitas thoracis simul coarctetur, pulmones non rite possunt explicari; unde liberior sanguinis ex uno cordis ventriculo in alterum transitus remoratur.

§. IV.

Species flatulentiae intestinorum.

Flatulentae eiusmodi distensioni praeter ventriculum, tota intestinalis fistula, quae ex eiusdem generis tunicis, nervorumque & sanguineorum vasorum ramificationibus, ut ipse ventriculus constat, obnoxia est. Quodsi vero totus intestinorum tam crassorum quam tenuium canalis a flatibus violenter expanditur, non tantum tumor totius abdominis, sed dolor quoque, maxime circa umbilicum, ubi tenuium sedes est, sat gravis cum pertinaci alvi strictura, inquietudine, anxietate, extremorumque refrigeratione, & virium lapsu coniunctus oboritur, atque tum adfectus dicitur colica flatulenta. Quando haec flatulentia non est transitoria, sed in longum tempus, menses, vel annos protrahitur, tumor abdominis durus instar tympani sonum edens, tympanites vocatur & malum portendit vix

ulla

ulla meditina ſanabile, præſertim ſi aſciten, ſuperiorumque partium marcorem habet comitem.

§. V.

Quod attinet ad cauſſam morboſæ eiusmodi flatulentiæ proximam, hæc utique duplicis eſſe generis recte ſtatuitur. Altera materialis, quæ in flatuum facili & copioſo proventu reſidet, debetur ingeſtis, quæ præ aliis tenacis, mucidæ & pronæ ad inducendos flatus conſiſtentiæ ſunt; quæ inter merito oleracea, raphanacea, legumina, piſa, fabas, piſces marinos exſiccatos & fructus horæos, omniaque fermenteſcibilia, dulcia, mellita, cereviſias triticeas & farinacea quoque triticea, pulticulas, præſertim e milio paratas, pinguia ovilla & vervecina, maxime ſi his frigidus ſuperingeritur potus, referimus. Scire tamen licet incongrua eiusmodi ingeſta tam ſicca quam fluida longe maiorem inferre noxam, ſi in magna quantitate adſumuntur. *Cauſſa materialis.*

§. VI.

Altera, quæ formalis dicitur, pernicialis flatulentiæ cauſſa in inſigni motus periſtaltici debilitate, quæ ab impedito liquidi nervei & ſanguinis arterioſi in inteſtina influxu dependet, quærenda eſt. Quemadmodum enim iſte motus, ſi recte & ſecundum naturæ ordinem ſe habet, non modo vaporibus, qui ſemper ob humidum in inteſtinis contentum præſto ſunt, reſiſtit, ſed eos ipſos etiam per totum tractum ſine omni moleſtia propellit, ita e contrario, ſi propter nimiam roboris ac toni inteſtinorum remiſſionem, & membranarum inde ortam flacciditatem vacillat, huic munere vix amplius præeſt. Præter hæc quoque ingeſta, antequam ad inteſtina ferantur, diutius in ventriculo ſubſiſtunt, & in vapores reſolvuntur; unde in vicino duodeno & ieiuno ob acrimoniam particularis oboritur ſpaſmus, qui dextrum ventriculi orificium ſive pylorum, & per conſenſum etiam ſiniſtrum conſtringit, ut inde vapores *Cauſſa formalis.*

non habeant exitum, sed inclusi vim suam elasticam in nervosas ventriculi tunicas vehementer exerceant. Cui distensioni, quando natura maiori liquidi nervei adfluxu occurrit, restituta ad tempus vi tonica renitente, flatus magno cum impetu per superiora erumpunt.

§. VII.

Causæ remotæ sunt, temperamentum ætas &c.

Quæ cum ita sint, iudicatu est facillimum, quicquid ad motus peristaltici depravationem contribuit, illud pariter ad flatulentiam producendam esse aptissimum; unde evidenter patet ratio, quare homines, qui habitus corporis sunt laxioris, & spongiosioris, ut fere phlegmatici, sexu fœminæ & ætate senes atque infantes esse solent, ad inflationis malum valde sint proclives. Et quoniam liberior vaporum, qui continuo in intestinis progignuntur, transpiratio sub inordinato intestinorum motu constrictorio & dilatatorio valde impeditur, multumque inde incommodi infertur, facile poterit intelligi, quare ab insolita & nuda abdominis artuumque refrigeratione, vel pedum super frigido pavimento incessu, manuumque in aquam frigidam immersione, vel etiam a potu gelido, æstivo tempore corpori sudanti ingurgitato, tam frequens colicæ flatulentæ & torminum imi ventris sit proventus. Siquidem hæc omnia ita sunt comparata, ut eximiam intestinorum tonum debilitandi potentiam obtineant.

§. VIII.

Morbi prægressi.

Sunt vero adhuc aliæ, maioris momenti caussæ, quæ robur nobilissimarum istarum partium destruendo, nostrum morbum producunt. Attenta enim observatione discimus, periculosas abdominis inflationes iis quam maxime contingere, qui a præcedente morbo, v. g. dysenteria, febre acuta & variolosa, aut diuturna intermittente, vel etiam ob nimias sanguinis profusiones, sive per vulnerationes, ac hæmorrhoides, sive in fœminis per abortum, per partum, aut extra ipsum per lochia & menses ingentem virium lapsum liquidique nervorum

vorum ſpirituoſi elaſtici & ſanguinis depauperationem paſſi ſunt; idque eo magis, ſi, poſthabita virium ratione, plus ciborum ingerunt. Et inde perſpicue poterit collegi, quid ſtatuendum ſit, ſi, ut ſæpiſſime in morbis periculoſis & acutis evenit, circa tempora critica moleſtæ præcordiorum diſtenſiones cum borborygmis & flatuum in imo ventre fluctuatione percipiantur. Vt plurimum enim mortis indicium præbent, tum quod extremum virium lapſum indicant, tum vero maxime, quod ad penitus ſufflaminandam reſpirationem multum omnium valeant, quæ abdominis inflationes poſt mortem, ob plenariam roboris deſtructionem ab internis tam potulentis quam medicamentis ſemper fere auctiores evadunt, ut, ne rumpatur abdomen, pondere rerum incumbentium comprimendum ſit.

§. VIII.

Spasmi primarum viarum.

Simili quoque ratione per attentam experientiam innoteſcit, atroces diutiusque perſeverantes in primis viis ſpasmos inteſtinorum atoniam & flacciditatem motusque periſtaltici imbecillitatem, & ex hac demum vehementes inflationes ſubſequi. Hinc colicam ſpasmodicam frequenter excipit flatulenta, quæ, niſi rite tractetur, ſed ad dolores mitigandos potiones anodynæ offerantur, perfacile in paralyſin tranſit. In cuius rei illuſtrationem notatu digna celeberr. WEPFFERI experimenta, quæ in tractatu *de cicuta aquatica* ad effectus venenorum demonſtrandos attulit, multum conferre arbitror. Etenim ab arſenico canibus ingeſto graviſſimas vomitiones & ſpaſticas ventriculi contractiones, poſt has vero flacceſcente ventriculo vehementes eius diſtenſiones flatulentas obſervavit. Id quod etiam clariſſime in oculos incurrit, quum a ſumto veneno corroſivo, quod atrocibus ſpasmi operatur, demortuis totum inteſtinorum volumen, ſectione abdominis facta, propter flatus impetuoſe erumpit, ut vix in locum ſuum reduci poſſit. Ex quibus probe conſideratis clarius nunc poterit intelligi, acriora purgantia & emetica, dyſenterias, nec

non

non colicas spasmodicas & hæmorrhoidales ordinario ingentem primarum viarum imbecillitatem relinquere, quæ molestæ abdominis inflationi caussam præbet aptissimam.

§. X.

Spasmi & flatus simul quando contingant?

Verum enim vero, non raro evenit, ut spasmi & flatus simul intestinorum canalem obsideant, quorum illi tunicas constringunt, hi vero in intestinorum cavitate contenti vehementem & contrariam expansionem moliuntur. Id quod potissimum fieri solet, quando materia flatulenta acrimonia quadam biliosa imbuta est, quale quid animadvertere licet in infantibus lactantibus, qui horrendis torminibus & borborygmis, extrorsum etiam per violentas explosiones se manifestantibus, valde cruciantur & fæces deponunt ab acido arrodente admixto virides, quæ lintea tenuiora instar aquæ fortis exedunt. Idem observamus, ubi materia tenax, mucida cum vitellina bile, vulgo dicunt Eyer gehacktes, commixta eiicitur. Sæpe etiam lentores mucidi, quos infantes e tussi humida mucilaginosa sursum propulsos deglutiendo ventriculo & intestinis obtrudunt, in culpam veniunt, e quibus flatus copiosiores cum torminibus excitantur.

§. VXI.

Flatulentiæ & spasmi particulares.

De flatulentiis, quæ totum intestinorum tractum æquali nisu distendunt, hactenus diximus, sequitur iam, ut de particularibus istis inflationibus & spasmis, qui certam tantummodo intestini partem occupat, quædam, quæ in attentiori praxi consideratione digna sunt, proferamus. Scire autem licet morbosos eiusmodi effectus in hypochondriacis vel fœminis hystericis potissimum contingere, ubi e. g. ventriculus sine intestinorum expansione inflatus est, quod plerumque fit, cum spasmus in duodeno vel principio ieiuni existit. Intestinum quoque ileon citra inflationem ventriculi aut crassorum intestinorum in verminosis infantibus, vel herniosis cum ex-

quisi-

quisitis doloribus iuxta umbilicum ſæpe valde expanſum deprehenditur, & in hypochondriacis hæmorrhoidariis, ubi inteſtinum rectum & inferior pars coli ob ſanguinem ſtagnantem, eiusque denegatum per venas ſedis effluxum a ſpasmi violenter anguſtatur atque conſtringitur, ſuperior pars inteſtini coli, maximeque eius flexura in hypochondrio ſiniſtro & circa regionem lumbarem vehementer expanditur, unde dolor emergit preſſorius, quem lieni vulgo, ſed perperam adſcribunt. Fit quoque interdum, ut flexura coli in dextro hypochondrio circa hepatis & ventriculi regionem valde elevetur, multumque creet moleſtiæ, cuius cauſſa, ut ego arbitror, in principio coli, quod circa confinia oſſis ilei, valvulæ coli & inteſtini cœci ſitum eſt, reſidet, eo quod convenienti tono ac robore ſyſtaltico, quo ſurſum pelluntur excrementa, deſtitutum eorum copia infarcitur, quæ ingentem flatuum materiam ſuppeditat. Neque tantum ſpaſtica ſtrictura & ſubſequens inflatio, quæ tranſitoria eſt, certam inteſtini portionem occupat, graviſſimorumque ſymptomatum cauſſa exiſtit, verum etiam præternaturalis quædam anguſtia, durities, aut occaleſcentia ex variis cauſſis contracta, certam inteſtini partem obſidet, & totum inteſtinorum motum periſtalticum pervertendo ſæviſſimis ſymptomatibus cauſſam ſubminiſtrat, quæ nonniſi per anatomen defunctorum in conſpectum venit. De quo ſingulari & in praxi utiliſſimo argumento celeberr. Lipſiæ Profeſſor WALTHERUS eruditam *de inteſtinorum anguſtia* edidit diſſertationem.

§. XII.

Accedimus iam ad diſquiſitionem illius adfectus flatulenti, in quo totius abdominis inflatio non tranſitoria, ſed ſtataria & continua eſt, quæ tympanitidis nomine venit, quem CELSVS *lib. III. cap. 21.* ita deſcribit, *quod ſit tumor ventris vehementer intenti cum crebro ex motu flatuum ſono.* Hic morbus hiſce ſe phænomenis & ſignis manifeſtat: Plerumque poſt *Tympanitidis ſigna.*

 dolo-

dolorem & tensionem circa regionem lumbarem sinistram, alvique constipationem venter vehementer distenditur, flatus ac ructus per superiora violentes per vices extruduntur, pulsus est inæqualis & adpetitus deiectus, sed sitis increscit, circa præcordia & umbilicum tensivus dolor, rodens & punctorius cum æstu quodam observatur. Sæpe etiam urinæ adest cum compressione stillicidium. Tumor etiam, si æger supinus iacet, nunquam subsidet atque in neutrum latus æger potest decumbere.

§. XIII.

Caussa proxima. Huius continuæ, valde molestæ & periculosæ ventriculi ac intestinorum inflationis caussam non sine ratione WILLISIVS, BAGLIVVS, aliique recentiores in spastica tunicarum intestinalium strictura reposuerunt, utpote qua diutius inhærente pori & meatus intestiorum, per quos vapores transpirant, angustantur & obstruuntur, ut postea intus retenti vi sua elastica propter admixtum aerem expansiva tam violentam intestinorum distensionem efficiant. Et quod genuina huius mali caussa in tali strictura spasmodica iure quærenda sit, non obscure HIPPOCRATES *lib. IV. aph.* 11. his verbis subindicare videtur: *quibus tormina adsunt, & circa umbilicum cruciatus & lumborum dolor, qui neque a medicamento, nec aliter solvitur, in tympanitem, sive hydropem siccum firmatur.*

XIV.

Tympanitis non semper cum ascite iungitur. Hic adfectus communiter pro specie hydropis a veteribus æque ac recentioribus habetur, quia sæpe ceu symptoma, præsertim asciti admiscetur, cum tamen morbus sit plane peculiaris & sine ulla aquæ extravasatione in abdomine contingat. Ita DOLÆVS *in Encyclopæd. Lib. III. Cap. IX. pag.* 157. refert, se in puellæ tympaniticæ novem annorum demortuæ abdomine ne guttulam quidem seri vel aquæ observasse. Atque, in *M. N. C. Decur. I. ann. 2. observat. 85.* recensetur anatomia pueri

pueri tympanite demortui, cuius ventriculus mirum distentus nihil præter flatus, & aliquid viscidi humoris continuit, intestina autem omnia tam pellucida transparuerunt, ut etiam multis in locis compuncta statim conciderint, ne guttula quidem aquæ in illis adparente. Pari ratione VALESIVS *comment. in lib. IV. Hippocrat. de victus rat. in acut.* & COLLADVS *adversariorum l. 2. c. XL.* ex aperto simili cadavere nihil notatu dignum aquæ exiisse, sed crasso exspirante flatu totum repente ventrem detumuisse annotarunt. Notatu quoque digna sunt, quæ PLATERVS *obs. 53. p. 616.* de puero tympanitico mortuo refert, ubi intestina tantopere distenta apparuerunt, ut femoris crassitiem certis in locis adæquare viderentur, atque ex compressione disrupta stercus magno impetu profunderent. Aliis autem locis adeo fuerunt convoluta, contorta & inflexa, ut nec excrementis nec flatibus deorsum pateret via, & simul vermibus oblongis quam plurimis repleta.

§. XV.

Subjecta tympanatidis.

Hæc inflatio tympanitica sexui fœminino citra hydropem quam maxime est familiaris, præsertim post puerperium, quando lochiorum fluxus non rite successit, vel ipse ab admisso frigore animique adfectu cohibitus omnino fuit. Idem contingit, quando non rite deligato & compresso post partum abdomine error in diæta fuerit commissus, nec prima regio tempore puerperii a sordibus sufficienter expurgata. Tum enim non raro mulieres durum & inflatum abdomen cum magna molestia, spirandi difficultate & anxietate, alvique pertinaci adstrictione satis diu gerere solent. Eadem symptomata post partum laboriosum, si secundinæ non ex toto secesserunt, sed pars quædam remansit, aut si ab earum imprudenti extractione utero inducta fuit læsio, non semel, sed sæpius observavimus. Quandoque etiam post abortum, si imprudens accedit medicatio, eiusmodi tympaniticæ adfectiones eveniunt, qua-

quarum caussam & originem in perverso & turbato per uterum, & dein per intestinorum tractum sanguinis circuitu reponendam esse existimamus. Quodsi enim ob vitium utero inhærens naturalis sanguinis cursus, vel eius critica excretio non rite & libere succedit, ob subsequentem stagnationem per consensum etiam liber sanguinis per viscera abdominis, speciatim vero per intestina transitus impeditur, ubi portio vel sanguinis vel seri subsistens eorum fibras teneriores & sensibiliores distorquet, constringit, easque duriores & tensiores reddit, ut dein libera vaporum in intestinis contentorum perspiratio minus recte fieri possit. Quod vero si incidit, flatuum proventus magis productum & effectus, quam caussa tympanitidis esse solet.

§. XVI.

Quod ulterius explicatur.

Eiusmodi tumores abdominis distensivos in infantibus & pueris, præsertim si vermibus laborant, item post variolarum vel morbillorum morbum frequentius observare licet, cui malo, nisi in tempore accommodata succurritur medicina, partes superiores marcescunt & hectico superveniente calore ægri intereunt. Maxime vero propter addephagiam, ubi ventriculus & eius tonus imbecillior existit, pueri & infantes in grandes eiusmodi tumores incidunt, quorum variæ existunt caussæ. Dum videlicet variolas & morbillos, vel etiam continuam febrem, ob vires valde suppressas, liquidumque spirituosum nimis exhaustum, ingens motus peristaltici subsequitur imbecillitas, & ob insignem sanguinis & humorum a morbo contractam dyscrasiam tunicæ intestinorum & peritonæi a sero acri spastica vellicantur strictura, quæ flatuum exitum prohibet, perfacile evenit, ut hic morbus producatur. Quandoque glandularum mesaraicarum & vasorum lacteorum est infarctus, qui succum chylosum non transmittens sordes in primis viis accumulat, quæ ex parte inflatus resolvuntur, ex parte vero per alvum exturbantur.

§. XVII.

§. XVII.

At vero non tantum fœminæ hystericæ, & qui ætate sunt pueri vel infantes, ob vermium colluviem & exantlatos difficiles morbos, tympaniticæ huic passioni sunt obnoxii, sed & ii potissimum in eandem incurrunt, qui ad hydropem asciten inclinant; cuius quidem rei hæc mihi videtur præcipua caussa, quod in eiusmodi corporibus, ubi viscera abdominis, præsertim hepar, minus rite suo funguntur munere, succus quoque biliosus nec in quantitate, nec in temperie recte sit constitutus, ideoque suis, quas in digestionis negotio exserere debet, viribus privatus. Repetendum enim hoc loco ex physiologicis est, bilem genuinam atque naturalem esse medicinam præservatricem. Non enim solum propter principium, quo pollet, alcalino-sulphureum & saponiforme, quo intimiorem alimentorum solutionem & digestionem promovet, insigniter prodest, verum etiam propter amaritiem temperate sulphuream atque balsamicam, blande stimulando & intestinorum tunicas roborando, motum peristalticum sartum tectumque servat. Quo perverso & vitiato tota motuum vitalium œconomia, una cum salutaribus excretionibus, ut fere videmus in hypochondriacis, turbatur atque pervertitur.

Tympanitis asciti sæpe iungitur ob bilis vitium.

§. XVIII.

In illustrationem & confirmationem huius sententiæ non possum hic silentio præterire singularem & prorsus raram observationem, quæ *in Transact. philos. Societat. Reg. Londinensis anno 1330. no. 414.* legitur. Acceperat nimirum miles vulnus, ex quo post varia symptomata septimo die mortuus est. In eius cadavere nulla penitus læsio ullius partis internæ, excepta sola vesica fellea, inventa fuit, utpote quæ in fundo leviter perforata, ob effusionem bilis omnimodam, collapsa & flaccida deprehensa est. Nullius visceris inflammatio vel levissima adparuit, canalis tamen intestinorum valde inflatus atque extensus, & colore flavo a bile effusa, abdomen inundante, tinctus ob-

Singularis casus de bilis effusione, quo id confirmatur.

observatur, vulnus etiam externum siccum, tumore vacuum fuit, nec durante vita ullum maturationis signum habuit, ut sane mirum sit, quo pacto ex vulnere adeo levi, uti videtur, tam brevi temporis spatio, absque febri aliisque gravioribus symptomatibus, sauciatus interierit.

§. XIX.

Singularia in eodem annotata symptomata.

Inter symptomata notatu digna in isto vulnerato annotata, primo omnium referri meretur inflatio abdominis, quæ statim ab accepta plaga sequuta est, & talis absque notabili incremento & decremento permansit, & post mortem etiamnum adparuit, qua homo ascitici vel tympanitici faciem retulit. Nihilo tamen minus, præsente hac canalis alimentorum distensione, inflationis abdominis caussa, nullum ructum nec flatum per superiora aut inferiora reddere potuit. Quamvis etiam alimenta liquida ac potum in sufficienti quantitate adsumserit, alvus tamen officio suo per omnem morbi decursum nec semel satisfecit, nec fortissimis purgantibus ac clysteribus adplicatis ullo pacto moveri potuit. Vrinam paucam, flavam & quasi croco tinctam, omni sedimento destitutam reddidit. Nihil tamen caloris febrilis in toto eius corpore observare licuit, sicut nec pulsus citatus fuit, sed potius æqualis ac fortis, usque ad vitæ diem penultimum, quo inæqualis redditus est, duravit. Lingua etiam non dura, scabra aut nigra, qualis in febribus, præcipue inflammatoriis quandoque conspicitur, arida tamen ob defectum salivæ fuit. Vt ut quoque item per illud tempus, parum & saltem aliquando per semihorulam dormitaverit, neque etiam opii usu ad somnum disponi potuerit, tamen nullum in illo, vel minimum delirii indicium adparuit. Atque sic iste absque ullis gravioribus symptomatibus, si singultum levemque vomendi conatum, pridie ante obitum accedentem, excipias, exspiravit.

§. XX.

Consectaria.

Et hæc est peculiaris illius casus cum symptomatibus descriptio.

ſcriptio. Liceat iam nobis nonnulla, ad ſcopum noſtrum utiliſſima, exinde elicere. Præcipue vero docemur, quantum non interrupta bilis laudabilis ſecretio ad ſanitatem conſervandam præſtet utilitatis, & quid quantumve econtrario eius defectus aut vitia ad graviſſimos morbos, maximeque tympanitidem, contribuant. Etenim in hoc noſtro caſu a nulla alia cauſſa, quam ab effuſione atque totali bilis defectu deducenda eſt, quæ vulnus excepit, canalis alimentaris inflatio, qua hic ipſe ultra ſphæram elaſticitatis extenſus, tonum ſuum motumque periſtalticum omnino amiſit. Hoc autem deperdito non modo naturalis chyli per vaſa lactea tranſitus impeditus, verum etiam reliquæ in aliis viſceribus ſecretiones labefactatæ tandemque ſufflaminatæ fuerunt omnino. Vnde non potuit non ultimum omnium mors brevi poſt inſequi. *exinde deducta.*

§. XXI.

Quod attinet ad prognoſin, merito tympanites valde periculoſus habetur affectus, quo ægros ſæpius mori, quam ſervari videas. Hinc ingenue non minus quam vere fatetur doctiſſimus PVERARIVS, ſe nullum unquam tympaniticum convaleſcentem vidiſſe. Vid. *addit. ad Barnetti theſaur. med. tom. II. lib. VIII.* quia pertinacem meatuum conſtipationem flatuumque incarcerationem vix diſſolubilem, & gravem partium diſtenſiorem cum atonia ſignificat. Quando morbo chronico, ut hydropi iungitur vel ſupervenit tympaniticus affectus, vix ullam admittit curationem, eo quod valida inteſtinorum ac muſculorum abdominis diſtenſio ſanguinis per viſcera progreſſum, vaſa venoſa comprimendo, valde difficilem imbecillioremque reddit, atque excretiones per alvum & ſudorem magis ſufflaminat. Tympanites ſimplex ſi inveteraſcit, nec cito curatur in fœminis & infantibus, in moleſtiſſimum chronicum mulum tranſit & tandem ad interitum ducit. *Prognoſis funeſta.*

§. XXII.

Contra vero abdominis diſtenſio, quæ colicæ flatulentæ no- *Prognoſis ſalutaris.*

nomen habet in se & sua natura non multum alit periculi, atque facilem admittit sanationem, quando tonus intestinorum deperditus per convenientia tam interna quam externa remedia restituitur. Quodsi vero spasmodici quidpiam ad flatus excitandos concurrerit, ut in fœminis, quibus menses non rite fluunt, vel in iis, qui ex calculo in uretheribus, vel in ductibus biliariis hærente laborant, fieri solet, aut si pathemata spasmodica hæmorrhoidalibus moliminibus superveniunt, tunc utique paullo difficilior est curatio, quia tum remediorum vis et operatio partim spasmis sedandis, partim atoniæ tollendæ debet esse dicata, quæ tamen inter se contrariare videtur.

THESES THERAPEVTICÆ.

§. I.

Clysterum usus in flatulentia.

IN affectu ventriculi & intestinorum flatulento curando nil prius habere debet medicus, quam ut flatibus per inferiora promoveatur exitus, materiaque tenax viscida, quæ flatuum proventui velificatur, attenuetur & per alvum leniter educatur. Quo fine primo omnium in usum vocare decet enemata, quæ tam derivandi quam discutiendi & evacuandi prædita sunt efficacia; cuius generis sunt, quæ ex herba hyssopi vel hormini, floribus chamomill. vulg. & roman. summitat. millefolii, baccis iuniperi & seminibus carminativis maioribus &c. cum iusculo carnis vitulinæ & decenti salis gemmæ, ammoniaci, aut Ebsoniensis & olei chamomill. cocti portione optime possunt parari. Sed notari meretur, vix unum alterumve clysterem allevando malo sufficere, sed eorum usum crebrius esse repetendum.

§. II.

Quænam conferant laxantia.

Hisce dein interponenda & subiungenda sunt laxantia, virtute simul carminativa & quodammodo anodyna instructa.

Quo

Quo nomine commendare licet pilulas balſamicas ad Beccheri, Stahlii & noſtram methodum confectas, vel ſi natura paullo robuſtior & inflatio tympanitica fuerit, duas partes extracti panchymagogi Crollii cum una parte maſſæ pilularum Wildeganſii, Starckii, vel de ſtyrace ex aqua carminativa minus ſpirituoſa offerre ſoleo.

§. III.

Poſthæc ordine ſequuntur medicamenta, quæ principio temperare balſamico & volatili oleoſo aromatico conſtant & vulgo carminativa dicuntur, quorum operandi ratio non ita debet explicari, ac ſi ſale ſuo volatili ſubtili materiam flatuum tantum reſolvant tenuioremque reddant, ſed potius, quod tonum tunicarum inteſtinalium eorumque ſyſtolen vigorando prohibeant, ne flatus ſubſiſtant, ſed e ſede ſua dimoti per tubum inteſtinalem facilius exturbentur, aut ne novus ſubinde flatuum fiat proventus. Etenim, quoniam deſtructus ventriculi & inteſtinorum motus periſtalticus principalis flatulentiæ cauſa exiſtit, ea omnino, quæ eximia has partes roborandi efficacia pollent remedia, in noſtro morbo ſunt indicatiſſima. Splendent vero maxime eiusmodi virtute, & ob inſignem ſæpiusque comprobatam utilitatem, eminentiorem merentur laudem primo pulveres ex radicibus ari, zedoar. pimpinell. albæ, ſalis digeſtivi Sylvii, vel tartari vitriolati, ſeminis cymini, ſummitat. centaur. min. cort. aurant. exſiccat. ana drachma una, olei chamomill. veri, vel de cedro aut cort. aurant. guttis VI. compoſiti, quibus, ſi ſuſpicio adſit acidi in primis viis copioſe ſtabulantis, commode adduntur oculi cancrorum. *Roborantia in forma pulveris.*

§. IV.

Huc quoque deinceps referenda ſunt in forma liquida ſequentia medicamenta, quorum prius ſit mixtura ex eſſentiis carminativis conflata, eximii uſus: Recipe eſſent. cort. aurant. zedoar. carminativæ Wedelii, ſingulorum unciam dimidiam, ſpiritus *In forma liquida.*

nitri dulcis vel liquoris noſtri anodyni, ſpiritus de tribus ana drachmas duas M. D. ad XL. guttas. Alterum medicamentum conſtituit potio, cuius hæc eſto formula: Recipe aquæ carminativæ Dorncrellii, chamomill. vulg. zedoar. cum vino ana unciam unam, ſpiritus nitri dulc. drachmam unam, olei carvi puri guttas VIII. cum ſacchari drachmis duabus ſubactas M. D. S. Potio zu 2. Löffel voll.

§. V.

Quæ proſint externa. Nec denique negligenda ſunt externa remedia, quæ inter commendanda ſunt linimenta toti epigaſtricæ regioni inungenda. Horum præcipua ingredientia ſunto oleum chamomillæ & rutæ coctum, oleum nuciſtæ & balſamus Peruvianus, quibus admiſceantur olea iuniperi, carvi, aniſi vel cymini. Inſtar omnium vero eſſe poterit balſamum noſtrum liquidum, vitæ dictum, quod cum tribus partibus aquæ reginæ Hungariæ remixtum ventrique inunctum ſummæ deprehendi efficaciæ.

CAVTELÆ ET OBSERVATIONES PRACTICÆ.

§. I.

Cautelæ circa calidiora medicamenta. SI flatulenta abdominis diſtenſio partim a ſpaſtica tunicarum inteſtinalium ſtrictura diuturna, partim a præternaturali earundem tenſione atque duritie proficiſcitur, atque hæc ipſa a ſtagnatione humorum & acrimonia bilioſa fovetur, cautiſſime cum carminativis calidioribus, aromaticis, volatilibus & ſulphureis, qualia ſunt olea deſtillata ætherea carvi, iuniperi &c. mercandum eſt, ſiquidem flatuum elaterem & turgeſcentiam humorum augendo, tumorem reddunt contumaciorem & ſymptomata longe ſæpe perículoſiora, ut æſtum præternaturalem cum ingenti ſiti, anxietate & ſumma ſpirandi difficultate arceſſunt. Et hinc eſt, quod FIENVS *lib. de flatibus cap.* 21. men-

mentionem fecerit mulierculæ, tympanite misere afflictæ, quæ usu electuarii admodum calidi, quod discussioni flatuum præscripserat medicus, in novum tantumque incidit tumorem, ut totum inde pectus mirum in modum fuerit distensum & paullo post misera supremum diem obierit. Quam in rem etiam egregia sunt verba HELMONTII, quæ *lib. de flatibus* continentur. *Si ventositates*, inquit, *in nobis sunt vapores aut exhalationes, certe maior dolorum atque flatuum excitatio & distensio partium sequetur, adhibitis calidis, eo quod vapores augeri est necesse & cruciatus ac distensiones multiplicari.*

§. II.

Purgantia omnia, non exclusis etiam sennatis & valde aloeticis omni modo fugienda esse suadeo, quia magis intestina exsiccant, & fibras tensas, constrictas durioresque reddunt. Multo vero maiorem noxam non sine periculo adferunt, si quis repetita eorum dosi remorationem flatuum promovere velit. Commendanda potius sunt mannata cum cremore tartari in sero lactis, vel fonte Sedlicensi soluta, non omissis enematibus emollientibus & blande discutientibus. *Circa purgantia.*

§. III.

Vbi spasmi flatuum fœcundæ genetrices sunt, quod sæpe fit in statu plethorico hæmorrhoidali in iuvenili & virili ætate, nitrosa cum salibus detersivis & refrigerantibus iuncta securissima sunt. Prosunt quoque spiritus nitri dulcis, liquor noster mineralis, succus citri cum sale absynthii, oleum amygdalarum dulc. emulsiones ex seminibus IV. frigidis, massæ pilular. Sylvii & Starckii, quandoque etiam confert venæ-sectio. Hinc *Carol. de la* FONT Academiæ Avenionens. Professor *in dissert. de hydrope tympanite* exemplum adfert curati a se tympanitici ope tincturæ rosarum, aliquot spiritus vitrioli guttulis prægnatæ, & iulepo ex aqua portulacæ, cichorei, nympheæ, syrupo de nymph. de papavere, sale prunellæ & spiritu sulphuris confecti, interposito subinde usu emulsionis temperantis, vel deco- *Quæ prosint in statu plethorico hæmorrhoidali.*

decocti hordei cum syrup. de limonia & sale prunellæ, ac opiatæ ex crystallo minerali, lapidibus cancrorum, vitrioloque martis cum conserva rosarum compositæ.

§. IV.

Curatio mali ex uteri vitio. Ex uteri vitio post partum laboriosum, puerperium, aut abortum mensiumque irregularem fluxum, si eiusmodi graves & contumaces abdominis distensionis accidunt, certe pilulæ ad imitationem Becheri ex extractis amaris & gummatibus resinosis temperatioribus cum refracta aloës portione præparatæ, convenientique ordine & dosi exhibitæ incomparabilem exserunt efficaciam. Idem valet etiam de elixiriis temperate balsamicis ex iisdem speciebus paratis, quippe quæ, dum blanda sua sulphurea balsamica virtute tonum & robur ventriculi & intestinorum deperditum restituunt, mirum effectum, præsertim ubi bilis deficiens & biliosa est, præstant, modo non nimia dosi adhibeantur. Nam natura iisdem adsuescit & successu temporis etiam in certis intestinorum partibus, exsiccando tunicas intestinales, hinc inde præter naturales angustias pariunt, & funesta sæpe symptomata post se trahunt.

§. V.

Circa clysteres. Magnum certe clysteres præstant usum, tam in accessione & præsentia mali, quam extra illud tempus, ad eius incursum avertendum. At vero, si spasmus in intestinis tenuibus sævit, non sufficiunt clysteres, sed tunc suadenda sunt mannata, cassia, sal Anglicanum, Sedlicense, item serum lactis caprini cum cremore tartari vel tartaro vitriolato paratum. Thermarum quoque & acidularum providus usus in hypochondriacis non est spernendus, sed magnam potius promittit opem.

§. VI.

Circa externa. Inter externa in vehementi abdominis inflatione fomenta sicca, & maxime omnium arenam in igne vel sole siccatam ceu magnum præsidium habuerunt antiquiores medici. Hinc varia

varia exstant loca, ubi eandem commendarunt. Vid. CELSVS *lib. III. cap. XXI.* & PLINIVS *histor. natural. Lib. XXI. cap. VI. arena littorum maris*, inquit, *præcipue tenuis & sole candens in medicina est siccandis corporibus hydropicorum.* Nec aliter sentit *Cælius* AVRELIANVS, qui *lib. III. tardarum passionum cap. VIII.* ex arena littoris, sole ignita torrenda hydropicorum corpora statuit. Nostris temporibus, ut multa alia, quibus veteres feliciter cum successu utebantur, arenatio in desuetudinem venit, neque tamen adeo negligenda videtur. Arena enim calida non modo compressione, quam mole sua efficit, intumescentiam cohibet, sed & calore sicco humores pravos inter cutem stagnantes attenuat, ut succis per vasa sua itus reditusque restituatur, imo cutis quoque spiracula aperiuntur & transpiratio adiuvatur. Vulgare nostro tempore experimentum est, avenas calidas & exsiccatas in sacculo regioni ventriculi & umbilici imponere, eo quod vim habeant dissolvendi & discutiendi utilissimam. Præter hæc vero emplastrum de sapone bene camphoratum & cum oleo hyosciami malaxatum in flatuosa abdominis distensione non sine insigni levamine applicatum novi. Cui virtute parum cedit galbanetum ventri impositum.

ENARRATIONES MORBORVM.

OBSERVATIO I.

Flatulentia cum intestinorum doloribus a vermibus.

QVæ vigesimum ætatis annum supergressa est virgo generosa, tenerioris texturæ & faciei admodum pallidæ, iam per biennium parciori & irregulari mensium fluxu adflicta graviter subinde de doloribus circa umbilicum tensivis, abdominis inflationibus, & præcordiorum anxietatibus cum insigni lassitudine & adpetitus prostratione conquesta fuit. His brevi abhinc tempore iungebatur febricula vaga, circa vesperam maxime adfligens, urina instar seri lactis mingebatur turbida & pallida, atque virium tanta succedebat prostratio, ut lipo-

lipothymiæ ſæpius accederent. Qui conſulebatur medicus, ad menſes ſolum reſpiciens fortiora obtulit emmenagoga, ſed tantum aberat, ut levaminis quidquam ſequeretur, ut potius inſigne ſymptomatum augmentum ægra perciperet. Ego tandem in conſilium adhibitus, ante anni circiter dimidium aliquot aſcarides per alvum excretas comperiebam, unde verminoſam colluviem pro genuina cauſſa habendam ratus, primo eſſentiam ordinabam tanaceti & ſantonici cum liquore anodyno æquali portione remixtam, & ſerum lactis mane per aliquot hebdomades bibendum. Tum vero præſcribebam pilulas ex gummi ammoniaco, aloe roſata, rhabarbaro, mercurio dulci & croco, interpoſitis ſubinde pulueribus digeſtivis. Et ſic, ingenti putridæ & fœtentis pituitæ copia cum aliquot necatorum vermium fruſtis exturbata, peſſima ægrotantis ſymptomata ſenſim ſenſimque evaneſcebant. Nihilo tamen ſecius remanebant magna ventris debilitas & ad flatus generandos diſpoſitio, ad quam debellandam eſſentiam corticum aurant. & carminativam Wedelii cum ſpiritu nitri dulci inter prandium commendabam, tam felici eventu, ut ægra ab omnibus malis liberata nunc integerrime vivat.

EPICRISIS.

Docet inprimis hic caſus, quantum medici interſit, veram morbi cauſſam & originem probe noſſe; qua ignorata non modo remedia eidem removendæ oppoſita nihil iuvant, verum etiam, quod peſſimum eſt, plus noxæ afferunt. Fuisſe autem in noſtro caſu vermes præcipue accuſandos, teſtis eſt ipſe morbi eventus. Nec adeo difficile eſt, ex hac cauſſa rationalem ſymptomatum ſuppeditare æthiologiam. Etenim, quum iniqui iſti hoſpites in inteſtino ileo potiſſimum ſedem ſuam habeant, facile ibi morſu dolores efficiunt, paſſioni iliacæ non abſimiles, unde flatus exitu ſuo per inferiora præcluſi ſuperiorum inteſtinorum tractus occupant, eosque diſtendunt, & ita

& ita divellunt, ut continui quasi solutionem moliantur. Et quum hac ratione ingens his partibus inducatur atonia, non mirum esse debet, cur materiali etiam caussa, sublata remediis stomachicis, non secus ac in iliacis sanatis, per longum adhuc tempus, ad tonum restituendum, insistere consultum sit.

OBSERVATIO II.

Inflatio tympanitica cum materiæ purulentæ ex utero effluxu.

Fœmina triginta annorum, temperamenti sanguineo-cholerici, a matre progenita, quæ per viginti & plures annos molesta laboravit flatulentia, iam per triennium sine omni dolore & incommodo, salvoque mensium fluxu, gravi abdominis distensione adfecta fuit, quæ accedente vita deside & concurrentibus variis animi perturbationibus septem abhinc mensibus multum increvit & vehementes ventris dolores, spirandi angustiam, alvique obstructionem cum mensium imminuto fluxu comites habuit. Hæc contra mala medicus pugnavit carminativis, aperientibus & eximiæ virtutis roborantibus, sed in eodem statu morbus permansit, somnus tamen & adpetitus bene semper constitit. Non multo post, ob errorem in diæta commissum, optima fœmina febrem incidit tertianam per septem hebdomades durantem, unde viribus cum somno & adpetitu deiectis pedes intumuerunt, & inflatio abdominis adaucta cum aliquali fluctuatione ad manus percussum instar tympani sonum edidit. Elapso mensis spatio materia grysea purulenta, omnis expers odoris, cum intermixtis sanguinis striis, præcedente leviusculo horrore, per aliquot dies in notabili quantitate per uterum excernebatur; quo facto levamen quidem misera percipiebat in utroque hypochondrio, sed non modo pedum tumor perseverabat, sed abdominis quoque ita subinde invalescebat, ut in lecto decubitum impediret. Aberat tamen, quod bene sperare licebat, sitis, aberat febris & nimia virium depressio, aberat quoque, quod alias adesse solet, ciborum fastidium, sed modice potius ad-

petitus constabat. Præterea urina mingebatur flava cum nubecula alba, fæces secedebant duræ, mensium plenaria erat suppressio, & insignis dolor cum tumore anum occupabat.

EPICRISIS CVM CONSILIO.

Non omnis, præsertim in sequiori sexu, abdominis expansio pro inflatione intestinorum tympanitica habenda est, sed incidunt sæpe casus, ubi post puerperium aut laboriosum partum, mole pinguedinis aucta abdominisque musculis crassioribus redditis, abdomen valde tumidum observatur. Nam frequenter obvium est, per violentos & diu perseverantes spasmos in partu sanguinem ad partes molliores minusque resistentes, quid? quod ad ipsum collum & eius glandulas copiosius delatum vasa ibi nimis dilatare & stagnationes efficere, ut strumæ quoque haud raro inde enascantur. Fit tamen nonnunquam, ut etiam inflatio intestinorum tympanitica, uti in præsenti casu diuturno abdominis tumori superveniat, quæ procul dubio propter crassam diætam vitamque sedentariam inducta, & dein retardato mensium fluxu post tertianam febrem ita audaucta fuit, ut ordinarius medicus verum asciten hydropem adesse judicaverit. Ego tamen potius morbi augmentum adscripsi antifebrilibus, quibus forsan nimis cito febris fuit suppressa. Increvit enim inde infarctus in utero, a quo demum abscessus ibi formatus & magna materiæ gryseæ, nullius odoris, copia excreta fuit, quæ optatum symptomatum levamentum attulit. Quapropter præcipua curationis fuit intentio, ordinarium sanguinis per hepar & uterum cursum restituere. Quo fine fontem Egranum tepefactum, interpositis pilulis balsamicis, ad mentem Becheri confectis, & elixiriis stomachicis, per aliquot hebdomades cum recto regimine bibere iussi. Et quoniam clysteres carminativos in eiusmodi casibus nunquam fere non utiles deprehenderim, crebriorem eorum usum summopere commendavi & catapla-

smata

ſmata ex herbis, floribus & ſeminibus carminativis, ex vino coctis regioni pubis imponenda ſuaſi. Denique roborandi fine elixirium ex eſſentia ſuccini, corticum aurant. zedoar. & liquore anodyno, æquali ad pondus omnium proportione ſumto, præcripſi & ſic curam feliciter perfeci.

OBSERVATIO III.

Flatulentia abdominis ab adſtringentibus inducta.

Virgo generoſa, viginti & aliquot annos nata, conſtitutionis tenerioris, vaſis tamen ſat amplis prædita, quæ menſium fluxum ultra annum ſat largiter & ſupra naturæ modum experta, habitum obtinuit cachecticum, & poſtea loco ſanguinis ſinceri & puri, humorem per uterum eiecit valde aquoſum & mucidum; ex imperiti iunioris medici conſilio per quatuordecim dies balneum Lauchſtadienſe, adiecta ſemper aluminis portione, adhibuit. Subſtitit quidem inde fluxus, ſed non multo poſt incidit in ſatis grandem ventris tumorem cum ſenſibili duritie in dextro inguinis latere, ſumma anxietate, pectoris oppreſſione totiusque corporis languore coniunctum. Ego in conſilium vocatus curationem ita inſtitui. Circa tempus ſomni obtuli doſin ſalis noſtri aperitivi, poſtero vero die mane pilularum balſamicarum, noſtræ præparationis no. XIV. & circa prandium elixirii noſtri viſceralis centum guttas, idque per quatuor continuos dies. Poſtea ordinavi balneum circa veſperam adhibendum, quod ſequentes habuit ſpecies: Recipe herbæ maioranæ, ſalviæ, matricariæ, menthæ, artemiſiæ, roſmarini, florum chamonill. rom. & ſymplicis, ſingulorum manipulos duos, baccarum lauri, iuniperi ana unciam unam. Includantur ſacculo & in aqua leniter coquantur. Huic balneo inſideat ægra per horam & ſacculus imponatur ventri maximeque regioni inguinali. Conſumtis iterum lavando quatuor diebus, priſtina rurſus methodo ægra per ſequens quatriduum mane pilulas balſamicas & inter prandendum elixirium ſumſit viſcerale, atque ſimul veſperi balnei uſum continua-

tinuavit. Quorum remediorum ope mira colluviei glutinosæ & viscidæ ex utero promanavit quantitas & remittentibus flatulentis symptomatibus exoptata rediit integritas.

EPICRISIS.

Singularis intestini coli flatulentia.

A præpostero balneorum adstringentium usu pessimorum symptomatum productam fuisse syndromen, extra omnem quidem positum est controversiam; placet tamen in meliorem huius rei confirmationem similem fere casum allegare GALENI, qui de *præcognit. ad posthum.* eleganter prodidit, uxori Boethi, fluore albo laboranti ex adstringentium usu ventrem ita intumuisse, ut utero gerentis suspicionem subierit. Plures eiusmodi sat memorabiles observationes exstant in M. N. C. *ann. II. Dec. I. Observat. XXVI.* & *ann. VI. obs. 103.* quæ dignæ sunt, ut probe annotentur. Subsistunt enim hac ratione non modo in uteri, verum etiam in partium ipsi vicinarum vasis humores excernendi atque mora viscidiores tenacioresque redditi, intercipiendo liberum sanguinis circulum variasque congestiones & impetuosos motus ad certas partes efficiendo, omnes corporis functiones valde turbant & symptomata accersunt gravissima. Omnis itaque opera & cura medentis in eo maxime est defigenda, ut dissoluta fluxiorique reddita tenaci obstruente materia, eius per uterum exitus promoveatur. Cui scopo obtinendo præscripta nostra methodo remedia egregie inservierunt.

OBSERVATIO IV.

Iuvenis viginti annorum, temperamenti phlegmatici, crassiori diætæ & sedentariæ vitæ addictus, vehementem dextri lateris dolorem ex imo abdomine ad superiora ascendentem, præsertim a cibis, quos in deliciis habebat, flatulentis, ultra anni spatium persensit, multaque ad eum compescendum adhibuit sine effectu remedia. Ego consultus, omnibus rite explora-

ploratis in regione inguinali dextri lateris circa os ilei tumorem annotavi sat magnum, unde consilium dedi, ut huic loco emplastrum imponeret ex terebinthina veneta, mastiche, cera & balsamo Peruviano conflatum, idque bis in hebdomade renovaret. Intra prandium dedi elixir meum viscerale balsamicum cum essentia Zedoariæ & liquore anodyno minerali remixtum, & pilulas balsamicas bis intra septimanam sumendas suasi. Et hac ratione intra duos menses inflatio ista detumuit tandemque penitus æger convaluit.

EPICRISIS.

Nihil dubii est, quin in præsenti affectu intestinum colon in ea parte, ubi a cœco prodiens magnis vasis, membranisque & nervis robustioribus eo fine instructum est, ut excrementis sursum pellendis capax sit, atonia laborasse, qua factum est, ut fæces retentæ diuturniori mora in flatus se explicaverint, qui reliquam coli portionem, ad hepatis viscus anfractuoso ductu procedentem ita inflarunt, ut exterius quoque tumorem observare licuerit. Quod vero si incidit, ea omnino remedia adhibere consultum est, quæ flatus & accumulatas in intestinis sordes blande evacuandi & simul roborandi virtute pollent. Quo nomine pilulæ nostræ balsamicæ & ad eandem methodum paratæ aliæ cum elixiriis temperatis stomachicis insignem merentur commendationem. Sed interna hæc medicamina externis debent secundaria, a quibus non exiguum felicis curationis pendet momentum, ita prorsus, ut his seposítis supervacaneus sæpe sit omnium, etiam optimorum internorum usus.

OBSERVATIO V.

Iudæus sexaginta & aliquot annorum, bene alias valens & robustus, per biennium ob varios fortunæ infestos casus animo perturbatus male habuit. Nam subinde de flatulenta abdomi- *Colica flatulenta cum salivatione rara & singulari.*

dominis & hypochondriorum distensione, alvo adstricta, somno inquieto, & languente appetitu conquerebatur, urinam per intervalla turbidam & sabulosam cum ardore mingens. Hic cum caussam coram iudice amitteret, gravi animi adfectu commotus, mox in brumali gelu iter conficiebat plurium milliarium, quo fiebat, ut domum reversus summa præcordiorum anxietate, pectoris oppressione, dolore circa cordis scrobiculum tensivo, insigni totius corporis languore, nausea & subinde vomitionibus vehementer corriperetur. Qui primo accersebatur medicus, audacter curam adgrediebatur essentiis stomachicis & carminativis, sed mirum inde singula increscebant symptomata. Quum itaque meum æger postularet consilium, ego caussam horum malorum curatius inquirens, in primo intestino, quod duodenum vocatur, ipsoque pyloro vitium latitare exinde argumentabar, quia continuo æger querebatur, quod ingesta, præsertim solidioris consistentiæ, ob angustiam, quæ transitum impediret, difficulter descenderent, & inde ad superiora cum anxietate & vomendi conatu fieret regurgitatio. Præterea abdomen flatibus valde erat turgidum, alvus adstricta, somnus paucus & interreptus, tantaque virium & corporis languescentia cum faucium ariditate aderat, ut non parum periculi in tam sontico adfectu & ætate iam provectiori suspicarer. His ita constitutis ægrotanti potionibus analepticis, iusculis cum cancris fluviatilibus & radicibus aperientibus decoctis, pulveribusque leniter nitrosis prospiciebam, & clysteribus emollientibus ventrem apertum seruare expediebam, eo quod solventia medicamina deiectæ vires non admittebant. Et en! non parum inde levaminis percipiebat. At vero, quum per quatuor menses hisce malis conflictatus nondum restitutum se penitus videret, alius vocabatur medicus, qui per medicamentum, quod & sudorem proliceret & spasmum sisteret, certissimam promittebat opem. Erat autem ita compositum: Recipe cinnebaris, anti-

antimonii diaphoretici ana drachmas tres, ſalis volatilis cornu cerui, croci, caſtorei ana drachmam unam, miſce dividatur in octo doſes & ſingulis quatuor horis una ſumatur. Sed a quatuor ſumtis anxietates invaleſcebant, & largus ſubſequebatur ſalivæ fluxus. Inſpectis faucibus illæ totæ aphthis ardentibus & dolentibus erant refertæ. Durabat hæc ſalivatio nullis remediis allevanda usque ad mortem, quæ tertia ſeptimana ab adſumto remedio accedebat.

EPICRISIS.

Quod ſi veram huius mali peſſimorumque ſyptomatum originem ſcrutari velimus, certe vix aliam, quam vehementem iracundiæ adfectum corporisque refrigerationem deprehendere licet. Tali enim ratione obortus in duodeno ſpaſmus adnexum pylorum vehementer conſtrinxit, & ita anguſtavit, ut nullus prope flatibus e ventriculo patuerit exitus, unde hic ſupra modum diſtentus ingenti præcordiorum anxietati, inquietudini & reliquis ſymptomatibus anſam præbuit largiſſimam. Nec dubitandum, quin intempeſtivus medicaminum calidiorum uſus anxietates permultum adauxerit, utpote quæ occluſis excretoriis viis ſemper magis obſunt, quam proſunt. Cæterum dignus eſt, qui probe annotetur peculiaris plane pulveris oblati effectus, quem ego, pharmacopæi errorem accuſandum ratus, vix credidiſſem, niſi facta inquiſitione hunc omni culpa vacuum deprehendiſſem. Sat graves igitur erant rationes, quæ mihi fidem faciebant, tam largam ſalivationem in corpore vehementibus ſpaſmis ab effuſa bile exagitato, ſoli cinnabari, in largiori doſi præſcriptæ & per admixtum ſal volatile cornu cervi ad maiorem activitatis gradum adactæ, eſſe adſcribendam, ut inde diſcere omninó liceat, quod ſiniſtri ſæpe effectus ab optimo alias medicamento præter ſpem ac opinionem noſtram proveniant.

OBSERVATIO VI.

Passio flatulenta cum borborygmis.

Vir triginta annorum, sacerdotali munere fungens, tribus abhinc annis, quum in academia degens Belgica cibis uteretur crassioribus & piscibus marinis, neglectoque potu & sufficienti corporis exercitatione, literarum studiis cum profundis meditationibus iunctis plus iusto incumberet, graves primum sensit ventriculi & intestinorum inflationes, murmura, flatuumque & aquarum in abdomine fluctuationes satis sonoras, quæ plerumque a prandio & adsumto Theæ vel cerevisiæ potu sub vita motus experte augebantur. Idem observabat, quando profundioribus meditationibus mentem defatigabat, cum contra a suscepta exercitatione & ructuum per os explosione insigne mali perciperet levamentum. Præterea alvus plerumque bene respondebat, ciborum tamen adpetentia languebat, caput vertigine & aurium susurru tentabatur, facies erat pallida, totumque corpus marcore conficiebatur. His malis debellandis varia æger opposuerat remedia, sed omnibus nihil proficientibus, meam tandem implorabat opem. Consilium igitur dedi, ut primo omnium e vena pedis tusa sex minimum cruoris uncias detrahendas curet & aliquot diebus interiectis, ad primam regionem a cruditatibus viscidis, flatuum genetricibus repurgandam, per tres dies fontem Sedlicensem duarum librarum pondere pro dosi biberet. Paruit æger consilio & inde melius habere cœpit. Ad malum itaque penitus submovendum bis in septimana primam regionem a viscidis cruditatibus beneficio pilularum balsamicarum liberandam & elixir nostrum balsamicum per sat longum tempus sumendum suasi. Denique, quum ad curationem tam molesti affectus accuratum vitæ regimen plurimum conferat, frequentiorem corporis exercitationem, & ut æger a nimis meditationibus, ac cibis, qui difficilioris sunt solutionis, infumatis, piscibus marinis, fructibus leguminosis, fermentationem facile subeuntibus, omnibusque lacticiniis se abstineret, commendavi.

EPICRI-

EPICRISIS.

Licet hæc flatulentia affectus magis & ſymptoma ſit mali hypochondriaci, quam primarius morbus, ideoque huc ſtrictim non pertinere videatur, diſcere tamen poteſt attentus medicus, quantum, ſi non omne, ad morbi flatulenti generationem contribuat motus inteſtinorum periſtaltici imbecillitas, variis ex cauſſis inducta; quas inter in præſenti ægroto præcipue referre decet intenſiores mentis labores per multas noctes productos, utpote nimia mentis fatigatio eximiam habet potentiam canalem iſtum, qui digeſtioni præeſt, nervum & valde ſenſibilem debilitandi, quod eo magis accidit, ſi vita motus expers & ciborum duriorum ac flatulentiorum uſus acceſſerit. Quoad curationem ſcire licet, quod fontes medicati, tam thermales quam frigidi, borborygmos & murmura ventris ſæpe augeant, præſertim ſi non alvum ſufficienter ducant, nec urinam moveant, ut ſunt Wildungenſes & Selterani &c. Tum enim ob languidiorem motum periſtalticum facile ſtagnant, & atoniam augent, conſultius itaque duxi, fontem Sedlicenſem, interpoſitis & ſubiunctis balſamicis ſtomachicis medicamentis, commendare.

CAPVT XVI.

DE

CACHEXIA VTERINA, SIVE FLVORE ALBO.

THESES PATHOLOGICAE.

§. I.

QVi fluoris albi nomine in ſcholis medicorum venit adfectus fœminasque ſummo moleſtat & cruciat, malum eſt *Fluor albus quid ſit?*

est cachecticum, quod in inordinato humoris impuri, mucidi, pleniumque albi ex muliebribus effluxu cum magno incommodo functionumque naturalium læsione iuncto consistit.

§. II.

Quænam subiecta præcipue invadat.

Huic fluxui, quamvis ætas plerumque consistens sit obnoxia, minime tamen declivior est excludenda, id quod suo iam tempore optime annotavit HIPPOCRATES *lib. II. de morbis mulierum.* At vero dantur etiam observationes, utut rariores, quæ testantur, puellas teneriores vix sex septemve annos natas hunc fluorem fuisse perpessas. Qua de re consulantur FERNELIVS *lib. VI. Pathol. cap. XVI.* RODERICVS *a* CASTRO *lib. I. morb. mulier. cap. XIV. & Acta Hafniens. Vol. I. observat. 83.* Frequentius vero evenit & incipit hic fluxus circa annum decimum tertium vel quartum, quo tempore fœminis menstrua erumpere solent. Nec maritatæ tam intra quam extra graviditatis statum ab eo sunt immunes. Novimus enim gravidas toto gestationis tempore eidem obnoxias. Quodsi denique habitum corporis respicimus, experientia teste, fœminas & nervis & fibris minus solidis, sed laxioribus & natura, ut aiunt, serosiori præditas præ aliis huic malo observamus subiectas.

§. III.

Quare dicitur inordinatus.

Inordinatus dicitur fluxus, quia non certam servat temporis periodum, siquidem aliis continuus est & quotidianus, in aliis per intervalla repetens bis terve in mense accidit, licet sint exempla, ubi etiam periodice, & stato quasi tempore venit. Dein in nonnullis menstruum fluxum modo præcedit, modo comitatur, modo sequitur, vel etiam intermedio tempore prodit, quinimo in graviori statu ipsorum mensium loco oritur & ne illis quidem, quibus menstruorum tempus secundum naturæ ordinem præteriit, ut vetulis, parcit.

§. IV.

§. IV.

Variat hic fluor quoad colorem & consistentiam, quod optime demonstravit PLATERVS *in prax. tom. III. p.* 670. *In hoc fluore*, inquit, *humor interdum serosus copiose plerumque, nunc limpidus sine morsu, nunc acris vel salsus, alias flavescens, virescens, aut nigricans nonnihil, aliquando & saniosus, interdum inodorus, alias fœtidus ei copulatur. Huic pituitosus etiam miscetur aliquantum glutinosus, inodorus & frigidus pauciore, vel eadem, aut etiam maiore quam serum quantitate.*

Quoad colorem & consistentiam differt.

§. V.

Huic fluori, si moderate se habeat, nulla alia graviora superveniunt accidentia, atque tam mulieres quam virgines multis sæpe mensibus vel etiam annis sine noxa eundem perferre solent. Quodsi vero immoderatior sit, tum malus corporis habitus seu cachexia eum comitatur; unde non modo insignis oritur corporis languor & functionum imbellicitas, sed & pruritus, mordicatio & ardor in pudendo & circa illud divexant. Tum quoque in plerisque mulieribus permagnum, in aliquibus tamen nullum in conceptu sentitur impedimentum, atque si fœteat materia, turpitudo hæc non modo ipsis fœminis molestiam, sed maritis quoque fastidium, ut ab ipsarum consortio abstineant, parit.

Est vel moderatus vel immoderatus.

§. VI.

Quod noster adfectus multum cum cachexia alat affinitatis, eleganter ostendit HIPPOCRATES *lib. II. de morb. mulierum* §. 9. *fluxus* inquit, *albus fluit velut alba asini urina, & in facie sunt tumores albi, & partes ambæ sub oculis tument, & hydropiformes ac non valde bona specie præditi sunt oculi & color corporis albidus, & venter imus tumidus & in cruribus tumores laxi, & si presseris digito notæ imprimuntur & stomachi morsus percipiunt, dum ieiunæ fuerint vel etiam vomuerint velut acidam aquam, & si acclivem locum procedunt, anhelatio*

A cachexia parum differt, si increscit.

corripit, crurum perfrigeratio, genuum impotentia, uterus præter rationem aperitur & ad osculum procidit gravis. Tales difficile est a morbo liberare. Minime hæc *Hippocratis* adserta de fluore albo, moderato, incipiente, sed potius de pertinaci chronico, qui primam caussam & fontem suum in malo, & tam quoad solidas quam fluidas partes depravato corporis habitu, præcipue omnium vero in magna ventriculi imbecillitate habet, sunt intelligenda. Nam quia fluidum illud chylosum & lymphaticum temperatum subtile, quod solidis partibus vires & robur conciliat, nimium simul per vias devias uteri decidit, fieri omnino non potest, quin virtus solida & systaltica cordis & arteriarum, atque peristaltica ventriculi & intestinorum imminuatur, unde languor & magna virium prostratio sequitur, & vi digestrice ventriculi deperdita, erudi & viscidi succi in massam sanguinis delati atque accumulati nutritionem non modo & pulchritudinem faciei vitiant, sed & animi vigorem demunt, & tristitiam inducant.

§. VII.

Sedes mali est uterus. Sedes huius mali omnino est uterus, cuius anatomicam fabricam, & potissimam eius vasorum structuram accuratiori paulo consideratione dignam existimo. Et primo quidem tenendum est, nullam in universo corpore partem tam numerosa vasorum copia instructum esse, quam ipsum uterum. Ex his enim primæ sunt arteriæ & venæ spermaticæ, quæ ovaria contingunt, ac in fundum uteri copiosissimis ramificationibus feruntur. Deinde rami arteriæ & venæ hypogastricæ ad partem mediam & inferiorem uteri, nec non vaginam excurrunt. Hæc largissime per uteri corpus disseminata sanguifera vasa, mirum tortuoso ac serpentino quasi flexu discurrunt. Id vero peculiare sibi servat exqvisita vasorum uteri per anastomoses connexio, quod in plurimas cellulas mutuo communicantes diversæ magnitudinis canalium alvei desinant, & cellulas ovalis figuræ forment, quæ substantiam ipsius uteri spongiosam

giosam & fungosam reddunt. Notandum insuper est, quod non modo hypogastricæ venæ, quæ sanguinem revehunt, dimidio maiorem capacitatem obtineant, quam arteriæ hypogastricæ, verum etiam, quod venæ sic dictæ spermaticæ non recto, sed anfractuoso admodum & in orbem quasi recurvo ductu porrigantur, ita prorsus, ut si easdem extricare, earumque longitudinem supputare velimus, aliquot ulnas æquarent, arteriasque spermaticas longe superarent.

§. VIII.

Ex plane peculiari iam exposita vasorum uteri structura luculenter patet, tarde utique ac segniter per venas has, præsertim valvulis destitutas, sanguinis cursum & circulum succedere, ut adeo ex hac theoria anatomica, ceu fundamento, & mensium fluxus, & vitia omnia, quæ ex utero contingunt mulieribus, commode possint explicari. Qua propter nunc etiam ex hisce perspicua erit ratio, quare virgines æque ac coniugatæ tam frequenti tamque diuturno & molestissimo seri, variæ consistentiæ, variique coloris ex utero & eius vagina profluvio divexentur. Nam quia tonus & motus uteri, qui æquabili fibrarum eius constrictione & remissione continetur, tam facile læditur, debilitatur & deiicitur, prætereaque tardus admodum per circumflexa, & in serpentinos ductus porrecta uterina vasa sanguinis & humorum cursus, lentior quoque sanguinis per venas valvulis destitutas regressus est; perfacile utique non solum infarctus & stagnationes saguinis ac seri in matrice oboriuntur, sed ipse etiam serosus & lymphaticus humor, segniori progressu lentescens, tandem exitum sibi parat, ac per passim in utero & vagina obvia orificia effunditur. Communis quidem plurimorum auctorum est sententia; ex lacunis GRAAFII, sive foveis circa urethram conspicuis, & parvis ibi consistentibus glandulis, humorem hunc excerni, ac in his lacunis, nullum quod setam admittat, foramen facile reperire licet, sed potius ad utrumque latus orificii,

Ratio formalis.

cii, & per totam vaginæ ſubſtantiam lacunæ apparent plures, quæ quamfacile ſetæ ad digiti dimidium aditum concedunt, earumque ductus preſſi liquorem, ſemini haud diſſimilem, plorant. Vid. Cel. HEISTERI *compend. anat. pag. 81. & 82.*

§. IX.

Ex quibus viis in utero fluxus proveniat.

Verum enim vero, utut relaxatæ hæ glandulæ ſtillare poſſint humorem paulo copioſiorem, neutiquam tamen hæ ipſæ unicam & genuinam fluoris albi ſedem conſtituunt, ſed longe plures dantur meatus, e quibus materia fluoris albi, nec non liquoris ſeroſi impuri, in puerperis, cum & poſt lochiorum fluxum manantis, ortum trahit. Et licet RVYSCHIVS glandulas in utero unquam viſas eſſe, aut demonſtrari poſſe neget, nullum tamen dubium eſt, quin ex iſtis oſtiolis, quæ ſub menſium fluxu ſanguinem fundunt, ſerum etiam exitum moliri poſſit. Perquam enim notatu digna eſt Cel. FANTONI *anat. C. H.* pag. 186. obſervatio, qua fidem facit, quod flatus per venas uteri in cavum matricis & vaginæ, ac viciſſim ex hoc in venas adigi poſſit atque transmitti. Deinde etiam, teſte GRAAFIO & HORNIO, pori & foraminula in cervice uteri conſpiciuntur. Neque prætereunda ſunt, quæ VERHEYEN *in Anat. C. H. cap. 33. c. f. tab. XVII. fig. 2-3.* prodidit, quod ſcilicet in utero, in aqua macerato, & per aliquod temporis ſpatium in blando calore detento, in interiori non modo vaginæ ſuperficie, plurima corpuſcula globoſa, & alibi quidem racematim ipſi inhærentia, alibi vero per eam diſſeminata, ſed inferiori quoque parte cavitatis uteri, ſimilia corpuſcula viderit, eademque pro glandulis, ſeroſo-pituitoſi humoris ſecretioni inſervientibus non immerito habenda eſſe exiſtimet.

§. X.

Conſectaria.

Nil itaque eſt dubii, quin per eadem vaſa, vias & poros fluxus materiæ mucidæ contingat, e quibus ipſe menſtruus ſanguis fertur. Atque huius adſerti evidens argumentum eſt, quod men-

menſibus ſuppreſſis fluor albus in quibusdam loco horum ſuperueniens obſervetur. Quod autem revera loco ſanguinis albus liquor, unde etiam nomen morbus obtinet, proveniat, ea de re elegantem obſervationem habet SEVERINVS PINÆVS *de notis virginitat. lib. I, problem. III.* qui in diſſectis cadaveribus virginum & mulierum uteri profluvio albo, dum viverent, laborantium, licet ob alium morbum extinctarum, humorem limpidiſſimum in utero invenit, ex cavitate eiusdem guttatim in ſinum pudoris ſtillantem, in quo candorem, ut calcem aqua diſſolutam dixiſſes, acquirebat, forſan ab aere frigido admiſſo particulis ſeroſis ſe interponente, non excluſo tamen acore, a glandulis uteri forſitan profecto.

§. XI.

Quum igitur cauſſa fluoris albi proxima recte in tono fibrarum & vaſorum uteri deſtructo & circulatione ſanguinis per eius vaſa impeditiori, qua ſerum a ſanguine ſequeſtratur, reponenda ſit, ſequitur iam, ut diſpiciamus, quænam ex cauſſis mediatis remotioribus ad conſtituendam hanc proximam cauſſam conſpirent atque concurrant. Iam vero a nulla re magis, quam ab aere frigido & humido tonus fibrarum relaxatur; hinc facile patet ratio, quare tempore autumnali & in locis frigidis ac humidis, paludoſis, humilioribus, vappidis, quæ aer purus & ſeptentrionalis flatu ſuo non ſatis purgare poteſt, hic morbus inter fœminas præcipue dominetur, & teſte SYLVIO *in praxi lib. III. cap. IV.* in Belgio longe frequentior ſit quam alibi, maxime ſi error in cibo & potu acceſſerit. Nam omnes illi cibi, qui ob viſcoſitatem minus reſolubilem digeſtioni minus obſecundant, ut ſunt leguminoſa, lacticinia, farinacea, nimis dulcia, item ex cibis marinis cochleæ, oſtreæ, piſces paluſtres, neque minus fructus horæi in copia adſumti, omnia acida, acetaria, dum chylum progenerant glutinoſum & crudum, qui ad aſſimilationem & nutritionem plane inidoneus eſt, hunc fluxum multum fovent & augent. Idque eo magis

Cauſſæ mediatæ, quæ materiam fluxui ſuppeditant.

accidit, si nimia voracitas in puellis vel etiam infantibus accedat. Deinde quoque experientia firma & fere quotidiana observamus, mulieres, quæ otio, vitæ sedentariæ, & somno nimis indulgent, longe facilius sibi hæcce incommoda accersere, quam illas, quæ labore & motu corpus firmant. Quamobrem etiam agrestes minus expositæ sunt huic fluxui quam urbanæ, quæ ob motum & laborem constantiori fruuntur sanitate.

§. XII.

Quod amplius ostenditur.

Ceterum quoque id sciendum est, eas mulieres, quibus per nares mucosæ destillationes frequentiores fuerunt, si supprimuntur, facta metastasi ad uterum, humoris albi ex utero emanationi valde esse obnoxias. Maxime omnium vero id evenit, quando fluxus menstruus recto ordine & decenti quantitate non succedit. Nam ab eo tempore confestim incipit vacillare sanitas, vasa impuris humoribus implentur & principium fit cachexiæ.

§. XIII.

Caussæ mediatæ, quæ uterum ad fluxum disponunt.

Exposuimus iam eas caussas, quæ crudorem humorum abundantiam corpori ingenerant & materiam molestissimo huic fluxui suppeditant. Nunc etiam ad eas considerandas progredimur; quæ ipsum uterum, ceu veram huius mali sedem ad istum disponunt. Cuius generis præcipuæ ea sunt, quæ nimium relaxando vasa & fibras uteri, ipsum robur tonicum adimunt, quo vacillante & deficiente sanguinis & humorum massa per vasa tot copiosa & convoluta lentiori & impeditiori cursu feratur necesse est, unde quam facile fit seri viscidi per poros uteri secessio. Hinc etiam observamus, in maritatis partus laboriosos, a quibus magna utero conciliatur imbecillitas, frequentes abortiones, secundinarum improvidas & violentas post partum avulsiones sæpissime primam huic malo originem & caussam suppeditasse. Simili ratione

tione obſervatum a nobis eſt, quod eæ feminæ, quæ immodicæ menſium fluxioni ſæpius obnoxiæ ſunt & quæ molas per abortum excernunt, eodem fluxu frequentius laborare. Namque hæc omnia nimiam indicant vaſorum diſtenſionem & relaxationem, quæ, niſi mature & tempeſtive convenientibus roborantibus remediis tollatur & vaſorum tonus reparetur, procedente tempore difficili admodum negotio reſtituitur.

§. XIV.

Differentia fluoris albi a menſibus decoloribus & fluxu contagioſa.

Plurimum vero refert, tum ad eventum morbi recte diiudicandum, tum ad rite inſtituendam eius curationem, noſtrum affectum ab aliis ſimilibus uteri fluoribus, cum quibus quandam alit convenientiam, recte diſcernere. Primum itaque non confundi debet cum menſibus decoloribus, quibus mulieres, præſertim iuniores ſæpe ſunt obnoxiæ; & licet ii ſint vitioſi, exacte tamen ſuam ſervant periodum, quum contra fluor albus non modo ſubſtantia & colore ſit diverſus, ſed & promiſcue & ſine ordine feratur & cum inordinatis vel etiam nimium fluentibus menſibus iungatur. Tum quoque multum intereſt, album fluorem a virulenta gonorrhœa, quæ ab impuro coitu contracta eſt, diſtinguere, quippe miasma venereum non proſtatas ſolum glanduloſas, verum etiam vaginam uteri cum inſigni dolore & moleſtia exulcerat, & viros, qui coeunt, contagio inficit. Deinde copia fluxus venerei longe minor eſt, quam in fluore albo, tanto vero acrior cum intenſo ardore & dolore iuncta, & cum menſes fluunt & urina fertur, permanet, quum fluor albus vel menſes antecedat vel ſequatur. Hinc clar. BAGLIVVS *in prax. medic. lib. II. cap. VIII. §o. 3.* infallibile tales morbos ab invicem diſtinguendi dedit ſignum: *Pete*, dicit, *a muliere, an tempore menſium fluor ille albæ materiæ adſit, ſi dicat quod ſic, ſignificato eidem, quod morbus, a quo divexatur, ſit gonorrhæa gallica; ſi vero durante menſtruatione fluor albus euaneſcat & eadem finita denuo regrediatur, pro certo habeas, mulierem fluore albo uterino laborare.*

§. XV.

Gonorrhœæ virulentæ mulie bris signa.

Neque vero omnis saniosa materia pro gonorrhœa virulenta & contagiosa habenda est. Nam interdum, quamvis rarius, abscessus & ulcera in fœminis sterilibus gignuntur, quæ sine contagio sunt. Potest hac de re legi CLASIVS *in observ. medicis rarioribus obs. IV. & V. de ulcere musculorum uteri vaginæ vicinorum & utero purulento.* Deinceps quoque non omnis erosio & exulceratio certum gonorrhoeæ purulentæ præbet signum; siquidem in fluore albo, & magis adhuc in scorbuticis, seri vitium eo acrimoniæ provehi potest, ut vicinas partes exedat atque exulceret, sed hæc exulceratio magis est superficialis & cum insigni pruritu iuncta, facilioremque admittit sanationem. Verum, ut omnis error in diiudicando evitetur, consultum duco per mulierculas, quæ omnes circumstantias accurate debent examinare, in veritatem inquirere.

§. XVI.

Prognosis.

Denique ut etiam prognostica quædam subiiciamus, statuimus, fluorem album, si moderatus, si recens atque ex caussa externa subortus sit, non adeo multum in recessu habere, atque in sanis alioquin fœminis, aut virginibus per plures menses sine symptomatum atrocia procedere. Nihilominus tamen tarditate sua sexui delicatiori & munditiei dedito valde est incommodus & tædiosus, eo quod colorem faciei roseum cum tempore inde amittunt, nonnullæ valde inte tristantur & melancholicæ fiunt, quia maritis & sponsis exosæ evadunt. Alia vero est ratio fluoris albi, qui ex summa ventriculi imbecillitate & malo corporis habitu oriundus nimium invaluit, aut alios graves morbos subsequitur, quippe qui, omnes partium functiones lædendo, ingentem in universo corpore mutationem inducit; oritur enim non raro summa macies cum lenta febre & sterilitas quoque inde emergit, uti iam dudum docuit HIPPOCRATES *sect. V. aph. XLII quæ præhumidos habent uteros, gravidari nequeunt; exstinguitur enim in ipsis*

ipsis genitura. Et *lib. de sterilitate: si uteri lubrici fuerint, mulier non concipit, semen enim foras elabi sinunt.* Deinceps ex fluore albo diutius laborantes facile & frequenter patiuntur abortum, quia laxato nimium uteri tono conceptus non satis firmas radices agere potest, sed assidua illuvie corrumpitur & foras eiicitur. Sequitur quoque ex hoc malo non raro uteri procidentia.

CVRATIO.

§. I.

QVum valde pertinax sit, si radices egerit malum, & difficilis admodum curationis, ita prorsus, ut inter medicorum scandala non immerito referri debeat; non abs re sed operæ erit pretium, tam difficilis sanationis caussas paullo accuratius inquirere. Ex quibus prima mihi videtur, quod medici proximam huius morbi caussam in sola tantum impuritate & nimia seri colluvie constituant, quum tamen potius ad uteri vitium, ubi mali sedes est, eiusque vasorum destructum tonum respicere deberent, non omissis iis remediis, quæ sordes expurgant. At certe præstantissimis roborantibus & magno negotio opus est, ad naturalem & valde deperditum utero vigorem reparandum, idque ob ingentem vasorum inter se complicatorum copiam & hinc dependentem segniorem sanguinis per ipsa transitum, quo vasa & glandulæ nimis relaxatæ tono suo destituuntur. Dein inter caussas difficilioris sanationis & illud referendum esse puto, quod medici plerumque vel prorsus non, vel saltim levi admodum cura ad primam mali originem, quæ in summa ventriculi imbecillitate residet, respiciant. Quodsi enim digestio ciborum minus rite succedit, pravi accedunt succi ad sanguinem, & eupepta quoque in biliosam vel pituitosam amurcam convertuntur, quæ fastidiosum vel pinguedinis rancidæ, vel dulcedinis quasi melleæ, vel acoris & nidoris sensum ingignunt. Nisi itaque in

Caussæ difficilioris curationis.

prima statim regione vitium corrigitur, frustranea sunt, quæ ad sanguinem depurandum & humores vitiosos exterminandos adhibentur remedia. Nec denique ex caussis ægræ sanationis omittendum est, quod per naturam suam mulieres ita sint comparatæ, ut rarius diæteticis medicorum præceptis obediant, sed ad ingenium suum viventes iis omnibus, quæ ad fluxum hunc proritandum facere possunt, uti sunt, vita deses, fructuum dulcium, acidorum, farinaceorum & infusi quoque Coffee abusus, potio parcior & somnus longior, ventris & inferiorum partium refrigeratio, fumus calidus ex ignitis carbonibus hiemali tempore in naturalia admissus, nec non potus frigidus corpori æstuanti ingurgitatus, &c. nimium indulgeant, utpote quæ omnia sanitati sunt infesta; longe tamen maiorem noxam eo tempore adferunt, quo iam uterus labem quandam, v. g. per partum, abortum vel alium graviorem morbum perpessum contraxit.

§. II.

Indicationes curatoriæ.

Quod ad generales & curatorias attinet indicationes, qua ratione istæ sint expediendæ, paucis explicabo. Ante omnia prima regio, universum corpus a nimia seri colluvie per congrua evacuantia & solennia naturæ emunctoria est liberandum. Deinde tonus & robur uteri deperditum præstantissimis tam internis, quam externis remediis debet restitui, quo facilior & expeditior sanguinis & humorum per eius vasa fiat progressus, & inde molestæ pravorum humorum stagnationes ac secessiones pororumque & glandularum relaxationes tollantur, ac ulteriores avertantur. Posthæc ventriculi habenda est ratio, quo boni succi ad sanguinem ferantur, qui vitiosos corrigant & bonos laudabilesque amissos restituant. Denique, si malum gravius est & simul cachecticum, opera danda est, ut tota sanguinis & humorum massa in meliorem reducatur temperiem, excretiones naturales promoveantur & visceribus pristinum suum robur ac naturalis reddatur functio.

§. III.

§. III.

Primo itaque studendum est, ut primæ viæ a sordibus excrementitiis repurgentur, quod tamen non per remedia valide commoventia ac purgantia, sed potius per benigna & mitiora, quæ repetita dosi data per epicrasin operantur, debet præstari. Atque in eo consentientes habeo peritiores artis nostræ antistites, e quorum numero vel unicum allegasse sufficiat, doctissimum RIVERIVM, qui *cent. III. obs. 81.* testatur, se frustra tentatis aliis remediis, in ptisana laxante certum ac fidum invenisse auxilium, eaque sola per mensem integrum usurpata mulierem diuturno fluore albo laborantem sanasse; quod medicamentum *in praxi lib. XV. cap. IV.* rursus valde commendat. Ex omnibus vero laxantibus in hoc morbo proficuis certe eminent rhabarbarina, eo quod præter laxantem, etiam blande balsamicam & amaricantem recondunt virtutem, quæ acidum vitiosum corrigit partesque simul deiectas egregie roborat. At vero ne seligatur rhabarbarum leve & cariosum, sed, quod optimum est, solidum, sincere moneo. Potest hoc medicamentum cum aliis appropriatis commode remisceri & vel in forma pulveris, vel infusi & decocti, vel etiam in extractum & essentiam redactum exhiberi. Pulvis ita componitur: Recipe rhabarbari optimi drachmam dimidiam, terræ foliatæ tartari grana XII. M. detur pro una dosi. Infusum utilissimum hoc modo est præparandum: Recipe rhabarbari opt. drachmas sex, radicis zedoariæ, aristoloch. rotundæ pimpinellæ, cort: aurantior. ana drachmas tres, seminis dauci, anisi stellati, salis tartari ana drachmam unam & dimidiam. M. F. species pro una vini mensura. Extractum optime ingreditur pilulas, quæ laxantem & roborantem exserunt virtutem, si ita conficiuntur: Sumatur extracti rhabarbari, alœs rosatæ, gummi galbani, myrrhæ elect. gummi hederæ, sandaracæ, extracti aristoloch. rotundæ, succini portione anatica drachma una. Fiant cum essentia balsami Peruviani pilulæ ex scrupulo uno, no. XX.

Optime prosunt rhabarbarina sub varia forma exhibita.

§. IV.

§. IV.

Quae conferant, si cachexia complicatur.

Quando cachexia urget & ventriculi magna adest imbecillitas viscerumque laxitas, nunquam non praestantissimae deprehendi efficaciae, quae sequuntur medicamina: Recipe croci martis tenuissimi, sive antimonii martialis cachectici, foeculae ari, salis absynthii, solution. oculor. cancr. singulorum drachmam unam, corticis cascarillae, succini, cinnabaris, ana drachmam dimidiam, olei ligni sassafras guttas VI. M. F. pulvis, qui ad drachmam unam cum aqua vino diluta mane potest exhiberi, cuius tamen operatio longe conspectior erit, si infusum Theiforme, ex herba melissae, menthae, urticae mortuae, salviae, semine dauci & aniso stellato paratum superbibatur. Post haec ad robur uteri restituendum, neque minus ad amurcam dissolvendam & exturbandam longe utilissimum erit hocce remedium: Recipe essentiae succini, ligni aloes, tincturae antimonii acris, liquoris nostri mineralis, spiritus cornu cervi ana unciam dimidiam, quod ad guttas L. pro re nata cum infuso Theiformi, vel vino diluto potest assumi.

§. V.

Quae prosint externa?

Hactenus dicta certe sunt pulcherrima & appropriata adversus nostrum malum medicamina, sed opus etiam est, ut externis eorum virtus secundetur, quae inter diuturno usu comprobata laudem merentur balnea, cum speciebus roborantibus, nervinis, sale oleoso volatili refertis, praeparata, quarum censum subeunt herba maioranae, satureiiae, thymi, melissae, calaminthae, matricariae, abrotani, origani, rorismarini, hyssopi, flores chamomillae romanae, baccae lauri, iuniperi, &c. quae includi debent sacculo & per horae dimidium in aqua leniter decoqui. Talis sacculus dein, dum aegra balneo insidet, regioni uterinae est imponendus. Nec extra balneum inconsultum est, sacculos eiusmodi tenuiores, in vino rubro leniter decoctos per noctem inguinali regioni applicare. Praeterea quoque laudem externe merentur suffimigia, quae ex tacamahaca, masti-

mastiche, succino, benzoe & thure confici & ad uterum admitti commode possunt.

§. IV.

Quod ad diætam attinet, sub hac cura pauco, tenui & eupepto cibo opus est, abstinendo ab omnibus carnibus, præsertim durioribus, pinguibus, infumatis, piscibus marinis, neque minus a leguminosis, acidis & dulcibus, lacticiniis, farinaceis, & assatæ carnes præferri debent elixis. Pro potu ordinario commendamus decoctum ex radice chinæ, ligno sassafras, santalo rubro & flavo, ligno lentisco & cinamomo. Vinum etiam bonum Hungaricum moderate inter cibos sumtum coctionis imbecillitati succurrit utilissime. *Diætæ.*

CAVTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

IN fluore albo, sive simplici, sive virulento, vel etiam in mensibus decoloribus, adstringentibus tam internis quam externis nihil perniciosius est; Siquidem inde materia serosa in utero eiusque vasis retenta in massam sæpius valde tenacem concrescit, qua non modo excretio hæc impeditur, sed ingens quoque & ad tactum durus tumor in regione pubis non raro subnascitur, qui, nisi cito succurratur, nunquam fere non gravia accersit accidentia. Vidimus enim exinde lentas febres cum atrophia, phthisin, purpuracea exanthemata, tumores tympaniticos, & erodentes infaucibus defluxiones uvulam & amygdalas pessime adficientes, nec non uteri scirrhos, apostemata & ulcerationes pene insanabiles. *Circa adstringentia.*

§. II.

Pessi sive clysmata uterina sicuti ab antiquitate ipsoque *Hippocrate* in mulierum adfectibus magno in pretio habita & in frequentiorem usum tracta fuerunt; ita mirum videtur, nostro *Circa pessos & clysmata uterina.*

ſtro tempore eorum uſum penitus in praxi medica evanuiſſe, cum tamen in certis caſibus & maxime, ubi ſubſtantia uteri læſa eſt, non ſine inſigni fructu eadem uſurpari experientia doceat. Vidimus enim in fluore albo inveterato, qui difficulter alias ſanabilis eſt, nec non in abſceſſibus & exulcerationibus peculiarem plane effectum. Nam ſicuti gonorrhœa tam benigna quam maligna in viris non facile, ſi inveteravit, ſine iniectionibus ſanari poteſt; ita etiam in fluore albo neceſſe eſt, ut ad partem graviter adfectam & læſam medicamenti accommodati virtus proxime accedat. In genere vero illud notandum arbitror, quod tales iniectiones non ſimul ac ſemel & magna in quantitate, ſed crebrius & in refracta portione ad unciam ſcilicet unam vel duas adhiberi debeant. Vitanda autem ſunt omnia ſalſa, acria, nimis pinguia & lubricantia.

§. III.

Circa thermas Carolinas. Thermæ Carolinæ utut in cachecticis deſideratiſſimam ferant opem, nihilo tamen ſecius, ubi ſubſtantia uteri nimium læſa eſt, & nimia ſeri fit profuſio, multo vero magis, ſi fluor eſt venereus & exulceratio præſens & cum urina multum glutinis, quod fundum petit, cum dolore ſecedit, caute cum ipſis, ſive interne ſive externe adhibeantur, mercandum eſt. Vtpote hæ aquæ propter calcariam ſubtiliorem, qua pollent, terram, externe valde conſtringunt, interne vero, ſi corruptio adſit, relaxatis & exeſis partibus ob nimiam copiam nocent. Melioris conditionis ſunt fontes, martiali principio imbuti, ut Lauchſtadienſes & Freyenwaldenſes, qui cum herbis nervinis decocti, ad ſerum ſuperfluum per tranſpirationem educendum, & adfluxum ab utero avertendum, efficaciæ ſunt præſtantiſſimæ.

§. IV.

Circa venæſectionem. Sæpius obſervavi a menſtruo fluxu per duos tresve menſes non ex graviditate, ſed aliis cauſſis retento ingentem ſanguinis profuſionem obortam fuiſſe, quam poſtea fluor albus excepit.

pit. Quare ad utrumque malum præcavendum, venæ-sectio, expensis prius omnibus circumstantiis, administrata est utilissima. Namque uteri vasa a nimia sanguinis copia distenta suum amittunt tonum ac robur, ut solennes ibi fiant stagnationes non tam facile removendæ.

Cautelæ circa curationem tradita in formis scorbuticis, venereis.

§. V.

Circa balnea.

Balnea tam sicca quam humida ante convenientem corrigentium, roborantium & evacuantium usum adhibita tantum non semper maiori solent esse detrimento, quam emolumento. Nam impuros humores, nimium commovendo, ex ignobiliori sede ad nobiliorem sæpe non sine ingenti periculo appellunt. Balnea sicca sive laconica, si a superfluo & excrementitio humido corpus prius probe liberatum fuerit, in fœminis phlegmaticis usum omnino habent laudatissimum, dum externo calore, sudorem eliciendo, partibus ob excretam nimiam humiditatem relaxatis pristinum tonum ex voto restituunt.

§. VI.

Quæ prosint, si ventriculus cruditatibus scatet.

Si ventriculus, ut sæpe incidit, ingenti cruditatum sentina scatet, cum fructu iteratis vicibus offeruntur blanda emetica, ex quibus radix ipecacuannæ, quæ leniter roborat, & perspirationem adiuvat, omnibus reliquis est præferenda. Nec suo fructu destituitur elixir nostrum viscerale cum essentia cascarillæ remixtum & inter cibos adsumtum.

§. VII.

Circa suffimigia observatio.

In inveterato fluore albo, si quid adhuc, cura finita, de fluido ex genitalibus exstillat, præter iam dicta externa & interna, suffitus ex olibano, tacamahaca, mastiche & succino merentur laudari, quæ viæ ad uterum tendenti, commodo instrumento sunt applicanda: quodammodo enim relaxatas glandulas roborant.

§ VIII.

Cautelæ circa curationem mali in fœminis scorbuticis, venereis &c.

Quandocunque fœminæ ſcorbuticæ, imo venereæ, vel quæ crebrius purpuram rubram patiuntur, hac fluxione pernitioſa corripiuntur, abſtinendum omnino eſt a calidioribus purgantibus & balneis, ſed mitiſſime ſunt primis temporibus tractandæ diaphoreticis fixioribus, & eiusmodi medicamentis, quæ corruptioni lymphæ maxime obſiſtunt. Ego igitur tali in caſu cum fructu adhibui pulverem noſtrum bozoardicum cum uno alterove ſulphuris antimonii noſtri grano maritatum, atque ſimul decoctum præſcripſi, quod ſolet in lue venerea ex lignis & radicibus ſanguinem depurantibus, addito antimonio crudo, comparari. Et ſi corpus per menſem & ultra ita fuerit præparatum, interna pariter ac externa cum meliori fructu pro ſanatione poſſunt adhiberi.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Fluor albus cum aliis malis complicatus.

PErvenerunt haud ita pridem ad me doctiſſimæ celeberrimi Pariſini medici & Archiatri Regii litteræ, quæ accuratam morbi noſtri cum mille aliis malis complicati exponebant hiſtoriam, quam non poſſum non integre huc tranſcribere. Nobiliſſima matrona annos XXXV. nata, partium omnium ſymmetria rite conſtituta, latoque ſatis pectore, ſed a patre genita, qui phthiſicus interiit, ætatis anno XX. veneream luem a marito contraxit, unde, brevi interpoſito temporis ſpatio, hydrargyroſi rite adminiſtrata optime convaluit. Quinto vel ſexto anno poſt ex peripneumonia graviter ægrotavit, quæ in ſuppuratum verſa eſt, & per anacatharſin feliciter expurgata. Inde tamen quinque circiter abhinc annis variis cœpit morboſis ſymptomatibus conflictari, quæ nunc ſigillatim recenſenda veniunt, ſed paucis, nam ut vulgari fertur axiomate, *intelligenti pauca.*

I. Labo-

I. Laborat ægrotans ventriculi imbecillitate tam varia & sibi iam parum constante, ut modo rite appetat, & rite concoquat: modo appetat debilius, & ignavius quoque concoquat: plerumque appetat quidem satis bene, sed tam male concoquat, ut cibaria, etiam eupepta, in biliosam amurcam, vel in pituitosos mucos, quod ad maximam partem, convertantur. Alvus aliquando satis libera, pigrior aliquando. Interdum nulla anxietate premitur stomachus, sæpius vero aliquot post pastum horis inassueto pondere, quod ad cardialgiam proxime accedit, gravatur, & ægra fastidiosum vel pinguedinis rancidæ, vel dulcedinis quasi melleæ sensum experitur: numquam vero, vel rarissime saltem, acorem nidoremve ullum empyreumaticum.

II. Interdum, sed maxime dum instant catamenia, laborat ægra dolore in ovario dextro, dextroque uteri latere, qui non raro ad muliebria usque extenditur, sed subobscure, & qui sævit præsertim si ægrota erecto corporis trunco aliquamdiu pedibus insistat, maxime statim a pastu. Ceterum menstrua & ea, qua par est quantitate, & stato, quo debent, tempore solent utplurimum profluere, quanquam contigent non semel, ut tardius segniusque manaverint. Apparet interdum fluor albus nec copia multus, nec colore aut acrimonia ullo modo vitiosus, qui menstruorum eruptionem antecedit vel subsequitur, sed quo nec erosionis, nec caloris ullus in mulieribus sensus inducitur. Matrona de qua quæstio est, peperit olim semel atque iterum ante contractam luem veneream, sed parturitio fausta, partusque vitales fuere, atque optima sanitate etiamnum fruuntur.

III. Quod nunc potissimum est, & de quo peritiam tuam postulamus, Vir illustr. en paucis accipe. Aegrotans ab eo tempore, quo ex peripneumonia graviter decubuit, solita erat interdum e pulmone & ex illo pulmonis loco, ubi peripneumonia sedem habuit, excreando mane emittere, ter aut quater in mense, sputum unum vel alterum, spissum, rotundum,

 cine-

cineritii coloris, aquæ præponderans, ſed non graveolens. Iam vero circiter ab uno menſe derepente & absque ſenſibili quavis cauſa, tuſſiendo ſputa aliquot eiecit ſanguinea, ſeu potius pituitoſa ſanguine vivido & rutilante imbuta, vel ſtriatim interſperſa, quæ larga venæ ſectione in brachio, bis intra horas ſex repetita, celerrime & feliciſſime cohibita ſunt. Inde neque febre ulla, neque ullo ſpirandi labore, neque ulla omnino tuſſi ægra tentata fuit, ſed iam ab aliquot diebus queritur ſe experiri quendam doloris obſcuri ſenſum in ſuperiore & dextra thoracis parte, e regione tertiæ vel quartæ coſtarum ſuperiorum, ſcilicet in eodem loco, ubi olim latuit abſceſſus, in quem peripneumoniam degenerem fuiſſe ſupra dictum eſt. Ab eo vero tempore matutinis horis, ubi primum expergiſcitur, unum alterumve ſputum educit e pulmone, facillimo quidem niſu & fere ſine tuſſi, ſed quod plerumque cineritii, griſei, ſubfulvi coloris eſt, aquæ præponderat, læve eſt & ſpiſſum, & ad puris concocti naturam videtur paullo nimis accedere, ſi revera purulentum non ſit. Ceterum ægrota febre, tuſſi, dyſpnoea omnino vacat, & utrumque latus perinde iacet ſine noxa, etiam in ſitu corporis plane horiſontali, qui nobili matronæ connaturalis eſt. Notari autem velim ægrotam, ante brevem illam hæmoptoen, qua laboravit ſemel, ut modo dictum eſt, lacte vaccino per duos aut tres menſes uſam fuiſſe ſemel in die: initio quidem ſolo, vel cum admixta aqua communi, ſed minus feliciter, utpote quod ventriculo noxam inferebat: poſtea vero cum aqua Spadana ad medias partes addita, unde ventriculus melius quidem habuit, ſed menſtruorum fluxus tardior parciorque evaſit, atque tuſſis quædam ſicca & quaſi convulſiva & hyſterica per duos menſes ægrotam pertinaciter cruciavit. Porro non omittendum cenſeo, tot tamque variis morboſis ſymptomatibus, inſultus quosdam hyſtericos, ſed leviores, quos *vaporoſos* vocant, interdum ſuperadiici, maxime dum inſtant catamenia, aut a ſtata pe-

ta periodo paullo diutius cessant, quo tempore ægrota de quadam pectoris angustia quasi spasmodica, de distractione mediastini & de continua ad tussiendum propensione queri solet. Demum quamquam ægrota medicis præscriptis obsequium non deneget, stomachus, sive natura, sive ex antiquo vivendi more, in concoquendis cibis ita varius illi est atque mutabilis, ut qui uno die proficere visi sunt, noceant sequente, unde evenit, ut habenæ diætæ severioris interdum remittendæ sint: siquidem experientia compertum est, quod & ab Hippocrate dictum tenes, cibos ab ægrotante avide expetitos felicius, promtius & minore tumultu confici, utcunque paulo magis dyspepti videantur, quam qui concoctu faciliores esse censentur, si eos ægrotæ palatum respuat. Est tamen modus indulgentiæ nostra, sunt certi denique fines, intra quos ægrota, nec reluctans, sese contineri facile patitur.

RESPONSIO CONSVLTATORIA.

Est omnino hæc adfectio inter graves, diuturnas, curatuque difficiliores & eventu ancipites referenda. Totus enim corporis habitus tam quoad solidas & fluidas partes, quam quoad functiones vitiatus videtur. Pulmones in dextro latere cavitatem recondunt ulcerosam callositate obductam, quæ ex peripneumonia ante sex annos contracta, temporisque successu ita adaucta videtur, ut timor sit, ne in maiorem corruptionem & febrilem hecticum calorem ex facili transeat. In utero quoque dextra regione non exigua delitescit labes & obstructio, quæ ingravescens mensium pariter negotium in ordine magis turbat, unde fluoris albi & pathematum spasmodicorum, seu hysterico hypochondriacorum origo, quæ, dum totum nervosarum partium systema in consensum rapiunt, quantas in œconomia motuum vitalium excitent turbas, res artis perito non obscura, sed satis clara ac evidens est. Foventur autem & augentur singula hæc mala, ut ego quidem arbitror,

a vi-

a vitioſa ventriculi & primarum viarum imbecillitate prava-que alimentorum digeſtione, qua fieri ſolet, ut loco chyli pro-be temperati & ſubtilioris, qui materiam boni ſanguinis, lym-phæ nutritiæ & tenuiſſimi cerebri atque nervorum fluidi ſup-peditat, ſucci crudi, lenti & viſcidi ad ſanguinem delati mi-nima emunctoriorum vaſcula, per quæ optime fit chyli & ſan-guinis depuratio, obſtruant; unde ortus mali cachectici, quo primario Illuſtriſſima noſtra laborat. Quodſi itaque adhuc ſpes recuperandæ ſanitatis, vel mitigandæ adverſæ valetudinis ſupereſt, meo quidem iudicio, initium curationis moliri opor-tet a reſtituendo ventriculi & primarum viarum robore cibo-rumque digeſtione promovenda. Ad quem ſcopum obtinen-dum primo omnium exquiſita diætæ vel accuratioris vitæ re-giminis habenda erit ratio. Sicut enim apud fœminas, quæ molliori & ſenſibiliori præditæ conſtitutione deſidiæ, ſomno, variique generis eduliis & animi adfectibus indulgent, mali cachectici, hyſterici & hypochondriaci facilis fit proventus; ita etiam, niſi hæc omnia, quæ cauſam morbo dederunt an-tecedentem, rite ſubmoveantur, ſupervacanea eſt omnis reliqua per medicamenta curatio. Quod ad ipſa remedia attinet, quæ noſtræ ægrotanti exiſtimem proficua, primo omnium ſuade-rem, ut primo regio a ſentina & illuvie vitioſorum humorum per lene & benignum emeticum expurgetur, exhibendo vide-licet, prout ventriculus magis vel minus ſenſibilis eſt, ſcrupu-lum unum, vel grana XXIV. radicis ipecacuannæ. Hæc quip-pe radix ſine omni noxa ventriculi & duodeni cavitatem a ſor-dibus inibi hærentibus, quæ inſtar fermenti chylum inficiunt & contaminant, liberat, perſpirationem ſimul egregie adiu-vat, tonumque & robur ipſis partibus conciliat, ideoque pro circumſtantiarum ratione bis vel ter tertio die poteſt iterari. Subiungenda poſtea ſunt temperata balſamica, quæ digeſtio-nis negotium promovendo tonum ventriculi corroborant. Quo fine in uſum trahi poteſt elixirium, quod ex cort. auran-tiorum

tiorum recent uncia dimidia, extracti absynthii, gentianæ rubræ, cascarill. myrrhæ elect. ana drachma una, salis tartari drachmis tribus cum aquæ menthæ unciis octo compositum, vel solum, vel cum quarta parte spiritus nitri dulcis aut liquoris nostri anodyni remixtum ad LXXX. vel C. guttas intra prandium & quatuor horas post cum potu ordinario potest exhiberi. Hoc enim medicamentum valde temperatum stomacho, pectori & utero est amicum, nec ullam in sanguine excitat commotionem, sed ut eius usus per longum tempus continuetur necesse est. Posthæc commendarem, ut alternis diebus circa lecti introitum numero decem offerantur pilulæ, huius compositionis: Rec. extracti rhabarbari, zedoar. myrrhæ, succini ana drachmam vnam, extracti castorei scrupulum unum. M. F. cum essentia balf. peruviani pilulæ ex scrupulo uno no. XX. Postero die mane drachma dimidia pulveris leniter aperitivi ex lap. cancror. irid. florent. ana drachmis duabus solution. ocul. cancr. cum succo citri, salis polychresti, nitri purif. ana drachma una conflati cum fructu erit sumenda, desuper bibendo infusum Theiforme, quod ex herba veron. melissæ, pulmonar. maculos. & aniso stellato potest componi. Pro potu ordinario, cuius summa est in diuturnis adfectionibus sanandis efficacia, suaderem decoctum radicis chinæ & sarsaparill. cum passulis, addita in fine coctionis cinnamomi portione acuatum & cum pauxillo vini, inter cibos potissimum remiscendum. Cæterum moderationem in sanguine mittendo plurimum commendo. Vidi ex relatione ad præcavendam hæmoptoen, intra sex horarum spatium bis largiter e vena tusa sanguinem detractum, nollem tamen in nostris regionibus, ubi sanguis non adeo ebullit, id imitari. Nam in sanguine, nisi nimium exundet, virium latet thesaurus, qui, si supra modum subtrahitur, minima viscerum concidunt & angustantur, unde non modo utilium succorum secretio & inutilium excretio imminuitur, sed & vis digestrix & tonica ven-

triculi & inteſtinorum mirum labefactatur, ut periculum ſit, ne ſtatus cachecticus inde plus increſcat, quam decreſcat. Idem ſentiendum velim in hoc morbi ſtatu de cura lactis, quæ, licet, ſi præſertim cum aquis mineralibus inſtituatur, in pectoris adfectibus egregio ſit ſolamini, in noſtra tamen ægrotа ventriculum magis debilitare, menſium negotium retardare, quam proficere videtur. Et hæc ſunt, quæ circa Illuſtriſſimæ perſonæ curationem vernalem proponere placuit.

OBSERVATIO II.

Fluor albus a menſium retentione.

Illuſtri loco nata fœmina, triginta annorum, conſtitutionis tenerioris, in loco degens mari vicino, vitæque ſedentariæ & cibis durioribus, ut piſcibus marinis, præſertim oſtreis, adſueta, per annum fere, parcum & inordinatum menſium fluxum experta, iam albo tentatur fluore moleſtiſſimo, facies incipit palleſcere, corpus marceſcit & animus quoque ad triſtitiam & metum nunc longe magis, quam antea, pronus horrenda ſibi fingit pericula, maxime quando matris, eodem adfectu olim detentæ, ſubit recordatio. Ne itaque malum maiora ſumat incrementa, meam ægra imploravit opem.

EPICRISIS CVM CONSILIO.

Ventriculi imbecillitati & pravæ ciborum digeſtioni ego præcipue omnium in hoc caſu ſuccurrendum ratus, primo blandiori emetico, radice videlicet ipecacuannæ ad drachmam dimidiam cum decem tartari vitriolati granis bis in ſeptimana exhibita primam regionem a vitioſorum humorum ſaburra expurgandam ſuaſi. Dein ſingulis hebdomatibus pilulas noſtras balſamicas cum extracto rhabarbari mixtas capiendas commendavi, intermedio vero tempore vinum ſtomachale, egregiæ virtutis ad tres quatuorve uncias mane hauriendum imperavi, cuius hæc erat compoſitio: Recipe radicis zedoar, calami aromatici, enulæ ana unciam ſemis, hbæ ab- ſyn-

ſynthii, rosmarini, marrubii albi, menthæ, ſalviæ, centaurii min. ſingulorum manip. unum, baccar. iuniperi unciam unam. Conciſa contuſa infundantur in vini Canarienſis menſura una & dimidia, calidoque loco reponantur. Coletur uſus tempore & per menſem hæc cura continuetur, addito monito, ut corpus moderato motu frequentius exerceatur & cibi capiantur eupepti, abſtinendo a victu duro & craſſiori, cui oleracea, lacticinia, farinacea & acida iure debent adnumerari. Et hac medendi methodo ego affectum hunc recentem ex mala digeſtione ortum, niſi iam in cachexiam degeneraverit, in aliquot fœminis ſanavi feliciſſime.

OBSERVATIO III.

Fluor albus poſt crebriorem abortum.

Fœmina, triginta & aliquot annorum, macilenta, poſt abortum tertia vice paſſum, per annum & ultra fluore albo correpta fuit ſatis moleſto, menſibus inordinate & interdum largiter profluentibus. Ordinavi pilulas, quales in curatione præſcripſimus, balſamicas, circa tempus decubitus per triduum devorandas, deſuper bibendo poſtero die mane vinum laxativum uterinum ad tres circiter uncias. Iisdem diebus immittendam iuſſi ægram balneo aquæ dulcis cum herbis roborantibus, ſacculo incluſis decocta, temporeque inſeſſus ſacculum hunc inguinali regioni imponendum. Interiectio trium dierum intervallo priſtinam curam per totidem dies repetendam ſuaſi; idque rurſus tertia vice, hac tantum cautela, ut ſub quavis cura novæ herbæ pro balneo ſumantur. Denique uterum thure, maſtiche & ſuccino incenſis commendavi ſuffumigandum, rectamque vitæ rationem per longum adhuc tempus continuandum iniunxi. Qua methodo, quum non modo per alvum, ſed per uterum quoque ingens humorum ſentina fuerit expurgata, optima hæc fœmina, ſicut plures aliæ pertinaci & moleſtiſſimo hoc adfectu laborantes, priſtinam recuperavit ſanitatem.

EPICRISIS.

Quando auſpicato ſuccedere contumacis fluoris albi curatio debet, non ſatis eſt primam regionem & univerſum corpus a colluvie ſeri vitioſi liberare, ſed omnium maxime uteri habenda eſt ratio, ut is ipſe nimis relaxatus & humorum viscidorum copia fartus roboretur, quod per balnea iam laudata, herbis nervinis & aromaticis efficacia reddita expediri poteſt commodiſſime. Et quoniam plerumque ſterilitas vitioſam eiusmodi uteri fluxionem comitatur, eadem hac methodo hæc ipſa poteſt tolli & exoptata fæcunditas reddi.

OBSERVATIO IV.

Fluor albus cum flatu cachectico atrophico.

Illuſtris matrona viginti ſeptem annorum, conſtitutionis valde teneræ & temperamenti ſanguineo - phlegmatici, ante novem circiter annos poſt puerperium, lochiis ceſſantibus, moleſto albæ viſcidæque materiæ ex genitalibus profluvio cœpit laborare, quod inter initia, cum parum exinde percepe rit incommodi, non adeo multum æſtimavit. At vero invaleſcente hoc malo, cum multa alia accederent ſymptomata, plures conſuluit medicinæ peritos, quorum quidem ope ſe levatam paululum vidit, penitus tamen liberari nunquam potuit. Iam brevi abhinc tempore fluxus tanta ſumſit incrementa, ut non modo copioſior ex genitalibus feratur, ſed &, menſibus durantibus, non ceſſet: unde vires valde decreſcunt, atque pedum tanta eſt imbecillitas, ut vix viginti paſſus ſine ingenti virium defectione progredi ægra poſſit. His accedit ſumma cutis ſenſibilitas, ſiquidem ſub quavis fere aëris mutatione ſubito corripitur rheumatiſmo, cum cephalalgia, doloribus odontalgicis & faciei eryſipelatæ ſtipato. Haud ita pridem, accepto triſti de ſubita propinqui morte nuncio, vis morbi ita invaluit, ut nec extra lectum eſſe, nec ſomnum capere poſſit. Imo nunc quoque, per intervalla, quod peſſimum eſt, frigus accedit, extremorumque tremor ac animi deliquium.

Tam

Tam misere itaque adflicta ægrotans, meum requisivit per doctissimum Medicum consilium.

EPICRISIS CVM CONSILIO.

In præsenti hoc casu non tam ad fluorem album, quam potius ad eius effectum seu statum cachectico-atrophicum summamque virium prostrationem respiciendum existimavi. Quam difficile autem sit, in tam depravato temporisque diuturnitate confirmato adfectu convenienti medicina succurrere, abunde satis notum est. Si qua tamen recuperandæ salutis spes superest, ita curationem suscipiendam esse edixi. Primo omnium, iniuncto accuratiori vitæ regimine, usum elixirii nostri visceralis cum cibo bis de die ad LXXX. guttas commendavi. Dein curam præscripsi fontis Selterani cum tertia parte lactis asinini remixti, exhibendo per mensis spatium singulis diebus mane mensuram dimidiam & ultra. Omni triduo, ad moderandum fluorem uterinum, circa decubitum dari iussi no. XI. pilularum balsamicarum; exterius vero succurrendum duxi suffimigio, & epithema ex aceto florum sambuci cum aqua reginæ Hungariæ æquali portione remixto, inguinali regioni applicandum suasi.

OBSERVATIO V.

Fluor albus a laborioso partu.

Fœmina viginti annos nata, constitutionis quoad corpus tenerioris, quoad animum valde sensibilis, cibis dulcibus, fructibusque horæis & lacticiniis nimium indulgens, vitamque amans sedentariam, a primis adolescentiæ annis perpetuo fere viscidi muci per nares stillicidio laboravit. In coniugio primum gravida partu functa est admodum laborioso, idque propter paullo vehementiorem secundinarum extractionem, & inde ob ortum dolorem valde acutum. Neque dein lochiorum fluxus, ut debuit, successit, sed omnino fere substitit; unde febrem incidit optima mulier valde acutam, a qua tamen

men brevi poſt convaluit. Retinuit vero ab infelici hoc puerperio magnam uteri atoniam, & perpetuum fere ſeri albicantis & putridi ex ſinu eius profluvium, quod poſt menſium effluxum ſemper infeſtat gravius. His accedunt adhuc aliæ rectæ valetudinis læſiones: Nam a frigore admiſſo, vel flatulento cibo adſumto, aut a levi quadam animi commotione, dolore lumborum adficitur valde gravativo, macilenta indies magis redditur, & veſperi inferiores pedum partes tumidæ conſpiciuntur. Durarunt ſingula hæc mala per integros ſex menſes, quare ne his peiora adhuc eveniant, meum maritus efflagitavit conſilium.

EPICRISIS.

Meretur attentionem in præmiſſa morbi hiſtoria, quod humoris ſeroſi ex muliebribus profluxio violentum partum & vehementiorem ſecundinæ evulſionem exceperit, quale quid mihi in artis exercitio annotare licuit ſæpiſſime. Namque tali ratione non exigua utero inducitur læſio & atonia, quæ plerumque maiorem ſanguinis affluxum & decubitum poſt ſe trahit, quo fit, ut ſerum per poros & meatus nimis patulos ſecedat, & copioſe nonnunquam ex pudendis promanet. Augetur vero hic fluxus circa tempus menſium, quia tunc maiori niſu & copia ſanguis ad uterum confluit, a quo maior eius relaxatio ſequatur neceſſe eſt. Dolor lumborum, qui fere individuus diuturnioris albi profluvii comes eſt, ſanguinis ſtagnationi & diſtenſioni vaſorum tam ſpermaticorum quam hypogaſtricorum, quæ ſanguinem ad uterum vehunt & revehunt, debet adſignari. Namque difficiliori reddito ſanguinis per uteri venas regreſſu, is ipſe in vaſis adducentibus accumulatur, eademque nimium diſtendendo partes adiacentes nervoſas comprimit, unde doloris ſenſus. Quod curationem attinet, conſilium dedi, ut per tres continuos dies pilularum mearum balſamicarum no. XV. circa decubitum, poſte-

postero die vero mane dosis pulveris salino-nitrosi sumatur, idque aliquoties, interpositis semper aliquot diebus, repetatur. Pro potu præscripsi decoctum mastichinum cum pauxillo cinnamomi acuatum & inter cibos cum vino remixtum. Ad uterum roborandum exterius commendavi suffimigia ex sandaraca, mastiche, benzoe & cinnabari vulgari confecta, sæpiusque inguinali regioni imponendos suasi sacculos herbis nervinis repletos & ex vino rubro coctos; interne vero eodem fine balsamum nostrum vitæ cum tinctura tartari æquali portione remixtum cum infuso Theiformi mane exhibere iussi. Quæ methodus, subiuncto simul accuratiori vitæ regimine, opem attulit exoptatissimam.

OBSERVATIO VI.

Generosa fœmina, viginti & aliquot annorum, temperamento prædita cholerico-melancholico, cui a primis pubertatis annis menses fluxerunt parciores & decolores, ante dimidium fere anni circa menstruam periodum sat copioso muci albi ex muliebribus vexatur profluvio; unde mille malorum circa id temporis origo. Nam subinde gravis capitis dolor affligit & exquisitum refrigerationis sensum, als wenn ein Stück Eiß auf den Kopf läge, inducit. Flatus hypochondria moleste distendunt, alvus est adstricta, urina secedit pallida, transpiratio fere nulla est, & circa vesperam horror invadit febrilis, extrema frigent, appetitus languet omnesque artus lassitudo & gravitas occupat. Ad expugnanda hæc mala varia ægrotans adhibuit remedia, quæ tamen, neglecto vitæ regimine, parum vel nihil attulerunt levaminis. Ego igitur consultus primo omnium accuratam diætam iniunxi, & ut ægra a cibis crassioribus, quos in deliciis habebat, sedulo abstineat, iusculisque utatur tenuioribus cum radice cichorei, petroselini, asparagi, graminis &c. decoctis; ad meliorem autem digestionem promovendam obtuli elixirium nostrum viscerale inter cibos adsumen-

Fluor albus ex inordinato mensium fluxu.

mendum. Dein ad primas vias a cruditatibus & sordibus repurgandas, statusque discutiendos clysteres emollientes & carminativos crebrius ano iniici, & pilulas balsamicas ad Bechemeri mentem confectas, ter in septimana circa decubitum adsumere iussi. Post harum usum sequenti die mane praescripsi pulverem ex lapidibus cancror. nitro depurato, tartaro vitriolato, solutione oculorum cancri componendum, desuper bibendo vascula quaedam infusi Theiformis ex melissa turcica & citri corticibus conflati. Potus loco ordinavi fontem Selteranum cum tertia parte vini Rhenani remixtum, & circa instans mensium tempus pillulas balsamicas reiterare imperavi. Exterius succurrendum duxi suffimigiis, & sacculis roborantibus inguinibus applicandis, nec non venae-sectione ter in anno celebranda.

EPICRISIS.

Sistit hic casus fluorem album cum adfectu hypochondriaco-hysterico complicatum, de quo copiosus flatuum in abdomine proventus, pertinax alvi obstructio, ciborum fastidium, extremorum refrigeratio, totius corporis languor, crebriores capitis dolores cum horrore febrili abunde satis testantur. Originem suam singula haec mala mutuare videntur a mensium fluxu valde inordinato, & quoad colorem vitiato, cui in ordinem redigendo omnis impendendus est medentis labor. Docemur praeterea ex hac morbi historia, quantum intersit, ut medicus conveniens vitae victusque regimen praescribat, ita prorsus, ut hoc neglecto, frustranea sit omnis reliqua vel pretiosissima medicina.

Plura hinc inde legantur in Consult. & responsis nostris medicinal.

CAPVT

CAPVT XVII.

DE GONORRHOEA BENIGNA ET VIRVLENTA.

THESES PATHOLOGICAE.

§. I.

INter morbos ex atonia partium ſolitarum oriundos, referri adhuc iure meritoque debet gonorrhœa, quæ nihil aliud eſt, niſi involuntarium ſeminis & liquoris ſemini analogi ex genitalibus ſtillicidium, a nimia vaſorum ſemen adſervantium partiumque adiacentium glandulosarum laxitate dependens. *Gonorrhœa definitio.*

§. II.

Differt gonorrhœa a pollutione, in qua per intervalla vel breviora vel longiora modo ſeminis puri, modo cum ſero chyloſo mixti notabilis, ad unam vel duas drachmas accedens quantitas noctu cum inſomniis venereis & voluptate, interdiu ex pulchrarum fœminarum adſpectu, vel poſt equitationem, ob nimiam veſicularum ſeminalium vel glandularum proſtatarum laxitatem lenemque irritationem ſimul & ſemel eiicitur. *Differentia a pollutione.*

§. III.

Gonorrhœa eſt vel benigna, vel minus talis. Hæc dicitur, ſi cum ardore, colore vario & exulceratione liquidum guttatim prodit, & plerumque in cacochymicis, ſcorbuticis, vel etiam calculoſis cum emiſſione urinæ dolorifica, ob acrimoniam, eſt coniunctum. Illa vero, ſeu benigna adeſſe dici- *Species eſt vel benigna vel minus talis.*

tur, quando sine dolore, ardore, aut excoriatione liquidi æqualiter tincti & albicantis fit profluxus; atque hæc species cum fluore albo mulierum, magnam alit convenientiam, utpote qui itidem nihil aliud est, quam materiæ chylosæ, ope glandulosæ substantiæ uteri sequestratæ excretio. Quam in rem legi meretur MASSARIAS, qui *lib. IV. p. 267.* *Ego, inquit, sentio, medicos frequenter hallucinari, qui opinantur ægrotos profusione seminis laborare, cum magis aliorum excrementorum fluxione laborent. Siquidem videmus plurimis ægrotis hoc profluvium multos annos perdurare, ex quo, profluente semine, necessarium foret, illos ad extremam maciem & corporis consumtionem deduci, sicut illis solet contingere, qui immoderato coitu utuntur, quod tamen non videmus illis evenire.*

§. IV.

At vero, non modo ea gonorrhϾ species, de qua *Massariæ* sermo est, diutius protrahitur, sed & de reliquis plura notatu digna exstant exempla eorum, qui per multos annos utroque genitalium fluore laborarunt. *Vid.* BARTHOLINVS *historia XXXVI. cent. II.* ubi *de viro Bergonensi*, & *Anat. lib. I. cap. XXIII. p. 234. de Batavino* mentionem facit, quorum ille per decem, hic per triginta annos gonorrhœam sustinuerat, ille virulentam, hic incertam an benignam vel malignam. Manserat uterque cætera sanus, nisi quod prior ossibus vix hæreret.

§. V.

GonorrhϾ virulentæ symptomata. Datur etiam gonorrhœa virulenta, quæ a contagio venereo suos repetit natales, eosque potissimum adficit, qui turpissima libidine incensi scorta sequuntur. Atque talis fluxus purulenta variique coloris & consistentiæ materia, nec non summa virium imbecillitate se manifestat. Junguntur quoque, nisi cito occuratur, sat magni testium & glandularum inguinalium tumores, ulcera glandis & præputii inflammatoria, & membri dolorifica incurvatio, & urina mingitur multis referta

ferta filamentis, quæ quaſi vermiculos repræſentant. Si ingraveſcit malum vel inveteraverit, vel minus rite tractatum fuerit, miasma abit per vaſa lymphatica ad ſanguinem & fluidum tenuiſſimum ſanguinis inquinat; unde venereæ luis prodeunt indicia, qualia ſunt lancinantes capitis artuumque dolores noctu potiſſimum exacerbati, faucium ulcera, oſſium naſi exeſio, puſtulæ in glandulis cancri naturam æmulantes, macies univerſi corporis cum faciei pallore, oculis concavis, tophis quoque & huius generis aliis.

§. VI.

Hæc ſunt generalia, quæ malignum hunc fluxum comitantur & excipiunt ſymptomata, accuratiorem tamen eius hiſtoriam ſequentibus tradere iuvabit. Statim aliquot horas poſt tam infelicem coitum fluxus leviter incipit, & dein tertio, quarto & ſequentibus diebus ingraveſcit. Glans ſemine tenuiori incipit madere, poſtea alba quadam obducitur colluvie, & maculæ in induſio reperiuntur. Inter initia color materiæ profluentis eſt albicans, qui, ſi fluxus paullatim largior emanat, in flavum, & demum in viridem mutatur. Quando urina emittitur, primo in glande tum in radice urethræ, demum per totum canalem dolor percipitur ardens & fere intolerabilis. Interdum continuus urget mingendi conatus, interdum mictio valde impeditur, & pene ſupprimitur, ſine dubio ob moleſtiſſimam penis tenſionem, quæ nocte utplurimum cum magno cruciatu & duritie ingraveſcit, & tanta eſt, ut penis exinde incurvetur. Præterea inſignis ad venerem eſt ſtimulus, ut vix a coitu ſibi laborantes temperare poſſint, & ulcera quoque, ut ſupra dictum eſt, non raro in glande & præputio latitant fœdiſſima.

Hiſtoria curatius deſcripta.

§. VII.

Quod ſedem adfectam attinet, audiamus, quid de ea ſentiant auctores. GRÆFIVS in tractatu *de virorum organis generationi dicatis*, ipſam in proſtatis collocandum exiſtimat.

Sedes gonorrhœæ virilis.

VESALIVS *lib. V. anat. cap. XXI.* de suspenso quodam & Batavii dissecto, qui ante suspendium involuntario seminis fluxu laboraverat, refert, habuisse eum omnes meatus, atque eos potissimum, qui ex testibus in deferentis semen vasis revolutiones pertingunt, apertos ac valde laxos, ideoque hos ipsos accusandos putat. Nos tamen sat gravibus inducti rationibus statuimus, veram sedem in urethræ tunica, copiosis glandulis, a COVPERO & LITTRIO detectis obsita, esse reponendam; licet non negandum sit, si profundius malum, ut in gonorrhœa virulenta, proserpit, prostatas simul & vesiculas seminales contagio adfici. Id quod abunde satis testantur anatomicæ sectiones eorum, qui per vitam suam tali fluxu diutius laborarunt. In his enim prostatas callosas, scirrhosas & exulceratas nonnunquam fuisse observatas abunde constat.

§. VIII.

Et mulierum. In fœminis infectis ulcuscula proveniunt in glandoso corpore, sive in eo loco, ubi lacunæ circum & in meatus urinarii exitu collocantur, erumpunt. Testis est GRÆFIVS in tractatu *de mulierum organis generationi dicatis*, qui in cadavere mulieris hoc vitio inquinatæ dissecto, corpus glandosum, sive prostatas urethræ circumpositas, utero eiusque vagina innoxiis, male adfectas offendit. Et hinc patet ratio, quare fœminæ, ut multa testantur exempla, fœtum in utero gerere possint insontem & tali labe prorsus non infectum. Aliter tamen sentit PALMARIVS, qui in libro *de lue venerea* cap. IX. vesicæ collum adducit, ideo, quod ex ulcere cervicis vesicæ, a gonorrhœa curata residuo per totam vitam purulenta stillaverit materia, parum ab ea dissimilis, quæ in diuturna gonorrhœa a prostatis ex urethra ferri solet. Cæterum notandum, in mulieribus hoc malum non ita sævire ac in viris, siquidem fœminas infectas diu vivere sinit, cum viros contra, nisi curetur, ad lethum ducat.

§. IX.

Caussa gonorrhœæ virulentæ utique est miasma, ex impuro coitu cum fœmina vel gonorrhœa maligna, vel lue venerea infecta ad viri genitalia, & postea per poros lympham vel liquorem seminalem translatum, cuius crasin mixtionemque naturalem plane destruit & dissolvit, partim causticam ac erodentem, partim putredinosam indolem inducendo, unde dolores, ardores, tumores, inflammationes & exulcerationes genitalium suam mutantur originem. Nam ita fere procedit huius miasmatis multiplicatio, ut ab initio tantummodo glans inficiatur, dum contagium per poros apertos in coitu se insinuat, dein, nisi accommodata succurritur medicina, ad urethræ glandulas, tum ad prostatas porosas, demum ad ipsas vesiculas proserpit seminales. Si lympha infecta per lymphatica vasa, quæ COVPERVS a præputio ad inguina abeuntia demonstravit, glandulis communicatur inguinalibus, tum bubo fit venereus, sive tumor durus lentus sensimque indolens. Si vero gonorrhœa profundior est, & circa initium urethræ, ubi seminales vesiculæ semen effundere solent, inflammatio oritur, tum hæc vascula a tumore comprimuntur, & semen ad has vesiculas deduci nequit; unde testium tumor.

Caussa gonorrhœæ virulentæ & eius symptomatum.

§. X.

In caussa gonorrhœæ benignæ adsignanda, tum ipsius genitalis liquidi, tum vasorum seminalium toni, qui plerumque deiectus est, habenda est ratio. Et primo quidem, quod semen attinet, attentiori observatione cognitum perspectumque habemus, vel ob nimiam eius abundantiam in subiectis plenis & in cœlibatu laute viventibus, vel ob eius acrimoniam in subiectis cacochymicis, scorbuticis & arthriticis hunc fluxum non raro contingere. Deinceps, si ad labefactatum organorum seminalium tonum respicimus, hanc utique a nemine in dubium vocari arbitror; siquidem ea omnia, quæ insignem hæc vasa debilitandi potentiam obtinent momenta, quorum po-

Caussa gonorrhœæ benignæ.

tiſſima ſunt nimiæ ſeminis, ſive per pollutiones, ſive per crebriores coitus, vel fœdam manuſtuprationem & gonorrhœam virulentam prægreſſam profuſiones, ad gonorrhœam benignam etiam valde diſponunt, idque eo magis in hominibus, qui temperamenti ſunt phlegmatici & natura debiliores.

§. XI.

Prognoſis. Progrediendum nunc erit ad ſuppeditandam gonorrhœæ tam virulentæ quam benignæ prognoſin. Vtraque, ſi convenientibus tractatur remediis, brevi tollitur; cum contra, ſi invaleſcit & gravioribus ſtipatur ſymptomatibus, difficilius ſanetur, & non modo viros reddat ſteriles, ſed & progreſſu temporis ad cachexiam & hecticam tabem laborantes ducat. Speciatim vero de virulenta ita ſcire licet: Quo maior eſt infectionis gradus, eo gravior quoque iſta eſt & rebellior; raro tamen luem veneream poſt ſe trahit, niſi incongrue per medicamenta ſudorifera & adſtringentia vel externe vel interne adhibita fluxus cohibeatur. Hoc enim ſuppreſſo mox bubones, ſcroti & teſticulorum tumores, carunculæ urethram obſidentes, & alia peſſima ſymptomata cum ipſa venerea lue ſuperveniunt. Ipſe fluxus quo facilius procedit, eo mitiora ſunt ſymptomata, peſſimum contra eſt, ſi parce nimis exſtillat, & urina cum ſummo fœtore mingitur flaveſcens & viridis. Denique inter certa mitigati & in melius converſi mali ſigna referimus, ſi dolorifica membri erecti conſtrictio & exquiſitiſſimus in urethra ſub mictione ardoris ſenſus minuitur, depreſſus antea vigor redire incipit, & ipſa facies antea pallida vividior redditur. Curatæ vero gonorrhœæ indicium eſt, ſi liquoris limpidi ac tenuis, albumen ovi referentis una alterave guttula compreſſione penis evocatur. Gonorrhœa benigna, ſicut plerumque diutius protrahitur, medentique multum faceſſit negotii; ita eo magis medicinæ reſiſtit, ſi, ut ſæpiſſime evenire ſolet, gonorrhœam virulentam excipit. Differt tamen perinde ac homines differunt, quos invadit, ita e. g. eos longe

longe diutius vexat, qui temperamento sunt phlegmatico, & catarrhalibus defluxionibus, aluique fluxibus in pueritia fuerunt obnoxii. Hi enim dum natura fibras obtinent laxiores, iudicatu facillimum est, si qua parte atonia laborant, hanc longe esse graviorem, quam quidem in iis, qui fibris robustioribus sunt prædíti.

CVRATIO.

§. I.

Caussæ difficilis sanationis gonorrhææ benignæ.

QVum gonorrhœa tam benigna quam virulenta ratione caussarum valde inter se differant, differentem quoque postulant medendi methodum. Vtramque igitur seorsum expendamus, ordiendo a curatione benignæ. Hanc autem admodum esse arduam & laboriosam, in prognosi iam ostendimus, neque aliam huius difficultatis caussam agnoscimus, quam quod in hoc morbo ad partes adfectas nimis debilitatas & a tono suo deiectas, maxime in subiectis magna pravorum succorum colluvie scatentibus & dyscrasia scorbutica infectis, non secus quam ad fonticulum ex universo corpore humorum impurorum fiat adfluxus. Accedit adhuc, quod generationi inservientes partes, quæ in nostro adfectu morbose adfliguntur, ex meris fere nervis nervosisque tunicis sint conflatæ, ad quas remediorum energia, experientia teste, penetrat difficillime.

§. II.

Indicationes curatoriæ.

Absolvitur autem pertinacis huius curatio mali his fere indicationibus. Primo opus est, ut convenientibus laxantibus copia impuri seri, si in corpore abundat, evacuetur, & a parte adfecta derivetur. Dein ut partes nimis relaxatæ & flaccidæ accommodatis tam internis quam externis roborantibus medicamentis conforentur.

§. III.

Primam in-

Primæ indicationi satisfaciunt, quæ per epicrasin operantur

dicationem explent laxantia. tur laxantia, quo nomine commendari merentur pilulæ balsamicæ Becheri, & ad eius mentem confectæ, Stahlii & nostræ, quæ non modo alvum ducendi, sed & egregie roborandi possident efficaciam. Præterea utilissimum sæpe deprehendi infusum laxans, ex sequentibus speciebus compositum: Recipe rhabarbari Alex. unciam unam, radicis vincetoxici, pimpinellæ, rasuræ ligni sassafras ana unciam dimidiam, fol. sennæ, agarici trochiscati, fibrarum hellebori nigri, singulorum drachmas tres, cardamomi, cinnamomi, ana drachmas duas, passul. minor. uncias tres, tartari crudi unciam dimidiam. M. C. C. D. S. Species, cum duabus vini Rhenani mensuris infundendæ. Dosis sit quarta pars mensuræ.

§. IV.

Quæ alteri indicationi satisfaciant. Huic infuso per octo dierum spatium mane adsumto, ad explendam alteram indicationem, subiungendus est pulvis hic utilissimus: Recipe ossis sepiæ unciam unam, corall. rubr. succini, spec. de hyacintho, cort. chaccarill. ana drachmas duas M. F. pulvis, cuius dosis ad drachmam unam mane & circa noctem cum decocto cremoris hordei amygdalino sumi potest. Eodem quoque tempore exterius regioni pubis & perinæi, maxime per noctem adplicandum suadeo sequens epithema: Recipe herbæ melissæ, menthæ, basil. flor. rosar. rubr. balaust. ana manip. unum, cort. granat. caryophyllorum, nucistæ, cardamomi, mastichis ana unciam dimidiam. M. F. species, quæ sacculo inclusæ in vino Gallico rubro coquendæ.

§. V.

Diætæ ratio. Cum his invicem coniungendum est accuratum regimen diæteticum, quod ita debet institui. Primo omnium abstinendum est ab omnibus cibis valde piperatis, aromaticis, salitis, leguminosis & inflantibus, nec non ab immoderatiori vini & cerevisiæ potu. Evitetur quoque frequentior cum fœminino sexu conversatio, evitetur veneris exercitium & fortior

tior corporis motus, præsertim qui curru fit vel equo. E contrario vero inter cibos commendanda sunt iuscula avenacea cum vitello ovi, amygdalis & pistaceis præparata & in emulsionem redacta, quorum magna est ad acrimoniam lymphæ salsæ demulcendam efficacia. Convenit quoque pro potu adsumere decoctum ex radice scorzoneræ, chinæ, santalo rubro, rasur. lign. sassafras, glyzyrrhiza & passulis conflatum.

§. VI.

Quodsi hæc minus sufficiunt, ego ad malum, præsertim inveteratum tollendum, post horum usum cum fructu hactenus commendare solitus sum balnea ex speciebus nervinis & roborantibus composita, quales sunt abrotanum, maiorana, mentha, hyssopus, origanum, serpillum, rosmarinum & huius census alia. Post balneum æger lecto se committat lenem exspectando sudorem. Nec sine auspicato successu aliquoties usus sum fontibus Lauchstadiensibus, balnei loco per aliquot septimanas adhibitis, utpote quæ propter tenuissimum, quem in sinu fovent, martis crocum insignem relaxatas partes roborandi possident virtutem. *Balneorum usus.*

§. VII.

Eadem curandi methodus locum invenit aptissimum in largioribus & valde debilitantibus pollutionibus cohibendis, modo hæc observetur cautio, quod purgantia rarius offerantur, siquidem, si alvum molientibus opus est, sola rhabarbarina & passulata sufficiunt. Præter allata vero remedia in tali casu externe regioni lumbari, seu potius spinæ dorsali circa lumbos adplicandum suadeo sequens emplastrum: Recipe emplastri spermatis ranar. uncias duas, sacchari saturni, aluminis usti ana drachmas duas, camphoræ, olei lign. Rhodii ana drachmam dimidiam. M. D. Porro quoque singularem plane effectum in pertinaci hoc morbo annotavi a convenienti balneorum frigidorum usu, modo corpus probe prius fuerit præparatum, *Quæ prosint in pollutione.*

ratum, nec plethora, cacochymia aut nimia virium deiectio adsit, quæ id prohibeat. Bis autem in die, mane & hora quarta vespertina, insessus fieri potest per horæ dimidium in aquam puram fluviatilem, vel, quod melius est, in Lauchstadiensem, quo peracto in lectum paullisper calefactum se recipere & aliquot infusi theiformis vascula bibere iuvabit. Et mirum profecto est, quomodo non modo totum corpus inde roboretur, sed &, transpiratione interdum ad sudorem usque aucta, optime humorum a parte affecta fiat derivatio.

§. VIII.

Indicationes curatoriæ gonorrhœæ virulentæ.

Quod ad gonorrhœæ virulentæ medendi methodum attinet, hæc ipsa quidem in principio, si rite instituatur, non adeo difficilis est. Quodsi vero malum, uti sæpissime evenit, ab empiricis chirurgis perversa methodo per adstringentia multo tractatum, curandum nobis traditur, magno labore multoque negotio opus est, ita prorsus, ut luem universalem, quam talem fluxum radicitus exstirpare facilius sit. Genuina autem gravem hunc adfectum sanandi ratio, me iudice, in eo versatur, ut primo omnium susceptum in genitalia virus venereum, quod partim acris causticæ, partim putredinosæ indolis est, celerrime e corpore expellatur. Dein, quando iam a virulenta materia relaxatæ, erosæ vel ulceratæ fuerint, semini tam conservando quam excernendo dicatæ partes, mundificentur, consolidentur & roborentur, adeoque liberior humorum adfluxus præpediatur.

§. IX.

Quænam prosint a coitu impuro ad præservationem mali.

Quum itaque primum & præcipuum medentis negotium eo dirigi debeat, ut qua fieri potest, celeritate veneni intus suscepti expulsione corpus ab effectibus pernitiosis præserveter, consultum omnino arbitror, mox primis a suspecto & contagioso coitu diebus alexipharmacum cum sudorifero regimine exhibere, quo scopo commendari meretur essentia ex spiritus Cornu C. succin. & essent. bezoardicæ æquali portione

conflata, quæ ſingulis diebus mane ad ſexaginta guttulas cum infuſo ſcordii, ſcabioſæ & galegæ poteſt ſumi, exſpectando poſtea per horam in lecto ſudorem. Neque minorem pollicetur fructum pulvis diaphoreticus ita componendus, recipe pulveris bezoard: Anglicani vel noſtri drachmas duas, bezoard: mineral. regul. antimonii medicinalis ana drachmam dimidiam, nitri grana XV. camphoræ grana IV. M. F. pulvis div: in VI. doſes, quarum una circa ſomni tempus per tres quatuorve dies capiatur. Exterius vero ad diſcutiendum inſidens genitalibus virus commendare ſoleo aquam d' arquebuſade cum eſſentia ſuccini & ſpiritu vini camphorato vigoratam, in qua linteum maceratum trepide membro, regioni pubis ac perinæi, etiam ſub ipſa diaphoreſi poteſt applicari.

§. X.

Curatio gonorrhœæ per purgantia.

Quodſi vero iam altius venenum radices egerit, ſeque intimius inſinuando involuntarium ſeminis fluxum cum ardore, dolore & exulceratione effecerit, præcipuus eſſe debet labor, ut eiiciatur, corpusque per appropriata & tam materiæ virulentæ correctioni, quam exſtirpationi dicata remedia ab impuris ſordibus liberetur. Atque horum remediorum cenſum recte ſubeunt, purgantia, quorum primarium ingrediens eſſe debet mercurius dulcis, qui peculiari & ſpecifica ſua, qua pollet, virtute in acrimonia ulceroſa cauſtica temperanda, evacuanda & viſcoſitate reſolvenda, reliquis omnibus palmam reddit dubiam. Optime autem cum extracto rhabarbari, & in ſubiectis ſeroſioribus cum extracto panchymagogi Crollii æquali portione remiſceri atque in pilularem formam cum balſamo de Copaiva vel Peruviano poteſt redigi, dando pro doſi alternis diebus ſcrupulum unum vel drachmam dimidiam, donec ardor imminuatur, materiæque profluentis ſubflavus & virideſcens color remittat. Eodem fine eximiam merentur laudem, quæ ſequuntur pilulæ: Recipe gummi ammoniaci depurati, ſagapeni, extracti hellebori nigri,

trochisc. alhandal, mercurii dulcis, resinæ ligni quaiaci, balsami de Copaiva, singulorum drachmam unam M. F. l. a. pilulæ ex scrupulo uno no. XX. quæ per tres dies mane, vel circa noctem possunt deglutiri. Tum per binos dies, maxime in subiectis phlegmaticis alexipharmaca superius memorata, ea, qua diximus, methodo exhibere, postea rursus per triduum pilulas adsumere & sudorem movere, idque tertia vice repetere iuvabit.

§. XI.

Per balsamica subadstringentia.

Post sufficientem impurorum humorum e corpore evacuationem remedia subiungi debent, quæ blanda balsamica virtute exsiccant, consolidant, & nimis relaxatas seminales partes roborando, fluxum cohibent. Hæc inter iure suo ac merito referri merentur terebinthina cocta, mastix, succinum, myrrha, opobalsamum, rhabarbarum, bolus armena, antimonium diaphoreticum, terra catechu, hæmatites, & antimonium martiale cachecticum, quæ invicem in formam pilularum secundum artis præcepta possunt redigi. Instar autem omnium esse poterit hæc formula, qua ego hactenus insigni cum fructu uti consuevi: Recipe terebinthinæ Ven. succini, mastichis, extracti rhabarbari, cascarill. ana drachmas duas, balsami de Copaiva, resinæ ligni guaiaci ana drachmam unam M. F. ex drachma dimidia pilulæ no. XX. quæ per decem pluresve dies circa noctem cum emulsione temperante sumendæ, superbibendo postero die mane infusum theiforme ex veron. mentha, melissa, millefolio & consolida saracenica conflatum, vel etiam decoctum, cuius ingredientia sint radix chinæ, sarsaparill. glyzyrrhizæ, cichorei & antimonium crudum in petia ligatum. Nec excludenda hoc loco venit mixtura, quæ ad fluxum seminalem moderandum & compescendum præstantissimæ est virtutis, & ita componitur: Recipe tincturæ antimonii acris, essent. lign. quaiaci, succini, ligni aloes ana unciam unam, tinctur. hæmatit. seu liquoris martialis, qui ex capite mor-

mortuo florum salis ammoniac. martialium paratur, drachmam unam M. F. essentia, quæ pari ratione, alvo prius sufficienter expurgata, bis in die ad XL. guttas sumi potest.

§. XII.

Verum enim vero, nisi usum remediorum internorum externis quoque secundemus, incassum laborabimus. Hæc ipsa vero pro symptomatum ratione longe differunt. Ita ad dolorem & ardorem in genitalibus temperandum, vel etiam bubonem, qui sæpe iungitur, suppurandum, præclari usus sunt cataplasmata, quæ ex speciebus demulcentibus & emollientibus, ut radice liliorum alborum, altheæ, flor. Chamomillæ, sambuci, verbasci, semine fœnu græci, cymini, anethi, hyoscyami &c. ex lacte vel decocto avenaceo coctis possunt parari calideque crebrius imponi. Ad exulceratas urethræ partes mundificandas & relaxatas roborandas summæ utilitatis sunt iniectiones ex mercurii dulcis drachmis duabus in infusi theiformis saturati libra dimidia ad horæ quadrantem decoquenda. Quodsi vero magna est erosio, lac cum melle despumato, addito decocto myrrhæ ex aqua, ope siphonis iniicitur utilissime. *Externorum usus.*

§. XIII.

Vltimo loco multum quoque interest, ut medicus rectam & accommodatam vivendi rationem præscribat, atque ægros inprimis a cibis aromatisatis, duris & nimis nutrientibus, nec non a cerevisiæ & vini potu, vehementiori corporis exercitatione, animi adfectibus & mulierum consortio abstinere iubeat; alioquin malum adhuc præsens non modo difficulter evellitur, verum etiam, si curationem iam receperit, ex facili repullulat. Inter cibos itaque iuscula tenuiora cum endivia, acetosa, lactuca & cichoreo alterata, & pro potu ordinario decoctum glyzyrrhizæ cum hordeo, vel serum lactis commendare iuvabit. Nec laude sua carent emulsiones ex amygdalis dulcibus, seminibus IV. frigidis maioribus, & papavere albo cum decocto Cornu C. diluto confectæ & pro potu adsumatæ, *Diæta conveniens.*

quibus commodissime adduntur nitrum purif. nec non pulveres leniter diaphoretici ex Cornu C. usto, antimonio diaphoretico sive cerussa antimonii parandi. Hac enim ratione acrimonia humorum temperatur, partiumque genitalium ardor & dolor, si urget, consopitur efficacissime.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Cautelæ circa purgantia balsamica & diuretica in fluxu benigno.

IN gonorrhœa benigna maxime omnium acriora purgantia & illa, quæ mercurialia ingrediuntur, cautius sunt adhibenda, quod itidem valet de balsamicis fortioribus & diureticis; siquidem humores magis commovendo & ad partes genitales debilitatas appellendo, effluxum materiæ augent. Multo vero magis hæc singula exulent in subiectis sanguineis & cholericis, quibus longe gravius nocent. Haud aliter sentiendum est de adstringentibus, quæ nunquam sine præmissa sufficienti humorum correctione in usum debent vocari, nisi mali moris gonorhœam, maxime in iis, qui magna humorum impuritate scatent, proritare velimus.

§. II.

Circa V. Sionem & curam per inediam.

Venæsectio & cura per inediam, quæ potu victuque tenui & exsiccante absolvitur, in plethoricis pinguis & spongiosi habitus lauteque viventibus inter morbi initia locum inveniunt aptissimum, cum contra, si fluxus diuturnitate corpus debilitatum nimis fuerit, omitti prorsus debeant; siquidem vires magis exhauriendo sæpe cachexiam, tabem dorsalem cum hectica febre vel impotentiam virilem inducunt.

§. III.

Temperamentorum & humorum ratio habenda

In curanda gonorrhœa maligna attendere maxime medicus debet ipsam ægrotantis constitutionem. Plurimum namque refert, num laborans complexionis sit cholericæ & sangui-

guineæ aut phlegmaticæ, & an naturæ sit robustioris vel imbecillis ac teneræ. Neque minus probe inquirere oportet, qualis humorum sit conditio. Hæc enim prout differt, variat quoque ratione symptomatum adfectio. Ita si corpus offendit cacochymicum & ex improba victus ratione vel alio gliscente morbo scabie, purpura scorbutica, vel adfectu hypochondriaco detendum, tunc utique deteriora curatuque difficiliora pertimescenda sunt symptomata. *est in gonorrhœa malignæ.*

§. IV.

Si calidiores sensibiliorisque indolis homines pernitialis hæc fluxio corripit, ab omnibus calidioribus, purgantibus, sudoriferis, diureticis, decoctis lignorum, ut guaiaci, acrioribus, essentiis balsami Peruviani & opobalsami, maxime in principio fluxus, abstinere debemus. Novi enim præpostero, & sine convenienti corporis præparatione instituto illorum usu, vitiosum humorem retentum, fluxumque suppressum, sed loco hujus bubones excitatos, & non modo circa genitalia, sed in facie quoque pustulas ulcerosas pessimi moris subortas. *Cautelæ circa tractationem cholericorum.*

§. V.

Qui segniorem & phlegmaticam obtinent temperaturam, in his, præmissa sufficienti corporis expurgatione, roborantibus & leniter spirituosis gonorrhœam incipientem perfecte curatam & hostile virus expulsum memini. Atque hoc fine nonnunquam per aquam vitæ in parciori, sed sæpius repetita dosi exhibitam potiri licuit, qualis ita paratur: Recipe herbæ menthæ manipulos tres, terebinthinæ venetæ unciam unam, balsami Peruviani unciam dimidiam, destillentur cum vini Rhenani mensuris tribus. Dosis sit uncia una ad duas. Cui etiam commode substituitur hæc formula: Recipe aquæ rosar. spiritus vini rectificati ana mensuram dimidiam, julepi rosarum uncias duas, balsami nostri vitæ guttas 50. M. *Circa curationem phlegmaticorum.*

§. VI.

Quamdiu materia profluens fœtida est & subviridis, nunquam *Circa adstringentia.*

quam danda sunt adstringentia; nam ubi intempestive & nimis cito fluxus iisdem supprimitur, aut decocta lignorum validiora cum regimine sudorifero offeruntur, venenum transit in seminis & lymphae massam, unde symptomata lui venereae propria resultant. At vero ex nullo prope adstringentis facultatis remedio maior redundat noxa, quam a sacharo saturni interne, ut empiricorum mos est, sinistre oblato. Vidi enim colicam convulsivam, appetitus prostrationem alvique pertinacissimam obstipationem inde inductam. Idem quoque valet de iniectionibus adstringentibus, quae, nisi fluxu impuro correcto, numquam debent adhiberi.

§. VII.

Circa diuredica. Inter medicamenta urinae fluxum promoventia pessime, ut arbitror, a quibusdam referuntur cantharides & parata ex iis essentia, siquidem viis urinariis admodum sunt infensae, facileque pernitiosas renum & vesicae inflammationes cum mictu cruento, nisi convenientibus succurramus remediis, ciere valent.

§. VIII.

Circa VSionem. Venaesectiones in curatione gonorrhoeae virulentae raro exiguntur, & in sensibilioribus, quibus facile materiae sordidae contingit suppressio, magis obsunt, quam prosunt; attamen si corpus sanguine turget & juvenile est, ad mitiganda symptomata sine noxa concedi possunt.

§. IX.

Quid faciendum si fluxus sistitur. A variis subinde causis evenit, vt materia parcior ex pene effluat, & mox pustulae in corpore hinc inde adpareant. Tum vero loca affecta humectare, fotu, balneis & cataplasmatibus relaxare atque purgantibus materiam deorsum ducere consultum erit. Juvant quoque eodem fine injectiones lactis dulcis, & decocti avenae cum oleo amygdalarum dulc. remixti a quibus ego fluxum saepius iterumque revocatum scio.

§. X.

Gonorrhoea. Mirum certe est, quod gonorrhoea per salivationem tol-

linon

ſi non poſſit, crebrior enim uſus & experientia ſatis docet, peſſima venerea ulcera, quæ in univerſo corpore radicantur, hac ce curatione fuiſſe ſanata, ſed gonorrhœam remanſiſſe. Et profecto moleſtiſſima hæc fluxio, ſi male tractata & inveterata fuerit, rarius ad frugem reducitur, ſed per totam ſæpe vitam laborantes comitatur. Latitant quippe nonnunquam in glandulis proſtatis tam maioribus, quam minoribus ſcirrhoſa & fiſtuloſa ulcera, quæ radicitus tollere difficillimum eſt. Nihilo tamen minus aliquoties exoptatiſſimum reperi auxilium in uſu thermarum Carolinarum interno, quæ licet alias provide in gonorrhœa recenti ſint uſurpandæ, eo quod debiles partes magis relaxando, maiorem materiæ adfluxum efficiunt, in inveterato tamen malo, dum inſigni vaſorum obſtructiones tollendi, diuque latentes, incarceratos & duros tumores reſolvendi efficacia pollent, cum fructu dari poſſunt. Sed ut minori quantitate, adhibitis ſimul in & poſt curam roborantibus balſamicis internis & iniectionibus, bibantur ſuadeo.

Inveterata raro per ſalivationem curatur, ſed ſæpe per Carolinas.

§. XI.

Quando urethra, cuius tunica media valde glanduloſa, non modo exulcerata, ſed & nimis relaxata eſt, & fungoſæ ſubſtantiæ quidpiam adhæret, ex qua poſtea prodeunt urinam valde remorantes carunculæ, ſolam eſſentiam opobalſami cum ſpiritu vini extractam, item balſamum noſtrum vitæ cum tribus partibus l'eau d'arquebuſade dilutum, aliquoties de die fauſto cum ſucceſſu iniiciendum curavi. Enimvero tali iniectione ſat vehemens in membro excitatur ardor, qui tamen ſenſim paullatimque remittit. Speciatim vero de carunculis, quæ nonniſi ſpecies verrucarum ſunt, tenendum arbitror, quod pulvere quodam erodente, aut ferro candente optime tollantur. Sed hæc operatio peritam poſtulat manum, ne forte tali ignito inſtrumento vicina pars lædatur.

Quæ proſint in urethræ exulceratione.

§. XII.

Ad mundificanda glandis & penis ulcera ſequens epithema præſtantis erit efficaciæ: Recipe aquæ calcis vivæ cum aqua cera.

Cautelæ circa penis ulcera.

(HOFFM. SYST. T. IV. P. 4.) Aaa

qua rosar. dilutæ uncias duas, l'au d'arquebusade unciam unam, sacchari saturni grana X. mercurii præcipitat. albi grana VIII. M. Contra ubi simul consolidandi intentio est, balsamum sulphuris antimoniatum & terebinthinatum cum unguento digestivo remixtum meretur commendari.

§. XIII.

Circa bubones. Bubones, si iunguntur, quantum fieri potest emplastro emolliente Agricolæ cum oleo hyoscyami & sapone malaxato sunt maturandi. Cui scopo etiam emplastrum Barbette sapo-natum & cum pauxillo oleo hyoscyami subactum egregie inseruit.

§. XIV.

Circa tumores scroti & testium. Quando scrotum cum testiculis in magnum tolorem agitur, succurrendum est fomentis calidis, sive admissione vaporum ex decoctione herbarum & florum emollientium cum lacte facta abeuntium, qua methodo tempestive adhibita tumor mollitur, ut dein emplastra resolventia maiori cum emolumento adplicari possint.

ENARRATIONES MORBORVM.

OBSERVATIO I.

Gonorrhœa benigna chronica. Flagitavit haud ita pridem opem meam vir triginta annorum, temperamenti sanguineo-cholerici, qui cum per crebras manustuprationes magnam sibi contraxisset vasorum seminalium atoniam, gonorrhœam incidit benignam, per quatuor annos sub alvinarum sordium excretione lotiique emissione moleste infestantem. Ad sistendum hunc fluxum aliquoties sumsit oleum terebinthinæ, unde fluxus quidem cessabat, tantum autem aberat, ut pristinum genitalibus robur & stimulus ad coitum restitueretur, ut potius hic penitus supprimeretur. Nec ullis per quatriennium remediis poterat revocari, usque tandem naturæ vigore cibisque eupeptis pollutiones

tiones nocturnæ cum leni quodam ſtimulo & penis erectione redirent. Sed non multo poſt priſtina ludebatur ſcena, & materia ſeminis analoga ſub alvi & veſicæ exoneratione rurſus e pene profluebat, idque nunc per integros quinque annos. Ego igitur conſultus primo omnium ſuaſi, ut æger, ſepoſita omni cereviſia, decoctum ex rad. ſcorzoner. chinæ, acetoſ. raſura ligni ſantali rubri, flavi, aloes, lentiſci &c. mane calidum, dein frigidum biberet, atque in victu carnes tantum aſſatas & ex his confecta tenuiora iuſcula adſumeret vinique rubri Gallici, pontac dicti, hauſtum cum elixirii ex eſſentia corticum aurant. tinctura tartari & pauxillo olei macis conflati XL. guttulis inter cibos caperet. Ad alvum apertam ſervandam commendavi mala Borsdorffienſia cum paſſulis cocta & prunellas, ante decubitum vero pulverem obtuli ſequentem: Rec. ſuccini præp. drachmam unam, nitri purif. drachmam dimidiam, terræ catechu, corticis caſcarillæ ana grana XII. M. F. pulvis div. in doſes IV. Demum quoque regioni pubis per noctem calide imponendum ſuaſi ſacculum fol. myrthi, lauri, flor. chamomill. roman. roſar. maſtiche & ſuccino repletos & ex vino rubro coctos. Nec dubito, quin æger egregium inde percepturus ſit levamen.

EPICRISIS.

Intempeſtive in noſtro caſu adhibitum fuit oleum terebinthinæ. Equidem tali remedio fluxus ad tempus ſiſtitur, ſed ex facili redit, ac ſæpe graviora accedunt ſymptomata. In curatione rite inſtituenda ego maxime omnium reſpexi ad ægrotantis naturam corporisque habitum, qui quum valde eſſet obeſus, tenuiorem victum ſeu curam per inediam præſcribere conſultum putavi. Niſi enim commode ſubtrahatur morbi pabulum, parum vel nihil proficitur. Poſthæc vero eo annitendum duxi, ut partes ſeminales nimis relaxatæ & a tono ſuo deiectæ roborentur, id quod tutiſſime perficitur remediis tam internis quam externis ſupra commemoratis.

 OBSER-

OBSERVATIO II.

Gonorhœa virulenta in benignam mutata.

Vir triginta annorum, constitutionis sanguineæ, habitu corporis spongioso præditus, post celebratum cum impura coitum, malignum seminis cum dolore, ardore ac molesta membri & perinæi tensione iunctum incidit profluvium. Chirurgus in consilium adhibitus essentiam balsami de Copaiva sat larga obtulit quantitate, indeque effecit, ut non modo copiosius materiæ purulentæ cum sanguine mixtæ, sed & ipsius puri sanguinis ex urethra succederet stillicidium. In tali rerum statu venæ-sectionem in manu administravit, & ad alvum ducendam pilulas ex panchymago Crollii & mercurio dulci confectas adhibere iussit, quo fiebat, ut sanguinis quidem fluxio cessaret, urina vero semper sabulosa, & liquor ex genitalibus albicans per longum temporis spatium promanaret. Ego tandem consultus decoctum præscripsi temperatius bibendum, & sacculos ex speciebus roborantibus nervinis repletos in vino rubro decoctos regioni pubis & perinæi crebrius adplicare, & ad relaxatas partes roborandas balsamum nostrum vitæ cum tribus partibus l' eau d' arquebusade dilutum iniicere imperavi, tam felici eventu, ut brevi post relicta illa liquoris albicantis ex genitalibus fluxio evanesceret.

EPICRISIS.

Sistit hic casus gonorrhœam virulentam in benignam desinentem, uti quidem ex liquoris albidi minus purulenti profluvio deprehendere licet. Difficulter admodum eiusmodi gonorrhœa simplex a maligna residua, si invaluit, curatur, quare ut tempestive medicus manum auxiliatricem adferat necesse est. Cæterum taxari omnino meretur perversa chirurgi in tractando hoc ægro methodus, dum ad virus venereum e corpore cito eliminandum inter initia morbi mox calidiora præbuit remedia, quibus, præsente iam fluxu, nihil datur perniciosius. Hac enim ratione virulenta materia in sanguinis & lym-

lymphæ massam invehitur, longeque subtilior redditur, ut facilis inde ad ipsam luem veneream fiat transitus.

OBSERVATIO III.

Vir quinquaginta annorum, temperamenti cholerico-melancholici, in primis iuventutis annis gonorrhœa laboravit virulenta, quæ aliquoties siluit, iterumque recruduit. Aliquando tamen mercurialibus & therebinthinaceis prorsus fuit sublata, sed aliquod tempus post in utroque inguinum latere prodierunt bubones. His iterum intra tres menses sublatis in cervice, cubitorum articulis, & in ani ossisque sacri confiniis effloruerunt maculæ lividæ & squamosæ, quæ, accedente calore, intolerabilem excitarunt pruritum & ardorem. Petiit itaque Carolinas, easque balnei loco adhibuit, sed inde in gonorrhœam incidit simplicem, tam pertinacem, ut nullis hactenus remediis tolli potuerit, siquidem a mitioribus iniectionibus materia profluens reddita est sordidior, a fortioribus copiosior & sanguinolenta. Post varia adhibita remedia fluxus quidem remisit, sed brevi temporis spatio iterum rediit, denuoque fuit expugnatus. A quo tempore mox in inguine æger dolorem percepit tractorium & pressorium, cui se adsociavit febriculosa intemperies & simul cum urina, quæ plerumque cum ardente dolore redditur, alba viscidaque materia prolicitur, maiori tamen quantitate, si corpus movet, quam si in quiete continet. *Gonorrhœa valde chronica sæpe recidivans.*

EPICRISIS.

Ex præfata morbi historia plura in usum nostrum depromere possumus.

1. Perquam notatu dignum est, quod fluxus seminalis crebriores patiatur recidivas, ita prorsus, ut exactis aliquot annis reverti possit. Ratio inde petenda venit, quod rarius proh! dolor hoc vitium radicitus tollatur, sed ante convenientem eva-

cuationem sanguinisque depurationem adstringentibus tractetur. Qua methodo fluxio quidem ad tempus compescitur, sed materia vitiosa circa loca adfecta intus retinetur, unde novi mali fomes perpetuo in corpore latitat.

2) Accedit, quod in nonnullis subiectis gonorrhœa perperam curata partium seminis secretioni vacantium magnam post se relinquit infirmitatem, quæ postea facile ab impurorum humorum copia, a balneis nimisque refrigerantibus, vel corpus humectantibus & alio modo debilitantibus, imo ex morbo vel ætate invalescit, ut hinc eiusmodi involuntarium seminis profluvium vel in extrema ætate non raro contingat.

3) Non dubitandum, quin in nostro hoc casu crebriores iniectiones, sicuti omnia topica imprudenter applicata, fuerint perniciosissimæ. Etenim prius per convenientia interna remedia humorum vitiosorum correctioni, evacuationi & a loco affecto derivationi prospicere debet medicus, quam ad externa progreditur, alioquin damnum infert vix ulla medicina reparabile.

OBSERVATIO IV.

Ex gonorrhœa saturninis male tractata symptomata.

Qui viginti annos habet iuvenis generosus ex impuro coitu sibi saniosum ex genitalibus contraxit profluvium, ad quod abigendum chirurgum consuluit, qui præter purgantia saturninis, ut tinctura antiphthisica Grammanni & pulvere quodam ex corall. osse sepiæ, succino, terra sigillata & magisterio saturni composito, fluxum compescere tentavit, & substitit quoque, sed mox æger acerbissimis adfligebatur ventris torminibus, ut humi serpere, & corpus miris subinde modis torquere cogeretur, alvus simul erat constrictissima & perpetuus, sed irritus ad vomendum conatus. Intermittebant quidem singula hæc mala per aliquot horas, sed statis quasi periodis eadem

dem vehementia revertebantur. Ego igitur in consilium adscitus, clysteres infundere iussi mere oleosos, ægrum in balneum descendere & fomenta abdomini applicare suasi. Interius vero decoctum mannatum & rhabarbarinum cum oleo amygdalarum dulcium per vices adsumendum obtuli. Alvo sic aperta, flatibus discussis, ingentique sordium expurgata copia, singula quidem remittebant symptomata, sed, quod memorabile est, molestus seminis fluxus redibat.

EPICRISIS.

1) Sævissima illa, quæ enumeravimus symptomata non aliunde arcessenda sunt, quam a temerario medicamentorum saturninorum usu, quorum tanta vis est ac vehementia, ut teneras ventriculi & intestinorum membranas nerveas spastice crispando ac constringendo, motum & tonum peristalticum plane invertant, adeoque efficiant, ut sanguis intra sensibiles intestinorum tunicas subsistens rosiones, inflammationes & spasmos concitit atrocissimos.

2) Illud adhuc notandum venit, quod sedatis istis intestinorum spasmis, alvoque reserata, seminis profluvium redierit, aperto indicio, per consensum quasi & sola generis nervosi constrictione talem fluxum antea fuisse cohibitum.

OBSERVATIO V.

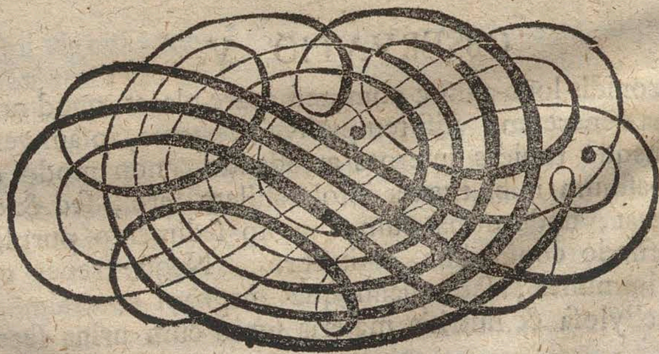
Coronidis loco adhuc commemorare placet, quod non raro miasma venereum, nisi tempestive avertatur, ipsam vesicam afficiat eiusque tunicas internas arrodendo, non modo dolorem & spasmum inibi excitet intolerabilem fere, sed & dysuriam inducat, unde urina cum copioso sedimento purulento, quod in fundo conspicitur, emittitur. Neque renes omnino sunt immunes, sed quandoque magnam contrahunt labem, ut chylosa & nutritia materia simul cum urina secernatur,

Observatio circa læsiones vesicæ in gonorrhœa inveterata.

tur,

tur, & si incrementa sumit talis exulceratio, febris accedit lenta & hectica, dolor capitis artuumque exquisitissimus, virium iactura, vigilia & ipsa denique mors. Quodsi vero incidunt haec mala, tuta & utilissima deprehendi primo infusa herbarum vulneraria, qualia ex veronica, agrimonia, urtica mort. mentha, melissa, floribus hyperici, ficubus &c. optime conficiuntur. Dein pro potu praescripsi decocta temperatiora & quandoque tincturam tartari vel antimonii minus acrem cum balsamo de Copaiva permixtam, nec non pulveres ex osse sepiae, semine lycopodii, corall. & aliquot nitri purif. & cinnabaris granis compositos cum emulsione semin. IV. frigid. obtuli. Nec demum omittendas duxi iniectiones, quae ex aqua d'arquebusade cum aqua calcis vivae, plantag. spermat. ranar. optime conficiuntur. Omnium tamen remediorum vires longissime superant aquae Spadanae, iam olim ab Henrico ab Heer in tali casu valde commendatae, si per aliquod tempus cum debito regimine adhibentur.

Plures notabiles observationes occurrunt in Consult. medicinal. Tom. III. Sect. III. casu XLIV. usque CII.

Biblioteka Jagiellońska
stdr0029620

nu ſię
nię Mi zyſzał wſpaniały
owiedz
ry i om
ltarz ſy
rzen ły,
no kt
tego Z zyſzał ſp
ak ſię ok.
ercry
n ły, B iecan
m i, vana
na ſtaić
uk
miedzy ſtaie,
na rękie kr
won raz d
oba ſtron
ciał ywio
ątk uwiencz y
m d ſz o
s ſłott e ſp y
ci woi
obi edz
zyli

